

Christine Smith-Simonsen

ERITREA I VÅRE HJERTER?

En studie av norske relasjoner til Eritrea

**Avhandling til dr.art. graden høsten 2006
ved Institutt for historie, Det samfunnsvitenskapelige fakultet**

Universitetet i Tromsø

Forord

Å skrive en doktorgradsavhandling kan av og til føles som en ensom prosess, men sannheten er at det ikke hadde vært mulig å fullføre dette arbeidet uten atskillig velvilje, tid og hjelp fra en rekke personer.

Først og fremst vil jeg takke min kjære veileder Randi Rønning Balsvik, som med en engels tålmodighet og samvittighet har guidet meg gjennom hele prosessen. Hun har vært en god rådgiver, kollega og venn, og har alltid har hatt døren åpen for meg.

Videre vil jeg takke alle de som har bidratt med informasjon, erfaringer og synspunkter gjennom intervjuer og samtaler. Takk for deres tid og velvilje. Spesielt takk til Arild Jacobsen, Tore Sivertsen og Kjetil Tronvoll, som har delt rikelig av sine kunnskaper, kontaktnett og private dokumentsamlinger, og til Paolos Tesfagiorgis, Redeagzy Gebremedhin, Tekeste Negash og Uoldelul Chelati for gode råd og innsikt.

En takk går også til institusjoner og organisasjoner som åpnet arkivene for innsyn, og spesielt til arkivarene og andre som gav av sin tid for å hjelpe med til å finne frem til relevante dokumenter.

Institutt for historie i Tromsø har vært en god arbeidsplass, og jeg vil takke alle mine kolleger, spesielt stipendiatene, for å ha bidratt til en trivelig hverdag.

Mine venner har heller ikke vært uberørt av denne prosessen, og jeg vil gjerne takke Marit Hopland Engebretsen for uvurderlig støtte og gode faglige tips underveis. En stor takk rettes også til den samme Marit, Johanne Raade og samboer Håkon Rune Folkenborg for samvittighetsfull korrekturlesing. Jeg er også svært takknemlig for Kirsti Folkenborgs innsats på hjemmefronten i de mest intense arbeidsperiodene.

Sist men ikke minst vil jeg takke venner og min kjære familie for å ha holdt ut med meg, selv om jeg til tider har vært temmelig fraværende både fysisk og mentalt.

Takk!

Sammendrag

Norske relasjoner til Eritrea strekker seg tilbake til 1949. Norge ble da medlem av FNs Eritreakommisjon, og stemte for at Eritrea skulle gjenforenes med Etiopia.

På slutten av 1970 – tallet kom den eritreiske frigjøringsbevegelsen i kontakt med norske aktører innenfor den politiske venstresiden og ulike humanitære organisasjoner. Etter hvert utviklet det seg relasjoner og nettverk på flere plan, i første rekke innenfor sivilsamfunnet i tilknytning til frivillige organisasjoner og solidaritetsforeninger, men etter hvert også på myndighetsnivå.

I 1996, etter frigjøringen, ble Eritrea et av Norges hovedsamarbeidsland innenfor bistand, men krigen mellom Eritrea og Etiopia 1998 – 2000 og den politiske utviklingen i Eritrea førte til nedgradering av samarbeidet i 2002.

Engasjementet for Eritrea var et resultat av frivillige organisasjoners arbeid og enkeltmenneskers drivkraft. Likeledes var det eritreiske eksilsamfunnets innsats avgjørende. Eritreerne lyktes i å navigere i og knytte kontakter innenfor viktige bistandspolitiske kretser i vesten. Skandinavia, og spesielt Norge, framstod trolig som spesielt attraktive fordi her er kort vei mellom stat og sivilsamfunn.

Den nære kontakten mellom representanter for norske myndigheter, frivillige organisasjoner og den eritreiske frigjøringsbevegelsen, førte i to omganger til forsøk på fredsmekling mellom Etiopia og Eritrea. I avhandlingen argumenteres det for at dette kan betegnes som en forløper for Den norske modellen, der fredsarbeid ledsages av bistand og hvor samarbeid mellom statlige myndigheter og frivillige organisasjoner står sentralt.

Innholdsfortegnelse

KAPITTEL I: INTRODUKSJON	5
AVGRENSNINGER OG PROBLEMSTILLINGER	5
NORGE OG ERITREA	9
LAND OG FOLK	9
ERITREA – NASJONSBYGGING	12
NORGE – NISJEBYGGING	20
SAMMENLIGNENDE BETRAKTNINGER	25
TEORETISKE BETRAKTNINGER	27
PERSPEKTIV OG FORTOLKNING	28
RELASJONER OG MAKTT	33
DISKURS OG HEGEMONI	37
REPRESENTASJON OG LEGITIMERING	43
METODOLOGISKE BETRAKTNINGER	48
PROBLEMER OG BEGRENSNINGER	49
SAMTALER OG INTERVJUER	50
PUBLISERTE BØKER OG ARTIKLER	53
ANDRE TRYKTE KILDER OG ARKIVMATERIALE	55
AVHANDLINGENS ORGANISERING	56
KAPITTEL II: NORGES ROLLE I ERITREAKOMMISJONEN	59
ERITREASPØRSMÅLET	60
INTERNASJONAL INTERESSE FOR ERITREA	62
ERITREAKOMMISJONENS MANDAT OG UTREDNINGER	68
DEN VANSKELIGE KONKLUSJONEN	74
DEN NORSKE HOLDNINGEN TIL ERITREASPØRSMÅLET	80
OPPSUMMERING	86

KAPITTEL III: KONGENS MENN I KEISERENS KLÆR	87
ET HAV AV MULIGHETER	88
KEISEREN HOS KONGEN	89
MULIGE MOTIVER FOR AVTALEN	90
”BE PREPARED TO GO TO ETHIOPIA”	96
KUPPFORSØKET I ADDIS ABEBA	101
ETABLERING AV MOTSTANDSBEVEGELSEN I ERITREA	104
UTFASING AV MARINEPROSJEKTET	106
OPPSUMMERING	109
KAPITTEL IV: ETABLERING AV HUMANITÆRT SAMARBEID	110
EN KAMP MED MANGE FRONTER	111
ETABLERING AV INTERNE HJELPEORGANISASJONER	118
ET PERSONLIG NETTVERK	120
EN INVITASJON TIL BEFARING	123
ET SKJELLESETTENDE INNTRYKK	125
INSTITUSJONALISERING AV SAMARBEIDET	126
KONTORET I KHARTOUM	127
FORHOLDET TIL SUDAN	129
ET STRENGT HUMANITÆRT MANDAT	134
FRA ERITREAHJELPEN TIL EMERGENCY RELIEF DESK	140
ERFARINGER I FELTEN	140
MOT EN FORMALISERT SAMMENSLUTNING	144
OPPSUMMERING	147
KAPITTEL V: FRIVILLIGE ORGANISASJONERS INNSATS I ERITREA	149
DE FRIVILLIGE ORGANISASJONENES TIÅR	150
ØKENDE ENGASJEMENT I ERITREA OG TIGRAY	155
ULIKE AKTØRER I SAMARBEID OG MOTSETNINGER	159
SATSINGSFELT	161
PROFIL	166
SAMARBEID OG INDIVIDUELL DRIVKRAFT	169
MAKTFORDELING PÅ GRASROTA	172
POLITISKE OG STRATEGISKE INTERESSER OG BEGRENSNINGER	175
NGOENE SOM FRISTILTE AGENTER	175
LOKAL POLITISK BALANSEGANG	177
HUMANITÆR INTERVENSJON OG KALDKRIGSSTRATEGI	182
OPPSUMMERING	188

KAPITTEL VI: SOLIDARITETSENGASJEMENTET FOR ERITREA	190
SOLIDARITET OG ENGASJEMENT	191
Å TALE OFFERETS SAK	192
ORGANISERT SOLIDARITET	195
DRIVKRAFT OG STRATEGI	203
SOLIDARITET I PRAKSIS	206
AKTIVITET OG AKSJONSFORMER	206
KONFLIKT OG SAMARBEID	210
DET STORE GJENNOMBRUDDET	216
OPPSUMMERING	222
KAPITTEL VII: NORSKE MYNDIGHETERS TILNÆRMING TIL ERITREA	224
HOVEDLINJER I HOLDNINGENE	225
ERITREA BANKER PÅ	225
INTERNASJONALE INTERESSER	230
NORSKE INTERESSER	234
EN HOLDNING I ENDRING	239
EN FORLØPER TIL DEN NORSKE MODELLEN?	248
FRIVILLIGE ORGANISASJONER SOM UTENRIKSPOLITISKE AKTØRER	249
NORSKE MEKLINGSINITIATIV	251
NORSK ROLLE I INTERNASJONALE MEKLINGSINITIATIV	259
OPPSUMMERING	267
KAPITTEL VIII: DEN VANSKELIGE FREDEN	269
30 ÅR MED KRIG FÅR EN ENDE	270
ENGASJEMENT I FREDSTID	273
MOT BILATERALT SAMARBEID	278
ERITREA BLIR PRIORITERT SAMARBEIDSLAND	283
UTFASING AV NGO-SAMARBEIDET	288
ATTER EN KRIG	291
SAMARBEIDSPROBLEMER	292
OPPSUMMERING	296
KAPITTEL IX: OPPSUMMERENDE BETRAKTNINGER	297
ERITREA I VÅRE HJERTER?	297
ET HUMANITÆRT POLITISK STANDPUNKT	303
NORWAY I LOMMA?	307

APPENDIKS	310
OVERSIKTSKART	310
KART OVER AFRIKAS HORN	311
KART OVER ERITREA	312
ULIKE FRAKSJONER INNEN DEN ERITREISKE FRIGJØRINGSBEVEGELSEN	313
FØRKORTELSER	314
ETIOPISK OG ERITREISK NAVNESKIKK	316
INTERVJUER OG SAMTALER	317
ARKIVSØK	319
ARBEIDERBEVEGELSENS ARKIV OG BIBLIOTEK – ARBARK	319
KIRKENS NØDHJELP	320
LANDSORGANISASJONEN	321
NORAD	322
NORSK FOLKEHJELP	324
OPERASJON DAGSVERK	326
RIKSARKIVET	326
REDD BARNA	327
RØDE KORS	329
STORTINGETS ARKIV	330
UTENRIKSDEPARTEMENTET	330
UTVIKLINGSFONDET	331
PRIVATARKIV	332
PUBLISERTE BØKER OG ARTIKLER	334
ANDRE KILDER	343
NETTSIDER	344

Kapittel I: Introduksjon

Landet Eritrea fikk navnet, og tilnærmet nåværende grenser, da området ble proklamert som italiensk koloni 1. januar 1890. Italienerne mistet alle sine afrikanske territorier i 1941 til de allierte styrker under annen verdenskrig, og i 1949 fikk De forente nasjoner i oppdrag å avgjøre koloniens videre skjebne. Norge ble utpekt som et av fem medlemsland i kommisjonen som skulle utrede alternative løsninger.

Den gang fremholdt den norske delegasjonen at Eritrea burde gjenforenes med Etiopia, hvilket gjenspeilte en holdning til området som en historisk legitim del av Haile Selassies keiserdømme. Fra å underkjenne Eritreas mulighet for uavhengighet skulle Norge siden bli en markert støttespiller, og i 1996 vedtok Stortinget av Eritrea skulle være blant de prioriterte samarbeidslandene innenfor norsk bistand. Hva skyldtes denne endringen?

Tilsynelatende har Norge og Eritrea lite til felles, men i løpet av de siste tiårene ble det utviklet relasjoner og nettverk på flere plan. Disse har først og fremst manifestert seg innen sivilsamfunnet, særlig gjennom frivillige organisasjoner og solidaritetsforeninger, men etterhvert også på myndighetsnivå.

Eritreas status som prioritert samarbeidsland varte imidlertid ikke lenge. I forbindelse med den siste krigen mellom Eritrea og Etiopia 1998 – 2000, frøs Norske myndigheter deler av bistandssamarbeidet med de stridende partene. Eritrea har imidlertid fremdeles en plass i nordmenns bevissthet. Denne avhandlingen handler om norske relasjoner til Eritrea og eritreere, og hovedproblemstillingen er hvilke forhold og drivkrefter som lå til grunn for utviklingen av disse.

AVGRENSNINGER OG PROBLEMSTILLINGER

Relasjoner mellom industri- og utviklingsland fremstår ofte som et ujevnt forhold på industrilandenes premisser. For å forklare oppkomsten av slike relasjoner, kan man eksempelvis benytte følgende innfallsvinkler; kolonitid, misjonering, økonomiske, militære

eller maktstrategiske interesser. Disse er imidlertid mindre brukbare for å belyse bakgrunnen for norske relasjoner til Eritrea.

Kolonitiden som grunnlag for relasjoner var for eksempel lite relevant i norsk sammenheng. Derimot gjorde norske misjonærer seg etterhvert gjeldende flere steder i det som ble kalt den tredje verden. Det Norsk Lutherske Misjonssamband etablerte seg i Etiopia i 1948, og enkelte personer innen misjonssambandets kontaktnett skulle tretti år senere få en avgjørende betydning for den første kontakten mellom eritreiske og norske humanitære organisasjoner. Svenske misjonærer i Etiopia og Eritrea spilte også en rolle i den innledende fasen. Misjon kan således sies å ha vært et inntak til opprettelse av relasjoner, men det alene forklarer ikke det omfanget interessen og kontakten etterhvert fikk på både sivil og statlig nivå.

Enkelte norske næringsinteresser, spesielt innen skipsfart, etablerte seg også i Etiopia i etterkrigstiden, men selv om mye av farten gikk på eritreiske havner, hadde det trolig liten betydning for generell norsk kjennskap til Eritrea som sådan. Det er heller ikke sannsynlig at det lå geopolitiske hensyn til grunn for norsk interesse for Eritrea, selv om den kalde krigen og amerikanske holdninger trolig spilte inn med hensyn til engasjementet på myndighetsnivå. Politisk interesse i form av solidaritet og bistand derimot, har vært avgjørende som inntak til relasjoner. Norsk involvering i Eritrea utviklet seg i en tid da solidaritetsengasjement fungerte som en viktig politisk arena, både for den politiske venstresida og innen kristendemokratiske kretser, om enn med forskjellig ideologisk utforming. Likeledes har bistand blitt en betydelig politisk markør gjennom utviklingen av en norsk utenrikspolitisk profil som bistands- og fredsnasjon, særlig uttrykt ved strategien som har fått navnet Den norske modellen.¹

Norske solidaritets- og bistandsrelasjoner til Eritrea bar i mindre grad preg av å være typiske giver/mottaker forhold i hierarkisk forstand, med giver som den styrende part. Det er derfor relevant å snu på problemstillingen og spørre hva det var med Norge som interesserte eritreerne? Det er én av hypotesene i denne avhandlingen at relasjonene for en stor del ble både initiert og vedlikeholdt av eritreere. I hvilken grad hadde de utpekt bestemte målgrupper i sin søken etter relasjoner, og hvordan navigerte de eritreiske organisasjonene blant vestlige donorer? Hva var beveggrunnene for den norske responsen, og hvem var de som responderte? En annen hypotese i den sammenheng er at det var personlig engasjement og kontaktnett som utgjorde både grunnlaget for relasjonene og den sterkeste drivkraften for opprettholdelse av dem.

---

¹ Tvedt 2003.

Avhandlingens avgrensning i rom konsentreres om Norge og Eritrea, men inkluderer også den internasjonale konteksten der denne er relevant. En mer detaljert avgrensning og definisjon av sentrale begreper og relevante faktorer er lagt til de metodologiske betraktningene i introduksjonskapittelet.

Den tidsmessige avgrensningen skulle opprinnelig strekke seg fra 1949 frem til 1996, med enkelte pekere både fremover og bakover, og med 1980-tallet som kjerneperiode. 1949 ble valgt som nedre grense fordi den norske deltakelsen i FNs eritreakommisjon representerte Norges første offisielle møte med Eritrea. 1996 skulle markere den øvre grense siden Eritrea det året ble oppgradert til prioritert samarbeidsland innen norsk bistand. I lys av den videre utviklingen er det imidlertid hensiktsmessig å inkludere enkelte av den senere tids begivenheter. Det er viktig å presisere at mitt grunnlag for å vurdere den siste tiårsperioden er mer sparsom enn for avhandlingens kjerneperiode. Dette skyldes i hovedsak at hendelsene ligger så vidt nært i tid at det er vanskeligere å få tilgang til relevant dokumentasjon fra myndighetsnivå. Store deler av dette materialet er ennå unndratt offentligheten. Det jeg har fått tilgang til ansees likevel som tilstrekkelig for å drøfte de viktigste momentene.

Avhandlingens hovedproblemstilling er hvilke forhold og drivkrefter som lå til grunn for utviklingen av norske relasjoner til Eritrea. Ved bruk av både primærkilder og sekundærlitteratur vil denne problemstillingen bli vurdert gjennom en rekke delspørsmål i en tilnærmet kronologisk fremstilling. Mer generelle problemer og betraktninger vil bli drøftet avslutningsvis sammen med en oppsummering av hovedpoengene.

Opprettelsen av FNs eritreakommisjon i 1949 er altså avhandlingens kronologiske utgangspunkt. Da Italia tapte Eritrea til de allierte styrker i 1941, ble kolonien underlagt britisk militær administrasjon i påvente av at verdenssamfunnet, først i form av krigens vinnere og siden FN, skulle avgjøre koloniens videre skjebne. Norge var en av fem medlemsland i eritreakommisjonen, men den norske delegasjonen var alene om å fremholde at Eritrea burde gjenforenes med Etiopia. Hva var bakgrunnen for denne holdningen, og hva betydde det for forholdet mellom norske myndigheter og den eritreiske frigjøringsbevegelsen siden?

Ved FN-resolusjon ble Eritrea føderert med Etiopia i 1952. Dette gav Etiopia adgang til Rødehavet, noe som gav behov for kystvakt og marin beredskap. I perioden 1955 – 1966 var en rekke norske offiserer og sivile ansatt av Keiser Haile Selassie for å bygge opp en etiopisk marine. Marinebasen lå i Massawa i Eritrea, og det interessante for denne avhandlingen er i hvilken grad basens plassering gav de stasjonerte nordmennene en relasjon

til Eritrea per se. Hvilket forhold hadde nordmennene til etiopiske myndigheter, og i hvilken grad merket de den gradvise uroen og motstanden mot det etiopiske styret?

I 1974 ble Keiser Haile Selassie styrtet, og et militærregime tok siden styringen i Etiopia. I kjølvannet av revolusjonen kom en merkbar opptrapping av konflikten mellom etiopiske myndigheter og eritreiske frigjøringsfronter. Etiopia hadde så langt vært en del av den amerikanske interessesfæren, men det nye regimet søkte seg mer mot Sovjetunionen. Den kalde krigen hadde utvilsomt utslagskraft i forhold til konflikten mellom Etiopia og Eritrea, ikke minst dens avslutning. USA skulle dessuten vise seg å bli en viktig støtte for eritreisk frigjøring, om enn i det skjulte. I hvilken grad hadde dette innvirkning på legitimeringen og omfanget av det norske engasjementet?

I 1975 var eritreiske nødhjelpskoordinatorer for første gang i kontakt med potensielle norske donorer. I løpet av 1977 – 1978 var flere norske journalister og representanter for organisasjoner på befaring i områder kontrollert av den eritreiske frigjøringsbevegelsen, og i 1978 ble det innledet et mer organisert samarbeid. Dette var starten på en rekke samarbeidsprosjekter mellom eritreiske og norske aktører. Kom kontakten med Norge og nordmenn i stand på eritreisk initiativ, og hvorfor ønsket i tilfelle eritreeerne kontakt med nettopp norske donorer og samarbeidspartnere?

Den frivillige hjelpeorganisasjonen Kirkens Nødhjelp kom til å spille en nøkkelrolle i relasjonene mellom Norge og Eritrea. Det første samarbeidsprosjektet utviklet seg til en sammenslutning bestående av flere internasjonale hjelpeorganisasjoner, og ble i 1981 formalisert som Emergency Relief Desk, ERD, under ledelse av Kirkens Nødhjelp. Andre lignende fellesprosjekter kom til senere, alle med det formål å sikre forsyninger til den eritreiske sivilbefolkningen i den delen av Eritrea som var utenfor den etiopiske regjeringens kontroll. Hvordan forholdt kristne og humanitære hjelpeorganisasjoner seg til samarbeid med væpnede motstandsbevegelser, og hvordan legitimerte de dette?

Samtidig med det humanitære hjelpearbeidet oppstod det flere solidaritetsgrupper og aksjoner i Norge. Aktiviteten nådde et høydepunkt med Operasjon Dagsverk i 1987, der eritreaspørsmålet for alvor ble satt på dagsordenen for den allmenne opinionen. Hva var grunnlaget for engasjementet, og i hvilken grad bidro solidaritetsmiljøet til å representere eritreaspørsmålet overfor norske myndigheter?

I mai 1991 falt mengisturegimet i Etiopia, og frigjøringsbevegelsen tok kontroll over hele Eritrea. To år senere, etter et nærmest enstemmig referendum, ble Eritrea erklært som en selvstendig stat *de jure*. Etter anerkjennelsen kunne den eritreiske regjeringen innlede stat-til-stat relasjoner uten å gå veien om frivillige organisasjoner. Det var store forventninger til

inngåelse av bilateralt bistandssamarbeid, både fra eritreiske myndigheter og fra engasjerte på norsk side. Hvilke krav og forventninger stilte henholdsvis eritreiske og norske myndigheter til et slikt samarbeid, og hvordan artet det seg i praksis?

Innimellom vil den samtidige situasjon i Eritrea bli drøftet, og i enkelte tilfeller vil det bli vist til divergerende historiske fremstillinger. Eritreisk historieskriving er preget av en nasjonalismediskurs der representasjoner av historien i politisk øyemed ofte fremstår svært tydelig. I den grad kildene tillater det, vil også representasjoner av eritreiske holdninger og meninger formidles, men det er ikke et mål å gi en utfyllende analyse av eritreiske erfaringer med hensyn til de relasjonene som omhandles. Grunnleggende faktorer som språk, kildetilfang og eget erfaringsgrunnlag, vil derfor gi avhandlingen et overveidende norsk perspektiv og utgangspunkt.

NORGE OG ERITREA

Eritrea og Norge er unge stater som begge har vært underlagt andre lands styre. Veien til selvstendighet var forskjellig og foregikk i ulike kontekster i både tid og rom, men en slik bakgrunn kan likevel ha gitt gjenklang i både nordmenns og eritreeres erfaringsgrunnlag og historiske arv. Befolkningmessig teller nordmenn og eritreere omtrent like mange, og begge land er preget av kristen kulturbakgrunn, om enn i ulik form og omfang. Men der stopper sammenligningen – foreløpig. Denne delen er en presentasjon av Eritrea og Norge med den hensikt å angi en relevant bakgrunn, i tillegg til å plassere landene innenfor rammen av den videre avhandling.

Land og folk

Eritrea ligger ved Rødehavet og grenser mot Sudan i vest og nord, og mot Etiopia og Djibouti i sør. Topografisk kan landet deles i fire; lavlandet i vest, åsene i nord, høylandsplatået i sør og kysten i øst. I tillegg kommer Dahlakøyene, som også ligger innenfor Eritreas grenser. Landet er relativt tørt, men med muligheter for fruktbart jordbruk og dyrehold. Avskoging med følgende erosjon, i tillegg til generelle ødeleggelser i forbindelse med den lange krigen, har imidlertid kraftig forringet forholdene. Det naturlige dyrelivet begynte å ta seg litt opp

igjen etter frigjøringskrigen, og det pågår stadig minerydding for å kunne gjenoppta forsvarlig jordbruk og husdyrhold. Dette arbeidet ble satt tilbake da store områder ble minelagt på nytt under den siste krigen 1998 – 2000. Viktige byer er hovedstaden Asmara, sentralt plassert på høylandsplatået, havnebyene Massawa og Assab, Barentu i det vestre lavland og Keren ved overgangen mellom høylandet og vestre lavland. Kart over Eritrea finnes i avhandlingens appendiks.

Norge er smalt og langstrakt, og grenser i øst til Sverige, Finland og Russland. Nord, vest og sør er omgitt av hav, og de mange fjorder og øyer gjør Norges kystlinje ytterligere langstrakt. Innlandet består overveiende av fjell og skoger. Denne topografiske sammensetningen er grunnlaget for de tradisjonelle norske hovednæringer; skogbruk og fiske, i tillegg til jordbruk og husdyrhold. Nevnes bør også vannkraft og strømforsyning, da de mange elvene og høye fossefall har gitt Norge mulighet til å utvikle ekspertise på dette felt. I den senere tid er det imidlertid olje og gass som har utgjort kjernen i norsk næring og økonomi.

Topografisk består Norge av flere fjellkjeder med dype daler og fjorder i mellom. Regionsmessig deles landet i to, Nord- og Sør-Norge, der skillet går ved fylkesgrensa mellom Nord-Trøndelag og Nordland. Sør-Norge kan igjen deles inn i fire; Trøndelag, Vestlandet, Sørlandet og Østlandet. Befolkningen teller fire og en halv million innbyggere, og kan deles inn i hovedsakelig tre folkegrupper med ulike språk og kulturbakgrunn. Etterkommere av finske innvandrere kalles kvener, og bor tradisjonelt i Nord-Norge og på Østlandet i grenseområdet mot Sverige. De samiske folkegruppene tradisjonelle bo og virkeområde strekker seg fra Finnmark til Sør-Trøndelag. En mindre andel av de samiske gruppene er nomader med reindrift som hovednæring, og har derfor også beveget seg over grensene til Sverige, Finland og Russland. Nomadismen er mindre vanlig i moderne tid, men det driftes ennå rein med moderne hjelpemidler etter gammelt mønster. Nordmenn fremstår som en homogen folkegruppe, selv om det langstrakte og kupert landet har resultert i regionale forskjeller med hensyn til dialekt, livsgrunnlag og kulturelle tradisjoner. Moderne kommunikasjon og media, sammen med en relativt stor grad av intern migrasjon, har imidlertid visket ut mange av disse nyansene.

Norge regnes som en kristen nasjon, og har en luthersk protestantisk statskirke. I tillegg finnes en rekke sekter og retninger med egne kirker. Selv om utviklingen i nyere tid har gått mot et sekularisert samfunn, figurerer protestantismen i grunnstrukturene i norsk kultur og samfunnsliv. Det skal også nevnes at innvandringen de siste tiår, da særlig fra Asia og Afrika, har gjort islam til en synlig religion og kultur også i Norge.

Den eritreiske befolkningen er nesten like stor som den norske, og teller i overkant av fire millioner innbyggere. Også eritreerne inndeles i ulike grupper med ulike språklig, kulturell og religiøs tilhørighet.² De tre mest utbredte språk er tigrinya, tigré og arabisk. Tigrinya og tigré stammer, i likhet med det etiopiske språket amharinya, fra det gamle skriftspråket ge'ez. Ge'ez ble utviklet med kristendommens utbredelse til dette området på 300-tallet, og benyttes fremdeles som liturgisk språk.

Kristendommen fikk sitt kjerneområde på det etiopiske og eritreiske høylandet, og regnes til det som tidligere var kjent som den koptiske, og nå den ortodokse kirken. Tradisjonelt sognet den ortodokse kirken i Eritrea og Etiopia under patriarken i Alexandria, men i 1957 fikk Etiopia sin egen patriark. I 1994, kort tid etter at Eritrea ble en selvstendig stat, fikk også den ortodokse kirken i Eritrea egen patriark.³ Som følge av vestlig misjonering og kolonitid er katolske og protestantiske menigheter også utbredt. Islam har like stor utbredelse som kristendom, og er den vanligste trosretning blant folk bosatt i det øvrige Eritrea. Den geografiske delingen av religiøs kulturbakgrunn gjelder imidlertid ikke hovedstaden Asmara, der alle trosretningene er representert.

Folkegruppene bosatt innenfor Eritreas grenser utgjør en mosaikk av språk og kultur som ofte blir presentert svært forskjellig i litteratur om området. Kjetil Tronvoll fremhever Eritrea som et ubeskrevet blad i etnografisk forstand der utfyllende studier av sosiokulturelle karakteristika, i tillegg til egenidentifisering, er nødvendig før den eritreiske befolkningen kan klassifiseres i etniske grupper. Tronvoll påpeker samtidig at bruken av etniske grupper som kategorisering er flytende, kontekstuell og manipulerbar.⁴ De fleste som skriver om Eritrea, også Tronvoll, gjør likevel et forsøk.

De ortodoks kristne tigreanerne utgjør nær halvdelen av befolkningen, og er hovedsakelig bosatt på høylandsplatået. Her bor også jebertiene, en gruppe tigrinyatalende muslimer. De øvrige befolkningsgruppene regnes overveiende som muslimer, med unntak av kunamaene i området omkring Barentu, en gruppe av nilotisk opprinnelse som tradisjonelt praktiserer animisme. De har imidlertid vært utsatt for stor påvikning fra sine muslimske naboer, i tillegg til svensk protestantisk misjonering.⁵ Nara/bariafolket nord og vest for

---

² Informasjon om Eritreas befolkning er i hovedsak hentet fra Tronvoll 1998, Yohannes 1991 og Killion 1998.

³ www.uk.-christian.net/eritrean/history.htm, sist besøkt 19. januar 2004, og http://www.rulers.org/relig.html#orthodox_churches, sist besøkt 4. juli 2006. Patriarken i Alexandria sin status er "først blant likemenn", og benevnes derfor ofte som Pave. Det er sannsynlig at Patriarken i Eritrea anerkjenner dennes status, selv om Eritrea nå er en selvstendig synode.

⁴ Tronvoll 1998: 29.

⁵ Kunamaene har gjennom historien blitt utsatt for slaverids og generell fordomsfull behandling fra sine kristne og muslimske naboer. Både svenske protestantiske misjonærer og den italienske koloniadministrasjonen ble betraktet som buffere mot denne type diskriminering. Med bakgrunn i det dårlige forholdet til nabobefolkningen,

Barentu er også av nilotisk opprinnelse. Det nomadiske folket hedareb beveger seg i nord. Her har også tigréfolket sin tilhørighet. I Danakilørkenen ved kysten og på Dahlakøyene holder det nomadiske afarfolket til. På slettene rundt Massawa og i åsene opp mot høylandet bor det hovedsakelig saho, et seminomadisk folk som også beveger seg inn i Tigray provinsen i Etiopia. Bilenfolket er bosatt rundt Keren, og i det sørvestre lavlandet bor beja, eller beni-amer som de også kalles. Blant beja finnes både nomader, seminomader og fastboende jordbrukere, og de integreres i økende grad med tigréfolket. En siste gruppe er rashaida, et arabisktalende nomadefolk som migrerte til Sudan/Eritrea fra den arabiske halvøy på 1800-tallet.⁶

Religion, språk og ernæringsvei representerer skiller mellom folkegruppene, likeledes mer synlige tegn som klesdrakt, smykker og frisyre. I Eritrea er slike ytre tradisjonelle markører vanlig, også i urbane sentra, noe som opprettholder et synlig bilde på det kulturelle og religiøse mangfoldet – og skillelinjer – til tross for den nasjonsbygging og integrasjonsprosess som har pågått de siste tiår. De grunnleggende kulturelle og tradisjonelle strukturene har riktignok en del fellestrekk fra gruppe til gruppe, også mellom kristne og muslimer. Deres til enhver tid ulike status i forhold til hverandre skinner likevel igjennom den felles identitet de nå representerer som eritreere.

Eritrea – nasjonsbygging

Flere av de eritreiske folkegruppene har tilhørighet også i nabolandene; for eksempel er afarene og tigreanerne tallrike på den etiopiske side. En slik grensedragning på tvers av folkegrupper er først og fremst et resultat av kolonitiden. Italienerne okkuperte og konsoliderte området som kolonien Eritrea i perioden 1890 – 1896. I forbindelse med frigjøringskampen og den følgende nasjons- og senere statsbygging, har det foregått en heftig debatt vedrørende historisk legitimering av et selvstendig Eritrea. En retning står for at Eritrea kun er en kolonial konstruksjon, og hevder at området tradisjonelt er en del av Etiopia fordi høylandet og deler av kysten skal ha vært under etiopisk hegemoni gjennom historien. Særlig fremheves Axumriket som felles historisk arv. Forkjempere for en eritreisk nasjonalismediskurs påstår derimot at det finnes pekere bakover som tyder på at Eritrea var en

---

i tillegg til påvirkningen fra den pro-etiopiske svenske misjonen, kom kunamaene til overveiende å støtte Etiopia under borgerkrigen. Først på 1980-tallet begynte kunamabefolkningen å delta i den eritreisk frigjøringen, se Killion 1998. Det er imidlertid min erfaring at kunamaene også i dagens Eritrea fremstår som en særegen gruppe.⁶ Informasjon om folkegruppene er i hovedsak hentet fra Tronvoll 1998 og Yohannes 1991.

atskilt enhet før italiensk kolonisering. Blant annet vises det til språklige eksempler som *Medri Bari*; landet ved havet, og *Mareb Mellash*; landet på den andre siden av elven Mareb, der begge kan tolkes som betegnelser på et eget område.⁷

Et tredje perspektiv, særlig fremholdt av historikeren Tekeste Negash, taler verken for selvstendighet eller forening med Etiopia, men hevder at kolonien Eritrea burde vært delt mellom Sudan og Etiopia etter annen verdenskrig. Forslaget ble første gang lansert ved den såkalte bevin-sforza planen i 1949, som vil bli behandlet i neste kapittel. Ifølge planen skulle det muslimsk dominerte vestre lavland gå til Sudan, og det overveiende kristne høylandet forenes med Etiopia. Kystlinjen skulle deles nord for Massawa. En slik løsning skulle forhindre religiøse og kulturelle stridigheter, i tillegg til å pasifisere Etiopia ved å sikre landet tilgang til havet.⁸ Om slike kontrafaktiske hypoteser stemmer vil vi dessverre aldri få vite, men de kan likevel bidra til å nyansere politiske og historiske debatter.

Det nåværende Eritrea har utvilsomt elementer av felles historisk arv med Etiopia. Italiensk og britisk kolonistyre, i tillegg til den senere internasjonale og etiopiske forvaltningen av Eritrea, la derimot et grunnlag for felleserfaringer som kanskje er holdbart for videre nasjonsbygging. Det er imidlertid ikke målsettingen for denne avhandlingen å debattere Eritreas historiske legitimitet som selvstendig stat. En kort oversikt over de mest relevante historiske epoker er i denne sammenhengen mer hensiktsmessig.

Det vites lite om de første innbyggere i dette området, men man regner med at de var av nilotisk opprinnelse.⁹ Siden kom hamittiske grupper fra nord og semittiske fra øst, som delvis fortrengte, delvis underla seg de grupper som var der fra før. Kombinasjonen av semittisk og hamittisk ble senere kalt for habash, hvilket betyr blanding, som igjen ble til betegnelsen abyssiner. På 200-tallet utviklet det seg et kongedømme med sentrum i Axum, som ligger rett sør for dagens grense mellom Etiopia og Eritrea. Axumriket var basert på en ekstensiv handel over havnebyen Adulis, det nåværende Zula rett sør for Massawa, og handelsnettverket strakk seg fra Middelhavet i nord til India i øst. Kongeriket varte i over fire hundre år, og hadde sin storhetstid på 400-tallet. Da strakk det seg fra Meroé i nærheten av dagens Khartoum til den sørlige delen av den arabiske halvøy. På denne tiden ble også kristendommen introdusert til området, hvilket medførte utviklingen av det semittisk-hamittiske skriftspråket ge'ez.

---

⁷ Tronvoll 1998: 38.

⁸ Negash 1997: 45.

⁹ Oversikten over tidlig historie er hentet overveiende fra Trevaskis 1960, Yohannes 1991, Zewde 1991, Tronvoll 1998 og Killion 1998.

Etter Axumrikets tilbakegang ble området gjenstand for skiftende hegemonier. På Dahlakøyene oppstod et muslimsk kongerike, og fra 1557 ble Massawa en del av det Ottomanske riket. Også innlandet var i denne perioden dominert av muslimske folkeslag, med delvis unntak av høylandet. Det er særlig overgangen fra Axumriket til de følgende dynastiene på høylandet som er gjenstand for historisk nasjonalismedebatt. På den ene siden hevdes at det ikke var noen sammenheng, og at det felles historiegrunnlag for Eritrea og Etiopia svant med Axumriket. Andre ser derimot stor grad av kontinuitet.¹⁰ En av faktorene som tyder på det siste er videreføringen av kristendommen. Den fortsatte å være elitens religion i de dynastiene som siden utøvde sitt hegemoni i vekslende utstrekning over høylandsplatået.

Fra 900-tallet frem til 1600-tallet var maktsentret i Lalibela i den nåværende Wollegaprovinsen i Etiopia. Siden flyttet det seg til Gondar ved Tanasjøen. Addis Abeba ble maktens hovedsete først på slutten av 1800-tallet. Ifølge Christopher Clapham representerte høylandsplatået i det nåværende Eritrea et strategisk grenseland, både i forhold til geografisk plassering mot Rødehavet og som front mot muslimsk dominerte områder. Med forflytningen av dynastiens maktsentra lenger sør, ble det nordlige høylandet etterhvert en periferi som det ble stadig vanskeligere å kontrollere, gitt det økede presset på området fra andre interesserte parter.¹¹

Tilgang til og kontroll over kystlinje og havnebyer hadde alltid gjort regionen ettertraktet, men med åpningen av Suezkanalen i 1869 fikk denne faktoren ytterligere betydning. Ifølge Ronald Robinson og John Gallagher var det nettopp kontrollen over denne kyststrekningen som ble utgangspunktet for kappløpet om Afrika.¹² I de neste tjue årene var egyptere, engelskmenn, etiopiere og franskmenn involvert i striden om kontroll over området. I kjølvannet av det ottomanske rikets oppløsning, forsøkte Egypt å overta dets posisjoner. Etter å ha erobret Sudan, kom de seg til kysten og Massawa, men ble stoppet av etiopierne da de forsøkte å ta høylandsplatået. Samtidig gjorde sudanerne opprør under ledelse av mahdien og fikk kontroll over det nordlige Sudan, slik at egypterne ble stående fast mellom to fiender.

Britene, som hadde okkupert Egypt i 1882, intervenerte og fikk forhandlet frem en avtale hvor etiopierne skulle sikre de egyptiske troppene trygg retrett mot å få kontroll over Massawa, Keren, kysten og høylandet. Britene var imidlertid for opptatt av å sikre sine egne imperialistiske interesser til å holde ord. De rivaliserende franskmennene hadde samtidig

---

¹⁰ Yohannes 1991: 22-31.

¹¹ Clapham 1988: 205.

¹² Robinson og Gallagher 1996: 12-16.

etablert seg i Djibouti. Dette representerte ikke bare en trussel med tanke på kontroll over Rødehavet og Suezkanalen, men også over Nilen og dens vannmasser. Nilen har sitt utspring i Etiopia, og det var liten hensikt i å kontrollere dens nedre løp dersom andre fikk mulighet til å begrense vannføringen høyere opp. På samme tid var Italia i ferd med å etablere seg i området. Britene fryktet at de ville ekspandere mot vest og inn i Sudan og dermed få kontrollen over den øvre Nildalen. Ifølge Robinson og Gallagher avvendet britene med å okkupere området selv, men via diplomatiske kanaler gjorde de det klart først for italienerne, siden for franskmennene og tyskerne, at de ikke ville tolerere en eventuell inngripen i Nilens vannføring.¹³

Italienerne kom inn i bildet da et rederi, Società di Navigazione Rubattino, i 1869 sikret seg land rundt havnebyen Assab. I 1882 kjøpte den italienske regjeringen rederiets landområder og etablerte en garnison. Italias videre ekspansjon mot Massawa, og siden Asmara, skjedde med britenes velsignelse. Den etiopiske keiseren Yohannes forsøkte å stagge invasjonen, og i 1887 ble italienske tropper slått ved Dogali vest for Massawa. Han var samtidig presset av sudanske styrker på den ene siden, og rivalen Menelik på den andre. Yohannes falt i et slag mot sudanerne ved Metemma i 1889, hvorpå Menelik tok tronen. Italienerne hadde tidligere forhandlet med Menelik om våpenleveranser, noe som var en del av bakgrunnen for at han i mai 1889 signerte Wichaletraktaten.¹⁴ Denne gav Italia kontrollen over store deler av det som skulle bli deres første koloni. I januar 1890 proklamerte dermed Italia sin *colonia primogenita*, sin "førstefødte", og oppkalte den etter Rødehavet, *Mare Erythreum*. Senere forsøkte italienerne å trenge videre sør over høylandet, noe som resulterte i et av de pinligste nederlagene i europeisk koloniseringshistorie. I slaget ved Adwa i 1896 ble de italienske troppene overvunnet av etiopiske styrker, et tap som skapte politisk krise i Italia. En stund vurderte de å trekke seg fra hele kolonieeventyret, og den interne debatten om italiensk afrikapolitikk skulle vedvare i mange år.¹⁵

Italienske imperialistiske motiver var basert på hovedsakelig to faktorer. For det første hadde perioden rundt samlingen av Italia, *il Risorgimento*, pustet liv i drømmen om gjenskape storhetstiden fra antikken. Å delta i kappløpet om Afrika kunne bringe prestisje og innflytelse i så måte. Et mer håndgripelig insitament var at Italia slet med knapphet på jord i forhold til befolkningen, særlig i sør.¹⁶ I motsetning til emigrasjonen til det amerikanske kontinent,

---

¹³ Robinson og Gallagher 1996: 36-40. Se også Tvedt 1990: 132-139. Han argumenterer utførlig for Nilens betydning for koloniseringen av og konflikter i det nordøstlige Afrika.

¹⁴ Bereketab 2000: 97-98.

¹⁵ Paoli 1908: 155.

¹⁶ Negash 1987: 3.

representerte kolonisering en mulighet til å eksportere fattigdommen samtidig som man ekspanderte sin innflytelse og øket grunnlaget for økonomisk vekst, hvilket igjen ville sikre intern politisk støtte. Hensikten med å kolonisere Eritrea ble derfor fremstilt som å etablere en settlerkoloni. Det meldte seg imidlertid raskt problemer i forhold til lokalbefolkningen, som ikke uten videre aksepterte å bli fortrent til fordel for italienske nykommere. Det viste seg også svært ressurskrevende å utvikle det minimum av infrastruktur som var nødvendig for å tiltrekke nybyggere. Store deler av Eritrea var heller ikke egnet for europeisk type jordbruk. I løpet av 1890-tallet ble eksproprieringen av land redusert, og det som skulle blitt *Italia d'oltre mare*, det oversjøiske Italia, endte som en råvarekoloni på lavbudsjett med enkelte plantasjer og litt industri i småskala. Tekeste Negash hevder at tanken om en settlerkoloni aldri var en reell drivkraft bak italiensk kolonisering, fordi den italienske staten ikke var villig til å bære kostnadene ved en slik investering. Han sier seg dermed enig i Antonio Gramscis analyse av settlerpolitikken som en myte. Denne myten ble kultivert av overklassen, hevder Negash, for å avlede de fattige bøndene i sør fra reaksjoner på hjemlige forhold.¹⁷

Italiensk tilstedeværelse i Eritrea forble på et minimumsnivå helt til begynnelsen av 1930-tallet. Selv om Mussolini hadde kommet til makten i Italia i 1922, var det først da fascismen begynte å gjøre seg gjeldende også i koloniene. Den tidligere drømmen om å gjenskape en italiensk storhetstid skulle nå settes ut i live, og store ressurser ble tilført kolonien samtidig som andelen italienske innbyggere økte betraktelig. Dette førte til vekst innenfor industri og jordbruk, samt generell oppgradering og utbygging av fasiliteter og infrastruktur. Utviklingen kulminerte med invasjonen av Etiopia i 1935, en okkupasjon som varte til Italia mistet alle sine afrikanske territorier til de allierte i 1941. Britisk militæradministrasjon overtok så kontrollen over Eritrea.

Å skulle måle den påvirkning italiensk kolonialisme hadde på området er en nærmest umulig oppgave, også fordi det tidvis kan være vanskelig å skille mellom italiensk og britisk innflytelse. Av synlig koloniarv bør likevel nevnes italiensk arkitektur, som fremdeles preger flere av Eritreas byer, særlig hovedstaden Asmara. Likeledes veinettet og restene av jernbanen som gikk fra Massawa via Asmara til Keren. En del av den industrielle virksomheten har også overlevd, slik som bryggeriet Moretti og enkelte bakerier som lager de herligste *pasticcini*. Kaffebarene er fremdeles operative, men nå med et eritreisk klientell, og innimellom høres enkelte italienske ord og uttrykk som har festet seg i de lokale språkene.

---

¹⁷ Negash 1987: 36-37, for hele argumentasjonen se 32-65. Se også Yohannes 1991: 8-9.

Som ellers i det koloniale Afrika fikk introduksjonen av katolisisme, protestantisme, vestlig skolegang og lønnsarbeid både kulturelle og sosiale konsekvenser. Den katolske kirken var den som fikk størst spillerom i kolonien, men svensk misjon var også meget aktiv. Den Svenska Evangeliska Fosterlandsstiftelsen drev utstrakt misjonering med tilhørende skoler og omsorgsinstitusjoner i Eritrea. De hadde operert i området siden 1866, men ble etterhvert motarbeidet av italienske myndigheter. Konflikten endte med stenging av svenskenes skoler i 1932, og følgende utkastelse fra kolonien i 1935, fordi deres påvirkning av lokalbefolkningen ikke stemte overens med kolonimyndighetenes mål og hensikter.¹⁸ Svensk misjon har senere blitt utpekt som et av arnestedene for tankene om et selvstendig Eritrea og en egen identitet som eritreer, noe som vil bli drøftet i kapittel IV.

Med unntak av de siste seks årene med krig og okkupasjon av Etiopia, var den italienske koloniperioden relativt fredelig. Den viktigste arven fra italienerne kan således sies å være samlingen og konsolideringen av området, hvilket konstituerer en grunnleggende felleserfaring med hensyn til senere bygging av nasjonalt fellesskap.

Britene hadde kontroll over Eritrea i en tiårsperiode, i påvente av den videre skjebne for kolonien. Saken ble først lagt frem for de såkalt fire makter, det vil si vinnerne av andre verdenskrig; Sovjetunionen, Frankrike, Storbritannia og USA.¹⁹ Det avstedkom imidlertid ingen løsning, og saken ble oversendt til den nyopprettede verdensorganisasjonen De forente nasjoner. I 1950 avgjorde FN at Eritrea skulle inngå som en selvstendig enhet i føderasjon med Etiopia med den etiopiske keiser som øverste myndighet. Prosessen som ledet til denne beslutningen vil bli behandlet i kapittel II. Føderasjonen fungerte ikke som tiltenkt, og gikk langsomt i politisk oppløsning frem til Etiopia i 1962 annekterte Eritrea som sin fjortende provins.

Situasjonen hadde lenge vært gjenstand for eritreiske protester, noe som resulterte i den første frigjøringsbevegelsen, Eritrean Liberation Movement.²⁰ Motstanden var hovedsakelig tuftet på kravet om selvbestemmelsesrett, slik dette var nedfelt i både

---

¹⁸ Negash 1987. Etiopia var opprinnelig den svenske misjonens mål, men grunnet fiendtligheten mot misjonærer i Etiopia på den tiden, hadde svenskene valgt å operere under italienernes beskyttelse. Negash hevder at italienerne hadde grunn til å frykte svensk påvirkning av eritreiske studenter, da misjonærene tenderte til å ha en nærmere knytning til Etiopia enn italienske myndigheter. Dette ble spesielt viktig etter at fascismen med dens fokus på italiensk nasjonalisme begynte å gjøre seg gjeldende i kolonien på 1930-tallet. Etter utkastelsen reiste svenskene endelig til Etiopia. Det ble imidlertid et kortvarig engasjement, da italienerne okkuperte Etiopia året etter. Etter annen verdenskrig kom svenske misjonærer tilbake til både Etiopia og Eritrea, og har stort sett vært operative siden.

¹⁹ Behandlingen av eritreaspørsmålet av henholdsvis de fire makter og senere FN, er detaljert behandlet av blant annet Okbazghi Yohannes 1991, Bereket Habte Selassie 1989 og Tekeste Negash 1997.

²⁰ Informasjon om opprettelsen og utviklingen av de forskjellige frigjøringsbevegelsene er overveiende hentet fra Yohannes 1991, Killion 1998 og Bereketab 2000.

Atlanterhavserklæringen og FN-pakten. Verdenssamfunnet i form av FN, toneangivende styresmakter, og etterhvert også Organisation of African Unity, var imidlertid ikke åpen for alternative løsninger av eritreaspørsmålet. Dette problemet vil bli drøftet nærmere i senere kapitler.

I 1961 oppstod den væpnede bevegelsen Eritrean Liberation Front. ELF bestod hovedsakelig av folk med muslimsk kulturbakgrunn, men utover 1960-tallet økte andelen medlemmer fra den kristne delen av befolkningen. Mot slutten av tiåret og utover 1970-tallet ble motstandsbevegelsen splittet i flere større og mindre grupperinger. De kulturelle forskjellene spilte en viss rolle i denne prosessen, men det var i første rekke politiske stridigheter som førte til fraksjoneringen. I tillegg til motstanden mot det etiopiske styret kom det således til konflikter og tidvis væpnet kamp også mellom de forskjellige frigjøringsfraksjonene.

I 1974 utviklet det seg til revolusjon i Etiopia. Keiser Haile Selassie ble avsatt og siden henrettet, og et militærregime overtok etterhvert makten. I 1976 tok Oberst Mengistu Haile Mariam ledelsen, en posisjon han holdt til regimet ble styrtet i 1991. Haile Selassies Etiopia hadde vært en vestlig alliert i den kalde krigen, og under koreakrigen deltok etiopiske soldater på amerikansk side. I 1953 inngikk Etiopia og USA en omfattende base- og våpenhjelpavtale. Amerikanerne hadde allerede siden annen verdenskrig hatt en operativ base i utkanten av Asmara, Kagnaw Station. Kagnaw var en tidligere italiensk radiostasjon som, med beliggenhet 2000 meter over havet, hadde svært gode både lytte- og senderforhold. Radiostasjonens plassering viste seg også hensiktsmessig i forhold til den kalde krigens strategiske interesser.

Mengisturegimet antok en marxistisk politisk ideologi. Sovjetunionen, som inntil den etiopiske revolusjonen hadde ytt litt støtte til eritreiske frigjøringsbevegelser, innlemmet i 1977 Etiopia i sin interessesfære med påfølgende politisk og militær støtte. Amerikanerne hadde da allerede trukket seg ut av Eritrea og Etiopia, men det skulle siden vise seg at USA på 1980-tallet ble den største bidragsyter til de områdene som var kontrollert av motstandsbevegelsen.²¹

I det politiske kaos som rådet før de nye maktstrukturene manifesterte seg etter den etiopiske revolusjonen, åpnet det seg muligheter for en løsning på eritreaspørsmålet. Forsøk på forhandlinger førte imidlertid ikke frem, og resultatet ble i stedet en opptrapping av konflikten. Dette førte til en massiv tilstrømning til motstandsbevegelsene i Eritrea, da

---

²¹ Duffield og Prendergast 1994: 64-66.

spesielt til den fraksjonen som siden ble kjent som Eritrean People's Liberation Front, EPLF. Med sitt sekulære, multietniske og sosialrevolusjonære politiske program fremstod antakelig EPLF som det mest velfungerende alternativ.²² Det skulle også bli den organisasjonen som vant den interne striden mellom fraksjonene. Etter 1981 var EPLF den eneste operative frigjøringsbevegelsen i Eritrea.

Offensivene og trefningene mellom frigjøringsbevegelsen og etiopiske regjeringsstyrker var mange og voldsomme utover 1980-tallet. Samtidig var området herjet av flere perioder med tørke og påfølgende hungersnød. Den internasjonale interessen for konflikten var vekslende, men begge sider hadde sine støttespillere. Det etterhvert omfattende nettverket av eritreere i diaspora hadde spesielt stor betydning for den støtten Eritrea fikk utenfra. På mange måter var det nettopp eksileritreerne som utgjorde den finansielle ryggraden i frigjøringskampen, både ved egne bidrag og gjennom arbeid for å sikre bistandskilder. Dette forholdet har ikke blitt mindre viktig etter frigjøringen, og Ruth Iyob har i den forbindelse karakterisert Eritrea som en diasporisk stat.²³

Da den kalde krigen tinte opp på slutten av 1980-tallet, kollapset etterhvert mange av de Sovjetstøttede statene. I 1991 klarte EPLF og den etiopiske motstandsbevegelsen Tigray People's Liberation Front i felleskap å knekke det svekkede mengisturegimet i Addis Abeba. Kampen for selvbestemmelsesretten var vunnet, og i april 1993 befestet eritreerne retten til selvstendighet ved et nærmest enstemmig referendum. Etter tiår med nasjonsbygging i felten kunne eritreerne iverksette statsbygging som en internasjonalt anerkjent enhet.

Etter at EPLF vant hegemoniet hadde bevegelsen bygget opp en imponerende infrastruktur, forholdene tatt i betraktning. I tillegg til militær og politisk organisasjon, etablerte EPLF også en rekke sosiale institusjoner for å ivareta både soldater og sivilbefolkning. Frigjøringsbevegelsen var selv ansvarlig for distribusjon av bistandsforsendelser utenfra, og besøkende representanter for internasjonale donorer var overveiende begeistret over både gjennomføring og resultater. Blant annet driftet EPLF en rekke helseinstitusjoner, barnehjem og skoler, i tillegg til allmenn opplysningsvirksomhet og politisk opplæring.

Overgangen fra frigjøringsbevegelse til å drive en statsadministrasjon ble likevel problematisk. Etter frigjøringen dannet EPLF en provisorisk regjering. Etter folkeavstemningen ble denne omdannet til en overgangsregjering i påvente av valg og utarbeidelse av en ny grunnlov, stipulert utført innen 1997. Det ble gjennomført et

---

²² Killion 1998: 200.

²³ Borchgrevink 2004 b: 570. Refererer til Iyob 2000.

regionalvalg, og det ble foretatt enkelte utskiftninger i den politiske ledelsen, men overgangsregjeringen ble sittende. Den nye grunnloven har ikke blitt implementert, og utviklingen kan ikke sies å ha kommet noe nærmere en demokratisk styreform. Snarere har Eritrea blitt en typisk ettpartistat, med den tidligere EPLF-lederen Issayas Afwerki som president med absolutt myndighet.

Den senere tid er preget av politisk misnøye og konflikt, hvor flere av partiets og presidentens motstandere har forsvunnet, blitt fengslet eller straffet på annen måte. Situasjonen innad i Eritrea er meget anspent, og det viktige nettverket av eksileritriere sliter med å holde lojaliteten ved like. I tillegg har Eritrea siden frigjøringen vært i konflikt med samtlige nabostater, der den mest alvorlige var krigen mot Etiopia fra 1998 – 2000. I skrivende stund, juni 2006, er situasjonen mellom de to landene fremdeles usikker. Afrikas nyeste stat har følgelig ennå en lang vei å gå i den vanskelige konsolideringsprosessen som egen nasjon, både innad og utad.

Norge – nisjebygging

Staten Norge har kun eksistert i drøye hundre år, men landets fortid som eget rike før det kom under nabolandenes styre har spilt en betydelig rolle i norsk nasjonsbygging. Norge ble samlet på 900-tallet og hadde en storhetstid i høymiddelalderen, men det skulle ta mange hundre år før landet fikk de grenser det har i dag. Historiske representasjoner av denne epoken har tradisjonelt hatt en sentral plass i norsk nasjonalismediskurs. Selv om den diskursen har vært kontinuerlig gjenstand for debatt og revisjon, har det imidlertid ikke vært grunnlag for å betvile nasjonens røtter som en geografisk og politisk enhet, slik det er tilfellet i den eritreiske debatten.

På 1300-tallet inngikk de tre nordiske landene Norge, Sverige og Danmark i stadig skiftende politiske konstellasjoner, og i 1380 kom Norge i en union med Danmark som varte i over fire hundre år. Oppløsningen kom som et resultat av Napoleonskrigene. Danmark hadde kjempet på den tapende siden, og en av konsekvensene var å avstå Norge til Sverige. Det var imidlertid krefter som ønsket en mer selvstendig posisjon for Norge, og i løpet av 1814 ble det kjempet for å unngå en ny union, blant annet ved å utarbeidet en egen norsk grunnlov. Etter et kort militært intermesso høsten samme år kom Norge likevel i union med Sverige, men 1814 og grunnlovsdagen 17. mai forble blant de viktigste kjernepunktene i norsk historie og i norsk nasjonal tradisjon. Utover 1800-tallet utviklet selvstendighetstanken seg, noe som gav

gjenklang i stadig større segment av befolkningen, kulturelt som politisk. Langsamt ble politiske institusjoner bygget opp, og da det i 1905 kom til en fredelig oppløsning av unionen, hadde Norge den nødvendige politiske infrastrukturen for å kunne fungere som en selvstendig stat.

Selvstendigheten innebar blant annet å etablere en egen utenriktjeneste, noe som hadde stått sentralt i argumentasjonen for unionsoppløsning. Ifølge Tamnes og Eriksen har norsk utenrikspolitikk gjennom det følgende århundre vært preget av både isolasjonisme og utadvendthet.²⁴ Utadvendtheten gjorde seg gjeldende i forbindelse med norske skipsfartsinteresser, og de imperialistiske fremstøtene mot arktiske og antarktiske strøk. Samtidig søkte Norge å drive en utenrikspolitikk som fremmet freds- og rettferdighetsidealer. Olav Riste oppfattet denne politikken som et ønske om en utenrikspolitikk som satte ideal fremfor interesser. De økonomiske interessene var likevel det som tilsynelatende hadde mest gjennomslag.²⁵

Tendensene til isolasjonisme derimot, bunner antakelig i forestillinger om Norge som en utkant i periferien av Europas maktsentre, en holdning som fremdeles gjør seg gjeldende med den sterke motstanden mot norsk medlemskap i EU. En annen sannsynlig årsak til en viss tilbakeholdenhet er at Norge den første tiden hadde begrenset kapasitet til å involvere og markere seg internasjonalt. I de retningslinjer for utenrikspolitikken som regjeringen trakk opp i 1905, ble det fremhevet at man måtte ta sikte på å holde Norge utenfor allianser som kunne lede landet inn i krigshandlinger. Nøytraliteten hadde imidlertid en klar vridning mot England. Under første verdenskrig endte Norge, i henhold til Olav Ristes betegnelse, som en ”nøytral alliert”.²⁶ Under andre verdenskrig ble Norge mer direkte involvert siden Tyskland okkuperte landet fra 1940 til 1945. Selv om okkupasjonstiden var en påkjenning, innebar den likevel en styrking av det nasjonale samhold og selvfølelse.

For de europeiske stormaktene markerte annen verdenskrig slutten på en æra. Selv om Frankrike og Storbritannia gikk seirende ut av krigen, hadde den for alvor knekket deres økonomiske grunnlag. Det europeiske koloniveldet var i oppløsning, og selv om det skulle gå ennå femten år før de fleste afrikanske koloniene ble selvstendige, var det likevel duket for nye stormakter på den internasjonale arena. Sovjetunionen og USA skulle de neste førti år kjempe om det politiske, kulturelle og økonomiske hegemoniet. USA etablerte raskt en sterk posisjon i Vest-Europa, et forhold som Geir Lundestad har betegnet som ”Empire by

---

²⁴ Tamnes og Eriksen 1999.

²⁵ Furre 1991: 143.

²⁶ Riste 1965.

Invitation”. I hans egen forklaring av begrepet står *empire* for den enorme amerikanske innflytelsen, mens *invitation* henspiller på at europeerne selv inviterte amerikanerne til samarbeid. «De ville ha økonomisk hjelp, militære garantier og amerikansk kultur».²⁷

Også Norge var med på invitasjonen, og i denne fasen skiftet norsk utenrikspolitikk fokus fra England til USA. I 1947 inngikk Norge avtale om marshallhjelp og samarbeid, og i 1949 ble landet medlem av Nato. Endringen skjedde dog ikke uten politisk debatt, og det har hele veien vært uenighet om hvilken grad Norge skal følge USA i internasjonale spørsmål. Det var blant annet viktig å holde en rimelig kontakt med Sovjetunionen, den mektige naboen i nordøst, spesielt siden en invasjon ble oppfattet som en potensiell trussel. Alliansen og samarbeidet med USA har imidlertid vært tydelig og jevnt, også etter den kalde krigens opphør i 1989.

Tross den klare vestlige orienteringen, er det innen folkerettslig samarbeid at Norge har særlig ønsket å markere seg. Denne interessen kom tidlig til uttrykk i forbindelse med Norges støtte og bidrag til Folkeforbundet og senere FN. Norge var særlig engasjert i arbeidet for å fremme internasjonale voldgiftsavtaler. Som en liten, ubetydelig nasjon ble Norge fremstilt som potensiell fredsmegler. John Lyng formulerte det slik: ”Ingen kan mistenke dem for å drive maktpolitikk for egen regning. I en internasjonal atmosfære som ellers er forgiftet av mistenksomhet, kan de [små land] derfor ofte ha en misjon som varsomme formidlere og meglere.”²⁸ I henhold til Helge Pharo blir forestillingen om Norge som fredsnasjon særlig knyttet til forhold som den fredelige unionsoppløsningen, og den årlige utdelingen av Nobels fredspris siden 1901.²⁹ Hallvard Leira påpeker imidlertid at det i stadig økende grad stilles spørsmål ved dette selvbildet. For det første fordi forestillingen i økende grad har blitt politisert som merkevare, og derfor stadig må bekreftes. For det andre har Norge den senere tid vært deltaker i krigføring, blant annet i forbindelse med bombingene av Kosovo.³⁰

De siste tiår har Norge aktivt søkt å markere seg internasjonalt også som bistandsnasjon. I nyere tid har disse to fremstillingene smeltet sammen og blitt kjent som Den norske modellen, en politisk fremgangsmåte der fredsmekling ledsages av bistand.³¹ Modellen ble særlig kjent i forbindelse med den såkalte Osloavtalen, undertegnet i 1993, der norske representanter hadde spilt en nøkkelrolle i fredsprosessen mellom Israel og palestinske ledere. I etterkant av denne innsatsen ble modellen utviklet som norsk merkevare og utenrikspolitisk

---

²⁷ Opedal 2003.

²⁸ Lyng 1976: 72.

²⁹ Pharo 2005: 240.

³⁰ Leira 2005: 156.

³¹ Begrepet Den norske modellen brukes også mer generelt til å beskrive et uformelt og fleksibelt samarbeid mellom frivillige organisasjoner og UD. Dette vil bli nærmere behandlet senere i kapitlet.

nisje med det uformelle møtet og samarbeid mellom stat og sivilsamfunn som kjernepunkter. Opprettelsen av beredskapskonseptene Noreps (Norwegian Emergency Preparedness System) og Nordem (Norsk ressursbank for demokratibyggning) på begynnelsen av 1990-tallet, var også i tråd med utviklingen av et tettere samarbeid mellom stat og sivilsamfunn på den utenrikspolitiske arena. Konseptene var nettverksbaserte beredskapssystemer som på kort varsel kunne stå til tjeneste ved internasjonale kriser eller behov, som en form for norsk eksportmerkevare.

I 2002 feiret Norge 50 år som bistandsgiver, og den humanitære innsatsen ble hyllet som flaggskipet i norsk utenrikspolitikk.³² Norsk bistand regner sin tradisjon tilbake til mellomkrigstiden med Fridtjof Nansens arbeid for flyktninger i Folkeforbundet og innsats i forbindelse med hungersnøden i Russland. Misjonens humanitære innsats, og aksjonene i regi av Røde Kors for krigsofre i den spanske borgerkrigen og det okkuperte Etiopia, kan også nevnes. Det er likevel Keralaprojektet og opprettelsen av Indiafondet i 1952 som markerer starten på offentlig norsk utviklingshjelp. Ti år senere, i 1962, ble fondet avløst av Norsk Utviklingshjelp, som skulle fungere som en frittstående institusjon under Utenriksdepartementet. Institusjonen ble videre oppgradert til direktoratet Norad i 1968. I 1983 ble det opprettet en egen statsrådposisjon for utviklingshjelp, og senere samme år fikk statsråden sitt eget Departement for Utviklingshjelp, DUH, med Norad som internt direktorat. Departementet ble lagt ned allerede i 1990, men ministerposten ble opprettholdt. Bistandsministeren fikk deretter sitt sete i Utenriksdepartementet, med Norad og deler av UD-staben som administrativt personell.

Styringslinjene innen norsk bistand går fra Storting og regjering til Utenriksdepartementet, som utarbeider de politiske retningslinjene. Derfra går de videre til Norad som implementerende organ, som igjen kanaliserer midler videre til prosjekter i regi av ikke-statlige sammenslutninger, såkalte private eller frivillige organisasjoner. Kunnskap og erfaring i kombinasjon med nettverk og lobbyvirksomhet medfører imidlertid at styringslinjer, i form av påvirkningskraft, også går den andre veien. Erfaring og tilstedeværelse som viktige elementer i utenrikspolitisk sammenheng, er en gammel praksis som til en viss grad ble institusjonalisert da Utenriksdepartementet og Norad i 1997 inngikk samarbeid om de norske utenriksstasjonene. De sorterer under Utenriksdepartementet sitt ansvarsområde, men i de land hvor bistand er den viktigste virksomheten, er det Norad som har hånd om den daglige driften. Denne modellen ble blant annet utprøvd i Eritrea etter landets løsrivelse fra Etiopia.

---

³² Overblikk over norsk bistand er hentet overveiende fra trebindsverket *Norsk utviklingshjelps historie* utgitt i 2003.

Omfangsmessig har norsk bistand hatt som mål å utgjøre 1 prosent av brutto nasjonalprodukt. Fra begynnelsen av 1980-tallet har dette målet blitt innfridd med god margin.³³ Norske myndigheter har siden mellomkrigstiden støttet opp om internasjonalt samarbeid ut fra tanken om at internasjonale organisasjoner kan oppnå mer enn enkeltnasjoner. Av den totale bistanden har derfor målet vært at femti prosent skulle gå til multilateral bistand. De tre viktigste multilaterale organisasjonene Norge har støttet er FN, Verdensbanken og utviklingskomiteen i Organisasjonen for økonomisk samarbeid og utvikling (OECD). Bilateral bistand har imidlertid utgjort den største andelen av norsk bistand så langt.³⁴

Frivillige organisasjoners andel av bistand har hatt en merkbar vekst de siste tiårene, men i Norge har denne veksten vært mer markant enn den generelle tendensen blant vestlige giverland. Andelen av offentlig bistand kanalisert gjennom frivillige organisasjoner økte i Norge fra 3 prosent i 1975 til ca 11 prosent i 1985 til over 15 prosent i 1991. Til sammenligning økte tilsvarende kanaliserte andeler av bistand fra OECD-landene samlet fra 0,7 prosent i 1975 til ca 3,6 prosent i 1985 til over 5 prosent i 1993 – 1994.³⁵ I Norge har andelen til frivillige organisasjoner økt ytterligere, og har siden midten av 1990-tallet ligget på 22 – 23 prosent av det totale bistandsbudsjettet.³⁶ Andelen av norsk bistand som går til fred, demokrati og menneskerettigheter er også merkbart voksende i tråd med det økende fokus på dette feltet. I 1991 var andelen på under 1 prosent, mens den i 2001 kom på over 11 prosent.³⁷

Norsk bistand har gjennomgått flere faser hvor ulike satsingsfelt har gjort seg gjeldende. Fra optimisme og tro på kunnskaps- og teknologioverføring, via pessimistiske strukturteorier, grunnbehovsstrategier og fattigdomsorientering, til mottakeransvar og partnerskap. Felles for alle fasene er at den norske staten representerer giveren, en rolle som uvegerlig skaper ujevne relasjoner. I tillegg opptrer gjerne en rekke andre rammevilkår som bidrar til å øke ubalansen i relasjonen til mottakerne, noe som vil bli drøftet andre steder i avhandlingen.

Norge fremstår i dag som en konsolidert nasjon med demokratisk styreform og en relativ homogen befolkning. Velferdsordninger sikrer befolkningen obligatorisk skolegang, tilgang til høyere utdanning, helsetilbud og trygdeordninger. Forfatteren Mikael Konupek forsøkte i boken *I sin tid* å beskrive det han fant som en svært selvfølgelig holdning til livets

---

³³ Ruud og Kjerland 2003: 21.

³⁴ Liland og Kjerland 2003: 17-30.

³⁵ Ruud og Kjerland 2003: 200-201.

³⁶ <http://www.odin.no/ud/norsk/tema/utvikling/strategi/032181-220023/ved001-bn.html>, sist besøkt 4. juli 2006.

³⁷ Liland og Kjerland 2003: 105.

goder: ”Som andre folkeslag lukter av hvitløk stinker nordmenn av frihet!”³⁸ Utenrikspolitisk nisjebygging av Norge som bistandsgiver og fredsmegler fremstår som positive prioriteringer fremfor mange andre satsingsområder på den internasjonale arena, men den hjemlige stabilitet og trygghet gir et spillerom og en holdning som kan virke provoserende på de som har andre erfaringer, noe som gjelder de fleste mottakere av norsk bistand.

Sammenlignende betraktninger

Det kan spores en del likheter mellom Norge og Eritrea. Blant annet er begge landene unge nasjoner i moderne sammenheng, og begge har en historie som preges av politisk styring utenfra, okkupasjon, og nasjons- og identitetsbygging. Befolkningen i Eritrea og Norge teller nesten likt. I Eritrea bor det ca. 3,2 millioner mennesker, og i tillegg kommer ca en million eritreere som ennå lever i eksil. Folketallet i Norge er til sammenligning i overkant av 4,5 millioner.³⁹ Som en kuriositet kan også nevnes at 99,8 prosent av eritreiske stemmeberettigede stemte for løsrivelse fra Etiopia i 1993. I 1905 stemte 99,9 prosent av de stemmeberettigede nordmenn for selvstendighetsalternativet i forbindelse med løsrivelsen fra unionen med Sverige.⁴⁰

Det er likevel forskjellene mellom Norge og Eritrea som tydeligst trer frem, særlig manifestert ved viktige premisser som levekår, ressurstilgang og sivile rettigheter. Selv om folketallet er relativt likt, utgjør fordeling etter variabler som alder og kjønn viktige skiller med hensyn til blant annet produktivitet. I Eritrea er for eksempel 43 prosent av befolkningen under 15 år, mens denne andelen av norsk befolkning utgjør knapt 7 prosent. Krig, generelt dårlige oppvekstvilkår og etterhvert også Aids, er trolig årsaken til den unge befolkningen i Eritrea. Selv om kvinner deltok som soldater i frigjøringsbevegelsen, og senere i den eritreiske hæren, har utvilsomt tiår med krig og militær uro krevd livene til en stor del av den mannlige befolkningen, og således hatt utslag også på kjønnsfordelingen i den eritreiske befolkningen.

---

³⁸ Konupek 1993: 69.

³⁹ Der annet ikke er angitt er tallene for Eritrea hentet fra Unicef; <http://www.unicef.org> og Unicef Norge; <http://www.unicef.no>, mens tallene for Norge er hentet fra Statistisk Sentralbyrå 2004; <http://www.ssb.no> og Folkehelse rapporten 1999, Sosial og Helsedepartementet, publisert på http://odin.dep.no/hod/norsk/dok/andre_dok/rapporter/030005-990347/dok-bn.html. Nettsidene ble sist besøkt 4. juli 2006.

⁴⁰ Borchgrevink 2004 b: 570.

Forventet levealder i Eritrea er 53 år, mens den i Norge er gjennomsnittlig 74,4 år for menn og 80,4 år for kvinner. Den lave forventede levealderen i Eritrea kan forklares med flere faktorer. Igjen har krig definitivt satt sine spor. I tillegg befinner Eritrea seg i et tørt område som hjemsøkes av gjentagende tørkeperioder. To tredjedeler av befolkningen lever under fattigdomsgrensa, og kun en femtedel har tilgang på rent drikkevann. Slike forhold medfører sykdommer og epidemier, sult og høy barnedødelighet.

Utdanningsnivå utgjør også et viktig skille mellom Norge og Eritrea. I dagens Norge er det i prinsippet mulig for enhver borger å ta høyere utdanning, uansett økonomisk, geografisk og kulturell bakgrunn. I Eritrea er det derimot bare 35 prosent av befolkningen som kan lese og skrive, og det er kun 46 prosent av barn i skolealder som går på skole. Barna behøves som arbeidskraft i husholdningen, og foreldrene har ikke alltid den nødvendige motivasjonen for å sende barna sine på skolen. Ofte er skoleveien lang, fasilitetene dårlige og lærerne få og dårlig kvalifiserte. I tillegg er det vanlig med tidlig ekteskapsalder i Eritrea, noe som er særlig utslagsgivende i forhold til antall jenter i skolen.

Man skal imidlertid ikke veldig langt tilbake i tid for å finne enkelte av disse fenomenene også i Norge. Ved begynnelsen av 1900-tallet var forventet levealder i Norge kun 54 år for menn og 56,7 år for kvinner. Fattigdom og nød var ikke uvanlig langt inn i etterkrigstiden. Sosiale reformer hadde vært i gradvis utvikling siden 1800-tallet, men stabile velferdsordninger kom først med oljeinntektene på 1970-tallet. Skole og utdanning derimot har lenge vært et relativt allment gode i Norge. Allerede i 1739 ble det opprettet såkalte allmueskoler. Undervisningen dreide seg i hovedsak om muntlig bibelkunnskap, og analfabetisme var følgelig vanlig langt inn på 1800-tallet.

Med industrialisering og moderne infrastruktur, sosiale reformer og økende stabile samfunnsforhold, har befolkningen i Norge også fått trygge og forutsigbare forhold omkring utøvelse av sivile rettigheter som ytringsfrihet og politisk aktivitet. I Eritrea gjenstår det ennå å implementere denne typen rettigheter i praksis. Både Haile Selassies keiserdømme og mengisturegimet var autokratiske styreformert uten rom for reelle sosiale og politiske reformer. Likeledes ser den militære disiplinen og de absolutte kommandolinjer til å ha fulgt med fra felten da frigjøringsbevegelsen overtok roret. De stadige militære utfallene mot nabostatene utgjør videre hindring for stabil utvikling og forbedring av befolkningens levekår og rettigheter.

Det skal påpekes at Norge, og Skandinavia for øvrig, på mange måter står i en særstilling hva velferdsordninger og utøvelse av sivile rettigheter angår. For eksempel var norske arbeideres kamp for bedre arbeidsforhold og sosiale reformer bemerkelsesverdig

udramatisk, sammenlignet med de blodige kamper som har vært – og som fremdeles utkjempes – mange andre steder i verden. Slike forskjeller er uvegerlig også utslagsgivende for de relasjonene som er under lupen i denne avhandlingen. Bistand og solidaritetsarbeid er kjernepunkter, og til tross for enkelte likheter og felles erfaringer står de to landene først og fremst i et giver/mottaker forhold til hverandre. Neste del vil ta for seg de mer teoretiske betraktningene omkring norske relasjoner til Eritrea.

TEORETISKE BETRAKTNINGER

”Jeg føler et visst ubehag ved å skrive denne boken” er den første setningen i Terje Tvedts analyse av Den norske modellen, et bidrag til den pågående maktutredningen.⁴¹ Om enn en sterk åpning, er den også noe koketterende tatt i betraktning Tvedts lange fartstid som refser av norsk bistand. Han har likevel et poeng i den forstand at bistand og solidaritetsengasjement fremstår med et uangripelig moralsk imperativ. Hvordan kan man kritisere handlinger som tilsynelatende gjøres kun i det godes tjeneste? Tvedt er imidlertid ikke alene; bistand som fenomen har vært gjenstand for tvil og kritikk siden dens oppstart. Det har likevel vært en gjennomgående enighet om at ”noe må gjøres”. Randi Rønning Balsvik beskriver debatten om bistanden som en endeløs jakt på Løsningen, der både akademikere, politikere og andre interesserte har bidratt ivrig.⁴²

I denne delen vil noen av bistandens og solidaritetsengasjementets mest sentrale problemer bli presentert og diskutert, spesielt i forhold til norske relasjoner til Eritrea. De teoretiske betraktningene i så henseende, dreier seg særlig om åtte sentrale begrep, satt sammen i par. Først ut er begrepene perspektiv og fortolkning, i en nærmere redegjørelse for valg av tema og utgangspunkt for avhandlingen. I tillegg vil enkelte relevante begreper og uttrykk i forbindelse med Eritrea bli tydelig avgrenset og definert. Neste par ut er relasjoner og makt, to begreper som ofte opptrer sammen. I dette avsnittet vil det reflekteres rundt maktaspektet vedrørende aktører og handlinger, med tanke på motiv og drivkraft for initiativ til – og vedlikehold av – kontakt. Herunder vil makt og relasjoner mellom både enkeltmennesker og stater bli belyst. Diskurs og hegemoni er ikke et like alminnelig

---

⁴¹ Tvedt 2003: 11.

⁴² Balsvik 2000.

begrepspar, men hensikten er å poengtere betydningen av å ha kontroll over beskrivelsen av virkeligheten. Siste par ut er representasjon og legitimering, der det vil bli drøftet hvordan blant annet bistand og solidaritetsarbeid er med på å konstruere bilder av mottakerlandene, og hvordan disse bildene igjen er med på å legitimere bistand som handling.

Som Espen Schaanning poengterer i sin avhandling om Michel Foucault, kan ikke diskurs og samfunn, viten og makt løsrives fra hverandre.⁴³ Inndelingen og plasseringen av begrepene har derfor ikke vanntette skott, og er først og fremst en måte å disponere stoffet for lettere å drøfte dem i forhold til avhandlingens tema.

Perspektiv og fortolkning

Som tidligere nevnt, har avhandlingen et overveiende norsk perspektiv i den forstand at det hovedsakelig tas utgangspunkt i norske erfaringer vedrørende Eritrea. Videre har den et klart bistandsperspektiv, men siden bistand er en viktig del av norske internasjonale relasjoner, vil dette også være en studie i norsk utenrikspolitikk. Det mest dekkende begrepet for samspillet mellom bistand og utenrikspolitikk er det Terje Tvedt betegner som Det sørpolitiske system.⁴⁴ Uttrykket ”sør” er upresist og delvis misvisende, noe Tvedt også påpeker, men det har festet seg i bistands og utenrikspolitisk diskurs som en betegnelse på det som tidligere ble kalt den tredje verden.⁴⁵ Uttrykket inngår også i begrepsparet nord-sør, som henspeiler på de rike industrialiserte områdene, som hovedsakelig befinner seg på den nordlige halvkule, og de fattige underutviklede områdene, som hovedsakelig befinner seg på den sørlige. Sør er med andre ord et litt mer sofistikert uttrykk for landene ”der nede”, og omfatter de fleste land i Asia, Afrika og Latin-Amerika. Mer nærliggende områder som også har mottatt bistand, som for eksempel Russland, omfattes ikke av sør-begrepet. Derimot inkluderer det de landene som var involvert i Balkankrigene på 1990-tallet, selv om heller ikke disse tradisjonelt regnes til den tredje verden.

Det sørpolitiske systemet omfatter både bevilgende og utøvende instanser, og samspillet mellom dem. De systemiske trekkene konstrueres og reproduseres, ifølge Tvedt, gjennom systemets institusjonaliserte praksiser og kommunikasjon om seg selv. Med

---

⁴³ Schaanning 2000: 320.

⁴⁴ Tvedt 2003: 26-31.

⁴⁵ Inndelingen av verden i tre deler stammer fra den kalde krigen. Avgrensning av henholdsvis den første og andre verden har ulik definisjon innen forskjellige begrepskomplekser og diskurser, men den tredje verden har vært et universalbegrep som omfatter fattige og underutviklede land i Latin-Amerika, Afrika og Asia.

institusjonaliserte praksiser menes de fremgangsmåter og retningslinjer som følges i forbindelse med bevilgninger og rapportering om bruken av midler. Systemets kommunikasjon, representasjon og legitimering av egen eksistens og handlinger vil bli nærmere behandlet i senere avsnitt.

Et gjennomgående og stadig større ledd i Det sørpolitiske system, er de ikke-statlige organisasjonene, hvilket også omtales som frivillige eller private organisasjoner, eventuelt med den engelske betegnelsen NGO; *Non Governmental Organisations*. I tråd med generell samfunnsvitenskapelig diskurs, har dette leddet siden tidlig på 1990-tallet blitt omtalt som det sivile samfunn. Norad har definert sivilsamfunnet som ”[...] de formelle og uformelle nettverk av ikke-kommersiell karakter som er virksomme i spennet mellom stat og familie”.⁴⁶ Problemet med en slik definisjon er at store deler av de ikke-kommersielle organisasjonene, særlig de som er aktive innenfor bistand, i økende grad får sin virksomhet subsidiert av staten.

Som nevnt ovenfor har frivillige organisasjoner siden begynnelsen av 1980-tallet i økende grad fungert som kanal for statlig bistand. Dette samarbeidet har i stor grad hatt en uformell karakter, men har også til dels blitt institusjonalisert ved ordninger som katastrofeutvalget og faste rammeavtaler. Katastrofeutvalget ble opprettet i 1975, og bestod av representanter for Utenriksdepartementet, Forsvarsdepartementet, Norad og de fem største frivillige organisasjonene.⁴⁷ Utvalget var ansvarlig for å koordinere norsk nødhjelp. I 1998 ble det erstattet med HUM-utvalget. Den første rammeavtalen ble inngått mellom Kirkens Nødhjelp og Norad i 1974 vedrørende sør-sudanprogrammet. Utover 1980-tallet ble rammeavtaler mellom Norad og frivillige organisasjoner en vanlig samarbeidsform, der Norad godkjente og finansierte langsiktige prosjekter drevet av de enkelte organisasjonene.⁴⁸

Ideelt sett skulle de frivillige organisasjonene stille med minst 20 prosent egenandel i disse prosjektene, men i 2001 ble egenandelen redusert til 10 prosent.⁴⁹ Innsamling av midler gjennom TV-aksjoner og lignende har derfor liten betydning sammenlignet med det stadig økende volumet på statlig støtte.⁵⁰ Denne økonomiske avhengigheten og samrøren av statlige og frivillige tiltak har vært grunnlag for bekymring og debatt. Samarbeidet mellom staten og frivillige organisasjoner, og til dels også forskningsmiljøet rundt utvikling og utenrikspolitikk, har utviklet seg til et nærmest symbiotisk forhold der staten finansierer og de øvrige agerer, i henhold til felles mål. Tvedt beskriver dette forholdet som nasjonalkorporativisme: ”Det

---

⁴⁶ Liland og Kjerland 2003: 238.

⁴⁷ Liland og Kjerland 2003: 244.

⁴⁸ Ruud og Kjerland 2003: 202-204 og Liland og Kjerland 2003: 244.

⁴⁹ Liland og Kjerland 2003: 250-251.

⁵⁰ Ødegård 1999.

fanger inn både dets eksplisitt nasjonale oppgave (iverksetter Norges politikk på den globale arena i globaliseringsepoken), og forholdet mellom autonomi/underordning i relasjonen mellom staten, organisasjonsNorge og forskningsNorge.”⁵¹ Tvedt påpeker at de frivillige organisasjonene på ingen måte kan oppfattes som en homogen gruppe, og at det er store forskjeller vedrørende graden av innveving i det han kaller nasjonalkorporativismen. Samtidig påpeker han paradokset ved at de største bevilgningene over sivilsamfunnsposten gjerne går til de organisasjonene som i størst grad samarbeider med staten, og dermed i minst grad representerer det selvsamme sivilsamfunnet.

Lars Ødegård hevder i tråd med dette at norske frivillige organisasjoner har blitt mindre ideologiske, og heller tekkes staten for å sikre stadig økende bevilgninger. Slik mener han at dagsordenen i minkende grad blir satt i organisasjonenes styre, og at tankegods og initiativ spiller opp mot de statlige organenes rammebetingelser.⁵² Ifølge Tvedts beskrivelse, går de frivillige organisasjonen fra å være ”[...] relativt fristilte aktører [...] til å bli kontraktører for norske statlige, politiske initiativ”.⁵³ I sammenheng med denne tendensen påpeker Tvedt Utenriksdepartementets økende tiltak på 1990-tallet for å synliggjøre norsk humanitær innsats på den internasjonale arena. Blant annet ble det stilt krav til norske frivillige hjelpeorganisasjoner om å tydeliggjøre innsatsens nasjonale opphav i forbindelse med internasjonale operasjoner. Tvedt kaller det et linjeskifte, og hevder at det ga opphav til det som betegnes som Den norske modellen.⁵⁴

Den norske modellen er et annet, og mer positivt ladet, begrep enn nasjonalkorporativismen for å beskrive samspillet mellom stat og sivilsamfunn. Begrepet er mest brukt om freds- og meklingsarbeid og forbindes gjerne med forhandlinger under uformelle omstendigheter, også kalt norsk kjøkkenbordsdiplomati. Modellen har imidlertid også sterk tilknytning til bistandsarbeid, og kan defineres som en “[...] strategisk, fleksibel og målretta bruk av bistandsbudsjettet, kopla til breiare utanrikspolitiske interesser.”⁵⁵ Begrepets navn antyder at fremgangsmåten er typisk for Norge, og på 1990-tallet ble modellen, sammen med bistand og fremming av demokrati og menneskerettigheter, utviklet som en del av nasjonens utenrikspolitiske profil. Modellen representerte imidlertid ikke noe radikalt nytt. Lignende freds- og meklingsinitiativ hadde allerede funnet sted – blant annet i forbindelse

---

⁵¹ Tvedt 2003: 163.

⁵² Ødegård 1999.

⁵³ Tvedt 1995: 245, sitert i Bucher-Johannessen 1999: 203.

⁵⁴ Bucher-Johannessen 1999: 205.

⁵⁵ Lægveid 1996: 293, sitert i Liland og Kjerland 2003: 251.

med eritreakonflikten. Kan det betraktes som en forløper til Den norske modellen? Dette spørsmålet vil bli nærmere behandlet i avhandlingens kapittel VII.

Den klassiske forståelsen av sivilsamfunnet plasserte begrepet som motsats til staten. Georg Hegel plasserte i 1821 det *bürgerliche gesellschaft* i dialektisk posisjon mellom familien og staten. Også Karl Marx og Antonio Gramsci fremholdt sivilsamfunnet som arena for politisk opposisjon til den sittende makten. Forståelsen av sivil samfunn i et dikotomisk forhold til staten er fremdeles regjerende innenfor vestlig samfunnsteori og politisk debatt.⁵⁶ Det er ikke uvanlig at frivillige organisasjoner opererer i samarbeid med statlig bistandsapparat eller i henhold til utenrikspolitiske interesser også i andre giverland. Det spesielle i norsk sammenheng, og til dels skandinavisk, er graden av institusjonalisering denne samarbeidsformen etterhvert har antatt. Sivilsamfunnet i velferdsstaten er ikke i udelt opposisjon til sittende statsmakt, men arbeider sammen med statlige institusjoner om felles målsettinger.

I løpet av 1990-tallet er nettopp styrking av sivilsamfunnet og demokratiet hovedmålsettinger for bistanden, både internasjonalt og i norsk sammenheng. Problemet er imidlertid at mange av mottakerlandene ikke har samme tradisjon eller tilstrekkelig plattform for et fungerende sivilsamfunn. Ofte er det religiøse institusjoner, storfamilien eller klanen som fyller rommet mellom staten og individet/kjernefamilien, og som dermed blir den fungerende arena for sosialt og eventuell politisk spillerom. Forsøk på å skape eller oppmuntre til ikke-statlige organisasjoner og institusjoner i mottakerland etter vestlig modell er derfor ofte vanskelig å gjennomføre, og kan i verste fall oppfattes som omgåelse og dermed krenkelse av statsapparatet.

Relasjonene mellom Eritrea og Norge ble innledet på et tidspunkt da de frivillige organisasjonene ikke var like sterkt integrert med det statlige bistandsapparatet, og før sivilsamfunnet ble et vanlig begrep innen bistandsdiskursen. I avhandlingen opereres det derfor med sivilsamfunnet og staten som delvis avgrensede enheter. For å få grep på omfanget og egenarten av de mange og forskjellige norske relasjonene til Eritrea, har de norske aktørene blitt delt i tre hovedkategorier. Den ene kategorien er avgrenset til å omfatte de frivillige organisasjonene som var involvert. I avhandlingens sammenheng dreier det seg hovedsakelig om Kirkens Nødhjelp, Norsk Folkehjelp, Redd Barna, Utviklingsfondet og Røde Kors. Den andre kategorien er viet enkeltpersoner og solidaritetsorganisasjoner. Det var fire solidaritetsorganisasjoner som delvis samtidig, delvis etterfølgende hverandre,

---

⁵⁶ Tvedt 1994: 144-150.

beskjeftiget seg med eritreaspørsmålet. I tillegg kom det etterhvert til en rekke vennsksforeninger, hvor lokalmiljøer i henholdsvis Norge og Eritrea inngikk samarbeid i forskjellig skala. Den siste kategorien omfatter relasjoner knyttet opp mot embetsmannsnivå, og dreier seg om norske myndigheters holdning til eritreaspørsmålet gjennom perioden, meklingsforsøk som ble foretatt mellom de stridene partene Eritrea og Etiopia, og det bilaterale samarbeidet som ble innledet mellom Norge og Eritrea etter Eritreas frigjøring.

Inndelingen i disse tre kategoriene er først og fremst et grep for lettere å tematisere de forskjellige aspektene ved norske relasjoner til Eritrea, men det er på ingen måte vanntette skott mellom dem. En av hensiktene med avhandlingen er nettopp å vise hvordan de tre kategoriene samhandlet i et stadig tettere gjensidig avhengighetsforhold i tråd med den generelle utviklingen innen Det sørpolitiske systemet.

Det er nødvendig å presisere min bruk av begrepene Eritrea og eritreere i de forskjellige sammenhenger. Eritrea er komplisert som begrep da det til forskjellige tider har inngått i forskjellige kontekster med respektive avgrensninger. Kronologisk omfatter begrepet det koloniale Eritrea, det føderale Eritrea og, etter 1962, provinsen Eritrea. Etterhvert representerte de frontkontrollerte områdene en viktig utskillelse fra det øvrige Eritrea. Disse områdene var det areal som til enhver tid var under kontroll av de forskjellige frigjøringsgruppene. For perioden etter 1991 kan man videre operere med det frigjorte Eritrea, og til sist staten Eritrea fra 1993. Alle begrepsvariantene vil bli benyttet i avhandlingen, men de vil kun bli spesifikt benevnt i de tilfeller hvor det ikke fremkommer av konteksten hvilken variant det dreier seg om.

Begrepet eritreer er tilsvarende komplisert, særlig i forbindelse med grenseoppgangen mellom sivilbefolkning og de som var direkte involvert i frigjøringskampen. Førstnevnte kategori kan igjen deles i den delen av befolkningen som var bosatt i etiopiskkontrollerte områder, og den delen som befant seg i de skiftende frontkontrollerte delene av provinsen Eritrea. Forskjellene er særlig utslagsgivende med hensyn til graden av politisk bevissthet og handlekraft. Det er sannsynlig at brorparten av den eritreiske befolkning, særlig under den lange krigsperioden, var mest opptatt av å sørge for grunnleggende behov i hverdagen. Drivkraften og den organisatoriske kompetansen, både innad i frigjøringsbevegelsen og utad med hensyn til relasjonsbygging, var representert ved en liten elite. Det skal også understrekes at det til enhver tid har eksistert alternative meninger, også blant eritreere, vedrørende områdets potensial som egen stat.

Den eritreiske frigjøringsbevegelsen var inndelt i mange større og mindre fraksjoner. Et problem i så henseende er at kildene og tidligere forskning gir så mange ulike versjoner,

både med tanke på tidspunkt for splittelser og navn på de forskjellige fraksjonene, at det er nærmest umulig å gjengi en fullstendig oversikt over bevegelsen i sin helhet.⁵⁷ Enkelte av de mindre fraksjonene vil bli nevnt i avhandlingens løp, men den eritreiske frigjøringsbevegelsen vil i all hovedsak bli representert gjennom de to største og mest avgjørende fraksjonene, Eritrean Liberation Front og Eritrean People's Liberation Front.

Relasjoner og makt

En relasjon innebærer et forhold mellom minimum to aktører eller fenomener. Forholdet kan være basert på forestillinger og sekundær informasjon, men som regel defineres en relasjon på bakgrunn av handlinger mellom de aktuelle aktørene. Aktør kan være en stat, en organisasjon, en definert gruppering eller en enkeltperson. Relasjoner oppleves ulikt av de involverte aktørene. Likeledes er de aldri statiske, men i kontinuerlig endring. I analysen av relasjoners beveggrunn, incentiv og drivkrefter for vedlikehold, opereres ofte med variabler som moral eller ulike former for egennytte. Slike forklaringer innebærer en forventning om at de impliserte, i hvert fall den drivende parten, synes å få noe igjen for innsatsen. Med andre ord søkes det etter relasjoners hensikt og mening.

Alle relasjoner har et maktspekt, men det er ikke alltid like fremtredende. En klassisk definisjon er Max Webers forståelse av makt som "[...] et eller flere menneskers sjanse til å sette igjennom sin egen vilje i det sosiale samkvem, og det selv om andre deltakere i det kollektive liv skulle gjøre motstand."⁵⁸ Michel Foucault regnes i dag som den største autoriteten innenfor maktforskning. Espen Schaanning presiserer i sin avhandling at Foucault ikke ønsket å komme med en alternativ teori eller en universaldefinisjon. Snarere var han opptatt av å analysere utøvelsen av makt i praksis, som styrkeforhold og relasjoner i stadig produksjon, som stadig forhandling og reforhandling mellom mennesker.⁵⁹

I forbindelse med sin analyse av Den norske modellen finner Terje Tvedt Foucaults forståelse av makt som ufullstendig, fordi han mener den tenderer til å oppheve statens særegne betydning for makt og maktfordeling.⁶⁰ For å forstå Det sørpolitiske systemets ytre posisjon og interne maktrelasjoner, velger Tvedt å benytte begrepet godhetsregime, og argumenterer for at det er forestillinger og retorikk om godhet som regulerer systemets

---

⁵⁷ Redie Bereketiab har gjort et forsøk, og denne oversikten finnes i avhandlingens appendiks.

⁵⁸ Weber 2000: 53.

⁵⁹ Schaanning 2000 bind 1: 325.

⁶⁰ Tvedt 2003: 47.

normer og legitimitet.⁶¹ Å definere den gode handling er en sterk maktposisjon, og Tvedt betegner enkelte posisjoner innen godhetsregimet Det sørpolitiske system som moralske kommandoposter. Videre tilegner Tvedt Det sørpolitiske systemet en rekke både generelle og mer særegne maktposisjoner. Utøvelse av stedfortredermakt er for eksempel utslagsgivende ved sørpolitikkens representasjon av Norge i verden og verden i Norge, i likhet med utøvelse av identitetsmakt ved sørpolitikkens bidrag til nasjonal nisjebygging og markering internasjonalt som fredsnasjon og humanitær stormakt.

Det sørpolitiske systemet er også utøver av normalitetsmakt i en diskurs der givene representerer den optimale samfunnsstruktur, og dermed normalen, i forhold til mottakerne som betegnes som utviklingsmessige avvik. I tråd med dette påpeker Tvedt gapet mellom fattig og rik som et hyppig debattert moralsk dilemma i vår tid. Som fremmer av mulige botemiddel på den ulike fordelingen besitter utøverne i Det sørpolitiske system dermed både moralsk makt og sosial kapital. Videre tillegger Tvedt systemet det han kaller meningsmakt, et begrep han gir flere betydninger. På den ene siden innebærer det en autonom definisjonsstyring, der sørpolitikken er med på å etablere eget innhold og sammenheng. Samtidig er Det sørpolitiske system, kanskje særlig som utøver av moralsk riktige handlinger og holdninger, bærer av eksistensiell mening. Dette medfører en enorm tiltrekningskraft, og oppslutning og lojalitet fra de allerede involverte. Til sist påpeker Tvedt sørpolitikkens relativt lukkede system, der innsidehjelp og elitesirkulasjon er en del av maktstrukturen.

Et mindre diskutert aspekt ved maktreasjoner er det som kan kalles offerrollens potensial, eller de maktesløses makt. Med dette menes muligheten til mer eller mindre bevisst å spille på egen situasjon som marginalisert. Ved å fremstille seg som krenket og avmektig, og dermed påkalle rettferdighet og samvittighet, kan aktører oppnå fordeler som sympati og støtte. Slike strategier har vært benyttet i forbindelse med krav om erstatning for den transatlantiske slavehandelen og dens konsekvenser, og i kampen for restituering av urfolks rettigheter. Offerrollen som politisk strategi har også vært vanlig innenfor ulike former for separatisme og frigjøringsbevegelser. I avhandlingens sammenheng vil det bli forsøkt å vise hvordan den eritreiske frigjøringsfrontene har benyttet seg av argumenter vedrørende overgrep og avmakt for å sikre støtte og sympati for sin sak. En slik strategi var særlig aktuell overfor norske myndigheter i henhold til den norske delegasjonens rolle og holdning i FNs eritreakommisjon i 1950.

---

⁶¹ Tvedt 2003: 33-35.

Makt er en hyppig anvendt innfallsvinkel innenfor statsvitenskap og sosiologi i studier av relasjoner både innad og mellom stater. Det hevdes at stat som analytisk enhet tradisjonelt ikke fungerer i en afrikansk sammenheng. Statsdannelser i større og mindre utstrekning har imidlertid oppstått og svunnet hen siden tidenes morgen, også i Afrika. For å beskrive den moderne afrikanske staten tar Stein Sundstøl Eriksen i bruk Michael Manns *caging*-teori om statsdannelse hvor samfunnet gradvis bures inne av staten.⁶² Analogien henspeler på hvordan grensene til andre stater utgjør veggene, og staten som øverste myndighet utgjør taket. Sundstøl Eriksen argumenterer for at det ikke har lyktes å bure samfunnet innenfor statens rammer i Afrika, verken med tanke på interne maktstrukturer eller kontroll av grenser og mellomstatlige relasjoner. Nå skal det påpekes at definisjonene av nasjonalstaten i vestlig forstand er i full dekonstruksjon til fordel for globaliseringsteorier og analyse av internasjonal interaksjon. Oppløsningstendensene kan begrunnes med de siste tiårs usedvanlig raske utvikling innen teknologi og kommunikasjon, med følgende endring av produksjonsmåter.⁶³

Et hovedproblem for afrikanske stater er imidlertid de forutsetningene som lå til grunn for deres tilblivelse. Postkolonialisme har utkrystallisert seg som en egen forskningsretning for å analysere og definere konsekvensene av kolonitiden. Benevnelsen finner imidlertid ikke gjenklang hos alle berørte parter. Som uttrykt av forfatteren Bobbi Sykes, australsk urinnvåner: "Postcolonial...? What! Did I miss something? Have they gone?"⁶⁴ I mange tilfeller har vestlig tilstedeværelse og hegemoni en slik utstrekning at det er mer hensiktsmessig å snakke om neokolonialisme enn postkolonialisme. Mange kritikere vil hevde at Det sørpolitiske system er en representant for en type vestlig hegemoni, særlig i kraft av systemets normalitetsmakt. I boken *Bilder av "de andre"* argumenterer for eksempel Terje Tvedt for hvordan internasjonal bistand har langt flere ressurser enn det som var tilfellet for tidligere koloniadministrasjon. Bistand fungerer derfor i praksis som en mer vellykket spredning av vestlige verdier, ideer og strukturer enn kolonitidens siviliseringsprosjekt.⁶⁵

Det er vanskelig å plassere de eritreiske frigjøringsfrontene som aktør både på den nasjonale og internasjonale arena. Som væpnede geriljabevegelser kan de ikke karakteriseres som agenter innen det sivile samfunn. Snarere fungerte de, særlig EPLF, som et statsapparat i de områdene de kontrollerte. I en artikkel om konfliktene på Afrikas Horn påpeker Axel Borchgrevink at det er nettopp fordi statene i regionen er for svake til å kontrollere intern maktstruktur, herunder voldsmonopol, at de forskjellige myndighetene utfordres av

---

⁶² Eriksen 2004: 499.

⁶³ Se blant andre Knutsen 1997: 260-264.

⁶⁴ Green, Troup 1999: 278.

⁶⁵ Nustad 2003: 20 og Tvedt 1990: 26-35.

geriljabevegelser som antar karakteristika som vanligvis tillegges et statsapparat.⁶⁶ Det var da også EPLF som overtok regjeringsmakten da Eritrea ble løsrevet fra Etiopia i 1991. EPLFs internasjonale relasjoner hadde likevel først og fremst vært knyttet til nettverk på sivilsamfunnsnivå. Først da Eritrea ble anerkjent som egen stat i 1993, lyktes det å etablere direkte samarbeid med regjerende myndigheter i andre land. Dette gjaldt også for norske relasjoner til Eritrea. I realiteten var det imidlertid i stor grad de samme personene som innvirket på de viktigste avgjørelsene. I avhandlingen vil det bli drøftet hvordan eritreanettverket manøvrerte i det norske sørpolitiske systemet, og hvordan eritreiske aktører bevisst sørget for kontakt med potensielle nøkkelpersoner på vei opp i dette systemet.

Selv om både norske myndigheter og organisasjoner var operative aktører i forhold til Eritrea, er det en av avhandlingens hypoteser at det var individuelle relasjoner, kjennskap og drivkrefter som lå til grunn. I boken *Africa and the Victorians. The official mind of imperialism*, argumenterer Ronald Robinson og John Gallagher for den betydning *the men on the spot* hadde for utformingen av britisk politikk og initiativ i Afrika.⁶⁷ Denne tesen utgjorde et paradigmeskifte inne studiet av imperialisme, og hevdet at det først og fremst var lokale faktorer som var utslagsgivende for kolonimaktens handlinger. Fremhevelsen av de stedlige aktørenes påvirkning på hjemlige myndigheters avgjørelser er et viktig poeng også i denne avhandlingens sammenheng. Den rollen enkeltpersoners lokalkunnskap og nettverk spilte for etablering og vedlikehold av norske relasjoner til Eritrea, vil bli drøftet flere steder.

Personlige relasjoner gir imidlertid ikke tilstrekkelig mening alene, men må settes i en større og samtidig kontekst for å kunne bidra til en mer helhetlig analyse av motiv og drivkrefter. Relasjoner til Eritrea ble knyttet samtidig som engasjementspolitikk utviklet seg som et stadig mer fremtredende perspektiv innenfor norsk utenrikspolitikk. Jarle Simensen har spissformulert engasjementspolitikken som "[...] en spesiell utenrikspolitisk bane, der man blant annet ønsket å føre en mer aktiv politikk til fordel for utviklingsland – der det ikke kom på tvers av norske interesser".⁶⁸ Hovedtrekkene ved engasjementspolitikken er drøftet av Rolf Tamnes i *Oljealder 1965 – 1995*.⁶⁹ Tamnes tufter engasjementet på generelle trekk ved norske utenrikspolitiske interesser og initiativ i forbindelse med bistand og internasjonale organisasjoner som Folkeforbundet og siden FN, og fremstillinger av Norge som fredsnasjon og brobygger. Kombinert med faktorer som en generell radikalisering av politiske miljøer og

---

⁶⁶ Borchgrevink 2004 b: 560-562 og 630.

⁶⁷ Robinson og Gallagher 1996: 36. Uttrykket *men on the spot* introduseres av Collins i forbindelse med redegjørelsen for Hopkins motsvar til Robinson og Gallaghers tese, se Collins 1996: 11.

⁶⁸ Simensen 2003: 251.

⁶⁹ Tamnes 1997: del IV.

økende oljeinntekter, utviklet engasjementspolitikken seg som en utvidet interesse for den tredje verden, både fra myndighetene og opinionens side, knyttet til humanitær virksomhet, fredsarbeid, miljøvern, økonomisk utjevning og delvis også politisk støtte til regimer og bevegelser med radikal profil. Utviklingen av engasjementspolitikken var på mange måter oppstarten til det Terje Tvedt senere har definert som Det sørpolitiske system, og favnet om både sivilsamfunnet, statlige institusjoner og forskjellige forskningsmiljø.

Misjon og humanitært arbeid med kristen forankring var en av innfallsportene for kontakten med Eritrea, noe som vil bli nærmere drøftet nedenfor. En annen, og like viktig innfallspurt var den radikale politiske bølgen på 1970-tallet. Å utvise internasjonal solidaritet og engasjement var en del av den politiske kulturen på venstresida, og støttekomiteer og aksjoner med fokus på diverse internasjonale problemstillinger vokste til i stort antall. Det mest omfattende og synlige var engasjementet for Palestina og Afghanistan. Motstandsbevegelsene i det sørlige Afrika hadde også stor oppslutning. I tillegg var det flere komiteer og organisasjoner konsentrert omkring latinamerikaspørsmål. Frigjøringskampen i Eritrea var følgelig bare et av flere interessefelt innen venstresidas solidaritetsengasjement. Det er likevel en hypotese i denne sammenhengen at samarbeidet med eritreerne i stor grad ble oppfattet som særdeles positivt og tillitsfullt i sammenligning med en del andre frigjøringsbevegelser. I tråd med Terje Tvedts definisjon av meningsmakt og moralitetsmakt, var solidaritetsarbeid generelt sett en virksomhet som bidro med eksistensielt innhold. I avhandlingen vil det bli drøftet hvilke faktorer som fremhevet den eritreiske frigjøringskampen som en spesiell erfaring for de engasjerte.

Diskurs og hegemoni

Det har allerede vært påpekt at den eritreiske motstandsbevegelsen antok en strategisk bruk av offerrolle for å oppnå støtte og solidaritet. Politisk orientering, praktisk organisering og kulturelle trekk bidro også til å vekke interesse og engasjement i vestlig opinion, særlig på den politiske venstresida. Slike aspekter kan karakteriseres som *soft power* – eller verdimakt, som tidligere statssekretær Janne Haaland Matlary kalte det.⁷⁰ Andre, mer omtalte, aspekter ved internasjonale relasjoner som militær og økonomisk makt, handelsrestriksjoner og politiske sanksjoner, innebærer former av vold eller tvang av ulik grad. Verdimakt fungerer derimot som en tiltrekningskraft. Matlary omtalte verdimakt som en mulighet til å fremme

---

⁷⁰ Liland og Kjerland 2003: 86.

Norges potensial som humanitær stormakt og fredsnasjon. Ved å utvikle engasjementspolitikken og maksimere investeringen i bistand og arbeid for demokrati og menneskerettigheter, kunne et lite land som Norge opparbeide politisk kapital og status på den internasjonale arena.

Begrepet soft power er mest kjent i den amerikanske statsviteren Joseph Nyes utforming, der tiltrekning i form av ideologisk eller kulturell appell er noe som i større grad knyttes til mer tradisjonelle maktformer.⁷¹ Matlarys anvendelse av soft power som verdimakt er derfor mer i tråd med Steven Lukes forståelse av makt: "A may exercise power over B by getting him to do what he does not want to do, *but he also exercises power over him by influencing, shaping or determining his very wants.*"⁷² Lukes tar med andre ord Webers klassiske maktforståelse et skritt lenger, i det han også inkluderer muligheten for indirekte å henspore andre menneskers ønsker og holdninger. Makt kan således utøves gjennom mer subtile metoder som spiller opp mot u håndgripelige verdier som attraksjon og synlighet, strategier som er velkjente innen marketing og reklamebransjen. Verdimakt i en slik forståelse er derfor den mest hensiktsmessige i avhandlingens sammenheng, for å kunne forklare den tiltrekningskraft den eritreiske motstandsbevegelsen hadde på norsk opinion, særlig innenfor solidaritetsmiljøet og de frivillige hjelpeorganisasjonene.

Verdimakt anvendes ikke med tvang eller vold, men utøves på grunnlag av en viss konsensus om verdivalg, innhold og status, med andre ord en diskurs. Begrepet diskurs kan defineres som det til enhver tid dominerende virkelighetskonstituerende språklige uttrykk.⁷³ Diskurs forveksles gjerne med begrepene retorikk og diskusjon. Alle tre kan defineres som kommunikasjonsformer, men mens retorikk har et argumenterende uttrykk og diskusjon impliserer uenighet, er diskurs den omtale av virkeligheten som til enhver tid oppfattes som gangbar. Diskurs blir således i større grad enn retorikk og diskusjon en maktfaktor for de som behersker den, fordi den i mindre grad levner rom for alternativer. Diskursens største maktfaktor representeres imidlertid gjennom å kunne definere dens innhold. De aktører som står i en slik posisjon utgjør således et hegemoni over den delen av virkeligheten som diskursen omtaler.

I moderne betydning anvendes begrepet hegemoni gjerne som synonym for lederskap, men det er også kjent i den italienske kommunisten Antonio Gramscis utforming. Gramsci mente at det kapitalistiske samfunn bygger på at makten anerkjennes av de den utøves på, at

---

⁷¹ van der Westhuizen 2001: 68 og Liland og Kjerland 2003: 86.

⁷² Siteret i van der Westhuizen 2001: 67. Kursiv som i originalen.

⁷³ Neumann 2001: 18.

de herskende lyktes tilstrekkelig i å fremstille de herskendes interesse som felles interesse. En slik forståelse av begrepet blir omtalt som kulturelt hegemoni, og har siden vært anvendt for å analysere en rekke andre problemstillinger.⁷⁴ Kulturelt hegemoni innebærer blant annet nødvendigheten av å benytte den ledende diskurs for å bli hørt. I tråd med dette kan det hevdes at den politiske eliten i den eritreiske frigjøringsbevegelsen behersket vestlig diskurs og kulturelle koder, noe som bidro til å fremstille dem som troverdige samarbeidspartnere. Dette gjaldt særlig EPLF. Vestlige politikere, hjelpearbeidere og solidaritetsaktivister gav stadig uttrykk for gjenkjenning og bifall av denne fraksjonens profil og orientering, praktiske organisering og den enkeltes fremtoning. ELF fikk i mindre grad slike skussmål fra vestlig hold. Teorier omkring kulturelt hegemoni og diskurs kan trolig bidra til å forklare de ulike holdningene fraksjonene ble møtt med utad.

Kulturelt hegemoni kan også knyttes til postkolonialistisk tankegods omkring representasjon og bilder av de andre, særlig profilert av ikke-vestlige forskere som Edward Said og Gayatri Chakravorty Spivak. I sin bok om orientalismen poengterer Said nettopp betydningen av Gramscis begrep om kulturelt hegemoni for å forstå kontinuiteten i vestens kollektive forestillinger om Østen.⁷⁵ Antonio Gramsci var også opphavsmannen bak uttrykket *subaltern*, som betegner de som utelates strukturelt fra hegemoniets narrativer. Spivak har problematisert hva som karakteriserer det subalterne, og hvorfor subalterne stemmer ikke høres, blant annet i artikkelen ”Can the subaltern speak?”⁷⁶ Gjennom det aktive og etterhvert veletablerte eksilnettverket kan ikke den eritreiske frigjøringsbevegelsen karakteriseres som en subaltern gruppe. Det var likevel de fraksjonene som i størst grad lyktes å representere eritreaspørsmålet innenfor en vestlig diskurs som oppnådde mest positiv oppmerksomhet.

Historikeren Elizabeth Isichei tar opp dette problemet i forhold til afrikansk historie generelt, som i stor grad har vært skrevet av vestlige forskere eller afrikanere opplært i vestlig akademisk tradisjon.⁷⁷ Samfunnsanalyser og historiske forklaringer basert på vestlig form for rasjonalisme og kategorisering resulterer således i fremstillinger afrikanere selv ikke gjenkjenner. Postkolonialistiske teorier har gjort fremstøt for å bygge broer mellom de forskjellige kognitive kartene, som Isichei kaller det, men ingen er løsrevet fra sin samtidige diskurs. Postkolonialistisk teori er derfor ikke et nytt paradigme, ifølge Isichei, men har lært oss å se begrensningene i de rådende beskrivelsene av Afrika.

---

⁷⁴ Burke 1992: 86.

⁷⁵ Said 1994: 9-10.

⁷⁶ Spivak 1988.

⁷⁷ Isichei 1997: 21-24.

En diskurs' hegemoniske posisjon og kulturelle begrensning er utslagsgivende også innenfor bistand, et felt som i norsk sammenheng utgjør brorparten av kontaktflaten mot land i sør. Bistandens skiftende diskurser kan deles grovt inn i fire faser. Den første fasen regnes fra 1950-tallet, og omtales som regel som en positiv start. Walt Rostows *take-off* teori var den regjerende, med stor tro på teknologi- og kunnskapsoverføring som virkemiddel for utvikling. Oppstarten av norsk bistand fulgte tett etter den internasjonale trenden. Norge var selv i en oppbyggingsfase, og bistandsmidlene var små. Innsatsen ble derfor konsentrert om utvalgte hovedland. Denne praksisen har fulgt norsk bistand hele veien, men antall hovedland har ekspandert, i tillegg til en rekke mindre enkeltprosjekter. En annen grunntanke var at Norge skulle forholde seg til FN og verdensbanken. Prioritering av multilateral bistand gjennom internasjonale organisasjoner har vedvart, men det er likevel den bilaterale satsingen som har hatt gjennomgående størst andel av budsjettet.

På slutten av 1960-tallet gikk bistandsdiskursen inn i en ny fase preget av pessimisme. Bistanden fungerte ikke slik man hadde forventet, og tanker om årsaker og nye tiltak kom på banen. Disse ble særlig representert ved økonomiske og strukturalistiske periferi/sentrum teorier utarbeidet av blant andre Andre Gunder Frank og Immanuel Wallerstein. Bistandens nye credo ble fattigdomsorientering og Ny økonomisk verdensorden. I bistandens tredje fase ble det mer vanlig å benytte NGOer som kanal for bistand, en ordning som var tuftet på ideen om frivillige organisasjoners kontakt med grasrota og dermed de mest trengende. I løpet av 1980-tallet økte omfanget av NGOers tilknytning til bistand betraktelig, noe som i norsk sammenheng gradvis ble institusjonalisert gjennom blant annet langsiktige rammeavtaler. Det var i denne fasen de mest intense og grunnleggende relasjonene mellom Eritrea og Norge ble knyttet.

1990-tallet så slutten på den kalde krigen, og dermed de gamle alliansene og behov for støtte fra respektive interessesfærer. Der bistanden tidligere hadde støttet en del stater i tråd med den kalde krigens strategiske logikk, kunne vestlige donorer nå dyrke andre politiske interesser. I den følgende fasen er det først og fremst menneskerettigheter og demokrati – såkalt *good governance* – som har dominert bistandsdiskursen. Disse prinsippene har også fått innflytelse på norske relasjoner til Eritrea, særlig ettersom norske myndigheter i større grad fikk direkte kontakt med den eritreiske regjeringen etter at landet ble selvstendig i 1993.

Bistandens maktfordeling kommer best til uttrykk ved dikotomien giver/mottaker. I sitt bidrag til Makt- og globaliseringsutredningen, *Gavens makt. Norsk utviklingshjelp som formynderskap*, viser Knut Nustad til sosialantropologen Marcel Mauss' analyse av de

relasjoner som skapes ved overrekkelse av en gave.⁷⁸ Selv om en gave ikke har en fastsatt pris er den likevel aldri gratis, for en av overrekkelsens underliggende mekanismer er forpliktelsen til å gjengjelde.⁷⁹ Det oppstår med andre ord en forventning om gjenyttelse, såkalt *resiprositet*. Nustad argumenterer for hvordan bistand som gave opprettholder relasjoner mellom giver og mottaker. Nød- og utviklingshjelp fordrer ingen direkte gjenyttelse, men den givende parten forventer takknemlighet og anerkjennelse for å ha utført en moralsk riktig handling. Bistand fungerer således ikke som balansert resiprositet, der mottaker gjør opp for seg med tilsvarende gave eller gjenyttelse, og dermed vedlikeholdes maktrelasjonen. Gavens makt representeres ved mulighetene til å velge bort potensielle mottakere, avslutte et giverforhold, eller å kreve gjenyttelser eller underkastelse i retur for sine gaver. Også innenfor bistand er realiteten den at giver bestemmer om og når bevilgninger skal tildeles, og nedfeller rammevilkår for prioritering og målsettinger. Mottaker er ikke nødvendigvis en passiv part, men må spille på giverens premisser for å sikre tilgang på midler.

Dikotomien giver/mottaker er imidlertid ikke det eneste begrepsparet i bistandsdiskursen som fremstår som en maktrelasjon. I et forsøk på å oppsummere Foucaults analyser av diskursbegrepet, hevder Hayden White at "[...] what modern linguistic theory demonstrates is that words [...] will always obscure as much as they reveal about the objects they are meant to signify[...]"⁸⁰ Til tross for stadige endringer av ordene, klarer en ikke å fri begrepene for deres immanente ujevne relasjoner. Begreper som grunnbehov og fattigdomsorientering omtaler tapere, ofre og maktesløshet. Uttrykket u-land stod opprinnelig for underutviklede land, noe som reflekterer hierarki og ujevne relasjoner, og har derfor blitt erstattet med begrepet utviklingsland. Videre anvender den senere tids bistandsdiskurs begreper som samarbeid, partnerskap, lokalt eierskap og mottakeransvar, der intensjonen er å skape en mottakerstyrt bistand der mottakere og givere samarbeider om prosjektene. Giver står for finansieringen, mens mottaker skal definere behov, muligheter og strategier.

En slik diskurs blir imidlertid problematisk med det Axel Borchgrevink kaller det noe schizofrene forholdet mellom fremhevelsen av mottakerstyrt bistand kombinert med stadig økende forbehold, såkalt *kondisjonalitet*, i form av økonomiske og politiske betingelser.⁸¹ I avhandlingen *The Power of the Purse* om norske bistandsrelasjoner til Tanzania og forhold til Verdensbanken, stadfester historikeren Hilde Selbervik kondisjonalitet som en avsluttet epoke

---

⁷⁸ Nustad 2003: 21. Se også Eriksen 1993: 207-208.

⁷⁹ Mauss 1995: 17.

⁸⁰ Puchala 2003: 44.

⁸¹ Borchgrevink 2004 a: 170.

innen internasjonal bistand.⁸² Epoken kan tidfestes fra Verdensbankens og Det internasjonale pengefondets utvikling av strukturtilpasningsprogram tidlig på 1980-tallet frem til overgangen til fattigdomsreduksjonsstrategier ved utgangen av 1990-tallet.⁸³ Selbervik poengterer imidlertid at kondisjonaliteten lever videre som bistandspraksis, selv om epoken retorisk sett er avsluttet.⁸⁴ I tråd med gjeldende diskurs skal mottaker få sitte i førersetet, men i realiteten gir rammebetingelsene liten aksjonsradius. Siden den kalde krigens slutt har internasjonal bistand særlig vært konsentrert om demokrati, fred og menneskerettigheter – *good governance*. Dersom denne typen målsettinger ikke etterstrebes i tilstrekkelig grad, risikerer mottaker at bevilgningene ikke innvilges eller stoppes. Det er med andre ord fremdeles giveren som i siste instans sitter på premissene for å definere behov og strategi.

Fred, demokrati og menneskerettigheter er vanskelige størrelser å angripe. Likeledes miljøhensyn, som også figurerer innenfor kondisjonalitetens rammer. Disse gode prinsipper blir imidlertid ikke alltid like nøye etterfulgt i giverlandene, hvilket kan gjøre det vanskelig å forsvare at mottakerlandene skal følge de opp. Demokrati og menneskerettigheter, i den form de anvendes i vestlig diskurs, er konstruert, utviklet og definert i et vestlig historieførløp, og kan dermed forekomme i andre former andre steder. For å se sørpolitikkens immanente maktrelasjoner er det derfor nødvendig å dekonstruere bistandens diskurs, eller med Tvedts ord "[...] å avkle den godes makt".⁸⁵ I hvilken grad utøvet Norge og nordmenn slik makt vedrørende relasjoner til Eritrea, og hvordan utviklet forholdet seg ettersom det viste seg at den nye staten ikke etterkom prinsippene for *good governance*?

En innsigelse mot bistand generelt er at nød i stor grad forårsakes av folk manglende kjøpekraft, ikke av matmangel eller tørke. Donasjoner i form av lokalt kjøpte varer ville således stimulert til egenproduksjon, og dermed større potensial for selvberging på sikt. I 1989 kom Graham Hancock med boken *Lords of Poverty*, der han argumenterer for hvordan vestens bistandsvirksomhet bidrar til å opprettholde illegitime regimer, globale maktstrukturer og økonomisk avhengighet, og dermed undergraver lokale initiativ til realistiske strategier for en bærekraftig utvikling.⁸⁶ Denne typen kritikk har blitt en viktig del av bistandsdebatten, blant annet gjennom bøker som Michael Marens *The Road to Hell*, som kom i 1997. I den senere tid er det flere som argumenterer for å avvikle bistanden, slik den har vært drevet hittil, og heller satse på mikrokreditt, lokale initiativ og en mer rettferdig verdenshandel. Dette synet

---

⁸² Selbervik 2003a: 2.

⁸³ Liland og Kjerland 2003: 32-34.

⁸⁴ Selbervik 2003a: 419.

⁸⁵ Tvedt 2003: 11.

⁸⁶ Hancock 1989

hevdes særlig av representanter for mottakersiden, blant annet den kenyanske økonomen James Shikwati.⁸⁷ I norsk sammenheng har debatten i stor grad dreid seg om mottakeransvar og hvordan dette bør omsettes i praksis, men også her har mikrokreditt blitt fremmet som et alternativ til tradisjonell bistand, blant annet i boka *Fra almisser til verdighet?* av Guri Charlotte Wiggen.⁸⁸ Kritiske holdninger gjenspeiles likeledes i konklusjonene til Rattsøutvalgets evaluering av frivillige organisasjoners rolle i utviklingssamarbeidet, overlevert UD 15. mai 2006, der særlig bistandens intervensjon i mottakerlandenes sivilsamfunn settes i et kritisk lys.⁸⁹

Representasjon og legitimering

Begrepet legitim kan erstattes med begrepene berettiget eller rettmessig. Legitimering kan således forklares som streben etter tilslutning eller aksept for handlingers eller holdningers rettmessighet gjennom representasjon av disse. Michael Shapiro har definert representasjon som tilstedeværelse av fravær, fordi virkeligheten aldri er fullt til stede, men frembringes av ulike menneskelige og historiske praksiser.⁹⁰ Shapiros definisjon er trolig den mest kjente og siterte. Ved hjelp av det tyske språket, skiller Gayatri Chakravorty Spivak derimot mellom to ulike betydninger av representasjon; *vertretung*; som betyr å stå i stedet for, og *darstellen*; som betyr å fremstille. Spivak poengterer samtidig at det ikke er noe *vertretung* uten samtidig å *darstellen*; en fremstiller det en står i stedet for.⁹¹ I avhandlingens sammenheng er begrepet representasjon spesielt interessant for å drøfte hvordan eritreerne fremstilte seg selv og sin sak, og hvordan nordmenn viderefremmet budskapet overfor norsk opinion og bevilgende myndigheter. I begge tilfeller var hensikten å vekke interesse og å legitimere egne handlinger og engasjement, og i tråd med Spivaks definisjon kan en dermed si at nordmennenes representasjon av eritreaspørsmålet i like stor grad innebar fremstilling som stedfortredelse.

I etterkant av Edward Saids konseptualisering av vestens forestillinger om Østen i boken *Orientalismen* (1978), ble studier av representasjoner og forestillinger om oss og de andre et utbredt forskningsfelt, særlig innenfor postkolonialistisk teori. Ifølge Said fungerer

---

⁸⁷ Shikwati 2004

⁸⁸ Wiggen 2005

⁸⁹ <http://odin.dep.no/ud/norsk/tema/utvikling/strategi/032181-220023/dok-bn.html>, sist besøkt 14. september 2006

⁹⁰ Neumann 2001: 5.

⁹¹ Harasym 1990: 108 og Landry og Maclean 1996: 6.

orientalisme som en styrking av vestlig identitet og som en måte å dominere over de andre gjennom å definere de som motpol til oss.⁹² Dikotomien utvikling versus underutvikling er et godt eksempel i så måte. Knut Nustad argumenterer for at makt kan oppstå som en effekt av handlinger, gjerne uintenderte, et aspekt som utelates av den klassiske weberianske forståelse av makt som egenskap enkelte aktører har i samhandling med andre, og der makten ligger forut for handling. Vestens ulike tilnærminger til utvikling har, ifølge Nustad, produsert den makteffekt at fattigdommen i utviklingslandene fremstilles som et internt fenomen, atskilt fra rikdommen i vesten.⁹³ Dette åpner for utøvelse av formyndermakt, legitimert som bistand for å bidra til utvikling.

Det kan imidlertid hevdes at vestlig dominans over sør var noe som oppstod som idé før koloniadministrasjon og bistand satte det i system. Som historikeren Randi Rønning Balsvik påpeker, ville det være merkelig om "[...] dypstrukturene i vår tenkning om, særlig Afrika, ikke skulle bære på atskillig slagg fra de sosialdarwinistiske tankemønstrene som var så sterke like opp mot vår etterkrigstid."⁹⁴ Dypstrukturene i vestlig tenkning om de andre kan helt klart trekkes ennå lengre tilbake i tid enn sosialdarwinismens storhetstid. Makt kan derfor i denne sammenhengen plasseres som noe som oppstår allerede ved forestillingene om de andre, altså før samhandling finner sted. Handlinger, representert ved for eksempel bistand, er imidlertid med på å reprodusere varianter av denne typen tankegods og forestillinger.

Terje Tvedt har argumentert for hvordan bistand bidrar til å forme både norske bilder av sør og norske selvbilder. Dette temaet går igjen i hans forskning, blant annet i *Bilder av "de andre"*, *Verdensbilder og selvbilder* og *Utviklingshjelp, utenrikspolitikk og makt*.⁹⁵ Forestillingene om sør er ikke uten rot i virkeligheten, men de er tendensiøse og figurerer ofte som en måte å legitimere vestens – og Norges – politikk og handlinger overfor utviklingslandene. Ifølge Tvedt er skepsis mot den åpne maktutøvelsen et allment trekk ved det norske samfunnet. Bistandens legitimitet har således vært proporsjonal med forestillingene om dens makttomhet – dens uegennyttighet.⁹⁶

Når en drøfter bistandens beveggrunner, kan det være nyttig å skille mellom nødhjelp og utviklingshjelp; den ene varianten som en umiddelbar respons på en ekstrem situasjon, mens den andre innebærer forutgående planlegging og langsiktige målsettinger. Følgelig har de to kategoriene forskjellig utgangspunkt med hensyn til humanitær og/eller politisk

---

⁹² Said 1994: 5-6.

⁹³ Nustad 2003: 24-29.

⁹⁴ Balsvik 1994: 352.

⁹⁵ Tvedt 1990, 2002 og 2003.

⁹⁶ Tvedt 1990: 13 og 2003: 23; fotnote 6.

legitimering. Begge variantene er aktuelle i studiet av norske bistandsrelasjoner til Eritrea. Av hensyn til internasjonale folkerettslige prinsipper om staters suverenitet var det lenge uaktuelt for norske bistandsmyndigheter å innlede langsiktige utviklingsprosjekter i områder kontrollert av den eritreiske motstandsbevegelsen. Visse prosjekter vedrørende jordbruksrehabilitering og utdanning i regi av frivillige organisasjoner fikk likevel offentlig støtte. Brorparten av norsk bistand til Eritrea under frigjøringskrigen var imidlertid i form av nødhjelp, bevilget gjennom katastrofeutvalget, med den begrunnelse at sivilbefolkningens nød skyldtes krig.

Representasjon av eritreaproblemet hadde flere hensikter; spre informasjon om situasjonen, vekke interesse, søke støtte, og legitimere handlinger og engasjement. Fremstillingene bar preg av å være romantisert i den forstand at de elementer som kunne bidra til motvilje eller tvil om frigjøringskampens berettigelse, ble utelatt eller tonet ned. Det er først i den senere tid at de negative sidene ved eritreisk motstandsbevegelse har begynt å komme frem. Representasjonen var også tilpasset en vestlig diskurs, særlig med hensyn til påberopelsen av retten til selvbestemmelse, slik dette er nedfelt i folkerettslige overenskomster som Atlanterhavserklæringen og FN-pakten.

Folkerett kan defineres som en internasjonal regulering og utvikling av overenskomster og prinsipper for mellomstatlige relasjoner. Retten til selvbestemmelse står sterk innen folkeretten, men prinsippet om staters suverenitet utgjør selve kjernegrunnet. Forsøket på å legitimere den eritreiske frigjøringsbevegelsens krav om rett til selvbestemmelse, kom dermed i konflikt med folkerettens prinsipp om borgerkrig som et indre anliggende. Filosofen Arne Overrein viser til at såkalt humanitær intervensjon i flere tilfeller har vært anvendt som begrunnelse for å omgå dette prinsippet, der hensikten er å ”[...] sikre menneskerettighetene i et fremmed land”, og argumenterer for hvordan aksept for innblanding i indre anliggender bidrar til å undergrave folkeretten.⁹⁷ I boken med den talende tittelen *Just and Unjust Wars* stiller Michael Walzer seg likeledes kritisk til grunnlaget for denne typen innblanding. Humanitær intervensjon kan rettferdiggjøres i den grad det er en respons på handlinger som ryster den moralske samvittighet, skriver Walzer, men påpeker samtidig at det finnes ytterst få eksempler på situasjoner der intervensjon i en borgerkrig har vært blottet for andre motiver enn rent humanitære.⁹⁸

Både Walzer og Overrein behandler humanitær intervensjon som en militær handling. I bistandsdiskursen har derimot begrepet antatt et ikke-voldelig innhold, der hensikten er å

---

⁹⁷ Overrein 2005: 34.

⁹⁸ Walzer 2000: 101 og 107.

bistå sivilbefolkningen i et borgerkrigsrammet område. I norsk sammenheng oppstod denne varianten av begrepet i forbindelse med biafrakrisen i Nigeria, der Kirkens Nødhjelp stod i bresjen for en storstilt hjelpeaksjon for sivilbefolkningen, som var fanget inne i krigssonen.⁹⁹ Det var på samme humanitære grunnlag at Kirkens Nødhjelp noen år senere fikk statlige bevilgninger til å bidra med støtte til eritreiske hjelpeorganisasjoners arbeid inne i de frontkontrollerte områdene.

I et folkerettslig perspektiv kunne en slik form for humanitær intervensjon legitimeres, fordi den var i regi av sivilsamfunnet i form av frivillige organisasjoner, og fordi den var tuftet på et humanitært mandat. Selv om intervensjonen var av ikke-militær karakter og hjelpen forbeholdt sivilbefolkningen, ble engasjementet likevel oppfattet som politisk sensitivt fordi den i siste instans fungerte som en støtte til frigjøringsbevegelsen. I lys av de, etterhvert, omfattende internasjonale bistandsoperasjonene inn til de frontkontrollerte områdene i Eritrea, kan det hevdes at frigjøringsbevegelsen likevel lyktes i å fremstille sitt krav som rettferdig, og motstandskrigen som *just* mer enn *unjust*.

Bistand i form av humanitær intervensjon er til dels et kirkebasert fenomen. Dette kan settes i kontekst av frigjoringsteologi, en bevegelse som oppstod i den katolske kirken i Latin-Amerika på slutten av 1960-tallet, og som har blitt manifestert av liberale teologer som Gustavo Gutierrez, Helder Camara og Ernesto Cardenal. Bevegelsen var tuftet på en grunnleggende kritikk av undertrykkende samfunnsstrukturer, herunder også av den katolske kirkes passivitet. I sin hovedoppgave definerer Solbjørg Marjala frigjoringsteologi som "[...] et teologisk perspektiv hvor essensen er de undertryktes frigjøringskamp".¹⁰⁰

Ifølge Leonardo og Clodovis Boff utviklet frigjoringsteologien seg i tråd med den samtidige avhengighetsskolen, også denne med utgangspunkt i Latin-Amerika.¹⁰¹ I etterkrigstidens avkoloniseringsfase rådde ideen om at kapitalisme ville sikre global utvikling. På 1960- og 1970-tallet argumenterte imidlertid en rekke teoretikere mot en slik liberalistisk modell. I 1966 kom Andre Gunder Frank med artikkelen *The development of underdevelopment*, etterfulgt av boken *Capitalism and the Underdevelopment of Latin America* året etter.¹⁰² Frank argumenterte for hvordan kapitalisme var direkte årsak til manglende utvikling. Gjennom sin såkalte metropol-satellitt modell viste han hvordan det økonomiske overskuddet stadig ble ført vekk fra satellittene, representert ved de latinamerikanske landarbeiderne, via de enkelte landenes overklasse mot den endelige

---

⁹⁹ Simensen 2003: 239.

¹⁰⁰ Marjala 2002: sammendrag av hovedoppgaven.

¹⁰¹ Boff og Boff 1996: 68-70.

¹⁰² Frank 1966 og 1967.

metropolen, USA. I 1974 kom Immanuel Wallerstein med den første boken i serien *The Modern World System*, hvor en lignende sentrum-periferi modell ble lagt til grunn for en global historie.¹⁰³ Økonomen Samir Amin hadde i sitt doktorgradsarbeid, avlagt i 1957, studert mekanismer som fører til underutvikling, og ble siden kjent for sin forskning på afrikanske forhold i et avhengighetsperspektiv.¹⁰⁴ I likhet med Frank, argumenterte han for hvordan overskuddet føres vekk fra periferien for å komme sentrum til gode, men understrekte også hvordan sentrum, representert ved vesten, tvinger Afrika til å opprettholde en råvareproduksjon som er til hinder for lokal utvikling. I tråd med dette kom Walter Rodney i 1972 med boken *How Europe Underdeveloped Africa*, som ble et sterkt innlegg i avhengighetsdebatten.¹⁰⁵

Avhengighetsskolen fikk et bredt nedslagsfelt i kristne miljøer, først innen den katolske kirken i Latin-Amerika, og siden innen internasjonalt økumenisk kirkemiljø. Kirken skulle være de fattige og undertryktes beskytter, og skulle derfor engasjere seg aktivt mot sosial urett og undertrykkelse. Dette har gitt seg utslag i kirkelig baserte protest- og solidaritetshandlinger, og det er særlig det siste som har manifestert seg i sammenheng med Kirkens Nødhjelps engasjement i henholdsvis Biafra og Eritrea. Kristenbaserte organisasjoner var imidlertid ikke alene om å drive humanitær virksomhet. Av de norske hjelpeorganisasjonene som var involvert i Eritrea var det bare Kirkens Nødhjelp som hadde kristen formålsparagraf. Mye av det engasjementet som drev norske relasjoner til Eritrea var derfor tuftet på en form for solidaritet som ble revitalisert med den radikale bølgen på 1960- og 1970-tallet.

Radikal ideologi og solidaritetsaktivisme var, i likhet med frigjøringsteologien, knyttet til avhengighetsteoriene og kampen for en rettferdig verden. Steinar Stjernø har behandlet utviklingen av solidaritetsbegrepet i Europa, og daterer oppkomsten av begrepets sosiale og politiske innhold til slutten av 1700-tallet.¹⁰⁶ I det 20. århundre har begrepet stått sentralt på både venstre- og høyresiden i politikken, representert ved henholdsvis sosialistiske og sosialdemokratiske partier på den ene siden, og kristendemokratiske på den andre. I kristne kretser har solidaritetsbegrepet vært knyttet til barmhjertighetsbegrepet og prinsippet om menneskers likhet overfor Gud, mens det i sosialistisk ideologi først og fremst har vært knyttet til arbeiderklassens kamp for bedre kår. Det var likevel ringvirkningene av studentopprøret i 1968 som for alvor utviklet solidaritet som et ideologisk nøkkelbegrep i

---

¹⁰³ Wallerstein 1974.

¹⁰⁴ Amin 1957.

¹⁰⁵ Rodney 1972.

¹⁰⁶ Stjernø 2005: 381-386.

venstreradikale kretser, skriver Stjernø. Solidaritetsbegrepet ble nå utvidet utover det politiske klassebegrepet, og skulle inkludere den tredje verden og alle former for diskriminerte eller marginaliserte grupper.

Den radikale bølgen brakte verden til Norge på en ny og kraftfull måte. Det norske kunnskapsnivået om verden utenom vesten hadde frem til da vært meget lavt, og oppfatningen av verdenshistorie var i stor grad synonymt med vestens historie. 1968-generasjonen av akademikere og politiske intellektuelle produserte ny erkjennelse og forestillinger om både den tredje verden og komplekse globale utviklingsprosesser, samtidig som den rivende moderne kommunikasjonsutviklingen gjorde nyhetsstoff om fjerne himmelstrøk raskere og lettere tilgjengelig.

Terje Tvedt utroper Dag Solstad som den mest autentiske eksponent for '68-generasjonens oppfatninger og konseptualiseringer av den utenomvestlige verden gjennom hans bøker fra og om perioden, spesielt romanen *Arild Asnes* fra 1970.¹⁰⁷ Her kommer det tydelig frem hvordan bildet av de andre først og fremst skapte innhold til eget liv. Slagord og doktriner som ”deres kamp er vår kamp” gav eksistensielt innhold til en tilværelse som ellers kunne være preget av en uutholdelig letthet. Innenfor radikale kretser stod opprøret mot vestens hegemoni og imperialistiske tendenser særlig sentralt, og forventningen om aktiv solidaritet med de undertrykte antok en nærmest imperativ karakter. Det var i denne perioden at de første norske solidaritets- og bistandsrelasjonene til Eritrea ble knyttet, og interessen for internasjonal solidaritet har vært en sterk drivkraft for både legitimeringen og vedlikeholdet av disse relasjonene frem til i dag

METODOLOGISKE BETRAKTNINGER

Denne delen vil reflektere over problemer og begrensninger i forhold til den praktiske gjennomføringen av avhandlingen. Videre vil kildetilfanget presenteres nærmere. Herunder vil særlig implikasjoner vedrørende bruk av muntlige kilder bli drøftet. Avhandlingen er basert på et skriftlig kildegrunnlag bestående hovedsakelig av primærdokumenter gjennomgått ved arkivsøk. Det er derfor viktig å fremheve at min persepsjon av stoffet i høyeste grad har vært formet også av muntlige kilder som intervjuer og samtaler. Gjennom

---

¹⁰⁷ Tvedt 2002: 27.

muntlige kilder, publisert litteratur og upublisert materiale som reise- og prosjektrapporter, møtereferater, søknader, rammeavtaler og lignende, har det blitt søkt etter utsagn som kunne si noe om aktørenes holdninger, motiver og legitimering av handlinger. Der slike utsagn legges direkte til grunn for argumentasjonen, vil dette fremkomme av fotnoteapparatet. Den mer ubevisste formingen av min oppfatning av materialet er derimot vanskeligere å referere, og dermed etterprøve.

Problemer og begrensninger

Der lett å gå seg vill, både i fortiden og i egen samtid. Fremmede kulturer fremstår rimeligvis som mer uoversiktlige enn egen, men samtidig er dette mer åpenbart og dermed også enklere å ta med i betraktningen. Særlig viktig blir dette med hensyn til de begreper og kategoriseringer man benytter seg av i fortolkningen av data og observasjoner. Slike analytiske verktøy får sin betydning i den diskursen man selv opererer innenfor, og kan ikke uten videre overføres til en annen tid eller kultur. I den senere tid har bevisstheten om slike oversettelsesproblemer utviklet seg til debatten om diskursiv representasjon også av egen virkelighet.

Avhandlingens hovedfokus ligger innenfor en tidsperiode så vidt tett opp mot skrivende stund at den kan karakteriseres som samtidshistorie. Et mer praktisk problem med det å skrive samtidshistorie er det overveldende og dermed ofte uoversiktlige kildetilfanget. Samtidig kan tilgangen på viktig informasjon begrenses fordi klausuleringer og graderinger i forhold til personvern og politiske hensyn spiller mer direkte inn. For eksempel er en del dokumenter vedrørende statlig forvaltning unndratt offentligheten. Disse må derfor avgraderes eller forskeren må få tillatelse til innsyn, noe som ikke alltid innvilges når det dreier seg om nyere saker.

Likeledes legger alminnelig personvern og personopplysningsloven føringer på både kildetilfang og benyttelsen av dette, noe som i avhandlingens sammenheng er særlig relevant i forhold til kontroversielle meningsytringer relatert til eritreisk – og til dels etiopisk – politikk. Eritreaspørsmålet er et sensitivt tema, spesielt fordi landets myndigheter krever absolutt oppslutning og lojalitet omkring den pågående nasjonsbygging og forming av en nasjonal identitet. Likeledes har norsk engasjement inn i de frontkontrollerte områdene under frigjøringskrigen sårbare felt med hensyn til spørsmålet om politiske implikasjoner ved

humanitærhjelp. Ambivalensen i forhold til slike sensitive tema gjenspeiler seg i intervjuene med avhandlingens informanter i form av sprikende fremstillinger og motsridende svar.

I møte med et stort og uoversiktlig potensielt kildetilfang ved arkivsøk, kan arkivaren være en god guide gjennom materialet. Enkelte arkiv gir ikke direkte adgang til dokumentsamlingene, men formidler materiale på forespørsel. I slike sammenhenger blir arkivaren like mye et filter som en guide. I all hovedsak møter en stor velvillighet i forbindelse med slike arkivsøk, men det erfares samtidig som en situasjon som krever at man lykkes i å formidle hva en er ute etter. I studien av materialet til denne avhandlingen var det imidlertid ofte henvisninger til andre dokumenter. Slike interne referanser i kildetilfanget bidro til å sikre mot lakuner, samtidig som det gjorde det lettere å spore dokumenter som ellers ville ha unngått min oppmerksomhet. Det utelukker selvfølgelig ikke at noe kan ha blitt oversett.

Samtaler og intervjuer

En fordel med å skrive samtidshistorie er muligheten til å benytte seg av muntlige kilder. Innsamling av materiale og informasjon gjennom intervjuer og samtaler har de siste tjue årene blitt vanlig, og etterhvert også en akseptert kildeform. Ved bruk av muntlige kilder møter man imidlertid et annet sett av både potensial og problemer enn det som er tilfelle med de skriftlige variantene.

Muntlige kilder oppstod som et nyttig verktøy i 1970-årene i forbindelse med den økende oppmerksomheten innenfor samfunnsvitenskapene på andre grupper i samfunnet og i historien enn makteliten. Det var særlig to felt som bedre kunne belyses ved hjelp av muntlige kilder. For det første kunne såkalte *muted groups* få en stemme. Til slike stumme grupper regnes gjerne minoriteter, barn, kvinner og andre marginaliserte grupper som tradisjonelt ikke synes eller kommer til orde i det offentlige.¹⁰⁸ For det andre er muntlige kilder et mulig inntak til mentalitet, holdninger, normer og selvforståelse.

De sentrale aktørene for denne avhandlingen kan ikke regnes som stumme. De fleste har hatt rikelig anledning til å gjøre sin mening kjent i både offentlige og konfidensielle

---

¹⁰⁸ Eriksen 1993: 143-144. Eriksen refererer her til Edwin Ardener som benyttet begrepet *mutedness* vedrørende kvinners og kvinneperspektiv sin plass innen samfunn generelt, og innen sosialantropologi spesielt. Ideen er ikke at kvinner ikke snakker, men at deres tale ikke tas alvorlig dersom de ikke uttrykker seg innenfor den dominerende kode, eller diskurs, som gjerne defineres og reproduseres av menn. Eriksen mener at begrepet *mutedness*, eller *kneblethet*, også kan benyttes i studiet av andre grupper som rammes av den samme avmakten. Det kan også knyttes til begrepet *subaltern*, som er behandlet ovenfor.

skriftlige kilder. Bruken av muntlige kilder i avhandlingens henseende har derfor først og fremst fungert som et supplement til skriftlig materiale, i tillegg til å forsøke å fange opp aktørenes egne meninger og holdninger til de relasjonene de var med på å opprette og vedlikeholde.

Bruk av muntlige kilder innenfor historieforskning innebærer en rekke problemer og begrensinger, da særlig vedrørende representativitet og etterprøvbarehet. Muntlige kilder vil i de fleste tilfeller gi subjektiv informasjon, der informantens hukommelse opererer som den mest avgjørende variabel for informasjonens representativitet, eller gyldighet. Informasjonen som gis vil være basert på minner, og den enkelte informants bearbeidelse av disse. Menneskelig bearbeidelse og gjenskapelse av fortidige hendelser for å konstruere mening og sammenheng er ikke bare et kildekritisk problem, men har utviklet seg til et eget forskningsfelt.¹⁰⁹ Den menneskelige hukommelse er selektiv, og i enkelte tilfeller bevisst selektiv. Dette gjelder særlig tilfeller der det dreier seg om sensitiv informasjon. Det kan derfor være vel så interessant det som ikke fortelles.

I andre tilfeller vil informasjonen bestå av gjenfortellinger av generell viten eller andres erfaringer. Informasjon om holdninger eller hendelser som ikke er selvopplevd, kaller Göran Rosander for *tradert stoff*.¹¹⁰ Lignende type informasjon kan være tradisjonelle historier eller klisjeer. Ifølge Jan Vansina har ordet klisjé flere betydninger. I første rekke er det et synonym for *topos* eller stereotypi. Videre kan en klisjé være et overforenklet og komprimert meningsutsagn som refererer til en langt mer kompleks virkelighet.¹¹¹ Med andre ord fungerer klisjeer som symboler som bør tolkes dersom de skal brukes som kildemateriale.

Muntlig informasjon kan etterprøves ved å sjekke opp mot samtidige skriftlige kilder så langt dette er mulig. Informasjonen kan også sjekkes mot andre muntlige kilder for slik å teste sannsynlighetsgehalten. Spørsmålet om informantenes representativitet i forhold til problemstillingen er spesielt viktig dersom man arbeider med kvantitative undersøkelser. Kriterier kan da være variabler som kjønn, alder, bakgrunn og lignende.¹¹² Representativitet må selvfølgelig vurderes også i forbindelse med kvalitativt innsamlet materiale, men her kan det unike være vel så viktig og interessant som det representative.

I forbindelse med avhandlingen er det gjennomført intervjuer med et vidt spekter av informanter. Flere av dem er eller har vært, engasjert i solidaritetsarbeid og/eller bistandsprosjekter vedrørende Eritrea. Enkelte har vært med i beslutningsprosesser og deltatt i

---

¹⁰⁹ Myklebost 2002: 25.

¹¹⁰ Hodne, Kjelstadli og Rosander 1981: 16.

¹¹¹ Vansina 1985: 139.

¹¹² Hodne, Kjelstadli og Rosander 1981: 77.

utformingen av statlig eller de enkelte organisasjoners politikk og målsettinger, andre har vært med å utføre dette, mens andre igjen har bidratt til å sette Eritrea på dagsordenen. Det har også vært anledning til å intervju enkelte fra mottakersiden. I tillegg har det blitt foretatt intervjuer av et knippe av de som var med å bygge opp den etiopiske marinen i perioden 1955 – 1966.

I henhold til Kari Myklebost er diskusjonen om intervjueren som *insider* eller *outsider* en sentral problemstilling i nyere litteratur om muntlige kilder.¹¹³ Om forskeren er en kjent eller en fremmed har implikasjoner for den tillit og åpenhet forskeren vil oppnå hos informanten, så vel som hvilke forutsetning forskeren har til fortolkning og innsikt. På mange måter blir det en diskusjon om forholdet mellom nærhet og distanse til forskningsfeltet. Når man, som i dette tilfellet, ikke har noen praktisk erfaring fra det feltet det forskes på, kan en fremstå som en nøytral part. Samtidig vil denne mangelen på innside erfaring påvirke persepsjonen av informantens fortellinger og utsagn. Variabler som alder, kjønn og posisjon er også utslagsgivende for samspillet i en intervjusituasjon.

Andre variabler som påvirker intervjusituasjonen og fortolkningen av informasjonen er det henholdsvis auditive og visuelle aspektet. Det kan være en stor fordel å være fysisk tilstede i intervjusituasjonen i forhold til å foreta et telefonintervju eller lese utskrift fra en annens intervju. For det første er det større sjanse for å oppnå større tillit ansikt til ansikt. Videre er det ofte av stor betydning å erfare informantens bevegelser, mimikk og tonefall, fremfor å tolke informasjonen kun fra et utskrift, eller gjennom telefonrøret.

En muntlig kilde defineres som regel som muntlige utsagn fra informanten til forskeren i en intervjusituasjon. Transkripsjon regnes følgelig tradisjonelt ikke som en muntlig kilde.¹¹⁴ Telefonintervju derimot faller innenfor for definisjonen, selv om viktig informasjon vedrørende fortolkningsmuligheter bortfaller med det visuelle aspektet. De fleste av avhandlingens intervjuer og samtaler har vært et direkte møte med informantene. Grunnet geografisk avstand og økonomi har det imidlertid vært nødvendig også å foreta telefonintervjuer. Informanter har da som regel blitt ringt opp på forhånd for å presentere sakens formål, for så å gjøre avtale om intervju på et senere tidspunkt. Likevel har enkelte av telefonintervjuene erfaringsmessig vært mer preget av distanse enn ved direkte møte.

Muntlige utsagn kan også overleveres i form av mer uformelle samtaler, uten at dette forringer kildemateriale. Flere av avhandlingens intervjuer har, i tråd med dette, hatt mer preg av samtale enn intervju. Det forekommer også ofte at en får tilgang på essensiell informasjon i

---

¹¹³ Myklebost 2002: 64.

¹¹⁴ For definisjoner av muntlige kilder, se Myklebost 2002: 28-30.

utilsiktede situasjoner, noe Cato Wadel betegner som feltsamtaler.¹¹⁵ Mange forskere har erfart at det er nettopp i slike uformelle og tilfeldige sammenhenger at viktig informasjon kommer frem. Dette kan skyldes at intervjusituasjonen gjorde informanten nervøs, eller det kan dreie seg om informasjon som informanten selv ikke betraktet som relevant. Det hender også at forskeren kommer i kontakt med viktige informanter ved ren tilfeldighet. Brorparten av informanttilfanget i avhandlingens sammenheng er imidlertid et resultat av kontaktnett og aktiv søken.

Publiserte bøker og artikler

Denne studien av norske relasjoner til Eritrea fremstår til tider som en kildenær studie basert på dokumenter og muntlig informasjon. Publisert litteratur og tidligere forskning som tangerer emnet har likevel vært av stor betydning for arbeidet.

Det er publisert en rekke bøker og artikler om eritreaspørsmålet og frigjøringskrigen. Siden eritreaspørsmålet er dypt forankret i historiske, etniske og geografiske representasjoner, har litteratur om Eritrea gjerne lengre introduksjoner til karakteristika om land, folk og historie. Tendensen til politisk betinget slagside gjør det imidlertid nødvendig å behandle tekstene kildekritisk. I avhandlingen er det sammenstilt fremstillinger fra ulike verk. Redie Bereketeab har i sin doktoravhandling fra Universitetet i Uppsala, *Eritrea. The making of a nation 1890 – 1991* (2000), gjort detaljert rede for utviklingen og fraksjoneringen av den eritreiske frigjøringsbevegelsen. Ruth Iyob, direktør for Afrikaprogrammet ved International Peace Academy, gir i *The Eritrean Struggle for Independence* (1995) likeledes en god innsikt i den eritreiske frigjøringskampen og dens bakgrunn, interne konflikter og nasjonale prosjekt.

I sine bøker *Italian Colonialism in Eritrea, 1882 – 1941* (1987) og *Eritrea and Ethiopia. The federal experience* (1997), representerer Tekeste Negash et alternativt syn på eritreaspørsmålet. Tekeste Negash er eritreer, men bor og arbeider i Sverige. Han regnes som svært kontroversiell i sine holdninger, noe som har avstedkommet skarpe kritikker fra det eritreiske miljø, både hjemme og i diaspora. Negash' grundige gjennomgang av den politiske utviklingen i Eritrea, både i forbindelse med avgjørelsen av koloniens skjebne og føderasjonen med Etiopia, og hans perspektiver på grunnlaget for frigjøringskampen generelt, har vært viktige for å balansere egne fremstillinger. I avhandlingen *Mai Weini. A highland village in Eritrea* (1998) presenterer Kjetil Tronvoll en studie av folk, livsgrunnlag og

---

¹¹⁵ Fossåskaret, Fuglestad og Aase 1997: 24.

jordbruk under turbulente forhold. Tronvoll er norsk sosialantropolog, og har arbeidet lenge med eritreiske spørsmål. Gjennom sine feltarbeid har han fått en bred kontaktflate med eritreere, også blant politikere og samfunnsstopper. Hans innsiktsfulle fremstillinger av eritreisk samfunn og sivilbefolkningens forhold til frigjøringsbevegelsen, har vært svært nyttig. I tillegg har Negash og Tronvoll sammen utarbeidet en kritisk analyse av grunnlaget for den siste krigen mellom Eritrea og Etiopia 1998 – 2000, i boken *Brothers at War* (2000).

Bereket Habte Selassie, Professor of Law and Politics ved Howard University, var blant annet en av grunnleggerne av ERA, og fungerte også en tid som frigjøringsbevegelsens observatør i FN. Bereket Habte Selassie og Okbazghi Yohannes har skrevet om Eritreas forhold til FN og supermaktene i henholdsvis *Eritrea and the United Nations* (1989) og *Eritrea. A pawn in world politics* (1991). Begge disse bøkene er imidlertid preget av en underliggende politisk agenda, og fungerer mer som bærere av den eritreiske frigjøringsbevegelsens argumenter for eritreernes rett til selvbestemmelse. I tillegg bør nevnes Tom Killions *Historical Dictionary of Eritrea* (1998), som har vært nyttig som oppslagsverk for mindre diskuterte opplysninger som årstall, forkortelser og lignende.

Den boken som ligger nærmest avhandlingens tema er *Without Troops and Tanks. Humanitarian intervention in Ethiopia and Eritrea* (1994), av Mark Duffield og John Prendergast. Boken er skrevet på oppdrag fra medlemsorganisasjonene i Emergency Relief Desk, ERD, og omhandler denne sammenslutningens innsats for å lette situasjonen for sivilbefolkningen i det borgerkrigsrammede Etiopia. I tillegg til fremstillingen av ERDs historie, drøfter boken en del problemstillinger relatert til humanitær intervensjon i en krigssituasjon, betydningen av funksjonelle lokale strukturer, internasjonal respons og folkerettslige implikasjoner. Både Duffield og Prendergast har i andre sammenhenger skrevet meget kritisk om negative effekter av internasjonal bistand i konfliktområder.¹¹⁶ Behandlingen av ERDs virksomhet inn i frontkontrollerte områder i Etiopia fremstår derimot som positivt ladet og til dels legitimerende, noe som kan tyde på at oppdraget har preget forfatterens fremstilling.

Terje Tvedt har også behandlet problemstillinger vedrørende humanitær intervensjon i konfliktområder. I boken *Angels of Mercy or Development Diplomats?* (1998) bruker Tvedt blant annet Kirkens Nødhjelp/Emergency Relief Desk sitt engasjement inn i Eritrea som eksempel på hvordan frivillige organisasjoner på mange måter går statens ærend i en situasjon hvor staten selv ikke kan opptre. Tvedt argumenterer i denne sammenhengen for at humanitær

---

¹¹⁶ Se for eksempel Prendergast 1996 og Duffield 2002.

intervensjon i det borgerkrigsherjede Etiopia først og fremst var et uttrykk for amerikansk vilje til å støtte mengisturegimets motstandere.¹¹⁷

Som allerede vist i introduksjonskapittelet, har arbeidet med avhandlingen også trukket veksler på Tvedts øvrige studier og analyser av utviklingsteorier og problemstillinger innen Det sørpolitiske systemet. Bøkene *Bilder av "de andre"* (1990), *Verdensbilder og selvbilder* (2002) og *Utviklingshjelp, utenrikspolitikk og makt. Den norske modellen* (2003), har vært de mest relevante i avhandlingens sammenheng. Videre bør nevnes oversiktsverk som Rolf Tamnes sitt bidrag til Norsk utenrikspolitikk historie, *Oljealder 1965 – 1995* (1997), og de tre bindene i Norsk utviklingshjelps historie; *1952 – 1975. Norge møter den tredje verden* (2003) av Jarle Simensen, *1975 – 1989. Vekst, velvilje og utfordringer* (2003) av Arild Engelsen Ruud og Kirsten Alsaker Kjerland, og *1989 – 2002. På bred front* (2003) av Frode Liland og Kirsten Alsaker Kjerland. Disse bøkene har fungert både som oppslagsverk og incentiv til videre lesning, og således vært uvurderlige som inntak til forståelse og kjennskap til utviklingen av norsk bistands- og utenrikspolitikk.

Andre trykte kilder og arkivmateriale

Avhandlingens upubliserte kildemateriale består først og fremst av primærdokumenter som rapporter, brev og referater. I tillegg kommer enkelte trykte kilder som *Stortingsforhandlinger*, offentlige utredninger, informasjonstrykksaker, løpesedler og avisklipp. De mest ekstensive søkene ble foretatt i arkivene til henholdsvis Utenriksdepartementet, Kirkens Nødhjelp, Norad og Arbeiderbevegelsens arkiv og bibliotek.

Materialet i Utenriksdepartementet og Norad sin oppbevaring gir en nokså detaljert oversikt over samtlige organisasjoners aktivitet i Eritrea, i tillegg til norsk statlig bistand og politikk i området. Dette er fordi både organisasjoner og enkeltpersoner har søkt Utenriksdepartementet om hel- eller delfinansiering av prosjekter. I tillegg kan man hos Norad finne de enkelte organisasjoners rammeavtaler. Utenriksdepartementets materiale av eldre dato er bortsatt til Riksarkivet. I avhandlingens sammenheng omfatter det FNs eritreakommisjon og marineprosjektet. Av geografiske og økonomiske årsaker har det ikke blitt tilbrakt tid ved Riksarkivet, men gjeldende materiale ble tilsendt for gjennomsyn ved statsarkivet i Tromsø.

---

¹¹⁷ Tvedt 1998: 156.

Prioriteringen av Kirkens Nødhjelp sitt arkiv kan begrunnes med at denne organisasjonen har de lengste og mest omfattende relasjonene til Eritrea og eritreere. En del tid ble også brukt i Arbeiderbevegelsens arkiv og bibliotek, der solidaritetsorganisasjonene Mezhenet, Felleskomiteen for Eritrea, Eritreafronten og Solidaritet Norge-Eritrea har sine arkiv. Det er også gjennomgått relevant materiale fra Landsorganisasjonen og Arbeiderbevegelsens internasjonale støttekomité.

For å dekke lakuner, og for å sikre en mer helhetlig oppfatning av øvrige organisasjoners engasjement i Eritrea, ble det foretatt arkivsøk også hos Redd Barna, Røde Kors, Operasjon Dagsverk, Norsk Folkehjelp og Utviklingsfondet. I tillegg har upublisert materiale, pamfletter og avisutklipp i personlig forvaring hos enkelte informanter, blitt stilt til rådighet for arbeidet med avhandlingen.

Oppbevaring av materiale var organisert svært ulikt i de forskjellige arkivene, og graden av oversiktighet varierte. I enkelte tilfeller bar dokumentene preg av å ha vært omorganisert flere ganger med ulike koder. Arkivene til Redd Barna og Kirkens Nødhjelp var dertil under omorganisering samtidig som arkivøkene ble gjennomført. Dette kan medføre problemer med hensyn til etterprøvarhet, siden arkivkodene i enkelte tilfeller kan ha blitt endret i etterkant av feltarbeidet. En fullstendig oversikt over konsulterte arkiv, og materialets arkivkoder slik de var ved arkivsøk, finnes i avhandlingens appendiks.

AVHANDLINGENS ORGANISERING

I 1949 ble Norge oppnevnt som medlem i FNs eritreakommisjon. I kapittel II vil det redegjøres for kommisjonens mandat og arbeide, samt forsøke å forklare hvorfor Norge, som eneste medlem av kommisjonen, stod for den holdning at Eritrea burde gjenforenes med Etiopia.

Kapittel III omhandler det norske marineprosjektet der en rekke norske offiserer og sivile, enkelte med familie, tjenestegjorde under Keiser Haile Selassie for å bidra til å bygge opp en etiopisk marine. Marinebasen ble anlagt ved havnebyen Massawa i Eritrea, og det interessante i avhandlingens sammenheng er hva slags forhold nordmennene fikk til Eritrea, særlig tatt i betraktning at det var i denne perioden at eritreisk motstandsbevegelse antok en voldelig form.

Kapittel IV gjør et hopp i tid frem til etter den etiopiske revolusjonen i 1974, og tar for seg situasjonen i Eritrea på midten av 1970-tallet og hvordan den eritreiske frigjøringsbevegelsen aktivt gikk ut for å søke støtte. Det kom til flere møter mellom eritreere og nordmenn i denne tiden. Hensikten med kapittelet er å favne overgangen fra det personlige møtet til institusjonalisering av relasjonene, og diskutere hvordan aktørene legitimerte engasjementet til tross for denne typen humanitær intervensjons politiske og folkerettslige implikasjoner. Hovedvekten vil ligge på de forutsetninger som førte til at nettopp Kirkens Nødhjelp ble engasjert i samarbeid med eritreiske hjelpeorganisasjoner, og hvordan dette samarbeidet utviklet seg til en internasjonal organisert operasjon.

Utover 1980-tallet ble flere norske frivillige organisasjoner involvert i Eritrea, og Kapittel V er viet de forskjellige mandat og satsingsfelt som lå til grunn for engasjementet. Aktiviteten vil videre settes i sammenheng med den generelle utviklingen av frivillige organisasjoner som kanal for bistand. Humanitærhjelp til de frontkontrollerte områdene fikk etterhvert stor internasjonal oppslutning og støtte, særlig fra USA. I kapittelet vil denne utviklingen bli drøftet i lys av både lokale politiske forhold og den kalde krigens strategiske logikk.

På samme tid som Kirkens Nødhjelp etablerte hjelpearbeidet inn i Eritrea ble det opprettet to forskjellige norske solidaritetsorganisasjoner til støtte for frigjøringskampen. Solidaritetsaktiviteten var i første rekke et venstrepolitisk fenomen, men etter at Operasjon Dagsverk gikk til inntekt for Eritrea i 1987, antok engasjementet en mer tverrpolitisk oppslutning. Kapittel VI tar for seg etableringen og utviklingen av solidaritetsorganisasjonene, og hvordan de søkte å sette eritreaspørsmålet på dagsordenen overfor norske myndigheter.

Kapittel VII omhandler hvordan eritreaspørsmålet ble håndtert på myndighetsnivå. Hva var den offentlige norske holdningen til Eritrea, og hvordan endret den seg i løpet av perioden? Et sentralt moment er hvorvidt det var forskjell på hvordan holdningen ble presentert i det offentlige rom, og hvordan spørsmålet ble håndtert internt. I samspill med representanter fra de frivillige organisasjonene, var norske myndigheter involvert i meklingsforsøk mellom etiopiske myndigheter og EPLF-ledelsen. I hvilken grad kan dette sies å være en forløper til Den norske modellen?

I etterkant av frigjøringen av Eritrea i 1991, *de jure* i 1993, begynte Norge og Eritrea forhandlinger om bilaterale bistandsrelasjoner. I 1996 ble Eritrea oppgradert til prioritert samarbeidsland. I kapittelet vil det bli drøftet hvorfor og på hvilke felt Norge involverte seg i et slikt samarbeid, og hvordan det utviklet seg i takt med den lokale situasjonen i Eritrea. Den

videre utviklingen av det norske solidaritetsmiljøet og de frivillige organisasjonenes forhold til Eritrea etter frigjøringskrigen, vil også behandles

Til slutt vil løse tråder samles i kapittel IX, og avrunde avhandlingen med oppsummerende betraktninger omkring de mest sentrale problemstillingene.

Kapittel II: Norges rolle i eritreakommisjonen

Gjennom misjonæraktivitet og økonomiske interesser, da særlig innen sjøfartsnæringen, var Norge i etterkrigstiden i ferd med å etablere relasjoner til Etiopia. Det var imidlertid gjennom De forente nasjoner at Norge i 1949 fikk sitt første offisielle møte med det tilgrensende Eritrea. Da ble Norge valgt som en av fem medlemmer i en kommisjon som skulle utrede mulige løsninger for den italienske koloniens fremtidige status. I 1950 vedtok FN resolusjonen som bestemte at Eritrea skulle i føderasjon med Etiopia, med den etiopiske Keiser Haile Selassie som øverste myndighet.

Da de allierte styrkene overtok de italienske koloniene i Afrika i 1941, under den annen verdenskrig, ble Keiser Haile Selassie gjeninnsatt på den etiopiske tronen. Eritrea ble derimot overtatt av en britisk militæradministrasjon, i påvente av at koloniens videre skjebne skulle bli bestemt. Etter krigen var eritreaspørsmålet lenge en av flere uavklarte saker på den internasjonale dagsordenen. Var dette fordi det ikke ble ansett som viktig, eller fordi det tvert om var av en slik interesse at det var vanskelig å komme til enighet? Dette kapittelet vil i første omgang ta for seg eritreaspørsmålet i etterkrigstidas internasjonale bilde.

Spørsmålet om de italienske koloniene skulle i utgangspunktet løses av krigens seierherrer, de såkalte fire makter, men problemet måtte etterhvert overføres til det nylig etablerte FN. De øvrige koloniens status ble relativt raskt avklart, men for Eritrea ble det nedsatt en egen kommisjon som skulle kartlegge de lokale økonomiske og politiske forholdene før man tok en endelig avgjørelse i saken. Kapittelet omhandler eritreakommisjonens mandat og arbeid, og hvordan forholdet utviklet seg mellom de fem delegasjonene; Burma, Pakistan, Guatemala, Sør-Afrika – og Norge.

Trass det lave antall medlemsdelegasjoner, resulterte kommisjonens undersøkelser i hele tre forskjellige forslag til løsning. I kapittelet vil det bli drøftet hvorvidt de ulike holdningene kan forklares på bakgrunn av de enkelte medlemslands samtidige situasjon, historiske erfaringer eller utenrikspolitiske interesser. Det mest interessante aspektet i avhandlingens sammenheng er imidlertid hvorfor Norge, som eneste medlem av kommisjonen, hevdet at Eritrea skulle gjenforenes med Etiopia. En slik holdning impliserer

en idé om tidligere tilhørighet, og det vil bli diskutert hvilke beveggrunner som var utslagsgivende for denne innstillingen.

ERITREASPØRSMÅLET

I praksis falt Italias Afrikaimperium da allierte styrker tok over de italienske koloniene i 1941. Diplomatisk sett ble slutten på italiensk kolonistyre markert først ved signeringen av Paristraktaten i 1946, der Italia avstod alle sine afrikanske territorier. Italia hadde invadert Etiopia i 1935, men dette ble i internasjonal opinion oppfattet som en okkupasjon i motsetning til kolonisering. Haile Selassie, som under okkupasjonstiden hadde vært i britisk eksil, ble derfor umiddelbart gjeninnsatt som etiopisk keiser i 1941. De koloniene som seierherrene måtte ta stilling til var følgelig Somalia, Libya og Eritrea.

Spørsmålet var en del av fredsoppgjøret under Pariskonferansen i 1946, og i traktaten ble det nedfelt at de tre koloniens skjebne skulle avgjøres av de fire maktene, USA, Storbritannia, Sovjetunionen og Frankrike.¹¹⁸ Dersom ikke disse kom til enighet, skulle saken overføres til De forente nasjoner. De fire maktene organiserte en undersøkelseskommisjon, men trass i en grundig innsamling av opplysninger og påfølgende analyser, klarte ikke de fire maktene å komme til enighet. Tekeste Negash forklarer problemet med det vanskelige samarbeidsklimaet i denne tidlige og intense fasen av den kalde krigen.¹¹⁹ Derfor ble det De forente nasjoners lodd å avgjøre fremtiden til de tre tidligere italienske koloniene.

Saken ble tatt opp første gang i FNs politiske komité i april 1949. Videre ble spørsmålene gjenstand for grundig debatt under FNs tredje ordinære generalforsamling i mai samme år. Fremdeles lyktes det ikke å komme til enighet om en løsning, og saken ble ytterligere utsatt til FNs fjerde ordinære generalforsamling i november 1949. Denne gangen klarte partene å enes om en løsning for Libya og Somalia, mens det for Eritrea sitt vedkommende ble nedsatt en kommisjon.¹²⁰ Vedtaket innebar at Libya skulle etableres som en suveren stat innen 1. januar 1952. Frem til da skulle landet få bistand fra en FN kommissær og en rådgivende gruppe i forbindelse med etablering av selvstendige regjeringsorganer og ny

---

¹¹⁸ Selassie 1989: 29.

¹¹⁹ Negash 1997: 23.

¹²⁰ RA UD filer 30 19/13: Rapport fra den norske delegasjonen til FN, datert 2. desember 1949. De følgende vedtakene er referert fra denne rapporten.

grunnlov. Somalia skulle være under italiensk tilsyn i ti år, men med garanti om selvstendighet når tilsynsperioden var over. Det var flere motforestillinger mot en italiensk tilbakevending til Somalia, særlig fra etiopisk og somalisk side. Det var samtidig et stort press for å gi innrømmelser til Italia, særlig fra de latinamerikanske landene. Forslaget fikk derfor likevel flertall, også for å sikre at man denne gangen fikk et vedtak i saken.

Den nedsatte eritreakommisjonens mandat var å utrede den eritreiske befolkningens ønsker, og hvordan koloniens velferd best kunne ivaretas. Videre skulle kommisjonen ta i betraktning de nødvendige hensyn til fred og sikkerhet i Øst-Afrika, i tillegg til de etiopiske krav i saken, derunder særlig landets ønsker om egne havner. Kommisjonens medlemmer ble oppnevnt fra Burma, Pakistan, Guatemala, Sør-Afrika og Norge. Ved kongelig resolusjon 16. desember 1949, ble dommer Erling Quale oppnevnt som norsk delegat med ambassaderåd Ivar Lunde som varamann.¹²¹ Erling Quale hadde i perioden 1948 – 1949 sittet som førstepresident for De blandede domstoler i Egypt. Denne rettsordningen, *Les tribunaux mixtes*, var sammensatt av både egyptiske og utenlandske dommere, og tok seg av saker vedrørende utlendinger i Egypt som ikke falt under landets jurisdiksjon.¹²² Quales juridiske erfaring fra et østafrikansk land kan ha vært utslagsgivende for valget av ham som den norske delegaten i eritreakommisjonen. Ambassaderåd Ivar Lunde var ved Norges faste delegasjon ved De forente nasjoner.

I løpet av seks uker i februar og mars 1950 oppholdt kommisjonen seg i Eritrea, i tillegg til et kortere besøk i Etiopia. I juni 1950 presenterte kommisjonen sine resultater, hvilket forelå som tre forskjellige forslag. Burma og Sør-Afrika foreslo at Eritrea skulle inngå som en autonom enhet i en føderasjon med Etiopia, mens Guatemala og Pakistan foreslo at Eritrea skulle være under direkte FN-tilsyn i en tiårs periode, etterfulgt av full suverenitet. Den norske delegasjonens forslag gikk ut på at Eritrea skulle gjenforenes med Etiopia, men åpnet for at den vestre delen av Eritrea kunne forbli under britisk administrasjon for en begrenset periode.¹²³

Det var forslaget om føderasjon som vant frem. 2. desember 1950 ble FN-resolusjon 390 (V) vedtatt, hvilket bestemte at Eritrea skulle være en autonom enhet i en føderasjon med Etiopia med den etiopiske keiser som øverste myndighet. De syv første punktene i resolusjonen ble kjent som Federal Act. I tiden som fulgte, ble det i samråd med en FN-

---

¹²¹ RA UD filer 30 19/13: Foredrag til statsråd datert 15. desember 1949, stemplet som kongelig resolusjon 16. desember 1949.

¹²² *Aschehoug og Gyldendals store norske leksikon* 1991 bind 2: 380. Det har ikke lyktes meg å oppdrive videre informasjon om Erling Quales øvrige bakgrunn.

¹²³ RA Eritreakommisjonen boks 1219 bind II: Pressemelding fra FN, datert 28. juni 1950.

kommissær etablert en egen eritreisk konstitusjon og regjering. Haile Selassie godkjente formelt Federal Act den 11. august 1952, men føderasjonen ble først effektivt etter at keiseren godkjente den nye eritreiske regjering og konstitusjon 12. september.¹²⁴ Hvem hadde interesse av en slik løsning på eritreaspørsmålet, og hvorfor tok det så lang tid å komme frem til den?

INTERNASJONAL INTERESSE FOR ERITREA

Det tok fire år fra eritreaspørsmålet ble tatt opp på Pariskonferansen til vedtaket av resolusjon 390 (V). Videre bestod eritreakommisjonen av relativt perifere land i internasjonal maktpolitisk forstand. Oppnevningen av disse fem landene, og de stadige utsettelsene av en endelig avgjørelse, kan således tolkes som et uttrykk for at eritreaspørsmålet hadde lav prioritet. Det er derimot viktig å påpeke at vurderingene av Eritreas fremtid var en del av et komplekst problem som omfattet alle de tre tidligere italienske koloniene. Saken hadde derfor ikke spesielt lav prioritet, men det var mange involverte parter, og dermed mange interesser å ta hensyn til. Ifølge Tekeste Negash ble spørsmålet om Eritrea en langdryg affære nettopp fordi man søkte en samlet løsning for de tre områdene.¹²⁵ Et slikt syn samsvarer med den norske delegasjonens rapport fra forhandlingene under FNs fjerde ordinære generalforsamling i november 1949, der Somalia og Libyas skjebne ble avgjort. Vedtaket var et kompromiss, og ingen parter var fornøyd med det i sin helhet, men det var den eneste ordningen som oppnådde kvalifisert flertall.¹²⁶

Avgjørelsen vedrørende Eritrea drøydde imidlertid ennå et år, noe som kan tyde på at det var dette området som medførte flest motstridende interesser. Eritrea *per se* var muligens ikke så interessant, men kolonien lå midt i et område hvor særlig fire strategiske faktorer tiltrakk oppmerksomhet; Nilen, Suezkanalen, olje og Eritreas lange kystlinje mot Rødehavet. Eritreas kystlinje og dermed strategiske posisjon i forhold til Suezkanalen var av generell interesse for alle som trafikkerte Rødehavet. Den viktigste transporten gjennom Suezkanalen var likevel olje, en frakt som i hovedsak var i regi av USA. Amerikanerne hadde flere

---

¹²⁴ Negash 1997: 76.

¹²⁵ Negash 1997: 72.

¹²⁶ RA UD filer 30 19/13: Rapport fra den norske delegasjonen til FN, datert 2. desember 1949. De følgende vedtakene er referert fra denne rapporten.

oljekonsesjoner i Midtøsten, på den arabiske halvøya og i Afrika – også i Etiopia. For Etiopia var ikke plasseringen i forhold til Suezkanalen det viktigste, men Eritreas to havner, Massawa og Assab. I mangel av egen kystlinje hadde Etiopia vært henvist til å motta og fortolle forsyninger gjennom Djibouti eller Eritrea. Dersom Etiopia lyktes i å få kontrollen over hele, eller deler av Eritrea, ville landet være sikret direkte adgang til havet.

Vann var en viktig maktfaktor også på andre måter. Nilens enorme vannmasser, med sitt utspring i Etiopia og løp gjennom Sudan og Egypt, har vært dette områdets hovedpulsåre i årtusener. I boken *Africa and the Victorians. The official mind of imperialism* hevder Ronald Robinson og John Gallagher at det var for å sikre passasjen til India at Storbritannia i 1882 okkuperte Egypt, og dermed satte i gang kappløpet om Afrika. Den videre ekspansjonen nedover store deler av Øst-Afrika var ifølge Robinson og Gallagher drevet av behovet for å sikre kontrollen over Egypt, et behov forfatterne uttrykte som britenes nilotiske imperativ.¹²⁷ A.G. Hopkins hevder imidlertid at britisk ekspansjon i Øst-Afrika i like stor grad var drevet av interesse for områdets eget økonomiske potensial som for å sikre passasjen videre østover.¹²⁸ Terje Tvedt argumenterer også for det lokale økonomiske potensialets betydning, men i likhet med Robinson og Gallagher viser han hvordan streben etter kontroll over Nilens løp har vært utslagsgivende for britiske fremstøt i Øst-Afrika.¹²⁹ Over to tredjedeler av Nilens vannmasser kommer fra Etiopia. Skulle landet utnytte disse ressursene ville det nødvendigvis få alvorlige konsekvenser for Egypt, særlig med tanke på irrigasjon av jordbruksarealer. I henhold til Tvedt har denne situasjonen blitt omtalt som et sikkerhetspolitisk nedstømskompleks, hvor både italienerne, amerikanerne og senere sovjeterne i tur og orden har brukt sin innflytelse over Etiopia, og dermed den øvre Nilen, som våpen i maktpolitiske interessekonflikter. Da italienerne koloniserte Eritrea var det med britisk velsignelse. Britene var ikke interessert i området for egen del, men trengte en buffer mot fransk ekspansjon fra sør. Italia var en lite utviklet nasjon på denne tiden, og ble derfor ikke vurdert som noen trussel mot britiske interesser i Øst-Afrika ved ekspansjon eller ved inngripen i Nilens øvre løp ved bygging av demninger eller lignende.¹³⁰

I siste halvdel av 1940-tallet kontrollerte Storbritannia fremdeles Egypt og Sudan, noe som hadde stor betydning for britenes engasjement i de pågående forhandlingene om den nye maktfordelingen i området. I forbindelse med fire makter-kommisjonen, foreslo Storbritannia at Eritrea skulle overlates til etiopisk styre for en tiårsperiode, hvorpå FN skulle avgjøre

---

¹²⁷ Robinson og Gallagher 1996: 40.

¹²⁸ Hopkins 1996: 54.

¹²⁹ Tvedt 1990: 132-139 og Robinson og Gallagher 1996: 36-40.

¹³⁰ Smith-Simonsen 1997: 19.

hvorvidt en slik ordning skulle fortsette.¹³¹ Den britiske utenriksminister Ernest Bevin og hans italienske kollega, Conte Sforza, lanserte imidlertid et annet alternativ, den såkalte bevin-sforza planen. I korte trekk gikk denne ut på at Storbritannia, Frankrike og Italia skulle ha tilsyn med hver sin del av Libya i en tiårsperiode, etterfulgt av selvstendighet. Somalia skulle stilles under tilsyn av FN med Italia som den administrerende makt. Eritrea derimot skulle deles i to, hvor det vestlige lavland skulle innlemmes i det britiskkontrollerte Sudan, mens resten skulle slås sammen med Etiopia. Bevin-sforza planen ble forkastet av FNs tredje generalforsamling i 1948, fordi det var stor motstand, særlig fra arabisk og asiatisk hold, for at Italia skulle få igjen administrasjonen over deler av landets tidligere kolonier.¹³² Det var heller ikke flertall for at halve Eritrea skulle tilfalle Sudan.¹³³

Bevin-sforza planens forslag om å dele Eritrea var trolig basert på Stephen Longriggs argumenter. Etter å ha vært den ansvarlige administrator for Eritrea frem til 1944, publiserte han i 1945 boken *Short History of Eritrea*, hvor han anbefalte en slik deling av kolonien.¹³⁴ Løsningen var i hovedsak basert på etniske og religiøse hensyn, i tillegg til Etiopias ønske om direkte adgang til havet. Selv om bevin-sforza planen i sin helhet ble forkastet, fortsatte Storbritannia å argumentere for en deling av Eritrea. Under FNs fjerde ordinære generalforsamling i 1949 gjorde den engelske delegaten uttømmende rede for de etnografiske, økonomiske, språklige og religiøse hensyn som talte for en slik løsning.¹³⁵ Britene hadde liten tiltro til Eritrea som en selvstendig økonomisk enhet, i tillegg til at de anerkjente tendensen til etiopisk irredentisme blant befolkningen på det overveiende kristne høylandsplatået.

USA hadde også interesser i området. Eritrea var utgangspunktet for den tidlige fasen av amerikansk aktivitet i Afrika under annen verdenskrig. De første militære rådgiverne ankom i slutten av 1941. I 1943 etablerte amerikanerne en radiostasjon på restene av den italienske Radio Marina i Asmara.¹³⁶ I løpet av få år var denne kommunikasjonsstasjonen blitt en viktig amerikansk militærbase. Gitt Asmaras plassering 15 grader nord for ekvator og mer enn 2000 meter over havet, var dette en ideell plassering av en radio- og lyttestasjon. I tillegg lå den strategisk plassert i forhold til den arabiske verden, særlig med tanke på oljeutvinning og transport. Med den kalde krigen fikk radiobasen ytterligere betydning. Basen er mest kjent

---

¹³¹ Negash 1997: 23.

¹³² *Stortingsforhandlinger* 1950 2b, St.meld. nr.2: Om Norges deltakelse i annen del av De forente nasjoners tredje ordinære generalforsamling.

¹³³ Negash 1997: 46.

¹³⁴ Negash 1997: 19-22.

¹³⁵ RA UD filer 30 19/13: Rapport fra den norske delegasjonen ved FNs fjerde generalforsamling, datert 2. desember 1949.

¹³⁶ Se Kagnev Staions hjemmeside: <http://www.kagnevstation.com/history/chapter4/index.html>, sist besøkt 4. juli 2006.

som Kagnev Station, men fikk dette navnet først da USA og Etiopia undertegnet base- og våpenhjelpavtaler i 1953.

Amerikanerne var også tidlig ute med å sikre oljekonsesjoner i Etiopia. Allerede i 1945 skal det amerikanske selskapet Sinclair Oil ha sikret seg retten til all oljeutvinning i landet, men denne avtalen ble aldri benyttet.¹³⁷ Et annet viktig moment er at Keiser Haile Selassie i 1950 sendte etiopiske tropper for å kjempe med amerikanerne under koreakrigen. Ifølge Christopher Clapham sikret dette bidraget amerikansk støtte for en forening av Eritrea med Etiopia.¹³⁸ Dan Connell hevder at amerikanerne var opptatt av å sikre etiopisk kontroll over Eritrea også før dette, blant annet fordi de fryktet at et selvstendig, men svakt, Eritrea ville bli et lett bytte for sovjetisk innflytelse. Statssekretær George Marshall skal ha møtt den etiopiske utenriksministeren i 1948 og lovet amerikansk støtte for etiopiske krav på Eritrea til gjengjeld for militære rettigheter og tilgang på kommunikasjonsbasen i Asmara. Videre skal den amerikanske representanten John Foster Dulles ha uttalt i FNs Sikkerhetsråd i 1950 at hensynet til den eritreiske befolkningens ønsker og rettigheter måtte vike for internasjonale sikkerhetshensyn og amerikanske strategiske interesser i Rødehavet, hvilket gjorde det nødvendig å knytte Eritrea ”[...] to our ally, Ethiopia.”¹³⁹ Med fare for å foregripe begivenhetenes gang, viste også tiden etter at Eritreas skjebne var avgjort at USA og Etiopia utviklet et godt samarbeidsforhold, både økonomisk og militært. USAs militære støtte til Etiopia var riktignok av beskjeden karakter, men likevel langt på vei den største amerikanske satsingen sør for Sahara.

Det var USA som første gang la frem forslag om en deling av Eritrea, men dette alternativet overlot til FN å avgjøre hva som skulle skje med den overveiende muslimske delen.¹⁴⁰ Forslaget kom i forbindelse med fire makter-kommisjonen, og på dette tidspunktet var som nevnt britenes synspunkt at Eritrea skulle overlates til etiopisk kontroll. Da britene senere kom med sitt delingsalternativ, ble dette støttet av USA.¹⁴¹ Italienerne var med på bevin-sforza planen fordi den innebar en viss tilbakeføring av de tidligere koloniene. Da planen ble forkastet, snudde italienerne tvert om i forhold til deres syn på Eritrea. På FNs fjerde generalforsamling i 1949 argumenterte derfor Italia for full selvstendighet for deres tidligere koloni, noe som fikk stor oppslutning fra de latinamerikanske landene, i tillegg til

---

¹³⁷ RA UD filer 9 10/10: Utklipp fra *Friheten* 29. november 1954.

¹³⁸ Clapham 1988: 221.

¹³⁹ Connell 1997: 21-22 og 314; fotnote 8.

¹⁴⁰ Negash 1997: 43; fotnote 1. De fire maktenes forslag slik de ble presentert 14. august 1948 er referert i en fotnote. Jeg kan derimot ikke se at Negash problematiserer dette i hovedteksten.

¹⁴¹ RA UD filer 30 19/13: Rapport fra den norske delegasjonen til FNs fjerde generalforsamling, datert 2. desember 1949.

østblokken og de arabiske landene. Det er trolig at Italia satset på å få tilsyn over Eritrea, slik landet hadde fått over Somalia. Som et kompromiss i denne nye situasjonen foreslo USA en føderasjon mellom Eritrea og Etiopia, men ingen av alternativene fikk det nødvendige flertall i den omgangen heller.

Etiopia la tidlig frem sitt syn på eritreaspørsmålet. Med referanser til felles språk og religion, og fremstillinger av felles historiske erfaringer før den italienske koloniseringen, argumenterte etiopiske myndigheter for sitt krav på Eritrea. Etiopia gjorde også krav på Somalia på lignende grunnlag. I den første behandlingen av saken fikk Etiopia intet gehør for sine krav, men etter at fire makter-kommisjonen hadde gjennomført sin undersøkelse i Eritrea innebar alle de fire maktenes forslag innrømmelser overfor Etiopia.¹⁴² Etiopia er blitt fremstilt i litteraturen som konspiratorisk i sine bestrebelser på å oppnå kontrollen over Eritrea. Tekeste Negash hevder at fremstillingene er overdrevet, og minner om at Etiopia var et av de landene som stemte for bevin-sforza planen da den var oppe i FN. En slik løsning ville tilført kun halve Eritrea til Etiopia, men Negash henviser til at både britisk og italiensk etterretning fant at det ville vært en tilfredsstillende løsning for etiopiske myndigheter.¹⁴³

Det var åpenbart at det å ta over hele Eritrea ville medføre politiske, administrative og økonomiske belastninger, og etiopiske myndigheter fryktet at en slik utvidelse av keiserriket ville kunne forsterke den etniske sentrifugalkraften. I verste fall kunne det medføre at Eritrea slo seg sammen med Tigray i et separatistprosjekt. Det viktigste for Etiopia var å få adgang til havet, noe som ble ansett internasjonalt som et legitimt krav, og samtlige forslag innebar større eller mindre tildelinger av Eritrea under etiopiske kontroll til dette formål. Dette kan settes i sammenheng med en mulig kollektiv dårlig samvittighet fordi Folkeforbundet og det internasjonale samfunnet generelt, trass i gjentatte etiopiske appeller, sviktet da Etiopia ble utsatt for italiensk aggresjon i 1935. Tilgang til egne havner kunne være en rimelig kompensasjon.¹⁴⁴

Det har ofte vært argumenter for at Eritrea ble en brikke i et stormaktsspill. Et slikt syn har vært fremholdt blant annet av Bereket Habte Selassie og Okbazghi Yohannes, som begge har behandlet Eritreas forhold til FN og den internasjonale maktpolitiske arena.¹⁴⁵ Tekeste Negash mener derimot at også fremstillingene av amerikansk og britisk konspirasjon for å sikre seg interesser i området har vært overdrevet. Ifølge Negash ville USA kunnet forhandle

---

¹⁴² Negash 1997: 43.

¹⁴³ Negash 197: 49 og 57.

¹⁴⁴ Det ville i tilfelle ikke være den eneste politiske innrømmelse som resultat av kollektiv dårlig samvittighet etter annen verdenskrig. Se blant annet Negash 1997: 72 og Johnson 1996: 35.

¹⁴⁵ Selassie 1989 og Yohannes 1991.

seg frem til de ønskede avtaler uansett hvem som kontrollerte Eritrea.¹⁴⁶ På bakgrunn av strategiske interesser i lys av den kalde krigen, som blant annet ga seg utslag i et gryende militært og økonomisk samarbeidet med Etiopia, er det likevel trolig at USA ikke var helt likegyldig.

Likeledes er det åpenbart at britene utviste sterk interesse for prosessen, trolig fordi det dreide seg om maktfordelingen i et område de inntil da hadde satt inn store ressurser på å kontrollere. Ifølge Bereket Habte Selassie var britene opptatt av å sørge for en styrt avhending av den tidligere kolonien, fordi de fryktet at en eventuell folkeavstemning, som enkelte grupperinger i den eritreiske befolkningen krevde, skulle skape presedens i forhold til andre steder i Afrika.¹⁴⁷ Dette var i en fase der europeiske kolonimakter erfarte stadig sterkere lokal motstand og krav om selvstyre. Utøvelse av folkerettslige prinsipp om rett til selvbestemmelse, slik dette er nedfelt i Atlanterhavserklæringen og FN-pakten, ville få alvorlige ringvirkninger for det britiske imperiet.¹⁴⁸

FNs mandat var likefullt å tilse at Eritreas skjebne ble avgjort i samsvar med folkets ønsker. Eritrea, som tidligere koloni og under britisk militæradministrasjon, hadde verken medlemskap eller stemmerett i FN. Under FNs tredje generalforsamling ble det imidlertid foretatt en høring av tre eritreiske talsmenn.¹⁴⁹ Ibrahim Sultan Ali, som senere skulle være med å etablere Eritrean Liberation Movement, representerte Moslem League. Han talte for selvbestemmelsesrett, og ville ikke godta noen form for sammenslåing med Etiopia eller deling av Eritrea. FN-tilsyn var mer akseptabelt, frem til eventuell selvstendighet kunne oppnås. Muhammed Abdullah fra Nuova Eritrea Pro-Italia Party protesterte også mot en sammenslåing med Etiopia, men argumenterte samtidig for at den tidligere kolonien ikke var rede til selvstendighet ennå, og derfor burde være under italiensk tilsyn en periode. Unionist Party ble representert ved Tedla Bairu, som senere skulle bli leder for den eritreiske regjeringen under føderasjonsperioden. Han protesterte mot tilbakeføring av italiensk styre, og var den eneste som argumenterte for en forening med Etiopia.

---

¹⁴⁶ Negash 1997: 72.

¹⁴⁷ Selassie 1989: 29.

¹⁴⁸ Prinsippet om retten til selvbestemmelse er nedfelt som følger:

<http://www.un.org/aboutun/charter/index.html>: FN-pakten, signert 26. juni 1945, kapittel 1, artikkel 1, punkt 2:

“To develop friendly relations among nations based on respect for the principle of equal rights and self-determination of peoples, and to take other appropriate measures to strengthen universal peace”, og

<http://usinfo.state.gov/usa/infousa/facts/democrac/53.htm>: Atlanterhavserklæringen, signert 14. august 1941:

“[...]Second, they desire to see no territorial changes that do not accord with the freely expressed wishes of the peoples concerned; Third, they respect the right of all peoples to choose the form of government under which they will live; and they wish to see sovereign rights and self government restored to those who have been forcibly deprived of them.” Dette tema vil bli nærmere behandlet flere steder i avhandlingen. Nettstedene ble sist besøkt 4.juli 2006.

¹⁴⁹ Yohannes 1991: 112-116.

Det var ingen høring av eritreiske talsmenn under FNs fjerde generalforsamling, men vedtaket om å sende en eritreakommisjon var blant annet for å høre hva folket hadde å si.

ERITREAKOMMISJONENS MANDAT OG UTREDNINGER

De fem medlemmene av eritreakommisjonen samlet seg i FNs hovedkvarter i New York før de reiste til Eritrea. 14. februar ankom de Asmara, og kommisjonen ble i Eritrea frem til 9. april. Da reiste de videre for ytterligere høringer i Addis Abeba, Kairo, Roma og Genève. Kommisjonens mandat var å vurdere følgende:

- a) ”Den eritreiske befolkningens ønsker og velferd, herunder synspunktene til de forskjellige rasemessige, religiøse og politiske gruppene i territoriets provinser, og befolkningens kapasitet for selvstyre.
- b) Det som tjener fred og sikkerhet i Øst-Afrika.
- c) Etiopias krav og rettigheter, på grunnlag av geografiske, historiske, etniske og økonomiske hensyn, herunder spesielt Etiopias legitime behov for rimelig adgang til havet.”¹⁵⁰

Kommisjonen skulle innhente den nødvendige informasjon fra den britiske militæradministrasjonen i Eritrea, etiopiske myndigheter, lokale eritreiske styringsorganer og representanter for befolkningens forskjellige grupperinger. Utover det stod kommisjonens medlemmer rimelig fritt med hensyn til hvordan de ville organisere seg og sitt arbeid.

Det var et ulendt politisk landskap kommisjonen skulle bevege seg i. Britene hadde hånd om administrasjonen, men det var fremdeles en større kontingent italienere igjen i den tidligere kolonien.¹⁵¹ Begge disse europeiske grupperingene arbeidet for å få gjennomslag for sine interesser i forhold til Eritreas skjebne gjennom å støtte lokale politiske partier. Etiopiske krefter var også tidlig ute med aktiv støtte til politiske bevegelser for en forening av hele eller deler av Eritrea med Etiopia. Italienske kolonimyndigheter hadde ikke tillatt lokal politisk aktivitet. Under den britiske militæradministrasjonen ble derimot lokalbefolkningen oppfordret til å organisere seg og etablere politiske partier. Den britiske perioden fremstilles

---

¹⁵⁰ RA UD filer 30 19/13: Rapport fra FNs fjerde generalforsamling, første komité, datert 1. november 1949.

Egen oversettelse.

¹⁵¹ Ifølge en samtidig artikkel i *Morgenbladet*, var det ca 40 000 italienere igjen i Eritrea på denne tiden, se RA Eritreakommisjonen boks 1219 bind I: Utklipp fra *Morgenbladet* 4. april 1950.

gjærne som unik i eritreisk historie med hensyn til differensiert politisk aktivitet, etablering av arbeiderbevegelse, egen presse og lignende sivile rettigheter.¹⁵² Ruth Iyob påpeker imidlertid at denne åpningen for lokal politisk organisering først kom i oktober 1946, angivelig som en forberedelse til fire makter-kommisjonens høringer.¹⁵³ Inntil det var organiseringen av politiske partier forbudt også under britenes styre.

Utvikling av en allmenn politisk bevissthet er imidlertid en lang prosess. Som argumentert for nedenfor er det derfor trolig at flere av partiene i Eritrea ble støttet eller organisert på initiativ av de eksterne interessentene. I løpet av de ukene eritreaskommisjonen oppholdt seg i Eritrea, gjennomførte medlemmene 64 høringer i 37 forskjellige sentra over hele territoriet.¹⁵⁴ Under høringene fikk lokale representanter fra de forskjellige partiene, i tillegg til enkelte andre grupperinger, anledning til å uttale seg. I kommisjonens rapporter og innstillinger fremstilles partienes representativitet i forhold til befolkningen som lite troverdig. Delegationene bemerket at de samme representantene ofte stilte til høring på forskjellige steder, og at deres uttalelser bar preg av standardisering.¹⁵⁵

De lokale politiske forholdene i Eritrea i forbindelse med behandlingen av eritreaspørsmålet, er et omdiskutert forhold innenfor eritreiske og etiopisk historieskriving. Fremstillingene bærer preg av hvordan den enkelte forfatter stiller seg til eritreisk nasjonalisme, og hvorvidt dette var et fenomen som gjorde seg gjeldende allerede i denne perioden. Det er flere som har behandlet den internasjonale håndteringen av Eritreas skjebne, men i denne sammenhengen er det hovedsakelig fremstillinger av Bereket Habte Selassie, Okbazghi Yohannes og Tekeste Negash som legges til grunn. I tillegg kommer relevante dokumenter og rapporter fra eritreaskommisjonen. Når det gjelder lokale politiske partier i Eritrea, står Tekeste Negash sitt arbeid sentralt. Hans bok om Etiopia og Eritreas føderative erfaring gir den mest detaljerte behandlingen av oppkomsten og utviklingen av eritreisk politisk virksomhet, og er den som i størst grad fører en nøktern diskusjon med rikelig henvisninger til kildematerialet. Negash mener at Eritrea burde vært delt i henhold til bevin-sforza planen, men er den som i minst grad lar sin personlige overbevisning prege fremstillingen. Selassie og Yohannes er derimot tydelige talsmenn for det eritreiske nasjonale prosjekt.

---

¹⁵² Se blant annet Bereketab 2000: 145 og Negash 1997: 24 og 144.

¹⁵³ Iyob 1995: 65, 68 og 160; fotnote 19.

¹⁵⁴ RA Eritreaskommisjonen boks 1219 bind II: Eritreaskommisjonens rapport til FNs generalforsamling, datert 10. juni 1950: 21.

¹⁵⁵ RA Eritreaskommisjonen boks 1219 bind I: Se blant annet den guatemalanske delegatens oppsummerende uttalelse i; referat fra eritreaskommisjonens 51 møte, Genève 3. mai 1950, datert 3. mai 1950, del 2: 5-6, og Ivar Lundes rapport fra felthøringene i innberetning til UD nr.2, signert Ivar Lunde, Asmara 26. mars 1950.

Organisering av politiske partier var noe som kom i stand i forkant av fire makterkommisjonens arbeid. I henhold til Tekeste Negash oppfordret den britiske militæradministrasjonen befolkningen til å organisere seg for bedre å uttrykke sine krav og ønsker når kommisjonen kom.¹⁵⁶ Oppmuntringen var dog ikke uten en viss egeninteresse, siden britene ønsket å demme opp for utviklingen av en etiopisk irredentistbevegelse. Bevegelsen var kjent som Unionist Party, en gruppering som hadde eksistert siden tidlig på 1940-tallet, men registrert som politisk parti først i februar 1947. Medlemmene var overveiende kristne høylendere, og målsettingen var union med Etiopia. Unionist Party var det største under hele prosessen om eritreaspørsmålet, noe som ofte har blitt tilskrevet den støtten partiet fikk fra Etiopia. Samtidig kan det påpekes at de kristne høylenderne var den mest homogene gruppen, noe som sannsynligvis lettet både den organisatoriske og politiske utformingen. Partiets samarbeid med den ortodokse kirken bidro også til å styrke partiets påvirkningskraft.

Som motsats til irredentist bevegelsen oppstod Separatist Movement. Bevegelsen ble, ifølge Negash, startet i 1943 på initiativ av britten Stephen Longrigg, daværende administrator for Eritrea.¹⁵⁷ Separatist Movement hadde ikke et klart program, men argumenterte for et syn som lignet den tankegangen som kom frem i forbindelse med den eritreiske delen av bevin-sforza planen, der Eritrea skulle deles i to. Bevegelsen ble siden kjent som Liberal Progressive Party, og det var under dette navnet at partiet registrerte seg tidlig i 1947. Under fire makterkommisjonens arbeid argumenterte partiet for en tiårsperiode med britisk tilsyn. Etter det skulle det tigrinyatalende høylandet i både Etiopia og Eritrea utgjøre et selvstendig Tigray. Noen plan for det resterende Eritrea ble ikke like tydelig artikulert. Partiet hadde kun oppslutning i et lite område i det sørlige høylandet, som overveiende er befolket av tigreanere. John Markakis og Nega Ayele peker på at tigreanerne i Etiopia tradisjonelt var i opposisjon til det regjerende amharafolket, og at deres relativt undertrykte posisjon la en viss demper på eritreiske tigreaneres ønske om union med Etiopia.¹⁵⁸ Det er derfor sannsynlig at Liberal Progressive Party representerte et alternativ til Unionist Party. Partiet ble imidlertid splittet etter at kommisjonen forlot Eritrea, og deler ble absorbert av andre politiske konstellasjoner innen FNs eritreakommisjon ankom.

---

¹⁵⁶ Negash 1997: 22.

¹⁵⁷ Negash 1997: 28.

¹⁵⁸ Markakis og Ayele 1978: 62.

Moslem League ble etablert i 1947, også på britisk initiativ, med beskjed om at dersom de ikke organiserte seg, kom de kristne høylenderne til å avgjøre deres skjebne.¹⁵⁹ Dette var et parti for den muslimske delen av befolkningen, men siden muslimene utgjorde en heterogen gruppe, varierte programmet fra selvstendighet til union med Sudan. Moslem League figurerte derfor ikke som noen distinkt motsats til Unionist Party i denne fasen, og også dette partiet ble fraksjonert innen eritreakommisjonen startet sitt arbeid.

Like i forkant av fire makter-kommisjonens utredninger i Eritrea i november 1947, ble også Pro-Italy Party dannet. Som navnet indikerer, var dette partiet for en gjeninnføring av italiensk styre. Partiet ble dannet av italienere som fremdeles bodde i den tidligere kolonien sammen med endel såkalte *mettici*, personer av italiensk-eritreisk herkomst. Metticciene ble til en viss grad regnet som italienere heller enn eritreere, og var en naturlig alliert i den politiske dragkampen om Eritrea. I tillegg til Pro-Italy Party var det ytterligere to organisasjoner som talte italienernes sak, Italo-Eritrean Association og Eritrean War Veterans Association. Som nevnt endret imidlertid italienerne holdning til eritreaspørsmålet etter at bevin-sforza planen ble forkastet. I juli samlet italienske diplomater en rekke representanter for eritreiske politiske partier i New York, hvorpå de dannet Independence Bloc.

Da eritreakommisjonen ankom Eritrea hadde det politiske kartet altså endret seg i forhold til fire makter-kommisjonens erfaringer fra 1947. Det var kommet flere partier, og det var større politisk uro. Unionist Party var imidlertid nokså uforandret, og ifølge Negash mer konsolidert og forberedt enn under forrige høringsrunde.¹⁶⁰ Partiet var det største og best organiserte, og ønsket at Eritrea skulle inkorporeres i Etiopia. Det var imidlertid åpning for at det vestre lavlandet kunne velge en annen løsning. I tillegg var det kommet til ytterligere to mindre partier som argumenterte for union med Etiopia, men med en viss grad av selvstendighet. Også disse var åpne for en eventuell deling av territoriet. Det er viktig å påpeke at det var et merkbart antall muslimer som ønsket union med Etiopia, angivelig siden dette i større grad ville sikre handelsstandens interesser. Likeledes var det kristne som stod for et selvstendig Eritrea. Skillet mellom de som ønsket union og de som ønsket selvstendighet var dermed ikke sammenfallende med religiøse skillelinjer.

Moslem League of the Western Province var en av fraksjonene fra det opprinnelige Moslem League, og argumenterte for at den vestlige provinsen skulle få bestemme sin egen

---

¹⁵⁹ Brigadier General Benoy skal i den anledning ha sagt: "Unless they are prepared to think for themselves, the Plateau Christians will do the thinking for them". Negash 1997: 44.

¹⁶⁰ Negash 1997: 53.

skjebne etter en tiårs periode med britisk tilsyn.¹⁶¹ Interessant nok var ikke britene selv interessert i en slik løsning. De så helst at det vestre lavland ble inkorporert i Sudan, som på denne tiden ennå var et britisk protektorat. Britene anså ikke Eritrea, og langt mindre enkeltdele av territoriet, som moden for selvstyre i overskuelig fremtid.¹⁶² Trolig ble en tilsynsløsning ansett som lite lønnsom for britiske interesser, da det ville innebære et administrativt merarbeid som kunne unngås dersom området ble inkorporert i det britiske protektoratet. De resterende partiene argumenterte for et selvstendig Eritrea. Disse var delvis samlet som Independence Bloc, hvor resten av Moslem League utgjorde den tallmessig største gruppen. Konstellasjonen var sterkt influert av italienerne, som trolig håpet på å bli tilsynsmakt over Eritrea, slik de hadde blitt over Somalia. Dette var også den uttalte årsaken til at enkelte partier brøt med blokken og heller argumenterte for selvstendighet på andre premisser.¹⁶³

Det siste halvåret før kommisjonen kom hadde det vært en merkbar økning av såkalt *shifita*, noe kommisjonen også fikk merke. *Shifita* er et tigrinyauttrykk, og kan oversettes til banditter eller opprørere. Uttrykket brukes i utgangspunktet om landeveisrøveri, men kan også sikte til politisk betinget lovløs virksomhet.¹⁶⁴ Noen dager etter medlemmenes ankomst til Asmara kom det til alvorlige opptøyer mellom kristne og muslimer i forbindelse med en begravelsseremoni. Uroen varte i over en uke og resulterte i et femtitalls døde og enda flere sårede. Det var ikke vanlig med religiøst baserte uroligheter i Eritrea. Det er derfor mest sannsynlig at situasjonen skyldtes den generelt høye graden av spenning mellom tilhengere av union med Etiopia og de som sammen med italienerne gikk for selvstendighet. *Shifita*-aktivitet i den forbindelse var da også mest rettet mot italienerne, som etter opprettelsen av Independence Bloc ikke kunne bevege seg trygt utenfor urbane sentra.

Den norske varadelegaten Ivar Lunde hevdet at italienerne forsøkte å slå politisk mynt på den økte *shifita*-aktiviteten. Etter flere tilfeller av drap på italienske borgere i territoriet, var det blitt rettet sterk kritikk mot den britiske militæradministrasjonen. I den italienske pressen i Eritrea ble britene beskyldt for ikke å sørge for tilstrekkelig beskyttelse mot *shifita*'en, i tillegg

---

¹⁶¹ Tekeste Negash hevder at dette partiet ønsket at det vestre lavlandet skulle inkorporeres i Sudan, se Negash 1997: 53, men eritreakommisjonens rapport sier eksplisitt at Moslem League of the Western Province var i mot union med både Sudan og Etiopia, og at de ønsket selvstendighet for provinsen etter en tiårsperiode med britisk tilsyn. Jeg har i dette henseende valgt å feste lit til eritreakommisjonens rapport da dette presiseres på flere steder, også i den økonomiske sub-kommisjonens rapport. Se blant annet RA Eritreakommisjonen boks 1219 bind II: Eritreakommisjonens rapport til FNs generalforsamling, datert 10. juni 1950: 60.

¹⁶² RA Eritreakommisjonen boks 1219 bind I: Innberetning til UD fra den norske delegasjonen, signert Ivar Lunde, Genève 8. mai 1950.

¹⁶³ RA Eritreakommisjonen boks 1219 bind II: Eritreakommisjonens rapport til FNs generalforsamling, datert 10. juni 1950: 51-63.

¹⁶⁴ Motstand mot italiensk kolonisering ble også omtalt som *shifita*. Se Killion 1998: 376.

til å være ansvarlig for den økte volden. Eritreakommisjonen mottok i den forbindelse en italiensk delegasjon som hevdet at det ikke tidligere hadde vært slike uoverensstemmelser mellom italienere og lokalbefolkningen, og at alt derfor ville roe seg bare britene trakk seg ut.¹⁶⁵ Ifølge Tekeste Negash var den politisk motiverte *shifita*-aktiviteten et resultat av italiensk innblanding i den lokale politikken, kombinert med utilstrekkelig håndtering fra den britiske militæradministrasjonens side av den voksende uroen og vedvarende usikkerheten i forbindelse Eritreas fremtid.¹⁶⁶

Eritreakommisjonens befaringer gav religiøse, politiske og øvrige representanter for lokalbefolkningen muligheten til å tilkjenne sine synspunkter. Kommisjonen inviterte videre myndighetene i Etiopia, Egypt, Frankrike, Italia og Storbritannia til å komme med sine synspunkter og eventuell relevant informasjon. Den etiopiske handels- og industriministeren, *Ato Yilma Deressa*, besøkte kommisjonen mens den ennå befant seg i Asmara. Etter å ha avsluttet arbeidet i Eritrea, reiste kommisjonen videre til Etiopia. Oppholdet ble av kort varighet, fra 9. – 12. april, men de rakk å befare Gondar i den nordlige delen av landet, enkelte utdannings- og helseinstitusjoner i og rundt Addis Abeba, og det etiopiske flyvåpenets rekruttskole i Bishoftu. Den etiopiske utenriksministeren, *Ato Aklilou Habte Wold*, redegjorde i et møte for etiopiske synspunkter på eritreaspørsmålet, og den etiopiske regjeringen ble også konsultert. Noen uker etter besøket mottok kommisjonen videre et brev med tilleggskommentarer og observasjoner fra utenriksministeren.¹⁶⁷

Kommisjonen reiste videre til Kairo og Roma for konferanser med representanter for henholdsvis den egyptiske og italienske regjering. Den franske regjeringens synspunkter ble mottatt i brevs form mens kommisjonen oppholdt seg i Roma. Reisen endte i Genève der kommisjonen skulle utarbeide den endelige rapport til FNs generalforsamling innen 15. juni. Her hadde de også et møte med en representant for den britiske regjeringen. I tillegg mottok kommisjonen et memorandum som redegjorde for USAs synspunkter.¹⁶⁸

---

¹⁶⁵ RA Eritreakommisjonen boks 1219 bind I: Innberetning til UD nr.6, undertegnet Ivar Lunde, Asmara 30. mars 1950.

¹⁶⁶ Negash 1997: 66-67.

¹⁶⁷ RA Eritreakommisjonen boks 1219 bind II: Eritreakommisjonens rapport til FNs generalforsamling, datert 10. juni 1950: 21-25. Merk: *Ato* er en amharisk tittel som kan oversettes til *herr*.

¹⁶⁸ RA Eritreakommisjonen boks 1219 bind I: Vedlegg til innberetning til UD nr.16, signert Ivar Lunde, Genève 15. mai 1950.

DEN VANSKELIGE KONKLUSJONEN

Eritreakommisjonens felles rapport redegjorde for hvordan kommisjonen hadde gjennomført sitt arbeid og de konklusjoner den var kommet frem til.¹⁶⁹ Av denne fremgår det at kommisjonen var klar over at det bak enkelte lokale grupperinger stod sterke eksterne krefter, men fremholdt likevel det inntrykk at det hersket en genuin interesse blant lokalbefolkningen for hvilken politisk løsning Eritrea skulle få. Det var imidlertid ikke enkelt å beregne den faktiske størrelsen på det enkelte parti. Skulle en feste lit til de medlemstall partiene selv oppgav, ville den totale eritreiske befolkningen ha talt mer enn 3,5 millioner. På denne tiden var imidlertid den eritreiske befolkningen estimert til kun 1,3 million innbyggere. Kommisjonen måtte følgelig forholde seg til de inntrykk og erfaringer de gjorde seg under høringene i løpet av oppholdet.

I likhet med fire makter-kommisjonen, hevdet også eritreakommisjonen at Unionist Party var det største og best organiserte partiet. Tilhengere av en forening med Etiopia markerte seg tydelig på høylandsplatået, mens tilhengere av et selvstendig Eritrea var mest markante på de høringene kommisjonen utførte langs kysten og i det vestre lavlandet. Independence Bloc var derimot sterkt redusert på denne tiden, og tilhengerne av selvstendighet var fragmentert i mindre partier. Dette svekket trolig deres sak. Kommisjonen mente at dette skyldtes den sterke italienske påvirkningen bak Independence Bloc, noe som samsvarer med Tekeste Negash sin tolkning.¹⁷⁰

Det var etterhvert tydelig at italienerne generelt sett ikke var særlig populære blant lokalbefolkningen, og at det ikke var stemning for at Italia skulle få fornyet kontroll over området. Italienske myndigheter hevdet overfor eritreakommisjonen at de ikke lenger var interessert i en eventuell tilsynsordning i Eritrea. Trolig var det først og fremst de italienske settlerne som fremdeles bodde i Eritrea, som fortsatt var aktive i den politiske kampen. Kommisjonen kom uansett til den konklusjon at Eritrea ikke var moden for selvstyre. Utdanningsnivået i territoriet var lavt, og befolkningen var overveiende analfabeter. Ifølge kommisjonen var det ikke et tilstrekkelig antall personer med høy utdannelse i territoriet til å utvikle og drive de nødvendige institusjoner i et statsapparat. Selv om den politiske interessen hadde vært stor i forbindelse med avgjørelsen av Eritreas skjebne, var kommisjonen likeledes av den formening at de aktive partiene ikke var modne politiske institusjoner. De var

---

¹⁶⁹ RA Eritreakommisjonen boks 1219 bind II: Eritreakommisjonens rapport til FNs generalforsamling, datert 10. juni 1950.

¹⁷⁰ Negash 1997: 49-52.

konsentrert om én sak, og særlig Unionist Party ble fremstilt av kommisjonen som en folkebevegelse mer enn et politisk parti.

18. februar 1950 vedtok FN at eritreakommisjonen skulle danne en subkommisjon hvor alle fem landene skulle være representert. Subkommisjonen skulle se på de økonomiske aspektene i forhold til eritreaspørsmålet for å vurdere hvilke forutsetninger territoriet hadde for å fungere som en selvstendig enhet.¹⁷¹ Denne konkluderte med at Eritrea var en kolonial konstruksjon, og at territoriet ikke ville klare seg uten vesentlig tilskudd. Det konstante underskuddet på nasjonalbudsjettet hadde hittil vært dekket av italienske myndigheter, og siden britiske. Den eritreiske økonomien var dessuten avhengig av Etiopia, spesielt for import av korn og handel over eritreiske havner. Eritreas relativt høye industrielle nivå i forhold til sine naboer ble ansett som et resultat av kolonisering og utenlandsk kunnskap og kapital. Subkommisjonen anså det følgelig som usannsynlig at Eritrea hadde potensial for ytterligere industriell utvikling på egen hånd.¹⁷²

Trass i den tilsynelatende samstemte hovedrapporten, kommer det frem av de mange fotnoter og tilleggsdokumenter at de fem medlemsdelegasjonene i eritreakommisjonen var svært uenig i hvordan situasjonen i Eritrea skulle oppfattes. Den endelige rapporten konkluderte derfor med hele tre forskjellige innstillinger til løsning av eritreaspørsmålet. Både referatene fra eritreakommisjonens møter og den norske varadelegaten Ivar Lundes innberetninger til Utenriksdepartementet tyder på at samarbeidet i kommisjonen var dårlig allerede fra starten. Det virker som de fem medlemsdelegasjonene relativt tidlig i prosessen delte seg i to fraksjoner med den pakistanske og den guatemalanske delegaten på den ene siden, den norske og den sørafrikanske delegaten på den andre, og med den burmesiske delegaten i vippeposisjon. Innberetningene og referatene vitner om stadige verbale trefninger på møtene. Blant annet oppstod det tidlig en kontrovers vedrørende kommisjonens konstituering. Den norske delegaten Erling Quale ble innledningsvis valgt som kommisjonens formann, men etter gjentatte protester og klager på formannens ledelse fra den guatemalanske og den pakistanske delegaten, fratrådte Quale sitt verv. Formannsstillingen gikk deretter på omgang hvor hver delegat skulle ha vervet en uke.

Et annet omstridt tema var planleggingen av reisen til Etiopia. Den pakistanske og den guatemalanske delegaten argumenterte for at kommisjonen skulle få besøke de nordlige provinser i Etiopia før de ankom Addis Abeba. Begrunnelsen var at kommisjonens mandat

---

¹⁷¹ RA Eritreakommisjonen boks 1219 bind I: Report of the economic sub-commission, datert 8. mai 1950.

¹⁷² RA Eritreakommisjonen boks 1219 bind II: Draft outline av eritreakommisjonens rapport, datert 1. juni 1950: 23.

var å befare for å kunne vurdere både etiopiske krav og rettigheter og det eritreiske folkets velferd. Den norske og den søramerikanske delegaten mente derimot at kommisjonen ikke kunne kreve befarings i Etiopia utenfor Addis Abeba før den hadde konsultert den etiopiske regjeringen. Diskusjonen om Etiopiabesøkets reiserute gikk over syv møter, men den pakistanske og den guatemalanske delegaten fikk ikke gjennomslag for sitt forslag. Erling Quale, som daværende fungerende formann for kommisjonen, fikk i ettertid kritikk i italiensk media for å ha forsøkt å stanse kommisjonens reise til Etiopia, angivelig fordi han fryktet at forholdene og den politiske misnøyen i den nordlige delen skulle komme i konflikt med hans standpunkt om en gjenforening av Eritrea med Etiopia.¹⁷³ I henhold til Ivar Lunde var ikke den norske delegasjonen motvillig til befarings utenom Addis Abeba, men det ble ansett som fornærmende dersom kommisjonen ikke først konsulterte landets sentrale myndigheter.¹⁷⁴

I sine innberetninger fremstiller Ivar Lunde de øvrige delegatene i ganske krasse ordelag, da særlig den pakistanske og den guatemalanske. De to beskrives av Lunde som aggressive og uhøflige, og deres protester mot Quale omtales som usaklige og sjofle. Den burmesiske delegaten fremstilles derimot som mer forsiktig og usikker, og derav som et lett bytte for de to mer pågående delegatene i forbindelse med voteringer. Okbazghi Yohannes, som har skrevet detaljert om den internasjonale behandlingen av eritreaspørsmålet, gir imidlertid Erling Quale et like lite flatterende skussmål. Ifølge Yohannes var den norske delegasjonens opptreden preget av fornærmende og elitistiske holdninger og kommentarer.¹⁷⁵ Ivar Lunde mente at den interne konflikten hadde et direkte politisk grunnlag, noe han begrunnet med påstanden om at den pakistanske og den guatemalanske delegaten hadde tiltrådt kommisjonen med forutinntatte standpunkter og bundne mandater.¹⁷⁶ Erling Quale har imidlertid blitt beskyldt for det samme, blant annet av Yohannes.

Representasjoner som Lundes innberetninger og Yohannes' fremstillinger må tolkes på bakgrunn av opphavspersonens ståsted. Et fellestrekk ved fremstillinger av de involverte parter i eritreaspørsmålet er at de fremstår som følelsesladet og preget av den politiske kampen. Referatene fra eritreakommisjonens møter er derimot mindre preget av å være en ren fremstilling, siden disse var direkte utskrift av det som ble ytret av den enkelte møtedeltaker. Referatene understøtter imidlertid inntrykket av verbal fiendtlighet og dårlig

---

¹⁷³ RA Eriterakommisjonen boks 1220 bind III: Vedlagt brev til UD, signert Hans Fay, Roma 28. juni 1950.

¹⁷⁴ RA Eriterakommisjonen boks 1219 bind I: Innberetning til UD nr.3, signert Ivar Lunde, Asmara 26. mars 1950, og nr.4, signert Ivar Lunde, Asmara 30. mars 1950.

¹⁷⁵ Yohannes 1991: 161-63.

¹⁷⁶ RA Eriterakommisjonen boks 1219 bind I: Innberetning til UD nr.4 signert Ivar Lunde, Asmara 30. mars 1950.

samarbeidsklima. Stridighetene tynget åpenbart kommisjonens arbeid, og det ble tidlig klart at den ikke ville klare å komme med en enstemmig innstilling.

Både den pakistanske og den guatemalanske delegaten argumenterte for at Eritrea skulle få umiddelbar selvstendighet i tråd med prinsippet om selvbestemmelsesrett som nedfelt i Atlanterhavserklæringen og FN-pakten. Dette korresponderte med den innstillingen de to respektive land hadde inntatt ved tidligere voteringer, noe som taler for at de to delegatene stilte til kommisjonen med bestemte holdninger. Begge delegatene endret imidlertid standpunkt underveis, og gikk inn for at Eritrea skulle bli selvstendig først etter ti år med FN-tilsyn. Det kommer tydelig frem fra innstillingen at den nye betingelsen var et resultat av delegatenes erfaringer under kommisjonens utredninger i Eritrea.¹⁷⁷

Den sørafrikanske og den norske delegaten var ikke like samstemte. Den norske delegasjonen mente at Eritrea i sin helhet burde innlemmes i Etiopia, mens den sørafrikanske delegaten etterhvert kom til den slutning at Eritrea burde deles. Høylandet og kysten burde komme under etiopisk tilsyn, mens det vestre lavlandet burde komme under tilsyn av britisk Sudan. Etter ti år skulle begge delene få muligheten til selv å bestemme territoriets videre skjebne gjennom en FN-overvåket folkeavstemning.¹⁷⁸ I den endelige innstillingen til FNs generalforsamling hadde imidlertid også den norske og den sørafrikanske delegaten endret innstilling. Den sørafrikanske delegaten gikk da inn for at Eritrea skulle inngå som en selvstendig enhet i en føderasjon under den etiopiske kronen. Den burmesiske delegaten sluttet seg til dette forslaget. Den norske delegasjonen innstilte derimot, som den eneste, forslag om å gjenforene Eritrea med Etiopia, da med mulighet for den vestre delen til å forbli under britisk tilsyn for en begrenset periode for så å inkorporeres i enten Sudan eller Etiopia.¹⁷⁹

Tekeste Negash har drøftet konspirasjonsteoriene i forbindelse med prosessen rundt eritreaspørsmålet, og har forsøkt å tilbakevise dem. Han finner det lite sannsynlig at verken USA, Storbritannia, Etiopia eller Italia alene hadde tilstrekkelig interesse for situasjonen eller makt til å påvirke prosessen til egen fordel.¹⁸⁰ Når de fem medlemmene av eritreakommisjonen endte med hele tre forskjellige innstillinger, tyder det på at problemet først og fremst var svært komplekst, og at det var litt for mange forhold det skulle tas hensyn

---

¹⁷⁷ RA Eritreakommisjonen boks 1219 bind I: Innberetning til UD nr.11 signert Ivar Lunde, Genève 26. april 1950, og Referat fra eritreakommisjonens 51 møte, Genève 3. mai 1950, datert 3. mai 1950: 2-14, se spesielt side 6, og bind II: Eritreakommisjonens rapport til FNs generalforsamling, datert 10. juni 1950: 93-120.

¹⁷⁸ RA Eritreakommisjonen boks 1219 bind I: Forslagsutkast fra den sørafrikanske delegasjonen, vedlagt innberetning til UD nr.11, signert Ivar Lunde, Genève 26. april 1950.

¹⁷⁹ RA Eritreakommisjonen boks 1219 bind II: Pressemelding fra FN datert 28. juni 1950.

¹⁸⁰ Negash 1997: 72.

til. Det er også mulig at delegasjonenes bakgrunn kan bidra til å forklare den enkeltes standpunkt.

Alle fem medlemmene kom fra land som har historisk erfaring som underlagt en eller flere andre nasjoner. Norge oppnådde selvstendighet i 1905, og nylig hadde landet erfart fem år med tysk okkupasjon under den annen verdenskrig. Pakistan var blitt en selvstendig stat så nylig som i 1947, og Burma året etter, begge etter å ha vært territorier under britisk kontroll. Guatemala og Sør-Afrika var resultat av europeisk erobring og kolonisering, og var ennå sterkt preget av europeisk innflytelse. Både Sør-Afrika, Burma og Pakistan var på denne tiden med i *Commonwealth*, uten at dette forholdet ser ut til å ha påvirket delegatene til å støtte den britiske holdningen til eritreaspørsmålet. Snarere kan det virke som flere av delegatene hadde et dårlig forhold til Storbritannia, særlig Pakistan og Guatemala.

Den muslimske ligaen i den britiske kolonien India hadde lenge kjempet for utskillelse av en egen muslimsk stat, noe som først ble en realitet da britene trakk seg ut av India i 1947. Delingen av kolonien i India og Pakistan medførte en massiv folkeforflytning begge veier, og som resulterte i blodige interne oppgjør hvor mer enn hundre tusen mennesker ble drept.¹⁸¹ Guatemalas relasjoner til Storbritannia var mindre preget av blodige konflikter, men var forbitret som resultat av en omstridt traktat undertegnet i 1859 som gav Storbritannia herredømme over Belize. Som gjenytelse skulle britene bygge vei fra Belize City til Guatemala City. I 1862 erklærte Storbritannia Belize som britisk koloni under navnet Britisk Honduras, og i 1867 frasa de seg ansvaret for veibyggingen. Traktaten ble følgelig ansett som ugyldig fra guatemalansk side.¹⁸² Guatemala hadde også et problematisk forhold til USA. Landet var i en periode med reformering av det føydale jordbrukssamfunnet. Reformene ble imidlertid motarbeidet av USA, som stadig forsøkte å kontrollere det som kunne betegnes som amerikanernes umiddelbare interessesfære.

Denne bakgrunnen kan bidra til å forklare hvorfor nettopp Guatemala og Pakistan argumenterte for at Eritrea skulle få selvråderett i tråd med de folkerettslige prinsipper. Det kan likevel virke som det var andre hensyn som var mer utslagsgivende. Ifølge Ivar Lunde var den pakistanske delegaten opptatt av å sikre rettighetene til den muslimske delen av befolkningen.¹⁸³ Sannsynligvis anså Pakistan en eventuell etiopisk kontroll over området som potensielt marginaliserende for den muslimske befolkningen, og at selvstendighet følgelig

---

¹⁸¹ *Aschehoug og Gyldendals store norske leksikon* 1992 bind 7: 270 og bind 10: 610-611.

¹⁸² Schackt 2004 og *Aschehoug og Gyldendals store norske leksikon* 1991 bind 2: 187.

¹⁸³ RA Eritreakommisjonen boks 1219 bind I: Innberetning til UD nr 5, signert Ivar Lunde, Asmara 30. mars 1950.

ville være den beste løsningen for å sikre denne folkegruppen en trygg politisk stilling. Den pakistanske delegaten stilte seg negativ til at italienerne skulle få fornyet kontroll over Eritrea.

Interessant nok var nettopp italienernes sak trolig en av de uttellende faktorene for Guatemalas standpunkt. De latinske landene hadde hele veien støttet italienernes forsøk på å gjenvinne deler av sitt tapte Afrikaimperium. Samtidig fremkommer det av den guatemalanske delegatens oppsummerende uttalelser at hans samlede inntrykk etter befaringen i Eritrea tilsa at selvstendighet var den løsning som best imøtekom det eritreiske folkets ønsker, noe han særlig begrunnet med en merkbar fiendtlighet mot Etiopia blant store deler av befolkningen.¹⁸⁴ Slik gikk altså Pakistan og Guatemala i allianse for et selvstendig Eritrea, men ikke nødvendigvis på samme grunnlag.

Den burmesiske delegaten fremstår som lite markant i Ivar Lundes innberetninger, og nevnes heller ikke spesielt i andre sammenhenger. Burma hadde i denne perioden store økonomiske vanskeligheter i forbindelse med oppbyggingen etter krigen, og landet var på randen av borgerkrig som følge av kampen mellom forskjellige fraksjoner om den politiske makten i den nye staten. Ivar Lunde hadde inntrykk av at den burmesiske delegatens personlige forhold til den hjemlige regjering ikke var helt sterk, og at det var hans unge varamann som mottok instruksjer.¹⁸⁵ Dersom dette var tilfelle, kan det forklare hvorfor den burmesiske delegaten var mer tilbakeholden.

Den sørafrikanske delegaten virker heller ikke å ha vært spesielt markant, men fant åpenbart tonen med den norske delegasjonen. Sør-Afrika hadde nylig innført apartheidsystemet etter at Nasjonalistpartiet overtok i 1948. Det ville derfor være en sannsynlig antakelse at landet ikke var særlig positivt innstilt til muligheten for afrikansk selvstendighet. Likevel støttet delegasjonen etiopisk kontroll over Eritrea fremfor andre alternativer, selv om landet ble ansett som for svakt til å opprettholde, og langt mindre videreutvikle, den tidligere koloniens økonomiske og tekniske infrastruktur. FN-tilsyn ble av den sørafrikanske delegasjonen forkastet som en tungvint og usikker ordning, og tilbakeføring til italiensk kontroll var uaktuelt. Eritrea ble ikke ansett som en levedyktig enhet, og den sørafrikanske delegasjonens tentative innstilling konkluderte med en deling av Eritrea under henholdsvis etiopisk og britisk tilsyn.¹⁸⁶

---

¹⁸⁴ RA Eritreakommisjonen boks 1219 bind I: Referat fra eritreakommisjonens 51 møte, Genève 3. mai 1950, datert 3. mai 1950: 6-7.

¹⁸⁵ RA Eritreakommisjonen boks 1219 bind I: Innberetning til UD nr.11, signert Ivar Lunde, Genève 26. april 1950.

¹⁸⁶ RA Eritreakommisjonen boks 1219 bind I: Forslagsutkast fra den sørafrikanske delegasjonen, vedlagt innberetning til UD nr.11, signert Ivar Lunde, Genève 26. april 1950.

Forslaget kan tolkes som et genuint forsøk på å imøtekomme den eritreiske befolkningens sprikende ønsker, men ifølge Ivar Lunde begrunnet den sørafrikanske delegaten forslaget om etiopisk tilsyn med at det ville være den mest effektive måten å sikre italienernes stilling. Det er uklart om det med dette siktes til den italienske regjeringens interesser eller den gruppen italienere som fremdeles bodde i den tidligere kolonien, men kan uansett tolkes som et ønske om å beskytte europeiske interesser i Afrika. Lunde mistenkte dessuten forslaget som et forsøk på å skape presedens for en inkorporering av det sydvestlige Afrika i Sør-Afrikaunionen.¹⁸⁷ Det norske forslaget var imidlertid langt på vei det mest omstridte.

DEN NORSKE HOLDNINGEN TIL ERITREASPØRSMÅLET

I den norske innstillingen til løsningen på eritreaspørsmålet står det følgende:

”[...] we consider the reintegration of Eritrea into Ethiopia as the only rational and satisfactory solution. In principle this solution should apply to the whole territory of Eritrea. [...] In case it should be found, however, that the opposition of the Western Province presents an obstacle to the union of Eritrea with Ethiopia, we would not be opposed to its provisional exemption from such a union, nor to its continued administration by the British Government for the period required to give the people of the Western Province the opportunity of deciding in fuller knowledge which of their two neighbouring countries they wish to join.”¹⁸⁸

Nøkkelbegrepet i denne forståelsen av situasjonen er ordet *reunion*, som kan oversettes til gjenforening. Dette innebærer en oppfatning av Eritrea og Etiopia som en opprinnelig enhet som ble separert ved den italienske koloniseringen. Innstillingen hevder videre at Eritrea er en italiensk kolonial konstruksjon med kunstige grenser, og betegner en slik gjenforening med Etiopia som en tilbakeføring av Eritrea til ”moderlandet”. Hvorfor hadde nordmennene denne

---

¹⁸⁷ RA Eritreakommisjonen boks 1219 bind I: Innberetning til UD nr.5, signert Ivar Lunde, Asmara 30. mars 1950.

¹⁸⁸ RA Eritreakommisjonen boks 1219 bind II: Eritreakommisjonens rapport til FNs generalforsamling, datert 10. juni 1950: 88.

holdningen, hva begrunnet delegasjonen den med, og er det mulig at Norge først og fremst tok hensyn til andre makters interesser i denne situasjonen?

Ifølge Rolf Tamnes og Knut Einar Eriksen, var norsk utenrikspolitikk i den første halvdel av 1900-tallet preget av isolasjonisme i betydningen alliansefrihet i fred kombinert med nøytralitet i krig.¹⁸⁹ Annen verdenskrig og den følgende stormaktskampen i tiden etterpå, gjorde det imidlertid tydelig at Norge ikke kunne stå alene. Jakob Sverdrup beskriver norsk utenrikspolitikk i perioden 1940 – 1949 som Norges inntreden i den internasjonale storpolitikken.¹⁹⁰ Valget av Trygve Lie som den første generalsekretæren i FN i 1946 var således en viktig markering av Norge som aktør på den internasjonale arena.

Sverdrup poengterer at den nye organisasjonen De forente nasjoner skilte seg markant fra det fallerte Folkeforbundet. Folkeforbundet var basert på prinsipper som rett til selvstyre, demokrati og folkerett, men erfaringene fra mellomkrigstiden viste at det var maktpolitikken som vant frem. Den nye organisasjonen skulle derfor først og fremst vektlegge makt og sikkerhet. Samarbeidet mellom stormaktene stod sentralt, og et sikkerhetsråd med faste plasser til stormaktene skulle få en dominerende rolle. Maktbalanse gjennom et slikt stormaktssamarbeid skulle så sikre småstatenes interesser. I henhold til Sverdrup var det norske utenrikspolitiske miljøet klar over svakhetene ved en slik ordning, og at det kunne bli nødvendig med alternative eller supplerende sikkerhetspolitiske avtaler. Norges posisjon mellom to supermaktens kryssende interesser, i tillegg til landets foruroligende geografiske nærhet til Sovjetunionen, var ifølge Sverdrup årsaken til at Norge likevel gikk inn for FN som organisasjon og støttet prinsippet om stormaktenes lederrolle. Ideen var at landet skulle bidra med brobygging mellom stormaktene. Sverdrup hevder derimot at "[...] stormaktenes stridende interesser hadde snarere en lammende virkning på norsk utenrikspolitikk."¹⁹¹

Norges rolle i eritreakomisjonen ser derimot ikke ut til å ha fått mye oppmerksomhet, trass i at dette på mange måter var en ny rolle for Norge. Saken fikk omtale i samtidige medier med oppslag både fra kommisjonens arbeid, problemene underveis og om det endelige resultatet, men i det relevante bindet av oversiktsverket om norsk utenrikspolitikk historie er det ingen referanser til oppdraget.¹⁹² FNs behandling av de tidligere italienske kolonier på henholdsvis tredje, fjerde og femte generalforsamling er redegjort for i de relevante bindene av *Stortingsforhandlinger*. Redegjørelsene består i

---

¹⁸⁹ Tamnes og Eriksen 1999.

¹⁹⁰ Sverdrup 1996.

¹⁹¹ Sverdrup 1996: 194.

¹⁹² Eriksen og Pharo 1997 og RA Eritreakomisjonen boks 1219 bind I, II og III: Klipp fra blant annet *Aftenposten* og *Morgenbladet*.

hovedsak av rapporter fra den faste norske delegasjonen til FN, men gir ikke uttrykk for noen utpreget norsk holdning til saken.¹⁹³ I en av sine innberetninger etterlyser Ivar Lunde en meddelelse fra det norske Utenriksdepartementet angående departementets syn på de forskjellige forslagene vedrørende Eritreas fremtid.¹⁹⁴ Det har ikke lyktes å finne et eventuelt svar, men etterlysningen tyder på at den norske delegasjonen ikke fikk direkte instruks fra norske myndigheter. Det kan derfor virke som delegasjonen i stor grad stod fritt til å utforme den norske holdningen til eritreaspørsmålet.

Erling Qualess selvstendige stilling i eritreakommisjonen i forhold til hjemlige myndigheter, understøttes også av en besynderlig sak innen diplomatiet i forkant av kommisjonens reise. I et møte i Utenriksdepartementet skal en førstesekretær ved den italienske legasjon i Oslo ha antydnet at den norske delegaten gikk til eritreakommisjonen med forutfattede meninger. Ifølge førstesekretæren skulle den norske ambassadør Irgens i Kairo ha uttalt i en samtale med en annen diplomat at han hadde diskutert eritreaspørsmålet med Erling Quale, "[...] og at de var enige om at den beste løsningen ville være en union med Etiopia."¹⁹⁵ Ambassadør Irgens dementerte påstanden på det sterkeste, og fant førstesekretærens uttalelse som ærekrenkende både for Qualess og egen del. Ifølge Irgens fantes det heller ingen førstesekretær ved gjeldende navn ved den italienske legasjon i Oslo, men derimot i København. Han henviste videre til at Quale ikke engang ville diskutere eritreaspørsmålet i forkant med "[...] sitt eget lands Minister".¹⁹⁶ Det er uklart hvilken minister det siktes til, men utsagnet kan likevel fungere som en indikasjon på at Erling Quale ikke var dirigert av norske myndigheter i saken.

Okbazghi Yohannes hevder også at Erling Quale skulle ha gjort opp sin mening på forhånd, med den begrunnelse at han umulig kunne ha kommet frem til en slik holdning ut fra de faktiske forhold i Eritrea. Yohannes fant det dessuten vanskelig å forstå hvordan en norsk delegat kunne argumentere såpass kategorisk for en gjenforening på historisk og kulturelt grunnlag, gitt Norges lignende erfaring som underlagt sine naboland.¹⁹⁷ I et møte i eritreakommisjonen argumenterte Quale selv for det norske forslaget, og forklarte at det var ment som en gjenforening av et territorium som hadde, delvis eller i helhet, vært separert med makt fra Etiopia flere ganger. Ideen var ikke at Eritrea skulle underlegges Etiopia, men at de

---

¹⁹³ *Stortingsforhandlinger* 1950 2b: St.meld nr.2 og St.meld. nr.12, og 1951 2b: St.meld. nr.4.

¹⁹⁴ RA Eritreakommisjonen boks 1219 bind I: Innberetning til UD nr.5, signert Ivar Lunde, Asmara 30. mars 1950.

¹⁹⁵ RA UD filer 30 19/13: Notat signert Sey UD, Oslo 19. desember 1949.

¹⁹⁶ RA Eritreakommisjonen boks 1219 bind I: Brev til UD med et personlig tilleggsskriv til ekspedisjonssjef Peter Anker, signert Irgens, Kairo 16. januar 1950.

¹⁹⁷ Yohannes 1991: 161-163.

to land sammen skulle utgjøre en selvstendig stat og delta i regjeringen på lik basis med de samme rettigheter og ansvar.¹⁹⁸

Ifølge Jon Anton Johnson kan Norges befatning med eritreaspørsmålet "[...] for en stor del tolkes som utslag av britiske føringer på norsk utenrikspolitikk. Norge arbeidet nemlig for en løsning av eritreaspørsmålet som stemte overens med den britiske politikken for Nordøst-Afrika."¹⁹⁹ Norge hadde lenge sett til Storbritannia som en utenrikspolitisk referansemakt. Denne bindingen til Storbritannia ble særlig tydelig under første verdenskrig da Norge, i henhold til Olav Ristes betegnelse, ble *the neutral ally*.²⁰⁰ Da den andre verdenskrig rammet Norge med full styrke, var det atter Storbritannia som ble den selvfølgeligste part å vende seg til. Mot slutten av 1940-tallet gikk det imidlertid mot en dreining av norsk utenrikspolitikk. Etterkrigstidas maktpolitiske situasjon med to nye supermakter i iskald opposisjon, og med Norge i en geografisk strategisk midtposisjon, vendte fokuset over Atlanteren. Den følgende innmeldelsen i NATO, i tillegg til norsk mottakelse av marshallhjelp, bidro sterkt til at USA ble Norges nye utenrikspolitiske referansemakt.

I Ivar Lundes innberetninger fra eritreakommisjonen fremkommer det at USA hadde "[...] instruert alle sine representanter i Midt-Østen og Øst-Afrika om uforbeholdent å støtte de forslag som den britiske regjering går inn for."²⁰¹ Samtidig antydet han at den norske linje stort sett ville bli å følge de britiske forslag, som i denne sammenhengen var å dele Eritrea mellom Etiopia og Sudan. Lundes bemerkninger tyder følgelig på at den norske delegasjonen var opptatt av både britiske og amerikanske interesser, og at det antakelig var tilfredsstillende at de sammenfalt. Den endelige norske innstillingen til FNs generalforsamling gir inntrykk av å følge det britiske forslaget i den grad den åpner for at den vestre provinsen kan forbli under britisk tilsyn frem til en mer endelig avgjørelse blir tatt. Den gjennomgående holdningen fremholdt av den norske delegasjonen var imidlertid at hele Eritrea burde gjenforenes med Etiopia, og kan følgelig ikke bare ha vært styrt av britiske interesser og meninger.

I den oppsummerende uttalelsen fra den norske delegasjonen ble det referert til at det var Etiopia som hadde gitt Italia overherredømme over Eritrea, og at Etiopia på det grunnlag alene kunne kreve territoriet re-integrert. Det ble videre henvist til geografiske, økonomiske og etniske grunnlag for legitimeringen av et slikt krav. Eritrea som en levedyktig enhet ble

---

¹⁹⁸ RA Eritrekommissjonen boks 1219 bind II: Referat fra eritreakommisjonens 63 møte, Genève 17. mai 1950, datert 22. mai 1950: 18-19.

¹⁹⁹ Johnson 1996: 33.

²⁰⁰ Riste 1965.

²⁰¹ RA Eritrekommissjonen boks 1219 bind I: USAs holdning antydes i innberetning til UD nr.5, signert Ivar Lunde, Asmara 30. mars 1950. USAs holdning bekreftes i innberetning til UD nr.16, signert Ivar Lunde, Genève 15. mai 1950.

avvist, og forslag om tilsynsordning ble beskrevet som en nytteløs utsettelse som i verste fall kunne utløse konflikt i regionen. Den norske delegasjonen mente å spore en overveldende majoritet i Eritrea for en gjenforening med Etiopia. Kravet om selvstendighet ble således tonet ned, og det ble pekt på at lokal politisk aktivitet var noe som hadde oppstått først i 1947. Den norske delegasjonens oppsummerende uttalelse var den eneste som eksplisitt tilkjenngav etiopiske krav, og kanskje var det hensynet til Etiopia og sikkerheten i regionen som helhet som først og fremst var grunnlaget for det norske standpunktet mer enn den eritreiske befolkningens ønsker, slik disse fremkom under høringene.²⁰²

Norge var på denne tiden i ferd med å etablere sine egne interesser i Etiopia. I 1948 hadde Norsk Luthersk Misjonssamband opprettet sine første stasjoner i landet. Etableringen var for fersk til å ha noen utslagsgivende effekt i forhold til norsk syn på eritreaspørsmålet. Forutsetningen for misjonsetableringen er imidlertid av interesse, i den grad den forteller noe om generelle norske bilder av Etiopia. Etiopia hadde, ifølge Unni Krogh, status i forestillinger og fremstillinger som en selvstendig, kristen statsdannelse, om enn tilbakeliggende i forhold til Europa.²⁰³ Ideen om Etiopia, eller Abyssinia, som en kristen enklave truet av islam, var ellers vanlig i vestlig kristen tradisjon.

Det er imidlertid sannsynlig at Erling Quale selv fikk utforme den endelige norske innstillingen til eritreaspørsmålet. Som tidligere rettspresident ved De blandede domstoler i Egypt er det trolig at Quale hadde kjennskap til området fra før, og dermed også dets politiske og kulturelle sammensetning. Den norske delegasjonen, Lunde og Quale, fremholdt det inntrykket at det var et klart flertall for union med Etiopia, men stilte seg åpen for at den vestre provinsen kunne forbli under britisk tilsyn. Delegasjonen nevnte imidlertid ikke den andel av kristne høylendere som ikke ønsket union med Etiopia, eller problemet med opposisjonsbevegelsen blant tigreanerne i det nordlige Etiopia. Det kan likevel ikke underslås at Lunde og Quales holdning og endelige innstilling var et uttrykk for det de trodde var til det eritreiske folkets beste på den tiden.

Den andre desember 1950 ble FN-resolusjon 390 (V) proklamert, som samlet Etiopia og Eritrea i en føderasjon under den etiopiske krone. Resolusjonen trådte i kraft to år senere, etter at de nødvendige forberedelser var foretatt. Føderasjonen fungerte imidlertid ikke etter planen, og Eritrea mistet raskt sin autonomi i praksis. Det inspirerende politiske livet som hadde fått utvikle seg i den siste fasen av britisk militæradministrasjon fikk trange kår under

---

²⁰² RA Eritreakommisjonen boks 1219 bind I: Referat fra Eritreakommisjonens 58 møte, Genève 13. mai 1950, datert 14. mai 1950: 18-21.

²⁰³ Krogh 1995: 98-99.

føderasjonsperioden, og etter få år var det igjen forbudt med organisert virksomhet i form av politiske partier og arbeiderbevegelse. Frie valg og presse ble opphevet, nasjonale symbol som det eritreiske flagget byttet ut med det etiopiske, og amharisk ble innført som offisielt språk.²⁰⁴ Etiopia klarte heller ikke å opprettholde det relativt høye utviklingsnivået i Eritrea, og langsomt smuldret både industrivirksomhet og annen infrastruktur arvet fra kolonitiden.

Ti år etter opprettelsen av føderasjonen annekterte Etiopia Eritrea som sin fjortende provins, og omtrent samtidig startet det som skulle bli tretti års frigjøringskamp. Ville Eritrea klart seg bedre som selvstendig stat? Ville alle årene med væpnet strid vært unngått dersom Eritrea hadde blitt delt etter det britiske forslaget? Tekeste Negash mener en slik deling ville forhindre krigen, men en av forutsetningene for en slik tese er at befolkningen i det vestre lavlandet ville inkorporeres i Sudan.²⁰⁵ Ifølge eritreakommisjonens redegjørelse for de forskjellige partienes standpunkt ville de ikke det, noe som undergraver Negash tese. Slike kontrafaktiske teser kan likevel være viktige bidrag til alternative tanker og tolkninger.

I november 1950 meddelte en norsk sendemann til Utenriksdepartementet at man i Etiopia utviste stor begeistring for Erling Qualess holdning i Eritreaspørsmålet. I samme brev skrev han at det å ”[...] komme til Asmara etter Addis Abeba var som å komme tilbake til sivilisasjonen. Det er trist å tenke på at denne europeiske by om 10 år antagelig ligger i ruiner.”²⁰⁶ Sendemannen argumenterte videre for at Asmara ikke hadde noe livsgrunnlag uten som hovedsete for en europeisk koloniadministrasjon. I senere tid fremstår en slik holdning som paternalistisk og urettmessig, men han fikk på en måte rett likevel. Verken Asmara eller Eritrea blomstret under etiopisk styre, og den britiske perioden ble derfor stående som en bærende myte om det som kunne ha vært dersom Eritrea hadde fått selvstyre. Etiopia bejublet den norske innstillingen, men den eritreiske frigjøringsbevegelsen holdt siden norske myndigheter som en av de ansvarlige for utfallet av FNs vedtak i eritreaspørsmålet.

---

²⁰⁴ Se blant annet Balsvik 1985: 281-282, Markakis og Ayele 1978: 62 og Negash 1997: 132-138.

²⁰⁵ Negash 1997: 53.

²⁰⁶ RA Eritreakommisjonen boks 1220 bind III: Brev til UD, datert Cairo 20. november 1950.

OPPSUMMERING

I 1949 ble Norge et av fem medlemsland i en FN-kommisjon som skulle utrede eritreaspørsmålet. Dommer Erling Quale og ambassaderåd Ivar Lunde ble utpekt som medlemmer i den norske delegasjonen, og i 1950 startet eritreakommisjonens befaringer og høringer..

Kommisjonens arbeid ble hemmet av et dårlig samarbeidsklima og sprikende holdninger i forhold til kommisjonens mandat. I den endelige innstillingen la derfor kommisjonen frem tre forskjellige forslag, hvor den norske delegasjonen var den eneste som foreslo en gjenforening av Eritrea med Etiopia, med mulighet for å inkorporere det vestre lavlandet i det britiskkontrollerte Sudan. Det endelige FN vedtaket kan tolkes som et kompromiss, der hensikten var å gi Eritrea mest mulig autonomi samtidig som både etiopiske krav og internasjonale interesser ble tatt hensyn til.

De mange, og divergerende, synspunktene på hva som ville være den beste løsningen på eritreaspørsmålet fremstår som styrt av hensyn til internasjonale strategiske interesser og holdninger i vel så stor grad som til lokalbefolkningens ønsker. Dette var trolig tilfellet også med den norske holdningen, men det virker ikke som det ble lagt sterke føringer fra myndighetenes side. Den norske delegasjonen ser derimot ut til å ha stått ganske fritt til selv å utforme et standpunkt basert på arbeidet i kommisjonen.

Norges innstilling til eritreaspørsmålet i 1950 har siden blitt fremstilt som arrogant og paternalistisk, og som medvirkende årsak til den krigen som etterhvert utviklet seg. Den norske rollen i FNs eritreakommisjon ble derfor et av de viktigste argumentene da eritreiske frigjøringsaktivister senere henvendte seg til norske myndigheter for støtte. Men før det involverte nordmenn seg i Eritrea via en annen kanal.

Kapittel III: Kongens menn i keiserens klær

Fra slutten av 1940-tallet ble norsk kontakt med, og tilstedeværelse i, Etiopia av et visst omfang, først og fremst gjennom misjon og forretningsvirksomhet. Enkelte nordmenn ble også engasjert som rådgivere i etiopisk statsforvaltning og i enkelte foretak. I 1954 ble Norge forespurt om å bidra til oppbyggingen av en etiopisk marine. I dette kapittelet vil det i første omgang bli drøftet hvordan Norge ble involvert i et slikt prosjekt. Hvilke nasjonale, og eventuelt internasjonale, hensyn og interesser lå til grunn for å inngå et slikt samarbeid?

Det norske bidraget bestod i første rekke av kvalifisert personell og offiserer til opplæring av etiopiske kadetter. Fra 1955 til 1966 var 132 norske offiserer og sivilister stasjonert på marinens base ved havnebyen Massawa i Eritrea.²⁰⁷ Nordmennene ble lønnet av etiopiske myndigheter, og var formelt sett under keiserens kommando. Hva var motivene for å gå i etiopisk tjeneste, og hvordan opplevde nordmennene å være i keiserens klær? Enkelte hadde også med seg familien til Etiopia, og kapittelet omhandler hvordan livet og fasilitetene i Etiopia fortonet seg for nordmennene. Det er spesielt interessant i avhandlingens sammenheng hvorvidt nordmennene utviklet en oppfatning av Eritrea som en egen enhet i forhold til Etiopia.

I samme periode var det en økende misnøye mot det etiopiske regimet og Keiser Haile Selassie. Dette gjorde seg blant annet utslag i et kuppforsøk i Addis Abeba i desember 1960. Selv om forsøket feilet, var situasjonen en dramatisk erfaring, også for nordmennene i Etiopia. Den økende konflikten mellom Etiopia og Somalia vedrørende Ogaden representerte også en bekymring, med tanke på nordmennenes stilling i tilfellet krig. Utover 1960-tallet vokste det videre frem en motstandsbevegelse i Eritrea som kjempet for løsrivelse fra Etiopia. Da Norge faset ut sin virksomhet i det etiopiske marineprosjektet i 1966, var denne bevegelsen i ferd med å bli et merkbart politisk og militært uroelement. Hvordan forholdt nordmennene i marineprosjektet seg til denne utviklingen, og i hvilken grad var den økende uroen utslagsgivende for utfasingen av det norske engasjementet?

---

²⁰⁷ Johnson 1996: Appendix 2.

ET HAV AV MULIGHETER

Føderasjonen mellom Etiopia og Eritrea ble effektivert i september 1952. Implementeringen innebar blant annet at Etiopia nå fikk direkte adgang til havet. Kystlinjen strakk seg fra Sudan i nord via en rekke øyer til Fransk Somaliland i sør. Nærheten til Suezkanalen var en svært strategisk posisjon, i tillegg til at det forårsaket et sterkt trafikkert farvann. Det ble nødvendig å foreta seg noe for å sikre og beskytte kystlinjen og interessene som fulgte med den. Italienerne hadde etablert en marinebase i Massawa under kolonitiden. Denne ble overgitt til britiske styrker under annen verdenskrig, og senere forlatt da krigen var over. Den ble videre revet i 1947 av den britiske militæradministrasjonen, angivelig fordi den var i ferd med å forfalle, og kostnadene ved vedlikehold ville bli for høye.²⁰⁸ Følgelig var det lite annet enn rester av murveggene igjen da etiopierne tok over.

Personalmangel var et annet, og mer ressurskrevende problem. Etiopia var ingen sjøfartsnasjon og hadde følgelig ingen tradisjoner for opplæring i sjømannskap. De lokale sjøfolkene hadde heller ikke de nødvendige forutsetninger for å kunne bli marineoffiserer. De fleste var analfabeter med erfaring fra hovedsakelig frakt og fiske. Det er også sannsynlig at etiopiske myndigheter ikke ønsket å benytte lokal kunnskap, men heller ville sikre at kontrollen over utviklingen av en egen marine ble værende på etiopiske hender.

I 1953 ble en erfaren gresk marineoffiser ansatt som maritim rådgiver. I september samme år ble en keiserlig marineproklamasjon annonsert, som blant annet etablerte sjøterritoriets utstrekning og det maritime ansvarsområde. Den maritime delen av forsvarsministeriet ble opprettet i 1954, selv om en felles forsvarsminister for Eritrea og Etiopia ikke ble utnevnt før i juni 1955.²⁰⁹ Bevilgningene ble derfor i all hovedsak disponert av keiserens representant i Eritrea, keiserens svigersønn *Ras* Andargatchew Messai, en person som skulle få en sentral rolle i oppbyggingen av den etiopiske marine.²¹⁰

En stund var det snakk om å sende et visst antall kadetter til Hellas eller Jugoslavia for opplæring, men Haile Selassie bestemte at all grunnleggende utdanning skulle foregå hjemme. I utgangspunktet ønsket keiseren å få støtte og personell fra USA til oppbyggingen av en etiopisk marine, og de første fremstøtene overfor den amerikanske ambassaden i Addis Abeba kom i februar 1953. Responsen var negativ, men gav samtidig signal om at det kunne være mer hensiktsmessig å vente til de pågående base- og våpenhjelpavtalene var sluttført.

---

²⁰⁸ Strande 1957: 211.

²⁰⁹ Strande 1957: 208. Johnson daterer opprettelsen av den maritime delen av forsvarsdepartementet til 1953, men antyder samtidig 1954 et annet sted, se Johnson 1996: 13, 49.

²¹⁰ Johnson 1996: 49. *Ras* er en etiopisk tittel som kan oversettes til *general*.

KEISEREN HOS KONGEN

Jon Anton Johnson har i sin hovedoppgave utførlig behandlet det norske bidraget til oppbyggingen av den etiopiske marine, spesielt hvordan avtalen kom i stand. Min egen fremstilling av bakgrunnen for og oppstarten av dette samarbeidet bygger i stor grad på Johnsons arbeid. Ifølge Johnson var de amerikanske hentydningene betinget av egeninteresser i forhold til slutføringen av avtaleforhandlingene.²¹¹ Avtalene ble undertegnet i mai 1953, hvilket sikret USA flere baser i Etiopia, blant annet rettighetene til marinebasen i Massawa. Slik kunne de selv forsvare sine interesser i området, hvilket var mer hensiktsmessig enn å sette inn store ressurser og tid på å bygge opp en lokal etiopisk marineflåte. Amerikanerne var følgelig fremdeles negative til maritim støtte. Haile Selassie tok opp saken en siste gang under et besøk i USA våren 1954, men fikk igjen avslag på sine forespørsler. Keiseren vendte seg så til Norge.

Den første forespørselen kom til det norske Utenriksdepartementet i juni 1954 via den etiopiske ambassadøren i Stockholm. I denne omgang ble det uttrykt ønske om å få fire norske offiserer som lærere til en sjøfartsskole i Massawa. Den norske marinens overkommando avsto forespørselen med den begrunnelse at man ikke hadde personell å avse. Allerede i oktober samme år kom den neste forespørselen, denne gangen via den etiopiske honorære konsulen i Oslo direkte til de militære myndigheter. Overkommandoen gav igjen avslag med den samme begrunnelsen. Denne gangen ble det imidlertid åpnet for at norske menige kunne få gå i etiopisk tjeneste, forutsatt at det ble godkjent av kongen i statsråd.²¹²

Høsten 1954 var Haile Selassie igjen på reise, denne gangen til Europa. Keiseren skulle besøke både Danmark og Sverige, og det ble derfor ansett som passende å invitere ham til Norge også. På Kong Haakon VIIIs invitasjon ankom følgelig Haile Selassie Oslo 18. november og ble i tre dager. I løpet av oppholdet ble det arrangert et besøk til marinens hovedbase Karljohansvern i Horten, da keiseren ønsket å inspisere norske torpedobåter.²¹³ Anmodningen var ikke en tilfeldighet, tatt i betraktning keiserens planer om en egen marine, og det norske vertskapet forventet at han igjen ville fremme spørsmålet om norsk personell i den forbindelse. I tillegg til de to tidligere forespørselene ad diplomatiske kanaler, hadde

---

²¹¹ Johnson 1996: 9.

²¹² Johnson 1996: 13-14.

²¹³ RA, UD filer 9 10/10: Brev til ambassadør Per Prebensen i London, datert Oslo, 5. oktober 1954. Se også Johnson 1996: 14-15. Den eneste referansen til den norske innsatsen for å bygge opp en etiopisk marine i oversiktsserien *Norsk utenrikspolitikk historie*, er et bilde av Keiser Haile Selassie som inspiserer jageren Oslo, trolig under besøket ved Karljohansvern. Billedteksten redegjør kort for marineprosjektet, og avslutter tørt med å konstatere at Etiopia i dag verken har kystlinje eller marine, se Eriksen og Pharo 1997: 172.

myndighetene fått ytterlige informasjon om saken fra en tidligere norsk offiser, Torstein Diesen. Etter annen verdenskrig hadde en rekke utenlandske eksperter blitt ansatt i etiopisk tjeneste som rådgivere innen forskjellige sektorer. Diesen var i den forbindelse blitt ansatt som maritim rådgiver sommeren 1954. Norske myndigheter var derfor vel forberedt på et nytt fremstøt fra keiseren.²¹⁴ Det kom derimot noe uventet at henvendelsen gikk direkte til kongen.

For Haile Selassie var det trolig en selvfølge å innlede forhandlinger med en autoritet av samme rang som ham. Dessuten hadde både keiseren og kongen vært i eksil i England under annen verdenskrig. Slik ble det altså Kong Haakon VII som formidlet keiserens siste anmodning til den norske regjeringen. Denne gangen var responsen positiv, og ifølge Johnson ble det på slottet inngått en muntlig avtale av prinsipiell art mellom Haile Selassie og den norske regjeringen, hvor regjeringen sa seg villig til å støtte oppbyggingen av en etiopisk marine.²¹⁵

MULIGE MOTIVER FOR AVTALEN

Hvorfor var det så viktig for Haile Selassie å få i stand denne avtalen med Norge? Høyst sannsynlig var det mange andre stater som uten nøling ville grepet sjansen til å øve innflytelse over oppbyggingen av en marine i de farvann. Ifølge en note til Utenriksdepartementet fra Norges Eksportråd like før keiserens besøk, skal den etiopiske regjering, gitt de ferske erfaringene fra annen verdenskrig, ikke ansett det som aktuelt å involvere Italia eller Tyskland. Sverige var allerede sterkt engasjert i oppbyggingen av andre militære og sivile infrastrukturer, og ytterlige involvering ville muligens være uheldig. Videre antydes det at den etiopiske regjering ikke ønsket å samarbeide med tidligere kolonimakter som Frankrike og Holland.

Det ble også antatt at det heller ikke var ønskelig at en etiopisk marine skulle ende som en underavdeling av en stormakts marine, hvilket utelukket bistand fra Storbritannia eller USA.²¹⁶ Dette siste stemmer imidlertid ikke, siden Haile Selassie hadde gjort flere fremstøt for å få marinestøtte til å bli en del av base- og våpenhjelpavtalene som Etiopia inngikk med

---

²¹⁴ UD 38 11/16: Note til UD fra Norges Eksportråd, datert Oslo, 15. november 1954. Eksportrådet hadde fått informasjonen fra en representant fra firmaet Båtservice som nylig hadde vært i Etiopia, hvor vedkommende blant annet hadde hatt konferanser med Torstein Diesen. Se også Johnson 1996: 15.

²¹⁵ Johnson 1996: 17.

²¹⁶ UD 38 11/16: Note til UD fra Norges Eksportråd, datert Oslo, 15. november 1954.

USA i mai 1953. I en rapport til Utenriksdepartementet året etter meldes det imidlertid at rykter om denne typen militære avtaler ble dementert.²¹⁷ Det er dermed sannsynlig at keiserens anmodninger overfor amerikanerne ikke var allment kjent i politiske kretser. Det kan i denne sammenhengen påpekes at keiseren førte en bevisst politikk med tanke på relasjoner utad og utvikling innad. For å unngå at Etiopia skulle bli avhengig av ett eller noen få land, søkte han aktivt etter utviklingsaktører på ulike felt i ulike land.

Antakelig fremstod Norge som et godt alternativ simpelthen fordi landet hadde lange tradisjoner som sjøfartsnasjon, og fordi norske marineoffiserer var velsignet med et godt rykte. Det er også sannsynlig at Norge ble oppfattet som en småstat uten nevneverdig imperialistiske ambisjoner. Norske forestillinger om Etiopia var derimot ikke like flatterende. Haile Selassie ble mye omtalt både i norske medier og i politiske rundskriv i forbindelse med hans visitt i Oslo. Keiseren ble beskrevet som en eksotisk figur, men også presentert med stor respekt for hans fremtreden og vesen, og med anerkjennelse for hans politiske reformer. Etiopia ble derimot beskrevet som et håpløst tilbakeliggende land. Det ble tegnet et bilde av en befolkning som hjemsøktes av sykdommer, som ikke hadde tilgang på primære nødvendigheter som rent vann, og hvor de aller fleste var analfabeter. Landets politiske og religiøse ledere ble videre betegnet som reaksjonære og upålitelige. I dette bildet av undertrykkelse og nød, fremstod keiseren som den eneste pådriver for utvikling. Den påbegynte moderniseringen av Etiopia ble i disse omtalene tilskrevet keiserens personlige engasjement. Han fremstilles som et symbol for sitt land, og "[...] for de fargede folkene i verden står han som et lysende eksempel på at vanskelighetene som ligger foran dem kan overvinnnes."²¹⁸

Hvorfor valgte Norge å involvere seg i marineprosjektet? Da Haile Selassie var i USA hadde han i et møte med Dwight D. Eisenhower kommet med direkte anmodninger til presidenten om ytterligere amerikansk støtte, herunder forespørsel om oppbygging av en etiopisk marine. Et slikt utspill ble ansett som svært uortodoks og meget utidig, både av det amerikanske vertskapet og den øvrige etiopiske utenriksledelse.²¹⁹ Keiserens like direkte utspill overfor den norske kongen ble derimot mottatt mer positivt. Ifølge Johnson hersket den

---

²¹⁷ RA UD filer 25 4/44: Rapport til UD om politiske forhold i Etiopia, signert Chr. P. Reusch, Cairo 20. mai 1954.

²¹⁸ RA UD filer 9 10/10: Utklipp fra *Morgenposten* lørdag 23. oktober 1954. Se også utklipp fra *Friheten* 29. november 1954, *Aftenposten* 23. oktober 1954, *Vårt Land* 17. november 1954, i tillegg til en udatert pressemelding. For politiske rundskriv, se RA UD filer 25 4/44: Rapport til UD om politiske forhold i Etiopia, signert Chr. P. Reusch, Cairo 20. mai 1954.

²¹⁹ Johnson 1996: 11-12.

oppfatning blant de marineoffiserer som reiste til Etiopia, at kongens rolle som formidler hadde vært viktig for at regjeringen omsider besluttet å støtte marineprosjektet.

De to regentenes angivelige personlige kjennskap fra englandstiden skal også ha vært utslagsgivende. Johnson anser det som rimelig at kongen var vesentlig som formidler, men påpeker samtidig at hans rolle ikke må overdrives, gitt den norske konges posisjon i norsk politikk.²²⁰ Graden av personlig kjennskap og dets betydning kan også betviles. For det første bodde Kong Haakon VII i London, mens keiseren holdt til i Bath, hvor han hadde kjøpt eiendommen Fairfield House.²²¹ De første årene Haile Selassie tilbrakte i England var han heller ikke velkommen i Buckingham Palace. Ekskluderingen fra britisk sosietet skyldtes at britene var engstelige for å fornærme Mussolini og Italia.²²²

En lignende avvisende holdning forekom også fra norsk side i den perioden. Johnson forteller om en episode der Haile Selassie i 1938 ville takke Kong Haakon VII, den norske regjering og det norske folk for den humanitære støtten under krigen mot Italia. Norsk Rikskringkasting ville ikke overføre talen, angivelig av hensyn til Mussolini. Takksigelsene måtte foregå på telefon fra London til Trondheims Studenterforbund.²²³ Da Italia gikk inn i krigen på Tysklands side, endret dette holdningen overfor Haile Selassie. Kongen og keiseren var likevel ikke i samme land mer enn et års tid, siden Haile Selassie ble gjeninnsatt på tronen allerede i 1941. Det er derfor lite trolig at de hadde anledning til å pleie nevneverdig sosial omgang.

Personlige relasjoner spilte antakelig en større rolle i forbindelse med norske handels- og næringsinteresser i Etiopia. Den honorære konsulen for Etiopia i Oslo var Magnus Udjus, direktør for rederiet Mosvolds Red Sea Line. Johnson skriver at sjøfartsnasjonen Norge på 1950-tallet var en av de største trafikkantene i Suez-kanalen og gjennom Rødehavet. Rederiet A/S Mosvold & Co. etablerte seg i Addis Abeba i 1950, og opprettet i 1954 datterselskapet Mosvold Red Sea Line som skulle operere utelukkende på Etiopia. I tillegg til sjøfartshandelen, drev Mosvold også en møbelfabrikk og et varehus fra sitt kontor i Addis Abeba. Skipsrederen Torry Mosvold hadde et godt personlig forhold til keiseren, men Johnson holder det som usikkert hvorvidt de samkjørte sine anmodninger overfor norske myndigheter om å bistå med marineoffiserer.²²⁴

---

²²⁰ Johnson 1996: 16.

²²¹ http://en.wikipedia.org/wiki/Haile_Selassie#Exile, sist besøkt 4. juli 2006.

²²² RA UD filer 9 10/10: Utklipp fra *Friheten*, 11. november 1954.

²²³ Johnson 1996: 3.

²²⁴ For Johnsons behandling av rederiets Mosvolds betydning, se Johnson 1996: 24-26. Se også Iversen 1978: 279.

Det er derimot liten tvil om at det var i rederiet Mosvolds interesse at Norge skulle involvere seg i marineprosjektet. Dette kommer særlig frem i to notater til Utenriksdepartementet fra Norges Eksportråd i forkant av keiserens besøk, der rederiet Mosvold, spesielt i det første, fremgår som den viktigste informant.²²⁵ Det første notatet er datert 31. august, og er en henstilling om å invitere keiseren til Norge i forbindelse med hans reise i Europa. Notatet understrekte den betydning et slikt besøk ville ha for forbindelsen mellom Etiopia og Norge. Videre ble rederiet Mosvold fremstilt som det firma som hadde tatt seg av handelsforbindelsene siden krigen, og som hadde arbeidet for å utvikle forbindelser også på andre felt.

Det andre notatet, som kom rett før keiserens besøk, anbefalte at Norge skulle involvere seg i oppbyggingen av en etiopisk marine.²²⁶ Denne gangen stammet informasjonen hovedsakelig fra en representant fra firmaet Båtservice som nylig hadde vært i Etiopia, og blant annet hatt konferanser med den tidligere nevnte marinerådgiver Torstein Diesen. Notatet gjentok norske rederinteresser i prosjektet, men understreket også de muligheter et slikt engasjement kunne by norsk produksjon og eksport av eksempelvis båtmateriell, radioutstyr og motordeler.

Notatene nevnte også andre norske forbindelser til Etiopia. Torstein Diesen var eksempelvis ikke den eneste nordmann i etiopisk tjeneste. I samme periode hadde flere norske eksperter blitt ansatt i forskjellige utviklings- og moderniseringsprosjekter i Etiopia, blant annet innen den amerikanske storsatsingen på utviklingshjelp, *the Point IV Program*. Punkt-fire programmet ble lansert av president Harry S. Truman i hans innsettelsestale i januar 1949. Storsatsingen fikk det navnet fordi den ble presentert som den fjerde hjørnesteinen i amerikansk utenrikspolitikk etter FN, marshallplanen og NATO.²²⁷

I det første notatet var det en tilføyning om at keiserens besøk ville få betydning også for norsk misjonsvirksomhet i Etiopia. Norsk Luthersk Misjonssamband hadde vært operativ i Etiopia siden 1948. De etablerte seg hovedsakelig i sør, i Sidamo og Gamu-Gofa, men hadde en stasjon også i hovedstaden.²²⁸ I løpet av 1950-tallet hadde det vokst frem en liten norsk koloni i Addis Abeba, som bestod av enkeltpersoner og familier med tilknytning til misjon, handel, sjøfart og annen næringsvirksomhet.

---

²²⁵ RA UD filer 9 10/10: Notat til UD fra Norges Eksportråd, signert N.A. Jørgensen Oslo, 31. august 1954.

²²⁶ RA UD filer 9 10/10: Notat til UD fra Norges Eksportråd, diktert av N.A. Jørgensen og signert ass.dir. 15. november 1954.

²²⁷ Simensen 2003: 35.

²²⁸ Bruun 1995.

Ifølge Ola Iversen ble det opprettet et Norsk-Etiopisk Samfunn i 1954, der malingsfabrikanten Alf Bjerke var første formann. Gjennom rederiet Mosvold fikk Alf Bjerke a/s store leveringer til Etiopia, og opprettet senere et datterselskap i Addis Abeba. Den lokale investor var keiserens datter, prinsesse Tenagne Work, som for øvrig var mor til marinens øverstkommanderende, prins Alexander Desta.²²⁹ I henhold til Johnson var Endalkatchew Makkonen, som også var keiserens presseattaché og med på reisen i Europa, også formann for den norsk-etiopiske foreningen i Etiopia på denne tiden.²³⁰ Makkonen var i keiserens nærmeste krets, og satt senere i hans regjering. Kombinert med Alf Bjerkes senere forretningsforbindelser med kongehuset kan det virke som den norske kontingenten knyttet til Etiopia beveget seg i de høyeste sosiale og politiske kretser.

En mulig økonomisk drivkraft for involvering i marineprosjektet kan ha vært håpet om å selge en del utrangert militært materiell til Etiopia, nå som Norge fikk så mye nytt gjennom sitt medlemskap i NATO. Johnson legger særlig vekt på forsøket på å få solgt 33 britiske Vampire jetjagere. Denne såkalte jetflysaken behandles også av Hilde Henriksen Waage i hennes doktorgradsavhandling om norske relasjoner til Israel.²³¹ Flyene ble faset ut av det norske forsvaret høsten 1954 og lagt ut for salg. Det var flere parter som var interessert i å kjøpe flyene, hvorav Etiopia, Israel og et britisk selskap fremgikk som de mest egnede mottakere. En etter en falt de imidlertid fra. Det britiske selskapet klarte aldri å fremvise den nødvendige lisens fra britiske myndigheter, og Israel ble etterhvert ansett som en altfor politisk betent mottaker av våpensalg.

Etiopia stod derfor lenge igjen som en mulig oppkjøper av de utrangerte flyene, og norske myndigheter gikk flere runder med etiopiske myndigheter og til sist også med den svenske sjefen for det etiopiske flyvåpen. Etiopiske myndigheter ville angivelig ha flyene, men manglet økonomien til å gjennomføre et slikt kjøp. Da heller ikke amerikanerne var villig til å støtte kjøpet finansielt, ble det i februar 1957 klart at salget ikke ble noe av. Ifølge Johnson ble Vampireflyene følgelig destruert, og ikke ad hemmelige omveier solgt til Israel, slik det har vært antydnet av historikerne Hilde Henriksen Waage og Olav Wicken, og journalist Odd Karsten Tveit.²³²

---

²²⁹ Iversen 1978: 279. Alexander Desta omtales også som Iskender Desta, som er den etiopiske varianten av navnet.

²³⁰ Johnson 1996: 24.

²³¹ Waage 1997.

²³² Johnson 1996: 92.

Når det gjelder motiver av mer politisk art, fremhever Johnson særlig den såkalte svenskemodellen.²³³ Svenske offiserer hadde vært engasjert i militær opplæring i Etiopia helt siden 1920-tallet. I første omgang dreide det seg om bidrag til generell offisersutdanning. Etter annen verdenskrig fikk de en tid ansvaret for opplæringen av offiserer til den keiserlige livgarde. Senere ble de ansvarlig for utdanning av bygningsarbeidere, i tillegg til sterkt engasjement innenfor helseprosjekter. I en periode satt det blant annet en svensk lege som sjefsrådgiver i det etiopiske helseministeriet.²³⁴

Det viktigste engasjementet i denne sammenhengen var imidlertid svenskenes bidrag til oppbyggingen av et etiopisk flyvåpen, et prosjekt som ble påbegynt i 1946. I 1955 var til sammen et åttitalls svenske offiserer, teknikere og administrativt personell ansatt i det etiopiske flyvåpenet. Norge har siden unionsdagene vært preget av et lite mindreverdighetskompleks overfor sin nabo i øst. Det er derfor trolig at denne vesentlige svenske innsatsen representerte et forbilde eller form for prestisje, som utløste en interesse hos norske myndigheter for å involvere seg på samme måte i marineprosjektet. De svenske erfaringene fra Etiopia ble i hvert fall trukket frem da Forsvarsdepartementet i et notat fremla muligheter og fordeler i forbindelse med et slikt engasjement.²³⁵

Andre politiske momenter kan ha vært Etiopias klare sympatier for vesten i den kalde krigen. Denne posisjonen var særlig representert ved at Etiopia i 1950 hadde sendt tropper for å kjempe med amerikanerne i koreakrigen.²³⁶ I tillegg hadde landet som nevnt nylig inngått omfattende base- og våpenhjelpavtaler med USA, selv om disse ikke var allment kjent i samtiden. Innenfor rammen av den kalde krigen, kunne et engasjement for å etablere en etiopisk marine således representere et norsk bidrag til NATOs alliansebygging gjennom militært samarbeid og assistanse. En slik oppgave var perfekt for et lite land hvis store stolthet var den lange tradisjonen som sjøfartsnasjon.

Totalt sett danner disse mulige motivene et bilde som overveiende fremhever hva en involvering i marineprosjektet kunne innebære for norske interesser i området. Mulige positive effekter i forhold til etiopisk utvikling og modernisering ser derimot ut til å ha vært av mindre betydning. Oppbyggingen av en etiopisk marine kan derfor ikke betegnes som et bistandsprosjekt i vanlig forstand. Etterhvert som utviklingshjelp utover 1950- og 1960-tallet ble et etablert foretak, ble mulighetene for giverens egen vinning tonet ned. Historien viser

---

²³³ Johnson 1996: 26-30.

²³⁴ Hofvander 2003. Legen het Frida Hylander, og hadde tidligere tjenestegjort ved en ambulanse utsendt av det svenske Røde Kors i forbindelse med den italienske invasjonen av Etiopia.

²³⁵ Johnson 1996: 28.

²³⁶ Markakis og Ayele 1978: 33.

likevel at mangt et bistandsprosjekt har vært tuftet på lignende motiver som de som lå til grunn for norsk involvering i det etiopiske marineprosjektet.

”BE PREPARED TO GO TO ETHIOPIA”²³⁷

I slutten av januar 1955 reiste admiral Thore Horve og oberstløytnant Paul M. Strande på en måneds befarings og rekognosering til Etiopia og Eritrea.²³⁸ Turen resulterte i et forslag som ble lagt frem i slutten av februar, hvorpå keiseren nedsatte et tremannsutvalg for å diskutere og enes om de første tiltakene. I mai ble det vedtatt i regjeringsskonferanse at norsk personell skulle innvilges permisjon for å delta på frivillig basis i marineprosjektet.²³⁹ Allerede 1. oktober samme år påbegynte det første kullet med kadetter sin utdanning på den nye sjøkrigsskolen i Massawa. 2. januar 1956 foretok keiseren den offisielle åpningen.

Den første fasen av samarbeidet mellom etiopiske og norske myndigheter var preget av startvansker. For det første fant de norske representantene det vanskelig å forholde seg til det etiopiske handlingsmønsteret. Dette gjorde seg i første rekke gjeldende på det praktiske plan, siden etiopisk byråkrati og infrastruktur var annerledes og fremstod som mer uforutsigbar enn det nordmennene var vant med. Kommunikasjonsproblemer gjorde seg likeledes gjeldende på det politiske plan. Kodene innenfor tradisjonell etiopisk styreform ble oppfattet som altfor komplekse til å beherskes tilfredsstillende på så vidt kort tid. Dette var noe av årsaken til at både Strande og Horve trakk seg fra ansvaret for marineprosjektet i Etiopia allerede sommeren 1956. En stund hersket det usikkerhet om hvorvidt det fortsatt skulle satses på et norsk engasjement.²⁴⁰

Etableringen av en etiopisk marine var i mange henseende Haile Selassies prosjekt. Keiseren ville imidlertid ikke bare at prosjektet skulle fortsette, han ønsket at den norske innsatsen skulle utvides.²⁴¹ Resultatet av forhandlinger i Oslo mellom norske myndigheter og en etiopisk utsending, ble at kommandør Leif Henrik Rosenvold Lund ble beordret til Etiopia ved kongelig resolusjon av 11. januar 1957. Hans oppgave var å sikre de norske offiserenes

---

²³⁷ Strande 1957: 209: Sitatet var den første setningen i en telefonsamtale der Strande fikk vite at han skulle reise til Etiopia på befarings ekspedisjon.

²³⁸ Strande 1957: 209.

²³⁹ UD 25 9/25 bind 2: Notat datert 19. oktober 1977; Den etiopiske flåteoppbygging – norsk rolle.

²⁴⁰ Johnson 1996: 68-75.

²⁴¹ Johnson 1996: 73-76.

interesser, i tillegg til å fungere som marinerådgiver.²⁴² I motsetning til sine forgjengere ble Lund gitt status som offisiell utsending, og lønnen hans skulle betales over statsbudsjettet. I tillegg åpnet de norske myndighetene for frigjøring av flere norske offiserer til tjeneste i Etiopia. Hvorfor gikk myndighetene med på denne utvidelsen av engasjementet?

Det var forsvarsråd Jacob Modalsli som var Forsvarsdepartementets representant i forhandlingene med keiserens utsending. Johnson holder det for sannsynlig at Modalsli ennå på dette tidspunktet så muligheten for å få solgt Vampireflyene til Etiopia. Han argumenterer videre for at Modalsli kan ha sett Lunds lønn som en rimelig innsats for å sikre et salg med en betraktelig større profitt.²⁴³ En mindre konspiratorisk, og trolig mer plausibel forklaring, er at det under forhandlingene ble uttalt at Etiopia vurderte å be svenskene overta marineprosjektet dersom nordmennene ikke var tilstrekkelig imøtekommende overfor keiserens ønsker.²⁴⁴ En slik sorti ville ha vært pinlig for norske myndigheter, særlig i lys av de mange svenske prestasjonene i Etiopia. Prosjektet ble nok også videreført og utvidet av samme årsak som det var blitt påbegynt, nemlig for å sikre norske næringsinteresser i området. Trass i at Lunds beordring var ved kongelig resolusjon, er det viktig å påpeke at verken svenske eller norske samarbeidsavtaler med Etiopia var av formell art. Avtalen figurerer således ikke i *Stortingsforhandlinger* sin oversikt over overenskomster inngått med fremmede makter. Prosjektet var forankret i en uformell avtale på regjeringsnivå, og ifølge Johnson er engasjementet i sin helhet unikt innen norsk statlig forvaltningspraksis.²⁴⁵

Den keiserlige marinens hovedkvarter hadde blitt etablert i Addis Abeba. Marinens kommandør skulle være etiopier med de norske offiserene som sine underordnede. Med unntak av enkelte offiserer som fungerte som rådgivere ved hovedkvarteret, var nordmennene stasjonert i Massawa, Eritrea, der den gamle italienske marinebasen ble restaurert og utvidet. Det meste måtte bygges opp fra grunnen, både materielt sett og med hensyn til kunnskap og ferdigheter. Da sjøfartsskolen åpnet i oktober 1955, bestod den keiserlige etiopiske marine av en – leilighetsvis to – gamle robåter. De ferske kadettene hadde heller ingen erfaring, de fleste hadde ikke engang sett havet før de kom til basen i Massawa. Under slike forhold var det vanskelig å undervise i sjømannskap. Takket være behjelpelig stab ombord på enkelte utenlandske krigsfartøy på visitt, kom både instruktører og kadetter seg litt på sjøen likevel.²⁴⁶ Den materielle situasjonen bedret seg etterhvert, siden marinen mottok utrangert utstyr og

---

²⁴² Strande 1957: 219.

²⁴³ Johnson 1996: 83-84.

²⁴⁴ Johnson 1996: 80.

²⁴⁵ Johnson 1996: 72.

²⁴⁶ Strande 1957: 211.

fartøy gjennom den amerikanske våpenhjelpavtalen. I tillegg kom det bidrag fra blant annet Norge og Nederland.

Det ble opprettet tre linjer på sjøkrigsskolen; dekk, maskin og intendantur, som er en militær logistikkvåpengren. I 1956 ble utdanningen supplert med en kvartermesterskole med fem linjer; dekk, maskin, intendantur, radio og elektronikk. Omtrent samtidig ble det også opprettet en rekruttskole for opplæring av menige.²⁴⁷ Kadettene ble rekruttert blant gutter som hadde fullført *secondary school*, mens for rekrutter til kvartermesterskolen holdt det med fullført *elementary school*. Ifølge de norske instruktørene hadde elevene de nødvendige forkunnskaper og behersket tilstrekkelig engelsk til å følge undervisningen, men at de som gutter flest var mer interessert i praksis enn i teori.²⁴⁸

Et særpreg ved den keiserlige marineproklamasjon i 1953 var at den ikke bare omfattet sjøforsvar. Alminnelig sjøfart og fiske skulle også sortere under forsvarsministeren.²⁴⁹ Dette kan ha vært medvirkende til at en av de norske offiserene, Ditlef Vellesen, ble innkalt som forsvarer i en rettssak som omhandlet brudd på territorialgrensen. På sitt første operative tokt, oppbrakte den ferske etiopiske marinen et femtentalls jemenittiske dhow'er, som hadde fisket perler ved Dhalakøylene. Rettssaken som fulgte ble ledet av en etiopier og en dommer fra Asmara, som tilfeldigvis var svensk, i tillegg til den tidligere nevnte greske marinerådgiveren. Forvarer hadde man imidlertid glemt å oppnevne. Ditlef Vellesen underviste blant annet i folkerett på sjøfartskolen, og ble derfor beordret til å fungere som forsvarer for de jemenittiske perlefiskerne. Da den greske marinerådgiveren reiste hjem kort tid etter, overtok Vellesen hans rolle som marineekspert ved domstolen, og deltok følgelig i alle rettssaker som involverte sjøen resten av sin tjenestetid ved basen.²⁵⁰

En offiser fra den første kontingenten som dro nedover skal også ha vikariert for den greske marinerådgiveren i retten ved enkelte anledninger. Det er ellers ingen belegg for at en slik involvering i den lokale forvaltning ble en vanlig oppgave for de norske offiserene i Eritrea. For det meste levde nordmennene et relativt avsondret liv fra det lokale miljøet.²⁵¹ Offiserer, sivile instruktører og deres familier bodde inne på basens område. I det hete sommerhalvåret flyttet ofte skolen undervisningen til Embatkalla, som lå litt kjøligere til i høyden. Der var det også bungalower og svømmebasseng tilgjengelig for nordmennene. Koner og barn bodde som regel der om sommeren, men enkelte flyttet helt opp til Asmara i

---

²⁴⁷ Hustad 1958: 154 og Henningsen 1978.

²⁴⁸ Hustad 1958: 155.

²⁴⁹ Strande 1957: 208.

²⁵⁰ Intervju med Ditlev Vellesen, Oslo 18. juni 2003. Vellesen var i etiopisk tjeneste fra 1958 – 1961.

²⁵¹ Hustad 1958. Han beskriver blant annet bo- og leveforholdene for de som tok tjeneste i Etiopia den første tiden.

denne tiden. Andre nordmenn i Etiopia holdt hovedsakelig til i Addis Abeba. De som var stasjonert i Massawa hadde derfor mest kontakt med hverandre, i tillegg til en viss sosial omgang med andre europeere bosatt i Massawa eller Asmara. Det var også en viss kontakt med høyerestående etiopiere. Relasjoner til lokalbefolkningen derimot begrenset seg hovedsakelig til hushjelp og annet tjenerskap.

På det meste var det opptil 40 nordmenn med familier stasjonert i Massawa, og utgjorde dermed en liten koloni. Det ble født flere barn i løpet av perioden, og de større barna hadde skoletilbud frem til tredje klasse. En tid var det en norsk lege tilknyttet basen, og i den første perioden var også banksjefen i Asmara en nordmann. På mange måter hadde nordmennene sitt eget samfunn, og basen i Massawa og fasilitetene i Embatkalla har i intervjuer blitt fremstilt som to norske øyer. Lønnen ble betalt over det etiopiske statsbudsjettet, og ble beskrevet som rimelig. Siden levekostnadene var generelt lave, og bolig og fasiliteter på basen og i Embatkalla var gratis, er det sannsynlig å anta at det endelige utkommet var rimelig godt.

Avhandlingens intervjuobjekter oppgav at de trivdes i tjenesten og var overveiende fornøyd med forholdene.²⁵² Grunnlaget for å søke etiopisk tjeneste var i første omgang ren eventyrlyst. Oppdraget i Etiopia fremstod som spennende og interessant, og representerte dessuten utsikter til å legge seg opp litt penger. Oppfatningen blant kollegene hjemme i Norge var også at nordmennene i Etiopia levde gode dager.²⁵³ Rekrutteringen foregikk i Norge, og de som slo til fikk permisjon uten lønn og ”gikk ut av nummer”, hvilket innebar at de måtte stå over alminnelig opprykk i rang mens de var i etiopisk tjeneste. Kontraktene var på to til tre år, og offiserene fikk beholde inntil tre års ansiennitet i forsvaret. Medlemskapet i statens pensjonskasse opphørte dermed midlertidig.

Det var svært få eritreere som kom inn på sjøkrigsskolen. Etterhvert kom det til en del eritreere på basen i form av teknisk personal, men i all hovedsak var lokalbefolkningen representert ved etiopiere. I henhold til samtaler med enkelte av de involverte norske offiserene, reflekterte ikke nordmennene videre over skillet mellom eritreere og etiopiere. Det var ingen ytre markører som indikerte forskjell, og nordmennene behersket ikke de lokale språkene godt nok til at de kunne fungere som indikator heller. Samtalene gir overveiende det

---

²⁵² Fremstillingen av forholdene for nordmennene i Eritrea er fra samtaler/intervjuer med følgende personer som har vært stasjonert der: Thomas Rasmussen, Sandefjord 16. mars 2002, Reidar Yvenes, Oslo 26. juni 2002, Inge Thorp, Tromsø 7. desember 2002, Ditlev Velleesen, Oslo 18. juni 2003 og Per Henning Lauritzen, per telefon 1. august 2003.

²⁵³ Samtale med Per Folkenborg, Sjøvegan 29. januar 2004. Folkenborg var ansatt i den norske marinen i samme tidrom som marineprosjektet i Etiopia pågikk.

inntrykk at nordmennene ikke oppfattet Eritrea som en egen enhet på det tidspunktet.²⁵⁴ De forholdt seg til Eritrea som en del av Etiopia, og oppfattet likeledes sitt opphold som værende i Etiopia. Samtidig fremkommer det, både i samtaler og i samtidige tekster, at man var klar over Eritreas særstilling som tidligere europeisk koloni, spesielt fordi området var merkbart bedre utviklet enn det øvrige Etiopia.

Italienerne hadde, særlig det siste tiåret av sitt koloniale herredømme, etablert en grunnleggende infrastruktur innen økonomi, industri og kommunikasjon. Dette var særlig synlig med jernbane og veinett, moderne tunneler, bruer og viadukter, i tillegg til den overveiende italienske arkitekturen i de større byene. Etiopia for øvrig ble derimot oppfattet som svært tilbakeliggende. Paul M. Strande beskrev for eksempel Etiopia som et "[...] land der hjulet for de fleste er en ny oppfinnelse, vedlikehold et ukjent begrep og tid ikke teller."²⁵⁵ Nordmennes møte med Etiopia var utvilsomt preget av kulturkollisjoner. Det er derfor trolig at de følte seg litt mer komfortable i Eritrea, og da spesielt i Asmara, som på mange måter minnet om en moderne italiensk by.

En lignende holdning til Eritrea og eritreeres særstilling kommer frem i en rapport til forsvarsminister Nils Handal fra kommandør Bjarne Christiansen. Han forteller at elevene ved skolen hadde "[...] vanskeligheter med de tekniske fag som de etter lærernes utsagn ikke synes å ha særlige anlegg for. Eritreerne skal være bedre i så henseende, men dem er det bare et fåtall av. Dette siste skal skyldes politiske hensyn idet søkningen til skolen også fra Eritrea er meget stor."²⁵⁶ Dette utsagnet rimer også godt med den oppfatning at etiopiske myndigheter ikke ønsket å benytte seg av lokalt sjømannskap og erfaring av frykt for at marinen skulle komme under eritreisk kontroll.

Det var ingen hemmelighet at det var krefter i Eritrea som ikke var fornøyd med føderasjonen, selv om nordmennene i Eritrea, særlig den første tiden, ikke nødvendigvis var spesielt bevisst når det gjaldt den lokale politiske utviklingen. Det er imidlertid to samtidige forhold som bør få en nærmere presentasjon, da de både direkte og indirekte fikk konsekvenser for Norges engasjement i marineprosjektet. Det ene var det mislykkede kuppforsøket i Addis Abeba i desember 1960. Det andre var etableringen av den eritreiske motstandsbevegelsen.

---

²⁵⁴ Samtaler/intervjuer med: Thomas Rasmussen, Sandefjord 16. mars 2002, Reidar Yvenes, Oslo 26. juni 2002, Inge Thorp, Tromsø 7. desember 2002, Ditlev Velleesen, Oslo 18. juni 2003 og Per Henning Lauritzen, per telefon 1. august 2003.

²⁵⁵ Strande 1957: 219.

²⁵⁶ UD 11 7/2: Rapport til forsvarsminister Nils Handal fra kommandør Bjarne Christiansen, datert 1. februar 1961.

KUPPFORSØKET I ADDIS ABEBA

Den etiopiske styreformen hadde føydale trekk, og var preget av en sterk sentralisering av makten. Haile Selassies styre var intet unntak, men samtidig ble han tidlig kjent for sin reformvillighet.²⁵⁷ Han iverksatte en omfattende utbygging og modernisering av utdanningssystemet, helsesektoren og alminnelig infrastruktur. I denne prosessen knyttet keiseren til seg en rekke utenlandske eksperter for kortere og lengre perioder. Han ønsket å integrere Etiopia i verdensøkonomien, men ambisjonene ble til en viss grad hindret av depresjonen på 1930-tallet. Da Haile Selassie returnerte til Etiopia etter annen verdenskrig, fortsatte han reformprosessene, og hans internasjonale aspirasjoner ble nå i særlig grad rettet mot USA. Keiserens omdømme som reformator var anerkjent i utlandet, noe som blant annet kom til uttrykk i norske medier i forkant av hans besøk i Norge.

Det at studentene demonstrerte og viste sin sympati i forbindelse med kuppforsøket i desember 1960, karakteriseres av Christoffer Clapham som den første alvorlige sprekken i denne fasaden.²⁵⁸ I realiteten gikk nemlig utviklingen og reformeringen av det tradisjonelle etiopiske samfunnet svært sakte. Dette ble, ifølge Randi Rønning Balsvik, spesielt tydelig ettersom enkelte etiopiere fikk muligheten til å studere i utlandet, samtidig som en del utenlandske studenter kom for å studere i Addis Abeba.²⁵⁹ Trass i etiopiske myndigheters forsøk på å fremstille det motsatte, ble det gjennom denne kontakten tydelig for studenter og den intellektuelle eliten i Etiopia at landet deres sakk akterut i den afrikanske moderniseringsprosessen. Etiopia med sin lange historie, sine stolte tradisjoner og som aldri hadde vært kolonisert, ble nå forbigått av de andre afrikanske landene i utvikling.

Det var imidlertid ikke studentene som stod bak kuppforsøket, men en liten gruppe bestående av intellektuelle og offiserer fra politistyrken og den keiserlige livgarde. De fant regimet korrump og reaksjonært, og ønsket å etablere et nytt styre som skulle sikre Etiopia den nødvendige utvikling og fremgang. Kuppmakerne slo til om morgenen 14. desember, mens keiseren var i Brasil på statsbesøk.²⁶⁰ Forsøket virket imidlertid dårlig planlagt, og ble slått ned etter kun tre dager. Bortsett fra studentene ved universitetet i Addis Abeba, hadde kuppet tilsynelatende liten oppslutning fra folket. Dette skyldtes antakelig at den etiopiske eliten var

---

²⁵⁷ Marcus 1994: 130, 137 og 156.

²⁵⁸ Clapham 1988: 33.

²⁵⁹ Balsvik 1985: 100.

²⁶⁰ UD 25 4/44: Rapport om kuppet i Addis Abeba, Etiopia, 14. – 17. desember 1960, signert kommandør Lund, Addis Abeba, 21. desember 1960.

svært liten og avhengig av keiseren, mens storparten av befolkningen levde under forhold hvor det ikke var rom for politisk bevissthet eller aktivisme.

Selv om kuppet mislyktes førte det til reformer fra keiserens side. Han unnlot også å straffe de studentene som hadde demonstrert for kuppet i gatene, gitt at de underskrev et brev hvor de ba keiseren om forlatelse. Kuppet var likevel, i henhold til Christopher Clapham, en forløper for mobilisering i årene frem mot revolusjonen i 1974.²⁶¹ Randi Rønning Balsvik argumenterer for det samme, og beskriver kuppet som et brudd på regjeringens propagandamonopol, og et forsøk på å konfrontere realitetene i det samtidige etiopiske samfunnet. Noen hadde for første gang utfordret det allmektige regimet.²⁶² Kuppet hadde således en stor effekt med hensyn til utviklingen av politisk bevissthet i intellektuelle kretser.

Det etiopiske flyvåpenet var en av de viktigste militære enhetene i forbindelse med å slå ned kuppforsøket, og følgelig var svensk personell involvert.²⁶³ De norske offiserene var ikke involvert i kamper de tre dagene, men marinebasen i Massawa var i full beredskap. Selv om offiserene var norske statsborgere, var de like fullt i etiopisk tjeneste. Det var følgelig en forventning om å forsvare keiserens interesser.²⁶⁴ Det hersket imidlertid en viss usikkerhet om lojaliteten til etiopierne som var stasjonert på basen. Den norske ledelsen konfererte med et par av de eldste etiopiske offiserene, og fant at man kunne regne med en 50/50 deling av etiopiernes holdning til kuppet. For å være på den sikre siden ble etiopierne postert på steder der de ikke kunne motta nyheter om situasjonens utvikling frem til faren var avblåst. Man fryktet også muligheten for at det stod utenlandske interesser bak, så fremmede skip i farvannet ble nøye observert.²⁶⁵

Situasjonen tydeliggjorde behovet for offisiell norsk representasjon i Etiopia for å trygge interessene og sikkerheten for det etterhvert relativt store antallet nordmenn som var bosatt i landet. Svenskene hadde en ambassade, men Norge var kun representert gjennom et visekonsulat, noe også etiopiske myndigheter var misfornøyde med. Dette ble tatt opp under forsvarsminister Nils Handals besøk i Etiopia, uten at det førte til noe.²⁶⁶ Kravet om offisiell representasjon av et visst format ble reist flere ganger, både fra etiopiske myndigheters side

---

²⁶¹ Clapham 1988: 33.

²⁶² Balsvik 1985: 100.

²⁶³ UD 38 11/16: Note om norsk marinepersonell i Etiopia, datert 18. februar 1964, og rapport fra reise til Stockholm, datert 19. februar 1964.

²⁶⁴ UD 11 7/2: Rapport til forsvarsminister Nils Handal fra kommandør Bjarne Christiansen, datert 1. februar 1961.

²⁶⁵ Intervju med Ditlev Vellesen, Oslo 18. juni 2003.

²⁶⁶ UD 11 7/2: Referat fra forsvarsminister Nils Handals møte med kommandør Alexander Desta i Addis Abeba, signert Nils Handal, Oslo, 11. februar 1961.

og av nordmenn som residerte eller hadde interesser i Etiopia. Først sommeren 1991, etter mengisturegimets fall, ble det opprettet en fast norsk representasjon i Addis Abeba.²⁶⁷

Også i Norge vakte kuppet reaksjoner. Handals reise til Etiopia var på Alexander Destas invitasjon, kommandør av den etiopiske marine og keiserens dattersønn. Reisen skulle egentlig vært gjennomført et år tidligere, men av personlige årsaker hadde Handal sett seg nødt til å utsette det. Besøket fant dermed sted rett i etterkant av det mislykkede kuppforsøket, noe som medførte sterk kritikk i norske medier. Handal brakte med seg en miniatyrkanon som gave til keiseren, noe som riktignok var blitt bestemt ved en tidligere anledning, men det gjorde ikke pressen mildere stemt. Både besøket og gavens symbolverdi ble ansett som høyst ubetimelig. I avisen *Dagbladet* kunne man lese følgende:

”Etter opprøret i Etiopia, etter de blodige gjengjeldelsesaksjonene fra keiserens side, etter den brutale og middelalderske justis med å henge døde motstandere i lyktestolpene til offentlig beskuelse, er det ikke noe passende tidspunkt for en norsk statsråd å dra på offisielt besøk til den samme keiser og hylle ham. Aller minst hylle ham med en kanon [...]”²⁶⁸

Artikkelen argumenterte videre for at Norge i altfor stor grad tenderte til å godta reaksjonære og korrupte regimer, bare de hadde den ”riktige” utenrikspolitiske orienteringen, en kritikk som ofte har fulgt norsk utenrikspolitikk.

På embetsmannsnivå fremstod holdningen til kuppet som mer nøktern. Det samme gjaldt rapporter fra de nordmenn som oppholdt seg i Addis Abeba under kuppet. Det fremkom en viss forståelse for motivene for opprøret, men lojaliteten lå tydelig hos keiseren. Kuppet ble beskrevet som en overraskelse og en kaotisk opplevelse, samtidig som situasjonen fremstod som mindre truende ved at lokalbefolkningen opptrådte med ro og vennlighet. Det var derimot ingen anerkjennelse av hjemlige mediers beskrivelse av keiserens reaksjoner overfor opprørerne. Som en reaksjon på påstandene om offentlig beskuelse av de henrettede, rapporterte en kvinne at ”[...] det ikke er en lyktestolpe i hele Addis som egner seg til formålet.”²⁶⁹

---

²⁶⁷ UD 76 8/44 bind 18: Telex til UD fra Addis Abeba datert 5. mai 1992; Ambassaden/representasjonen ut av Kirkens Nødhjelps lokaler.

²⁶⁸ UD 11 7/2: Utklipp fra *Dagbladet*, datert 1. januar 1961.

²⁶⁹ UD 11 7/2: Fru Flaathens personlige betraktninger fra urolighetene, datert 27. desember 1960. Det ble satt opp galger hvor de henrettede ble fremvist, men disse ble raskt tatt ned da det viste seg å gi et dårlig inntrykk internasjonalt, se UD 25 4/44: Rapport til det svenske utenriksministeriet fra den svenske ambassadøren i Addis Abeba, datert 10. januar 1961. For andre stedlige norske holdninger til kuppet, se blant annet UD 25 4/44: Rapport om kuppet i Addis Abeba, Ethiopia, 14. – 17. desember 1960, signert kommandør Lund, Addis Abeba, 21. desember 1960.

ETABLERING AV MOTSTANDSBEVEGELSEN I ERITREA

Også i Eritrea var det flere som var misfornøyde med det etiopiske regimet, da særlig måten føderasjonen mellom de to landene ble håndtert fra etiopisk side. Tekeste Negash er en av de som har behandlet den føderative perioden mest detaljert, og ifølge ham fungerte aldri føderasjonen i henhold til intensjonen.²⁷⁰ Dette skyldtes særlig den forordning at føderasjonens øverste myndighet var tillagt den etiopiske keiseren. En slik maktfordeling resulterte i en gradvis erodering av Eritreas status som en autonom del, og opphevelse av sivile rettigheter som politisk organisering og egen presse. De føderative organer og eritreiske nasjonale institusjoner og symboler ble ignorert, og etterhvert oppløst eller erstattet med etiopiske. I 1958 ble det eritreiske flagget fjernet til fordel for det etiopiske, og i 1960 ble den eritreiske regjeringen omdefinert til den eritreiske administrasjonen. 14. november 1962 stemte denne administrasjonen, etter påtrykk fra etiopiske myndigheter, for oppløsning av føderasjonen og dermed også for en avvikling av egen funksjon.

Et av resultatene av den voksende misnøyen med etiopisk overstyring i føderasjonsperioden var etableringen av undergrunnsbevegelsen Eritrean Liberation Movement, ELM, i november 1958.²⁷¹ Negash antyder at det muligens ikke ville blitt noen motstandskamp, i hvert fall ikke en så omfattende, dersom det ikke hadde vært åpnet for en så vidt langdryg prosess med hensyn til alternative skjebner for Eritrea.²⁷² Den blomstrende politiske aktiviteten og utsiktene til et mulig selvstendig Eritrea i forkant av FNs endelige vedtak, hadde utgjort en bevisstgjøring i enkelte lag av den eritreiske befolkningen. Denne utviklingen ble effektivt kneblet ettersom føderasjonen med Etiopia gikk i oppløsning. Den politiske mobiliseringen på slutten av den britiske perioden kombinert med etiopiske myndigheters undertrykking kan således tolkes som grunnlaget for den eritreiske frigjøringskampen, der retten til selvbestemmelse gjennom en folkeavstemning ble det bærende prinsippet.

ELM bestod hovedsakelig av tidligere aktivister innen arbeiderbevegelsen og enkelte eritreiske politiske partier, i tillegg til lærere, studenter, intellektuelle og handelsfolk. Dette var grupper som hadde en viss politisk trening, og som av ulike årsaker ønsket et selvstendig Eritrea. Inspirasjonen kom fra intellektuelle eritreere i eksil i Sudan, og de første hemmelige

---

²⁷⁰ Negash 1997: 124-148.

²⁷¹ Bereketab 2000: 183.

²⁷² Negash 1997: 144.

gruppene kom til i det vestre lavlandet. Ifølge Redie Bereketeab var det allerede innen april 1959 etablert hemmelige ELM-celler i de fleste urbane sentra i Eritrea.²⁷³

Bevegelsen trakk medlemmer fra både kristen og muslimsk kulturbakgrunn, og et av formålene var å overkomme de interne forskjellene i den eritreiske befolkningen for å kunne stå samlet i kamp for selvstendighet. Dette ønsket kom blant annet til uttrykk gjennom slagordet ”Muslims and Christians are brothers, and their unity makes Eritrea one [nation]”, tatt i bruk under en samling i Asmara 1960.²⁷⁴ Intensjonen var å benytte hovedsakelig fredelige virkemidler. Ideen om væpnet opprør var også aktuell, men det kom aldri så langt. Bereket Habte Selassie hevder at ELM manglet et klart politisk program, og at den fragmenterte organiseringen, kombinert med et stadig sterkere press fra etiopiske politimyndigheter, svekket bevegelsen.²⁷⁵

Den vanlige oppfatningen er at Eritrean Liberation Front, ELF, var en direkte videreføring av ELM. Selv om det nok var elementer fra ELM med i etableringen av ELF, var startfasen av den eritreiske frigjøringskampen, ifølge Bereketeab, preget av rivalisering mellom forskjellige grupperinger.²⁷⁶ Samtidig som ELM i 1960 planla overgang til væpnet motstand, ble ELF dannet av en gruppe eritreiske eksilstudenter og politiske aktivister i Kairo. I september 1961 proklamerte en tredje gruppe basert i det vestre lavland væpnet kamp mot etiopiske styresmakter. De fikk støtte fra Kairo-gruppen, og det var denne konstellasjonen som vant kampen om å føre frigjøringskampen, selv om det var først i 1965 at det lyktes ELF å eliminere ELM for godt.

ELM hadde aktive grupper i de fleste urbane sentra i Eritrea, både i høylandet, lavlandet og ved kysten. ELF derimot var i startfasen mest aktiv i det vestre lavland, i nord og ved kysten. Aktiviteten var relativt liten, og det var derfor enkelt for myndigheten å avfeie eventuelle trefninger som *shifta*. *Shifta* er den lokale benevnelsen for banditter og landeveisrøvere, og har i utgangspunktet ingen politisk konnotasjon. Likevel argumenterer historikere for at en del av den uro som er blitt beskrevet som *shifta* av henholdsvis italienske, britiske og etiopiske myndigheter i realiteten var politisk betinget. *Shifta*-tradisjoner bidro også med et visst erfaringsgrunnlag for en mer utvidet geriljaaktivitet.²⁷⁷

---

²⁷³ Bereketeab 2000: 183.

²⁷⁴ Bereketeab 2000: 183. Klamme som i originalen.

²⁷⁵ Selassie 1989: 46-47.

²⁷⁶ Redie Bereketeab 2000: 184 og Selassie 1989: 47-48. Bereketeab hevder at ELM ble eliminert av det rivaliserende ELF. Bereket Habte Selassie antyder videre en tredje part i rivaliseringen om hvem som skulle drive kampen for selvstendighet.

²⁷⁷ Negash 1997: 61-67 og 149.

Samtaler med de nordmenn som var stasjonert i Eritrea på denne tiden, tyder på at det var liten grad av oppmerksomhet omkring den voksende politiske uroen. Det ble imidlertid lagt merke til at Etiopia i økende grad påla Eritrea en rekke restriksjoner.²⁷⁸ Dette fikk særlig konsekvenser for eritreisk industri og forretningsvirksomhet, og det meste av utenlandske investeringer skiftet over til Addis Abeba. Endringene forringet den kommersielle infrastrukturen, noe som antakelig påvirket hverdagen til nordmennene og deres familier. Det finnes derimot ikke belegg for at nordmennene skal ha opplevd den etiopiske annekteringen av Eritrea i november 1962 som en dramatisk situasjon. Kuppforsøket i Addis Abeba i 1960, og den følgende mobiliseringen av basen i Massawa, fremstår som en langt mer skremmende erfaring.

Den væpnede motstanden mot det etiopiske regimet økte i etterkant av annekteringen. Landeveisrøveri hadde hele tiden vært et alminnelig fenomen, og nordmennene var advart mot å reise etter mørkets frembrudd. Fra etiopisk side ble denne typen episoder avvist som *shifta*, men for nordmennene ble det etterhvert tydelig at uroen hadde antatt et politisk format. Enkelte trefninger fremstod som ren geriljavirksomhet, og ved et tilfelle kom det til alarmtilstand på basen. Gjennom kontakt med lokalbefolkningen, spesielt gjennom en av de norske offiserene som var gift med en eritreisk kvinne, fikk nordmennene og deres familier en viss innsikt i det som rørte seg. De lokale kollegaene og rekruttene på basen var imidlertid ikke spesielt meddelsomme om politiske konflikter, antakelig fordi det dreide seg om et ømtålig tema. Det skal imidlertid påpekes at nordmennenes erindringer om egne oppfatninger på den tiden kan ha blitt farget og formet av den senere utviklingen.

UTFASING AV MARINEPROSJEKTET

I januar 1966 avla Kong Olav V en visitt ved marinebasen i Massawa. Kongen var til stede i anledning de årlige marinedagene for å bivåne feiringen sammen med Keiser Haile Selassie.²⁷⁹ Dagene var imidlertid talte for det norske engasjementet i den etiopiske marine. Prosjektet ble faset ut i løpet av 1966, og den videre utviklingen av den etiopiske marinen ble

---

²⁷⁸ Fremstillingene av nordmennenes holdninger og forhold til den gryende uroen i Eritrea er fra samtaler/intervjuer med: Thomas Rasmussen, Sandefjord 16. mars 2002, Reidar Yvenes, Oslo 26. juni 2002, Inge Thorp, Tromsø 7. desember 2002, Ditlev Velleesen, Oslo 18. juni 2003 og Per Henning Lauritzen, per telefon 1. august 2003.

²⁷⁹ UD 38 11/16: Utklipp fra *Aftenposten*, datert 17. januar 1966.

overtatt av marinepersonell fra flere nasjoner, hovedsakelig fra Storbritannia. En tidligere norsk offiser, Sigurd Braathen, som også hadde vært øverstkommanderende på basen på et tidligere tidspunkt, ble imidlertid igjen på individuelt engasjement som marinerådgiver frem til 1971.²⁸⁰

Det var flere årsaker til at nordmennene trakk seg fra prosjektet. Kommandør Øyvind Schau, som sammen med forsvarsråd Modalsli forhandlet med etiopierne i denne siste fasen, gav den offentlige forklaring at Etiopia hadde knyttet til seg andre utenlandske offiserer, hvilket hadde gjort det umulig å gjennomføre det program som det norske sjøforsvaret hadde planlagt.²⁸¹ Trass i gjentatte henstillinger fra sjefen for det norske sjøforsvaret om å holde seg til avtalen om kun å benytte norske offiserer, hadde kommandør Alexander Desta ansatt ytterligere to marinerådgivere ved den etiopiske marines hovedkvarter i Addis Abeba, en fransk og en britisk. Dette kompliserte både ansvars- og kommandolinjene. De norske offiserene ved basen i Massawa opplevde også kommunikasjonsvansker med etiopiske myndigheter. I tillegg var det en voksende misnøye med lønnsforholdene. Betingelsene ved prosjektets oppstart ble beskrevet som til dels meget tilfredsstillende, men hadde ikke holdt tritt med den økonomiske utviklingen verken i Norge eller i Etiopia. Det ble også påpekt at andre utenlandske offiserer i etiopiske tjeneste, deriblant de svenske, mottok betydelig bedre betingelser enn de norske. Det var derfor ikke ønskelig å rekruttere nye offiserer til tjeneste i Etiopia²⁸²

Det har vært spekulert i om den tiltakende uroen i regionen også kan ha spilt inn for avgjørelsen om å trekke seg ut. Kuppforsøket i 1960 gjorde det åpenbart at væpnet konflikt var en eventualitet. Den politiske misnøyen i Eritrea, særlig etter annekteringen i 1962, kunne få konsekvenser for norsk personell og deres familier som oppholdt seg i området. Det var imidlertid først med oppblussingen av konflikten mellom Etiopia og Somalia at nordmennenes sikkerhet ble satt på dagsordenen. Det hadde lenge vært stridigheter om kontrollen over området Ogaden. I henhold til Markakis og Ayele, fikk konflikten islag av irredentisme etter at Somalia ble selvstendig i 1960, siden den nomadiske befolkningen i området kjempet for forening med Somalia.²⁸³ Utover 1960-tallet kom det til stadige grensetrefninger mellom Etiopia og Somalia. Norske myndigheter vurderte situasjonen som så

---

²⁸⁰ Henningsen 1978. Braathen hadde på dette tidspunktet forlatt det norske forsvaret, og bodde i England. Han tiltrådte marineprosjektet første gang i august 1960, og var CO på basen i Massawa under kuppet i desember 1960. Johnson 1996: appendix 2 og Intervju med Ditlev Vellese, Oslo 18. juni 2003.

²⁸¹ UD 38 11/16: Utklipp fra *Nationen*, datert 16. juli 1966.

²⁸² For årsaker til utfasing, se UD 38 11/16: Note fra det 2. politiske kontor, datert 3. januar 1966, og Note til forsvarsministeren fra Forsvarets Overkommando, datert 21. mai 1965.

²⁸³ Markakis og Ayele 1978: 42.

vidt alvorlig at de søkte en avklaring på de norske offiserenes situasjon i tilfelle krig. Dette resulterte i at kommandør Alexander Desta gav en skriftlig erklæring som tilsa at det ikke var noen forventning om at nordmenn skulle delta i krigshandlinger, verken av intern eller ekstern art. Erklæringen garanterte også for sikkerheten til de norske offiserenes familier ved en slik eventualitet.²⁸⁴

I dokumentene som omhandler utfasingen av det norske engasjementet i den etiopiske marine, nevnes ikke faren for krigshandlinger. Nordmennes status i så måte var dessuten avklart allerede våren 1964. Det er derfor mest trolig at det var misnøye med samarbeidsforholdene, kombinert med lite tilfredsstillende lønnsbetingelser, som var hovedårsaken til at det norske sjøforsvaret trakk seg fra marineprosjektet i 1966.²⁸⁵

Oppholdet og tjenestetiden i Eritrea utgjorde en spesiell erfaring, både for de ansatte og deres familier.²⁸⁶ For mange ble det naturlig at sympatien falt på den eritreiske frigjøringsbevegelsen da krigen mot Etiopia kom i gang for alvor på 1970-tallet, også for de som trådte sine barnesko i Massawa og Embatkalla. Barna ble i mange tilfeller passet av eritreiske hushjelpere, og lærte derfor gjerne det lokale språket i større grad enn sine foreldre. En slik erfaring i barndommen setter spor, og enkelte navn i medlemslister og møtereferater fra solidaritetsforeningene for Eritrea, tyder på at enkelte valgte å følge opp sin tilknytning til området.

Enkelte offiserer fulgte også opp engasjementet i området. Bernt Johannessen ble siden direktør for leprahospitalet i Addis Abeba, og fungerte også en tid som norsk generalkonsul i Etiopia. I 1984 ble Reidar Yvenes ansatt i Røde Kors, og hadde blant annet Eritrea som en del av sitt ansvarsområde. Yvenes var flere ganger inne i frontkontrollerte områder, og hadde god kontakt med Eritrean Relief Association. På den mer kulturelle fronten har Ditlef Vellesen utgitt en roman hvor handlingen tar utgangspunkt i Massawa, og som klart bærer preg av kjennskap til stedet og perioden. Hovedpersonen gjemmer seg en periode blant fattige nomader, og siden finansierer han de første tilløpene til væpnet motstand mot etiopisk herredømme.

---

²⁸⁴ UD 38 11/16: Erklæring signert kommandør Alexander Desta, 10. april 1964.

²⁸⁵ Da Eritrea erklærte selvstendighet 24. mai 1993, ble den etiopiske marinen offisielt avviklet. Uten egen kystlinje var det ikke lenger grunnlag for å opprettholde et sjøforsvar, og i 1996 ble marineflåten lagt ut for salg. Flåten talte da 16 militære fartøyer i rimelig god stand, og 250 mann var fremdeles operative for å holde dem ved like. I 1990 hadde den etiopiske marine talt 4000 mann, og var trolig den største kontingenten i forsvarsgrenens 40 år lange historie. Se artikkel av Peter Smerdon fra 11. mars 1996, publisert på <http://www.ephrem.org/~ephrem/archives/1996/March/0314.html>, sist besøkt 4. juli 2006.

²⁸⁶ Fremstillingene av nordmennes forhold til Eritrea i ettertid er fra samtaler/intervjuer med: Thomas Rasmussen, Sandefjord 16. mars 2002, Reidar Yvenes, Oslo 26. juni 2002, Inge Thorp, Tromsø 7. desember 2002, Ditlev Vellesen, Oslo 18. juni 2003 og Per Henning Lauritzen, per telefon 1. august 2003. Romanen til Vellesen er; *Det vokser ikke roser i Massawa*, Bladkompaniet 2002.

Mest interessant er det kanskje at Rolf Andresen besøkte Eritrea etter at landet var blitt selvstendig, for å se igjen gamle tomter. Gjennom Reidar Yvenes' forbindelser ble han tatt godt imot. Etter hjemkomsten overrakte han et brev til norske myndigheter hvor eritreerne ba om bistand til å bygge opp en eritreisk marine, men denne gangen ble anmodningen avvist.

OPPSUMMERING

I 1954 inngikk Norge en avtale om å bistå Etiopia i oppbyggingen av en egen marine. Samarbeidet var i hovedsak tuftet på gjensidig interesse, der norske myndigheter så muligheten for salg av relevant utstyr, og etiopierne ønsket kvalifisert personell til å etablere og drive sjøkrigsskolen i Massawa. Til tross for avtalens militære innslag, var det ikke snakk om et forsvarssamarbeid av strategisk art. Siden nordmennene ble lønnet fra Etiopia var det heller ikke snakk om bistand. Avtalen var derfor av unik karakter i norsk sammenheng.

Som ansatt i etiopisk tjeneste hersket det en viss usikkerhet om hva som ville være nordmenneses stilling i tilfelle krig. Kuppforsøket i Addis Abeba i desember 1960 og konflikten mellom Sudan og Somalia om Ogaden gjorde spørsmålet spesielt aktuelt. I tillegg representerte den eritreiske motstandsbevegelsen etterhvert et merkbart uroelement. Det var likevel først og fremst samarbeidsproblemer som førte til utfasingen av det norske engasjementet.

Flere av nordmennene hadde med seg familie, og i perioden 1955 – 1966 utgjorde nordmennene en liten koloni i Eritrea. Oppholdet var trolig en innholdsrik erfaring for flere av de involverte, voksne som barn, og enkelte engasjerte seg siden som bistandsarbeidere eller som solidaritetsaktivister for den eritreiske frigjøringskampen.

Kapittel IV: Etablering av humanitært samarbeid

”Liberation is a two-faced phenomenon”, sa Issayas Afwerki i 1977.²⁸⁷ På den ene siden lykkes man i å drive fienden ut, men så står man igjen med ansvaret for en sivilbefolkning som trenger mat, klær, ly og medisiner. På dette tidspunktet hadde frigjøringsbevegelsen klart å få kontroll over nesten hele Eritrea. Etiopia kontrollerte kun hovedstaden Asmara og havnebyene Massawa og Assab. Behovet for hjelp og forsyninger utenfra var stort, og frontene jobbet intenst for å etablere kontakter med potensielle internasjonale donorer og støttespillere. Både ELF og EPLF dannet i løpet av 1970-tallet humanitære hjelpeorganisasjoner som i skulle bistå sivilbefolkningen. Den norske frivillige organisasjonen Kirkens Nødhjelp skulle bli en av de første og etterhvert også en av de mest stabile samarbeidspartnerne til disse humanitære underavdelingene.

Dette kapitlet handler om prosessen fra personlige kontakter og relasjoner til et institusjonalisert samarbeid. Viktige momenter underveis blir derfor å diskutere mulige drivkrefter for denne prosessen. De norske aktørenes legitimering av samarbeid med en frigjøringsbevegelse i krig vil også bli behandlet med tanke på folkerettslige implikasjoner ved denne typen intervensjon.

De eritreiske frontene jobbet målbevisst for å oppnå relasjoner med Skandinavia på bakgrunn av disse landenes relativt imøtekommende politikk vedrørende både bistand generelt og støtte til frigjøringsbevegelser spesielt. Det er riktignok ikke utpreget bemerkelsesverdig at en befolkning i nød inviterer til intervensjon eller samarbeid på humanitært grunnlag. I kapitlet vil det derimot bli drøftet hvordan eritreerne til en viss grad lyktes i å sette dagsordenen for hvordan et slikt samarbeid skulle gjennomføres, gitt bistandsrelasjoners immanente maktforhold mellom giver og mottaker.

Først vil det imidlertid presenteres et relevant bakgrunnstykke ved å gjennomgå de viktigste momentene i utviklingen mellom etiopiske myndigheter og de forskjellige frigjøringsfrontene, og redegjøre for dannelsen av frontenes humanitære organisasjoner.

---

²⁸⁷ KN boks ERITREA 76 – 79 mappe SUDAN – ERITREA & Stabrun – 78: Report on visit to Eritrea, signert Øystein Stabrun, Oslo, 1. januar 1978: 12.

EN KAMP MED MANGE FRONTER

Forrige kapittel omtalte etableringen av motstandsbevegelsen i Eritrea, og rivaliseringen mellom den første Eritrean Liberation Movement og den senere konkurrerende Eritrean Liberation Front. I 1965, etter å ha slått ELM, var Eritrean Liberation Front den eneste eritreiske frigjøringsfronten. Det skulle imidlertid ikke vare lenge før nye fraksjoner gjorde seg gjeldende. ELM hadde hatt som delmål å forene den eritreiske befolkningen på tvers av etniske og religiøse skillelinjer. I realiteten gjenspeilet organisasjonen den samme diversiteten ved dens fragmentariske organisering i regionale, urbane celler. ELF organiserte seg etter et liknende mønster, men der ELM hadde rekruttert både muslimer og kristne, var ELF basert i den muslimske delen av befolkningen. Som en del av det eritreiske nasjonale prosjektet, ble de interne etniske og religiøse forskjellene og konfliktlinjene ofte tonet ned. Det er imidlertid liten tvil om at de spilte en stor rolle, i hvert fall i den første halvdel av den eritreiske frigjøringskampen.

Fremstillinger av eritreisk historie generelt er sterk forbundet med debatten rundt det eritreiske nasjonale prosjekt, hvor særlig to problemstillinger gjør seg gjeldende. Den ene omhandler forskjeller og konfliktlinjer i den sammensatte eritreiske befolkningen, og hvilken betydning dette har i forhold til konstruering av en felles eritreisk identitet. Den andre dreier seg om hvor vidt det finnes legitime argument for det eritreiske kravet om selvstendighet. Det er umulig å bevege seg inn i et slikt politisk felt uten å vise til disse spørsmålene. Presentasjon av frigjøringsfrontenes utvikling og interne stridigheter i denne avhandlingen bygger på en rekke forskjellige fremstillinger. Presentasjonen forsøker å favne flest mulig nyanser, men siden kildene ofte gir svært sprikende informasjon, bærer valgene preg av hva som fremstår som det mest sannsynlige forløp i henhold til de opplysninger det finnes mest samsvarende belegg for. De mest sentrale fremstillingene som er benyttet i denne avhandlingen vedrørende eritreisk historie er hentet fra arbeider av Kjetil Tronvoll og Tekeste Negash, som begge regnes som kritiske til en del sentrale representasjoner innen eritreisk nasjonalisme, og fra David Pool, Bereket Habte Selassie, Ruth Iyob, og Redie Bereketab, som alle fremstår med en mer positiv innstilling.²⁸⁸

---

²⁸⁸ Kjetil Tronvoll er norsk sosialantropolog, og har både oppholdt seg i Eritrea og arbeidet lenge med eritreiske spørsmål. Gjennom sitt arbeid fikk han en bred kontaktflate blant eritreiske politikere og samfunnsstopper. Tekeste Negash er eritreer, men bor og arbeider i Sverige. Han regnes som svært kontroversiell i sine holdninger, noe som har avstedkommet skarpe kritikker fra det eritreiske miljø, både hjemme og i diaspora. David Pool har skrevet flere bøker om Eritrea og EPLF, og er uttalt tilhenger av EPLF. Bereket Habte Selassie, Professor of Law and Politics ved Howard University, var blant annet en av grunnleggerne av ERA, og fungerte også en tid som frigjøringsbevegelsens observatør i FN. Ruth Iyob, direktør for Afrikaprogrammet ved International Peace

I henhold til Bereketeab, kan de viktigste drivkreftene i oppstarten av den væpnede eritreiske frigjøringsfronten deles inn i følgende tre grupperinger; politiske aktivister i eksil, eritreiske studenter i Kairo og eritreiske soldater som hadde tjenestegjort i den sudanske hæren, som britene blant annet hadde benyttet for å bekjempe *shifra* i 1940-årene²⁸⁹ Fronten beveget seg også hovedsakelig i de muslimske områdene av Eritrea, det vil si vestre lavland, nord mot Sudan og langs kysten. Ifølge Bereketeab har denne muslimske tilknytningen, kombinert med at utenlandsk støtte kom fra arabiske land, bidratt til at ELF i mange tilfeller har blitt fremstilt som en sekterisk bevegelse i araberlandenes ærend, heller enn eritreisk frigjøringsbevegelse.²⁹⁰ John Markakis og Nega Ayele, som har skrevet utførlig om den etiopiske revolusjonen, hevder i tråd med dette at etiopiske myndigheter utnyttet muligheten til å fremstille ELF som en religiøs separatistbevegelse, i den hensikt å isolere fronten fra mulige kristne tilhengere.²⁹¹ Kristne elementer var da heller ikke udelt velkommen i ELF. Forrige kapittel omtalte hvordan Moslem League hadde vært den sterkeste opposenten mot en forening av Eritrea med Etiopia, mens Unionist Party hadde vært dominert av kristne høylendere. Muslimske eritreere kan derfor ha nært mistro med hensyn til de kristnes forhold til etiopiske styresmakter.²⁹² Etterhvert, kanskje som et resultat av at ELM opphørte som alternativ, kom det likevel rekrutter til ELF fra den kristne delen av befolkningen.

I tillegg til religiøse konfliktlinjer innenfor motstandsbevegelsen var det også problemer i forbindelse med rekruttenes sosiale bakgrunn. Selassie understreker hvordan det etterhvert ble betydelige spenninger mellom majoriteten av medlemmer med bonde- og nomadebakgrunn på den ene siden, og en minoritet av studenter og arbeidere med en mer urban bakgrunn på den andre.²⁹³ Ifølge Markakis og Ayele var det disse spenningene, mer enn religiøse forskjeller, som utløste splittelsen av motstandsbevegelsen.²⁹⁴ Det største problemet for ELF ble imidlertid den samme fragmenterte organiseringen som hadde svekket ELM. På en samling i Khartoum i 1965 bestemte ledelsen i ELF å inndele den militære delen i soner. Dette var etter mønster av den algeriske motstandsbevegelsens system, *wilaya*, hvilket var myntet på å rekruttere den lokale befolkningen til å bidra til frigjøringen av eget område.

Academy, har skrevet om den eritreiske frigjøringskampen, dens bakgrunn, interne konflikter og nasjonale prosjekt. Redie Bereketeab skrev sin doktoravhandling ved Universitetet i Uppsala om tilblivelsen av nasjonen Eritrea.

²⁸⁹ Bereketeab 2000: 185 og Iyob 1995: 110.

²⁹⁰ Bereketeab 2000: 185. Flere av *fighterne* i frigjøringsfronten fikk sin militære trening i Syria og Irak, se Pool 1998: 23, og den første ladningen med kalashnikovs kom fra Syria i 1964, se Selassie 1989: 48.

²⁹¹ Markakis og Ayele 1978: 64.

²⁹² Bereketeab 2000: 184 og 186.

²⁹³ Selassie 1989: 48.

²⁹⁴ Markakis og Ayele 1978: 65.

Frigjøringshæren ble følgelig fordelt på fem soner, etablert i tråd med etniske, religiøse og regionale skillelinjer. Resultatet ble en utdyping og understreking av de samme skillelinjene med rivalisering, maktkamp og manglende militær koordinering av felles fremstøt og forsvar som konsekvens. De enkelte sonegruppene ble også beskyldt for å ha utnyttet og trakassert lokalbefolkningen, noe som igjen ødela muligheten til å sikre nødvendig sivil støtte.²⁹⁵

I siste halvdel av 1960-tallet led ELF under stadig større interne stridigheter, og i 1969 brøt flere fraksjoner ut av organisasjonen. Det var særlig tre utbrytergrupper som kom til å spille en viktig rolle. Den ene var en gruppe bestående hovedsakelig av muslimer, men også noen kristne, som flyktet via Sudan og Jemen til Danakilørkenen, som utgjør Eritreas sørlige kystlinje. Den andre gruppen var utelukkende kristne høylandere som flyktet fra sin ELF-sone etter en blodig konflikt mellom ledelsen og nye kristne rekrutter. Den siste utbrytergruppen bestod hovedsakelig av beni-amer fra det vestre lavlandet. David Pool har skrevet detaljert om bakgrunnen og etableringen av de eritreiske frigjøringsfrontene.²⁹⁶ Tekeste Negash setter imidlertid spørsmålsteget ved Pools fremstilling av høylandsgruppens motiver for brudd. Han viser til Tesfatzie Medhanie og John Markakis, og hevder at ELF allerede var på vei vekk fra sin islamske og pan-arabiske ideologi, noe som skyldtes det voksende presset fra kristne samt andre muslimske minoriteter.²⁹⁷ Det var trolig flere variabler enn religion som hindret en gjenforening med ELF, men litteraturen tyder på at religiøse og kulturelle forskjeller var hovedgrunnen til selve splittelsen. Også Negash hevder at høylandsgruppen i all hovedsak var dannet og dominert av medlemmer med en kristen kulturbakgrunn.²⁹⁸

Splittelsen fremstilles svært ulikt i litteratur om Eritrea, alt ettersom hvor detaljert forfatteren velger å være. Gruppene benevnes også med forskjellige navn. Den første gruppen blir omtalt som PLF 1, Sabbe-gruppen eller Massawagruppen. Den andre gruppen benevnes som PLF 2, Issayas-gruppen, Høylandsgruppen eller Alagruppen, etter stedet hvor de tok tilflukt etter splittelsen fra ELF. Den tredje utbrytergruppen kalles som regel for PLF 3 eller Obele-gruppen. I løpet av perioden 1970 – 1972 samlet disse grupperingene seg i en løselig felles front som fikk navnet Eritrean Popular Liberation Forces, ofte benevnt som PLF. En sentral skikkelse i denne nye konstellasjonen var Osman Saleh Sabbe, som med sine kontakter i arabiske stater sørget for forsyninger og militær trening. Andre sentrale navn var Ramadan Muhammed Nur fra den førstnevnte utbrytergruppen, og Issayas Afwerki, nåværende president i Eritrea, fra den såkalte høylandsgruppen.

---

²⁹⁵ Bereketab 2000: 189 og Iyob 1995: 112.

²⁹⁶ Pool 1998.

²⁹⁷ Negash 1997: 154-55.

²⁹⁸ Negash 1997: 156.

I 1972 brøt det ut borgerkrig mellom ELF, PLF og øvrige fraksjoner. Samtidig stred PLF med en gruppe interne dissidenter, den såkalte *menkaa'e*. Ifølge Pool hadde *menkaa'e* sitt utgangspunkt i nye rekrutter med en viss utdannelse, og de rettet sin kritikk mot PLF sin organisasjonsstruktur, militære svakheter og mangel på demokratisk styring. Kritikken førte til svekkelse og krisetilstander i PLF, og tydeliggjorde frontens svakheter og mangel på samlende politikk. *Menkaa'e* ble knust og flere av gruppens ledere henrettet. Deres kritiske holdninger hadde blitt hørt, men fikk motsatt virkning enn tilsiktet. Pool hevder at nettopp *menkaa'e* bidro til konsolidering og sentralisering av lederskapet og en strengere, mer ensrettet politisk linje²⁹⁹ Ruth Iyob påpeker i tillegg at enkelte medlemmer av *menkaa'e* senere kom i nøkkelposisjoner i EPLF-ledelsen.³⁰⁰

Fremdeles var den samlede eritreiske motstandsbevegelsen for liten til å fremstå som en reell trussel for den etiopiske hæren, og de interne stridighetene svekket selvfølgelig bevegelsen ytterligere. Den etiopiske revolusjonen som kulminerte på midten av 1970-tallet ble på mange måter et vendepunkt. Forløperne til og forløpet av den etiopiske revolusjon blir for omfattende å skulle gå inn på i denne sammenheng. Ifølge Randi Rønning Balsvik, som har studert de sosiale og intellektuelle foranliggende til den etiopiske revolusjonen, var det studentbevegelsen som ble fundamentet for de politiske omveltningene. Det fantes ingen partier, sterke organisasjoner eller mektig borgerklasse. Media var sterkt sensurert, og fungerte ikke som kanal for opposisjon eller ytring av alternative meninger. Opposisjonen ble derfor artikulert i intellektuelle kretser forankret ved universitetet i Addis Abeba.³⁰¹ Misnøyen dreide seg om den politiske styringen og manglende progressiv modernisering av samfunnsstrukturene. Krav om omfordeling av jordeiendom, selve fundamentet i Etiopias økonomi, stod helt sentralt. Innen juni 1974 var landet i realiteten styrt av en militær styringsgruppe. De ble etterhvert kjent under navnet *Dergue*, som betyr komité. Den keiserlige regjeringen var fremdeles den offisielle myndighet, men da Haile Selassie ble avsatt 12. september, overtok *Dergue*'en med general Aman Andom som leder.

En rekke flykappinger og lignende voldsomme aksjoner i løpet av 1969 gav ELF internasjonal oppmerksomhet, hvilket ifølge Markakis og Ayele tvang den etiopiske regjeringen til offentlig å erkjenne eksistensen av en eritreisk motstandsbevegelse.³⁰² Så lenge opprørerne hadde blitt ansett som *shifita*, hadde håndteringen av opposisjonen overveiende vært overlatt til lokalt stasjonerte styrker. Det økede omfanget av trefninger fra 1969 førte til

---

²⁹⁹ Pool 1998: 25.

³⁰⁰ Iyob 1995: 117.

³⁰¹ Balsvik 1985: xiii.

³⁰² Markakis og Ayele 1978: 65.

at etiopiske myndigheter responderte med en militær offensiv. Det ble erklært unntakstilstand i provinsen, og Eritrea ble fra 1970 satt under militær administrasjon. Ifølge Balsvik var myndighetenes ukritiske militære gjengjeldelsesaksjoner mot landsbyer og sivilbefolkning i Eritrea med på å styrke studentbevegelsens motstand mot det gamle regimet.³⁰³

I forbindelse med revolusjonen i 1974 kom også eritreaspørsmålet på dagsordenen, og en kort stund så det ut som det kunne komme til en fredelig løsning. General Aman Andom var nemlig eritreer av opprinnelse, i likhet med flere av studentene og de intellektuelle som hadde bidratt til de politiske omveltningene. Etter at Aman overtok makten, lanserte han en nittenpunktsplan som løsning på eritreaproblemet. I tillegg ble det, ifølge Haggai Erlich, satt frem et forslag under hemmelige forhandlinger i Sudan om et selvstendig Eritrea i føderasjon med Etiopia. Forslaget ble imidlertid avvist av både de eritreiske frigjøringsfrontene og *Dergue*'en. Ingen av partene hadde tro på en gjenoppliving av føderasjonsideen.³⁰⁴ Forsøket på å løse konflikten bidro til Amans fall, og han ble beskyldt for forræderi og likvidert etter kun få uker ved makten. Ifølge Ruth Iyob markerte denne episoden slutten på det som hadde blitt fremstilt som *the bloodless revolution*.³⁰⁵

Dergen arvet konflikten om Eritrea fra keisertiden. Selv om det nye regimet hadde en ny innstilling til spørsmålet om etniske forskjeller innad i Etiopia, klarte de ikke, ifølge Markakis og Ayele, å endre sine forgjengeres politikk i Eritrea.³⁰⁶ Geir O. Pedersen har skrevet om argumentene som ble presentert i konflikten mellom Etiopia og Eritrea. Han hevder at *Dergue*'en, i motsetning til det gamle regimet, anerkjente eksistensen av et eritreaspørsmål. Et viktig prinsipp fremholdt av Organisation of African Unity var de koloniale grensenes ukrenkelighet.³⁰⁷ I henhold til Pedersen var det likevel ingen aksept innad i *Dergue*'en for at Eritreas fortid som koloni gjorde spørsmålet til et særtilfelle i forhold til andre separatistbevegelser innad i Etiopia.³⁰⁸ Det kom derfor ikke til noen løsning, snarere ble konflikten trappet opp.

Høsten 1974 var det relativt liten offensiv militær aktivitet i Eritrea fordi *Dergue*'en i hovedsak var opptatt med å konsolidere sin makt i Addis Abeba. ELF og PLF utnyttet pusterommet til konsolidere eget fotfeste.³⁰⁹ Mellom desember 1974 og februar 1975 angrep

---

³⁰³ Balsvik 1985: 285.

³⁰⁴ Haggai Erlich refereres til i Pedersen 1987: 110. Geir O. Pedersen har skrevet detaljert om etiopiske og eritreiske argumenter i forbindelse med konfliktperiodene 1945 – 1950 og 1975 – 1980. Se også Markakis og Ayele 1978: 117-123.

³⁰⁵ Iyob 1995: 119.

³⁰⁶ Markakis og Ayele 1978: 67.

³⁰⁷ Siegfumfeldt 1979: 122.

³⁰⁸ Pedersen 1987: 110 og 115-119.

³⁰⁹ Pool 1998: 27.

både ELF og PLF Asmara. De klarte ikke å ta provinshovedstaden, men den etiopiske responsen gikk utover sivilbefolkningen i en slik grad at utfallet likevel ble til frontenes fordel. Markakis og Ayele hevder at det utgjorde det endelige gjennombruddet for motstandsbevegelsen blant sivilbefolkningen.³¹⁰ Etiopiske myndigheter drev også utstrakt forfølgelse av studenter og unge i Asmara. Mellom november og desember i 1974 ble ifølge Negash mer enn femti unge mennesker hengt, noe som skapte en panisk stemning.³¹¹ Den følgende tiden var det en massiv tilstrømming til de eritreiske frigjøringsfrontene. Særlig fikk PLF en merkbar økning av rekrutter, en preferanse som trolig skyldtes at de etiopiske fremstøtene først og fremst berørte Asmara og det overveiende kristne høylandet.³¹²

De følgende årene lyktes de to frontene i å legge nesten hele Eritrea under sin kontroll. Ved utgangen av 1977 kontrollerte Etiopia kun hovedstaden Asmara, i tillegg til havnebyene Massawa og Assab. Resten av Eritrea var delt i områder underlagt de respektive frontene. Begge fremstod nå som konsoliderte organisasjoner, trass enkelte interne stridigheter og splittelser.³¹³ På sin første kongress i januar 1977 tok PLF navnet Eritrean People's Liberation Front, best kjent som EPLF.³¹⁴

Noe av årsaken til at frontene hadde lyktes med sine erobringer, var at fienden var opptatt på annet hold: Etiopia kjempet nå både i vest mot et opprør støttet av Sudan, og i sør mot Somalia om kontrollen av Ogaden. I tillegg var etiopiske myndigheter i denne perioden preget av intern maktkamp og stridigheter. Den røde terroren er benevnelsen på den omfattende politisk betingede volden som utspant seg i kjølvannet av den etiopiske revolusjonen. Volden var delvis gjensidig mellom fraksjonene, men den røde terroren ble først og fremst *Dergue*'ens utryddelseskampanje mot all opposisjon, der regimet tok livet av tusener av studenter og skoleelever. I løpet av et halvt år hadde terroren knekket EPRP, hvorpå restene av det trakk seg nordover for å fortsette motstanden derfra. Etter nok et halvår gikk også Meison under jorden, en fraksjon som til da hadde både samarbeidet med og sittet i *Dergue*'en. Den røde terroren var hovedsakelig et urbant fenomen, og kulminerte først i januar 1978.³¹⁵ I løpet av denne perioden fikk *Dergue*'en for alvor konsolidert sin makt, nå

---

³¹⁰ Markakis og Ayele 1978: 121-122.

³¹¹ Negash 1997: 158.

³¹² Pool 1998: 27.

³¹³ Obele-gruppen led et knusende nederlag i borgerkrigen mot ELF, se Negash 1997: 156. Restene av denne gruppen slo seg i 1976 sammen med Osman Saleh Sabbe og flere fra Massawagruppen, som på det tidspunktet brøt med PLF. Sammen dannet de gruppen ELF-PLF. EPLF ble derfor bestående av høylandsgruppen og restene av Massawagruppen, se Bereketeab 2000: 197.

³¹⁴ Pedersen 1987: 128 og Pool 1998: 28.

³¹⁵ Clapham 1988: 55-57.

med oberst Mengistu Haile Mariam ved roret, som hadde overtatt makten i februar 1977. Han ble sittende til *Dergue*'en ble styrtet i 1991.

I kjølvannet av revolusjonen kom det også til et skifte i Etiopias politiske relasjoner i den kalde krigen. Ifølge Markakis og Ayele hadde USA begynt å tape interessen for Etiopia, og var nå mer interessert i basevirksomhet i Somalia.³¹⁶ Årsaken var utvilsomt betinget av strategiske interesser, men den røde terroren, i tillegg til *Dergue*'ens etterhvert klare marxist-leninistiske politiske profil, bidro sannsynligvis til den mer lunkne innstillingen til samarbeidet med Etiopia. Somalia var støttet av Sovjet, men høsten 1976 og våren 1977 gikk det mot et bytte av interessesfærer. I april ble amerikanerne bedt om å forlate Etiopia, og i mai inngikk Mengistu avtaler med Sovjet om militærbistand og økonomisk støtte.³¹⁷

I juli gikk Somalia inn i det omstridte Ogaden, men ved hjelp av sovjetisk støtte og kubanske styrker gjenvant Etiopia raskt kontrollen.³¹⁸ I juni 1978 kunne de videre slå tilbake med full styrke, støttet av Sovjet, Kuba og Sør-Jemen, for å gjenvinne kontrollen over Eritrea også. Innen utgangen av 1978 var ELF nærmest utslettet og EPLF drevet sterk tilbake. EPLF klarte imidlertid å holde stand nord ved Nakfa, og i løpet av 1979 – 1980 lyktes de å gjenerobre enkelte posisjoner.

I 1981 oppstod det på ny stridigheter mellom EPLF og ELF, hvilket fordrev det sterkt reduserte ELF til Sudan.³¹⁹ Fra da av satt EPLF med hegemoniet i de frigjorte områdene i Eritrea. EPLFs suksess forklares ofte med gruppens solide organisering. Ruth Iyob fremholder fleksibilitet, disiplin, pragmatisme og nytenkning som viktigst særtrekk som skilte EPLF fra de andre motstandsgruppene.³²⁰ Det var en klar sentralisering av makt, noe som tydeliggjøres ved det faktum at flere av de opprinnelige lederne har sittet i de mest sentrale posisjonene frem til i dag. Rundt sentralstyret var EPLF organisert i tre strukturer; et hemmelig parti der de viktige avgjørelsene ble tatt og distribuert videre i systemet, en offisersskole der utvalgte rekrutter fikk politisk utdanning og trening i organisering, og en sikkerhetsorganisasjon som tok seg av både ekstern og intern etterretning.³²¹

Kommandolinjene var uten slingringsmonn og det var ikke rom for politisk dissens, noe PLFs likvidering av den tidligere nevnte *menkaa*'e gruppens ledere var et eksempel på. Men en stram militær politisk struktur var kun en del av EPLFs organisering. Et av de

---

³¹⁶ Markakis og Ayele 1978: 170-177.

³¹⁷ UD 25 9/25 bind I: Melding fra ambassaden i Washington, datert 6. mai 1977, og melding fra den norske delegasjonen til Nato i Brussel, datert 17. mai 1977.

³¹⁸ Pedersen 1987: 120.

³¹⁹ ELF fortsatte å eksistere, men i en svært fragmentert versjon. Den mest kjente fraksjonen er Eritrean Liberation Front – Revolutionary Council, ELF – RC, se Bereketeab 2000: 203-206.

³²⁰ Iyob 1995: 124.

³²¹ Pool 1998: 28.

viktigste grunnlagene for organisasjonens suksess var å knytte til seg sivilbefolkningen ved å tilby undervisning, helsevesen og matforsyninger. Gjennom å organisere massebevegelser som kvinne- student- og arbeiderunioner, også i form av hemmelige undergrupper i etiopiskkontrollerte områder, sikret EPLF seg muligheten til å forme befolkningens holdninger og lojalitet, og dermed grunnlag for rekruttering til de militære styrkene.

Kvinner ble også rekruttert, og kunne avansere til befalsposisjoner. Etterhvert som kvinneandelen steg, gav EPLF frontsoldatene lov til å gifte seg, og man fikk både familier og barn ved fronten. EPLFs uttalte målsetting om likestilling trakk mange kvinner. Denne holdningen ble også en av de mest populære representasjonene av EPLF utad i forbindelse med arbeidet for å sikre støtte blant vestlige donorer. I det siste har det imidlertid kommet frem at kvinnene ofte opplevde overgrep, og at de ekteskap som ble inngått ved fronten ofte havarerte etter demobilisering, noe som i det tradisjonelle sivilsamfunnet fikk flest negative konsekvenser for kvinnen. En annen vanlig, og meget legitimerende fremstilling av EPLF, er at frigjøringsfronten vant tilslutning gjennom bistand og samarbeid med sivilbefolkningen, men i henhold til blant andre Pool og Tronvoll var også tvangsrekruttering et vanlig fenomen.³²²

Kontakten med, og kontrollen over, eritreere i eksil utgjorde et nettverk som trolig var et like viktig grunnlag for EPLFs posisjon i det frontkontrollerte Eritrea som kontrollen over den lokale sivilbefolkningen. Eritreiske samfunn i utlendighet var – og er – forventet å betale tributt til EPLF. For mange er dette frivillig, men det har i den senere tid kommet frem at trusler har vært et alminnelig virkemiddel. Det finansielle bidraget har utgjort en hjørnestein i EPLFs økonomi. I tillegg har eksilsamfunnet gjort en uvurderlig innsats for å spre informasjon om eritreaspørsmålet for å sikre internasjonal sympati og støtte.

Etablering av interne hjelpeorganisasjoner

Som tidligere nevnt ble den eritreiske motstandbevegelsen ikke anerkjent av etiopiske myndigheter som representativt for et genuint eritreisk krav om selvstendighet. Den voldsomme opptrappingen av væpnet konflikt som utviklet seg fra 1969, både mellom Etiopia og frigjøringsbevegelsen, og mellom de ulike fraksjonene innad i sistnevnte, berørte sivilbefolkningen i større utstrekning enn tidligere. Tusener flyktet til Sudan i denne perioden, mens andre ble internt fordrevet. Mangelen på mat, ly og medisiner utviklet seg til et stadig

---

³²² Se blant annet Tronvoll 1998: 174 og 181, og Pool 2001: 152.

mer prekært problem, og behovet økte for å forsøke å lette situasjonen for de hardest rammede.

Eritrean Relief Association ble etablert i slutten av 1974.³²³ Dette skulle være en ikke-politisk organisasjon, etablert på et rent humanitært grunnlag, for å håndtere nødhjelpsoperasjoner innad i Eritrea.³²⁴ Uten offentlig registrering eller penger, og kun med en hjemmelaget logo, la organisasjonens grunnleggere ut på leting etter donorer. I første rekke kontaktet de det samme nettverket som hadde støttet frigjøringsbevegelsen frem til nå, og reiser ble følgelig foretatt til Aden, Beirut, Damaskus og Irak.³²⁵ I tillegg forsøkte de å nytte det nettverket som eritreere i eksil var i ferd med å bygge opp i vesten. I begynnelsen var det imidlertid i de mer lokale områder at letingen gav avkastning. I Gedaref, Sudan, møtte de noen velholdne eritreere med sympati for saken. Av disse fikk de låne en stor sum penger mot et løfte om at det skulle tilbakebetales når Eritrea ble selvstendig. På dette tidspunktet hadde organisasjonen verken kontor eller bankkonto, så pengene ble gjemt i noen store kornkrukker. Slik ble grunnlaget lagt for ERAs første leveranse av korn til sivilbefolkningen i de frontkontrollerte områdene i Eritrea. Noen år etter Eritreas frigjøring fikk givne pengene tilbake – dog uten renter.³²⁶

ERA fikk kort levetid i første omgang, men det skyldtes ikke bare den tilfeldige tilgangen på donorer. Organisasjonen var opprinnelig støttet av både ELF og EPLF, men tross den relative freden mellom de to rivaliserende frontene i denne perioden, trakk ELF seg fra prosjektet allerede i 1975. I stedet etablerte de Eritrean Relief Operation, som senere skiftet navn til Eritrean Red Cross and Crescent Society, ERCCS.³²⁷ ERA ble følgelig oppløst som organisasjon i september samme år.

I 1976 startet Etiopia nye militære offensiver i Eritrea, hvilket ytterligere forverret situasjonen for sivilbefolkningen. EPLF ba ERA om å gjenopprette seg selv, og i juli 1976 etablerte de et eget kontor i Khartoum.³²⁸ ERA sorterte heretter under EPLF, men skulle fremdeles operere på et rent humanitært grunnlag. Oppgaven var å spre informasjon om

---

³²³ De fleste kilder daterer opprettelsen av ERA til 1975. Det mest detaljerte eksemplet i mitt kildemateriale er Tom Killions datering til mars 1975, se Killion 1998: 205. En av ERA sine grunnleggere, Redaegzy Gebremedhin, daterer selv opprettelsen til slutten av 1974, se KN boks: ERITREA 76 – 79 mappe Eritrea – Gebremedhin oktober 1978: Background on present situation in Eritrea, Redaegzy Gebremedhin, Oslo, 10. oktober 1978. Jeg velger derfor å bruke Redaegzy's datering, og heller tolke de andre dateringene som en mulig offentlig proklamering av ERA.

³²⁴ KN boks ERITREA 76 – 79 mappe Sudan Relief Scandinavia 78: Report on a visit to Sudan and Eritrea February 19 – March 12, 1978: 8, Sture Normark, Skellefteå, mars 1978.

³²⁵ Duffield and Predergast 1994: 24.

³²⁶ Intervju med Redaegzy Gebremedhin, Asmara 13. juli 2001. Redaegzy var en av ERAs grunnleggere. Andre sentrale personer var Bereket Habte Selassie og Gerense Kelati.

³²⁷ Også kjent som ERC/RC, Eritrean Red Cross/Red Crescent.

³²⁸ Intervju med Paulos Tesfagiorgis, London 29. november 2001. Paulos ledet ERA fra 1976 til 1990.

situasjonen i Eritrea og appellere om støtte. Målet var å sikre nødvendige forsyninger til den delen av sivilbefolkningen som befant seg i de frontkontrollerte områdene, siden disse områdene nå var avskåret fra etiopiske tilførsler.

Flere av ERA-lederne var akademikere med utdannelse fra henholdsvis Europa og USA. De fleste hadde også kristen kulturbakgrunn med kjennskap til vestlige misjons- og kirkeorganisasjoner i Eritrea og Etiopia.³²⁹ Dette fikk utslag med hensyn til hvilke målgrupper ERA henvendte seg til. EPLFs voksende nettverk innen de mange eritreiske eksilsamfunn førte også til at USA og Europa etterhvert ble det naturlige fokus, selv om kontaktnettet mot Midtøsten forble viktige kanaler. I denne perioden ble det opprettet ERCs, Eritrean Relief Comitees, i flere vestlige land, der eksileritreere arbeidet aktivt med informasjonsarbeid og mobilisering av støtte. Argumentet var at det sivile samfunn i vesten hadde større kapasitet til å organisere seg uavhengig av staten. Særlig hadde vietnamkrigen vist at opinionen var i stand til å mobilisere motstand mot den offentlige politikk. Følgelig ble sivilsamfunnet hovedmålet for støtteappeller, uavhengig av den enkelte stats offentlige politikk i forhold til etiopia-eritreakonflikten. Videre ble det ansett som viktig å søke kontakt med kristne nettverk, siden de fleste uavhengige humanitære organisasjoner på denne tiden var kirkelig relatert.³³⁰ Disse faktorene spiller også inn for å forklare ERAs forsøk på å sikre forbindelser til skandinaviske organisasjoner og aktører.

ET PERSONLIG NETTVERK

Øystein Stabrun var en av de første nordmennene som besøkte de frontkontrollerte områdene. Hans reise vil bli omtalt senere. I sin rapport fra reisen, hevdet Stabrun at bakgrunnen for fremstøtet mot Skandinavia kunne spores til to forskjellige utgangspunkt innen EPLF og ERA.³³¹ Det ene kunne sies å være politisk betinget, siden EPLF hevdet å ville stå utenfor det de betegnet som stormaktspillet. De ønsket ikke å ende som en strategisk brikke i den kalde krigen, og ville derfor jobbe aktivt for å oppnå relasjoner med mindre nasjoner. Selv om Skandinavia fremstod med en klar vestlig profil, ble land som Sverige, Danmark og Norge

---

³²⁹ KN boks ERITREA 76 – 79 mappe Eritrea jan-78: Rapport fra besøk i Sudan 10. – 15. januar 1978, signert Arvid Ofstad, Oslo, januar 1978.

³³⁰ Duffield og Prendergast 1994: 25.

³³¹ KN boks ERITREA 76 – 79 mappe SUDAN – ERITREA & Stabrun – 78: Report on visit to Eritrea, signert Øystein Stabrun, Oslo, 1. januar 1978.

likevel ansett som attraktive som mulige bilaterale partnere. Først og fremst fordi de fremstod som sosialdemokratiske velferdssamfunn med en allerede utviklet tradisjon for humanitært samarbeid med den tredje verden. Dernest hadde de tre landene i liten grad vært involvert i koloniseringen av Afrika, og kunne dermed oppfattes som mindre imperialistiske og dominerende i sin holdning overfor den ikke-vestlige verden. Norges rolle i FNs eritreakommisjon i 1950 ble også fremstilt som en årsak til å henvende seg til Norge for støtte. På bakgrunn av den norske delegasjonens holdning den gangen, hevdet den eritreiske frigjøringsbevegelsen at Norge hadde et moralsk ansvar for Eritreas situasjon.

Det andre utgangspunktet var de deler av lederskapet innenfor EPLF og ERA som hadde bakgrunn i det luthersk evangeliske misjonsmiljøet i Etiopia og Eritrea. Svenske misjonærer var kommet til området allerede i 1866, og hadde utøvet en ikke ubetydelig innflytelse via sitt utstrakte utdanningsprogram i både Eritrea og senere også Etiopia. Svensk misjon og italiensk kolonisering utviklet et motsetningsfylt forhold. På den ene siden betydde den italienske konsolideringen av kontroll over området en viss beskyttelse for de svenske misjonærene, samtidig som italienerne så nytten av at svenskene bidro til å utdanne lokal arbeidskraft. Etterhvert ble imidlertid interessekonfliktene tydelige, både på et religiøst plan mellom henholdsvis svensk lutheranisme og italiensk katolisisme, og på et politisk plan med hensyn til utdanning av lokalbefolkningen.

Fra 1920-tallet, og spesielt i forbindelse med fascismens inntreden i kolonipolitikken på 1930-tallet, utviklet italienerne skolepolitiske program med en tydelig profil med hensyn til å fremme italiensk språk og kultur.³³² Kolonimyndighetene krevde at svenskene skulle følge de gjeldende retningslinjer i forhold til undervisningsspråk, historiefremstillinger og de holdninger som ble formidlet. Da svenskene ikke fulgte opp dette, endte det med stenging av deres skoler i 1932, og utkastelse av misjonærene fra kolonien i 1935. Italienernes bekymring for en svensk underminering av deres myndighet var ikke helt uten grunn. De fleste som hadde fått sin utdanning ved svenske misjonsstasjoner, dro over grensen til Etiopia der muligheten for høyere stillinger var bedre enn i koloniadministrasjonen.³³³

Svenske misjonærer formidlet den holdningen til sine studenter at de skulle tjene sitt folk, ikke italienerne.³³⁴ Denne holdningen kunne trolig lett omformes til å gjelde alle makter som ble ansett som undertrykkende, og i den senere frigjøringsbevegelsen var det flere som

---

³³² Smith-Simonsen 1997.

³³³ Negash 1987. Se også Smith-Simonsen 1997.

³³⁴ KN boks ERITREA 76 – 79 mappe SUDAN – ERITREA & Stabrun – 78: Report on visit to Eritrea, signert Øystein Stabrun, Oslo, 1. januar 1978. En av den svenske Evangeliska Fosterlandsstiftelsens misjonærer, kjent som Reverend Bruno, skal ha kommet med følgende, ofte siterte, utsagn “We are teaching you to serve your people and not the Italians.”

hadde sin bakgrunn fra svenske misjonsskoler. Lederen av partiet Liberal Progressive Party, Woldeab Woldemariam, skal ha sagt ”I never started as a politician, but as a follower of the teaching I received in Sweden (sic) Evangelical Mission School, which was ’to live for truth and serve the man’”³³⁵ I 1958 etablerte Woldeab organisasjonen Eritrean Liberation Movement, og han er kjent som den eritreiske motstandens far. Det er ikke dermed meningen å hevde at svensk misjon i Eritrea var ansvarlig for eritreisk nasjonalisme, men en grundigere studie at misjonens innvirkning kunne likevel vært av interesse. Uansett kan man spore det nettverket som ble knyttet mellom eritreiske frigjøringsbevegelser og Skandinavia til svensk misjonsvirksomhet. Den ble også utslagsgivende for de relasjonene som oppstod til Norge, siden eritreere tilknyttet svenske misjonsstasjoner også kom i kontakt med det norske misjonsmiljøet i det sørlige Etiopia.

I 1975, i løpet av det første forsøket på å drive ERA, kom en liten delegasjon til Oslo. Der ble de tatt i mot av Sigurd Aske, daværende generalsekretær for Kirkens Nødhjelp, og Arvid Ofstad, også han ansatt i KN. I tillegg til kontakten med Kirkens Nødhjelp, ble de introdusert for Jacob Modalsli, daværende styreformann i Norad og tidligere generalsekretær for Kirkens Nødhjelp. Oslobesøket avstedkom en donasjon til ERA, men det ble ikke inngått avtale om videre samarbeid i denne omgangen. Den personlige velkomsten skyldtes gammelt vennskap. En av representantene i ERA-delegasjonen var Redaegzy Gebremedhin, en av grunnleggerne av ERA. Sammen med sin familie hadde Redaegzy fulgt med svenske misjonærer til Etiopia i 1932, der Redaegzys mor ble den første kvinnelige lærer på en pikeskole i Addis Abeba. Sigurd Aske var misjonær i Etiopia på 1960-tallet. Han var blant annet engasjert i etableringen av Lutheran World Federation Radio, kjent som Radio Voice of the Gospel, RVOG, eller ”Evangeliets røst”, hvor han ble den første direktøren. Redaegzy ble ansatt i RVOG, hvor han også ble kjent med nordmannen Einar Lunde.³³⁶ Redaegzys to brødre, en prest og en lege, bodde begge i Sverige, noe som også var med på å rette ERAs oppmerksomhet mot Skandinavia. I tillegg promoterte Redaegzy sterkt, overfor både ERA og EPLF, viktigheten av å søke samarbeid med det sivile samfunn i de potensielle donorlandene. Han mente at det var blant de frivillige organisasjonene at det var størst sjanse for å oppnå sympati og støtte, både humanitært og politisk.³³⁷

---

³³⁵ Ibid. Woldeab Woldemariam var for øvrig også onkel til Redaegzy Gebremedhins, som var med å etablere ERA.

³³⁶ Intervju med Redaegzy Gebremedhin, Asmara 13. juli 2001.

³³⁷ Intervju med Arild Jacobsen, Asmara 12. juli 2001, og Intervju med Redaegzy Gebremedhin, Asmara 13. juli 2001. Arild Jacobsen var stedlig representant for KNs innsats i Eritrea over 15 år.

I september 1977 kom to representanter for ERA igjen på besøk til Norge, som en del av en reise til flere europeiske land. Oppholdet i Norge var betalt av Kirkens Nødhjelp, men de avla også besøk hos Redd Barna og Røde Kors. I tillegg fikk de presentere sitt ærend i Utenriksdepartementet, hvor de leverte en søknad om støtte fra Utenriksdepartementets katastrofeutvalg.³³⁸ Redaegzy var ikke med denne gangen, men den ene representanten, Tseggai Elias, var involvert i det samme misjonsnettverket. Hans far var luthersk pastor, onkel til Redaegzy, og en gammel venn av Sigurd Aske.³³⁹

Personlige relasjoner med bakgrunn i et misjonsmiljø ble således innfallsporten til den første kontakten mellom ERA og norske organisasjoner, da særlig med Kirkens Nødhjelp. Det skulle imidlertid ta noen år før den personlige kontakten resulterte i en mer organisert form for samarbeid. Før det var det særlig to begivenheter, også de delvis drevet av personlige relasjoner og engasjement, som skulle få stor betydning.

En invitasjon til befarng

I 1945 ble Menighetspleiens Landsforbund stiftet for å samordne det sosiale og humanitære hjelpearbeidet som kirkene sto overfor etter annen verdenskrig. Dette ble forløperen til Kirkens Nødhjelp, som ble stiftet på Menighetenes Landsforbunds møte i 1953.³⁴⁰ På 1970-tallet var Kirkens Nødhjelp engasjert flere steder i Afrika. Først og fremst i Sør-Sudan, der KN fra 1972 bygget opp et omfattende distriktsutviklingsprogram med satsingsfelt som jordbruk, helse, undervisning, veibygging og vannforsyning. I 1974 etablerte Kirkens Nødhjelp seg i Addis Abeba.

Etiopia, herunder også Eritrea, ble i 1973 rammet av en tørke- og sultkatastrofe, noe den keiserlige regjeringen forsøkte å ignorere. Revolusjonen i 1974, med de følgende politiske omveltninger, forfølgelser og militære trefninger, gjorde situasjonen ytterligere prekær for sivilbefolkningen. Kirkens Nødhjelp opplevde etiopiske myndigheter som relativt samarbeidsvillige i forhold til humanitære hjelpeprosjekter i samarbeid med lokale kirkeorganisasjoner.³⁴¹ Etterhvert kom KN til å samarbeide også med Evangelical Church of

---

³³⁸ UD 76 8/44 bind 1: Notat, Knut Thommesen, datert 2. september 1977.

³³⁹ KN Styresaker 03 14. mars 1978 mappe III: Rapport fra reise, Khartoum 5. – 6. februar 1978, signert Sigurd Aske.

³⁴⁰ <http://nca.no/article/view/1853>, sist besøkt 4. juli 2006.

³⁴¹ KN Styresaker 02/1978 mappe VI: Rapport reise til Sudan og Etiopia 4. – 13. august 1978, signert Jan A. Erichsen.

Eritrea.³⁴² Det ble gjort flere fremstøt for å avhjelpe situasjonen for sivilbefolkningen i det tørke- og krigsrammede Eritrea, men det viste seg umulig å nå den delen av befolkningen som befant seg i de frontkontrollerte områdene.

I mellomtiden hadde Øystein Stabrun, daværende leder for KNs distriktsutviklingsprogram i Sør-Sudan, fattet interesse for situasjonen i Eritrea. Via sin stilling var Stabrun dessuten ofte i Khartoum, der han kom i kontakt med Redaegzy Gebremedhin og ERA, som igjen satte ham i kontakt med ledelsen i EPLF.³⁴³ I september 1977 møtte Stabrun Issayas Afwerki i Khartoum, et møte som avstedkom en skriftlig invitasjon inn i de EPLF-kontrollerte områdene.³⁴⁴ Invitasjonen uttykte håp om kontakter som kunne føre til et mer etablert samarbeid med Norge. I november fikk Stabrun signaler fra Kirkens Nødhjelp sentralt om at man seriøst vurderte å gå inn med støtte til ERA. I begynnelsen av desember var Stabrun på rutinebesøk i Khartoum. Der møtte han ERA som gjerne ville vite hans respons på Issayas' invitasjon. Stabrun ringte så til KN, hvor han fikk bekreftet at man var interessert i å inngå samarbeid, at EPLF-ledelsen var hjertelig velkommen til Oslo, og at man allerede hadde bevilget en viss sum til ERA på siste styremøte. ERA mottok denne beskjeden med stor entusiasme, og hevdet av Kirkens Nødhjelp var den første større hjelpeorganisasjon som tok deres problemer på alvor.

11. desember reiste Øystein Stabrun inn i Eritrea, uten å melde fra til noen. Hensikten var å diskutere samarbeid med EPLF-ledelsen, men de var opptatt ved fronten i forbindelse med heftige kamper om havnebyen Massawa. Stabrun ble likevel inne i EPLF-kontrollerte områder frem til 21. desember, og benyttet tiden til å få en oversikt over de interne forholdene. Han observerte stor mangel på medisiner, men at helsetjenesten etter forholdene var svært velfungerende. Krigen, i kombinasjon med tørke, hadde også forårsaket mangel på mat og husdyr. Områdene var avskåret fra tilførsler fra Etiopia, hvilket gjorde Sudan til eneste forsyningsinntak. Særlig var byene avhengig av import fra Sudan, siden landsbygda ikke produserte noe overskudd.

Trass i disse mangler, i tillegg til en stadig voksende mengde internt fordrevne sivile, rapporterer Stabrun et inntrykk av en imponerende evne til å klare seg med det man hadde for hånden. Selvberging var et gjennomgående ideal, og Stabrun fremstilte et møte med

---

³⁴² Jacobsens privatarkiv: The history of NCAs involvement in Eritrea 1977 – 1993.

³⁴³ Intervju med Redaegzy Gebremedhin, Asmara 13. juli 2001. Jamført med Stabruns egen rapport fra reisen til Eritrea, se KN boks ERITREA 76 – 79 mappe SUDAN – ERITREA & Stabrun – 78: Report on visit to Eritrea, signert Øystein Stabrun, Oslo, 1. januar 1978.

³⁴⁴ Informasjon om Stabruns forberedelser til, gjennomføringen av og anbefalinger etter reisen inn i de EPLF-kontrollerte områdene er hentet fra KN boks ERITREA 76 – 79 mappe SUDAN – ERITREA & Stabrun – 78: Report on visit to Eritrea, signert Øystein Stabrun, Oslo, 1. januar 1978.

reflekterende og stolte mennesker. Han fikk også inntrykk av at sivilbefolkningen samarbeidet med frigjøringsfronten, og hevdet at EPLF hadde lyktes med en relativt velfungerende organisering av sivilsamfunnet i sine områder. Stabrun besøkte i denne omgang kun EPLF-kontrollerte områder, og han understreket i sin rapport at han heller ikke hadde møtt ledere fra ELF, men at han håpet å få anledning til det i nær fremtid.

Et skjellsettende inntrykk

Like før Stabruns reise var et annet team invitert inn i Eritrea for å lage reportasje fra de frontkontrollerte områdene.³⁴⁵ Teamet var et samarbeid mellom NRK og Svensk Radio, og de norske deltakerne var journalist Einar Lunde og fotograf Petter Myhren. Einar Lunde hadde bakgrunn fra det norske misjonærmiljøet i Addis Abeba, der han som tidligere nevnt arbeidet ved Radio Voice of the Gospel. Ved RVOG ble Lunde kjent med flere eritreere og dermed også med eritreaspørsmålet. I tillegg hadde han reist i den etiopiskkontrollerte delen av Eritrea. Tilbake i Norge, ble Lunde i 1976 ansatt i NRK ved den avdelingen som dekket Afrika. Han ønsket å følge opp eritreaspørsmålet, og NRK stilte seg positiv til en reportasje om situasjonen. Lunde kontaktet dermed sin kollega fra RVOG, Redaegzy Gebremedhin, som viderefremidlet kontakt med EPLF. Resultatet ble en invitasjon til å besøke de frontkontrollerte områdene.

Opprinnelig skulle Lunde reist inn allerede i mai 1977, men han ble forhindret og måtte avbryte reisen før han kom så langt.³⁴⁶ Senere på høsten samme år lyktes det, da som medlem av det norsk-svenske teamet. Reisen gikk først til Addis Abeba hvor den tidligere omtalte røde terroren hadde begynt å gjøre seg gjeldende. Etter dette skremmende møte med utviklingen i Etiopia, reiste TV-teamet via Khartoum til Port Sudan hvor de ble fraktet over grensen til en EPLF-base ved Afabet. Derfra ble de tatt med til fronten, der de overraskende ble vitne til en EPLF-offensiv. Fra et relativt trygt skjulested i åssiden fikk teamet med seg den mest voldsomme delen av kampen om havnebyen Massawa, slaget ved Dogali 9. desember. Det ble en skjellsettende erfaring.

---

³⁴⁵ Jeg har ikke funnet noen rapport fra denne reisen, så fremstillingen bygger i hovedsak på intervjuer med to av deltakerne; Einar Lunde, Oslo 26. juni 2002 og Petter Myhren, Oslo 18. juni 2003. Jeg har heller ikke lyktes i å finne ut av nøyaktig innreisedato, men da teamet var tilstede under EPLFs agrep på Dogali, kan man slutte at de befant seg i de frontkontrollerte områdene innen 9. desember 1977, se Killion 1998: 168. Delegasjonen returnerte til Khartoum 15. desember, se KN Styresaker 03 1978 18. januar 1978 mappe I: Referat fra møte om "Sudan Relief", signert Mona Mollerup, Stockholm 16. desember 1977.

³⁴⁶ Reisen måtte avlyses da Lunde måtte vente lenger enn beregnet på et intervju med den sudanske presidenten Nimeiry. Intervju med Einar Lunde, Oslo 26. juni 2001.

Via BBC benektet Etiopia alle kamper, og avfeiet det hele som *shifta*. Teamet hørte disse sendingene mens de var i EPLF-området. Egentlig skulle de som første besøkende reist videre direkte til ELF-kontrollerte områder, en reise som vanligvis krevde at man dro via Sudan. Teamet valgte imidlertid å avbryte, og reiste hjem for å raskest mulig kunne motsi Etiopias versjon av situasjonen. Der redigerte de en reportasje som viste omfanget av de militære kamphandlingene. NRK er medlem av nyhetsbyrået Visnews, og reportasjen kom derfor raskt i distribusjon over hele verden, også via BBC. Den ble således et viktig bidrag til å spre informasjon om en krig som til da for en stor del hadde foregått i det skjulte.

INSTITUSJONALISERING AV SAMARBEIDET

Nordmennene var verken alene eller de første til å involvere seg i sivilbefolkningens problemer innad i Eritrea. Sudan Council of Churches, det sudanske økumeniske kirkeråd, heretter SCC, begynte i 1975 å arbeide for å avhjelpe situasjonen. Etterhvert kom det støtte fra internasjonale hjelpeorganisasjoner, blant annet Swedish Church Relief, som var den Svenska Evangeliska Fosterlandsstiftelsens bistandsorganisasjon, og World Council of Churches. I 1976 ble Eritrean Relief opprettet, et samarbeidsprosjekt der de eritreiske hjelpeorganisasjonene skulle kanalisere bistanden inn i de frontkontrollerte områdene.³⁴⁷ Alle bidrag ble koordinert av SCC, både donasjoner til de eritreiske hjelpeorganisasjonene og utenlandske operatører i de eritreiske flyktingleirene i Sudan. Blant annet hadde Swedish Church Relief vært aktiv i flyktingleirene siden 1976, gjennom avtale med SCC og den sudanske flyktingkommissæren.³⁴⁸

Ved utgangen av 1976 var det åpenbart at situasjonen ikke ville få noen umiddelbar løsning. Samtidig erkjente sudanske myndigheter at det ble stadig mer prekært å iverksette tiltak for å stanse ytterlige tilstrømming av flyktinger. En mulighet var å bidra til å sikre et eksistensgrunnlag for sivilbefolkningen inne i Eritrea, for slik å minske behovet for forflytning.³⁴⁹ Det var etterhvert flere kirkelig baserte hjelpeorganisasjoner som kanaliserte

---

³⁴⁷ KN usorterte mapper ERD Bakgrunnsstoff og evaluering: Brev til ERD evaluation team fra SCC, signert Reverend Clement Janda, Khartoum 1984-02-05. Antar dette er US datering og står for 5. februar 1984.

³⁴⁸ KN boks ERITREA 76 – 79 mappe Sudan Relief Scandinavia 78: Referat fra møte om “Sudan Relief”, signert Mona Mollerup, Stockholm, 16. desember 1977.

³⁴⁹ KN usorterte mapper ERD Bakgrunnsstoff og evaluering: Brev til ERD evaluation team fra SCC, signert Reverend Clement Janda, Khartoum 1984-02-05. Antar dette US datering og står for 5. februar 1984.

penger til SCC for oppkjøp av mat for videre distribuering av ERA inne i de frontkontrollerte områdene. Virksomheten fikk finansiell støtte også fra statlige midler, i hvert fall fra norske og svenske myndigheter.³⁵⁰

Selv om hjelpen gikk til Eritrea, benyttet donororganisasjonene den første tiden prosjektnavnet Sudan Relief. Slik kunne SCC operere mer fleksibelt med hensyn til hvilke midler som skulle brukes på flyktingleirene og hvilke som skulle kanaliseres til nødhjelp innad i Eritrea.³⁵¹ Antakelig var dette også for å unngå å kompromittere SCC og sudanske myndigheter, siden en slik aksjon var høyst kontroversiell med hensyn til etiopisk suverenitet. Et godt samarbeid med SCC og sudanske myndigheter var en nødvendighet for gjennomføringen av internasjonale organisasjoners bidrag til Eritrea. Dette delkapittelet tar for seg hvordan samarbeidet var tuftet på en del gjensidige interesser, hvilket igjen gjorde det enklere å legitimere en slik krenkelse av de etiopiske grensene.

Kontoret i Khartoum

På nyåret 1978 kartla Kirkens Nødhjelp mulighetene for å opprette et mer formelt hjelpeprogram inn i Eritrea med egen representant i Khartoum. Drivkreftene bak dette initiativet var flere. KN hadde, som nevnt, allerede forsøkt å komme til den nødlidende sivilbefolkningen i Eritrea fra etiopisk side, men uten å lykkes. Det personlige nettverket og de gjentatte anmodningene fra ERA innvirket også, og hadde allerede resultert i bidrag til Sudan Relief gjennom SCC. Sist, men ikke minst, var Øystein Stabrums, Einar Lundes og Petter Myhrens rapporter og anbefalinger viktige premissleverandører for beslutningen om å gå inn i et fast samarbeid med de eritreiske hjelpeorganisasjonene.

I januar reiste Arvid Ofstad fra Kirkens Nødhjelp til Khartoum for å møte representanter for sudanske myndigheter og de hjelpeorganisasjoner som det var aktuelt å

---

³⁵⁰ SIDA hadde bidratt med midler, hovedsakelig gjennom Swedish Church Relief: KN boks ERITREA 76 – 79 mappe SUDAN – ERITREA & Stabrun – 78: Report on visit to Eritrea, signert Øystein Stabrun, Oslo, 1. januar 1978. Det norske UD bidro gjennom KN. Det første bidraget var på NOK 1 000 000,- og gikk til internt fordrevne sivile i Eritrea, se KN Styresaker 02 1978 Protokoll, Styremøte 14. februar 1978 sak 46.

³⁵¹ KN boks ERITREA 76 – 79 mappe Sudan Relief Scandinavia 78: Referat fra møte om “Sudan Relief”, signert Mona Møllerup, Stockholm, 16. desember 1977. De skandinaviske organisasjonene var Lutherhjälpen, Evangeliska Fosterlandsstiftelsen/Swedish Church Relief, Danechurch Aid og Kirkens Nødhjelp. Angående prosjektnavnet; se mappe Sudan Relief WCC 77/78: brev signert Stanley Mitton, 17. mars 1978. Både SIDA og det norske UD bidro med midler til Sudan relief, se KN Styresaker 14. februar 1978 mappe II, og KN boks ERITREA 76 – 79 mappe SUDAN – ERITREA & Stabrun – 78: Report on visit to Eritrea, signert Øystein Stabrun, Oslo, 1. januar 1978, vedlegg brev fra Redaegzy Gebremedhin, datert 25. november 1977.

samarbeide med.³⁵² Gjennom sin virksomhet i Sør-Sudan hadde KN etterhvert opparbeidet seg et godt forhold til enkelte nøkkelpersoner innen sudanske myndigheter, noe som vil bli utdypet senere. Blant annet ble Ofstads møteagenda i Khartoum organisert av Øystein Stabrun, lederen for sør-sudanprogramet. De avgjørende møter ble holdt hos daværende utenriksminister Francis Deng. Deng anbefalte at KN opprettet et kontor i Khartoum i tilknytning til den allerede eksisterende kontrakten mellom KN og sudanske myndigheter i forbindelse med sør-sudanprogrammet. Dette kontoret kunne ha en egen avdeling som tok seg av eritreasatsingen. Det var imidlertid ikke ønskelig å opprette en egen avtale om KNs virksomhet inn i Eritrea fra Sudan. Utenriksministerens anbefalinger ble støttet av direktøren for Afrikaavdelingen i det sudanske utenriksministeriet, sjefen for Secret Service og flyktningskommisæreren. Ofstad møtte også representanter for Swedish Church Relief, SCC og ERA, i tillegg til å gjennomføre en befaringsstur til Port Sudan og Suakin, der mottaket og transitten av varer til Eritrea ble avvirket. Det ble ikke anledning til å ta kontakt med representanter for ELFs hjelpeorganisasjon Eritrean Red Cross and Crescent Society, ERCCS, men i Ofstads rapport ble det anbefalt å avtale hjelpearbeid også med ERCCS.

Avgjørelsen kom raskt. Allerede 18. januar, før Ofstad hadde fått ferdig sin reiserapport, vedtok styret i Kirkens Nødhjelp iverksettelsen av et hjelpeprogram for internt fordrevne i Eritrea³⁵³. I februar reiste daværende generalsekretær i KN, Sigurd Aske, til Khartoum for å klarlegge de siste formaliteter.³⁵⁴ Han møtte representanter fra SCC og ERA, og Rahmadan Nur, daværende generalsekretær for EPLF. Aske presiserte at KNs bistand var motivert ut fra et ønske om å hjelpe folk i nød, uavhengig av rase, religion eller politiske holdninger. KN skulle primært samarbeide med hjelpeorganisasjonene, men Aske tok opp tråden fra Stabrun kontakt med EPLF, og bekreftet at organisasjonens representanter var velkomne til Norge med både Utenriksdepartementets og KNs assistanse. Det viktigste møte på denne reisen var likevel med Francis Deng, utenriksministeren. Aske fikk her gjennomslag for at kontoret i Khartoum skulle være forbeholdt arbeidet med den såkalte eritreahjelpen. Stabrun hadde tilstrekkelig ansvar som direktør for sør-sudanprogrammet. I tillegg understreket Aske at det var viktig for KN å holde de to prosjektene administrativt atskilt. Deng godtok dette, men offisielt ble kontoret opprettet som et sambandskontor for sør-

---

³⁵² Følgende er hentet fra KN boks Eritrea 76 – 79 mappe Eritrea jan-78: Rapport fra reise til Sudan 10. – 15. januar 1978, signert Arvid Ofstad, Oslo 19. januar 1978.

³⁵³ KN Styresaker 03 5. – 6. mai 1978 mappe IV: Rapport fra besøk i Khartoum 11. – 16. mars 1978, signert Arvid Ofstad, Oslo 5. april 1978.

³⁵⁴ KN Styresaker 03 14. mars 1978 mappe III: Rapport fra reise til Khartoum 5. – 6. februar 1978, signert Sigurd Aske.

sudanprogrammet. Trolig var dette nødvendig for at aktiviteten inn i Eritrea fra Sudan skulle beholde en lavest mulig profil.

1. april 1978 åpnet Kirkens Nødhjelp sitt kontor i Khartoum. Den første KN-representanten ved dette kontoret ble Petter Myhren, fotografen som høsten i forveien hadde vært med på reportasjeteamet til fronten i Eritrea. Erfaringen hadde gjort sterkt inntrykk, og Myhren fant rollen som journalist altfor passiv. I en frivillig hjelpeorganisasjon kunne man i større grad bidra med noe. Myhren hadde derfor tatt et års permisjon fra NRK for å jobbe for KN.³⁵⁵ Noen uker før åpningen av kontoret hadde han og Arvid Ofstad besøkt Khartoum for å organisere de praktiske sidene ved opprettelsen av kontoret, og for å etablere kontakt med enkelte sudanske myndighetspersoner.³⁵⁶ Myhren hadde vært på reportasjereiser i Sudan tidligere, og hadde allerede litt kjennskap til sudanske myndigheter. KNs representant i Khartoum skulle stå i jevnlig kontakt med blant annet sjefen for Secret Service, for å holde myndighetene à jour med KNs virksomhet i Sudan og Eritrea. På denne reisen lyktes det endelig å komme i kontakt også med ELF. I rapporten fremstilles imidlertid dette møte med mindre entusiasme enn tilsvarende møter med ERA-representanter. ERA ble beskrevet som samarbeidsvillige og effektive, mens ELF-representanten hadde vært mer generell i sine opplysninger, og innbød åpenbart ikke til samme tillit.

Hittil hadde de fleste internasjonale bidrag til eritreiske flyktninger og hjelpeorganisasjoner blitt henvist via SCC. Ordningen fungerte ikke alltid like bra, men KN var den første organisasjonen som tok initiativet til å operere bilateralt med ERA og ERCCS, og dermed forbigå SCC som kanaliserende koordinator. Dette skapte misnøye i SCC, et forhold som vil bli nærmere omtalt i neste avsnitt. KN ønsket å opprettholde et godt forhold til SCC, men det var først og fremst de sudanske myndigheters bifall som var avgjørende, både for oppstarten og fortsettelsen av KNs eritreaprojekt.

Forholdet til Sudan

Et av de mest sentrale aspektene ved Sudans politiske historie er spenningene mellom nord og sør. Den nordlige delen har siden begynnelsen av 1700-tallet vært inkorporert i den islamsk-arabiske verden, mens det sørlige Sudan tradisjonelt har bestått av en mer heterogen samling

---

³⁵⁵ Intervju med Petter Myhren, Oslo 18. juni 2003.

³⁵⁶ Det følgende er hentet fra rapporten fra Myhren og Ofstad sin reise til Khartoum, se KN Styresaker 03 5. – 6. mai 1978 mappe IV: Rapport fra besøk i Khartoum 11. – 16. mars 1978, signert Arvid Ofstad, Oslo 5. april 1978.

folkegrupper, uten den samme sentraliserte kulturelle og politiske styringen. Forskjellene og spenningene mellom disse to regionene ble forsterket under kolonitiden. I løpet av 1800-tallet hadde Egypt lyktes i å erobre det området som utgjør dagens Sudan. I 1881 startet et omfattende islamsk opprør med den religiøse lederen, mahdien, i spissen. I 1882 var kappløpet om Afrika i gang med britenes okkupasjon av Egypt. Som drøftet tidligere, ønsket britene å ekspandere videre sørover for å sikre kontrollen over Nilens vannmasser. For å unngå direkte konflikt med de andre europeiske kolonimaktene, ble egypterne mobilisert for å gjenerobre Sudan sammen med britene. De siste mahdistene falt ved slaget ved Omdurman i 1898. Fra 1899 var styringen av Sudan formelt sett delt mellom Egypt og Storbritannia, men i realiteten var Sudan en britisk koloni.³⁵⁷

Sudan gjenvant sin selvstendighet i 1956. På dette tidspunktet var borgerkrigen mellom nord og sør allerede i gang. I løpet av kolonitiden hadde vestlige misjonærer etablert seg i Sudan, særlig i den sørlige delen, hvor de lokale folkegruppene overveiende praktiserte tradisjonelle afrikanske religioner. Kristningen av det sørlige Sudan var med på å forsterke motsetningen til det overveiende muslimske nord. Motstandsbevegelsen Anya Nya kjempet for større politiske og økonomiske rettigheter for det perifere Sør-Sudan, en kamp som varte til 1972. Fredsavtalen med regjeringen ble undertegnet i Addis Abeba, og den innrømmet Sør-Sudan regional autonomi med en egen folkeforsamling i Juba.³⁵⁸

Det første tiåret med sudansk selvstendighet var preget av politisk uro med flere regjeringsskifter og militære kupp. I 1969 tok de militære igjen makten, med oberst Gaafar Muhammad Nimeiry som leder. Han innførte et nytt radikalt styre, og styrket forbindelsene til Sovjetunionen, Øst-Europa og Kina. Nimeiry involverte seg imidlertid også mer markant i arabisk politikk, og i 1970 ble det proklamert at Sudan skulle forenes i en føderalstat med Egypt og Libya. En slik allianse var uakseptabelt for kommunistene, og i 1971 ledet de an i et militærkupp. Kuppet feilet, og etter kun tre dager var Nimeiry tilbake som leder. Kort tid etter ble han valgt til Sudans første president. Henrettelsen av kuppdeltagere ble møtt med fordømmelse av Sovjetunionen og de østeuropeiske landene, og relasjonene til kommuniststatene ble tonet ned til fordel for sterkere forbindelser med USA og vesteuropeiske land. Denne politiske vendingen skyldtes trolig også utenlandske interesser for oljeleting i Sør-Sudan fra 1973. De fleste oljeselskapene som fikk konsesjon var amerikanske,

---

³⁵⁷ Robinson og Gallagher 1996: 36-40 og Abdel-Rahim 1979: 944.

³⁵⁸ Abdel-Rahim 1983: 792. Flere av momentene fra Sudans nyere politiske historie er hentet fra Abdel-Rahims artikkel, i tillegg til *Aschehoug og Gyldendals store norske leksikon* 1992 bind 3: 170.

og med denne aktiviteten fulgte også økt økonomisk bistand. Amerikanske interesser i Sudan vil bli nærmere omtalt i neste kapittel.

Nimeiry beholdt imidlertid gode forbindelser med Kina, i tillegg til et stadig sterkere engasjement i arabisk politikk. I løpet av 1970-tallet var det først og fremst Kina og de oljeproduserende araberstatene som bistod Sudan økonomisk og militært. Nimeirys arabisk-vennlige politikk var kilden til en del intern misnøye, særlig hans tilnærming mot Egypt. Sterke stater som Saudi-Arabia og USA forsøkte å megle mellom Nimeirys regjering og dens opposisjon, men lyktes bare delvis. Særlig møtte regjeringen motstand på dens støtte av fredsavtalen mellom Israel og Egypt i Camp David i 1978. Sjongleringen mellom lojaliteten til henholdsvis egyptiske interesser og arabisk motstand mot palestinernes undertrykkelse, ble etterhvert et stort problem for Nimeirys regjering. I 1979 kom det til et midlertidig brudd mellom Sudan og Egypt. Gjennom 1970-tallet var den interne opposisjonen mot Nimeiry til forskjellige tider støttet av henholdsvis Libya, Irak, Saudi-Arabia og Etiopia. Inn i dette omskiftelige politiske bildet beveget Kirkens Nødhjelp seg i 1972.³⁵⁹

I likhet med KNs engasjement i Eritrea, var Øystein Stabrun en nøkkelfigur også i denne sammenhengen. På denne tiden jobbet han som filmfotograf i NRK, og hadde ved flere anledninger vært i Sør-Sudan. I 1969 laget han en reportasje om borgerkrigen og nøden den førte med seg, som vakte internasjonal oppsikt. I Norge fikk han med seg enkelte stortingsrepresentanter og daværende generalsekretær Elias Berge i Kirkens Nødhjelp. Engasjementet endte med at KN, sammen med andre europeiske organisasjoner gikk inn i et rehabiliteringsprogram i Sør-Sudan etter at fredsavtalen hadde trådt i kraft i mars 1972. I etterkant av dette prosjektet etablerte KN et distriktsutviklingsprogram i Equatoriaprovisen, med base i Torit. Prosjektet fikk støtte fra Norad, og Stabrun ble ansatt som direktør.

Kirkens Nødhjelp vokste seg stor i Sør-Sudan, og var den eneste instansen i området som bidro med å skape og vedlikeholde en stabil infrastruktur. Ifølge Terje Tvedt ble KN i så måte en erstatning for staten, ikke et supplement.³⁶⁰ Slike innsigelser til programmet vil bli nærmere drøftet andre steder i avhandlingen. Poenget i denne sammenhengen er KNs rolle som forlenger av statens funksjoner i Sør-Sudan, og de muligheter det åpnet for relasjoner med sentrale personer innen sudanske myndigheter. Myndighetene var svært fornøyde med KNs innsats i sør. I et møte med daværende generalsekretær Sigurd Aske i 1978, omtalte

---

³⁵⁹ Momentene fra KNs engasjement i Sør-Sudan er hentet fra Ruud og Kjerland 2003: 207-209 og Intervju med Øystein Stabrun, Oslo 7. juni 2001.

³⁶⁰ Ruud og Kjerland 2003: 209.

utenriksminister Francis Deng prosjektet som et modellprogram.³⁶¹ Øystein Stabrun, som en engasjert og drivkraftig personlighet, hadde flere gode kontakter blant politiske nøkkelpersoner i Khartoum.³⁶² Han hadde derfor kapasitet til å organisere møteavtaler i forbindelse med KNs representantbesøk. I tråd med Robinson og Gallaghers forståelse av britisk kolonipolitikk i Øst-Afrika, var Stabrun i sannhet en *man on the spot*.³⁶³ Med sin kjennskap til lokale forhold og ervervede nettverk på myndighetsnivå, hadde han stor påvirkningskraft i forhold til viktige avgjørelser og engasjement i KN sentralt.

Det gode forholdet Kirkens Nødhjelp hadde bygget opp med sudanske myndigheter var et av de viktigste grunnlagene for KNs engasjement i Eritrea. Den sudanske interesse for tiltak som kunne demme opp for den stadig økende flyktningstrømmen fra Eritrea var likeledes en viktig forutsetning. Det representerte selvfølgelig et problem at disse tiltakene ville komme en motstandsbevegelse til gode, og følgelig krenke etiopisk suverenitet. Forholdet mellom Sudan og Etiopia var imidlertid ikke av det beste på dette tidspunktet, blant annet fordi Etiopia angivelig hadde støttet den sudanske motstandsbevegelsen i sør.³⁶⁴ Med henvisning til disse beskyldningene mot regimet i Addis Abeba, hadde Sudan endret holdning til eritreaspørsmålet. Hittil hadde sudanske myndigheter offisielt spilt rollen som nøytral megler. I overensstemmelse med Organisation of African Unity uttrykte Sudan fortsatt respekt for Etiopias territoriale integritet, men samtidig ga Nimeiry eritreerne sin moralske støtte til kravet om retten til selvbestemmelse. I henhold til den norske ambassadøren i Kairo sine vurderinger, var Sudans endrede holdning et uttrykk for bekymring både for eritreakonfliktens mulige ringvirkninger for Sudan, og for sikkerhetsproblematikken vedrørende Rødehavet. Konfliktene i Midtøsten og i Etiopia, i tillegg til den kalde krigens spill, utgjorde usikre momenter for stabiliteten i denne viktige ferdselsåren. Sudanske myndigheter holdt det trolig for sannsynlig at den ustabile situasjonen i Etiopia kunne løses ved å la eritreerne få utøve nasjonal selvbestemmelsesrett.³⁶⁵

Selv om sudanske myndigheter endret sin offisielle holdning til eritreaspørsmålet, var det likevel viktig at forholdet mellom de to nabostatene ikke ble ytterligere forringet. Avtalen

---

³⁶¹ KN Styresaker 03 14. mars 1978 mappe III: Rapport fra reise til Khartoum 5. – 6. februar 1978, signert Sigurd Aske.

³⁶² Intervju med Arild Jacobsen, Asmara 12. juli 2001.

³⁶³ Collins 1996: 11. Begrepet ble introdusert i kapittel 1.

³⁶⁴ KN Styresaker 03 14. mars 1978 mappe III: Rapport fra reise til Khartoum 5. – 6. februar 1978, signert Sigurd Aske.

³⁶⁵ Norad boks A-1779 mappe Sudan 008.92 Rapporter: Melding til UD signert den norske ambassadøren i Cairo, Tancred Ibsen, Khartoum 15. februar 1977; Sudan. Forholdet til Etiopia, og Melding til UD signert T. Ibsen, Khartoum 24. november 1977; Sudan – Noen sikkerhetspolitiske problemstillinger og deres innen- og utenrikspolitiske implikasjoner.

mellom KN og sudanske myndigheter skulle derfor være av stilltiende art. Det vil si at det ikke finnes noen skriftelige avtaler eller lisens for virksomheten, og all rapportering til myndighetene foregikk muntlig.³⁶⁶

Kirkens Nødhjelps nye kontor i Khartoum lå like ved SCC sitt hovedkvarter, og meningen var at KN skulle fortsette samarbeidet. SCC var derimot ikke udelt fornøyd med at deler av deres operasjon ble overtatt av en utenlandsk organisasjon. SCC anså KNs opprettelse av egen virksomhet som en unødvendig ”[...] duplication of efforts”.³⁶⁷ Samtidig hadde SCC hele tiden slitt med intern uenighet i forhold til organisasjonens arbeid med eritreiske flyktninger. Ifølge Redaegzy Gebremedhin skyldtes misnøyen følgende faktorer: For det første var man i SCC grunnleggende mistenksom til prosjekter i regi av andre organisasjoner, særlig utenlandske. For det andre var SCCs hovedinteresser rotfestet i det overveiende kristne sør. Flere av medlemmene i SCC hadde opponert mot engasjementet med den eritreiske frigjøringsbevegelsens hjelpeorganisasjoner. Til dels dreide det seg om hensynet til Etiopia, hvor den regjerende minoriteten var av kristen kulturbakgrunn. Likeledes ble det oppfattet som problematisk at bistanden i stor grad kom eritreiske muslimer til gode.³⁶⁸

Som nevnt var det Francis Deng som hadde anbefalt at KN skulle etablere et eget kontor for selv å koordinere bistanden til de eritreiske hjelpeorganisasjonene. Deng var fra Sør-Sudan, og fornavnet tyder på at han selv kom fra en kristen kulturbakgrunn.³⁶⁹ Det er for øvrig ingen ting som tyder på at forbigåelsen av SCC var betinget av politisk eller religiøs diskriminering. Derimot antydes det i enkelte kilder at de utenlandske donorene var misfornøyd med manglende effektivitet og dårlig organisering fra SCC sin side.³⁷⁰ Det er også trolig at utenriksministeren foretrakk at Kirkens Nødhjelp, som utenlandsk organisasjon, stod som ansvarlig for krenkelsen av etiopiske grenser, heller enn en nasjonal sudansk organisasjon.

---

³⁶⁶ Intervju med Arild Jacobsen, Asmara 12. juli 2001 og Intervju med Petter Myhren, Oslo 18. juni 2003.

³⁶⁷ KN usorterte mapper ERD Bakgrunnsstoff og evaluering: Brev til ERD evaluation team fra SCC, signert Reverend Clement Janda, Khartoum 1984-02-05. Antar dette er US datering og står for 5. februar 1984.

³⁶⁸ KN usorterte mapper ERD Bakgrunnsstoff og evaluering: Brev til Arvid Ofstad v/KN i forbindelse med evalueringen av ERD, signert Redaegzy Gebremedhin 9. november 1983.

³⁶⁹ Opplysningen om Dengs bakgrunn fra sør, er fra intervju med Arild Jacobsen, Asmara 12. juli 2001. Antakelsen om kristen kulturbakgrunn står imidlertid for egen regning.

³⁷⁰ Blant annet uttalte representanten for EFS i 1978 at dersom SCC skulle stå for koordineringa av prosjektet med den størrelsesorden Eritreahjelpen var i ferd med å utvikle seg til, så måtte deres bemanning styrkes betraktelig, se KN Styresaker 02/1978 17. oktober 1978 mappe VII: Eritrea-hjelpen. Notat fra møte (...), signert Jan A. Erichsen 6. september 1978.

Et strengt humanitært mandat

Fra 1978 opererte følgelig Kirkens Nødhjelp på flere fronter på Afrikas Horn. I Sudan var deres hovedbase i Torit, hvorfra de drev distriktsutviklingsprogrammet i Equatoriaprovinsen. I Etiopia var KN etablert med eget kontor i Addis Abeba, hvorfra de engasjerte seg i både nødhjelp og mer langsiktige utviklingsprosjekter i samarbeid med Mekane Yesus kirken. I tillegg var KN med på å sørge for forsyninger til sivilbefolkningen i Eritrea. Først og fremst gikk bistanden fra Sudan og inn i de frontkontrollerte områdene. I samarbeid med lokale etiopiske kirkeorganisasjoner, klarte imidlertid KN å bistå med forsyninger også fra den andre siden til de etiopiskkontrollerte delene. Hvordan kunne KN arbeide i så mange motstridende leire samtidig? Og hvordan legitimerte organisasjonen sin involvering i en væpnet konflikt?

Det kan være nyttig å ta et kort tilbakeblikk på den første konflikten hvor Kirkens Nødhjelps involvering var betydelig. Kolonitidens innvirkning på spenninger mellom folkegrupper har allerede vært nevnt i forbindelse med forholdet mellom nord og sør i Sudan. I Nigeria var betydningen av europeisk påvirkning enda tydeligere, og på 1960-tallet kom det til konflikt mellom de muslimske folkegruppene i nord og kristne folkegrupper, spesielt igboene, i sør. Tradisjonelt var de muslimske gruppene dominerende i den nordlige regionen, både politisk og kulturelt. I løpet av kolonitiden hadde imidlertid igboene blitt sterkere eksponert for misjonering og vestlig undervisning. Dette gav dem en fordel som arbeidssøkere innen både offentlig administrasjon og moderne næringsliv, også i nord. Igboenes nye status og muligheter for sosial mobilitet ble ansett som en trussel av de muslimske gruppene, spesielt etter et militærkupp i januar 1966 under ledelse av offiserer med igbobakgrunn. I juli kom det et motkupp ledet av fulanier, en ledende, muslimsk folkegruppe i deler av Vest-Afrika. Dette resulterte blant annet i en forfølgelse av igboer som kostet mellom 5 000 – 30 000 menneskeliv. I mai 1967 proklamerte igboen oberst Ojukwu den sørøstlige regionen som en egen stat under navnet Biafra. Løsrivelsen var også motivert av oppdagelsen av olje i øst, noe igboene så som en mulighet til å finansiere en egen statsdannelse.³⁷¹

Regjeringen gikk til umiddelbart motangrep, og i løpet av sommeren 1968 innledet de en hungersblokkade som fikk katastrofale følger for sivilbefolkningen som var fanget inne i det omstridte området. Midt i krigssonen hadde Kirkens Nødhjelp sitt første langsiktige utviklingsprosjekt, jordbrukscenteret i Akabaliki.³⁷² I 1968 dannet de, sammen med andre skandinaviske kirkeorganisasjoner, sammenslutningen Norchurchaid som bistod med nattlige flyforsyninger inn i det sultrammede området. I desember samme år ble aksjonen utvidet til

³⁷¹ De fleste momentene fra biafrakrisen er hentet fra Simensen 2003: 234-241 og Simensen 1996: 329-331.

³⁷² <http://nca.no/article/view/1853>, sist besøkt 4. juli 2006, og Simensen 2003: 228-234.

Joint Church Aid, hvor totalt 35 organisasjoner fra 21 land deltok. Flygningene fortsatt frem til Biafra falt i 1970.

Hjemme i Norge var Biafra ofte i nyhetene, både med utenlandsk og egenprodusert materiale. Også her var Øystein Stabrun inne i bildet, denne gangen i Biafra som kameramann for NRK.³⁷³ Det var imidlertid Erik Bye som stod for selve reportasjen. En annen individuell pådriver for Biafra var pastor Elias Berge, generalsekretæren i Kirkens Nødhjelp. Den norske opinionen møtte KNs aksjon med en entusiasme og oppslutning uten sidestykke. Hovedårsaken til denne overveldende reaksjonen var først og fremst de hjerteskjærende bildene fra en nødlidende befolkning. Bildene nådde folket på en mer direkte måte enn tidligere, ettersom fjernsynet var blitt en alminnelig bestanddel av norske hushold. I tillegg til de sultende og døende barna, hadde det en viss innvirkning at konflikten ble representert som muslimsk undertrykkelse av et kristent folk. For venstresida spilte det inn at oberst Ojukwu proklamerte sosialistiske holdninger i sitt politiske program, i tillegg til at krigen fikk et anstrøk av neokolonialistisk problematikk i form av kamp om oljeressurser. Jarle Simensen hevder imidlertid at det mest utslagsgivende for den norske responsen var argumentet om folkets rett til selvbestemmelse.³⁷⁴

I ettertid kom det frem at bildet av situasjonen i Biafra hadde vært sterkt fordreid av krefter i media. For det første hadde den politiske ledelsen i Biafra betalt det tyske PR-byrået Mark Press for å ivareta deres propagandainteresser. Ifølge Jahn Otto Johansen, som har skrevet om medias rolle i biafrakonflikten, ble fjernsynet brukt som et politisk instrument.³⁷⁵ Mark Press lyktes å nå publikum langt mer effektivt enn det statlige nigerianske informasjonsapparatet, og internasjonal presse var heller ikke spesielt interessert i Nigerias versjon av konflikten. Resultatet ble en presentasjon for den vestlige opinionen av et lite, heltmodig folk som hadde gjort opprør mot en tallmessig overmakt. Etterhvert begynte media å fatte tvil til disse fremstillingene, men det tok tid før dette nådde publikum. Journalistene ønsket ikke å ødelegge for det humanitære hjelpearbeidet, og det lå et sterkt press på massemedia om å bringe stoff som kunne stimulere til bidrag.

Det er ingen tvil om at det hersket stor nød i det omstridte området, men både den politiske konflikten og situasjonen for øvrig var langt mer sammensatt enn det inntrykket mediene gav. Ifølge Johansen skapte denne kortsiktige utnyttelsen av media en dyp skepsis i opinionen i forhold til nødhjelp, og forspilte dermed media sin sjanse til å rette verdens

---

³⁷³ Intervju med Øystein Stabrun, Oslo 7. juni 2001.

³⁷⁴ Simensen 2003: 239.

³⁷⁵ Johansen 1970: 110-119. Se også Simensen 2003: 239.

oppmerksomhet mot dypstrukturene i problematikken omkring utviklingslandene. Vel og merke skrev Johansen dette lenge før media igjen mobiliserte befolkningen i forbindelse med tørken på Afrikas Horn i 1984, og lenge før TV-aksjoner ble en årlig og vellykket affære. Det er også tvilsomt om media ville kunne ha noen varig effekt i forhold til oppmerksomhet omkring verdens mange urettferdigheter. Til det er både mediers og folks interesser for flyktige.

Biafras fall og de senere avsløringene kjølner interessen for konflikten betraktelig, men biafrakrisen og dens oppslutning fikk i henhold til Simensen en viktig politisk arv: spørsmålet om humanitær intervensjon.³⁷⁶ Den norske hjelpen som nådde Biafra var for en stor del statlige midler, men det var innsamlede midler gjennom Røde Kors og Kirkens Nødhjelp som gikk til å betale de nattlige flygningene. Selve transporten av bistanden ville ikke norske myndigheter stå for av folkerettslige grunner. Hva som representerer krenkelse av en annens stats suverenitet har åpenbart hårfine grenser. Michael Walzer poengterer at det i forbindelse med humanitær intervensjon er naturlig å overlate aktiviteten til aktører som kan påberope seg en form for *trans-state* status.³⁷⁷ Walzer henviser til FN og den internasjonale domstolen, men frivillige organisasjoner og andre aktører i sivilsamfunnet har også muligheten til å gjennomføre slike aksjoner, der staten av folkerettslige årsaker bør forholde seg passiv.

Hva skal til før det internasjonale samfunnet griper inn i situasjoner der sivilbefolkningen lider nød? John Lyng tok opp spørsmålet i FN i 1968. Som forventet ble tanken om fullmakt til å gripe inn møtt med mye motstand. Det var likevel en viss interesse, og etter et grundig forarbeid la Norge og Kanada frem et forslag på Røde Kors' internasjonale konferanse i 1969. Resultatet ble en prinsipperklæring om katastrofebistand, riktignok utvannet i henhold til Lyngs opprinnelige ærend, men selv var han fornøyd og mente det representerte en start.³⁷⁸ Duffield og Prendergast, som har skrevet om humanitær intervensjon i Etiopia og Eritrea, hevder at den massive bistanden som ble gitt i dette området på midten av 1980-tallet var starten på vestens humanitære agenda innen nord-sør relasjoner. I bokens avslutning vises det imidlertid til at denne bistandsformen har sine røtter, via lignende tilfeller vedrørende Afghanistan og Kambodsja, tilbake til Biafra.³⁷⁹

Politisk sett var det store spørsmålet i forbindelse med biafrakonflikten hvorvidt regionens løsrivelse fra Nigeria skulle bli internasjonalt anerkjent. Motforestillingene ble

---

³⁷⁶ Simensen 2003: 239.

³⁷⁷ Walzer 2000: xiii.

³⁷⁸ Simensen 2003: 240-241.

³⁷⁹ Duffield og Prendergast 1994: 64, 68 og 168.

begrunnet med frykten for at det skulle skape presedens, og dermed utløse en fragmenteringsprosess i Afrika.³⁸⁰ Generalsekretæren i Organisation of African Unity karakteriserte de internasjonale støtteaksjonene som innblanding i kolonial ånd. For OAU var prinsippet om staters absolutte suverenitet grunnleggende. FN støttet heller ikke aksjonene, og henviste til det samme prinsippet.³⁸¹ OAU og FN viste de samme holdningene også i forbindelse med eritreaspørsmålet, noe som vil bli drøftet nærmere på et senere tidspunkt.

I likhet med biafrakonflikten var retten til selvbestemmelse den eritreiske motstandsbevegelsens sterkeste argument. Ifølge Simensen hadde talsmenn for igboene gjort hjemmeleksa si, og henviste til kjernepunkter som 1814 og 1905 i norsk selvstendighetshistorie når de var på representasjonsbesøk i Norge.³⁸² Det samme gjorde representanter for de eritreiske frigjøringsbevegelsene i møte med norske organisasjoner og myndigheter. I begge tilfeller falt det i god jord, og både igboene og eritreerne ble oppfattet som folkegrupper som ble undertrykket av en statlig overmakt.

Samtidig ble det reist spørsmål om bistand ville bidra til å forlenge en krigssituasjon, og dermed være en bjørnetjeneste heller enn genuin hjelp til sivilbefolkningen. Kritikere av engasjementet reiste dette spørsmålet flere ganger under hele eritreakonflikten, men hensynet til den akutte nøden blant de sivile kom likevel først. I likhet med bistanden inn i det omstridte området i Nigeria, kunne ikke den norske staten åpenlyst støtte et engasjement som krenket etiopiske grenser. Frivillige organisasjoner som Kirkens Nødhjelp kunne imidlertid stå inne for slike operasjoner uten tilsvarende komplikasjoner. Dette utelukket ikke at både Norad og Utenriksdepartementet etterhvert kom til å stå for en betydelig andel av finansieringen av KNs virksomhet inn i Eritrea, men det fulgte visse betingelser med bevilgningene.

Michel Walzer argumenterer for hvordan væpnede konflikter kan deles inn i ”just and unjust wars”.³⁸³ Noen væpnede konflikter kan således fremstilles som mer rettfærdige, eller akseptable, enn andre. I 1973 vedtok Stortinget at norsk bistand kunne gå til ”[...] folkene i avhengige områder som kjempet for sin nasjonale frigjøring”.³⁸⁴ Vedtaket er ikke spesielt oppsiktsvekkende siden FN allerede i 1960 hadde vedtatt Kolonierklæringen, hvilket kunngjorde koloniherrdømme som folkerettsstridig.³⁸⁵ Implementeringen av Kolonierklæringen ble fulgt opp med flere resolusjoner i de følgende årene, og i 1965 ble det

---

³⁸⁰ Johansen 1970: 114.

³⁸¹ Simensen 2003: 236.

³⁸² Simensen 2003: 239.

³⁸³ Walzer 2000.

³⁸⁴ *Stortingsforhandlinger* 1972 – 73 6a: Innst.S. nr.135.

³⁸⁵ <http://www.un.org/documents/ga/res/15/ares15.htm>: Resolusjon 1514 (XV) fra 1960, sist besøkt 4. juli 2006.

lagt til et punkt som anerkjente koloniserte folks kamp for frigjøring og selvbestemmelse som legitim. Samtidig oppfordret resolusjonen til materiell og moralsk støtte til nasjonale frigjøringsbevegelser i koloniserte territorier.³⁸⁶ Oppfordringen ble gjentatt i resolusjoner vedrørende de portugisiske koloniene i både 1968 og 1969. Lignende resolusjoner hadde også blitt vedtatt angående Sør-Afrikas annektering av Namibia.³⁸⁷

Den svenske Riksdagen åpnet i 1969 for støtte til frigjøringsbevegelser, både i de portugisiske koloniene og i de land som ble berørt av den sørafrikanske apartheidpolitikken. Formuleringene i Stortingets vedtak i 1973 har likeledes blitt karakterisert som skreddersydd for de portugisiske territoriene, men inkluderte ikke kampen mot apartheid.³⁸⁸ Ifølge Rolf Tamnes hadde motstandsbevegelsene likevel fått norsk støtte allerede fra 1968, kanalisert gjennom frivillige organisasjoner, men et Stortingsvedtak om statlig støtte til motstandsbevegelsene i Sør-Afrika kom ikke før i juni 1977.³⁸⁹ Tamnes hevder at Norge var et foregangsland i kampen mot apartheid, men bare så lenge den var symbolsk og utspilte seg på et verbalt plan.³⁹⁰ Problemet var den norske skipsfarten på sørafrikanske havner, en økonomisk interesse som økte i omfang og betydning ettersom det norske olje- og frakteventyret utviklet seg utover 1970- og 1980-tallet.³⁹¹ Ifølge Eva Helene Østbye var Stortingsvedtaket i 1977 derfor et resultat av press fra sivilsamfunnet.³⁹²

De eritreiske frigjøringsbevegelsene ble ikke nevnt i denne sammenhengen. Eritreaspørsmålet var ansett, både internasjonalt og av norske myndigheter, som et internt etiopisk anliggende, noe som vil bli grundigere belyst andre steder i avhandlingen. Det er likevel sannsynlig at vedtaket om statlig støtte til frigjøringsbevegelser, i kombinasjon med de generelle radikale politiske strømningene på 1970-tallet, åpnet for legitimering av humanitær innsats også i de frontkontrollerte delene av Eritrea.

Mye av bistand i form av humanitær intervensjon er et kirkebasert fenomen, og kan knyttes til et frigjøringsteologisk perspektiv. Kirkens Nødhjelps engasjement i både Biafra og Eritrea kan i tråd med dette beskrives som solidaritetshandlinger og protest mot undertrykkelse av sivilbefolkningen. Frigjøringsteologi fjerner likevel ikke problemet med

---

³⁸⁶ <http://www.un.org/documents/ga/res/20/ares20.htm>: Resolusjon 2105 (XX) fra 1965 punkt 10, sist besøkt 4. juli 2006.

³⁸⁷ Eriksen 2000: 49, 52. Se også <http://www.un.org/documents/ga/res/23/ares23.htm>: Resolusjon 2395 (XXIII) fra 1968, punkt 1, og <http://www.un.org/documents/ga/res/24/ares24.htm>: Resolusjon 2507 (XXIV) fra 1969 punkt 2. Begge nettsider ble sist besøkt 4. juli 2006.

³⁸⁸ Eriksen 2000: 55 og Østbye 2000: 131.

³⁸⁹ *Stortingsforhandlinger 1976 – 77* 6a1: Innst.S. nr.334.

³⁹⁰ Tamnes 1997: 366.

³⁹¹ Ruud og Kjerland 2003: 248-250.

³⁹² Østbye 2000: 136.

krenkelsen av staters grenser som denne typen engasjement medfører. Et strengt humanitært mandat ble nøkkelen til involvering i en delikat politisk kontekst som eritreakonflikten. Det var derfor viktig for KN å presisere at deres samarbeid skulle være med de eritreiske hjelpeorganisasjonene, og ikke med selve frigjøringsfrontene. Kirkens Nødhjelps hovedfokus var hensynet til menneskelige behov, uansett politiske eller religiøse implikasjoner. Dette ble understreket i møter med representanter for både SCC og EPLF i forkant av opprettelsen av kontoret i Khartoum.³⁹³

Bistanden skulle kun komme sivilbefolkningen til gode, og den skulle fordeles likt mellom ERA og ERCCS. Dette var også betingelsen som Utenriksdepartementet stilte ved sine bevilgninger til eritreahjelpen.³⁹⁴ Ved å unngå favorisering av en av de politiske gruppene, og ved å operere utelukkende med motstandsbevegelsens hjelpeorganisasjoner, kunne aktiviteten legitimeres som humanitær intervensjon. I forbindelse med biafrakonflikten hadde hjelpearbeidet og oppmerksomheten kun støttet den ene siden. Selv om hjelpen var myntet på sivilbefolkningen, gjorde denne favoriseringen det vanskelig å legitimere overtredelsene av nigeriansk suverenitet. I tråd med dette ble opprettholdelsen av Kirkens Nødhjelps engasjement i både Sudan og Etiopia nettopp en forutsetning for fortsatt aktivitet i Eritrea. Slik kunne hjelpeorganisasjonen fremstå som akseptabel for alle parter.

De eritreiske frigjøringsfrontene aksepterte KNs mandat, men fremholdt gjennom hele perioden ønsket om at KN også kunne stå frem og støtte deres sak offentlig. Under et besøk i Oslo rundt 1980-tallet kom Issayas Afwerki i diskusjon med daværende generalsekretær i KN, Jan A. Erichsen.³⁹⁵ Afwerki mislikte at KN også var engasjert i Etiopia, og ville at de skulle støtte EPLF politisk. Erichsen argumenterte for at det humanitære grunnlaget og opprettholdelse av en nøytral holdning var den eneste måten å jobbe på. Slik kunne KN muligens fungere som megler mellom de to partene, noe som ville komme EPLF til gode. Erichsen fikk rett. Mot slutten av 1980-tallet gjorde norske aktører, med utgangspunkt i KN, et fremstøt for å megle mellom EPLF og etiopiske myndigheter. Dette vil bli drøftet nærmere i avhandlingens kapittel VII.

---

³⁹³ KN Styresaker 03 14. mars 1978 mappe III: Rapport fra reise til Khartoum 5. – 6. februar 1978, signert Sigurd Aske.

³⁹⁴ KN Styresaker 03 5. – 6. mai 1978 mappe IV: Brev fra UD, signert Knut Thommesen og Willy Fredriksen 15. mars 1978.

³⁹⁵ Intervju med Jan A. Erichsen, Oslo 20. juni 2002.

FRA ERITREAHJELPEN TIL EMERGENCY RELIEF DESK

Kirkens Nødhjelps virksomhet i Khartoum kom i raskt i gang. Mandatet tilsa at midlene skulle deles likt mellom de to eritreiske hjelpeorganisasjonene. Hittil hadde KNs midler i hovedsak kommet Eritrean Relief Association til gode, men Petter Myhren tok raskt tak i Eritrean Red Cross and Crescent Society for å utarbeide samarbeidet også med dem.³⁹⁶

I løpet av den første måneden, besøkte Myhren både EPLF- og ELF-kontrollerte områder for å befare forholdene og gjøre seg kjent med de interne humanitære organisasjonenes arbeidsmetoder. KN hadde allerede etablert et nært forhold til ERA, men samarbeidet med ERCCS ble ikke like vellykket, et misforhold som trolig hadde flere årsaker.

KNs eritreaengasjement nådde tidlig et uventet stort omfang, og det ble nødvendig å omorganisere. I første rekke ble det gjort forsøk på å samordne og koordinere innsatsen med de øvrige aktive organisasjonene. Prosessen skulle imidlertid trekke i langdrag, hovedsakelig på grunn av tilbakeholdenhet fra Sudan Council of Churches.

Erfaringer i felten

Kirkens Nødhjelps virksomhet inn i Eritrea fungerte gjennom personlig kontakt og etablering av nettverk. Solveig Ullaland Uribe påpeker i sin hovedoppgave om KN i Sør-Sudan at organisasjonen de første operative årene delte bygning med den regionale regjeringen i regionshovedstaden Juba, og derfor knyttet personlig kontakt med flere av de ansatte i de offentlige rådene for Juba og Torit.³⁹⁷ I tråd med dette viser Petter Myhren til at KN hadde gode forbindelser til den sudanske visepresidenten, som samtidig var president for den regionale regjeringen i sør. Visepresidenten var formann i den nasjonale nødhjelpskomité, og representerte kontakten videre inn i presidentpalasset.³⁹⁸ Bona Malwal, som høsten 1977 satt som kultur- og informasjonsminister, var en annen viktig kanal til sudanske myndigheter.³⁹⁹ Utenriksminister Francis Deng, også fra Sør-Sudan, var trolig en enda viktigere kontakt. Deng var for øvrig gift med en norsk kvinne, noe som kan ha bidratt til imøtekommenhet og fortrolighet. Den norske konsulen, en fremtredende sudansk forretningsmann med stor

---

³⁹⁶ KN Styresaker 03 5. – 6. mai 1978 mappe IV: Rapport signert Petter Myhren, Khartoum 8. april 1978.

³⁹⁷ Uribe 1996: 59.

³⁹⁸ Informasjonen om KNs kontaktnett i Sudan er hovedsakelig fra intervju med Petter Myhren, Oslo 18. juni 2003, og Arild Jacobsen, Asmara 12. juli 2001. Se også KN Styresaker 02/1978 mappe VI: Rapport fra gen.sekr. Jan A. Erichsen's reise til Sudan og Etiopia i tiden 4. – 13. august 1978.

³⁹⁹ KN boks ERITREA 76 – 79 mappe SUDAN – ERITREA & Stabrun – 78: Report on visit to Eritrea, signert Øystein Stabrun, Oslo, 1. januar 1978: 3.

innflytelse, var også gift med en norsk kvinne. Videre var det norske selskapet Norconsult involvert i utviklingen av infrastruktur som telefoni, transport og veiarbeid. Selskapet var godt etablert i Sudan på denne tiden med eget kontor i Khartoum, og bisto KN på flere vis, blant annet med kontaktnett med sudanske myndigheter.⁴⁰⁰

Petter Myhren skulle jevnlig underrette sjefen for Secret Service om KNs aktivitet, og de knyttet raskt en god personlig relasjon. Sikkerhetssjefen og utenriksministeren var begge avgjørende kontakter i forbindelse med den praktiske gjennomføringen av prosjektet. Blant annet kunne KN få forsendelser av medisiner og lignende gjennom tollene på dagen. Det var ellers vanlig å måtte vente to til tre uker, og dermed risikere forringelse av lett fordervelige varer. De forsendelsene som kom til flyplassen i Khartoum, ble fraktet med nattog til Gedaref eller Port Sudan. Enkelte forsendelser kom også direkte til Port Sudan med lasteskip. Fra disse byene, som begge lå relativt nære grensen, ble varene fraktet videre inn i Eritrea med lastebiler. Innimellom ble lastebilene innleid fra Sudan, men det var de eritreiske hjelpeorganisasjonene som stod ansvarlig for transporten inn i de frontkontrollerte områdene.

Selv om kontakten med sudanske myndigheter var en forutsetning for aktiviteten, var nettopp samarbeidet med de eritreiske hjelpeorganisasjonene Eritrean Relief Association og Eritrean Red Cross and Crescent Society det mest sentrale. Dette samarbeidet skilte seg ut fra andre bistandsprosjekter på flere måter, men det mest utpregete særtrekket var ansvarsfordelingen av aktivitetene. I Sør-Sudan opparbeidet Kirkens Nødhjelp etterhvert en funksjon som en stat i staten, og Terje Tvedt argumenterer for hvordan denne posisjonen medvirket til å undergrave den sudanske statens legitimitet i området.⁴⁰¹ I samarbeid med de eritreiske hjelpeorganisasjonene derimot, fungerte KN mer som et assisterende organ. KN bidro med finansiering, kanalisering av andre donormidler og innkjøp av forsyninger, men det var ERA og ERCCS som utredet behovene og stod for distribusjonen inne i Eritrea. Selv om KN hadde full anledning til å befare og inspisere arbeidet inne i de frigjorte områdene, gav en slik arbeidsform de lokale organisasjonene en mulighet til selv å sette premissene for hvordan samarbeidet skulle foregå.

Bistand tenderer til å være giverstyrt og, som drøftet i introduksjonskapittelet, blir den senere tids bistandsdiskurs om mottakeren i førersetet ofte undergravet av kondisjonalitet i form av politiske og økonomiske betingelser. De eksterne hjelpeorganisasjonene hadde ikke anledning til å intervenere direkte i de frontkontrollerte områdene, hvilket gav de eritreiske hjelpeorganisasjonene større handlefrihet. Ifølge Paolos Tesfagiorgis, mangeårig leder av

---

⁴⁰⁰ Intervju med Petter Myhren, Oslo 18. juni 2003.

⁴⁰¹ Tvedt 1998: 189-196.

ERA, var det uaktuelt for ERA å akseptere eksterne operatører i Eritrea. For det første var det farlig. For det andre var ERA i høyeste grad kapable til å kontrollere og gjennomføre den nødvendige implementeringen.⁴⁰² Eritreahjelpens operasjonsform kan derfor karakteriseres som mottakeransvar i praksis, selv om dette begrepet entret bistandsdiskursen først på 1990-tallet. Et slikt samarbeid krever imidlertid en høy grad av tillit mellom partene.

En av grunnene til at ERA ble akseptert som en pålitelig partner at de allerede hadde på plass et anerkjent system for registrering. Systemet inkluderte transittlagre langs rutene til de forskjellige mottakergruppene, med vanlig lagersystem med inn- og utkort, registrering av lastebilnummer og destinasjon for distribusjon. Grunnlaget for distribusjonen var behovslistene som ble utarbeidet av ERA i samarbeid med de lokale landsbylederene. Listene inneholdt en rekke informasjon om de enkelte familier og deres livsgrunnlag. Utdelingene ble registrert, og mottakerne kvitterte med underskrift eller fingeravtrykk. Ifølge Jacobsen fremstod systemet som veldig ryddig og skikkelig.⁴⁰³ Hans forgjenger, Sigurd Fosslund, uttrykte seg også i meget rosende vendinger om ERAs etterrettelighet.⁴⁰⁴

Donororganisasjonene hadde full anledning til å etterse hvordan forsendelsene ble distribuert. ERA sendte jevnlige rapporter til KNs kontor i Khartoum, og disse kunne videre brukes til å etterprøve de lokale registrene. KN gjennomførte flere slike kontrollreiser inn i de frontkontrollerte områdene, først sporadisk, men ettersom operasjonen økte i omfang utover 1980-tallet ble etterprøvingen hyppigere og mer strukturert. I henhold til Arild Jacobsen forekom det tidvis uregelmessigheter, men aldri av en slik art at det svekket tilliten til ERA. Paolos Tesfagiorgis hevder derimot at det var vanlig at forsendelser også kom *fighterne* til gode, først og fremst fordi familiene gav videre av sin andel til familiemedlemmer ved fronten.⁴⁰⁵ Det var heller ikke vanntette skott mellom ERA og EPLF, noe som vil bli drøftet senere, men det var nødvendig å fremstå som adskilte enheter utad for å opprettholde den humanitære profilen.

Anerkjennelsen av eritreernes humanitære innsats var i hovedsak forbeholdt ERA. Kirkens Nødhjelps forhold til ELF og ERCCS ble derimot raskt preget av gjensidig irritasjon og mistillit. Blant annet etterlyste KNs representant i Khartoum ved en anledning rapporter fra ERCCS vedrørende forsendelser av medisiner. Samtidig hadde han stilt spørsmål ved organisasjonens fremstillinger av egen kapasitet, siden det området de opererte i var det

---

⁴⁰² Intervju med Paolos Tesfagiorgis, London 29. november 2001.

⁴⁰³ Intervju med Arild Jacobsen, Asmara 12. juli 2001. Se også KN Styremøte 17. desember 1984 sak 179/84: Reiserapport fra Arild Jacobsen etter besøk i Eritrea 16. september – 16. oktober 1984: 20-22.

⁴⁰⁴ UD 76/44 bind 4: Report from visit to EPLF-area 11. – 27. november 1980, signert Sigurd Fosslund.

⁴⁰⁵ Intervju med Paolos Tesfagiorgis, London 29. november 2001. *Fightere* er den vanlige betegnelsen på eritreiske frigjørings soldater.

hardest rammede under sommerens etiopiske storoffensiv. Kort etter fikk representanten anledning til å besøke det gjeldende området, og kunne med selvsyn konstatere at ERCCS strukturer likevel fungerte.⁴⁰⁶ Det forble likevel et dårligere samarbeidsforhold med ERCCS enn med ERA.

I 1981 påpekte lederne for ELF og ERCCS hvordan KNs representanter i Khartoum hadde etablert nære personlige forbindelser til EPLF, hvilket hadde ført til både praktisk og politisk favorisering av denne fraksjonen.⁴⁰⁷ Eritreahjelpen delte av prinsipp alle donasjoner likt mellom ERA og ERCCS. Etter at ELF ble drevet ut av Eritrea av EPLF i 1981, ble det derimot vedtatt at hjelp til ERCCS skulle kanaliseres til bruk i flyktningleiren Karakon i Sudan. Dette bidraget stanset imidlertid også opp, angivelig fordi sudanske myndigheter motsatte seg tiltaket.⁴⁰⁸ ERCCS reagerte sterkt på den ensidige utfasingen av samarbeidet. I et rundskriv til diverse donororganisasjoner i 1983, argumenterte lederne av ERCCS for berettigelse til støtte og oppmerksomhet, og hevdet at de var fortsatt operative inne i Eritrea.⁴⁰⁹

Rivaliseringen mellom de to frontene hadde representert et problem for samarbeidet med de eritreiske hjelpeorganisasjonene. Det medførte trolig ekstra arbeid å forholde seg til to separate organisasjoner. Det ble gjort enkelte forsøk på samarbeid mellom de to, ERA og ERCCS, men dette lyktes bare i liten grad.⁴¹⁰ ERCCS ble dessuten fremstilt som dårligere organisert enn ERA.⁴¹¹ Lederne for ERCCS hadde utvilsomt rett i at de personlige relasjonene var utslagsgivende for det ulike forholdet til organisasjonene. Dette ble særlig understøttet av en uttalelse av generalsekretæren Sigurd Aske i en rapport, der han henviser til gammelt vennskap fra sin misjonstid i Etiopia som grunnlag for den raske etableringen av kontakt og gjensidig tillit med ERA.⁴¹² Uttalelsen indikerer at en felles kristen kulturbakgrunn kan ha spilt en viss rolle. ERCCS derimot, ble drevet hovedsakelig av folk med muslimsk kulturbakgrunn.

---

⁴⁰⁶ Kn Styremøte 7. desember 1978 sak 197/78: Rapport fra generalsekretærens besøk i Khartoum i tiden 13. – 17. november 1978.

⁴⁰⁷ KN boks Eritrea 82 – 83 mappe ERC/CS: Notat til generalsekretæren signert Øystein Tveter; Samtale med representanter for ELF og ERCCS 28. juni 1983.

⁴⁰⁸ KN boks Eritrea 82 – 83 mappe ERC/CS: Brev fra Arild Jacobsen til Arvid Ofstad, datert Khartoum 30. september 1983.

⁴⁰⁹ NOFO boks 209062 Eritrea/Tigray 1981 – 1984 mappe -83 864-Et-01.2: The ERCCS: “A point of clarification”, datert 31. august 1983.

⁴¹⁰ KN Styresaker 1981 28. mars 1981 mappe II: Report of visit to Khartoum 17. – 21. februar 1981, signert Arvid Ofstad 24. mars 1981.

⁴¹¹ KN Styresaker 03 5. – 6. mai 1978 mappe IV: Referat datert 14. mars 1978 fra et møte om ”Sudan Relief” i Stockholm 20. januar 1978.

⁴¹² KN Styresaker 03 14. mars 1978 mappe III: Rapport fra reise til Khartoum 5. – 6. februar 1978, signert Sigurd Aske.

KNs stedlige representanter i Khartoum fulgte opp mandatet om lik fordeling mellom ERA og ERCCS så lenge det var gjeldende. Det er heller ingen indikasjoner på at arbeidet ble drevet ut fra personlig politisk overbevisning. Det er likevel lite tvil om at sympati med det eritreiske folk generelt, og EPLF spesielt, var en sterk drivkraft for de direkte involverte. KNs representanter i Etiopia var derimot kritisk innstilt, først og fremst fordi man fryktet at engasjementet skulle sette prosjektene Etiopia i fare. Kirkens Nødhjelp sentralt var mer delt i oppfatningen om eritreahjelpen, og en stund var det usikkert om KN skulle opprettholde kontoret i Khartoum.

Mot en formalisert sammenslutning

I startfasen av eritreahjelpen var arbeidet drevet av Sudan Council of Churches, SCC. Etterhvert kom det til flere eksterne hjelpeorganisasjoner som bidro i regi av SCC. Opprettelsen av Kirkens Nødhjelps kontor i Khartoum 1978 kom i tillegg til dette engasjementet. Meningen var at også KN skulle samarbeide med SCC, men tonen var noe anstrengt i starten.

Swedish Church Relief hadde samarbeidet med SCC siden 1976, først og fremst som operatører i eritreiske flyktningleire i Sudan, men også i forbindelse med de eritreiske hjelpeorganisasjonens aktivitet inne i Eritrea. Svenskene var også behjelpelig med å organisere feltundersøkelser inne i Eritrea for å belyse forholdene og aktiviteten til de interne hjelpeorganisasjonene. KN anså det som uheldig å ha separate kanaler inn til Eritrea, og ønsket å samkjøre innsatsen. Kort tid etter at kontoret i Khartoum hadde åpnet ble det gjort et forsøk på å samle partene.⁴¹³ Det var imidlertid ikke enkelt å få til et permanent samarbeid, i første omgang fordi de eritreiske hjelpeorganisasjonene ikke fungerte så godt sammen, men også fordi SCC og KN hadde motsridende syn på en del avgjørende punkter. Samtidig ble det klart at eritreahjelpen hadde antatt et slikt omfang at det var nødvendig å legge om organiseringen av innsatsen. Ved utgangen av 1978 ble derfor den videre driften av KNs kontor i Khartoum tatt opp til vurdering.

I første omgang ble saken diskutert med representanter for den Svenske Evangeliska Fosterlandsstiftelsen/Swedish Church Relief. Svenskene sa seg villig til å overlate

---

⁴¹³ KN Styresaker 03 1981 16. februar 1981 mappe I: Styremøte 16. februar 1981, sakspapirer side 9, og usorterte mapper ERD Bakgrunnsstoff og evaluering: Brev til ERD evaluation team fra SCC, signert Reverend Clement Janda, Khartoum 1984-02-05, antar dette er US datering og står for 5. februar 1984, og Intervju med Peter Myhren, Oslo 18. juni 2003.

koordineringen av bistanden inn i Eritrea til KN, men ville ikke bryte forbindelsen med SCC. På et senere møte med SCC presenterte KNs generalsekretær derfor følgende alternativer: 1) KN la ned kontoret i Khartoum og kanaliserte eventuell hjelp til Eritrea gjennom SCC, eller 2) KN opprettholdt kontoret og overtok deler av SCC funksjoner, slik at KN ble koordinator for alle eksterne bidrag til Eritrea, eller 3) KN la ned eget kontor og forsterket SCC-kontoret med en nordmann. SCC ga uttrykk for at de gjerne så at kontoret ble opprettholdt, men ville ikke gi fra seg all kontroll over eritreahjelpen.⁴¹⁴

I desember 1978 utarbeidet KN i samarbeid med svenskene et forslag om å opprette en Eritrean Relief Desk som et samarbeidsprosjekt mellom KN og SCC, der KNs representant ville ha hånd om koordineringen av eritreahjelpen, mens SCC skulle ta seg av arbeidet med eritreiske flyktninger i Sudan. KNs generalsekretær, Jan A. Erichsen, skrev i et internt notat at en slik ordning ville sikre god koordinering av arbeidet inn i Eritrea, samtidig som den ville avlaste SCC administrativt.⁴¹⁵ SCC stilte seg først positive, men utpå nyåret 1979 kom det beskjed om at SCC-styret likevel forkastet forslaget.⁴¹⁶ Under SCCs nødhjelpskoordinator Damas Dengs visitt til Skandinavia den sommeren, ble det på ny enighet om opprettelse av en Eritrean Relief Desk i felleskap av de organisasjoner som var involvert i det eritreiske hjelpearbeidet.⁴¹⁷ SCC fulgte imidlertid ikke opp avtalen, og i mars 1980 ble det igjen vurdert i hvilken grad Kirkens Nødhjelp skulle opprettholde driften av eget kontor i Khartoum. Behovet for hjelp ble imidlertid vurdert som så prekært at man ikke fant det mulig å stanse engasjementet.⁴¹⁸

I desember 1980 ble det endelige forslaget til samarbeid lagt frem for votering. Prosjektet hadde endret navn fra Eritrean til Emergency Relief Desk, trolig for å anta en lav profil utad.⁴¹⁹ Ellers var grunntrekkene i avtalen de samme. Senere, i forbindelse med evalueringen av ERD i 1984, oppgav SCC at uthalingen fra deres side skyldtes både intern uenighet og reaksjon på enkelte uttalelser fra KNs side. Blant annet hadde den lokale representanten uttalt at det ikke var ønskelig å organisere arbeidet under SCC, fordi det ville

---

⁴¹⁴ KN Styresaker 02/1978 17. oktober 1978 mappe VII: Eritrea-hjelpen. Notat fra møte (...), signert Jan A. Erichsen 6. september 1978, og Styresaker 02/1978 7. desember 1978 mappe VIII: Rapport fra generalsekretærens besøk i Khartoum i tiden 13. – 17. november 1978, signert Jan A. Erichsen, Oslo 28. november 1978.

⁴¹⁵ KN Styresaker 02/1978 7. desember 1978 mappe VIII: Notat etter møte i Stockholm 4. desember 1978, signert Jan A. Erichsen.

⁴¹⁶ KN Styresaker 03 1979 3. april 1979 mappe III: Eritrea, signert Jan A. Erichsen, Oslo 27. mars 1979.

⁴¹⁷ KN Styresaker 03 1979 18. desember 1979 sak 152: Rapport fra generalsekretærens besøk i Khartoum i tiden 6. – 12. november 1979: 5

⁴¹⁸ KN Styresaker 1980 6. mars 1980 mappe II sak 40: Nødhjelps-operasjonen i Eritrea.

⁴¹⁹ KN Styresaker 03 1980 8. desember 1980 mappe VII: sak 143/80: Rapport fra Generalsekretærens besøk i Khartoum i tiden 22. – 27. oktober 1980.

forhindre ikke-kirkelige organisasjoner fra å knytte seg til operasjonen. Dessuten stilte SCC seg kritisk til KNs understreking av den betydningen organisasjonens diplomatiske status hadde for eritrehjelpens delikate politiske karakter.⁴²⁰ Emergency Relief Desk skulle imidlertid vise seg å bli et utelukkende kirkebasert prosjekt, og KNs lisens for humanitær virksomhet i Sudan var utvilsomt nødvendig som profil utad. Tilknytningen til SCC som sudansk organisasjon var trolig minst like viktig med hensyn til legitimering av virksomheten i årene fremover.⁴²¹

Samarbeidsprosjektet Emergency Relief Desk, ERD, ble undertegnet i Khartoum 21. februar 1981 av Kirkens Nødhjelp og Sudan Council of Churches. I tillegg til eritreernes egne fremstøt, søkte også ERD aktivt etter donorer gjennom sitt nettverk av kirkelige og humanitære organisasjoner. Slik ble det raskt knyttet flere faste giverorganisasjoner til arrangementet. Disse var i først omgang Swedish Church Relief, Danechurch Aid, nederlandske Algemeen Diakonal Bureau og International Coordination Committee for Development Projects, vesttyske Brot für Die Welt, engelske Christian Aid, og det amerikanske Lutheran World Relief.⁴²²

Med unntak av amerikanske LWR og den sudanske og økumeniske SCC, bestod således samarbeidet overveiende av europeiske protestantiske organisasjoner. De fleste organisasjonene hadde erfaring fra tidligere lignende operasjoner, dessuten hadde flere av dem allerede bidratt med støtte til de humanitære organisasjonene i området.⁴²³ ERD håndterte også enkeltdonasjoner fra andre organisasjoner. Videre var støtten fra svenske og norske statlige myndigheter gjennom respektive frivillige organisasjoner betydelig, noe som vil bli drøftet mer utførlig senere.

SCCs praktiske medvirkning til operasjonene inn i Eritrea ble mindre ved etableringen av ERD. Koordineringen av bidragene til de eritreiske hjelpeorganisasjonene ble deretter i all hovedsak foretatt av KNs stedlige representant og stab. I forbindelse med tørke- og sultkatastrofen som utviklet seg på Afrikas Horn fra 1983, ble imidlertid humanitærhjelp til området et stadig voksende internasjonalt fenomen. I kjølvannet av dette ble det etablert flere parallelle internasjonale samarbeidsoperasjoner inn i de frontkontrollerte områdene.

---

⁴²⁰ KN usorterte mapper ERD Bakgrunnsstoff og evaluering: Brev til ERD evaluation team fra SCC, signert Reverend Clement Janda, Khartoum 1984-02-05. Antar dette er US datering og står for 5. februar 1984.

⁴²¹ Duffield og Prendergast 1994: 48.

⁴²² KN Styremøte 13. mai 1985 sak 66/85.

⁴²³ Duffield og Prendergast 1994: 47-48.

OPPSUMMERING

I kjølvannet av den etiopiske revolusjonen ble krigen i Eritrea trappet opp. Konsekvensene for sivilbefolkningen ble stadig mer prekære, og de eritreiske frigjøringsfrontene reagerte med å opprette egne humanitære organisasjoner for å avhjelpe situasjonen. Eritrean Relief Association ble knyttet til EPLF, mens ELF opprettet Eritrean Red Cross and Crescent Society. I jakten på potensielle donorer ble Skandianvia et sentralt mål.

Den norske humanitære organisasjonen Kirkens Nødhjelp hadde allerede etablert virksomhet i både Etiopia og Sør-Sudan, og hadde via personlige nettverk kjennskap til eritreakonflikten. Blant annet var en av grunnleggerne av ERA og den daværende generalsekretæren i KN gamle bekjente fra sistnevntes tid som misjonær i Etiopia. Oppunder jul 1977 var nordmenn ved to anledninger invitert til befaring inne i de frontkontrollerte områdene. Direktøren for KNs sør-sudanprogram reiste inn med tanke på mulige tiltak fra KNs side. Like før var to norske journalister inne, hvilket avstedkom en reportasje fra fronten som gikk verden rundt. Samtidig var sudanske myndigheter interessert i tiltak som kunne demme opp for den stadig økende strømmen av flyktninger fra det krigsherjede Eritrea. Kombinasjonen av disse faktorene utgjorde grunnlaget for KNs engasjement i Eritrea.

1. april 1978 etablerte Kirkens Nødhjelp et kontor i Khartoum. Formelt var dette kontoret knyttet til sør-sudanprogrammet, men i realiteten skulle den stedlige representanten koordinere samarbeidet med de eritreiske hjelpeorganisasjonene. KN stod for koordinering av bidrag fra flere land og organisasjoner, innkjøp og mottak av forsyninger. ERA og ERCCS stod ansvarlige for innføringen av varene i de frontkontrollerte områdene, og den videre distribusjonen til sivilbefolkningen. Ordningen var relativt unik i bistandssammenheng, der giverorganisasjonen gjerne har sterk grad av kontroll over hele prosessen frem til mottaker.

Det legitimerende element for engasjementet var prinsippet om å følge et strengt humanitært mandat, og KN insisterte ved flere anledninger at organisasjonen ikke ville ta noe politisk standpunkt i konflikten; "[...] det er den menneskelige nød som har diktert våre handlinger i Eritrea."⁴²⁴ Det er likevel ingen tvil om at personlige sympatier lå til grunn for både den enkeltes drivkraft og for de ulike relasjonene til de eritreiske hjelpeorganisasjonene.

KNs aktivitet var i stor grad både basert på, og preget av, personlig kjennskap og nettverksbygging. Blant annet var mangelen på nettopp dette en av årsakene til at forholdet til ERCCS ikke ble det samme som til ERA. De innkomne midlene skulle deles likt mellom de to eritreiske organisasjonene. I etterkant av ELF's nederlag i stridighetene innad i den

---

⁴²⁴ KN Styresaker 03 1979 30. januar 1979 mappe I: Årsmelding for 1978: 6.

eritreiske frigjøringsbevegelsen, ble ERCCS ekskludert fra hjelpesamarbeidet, trass i organisasjonens protester.

Kirkens Nødhjelp var ikke den første hjelpeorganisasjonen som samarbeidet med eritreerne. Sudan Council of Churches hadde allerede i 1975 opprettet den såkalte Eritrean-relief, som mottok bidrag fra en rekke internasjonale organisasjoner. Swedish Church Relief hadde samarbeidet med SCC siden 1976 i forbindelse med eritreahjelpen. Kirkens Nødhjelp forsøkte å samkjøre innsatsen, men først etter nesten tre år, i februar 1981, lyktes prosessen i etableringen av et formelt samarbeid, Emergency Relief Desk.

Kapittel V: Frivillige organisasjoners innsats i Eritrea

1980-tallet har i internasjonal bistand fått tilnavnet ”the NGO-decade”.⁴²⁵ I løpet av tiåret kom en sterk økning av frivillige organisasjoner som internasjonale aktører, og fenomenet gjorde seg tydelig gjeldende på Afrikas Horn. Innen 1983 hadde Eritrean Relief Association etablert kontakt med 120 internasjonale organisasjoner gjennom sine informasjonskontorer og, etterhvert, formidable nettverk i eksil. Et knippe av disse organisasjonene var norske, og det er deres engasjement i Eritrea, og til dels også i Tigray og Wollega, som vil bli behandlet i dette kapitlet.

Den norske benevnelsen er private eller frivillige organisasjoner, men i avhandlingen benyttes også den engelske forkortelsen NGO, Non Governmental Organisation. Det var flere større og mindre norske organisasjoner som involverte seg i Eritrea, men mandat og strategi var til dels svært ulik. Avhandlingen vil særlig omhandle Kirkens Nødhjelp, Utviklingsfondet, Norsk Folkehjelp og Redd Barna, siden disse organisasjonene samarbeidet med mottakerorganisasjonene på regulær basis gjennom store deler av 1980-tallet. Kapitlet vil først og fremst omhandle perioden frem til Eritrea ble en selvstendig stat i 1993. En del andre involverte organisasjoner vil derfor ikke bli nevnt i denne omgang.

Nødhjelpsarbeidet på Afrikas Horn nådde enorme proporsjoner i forbindelse med den store tørke- og hungerskatastrofen som kulminerte i perioden 1984 – 1985. Aktiviteten fra Sudan og inn i Eritrea og Tigray var særlig komplisert, først og fremst på grunn av det diplomatiske hensynet til etiopisk suverenitet. Samtidig måtte aktiviteten holde en lav profil for ikke å kompromittere sudanske myndigheter og landets sikkerhet. Katastrofen utspant seg dessuten i en dypfryst periode av den kalde krigen, og i et område hvor begge supermaktene hadde sine interessesfærer. Disse forholdene hadde trolig innvirkning på hvordan det internasjonale samfunn forholdt seg til og beveget seg i området, og på de tiltak som ble satt i verk for å avhjelpe situasjonen. I kapitlet vil det bli drøftet hvordan de norske organisasjonene beveget seg innenfor disse rammene gjennom å se på hvilke satsingsområder og strategier de opererte med, og hvordan de samhandlet med henholdsvis hverandre og samtidige hjemlige, lokale og internasjonale aktører.

---

⁴²⁵ Tvedt 1998: 1.

DE FRIVILLIGE ORGANISASJONENES TIÅR

Frivillige organisasjoner var på ingen måte et nytt fenomen på 1980-tallet, verken innen bistand eller i samfunnet generelt. I vestlig tradisjon har frivillige organisasjoner hatt en sentral og viktig rolle som politisk og sosialt talerør for sivilsamfunnet, og har også opptrådt som markante maktpolitiske faktorer i enkelte sammenhenger. Frivillige organisasjoner omfatter private sammenslutninger av ulik art og med forskjellig interessegrunnlag; religion, idrett, kultur, helse, miljø med mer. Omfang og grad av formell organisering og administrasjon varierer også. Noen er i tillegg knyttet opp mot internasjonale organisasjoner og nettverk.

Frivillige organisasjoner begynte for alvor å involvere seg i internasjonalt utviklingsarbeid på begynnelsen av 1960-tallet, men det var altså 1980-tallet som skulle se den mest markante økningen. Vestlige giverland kunne notere en fordobling av registrerte frivillige organisasjoner innenfor bistandsarbeid i løpet av tiåret, fra ca 1600 i 1980 til 2970 i 1993. Andelen av offentlig bistand som ble kanalisert gjennom disse organisasjonene økte fra 3,6 prosent i 1985 til over 5 prosent i 1993/1994.⁴²⁶ I Norge var denne trenden enda mer markant. Antallet organisasjoner som mottok statlig støtte til bistandsprosjekter økte fra 54 i 1981 til 134 i 1991, og andelen offentlig bistand som ble kanalisert gjennom frivillige organisasjoner økte fra 7 prosent i 1981 til 16 prosent i 1991.⁴²⁷

Det som i størst grad skiller Norge fra øvrige vestlige giverland, er graden av tilknytning mellom statlig og ikke-statlig bistandsvirksomhet. Innenfor det som introduksjonsskapittelet refererte til som Det sørpolitiske systemet, ble dette samarbeidet institusjonalisert på et ganske tidlig tidspunkt. Katastrofeutvalget ble opprettet allerede i 1975, og bestod av representanter fra Utenriksdepartementet, Forsvarsdepartementet, Norad og de fem største frivillige organisasjonene.⁴²⁸ Utvalget arbeidet kun med nødhjelpssituasjoner og -tiltak, men andelen statlig støtte også til mer langsiktig utviklingsprosjekter drevet av frivillige organisasjoner, var i stadig økning.

I 1978 opprettet Norad et eget Kontor for Private Organisasjoner, og i 1980 startet Norad en prøveordning med rammeavtaler med noen av de større frivillige organisasjoner. Først ut var det Norske Misjonsselskap, Redd Barna, LO og senere NAF. Ordningen viste seg fruktbar, og innen 1987 hadde ni organisasjoner fått slike avtaler. Rammeavtalene ga

---

⁴²⁶ Ruud og Kjerland 2003: 200.

⁴²⁷ Borchgrevink 2004 a: 167, Tvedt 2003: 82 og Ruud og Kjerland 2003: 201.

⁴²⁸ Liland og Kjerland 2003: 244. De fem største var Røde Kors, Norsk Folkehjelp, Kirkens Nødhjelp, Det Norske Flyktningeråd og Redd Barna, se Tvedt 2003: 184-185.

organisasjonene en sikrere og mer forutsigbar finansiering, noe som økte mulighetene for internasjonalt engasjement og langsiktig planlegging. Ordningen åpnet for en større fleksibilitet innenfor de fastlagte rammene, enn det som var tilfellet ved direkte støtte til enkeltprosjekter. Samtidig sparte det Norad for administrativt arbeid siden pågangen av slike enkeltsøknader minsket.⁴²⁹

Terje Tvedt har i sitt bidrag til maktutredningen tatt for seg det særegne forholdet mellom privat og statlig virksomhet i Det sørpolitiske systemet.⁴³⁰ For det første er det mindre grunnlag for tilstrekkelig inntekt i form av veldedige bidrag i Norge enn i andre land. Dette tilskriver Tvedt et egalitært samfunn hvor det er svært få personer som sitter med et slikt overskudd at det dekker organisasjonenes behov for faste private donasjoner. Staten har derfor i større grad blitt hovedfinansieringskilde for frivillige organisasjoners bistandsvirksomhet. Videre peker Tvedt på at det omdømmet Norge nyter i utlandet medfører at norske aktører i ikke-europeiske land har mindre behov for å markere avstand til sin stats politikk enn det mange andre vestlige aktører har.

En annen viktig forutsetningen for det nære samarbeidet er den etterhvert rike tilgangen på statlige ressurser. Tvedt hevder at organisasjonenes relativt frie tilgang på disse ressursene har vært et resultat av påtrykk fra statens side like mye som fra organisasjonene. Rolf Tamnes viser i sitt bidrag til norsk utenrikspolitikks historie hvordan den store veksten i norsk bistand fra 1970-tallet hadde sammenheng med Norges utvikling som oljenasjon.⁴³¹ Mens andre vestlige nasjoner opplevde et økonomisk tilbakeslag, satt den norske staten med behov for et fornuftig utløp for det nye store overskuddet. På grunn av de økonomiske forholdene var det, i henhold til Jarle Simensen, mest hensiktsmessig å få bistandsmidlene ut av landet i form av ubunden finansstøtte.⁴³² Resultatet ble det Tamnes omtaler som et internt politisk kappløp mellom de norske partiene om hvem som var best på utviklingshjelp.⁴³³ Utover 1970-tallet ble målet å nå det magiske tallet: 1 prosent av brutto nasjonalprodukt skulle gå til bistand. Grunnet lavkonjunktur ble målet først nådd i 1982, men kappløpet hadde hatt sin effekt. Bistand var blitt et politisk varemerke for Norge, og det var følgelig vanskelig

---

⁴²⁹ Tvedt 2003: 81. Ruud og Kjerland skriver at den første rammeavtalen ble inngått med Kirkens Nødhjelp i 1974 i forbindelse med organisasjonens sør-sudanprogram, se Ruud og Kjerland 2003: 203. Av KNs eget arkiv fremkommer det imidlertid at organisasjonen først i 1983 vurderte å inngå en slik avtale, se KN Styremøte 22. mars 1983 sak 25/83: Kirkens Nødhjelps forhold til bruk av offentlige midler i samarbeid med NORAD. I samme dokument tidfestes den første prøveavtalen til januar 1980. Jeg har valgt å forholde meg til denne dateringen fremfor 1981 som det står i DUHs skriv, siden det trolig ikke innbefatter prøvetiden, se Norad DUH 441 Rammeavtale (87 – 89) 441 gen: Skriv datert 1. juni 1987.

⁴³⁰ Tvedt 2003; se blant annet s.85-88.

⁴³¹ Tamnes 1997: 392.

⁴³² Simensen 2003: 84.

⁴³³ Tamnes 1997: 392.

for politikere å rokke ved denne prioriteringen, selv i de økonomiske nedgangstidene som kom utover 1980-tallet.

Som et av utløpene for overskuddet, ble frivillige organisasjoner en stadig viktigere kanal for offentlige bevilgninger til bistandsarbeidet. Dette forholdet har også vært berørt av det som karakteriseres som volumproblemet eller *pipeline*problematikken. De to uttrykkene beskriver situasjoner der det oppstår vanskeligheter med å få utnyttet bevilgede midler, noe som ofte har vært et problem for norsk bistand generelt.⁴³⁴ Presset for å benytte bevilgede penger for å sikre fortsatt tilgang, har ofte kommet foran hensynet til hensiktsmessig bruk av midler og gjennomføring av prosjekter. I tillegg har det, ifølge Tvedt, ikke vært uvanlig at organisasjonene får tilbud om mer finansiering ved utgangen av budsjettåret.⁴³⁵ En slik rikelig tilgang på ressurser har ikke bare vært problematisk for administrasjonen av norske bistandsprosjekter, men har også forplantet seg til mottakerland og -organisasjoner.⁴³⁶ Store og pengeslukende prosjekter kunne bidra til å ta unna for noe av de overveldende bevilgningene, men et gjennomgående problem ved både statlig- og organisasjonsinitierte bistandsprosjekter er at det lokale mottakerapparatet ofte er for svakt til å håndtere midlene effektivt.

Det nære samarbeidet mellom stat og frivillige organisasjoner har ofte vært tatt opp til debatt. Kritikkerne har særlig stilt spørsmål ved skillet mellom stat og sivilt samfunn. Hvor selvstendige er de frivillige organisasjonene når deres virke i all hovedsak finansieres av statlige midler? Er det tette forholdet til hinder for en konstruktiv debatt og utvikling av bistandsarbeidet? Er felles interesser og gjensidig avhengighet blitt så stor at virksomheten fredes for reell kritisk kontroll og evaluering? Og hva skyldes det at grensene mellom stat og sivilt samfunn så lett blir utydelige i norsk sammenheng, og til dels også i Skandinavia for øvrig?

I utgangspunktet var de frivillige organisasjonene drevet på grunnlag av frivillig innsats, derav navnet, i tillegg til inntekter fra innsamlingsaksjoner og gaver. Sanitets- og misjonsforeninger samlet for eksempel inn midler ved basarer, kakelotterier og lignende tilstelninger, til bruk i lokalsamfunnet eller de norske misjonsmarkene. Ettersom frivillige hjelpeorganisasjoners samarbeid med staten utviklet seg, ble det på midten av 1970-tallet satt en grense på 20 prosent egenandel i forbindelse med bistandsprosjekter. Denne grensen er nå senket til 10 prosent. Også i Sverige er kravet til egenandel senket, og i Danmark ble det

---

⁴³⁴ Ruud og Kjerland 2003: 65.

⁴³⁵ Tvedt 2003: 87.

⁴³⁶ Ruud og Kjerland 2003: 65.

fjernet i 1993.⁴³⁷ Når både finansiering, lønninger og direktiver er statlige, undergraver dette organisasjonenes rolle som sivile aktører, og gir grunnlag for å kategorisere denne type bistandsorganisasjoner som forgreininger av statsapparatet.

En slik sammensmelting av statsapparat og sivile organisasjoner var ennå ikke vanlig på 1980-tallet, som er den perioden dette kapittelet hovedsakelig omhandler. Axel Borchgrevink påpeker i sin anmeldelse av norsk utviklingshjelps historie at det er viktig å skille mellom det han karakteriserer som to forskjellige versjoner av frivillige organisasjoners fortrinn som bistandskanal.⁴³⁸ Den første versjonen presenterer frivillige organisasjoner som effektive, innovative, og spesielt egnet for å nå grasrota, de fattige og de marginaliserte. Dette ble begrunnet med organisasjonenes kontaktnett og fleksible arbeidsmåte. Begrepet sivilsamfunn kom ikke inn i bistandsdiskursen før på 1990-tallet, og frivillige organisasjoners fortrinn som demokratiserende og utviklende kraft ut fra et sivilsamfunnsperspektiv, overtok først når grasrotversjonen kom på vikende front. Paradoksalt nok kom sivilsamfunnsparadigmet i samme periode som de frivillige organisasjonene for alvor smeltet sammen med det statlige bistandsapparatet.

Det er fristende å tolke slike versjoner som ulike verbaliseringer av det samme fenomenet. Selv om sivilsamfunnsbegrepet ikke var en del av diskursen, har overlappingen mellom statlig og ikke-statlig bistandsvirksomhet lange tradisjoner. En mulig forklaringsmodell på dette fenomenet i Norge, og for så vidt Skandinavia for øvrig, er det tradisjonelt nære forholdet mellom stat og kirke. I forbindelse med bistand har en slik teori en viss gyldighet siden utviklingshjelp var noe som i utgangspunktet ble drevet av misjonsorganisasjoner, og andre foreninger med kristen formålsparagraf, lenge før staten opprettet egne prosjekter. Da Norsk utviklingshjelp skulle dannes var det derfor naturlig å trekke inn disse organisasjonene som rådgivere og samarbeidspartnere. Statens forhold til kirken forklarer derimot ikke at det samme nære samarbeidet har utviklet seg til helt andre typer organisasjoner hvor helse, miljø eller idrett har vært formålet, eller hvor organisasjonens politiske standpunkt har avveket til dels sterkt fra den til enhver tid rådende regjering. Myndighetenes samarbeid med et slikt bredt spekter av sivilsamfunnet kan muligens forklares med behovet for støtte i den allmenne opinionen for bruken av statens ressurser til bistand. Dette behovet ble tydelig formulert allerede i stortingsmeldingen om opprettelsen av Norsk

---

⁴³⁷ Liland og Kjerland 2003: 251 og Ruud og Kjerland 2003: 202.

⁴³⁸ Borchgrevink 2004 a: 167-168.

utviklingshjelp i 1962: ”Det er overmåte viktig at man i denne saken har en våken og interessert opinion bak seg.”⁴³⁹

Motivet for samarbeid mellom stat og sivil samfunn i bistandssammenheng, kan således sies å ligge i felles interesser heller enn felles utgangspunkt eller plattform. Målet er utviklingshjelp, staten har midlene og de frivillige organisasjonene har kunnskapen og nettverket. Personlig engasjement og nettverksbygging har hele tiden vært en viktig faktor, både som organisasjonenes arbeidsform og mellom organisasjonene og statsapparatet. Terje Tvedt viser i den sammenheng til det han kaller innsidehjelp og elitesirkulasjon, og sikter til det relativt lille antallet mennesker som sirkulerer mellom ledende posisjoner i statsapparat og organisasjoner, og de konsekvenser det har for allokering av ressurser. Tvedt presiserer imidlertid at det ikke er snakk om korrupsjon, men ervervelse av ulike typer sosial kapital som makt, status og legitimitet.⁴⁴⁰

Selv om Tvedt daterer elitesirkulasjon som fenomen til nyere tid, er det er liten tvil om at frivillige organisasjoner har hatt et gjennomgående stort maktpotensial innenfor bistandspolitikken. Helt fra starten har organisasjonene fungert som en av hovedkanalene for informasjon om de lokale forholdene i aktuelle bistandsområder, og har dermed hatt stor påvirkningskraft med hensyn til de beslutninger som ble tatt på statlig nivå vedrørende både politisk posisjonering og eventuelle tiltak. Jan A. Erichsen, tidligere generalsekretær i Kirkens Nødhjelp, bifaller Terje Tvedts påstand om at KN for en stor del har formet norsk utenrikspolitikk på Afrikas Horn gjennom organisasjonens mangeårige tilstedeværelse, virksomhet og nettverk i Sudan, Eritrea og Etiopia.⁴⁴¹ Frivillige organisasjoner har på mange måter, og ofte i større grad enn statlige myndigheter, utøvet det Tvedt kaller stedfortredermakt. Med det mener han makten til å representere Norge i verden og verden i Norge.⁴⁴² Et slikt inntrykk bekreftes av flere tilfeller der stedlige myndigheter har hatt vanskelig for å skille mellom norske representanter fra henholdsvis frivillige organisasjoner og statlige myndigheter.⁴⁴³ Samtidig påpeker Tvedt at disse såkalt frie aktørenes innflytelse på norsk utenrikspolitikk har minsket i takt med organisasjonenes stadig større inkorporering i statsapparatet og dets retningslinjer.⁴⁴⁴

Forholdet mellom statlig og frivillig bistand har vært spesielt tett i norsk sammenheng. Lignende samarbeid har imidlertid vært praktisert og etterhvert blitt mer vanlig også

---

⁴³⁹ St.meld. nr.23 (1961 – 62), sitert i Simensen 2003: 215.

⁴⁴⁰ Tvedt 2003: 43-45, 181-187 og 305.

⁴⁴¹ Intervju med Jan A. Erichsen, Oslo 20. juni 2002 og Tvedt 1998: 114-120.

⁴⁴² Tvedt 2003: 36.

⁴⁴³ Intervju med Stein Villumstad, Oslo 6. juni 2001.

⁴⁴⁴ Borchgrevink 2004 a: 177-178 og Tvedt 2003.

internasjonalt, særlig i forbindelse med politisk sensitive situasjoner. Frivillige organisasjoner kan bevege seg friere enn statsapparatet. Der staten må ta nødvendige diplomatiske hensyn, har ofte organisasjonene mulighet til å arbeide direkte med lokale grupper og foreninger, uten samtidig å krenke mottakerstatens suverenitet. Det er særlig dette siste momentet som var av betydning i forbindelse med bistand til det frontkontrollerte Eritrea.

Norsk statlig bistand har også bidratt til å opprette og støtte lokale frivillige organisasjoner i mottakerland. Støtten har vært både direkte til organisasjonene og indirekte gjennom norske organisasjoner. Denne typen bistand blir ofte forklart med vestlig politisk tradisjon og tro på sivilsamfunnet som en viktig og positiv maktfaktor for utviklingen av et stabilt demokrati. Det har imidlertid vært hevdet at slike forsøk på å bygge opp sivile institusjoner utenfra kun resulterer i bistandsavhengighet, fremmedgjøring og utvikling av en NGO-elite uten støtte i det lokale samfunnet. Samtidig er det, som Atle Sommerfelt påpeker, både overfladisk og eurosentrisk å hevde at det er et enestående vestlig fenomen å mobilisere mennesker utenom statsapparatet til samfunnsengasjement.⁴⁴⁵ Det har vært en like eventyrlig vekst av såkalte NGOer i mottakerland som i giverland, og mange lokale NGOer har vist seg både effektive og bærekraftige. En slik positiv erfaring var nettopp mye av grunnlaget for det etterhvert tette forholdet norske frivillige organisasjoner fikk til eritreiske og tigreske hjelpeorganisasjoner.

Økende engasjement i Eritrea og Tigray

Utover 1980-tallet var det en klar økning i både internasjonalt og norsk engasjement på Afrikas Horn. Økningen skyldtes flere forhold, hvorav den voksende nøden ofte tillegges mest vekt. Tørke og sult var imidlertid ikke et nytt fenomen i dette området, selv ikke i det omfanget som utspant seg på midten av 1980-tallet. Det nye var den internasjonale oppmerksomheten forholdene fikk i denne omgangen. Medias fokusering på katastrofen nådde en opinion som var klar til å yte et bidrag for en bedre verden. På det politiske nivå var humanitær intervensjon til en viss grad blitt en akseptert form for inngripen i andre lands indre anliggender.

Interessen for hungersnøden førte også til økt oppmerksomhet omkring den politiske kampen som utspant seg mellom etiopiske myndigheter og de ulike frigjøringsfrontene. Samlet sett ble situasjonen på Afrikas Horn gjenstand for et overveiende vestlig fenomen i

---

⁴⁴⁵ Landet 2004: 17.

tiden; forventningene om et personlig engasjement. Politisk engasjement og aktivitet er noe som gjerne tilskrives generasjonen som kom med 1960-tallets intellektuelle opprør. 1980-tallet var imidlertid tiåret der denne typen engasjement i større grad ble alminneliggjort. Neste kapittel omhandler hvordan norsk solidaritet med de eritreiske frigjøringsbevegelsene gikk fra å være et typisk venstrefenomen til å bli mer tverrpolitisk. Ved inngangen til 1980-tallet var Kirkens Nødhjelp den eneste norske frivillige organisasjonen som var aktivt involvert i hjelpearbeid i Eritrea. Snart fulgte imidlertid Utvklingsfondet, Norsk Folkehjelp, Redd Barna og Norges Røde Kors, i tillegg til flere mindre solidaritetsorganisasjoner.

En av de viktigste forutsetningene for det internasjonale engasjementet var økningen i antall lokale NGOer og deres stadige arbeid for å tiltrekke oppmerksomhet og donorer. I tillegg til Eritrean Relief Association, ERA, og Eritrean Red Cross and Crescent Society, ERCCS, kom det mot slutten av 1970-tallet flere humanitære organisasjoner i tilknytning til motstandsbevegelsene i det konfliktfylte nordlige Etiopia. Blant Etiopias mange etniske grupper var det flere som ønsket å løsrive seg fra det amharadominerte etiopiske styret. I kjølvannet av den etiopiske revolusjonen fikk mange av disse separatistbevegelsene ny giv. De to gruppene som skulle få størst betydning oppstod blant oromere og tigreanere. Oromo er tallmessig den største folkegruppen i Etiopia, hvilket utgjør et stort potensielt rekrutteringsgrunnlag for motstandsbevegelsen Oromo Liberation Front. I 1979 dannet denne gruppen Oromo Relief Association, ORA.⁴⁴⁶ Den andre gruppen, som er den mest relevante i denne sammenhengen, oppstod blant tigreanerne i provinsen Tigray, Eritreas naboprovins i sør. Tigray People's Liberation Front, heretter TPLF, ble dannet av en gruppe studenter i 1975, og kort tid etter startet de væpnet motstand mot mengisturegimet.⁴⁴⁷

Tigreanerne er den dominerende folkegruppen både i Tigray og på høylandsplatået i Eritrea. Flere i EPLF-ledelsen var tigreanere, og de to frontene kom til å samarbeide i flere omganger, til tross for ulike ideologier og målsettinger. TPLF kjempet ikke primært for løsrivelse slik som de eritreiske frontene, men for å styrte den etiopiske *Dergue*'en for så å etablere en ny og demokratisk regjering.⁴⁴⁸ I 1978 dannet TPLF den humanitære organisasjonen REST, Relief Society of Tigray, etter mønster av ERA. REST hadde i perioder mulighet til å kjøpe korn innenfor Tigrayprovinsen, men var også avhengig av forsyninger utenfra via Sudan. REST og ERA søkte seg mot de samme donorene, og med omtrent de samme tilnæringsmetodene. ERA lyktes best, blant annet på grunn av de grunnleggende

---

⁴⁴⁶ Duffield og Prendergast 1994: 54.

⁴⁴⁷ Young 1998: 36.

⁴⁴⁸ KN Styremøte 14. desember 1982 sak 138/82: Rapport fra besøk i Sudan 11. – 24. november 1982 av Per Voksø og Jan A. Erichsen. Se også Negash og Tronvoll 2000.

forbindelsene til Sverige og Norge, men også gjennom det etterhvert svært velfungerende nettverket av eritreere i eksil.

27 – 29. april 1983, arrangerte ERA en større donorkonferanse i Belgia. Fra Norge var Kirkens Nødhjelp, Redd Barna, Medisinernes Eritreaaksjon, Solidaritet Norge-Eritrea og ERA-Norge representert. Det ble her informert om den stadig mer prekære situasjonen på bakgrunn av krig og seks års tørke.⁴⁴⁹ Det var åpenbart at store deler av Afrika stod ovenfor en større tørke- og sultkatastrofe. I løpet av januar 1984 kom FNs generalsekretær, Javier Perez de Cuellar, med to uttalelser hvor han estimerte at fem millioner barn ville sulte i hjel i Afrika i løpet av 1984, og at ytterligere fem millioner ville få varige helseskader som følge av feilernæring.⁴⁵⁰

Det var imidlertid først med en BBC reportasje i oktober 1984 fra det tørke- og sultrammede Etiopia, at verden for alvor fikk øynene opp for den menneskelige tragedien som var i ferd med å bryte løs på Afrikas Horn, og dermed også for konfliktene som utspant seg der. Oppmerksomheten ble først og fremst rettet mot den lidende sivilbefolkningen, og det mest kjente eksemplet på engasjementet var Bob Geldofs mobilisering av Storbritannias pop- og rockeartister. I løpet av noen uker etter den rystende BBC reportasjen klarte han å mønstre de mest kjente artistene til prosjektet Band Aid. 7. desember slapp de singelen *Do they know it's Christmas*, som ble en enorm salgssuksess. Amerikanerne fulgte opp like etter, og 29. januar 1985 spilte en like stjernespekket samling artister inn singelen *We are the World*.⁴⁵¹ Inntektene fra platesalget gikk via internasjonale hjelpeorganisasjoner til de sulte- og tørkerammede på Afrikas Horn, hovedsakelig til Etiopia, men noe fant også veien til Eritrea og Tigray.

Sommeren 1985 ble Band Aid til Live Aid, hvor to samtidige og direkte sendte gigantshow gikk av stabelen i henholdsvis London og Pennsylvania. Phil Collins var så heldig å få fly med Concorde for å kunne spille begge steder. Alle stilte gratis, også Concorde formodentlig, slik at overskuddet kunne gå uavkortet til det gode formål. Begivenheten satte premissene for en rekke senere lignende arrangement med politiske eller humanitære budskap i front, som felleskonserten for frigivelse av Nelson Mandela, holdt i forbindelse med hans 70-årsdag i juli 1988.

Også i Norge tok man opp hansken etter Bob Geldof, og i juni 1985 kom plata *Sammen for livet* med Forente Artister. Senere samme høst ble felleskonserten Rock on the

---

⁴⁴⁹ KN Styremøte 12. september 1983: Rapport fra "International Donor's Conference for Eritrea" avholdt i Namor i Belgia 27. – 29. april 1983.

⁴⁵⁰ KN Styremøte 9. april 1984 sak 59/84: Afrika – tørke.

⁴⁵¹ UF *U-nytt* 2/98: 9.

Dock arrangert på Aker Brygge. I begge tilfellene gikk overskuddet til Kirkens Nødhjelp og Utviklingsfondet for kanalisering til REST. Samme år fikk Utviklingsfondet tilslag på å delta i NRKs årlige TV-aksjon i oktober. Fordi flere ungdomsorganisasjoner stod bak arrangementet dette året, fikk aksjonen navnet Ungdomskampanjen-85. Eritrea stod sentralt i NRKs dekning av kampanjen, og Utviklingsfondets andel av midlene ble kanalisert til prosjekter i Nicaragua, Tigray, og Eritrea.⁴⁵² Norske myndigheter fulgte også opp engasjementet med den femårige SSE-bevilgningen, Norads Sahel-Sudan-Etiopia program, som ble etablert i 1985 på bakgrunn av tørke- og sultkatastrofen i disse områdene.⁴⁵³ Flere av de frivillige organisasjonene mottok betydelige beløp over denne bevilgningen, til bruk i Eritrea og Tigray.

Den mest intense tørken og nøden gav seg frem mot 1986, men fremdeles var regnet en ustabil faktor, og mangelen på hus- og avlsdyr, redskaper og såkorn gjorde situasjonen fortsatt svært ustabil. I tillegg ble regionen hjemsøkt av gresshoppesvermer og andre skadedyr. I 1987 gjennomførte Universitetet i Leeds, England, en undersøkelse av det lokale potensialet for matproduksjon og behovet for ekstern bistand på oppdrag fra ERD. Denne konkluderte med at krigføring for en stor del var årsaken til den manglende produksjonen, fordi det medførte problemer som mangel på arbeidskraft, ødelagt og minelagt mark, og utilstrekkelig infrastruktur og kommunikasjon. I tillegg hevdet de at produksjonen ikke kunne tilfredsstillende lokale behov, selv i fredstid. Tørken som kulminerte i 1984 – 1985 ble således tolket som en del av et strukturelt betinget underskudd.⁴⁵⁴

I et notat til Kirkens Nødhjelps styremøte i april 1984 fremkom det lignende reservasjoner, men notatet behandlet ikke Eritrea eller Afrikas Horn spesifikt. Det ble presisert at årsaksforholdene vedrørende sultkatastrofen var svært komplekse, men man pekte særlig på faktorer som langvarig tørke, krig og politisk uro, økende urbanisering og nedprioritering av landsbygduitvikling. Avslutningsvis ble det også påpekt at land som hadde vært rammet av sult de foregående 20 – 30 år, samtidig hadde eksportert mat og disponert til dels store lagre av forsyninger uten å distribuere disse til de nødlidende. Det var også en viss skepsis til de stadige katastrofemeldingene og tallene som kom fra afrikanske myndigheter, da man mistenkte deler av dem for å være sterkt overdrevet i et forsøk på å melke bistands- og katastrofemidler.

---

⁴⁵² UF *U-nytt* 2/98: 9 og Perm: Eritreaprojekter fil: UK85.

⁴⁵³ NOFO 1995 33-ERI-02.5 Evaluering/sektorgjennomganger: Evaluation of the Sahel-Sudan-Ethiopia Program 1986 – 90.

⁴⁵⁴ Duffield og Prendergast 1994: 107.

Sult og nød ble således tolket som et utslag av utilstrekkelige politiske og økonomiske strategier, så vel som klimatiske forhold.⁴⁵⁵ Trass i forbehold og kritiske vurderinger var det ingen tvil om at nøden var prekær i mange områder, og den internasjonale innsatsen gjorde sitt beste for å imøtekomme behovene. Den store oppmerksomheten omkring Afrikas Horn førte til en merkbar tilstrømming av internasjonale bistandsorganisasjoner til de rammede områdene, også til Khartoum. Flere av organisasjonene hadde tidligere bidratt til nødhjelpsarbeid inn i Eritrea og Tigray, blant annet gjennom Eritrean Relief Desk, ERD. Det var imidlertid flere NGOer, også norske, som ikke fant det tilfredsstillende å skulle agere via eller som medlem av ERD, fordi de ønsket en annen profil på sitt engasjement. Det ble derfor allerede i 1983 opprettet ytterligere to sammenslutninger, Eritrean Inter Agency Agricultural Consortium, heretter EIAC, og Tigray Transport and Agricultural Consortium, heretter TTAC, som opererte parallelt med ERD frem til krigens slutt.⁴⁵⁶

ULIKE AKTØRER I SAMARBEID OG MOTSETNINGER

Forrige kapittel omhandlet etableringen av Eritrean Relief Desk, ERD, med den norske organisasjonen Kirkens Nødhjelp i spissen. Utover 1980- og 1990-tallet var det etterhvert et betydelig antall norske frivillige organisasjoner som engasjerte seg på Afrikas Horn. I dette kapitlet vil, i tillegg til ERD og Kirkens Nødhjelp, ytterligere tre store norske organisasjoners engasjement bli behandlet. Norsk Folkehjelp, Utviklingsfondet og Redd Barna er alle etablerte bistandsorganisasjoner, og i likhet med Kirkens Nødhjelp opprettet de tidlig et samarbeid med lokale mottakerorganisasjoner i Eritrea og Tigray. De norske organisasjonene hadde imidlertid ganske forskjellig utgangspunkt, satsingsfelt og mandat for sitt engasjement.

Norsk Folkehjelp ble formelt stiftet i 1939 som arbeiderbevegelsens humanitære solidaritetsorganisasjon. Bakgrunnen var enkeltaksjoner og komiteer som hadde oppstått i løpet av 1930-tallet, i forbindelse med humanitært arbeid for sivilbefolkning rammet av krig i blant annet Spania og Finland. Norsk Folkehjelps virksomhet ble stanset av den tyske okkupasjonsmakten i 1941, men ble gjenopptatt da annen verdenskrig var over.

---

⁴⁵⁵ KN Styremøte 9. april 1984 sak 59/84: Afrika – tørke.

⁴⁵⁶ Duffield og Prendergast 1994: 57.

Organisasjonens aksjonsradius økte raskt i etterkrigstida, og på 1970- og 1980-tallet ekspanderte virksomheten til den utenomeuropeiske delen av verden, hvor aktiviteten siden har vokst sterkt. Ifølge Norsk Folkehjelps prinsippprogram, har de valgt å utvikle sitt internasjonale samarbeid langs to hovedlinjer. Den ene er støtte til frigjøringsbevegelser og grupper som kjemper for politiske og sivile rettigheter. Den andre delen dreier seg om støtte til utvikling av lokalsamfunn i nært samarbeid med lokale folkelige organisasjoner, slik at de selv kan få kontroll over egen utvikling.⁴⁵⁷

Utviklingsfondet er en avleget av folkeaksjonen Framtiden i våre hender, et kontakt- og opplysnings-senter dannet i 1974 som skulle fokusere på miljø, rettferdig fordeling og livskvalitet. Ideen med å danne en hjelpeorganisasjon knyttet til senteret ble lansert i 1976, og etter en del sondering, debatt og planlegging, ble Utviklingsfondet opprettet i 1978. Tilknytningen til Framtiden i våre hender ble opprettholdt gjennom fast representasjon i Utviklingsfondets styre, ellers skulle foretaket være en selvstendig organisasjon.⁴⁵⁸ Utviklingsfondet har, i motsetning til andre organisasjoner som Norsk Folkehjelp, Redd Barna, Røde Kors og Kirkens Nødhjelp, utelukkende vært rettet utad, og bare mot land i sør. Formålet er hjelp til selvhjelp, og gjennom å samarbeide med lokale organisasjoner har Utviklingsfondet søkt å støtte deres arbeid for å bekjempe fattigdom og sikre miljøet.⁴⁵⁹

Save the Children er en internasjonal allianse, hvor det norske Redd Barna er en av, per i dag, 29 medlemsorganisasjoner. Save the Children ble dannet i London i 1919 som en respons på forholdene i Europa etter første verdenskrig. Året etter ble International Save the Children Union etablert. Det norske Redd Barna ble opprettet i 1946 av Norges Barnevernsråd under navnet Arbeidsutvalget for Internasjonal Barnehjelp. I 1948 ble utvalget omorganisert til Redd Barna, som en selvstendig organisasjon med egne statutter. Redd Barna jobber nasjonalt, men satser hovedsakelig på internasjonale prosjekter, da særlig i sør. Målgruppen for Redd Barnas aktiviteter er barn, og i enkelte tilfeller deres forsørgere, med det formål å sikre barnas primære behov.⁴⁶⁰

---

⁴⁵⁷ Informasjon hentet fra Norsk Folkehjelps nettside:

<http://apu.idium.no/folkehjelp.no/?module=Articles;action=Article.publicShow;ID=652;lang=nor>, sist besøkt 4. juli 2006.

⁴⁵⁸ Framtiden i våre hender og Utviklingsfondet nevnes om hverandre i kildematerialet, men i avhandlingen brukes kun Utviklingsfondet, siden det var denne organisasjonen som utførte bistandsarbeidet.

⁴⁵⁹ UF *U-nytt* 2/98. Mye av informasjonen om Utviklingsfondet i denne presentasjonsrunden er hentet fra denne jubileumsutgaven av *U-nytt*.

⁴⁶⁰ http://www.reddbarna.no/default.asp?V_ITEM_ID=1477, og

http://savethechildren.net/alliance/about_us/history.html, og

<http://www.savethechildren.org.uk/scuk/jsp/aboutus/index.jsp?section=historytimeline&timeframe=foundation>. Nettstedene ble sist besøkt 4. juli 2006.

Kirkens Nødhjelp skiller seg fra de øvrige organisasjonene først og fremst ved organisasjonens kristne formålsparagraf. KN var også, som vist i forrige kapittel, først ute med å etablere et samarbeid med de lokale eritreiske hjelpeorganisasjonene. KNs rolle i ERD ble stadig mer sentral, noe som særlig manifesterte seg gjennom kontinuerlig besittelse av ledervervet, og dermed også den daglige driften. Utover 1980-tallet økte ERDs aktivitet betraktelig, både i forhold til antall organisasjoner tilknyttet engasjementet, og omfanget på donasjoner som ble kanalisert videre til de lokale mottakerorganisasjonene. Fra ERD ble etablert i 1981 til tørke- og sultekatastrofen var et faktum i 1983, vokste antallet faste giverorganisasjoner fra seks til elleve. Økningen ble imidlertid ikke tilsvarende reflektert i den administrative strukturen. I det daglige ble ERD fremdeles drevet av én leder, og tidvis også en sekretær. I februar 1984 gjennomførte organisasjonen en intern evaluering. Dette resulterte i en debatt om felles mandat og satsingsfelt som ikke skulle få sin løsning før Emergency Relief Desk ble formelt gjenopprettet i oktober 1985.⁴⁶¹ I mellomtiden slet kontoret i Khartoum med å holde hodet over vannet.

Satsingsfelt

De fire norske hjelpeorganisasjonene hadde til dels ulike satsingsfelt og strategier, både med tanke på geografisk målområde og type bistand. Enkelte satset på langsiktige utviklingsprosjekter, mens andre bistod med ren nødhjelp. Noen opererte tidvis med begge bistandsformene. Enkelte av organisasjonene opprettholdt en nøytral profil, og samarbeidet med flere mottakerorganisasjoner i Etiopia og Eritrea samtidig. Andre igjen valgte å konsentrere virksomheten geografisk, og dermed også den politiske sympatien.

Eritrea var ERDs primære fokus, men REST skulle senere bli en nesten likeverdig mottager med ERA. Hjelpeorganisasjonen REST, Relief Society of Tigray, ble som nevnt opprettet i 1978. Etter å ha møtt representanter fra REST i Khartoum, bestemte ERD i februar 1981 at REST skulle få 1 000 tonn korn, inndelt i enkeltforsendelser på 100 – 200 tonn. Man var imidlertid usikre på REST sin kapasitet til å distribuere hjelpen. Det var svært vanskelige forhold for transport, og flere områder kunne bare nås med kløvdyr. I mai og juni ble de første forsendelsene sendt inn som en test på hvorvidt REST klarte å følge opp avtalen. Tanken var at representanter fra ERD selv skulle undersøke forholdene i de frontkontrollerte områdene av

---

⁴⁶¹ Duffield og Prendergast 1994: 75.

Tigray, men da de ennå ikke hadde hatt muligheten for dette innen utgangen av 1981, ble det konkludert med at man inntil videre skulle forholde seg til de positive rapportene fra REST.⁴⁶²

Daværende leder av ERD, Sture Normark, fikk derimot muligheten til å besøke Demazin i Sudans Blue Nile Province, der flere oromoflyktninger hadde slått seg ned etter kamper i Wollega provinsen i Etiopia. Besøket var et resultat av en anmodning fra Oromo Relief Association, ORA, opprettet i 1979 som den humanitære avdelingen til Oromo Liberation Front. Fra 1982 ble således ORA inkludert som mottakerorganisasjon av ERD sammen med ERA og REST. Selv om hjelpen til ORA etterhvert også ble videreført til sivilbefolkningen i Wollega inne i Etiopia, var ERD-midlene i all hovedsak rettet mot ORAs arbeid for oromoflyktninger i Sudan.⁴⁶³ ORAs andel av ERDs kanalisering sammenlignet med de to andre mottakerorganisasjonene var likevel såpass liten at det ikke vil bli viet særlig oppmerksomhet videre i avhandlingen.

Sture Normark gikk av som ERD-leder i juli 1982, og i september overtok Arild Jacobsen. Jacobsen hadde tidligere vært ansatt ved Kirkens Nødhjelps sør-sudanprogram, og var følgelig kjent med eritreaspørsmålet. Hans første oppgave ble imidlertid en fire ukers reise i Tigray for å sette seg inn i behovene for fortsatt hjelp, og for å klarlegge hvordan REST fungerte og arbeidet. I november møtte KNs generalsekretær og styreformann representanter fra REST i Khartoum, og det ble senere besluttet at man skulle fortsette hjelpen til Tigray.⁴⁶⁴

Utviklingsfondet innledet samarbeid med REST i 1982. Sammen med den britiske organisasjonen War on Want, arbeidet de for få utenlandsk bistand kanalisert til befolkningen i det krigsrammede Tigray. War on Want var hovedorganisasjonen bak de to andre sammenslutningene som opererte parallelt med ERD i Eritrea og Tigray. Eritrean Inter Agency Consortium, EIAC, konsentrerte seg hovedsakelig om jordbruk, veterinær og vannforsyningsproblematikk. Tigray Transport and Agricultural Consortium, TTAC, var mest involvert i transport og jordbruk. Begge ble opprettet i 1983, og fungerte som kanal for støtte fra organisasjoner av mer sekulær karakter enn det som var tilfelle med ERD.⁴⁶⁵ Utviklingsfondet kom til å samarbeide med både EIAC og TTAC, i tillegg til enkelte samarbeidsprosjekter direkte med ERA og REST.

---

⁴⁶² KN Styremøte 28. mars 1981: Rapport fra reise til Khartoum 17. – 21. februar 1981, signert Arvid Ofstad, og Styremøte 30. – 31. mai 1981: Rapport fra reise til Khartoum 30. mars – 17. april 1981, signert Sture Normark, og Styremøte 14. desember 1981: Rapport fra ERD 12. november 1981, signert Sture Normark.

⁴⁶³ KN Styremøte 19. oktober 1982 sak 124/82: Rapport fra reise til Khartoum 23. juni – 1. juli 1982, signert Arvid Ofstad. Se også Duffield og Prendergast 1994: 54-55.

⁴⁶⁴ KN Styremøte 14. desember 1982 sak 138/82 Rapport fra besøk i Sudan 11. – 24. november 1982 av Per Voksø og Jan A. Erichsen.

⁴⁶⁵ Duffield og Prendergast 1994: 57.

Utviklingsfondets innsats i regionen var konsentrert om provinsen Tigray. I samarbeid med TTAC og REST støttet de rehabiliteringsprogram i forhold til jordbruk og husdyrhold med prosjekter som irrigasjon, terrassering, okseavl, frøbanker, spare- og kredittprogram, og et plante- opplæringscenter for kvinnelige eneforsørgere. Satsingen i Eritrea kom senere i gang, og ble heller ikke like omfattende. Utviklingsfondet støttet ERA første gang i 1984 med 10 000 norske kroner til leie av lastebiler.⁴⁶⁶ Deres inntrykk av ERA som organisasjon var positivt, og i forbindelse med et besøk i Tigray i desember 1984, benyttet to representanter fra Utviklingsfondet anledningen til å kontakte ERA i Khartoum for å diskutere mulighetene for å inngå et fastere samarbeid. Dette resulterte i et forslag om et vannprosjekt.⁴⁶⁷ Midlene til dette skulle søkes over Ungdomskampanjen-85 og Norad. På grunn av opptrappingen av kamphandlinger i det planlagte prosjektområdet i denne perioden, måtte planene kanselleres. På forespørsel fra ERA ble midlene i stedet søkt overført til et rehabiliteringsprosjekt for fattige bønder. Selv om regnet var tilbake, var det stor mangel på basale nødvendigheter som redskaper, trekkdyr og såkorn, og prosjektet tok sikte på å avhjelpe denne situasjonen.⁴⁶⁸ Siden involverte Utviklingsfondet seg via EIAC i ERAs rehabiliteringsprogram i Seraye. Utviklingsfondets midler i denne sammenheng kom overveiende fra Norads SSE-bevilgning.

I siste halvdel av 1983 mottok Norsk Folkehjelp, i likhet med mange andre hjelpeorganisasjoner, en rekke henvendelser om hjelpetiltak overfor de tørkerammede i Etiopia og Eritrea. Norsk Folkehjelp hadde tidligere gitt uttrykk for at Afrikas Horn ikke var blant deres satsingsområder, men den økende tørkekatastrofen endret denne holdningen.⁴⁶⁹ De bestemte seg i første omgang for å støtte ERA med 1,82 millioner norske kroner hvorav 1,2 millioner var bevilget av Utenriksdepartementet. Pengene gikk til innkjøp av korn og fiskemel, som ble overført til ERA i samarbeid med Kirkens Nødhjelp.⁴⁷⁰ To representanter fra Norsk Folkehjelp fulgte forsendelsen, både for å kontrollere og for å samle informasjon om forholdene. I Khartoum møtte de representanter også fra TPLF og REST for å få mer informasjon om deres situasjon og arbeid.⁴⁷¹

---

⁴⁶⁶ UF perm: Eritreaprojekter fil: UK 85: Sak til styremøte 16. desember 1985. Rapport fra Sudantur, signert Olav Kvalem 15. desember 1985.

⁴⁶⁷ UF perm: Eritreaprojekter fil: UK 85: Søknad til Ungdomskampanjen-85 om midler til vannprosjekt i Eritrea drevet av ERA, signert Olav Kvalem 18. desember 1984.

⁴⁶⁸ UF perm: Eritreaprojekter fil: UK-85: Brev til Ungdomskampanjen-85, signert Olav Kvalem 17. desember 1985.

⁴⁶⁹ NOFO boks 209062 mappe 1984 864-Et-01.1: Notat signert Laila Nikolaisen 1. november 1984.

⁴⁷⁰ NOFO boks 209062 mappe 1983 864-Et-01.2: Notat vedrørende Eritrea – Tigray, signert Asbjørn Olsen 19. desember 1983, og KN Styremøte 9. april 1984 sak 62/84.

⁴⁷¹ NOFO boks 209062 mappe 1984 864-Et-01.2: Reiserapport fra Terje Skavdal og Egil Hagen etter besøk i Eritrea 4. – 27. april 1984.

Norsk Folkehjelp, ofte i samarbeid med andre norske organisasjoner og aksjonsgrupper, kom utover 1980-tallet til å være svært aktiv i regionen. Gjennom TTAC støttet de REST blant annet med et jordbruksutdanningsprogram og et transportprogram. Støtten til de frontkontrollerte områdene i Eritrea gikk både gjennom EIAC og direkte til ERA. I tillegg til støtte til innkjøp av korn, var Norsk Folkehjelp aktiv med prosjekter innen vannboring og -forsyning, transport og veirehabilitering, gresshoppebekjempelse og jordbruksrehabilitering.⁴⁷² Som følge av felles innsats for sivilbefolkningen under krigen, inngikk Utviklingsfondet og Norsk Folkehjelp tidlig på 1990-tallet et samarbeid om to langsiktige utviklingsprosjekter i Gash Barka i Eritrea. De lokale samarbeidspartnerne var henholdsvis landbruksdepartementets regionkontor i Gash Barka, og Eritreas Arbeiderunion.⁴⁷³

Redd Barna begynte også tidlig å støtte arbeidet med å få forsyninger til sivilbefolkningen i de frontkontrollerte områdene i Eritrea. På slutten av 1970-tallet bidro de med enkeltdonasjoner kanalisert gjennom Kirkens Nødhjelp og ERD. Senere støttet de hjelpearbeid blant eritreiske flyktninger i Sudan, og et prosjekt for internt fordrevne i Solomona Camp, begge deler via den svenske søsterorganisasjonen Rädde Barnen. Solomona Camp ble drevet av ERA, og var i utgangspunktet en flyktningeleir for eritreere i Sudan. I 1983, i forbindelse med den sjette etiopiske offensiven mot frigjøringsbevegelsen, ba imidlertid sudanske myndigheter om at leiren ble flyttet inn i det frontkontrollerte området av Eritrea.⁴⁷⁴

Redd Barna var allerede sterkt involvert i Etiopia. Organisasjonen hadde drevet prosjektarbeid der siden 1969, og Etiopia ble etterhvert Redd Barnas største satsing i Afrika.⁴⁷⁵ I november 1984 tok ERA kontakt med Redd Barna i Oslo, og agiterte for et tilsvarende engasjement for Eritrea. I likhet med Kirkens Nødhjelp var Redd Barna tilbakeholdne til en slik involvering, siden det kunne være uheldig for virksomheten i Etiopia. Det ble likevel bestemt å gjøre et fremstøt for å vurdere forholdene. I desember reiste Terje Thodesen, daværende stedlig representant for Redd Barna i Jemen, til Sudan og Eritrea for å undersøke forholdene og vurdere mulighetene for et mer direkte samarbeide med ERA og

---

⁴⁷² NOFO boks 196225 mappe 1990 833-ERI-06.2: Brev til Norsk Transportarbeiderforbund, signert Odd Wivegh og Jan Erik Linstad, 1 oktober 1990, og boks 209062 mappe 1984 864-Et-01.1: Notat signert Laila Nikolaisen 1. november 1984.

⁴⁷³ UF *U-nytt* 2/2000: 5 og *U-nytt* 4/2001: 6.

⁴⁷⁴ UD 25 9/25 bind 7: Confidential report on a visit to Eritrea 27th september – 6th october 1983, signert Bodil Sølling og Hannelore Hensle, Khartoum 7. oktober 1983.

⁴⁷⁵ UD 34 4/44 bind 4: Notat datert 12. mai 1981

eventuelt andre lokale humanitære organisasjoner.⁴⁷⁶ Konklusjonen var positiv, og Redd Barna begynte å støtte ERA, og etterhvert også REST, på en mer direkte og regelmessig basis.

Redd Barnas støtte til REST bestod hovedsakelig av nødhjelpsleveranser, i tillegg til at organisasjonen tok ansvaret for koordineringen av prosjektet SALT 90, Save the Children Fund Agencies Lifeline Tigray 1990. Operasjonen kom i gang på grunn av avlingssvikt og stor matmangel som følge av en ny tørkeperiode, og var et samarbeid mellom Redd Barna, det svenske Rädda Barnen, det kanadiske CANSAVE og CONCERN-Irland. I tillegg ble det gitt ytterligere støtte fra andre internasjonale bistandsorganisasjoner. I den forbindelse innledet Redd Barna samarbeid også med ERO, Ethiopian Relief Organisation, for å støtte arbeidet med å dekke matvarebehovet i Wollega og Gondar i Etiopia. ERO ble dannet i 1984, og var knyttet til den amhariske motstandsbevegelsen Ethiopian People's Democratic Movement.⁴⁷⁷ ERO hadde imidlertid ikke den samme kontakten med NGO-nettverk som ERA, REST og delvis ORA.

Redd Barnas hovedfokus i de frontkontrollerte områdene av Etiopia var imidlertid rettet mot Eritrea, der engasjementet var konsentrert om barnerettede tiltak.⁴⁷⁸ Blant annet støttet de Solomona Orphanage, som siden 1978 hadde tatt hånd om foreldreløse barn. Redd Barna bidro ellers med medisin og matleveranser, da særlig barnemat, i tillegg til å støtte en pastaproduksjonsenhet. I Asmat støttet de et jordbruks- og skogbruksprogram, som gjennom terrassering og skogplanting tok sikte på å bedre produksjonskapasiteten, i tillegg til et opplæringsprogram for de lokale bøndene med den hensikt å øke graden av selvforsyning. Støtten ble finansiert over SSE-bevilgningen over en femårsperiode fra 1989 – 1993. Mest kjent er likevel etableringen av Zero School, finansiert av Operasjon Dagsverk'87. Dette prosjektet vil bli nærmere presentert i neste kapittel.

Til tross for en del intern diskusjon vedrørende mulige langsiktige utviklingsprosjekter, dreide ERDs aktivitet seg utelukkende om nødhjelp, en prioritering Kirkens Nødhjelp lenge var en av de sterkeste talsmenn for. Betenkelighetene i forhold til utviklingsprosjekter var knyttet til prinsipielle reservasjoner mot å involvere KN i mer langsiktige programaktiviteter i en krigssone. På midten av 1980-tallet endret imidlertid KN denne holdningen. I tillegg til engasjementet i ERD, ble følgelig KN fra 1985 med å

---

⁴⁷⁶ RB Usorterte dokumenter: Mission report. Travels in the Sudan and Eritrea December 17 1984 – January 2 1985, signert Terje Thodesen, Khartoum, 1. januar 1985

⁴⁷⁷ I 1989 forente Ethiopian People's Democratic Movement og TPLF seg i Ethiopian People's Revolutionary Democratic Front til felles kamp mot mengisturegimet, se Utlendingsforvaltningens fagenhet for landinformasjon; <http://www.landinfo.no/index.gan?id=486&subid=0>, sist besøkt 4. juli 2006.

⁴⁷⁸ RB 4200E: Brev til PGE fra Redd Barna, datert Asmara 20. mars 1992, og boks Pro Sudan 4500 f2: Strateginotat Sudan, Eritrea, Tigray og Wollega og Gondar, datert 15. april 1991.

finansiere det som fikk navnet Rora Habab Comprehensive Development Project sammen med den engelske organisasjonen Christian Aid og den nederlandske International Coordination Committee for Development Projects. Prosjektet ble både planlagt og realisert av ERA i samarbeid med EPLFs Civilian Department. Målsettingen var å rehabilitere Rora Habab distriktet i forhold til jordbruk, helse og nødvendige samfunnsstrukturer, slik at sivilbefolkningen skulle returnere, og på sikt klare seg selv.⁴⁷⁹ Denne typen prosjekt ble også støttet av andre norske frivillige organisasjoner som involverte seg i Eritrea og Tigray utover 1980-tallet.

Profil

Nøytralitet i forhold til krig, og fokus på det humanitære aspektet, ble gjentatte ganger slått fast i forbindelse med Kirkens Nødhjelps arbeid. Organisasjonens virke er forankret i kristne grunnprinsipper. Aksjoner og engasjement skulle derfor være rettet mot å avhjelpe menneskelig nød, uten dermed å innebære aksept for, eller anerkjennelse av, de lokale styresmaktens ideologi eller politikk. I tråd med den tidligere nevnte bevegelsen omkring frigjøringssteologi, er det imidlertid ikke uvanlig at kristne organisasjoner involverer seg i motstandsbevegelser. Religion er også politikk, og legger føringer på prioriteringer og handlinger. I KN var man da også klar over at den nøden organisasjonen skulle avhjelpe ofte hadde sin årsak i politiske konflikter, og at involvering selv på nøytralt grunnlag kunne ha politiske konsekvenser. Tilførsel av forsyninger kan for eksempel bidra til å forlenge en væpnet konflikt fordi det styrker partenes basisgrunnlag. Sivilbefolkningens nød i slike tilfeller ble likevel den viktigste prioriteringen, trass slike alvorlige forbehold.⁴⁸⁰

Som tidligere behandlet, fungerte et strengt humanitært mandat som legitimering for KNs engasjement i Eritrea, og siden Tigray. Bistanden skulle være en nøytral involvering i den forstand at hjelpen kun skulle komme sivilbefolkningen til gode, og KN var ikke på noe tidspunkt villig til å komme med noen offentlig politisk støtteerklæring til EPLF. Det samme mandatet var gjeldende for ERD, selv om enkelte av medlemsorganisasjonene ønsket en mer politisert profil. Arild Jacobsen hevder at han som leder av ERD forholdt seg utelukkende til ERA. Hans første besøk til EPLFs kontor i Khartoum var på frigjøringsdagen, 24. mai

---

⁴⁷⁹ KN Styremøte 15. februar 1988 sak 23/88: Evaluation Report Rora Habab comprehensive development programme, datert november 1987.

⁴⁸⁰ KN Styremøte 27. – 28. mai 1983 sak 57/83 og Styremøte 15. januar 1990 sak 11/90.

1991.⁴⁸¹ Behovet for å opprettholde den nøytrale profilen var særlig betinget av nødvendigheten av å ha et godt forhold til både Sudan og Etiopia. Dersom KN skulle ta standpunkt, ville de ikke kunne operere på alle sider av konfliktene.

Under hele konflikten bidro KN med forsyninger også til Etiopia og de regjeringskontrollerte delene av Eritrea og Tigray. Da en ny alvorlig tørke rammet de nordlige delene av Etiopia i 1989, tok det norske Departementet for utviklingshjelp initiativet til å sikre et større beløp til hjelpeaksjoner i regionen. I samarbeid med Redd Barna utarbeidet KN en plan der korn skulle skipes til Massawa for videre distribusjon gjennom den etiopiske NGO-sammenslutningen Joint Relief Program.⁴⁸² Dette var en økumenisk sammenslutning av etiopiske og amerikanske kirkebaserte hjelpeorganisasjoner. Gjennom ERDs meklingsinnsats møttes representanter for Joint Relief Program, REST og TPLF i Khartoum i februar 1990 for å diskutere mulighetene for samarbeid. Etiopiske styresmakter gikk med på prosjektet, og den såkalte Southern Line ble opprettet for å sikre forsyninger inn i regionen også fra etiopisk side. Den såkalt Northern Line med utgangspunkt i havnebyen Massawa skulle også etableres, men prosjektet sammenfalt med havnebyens fall i EPLFs favør. På grunn av vedvarende etiopiske forsøk på å gjenerobre havnebyen, og EPLFs tilsvarende forsvar, skulle det ta et år før forsyninger kunne transporteres den veien.⁴⁸³

Redd Barna opererte også med et nøytralt mandat, tuftet på organisasjonens prioritering av humanitært arbeid rettet mot barn og unge. I likhet med KN måtte også Redd Barna ta hensyn til samtidig engasjement i Etiopia, hvilket kunne bli stanset dersom organisasjonens støtte inn i de frontkontrollerte områdene ble for tydelig. Redd Barna hadde derimot ikke et etablert engasjement i Sudan som en legitim front for tilstedeværelsen. I løpet av 1986 inngikk Redd Barna derfor samarbeid med to sudanske organisasjoner om et prosjekt for rehabilitering av hjemløse barn.⁴⁸⁴ Den stedlig representanten, Terje Halvorsen, påpekte at det var viktig å prioritere Sudanprosjektet for sin egen del, men det lokale samarbeidet fremstod likevel som et legitimeringsprosjekt.⁴⁸⁵ Tall fra 1989 viser at 70 prosent av programstøtte og administrasjon over Khartoumbudsjettet var forbeholdt eritreaprojektene, 20 prosent gikk til Tigray mens kun 10 prosent kom de lokale prosjektene til gode.⁴⁸⁶

---

⁴⁸¹ Intervju med Arild Jacobsen, Asmara, 12. juli 2001.

⁴⁸² KN Styremøte 18. desember 1989 sak 259/89.

⁴⁸³ Duffield og Prendergast 1994: 125-128 og 153-155, og KN Styremøte 15. – 16. juni 1990 sak 53/90.

⁴⁸⁴ RB 4570 f: Plans and budget 1988 Redd Barna Sudan, signert Terje Halvorsen, og 4500 f2: Strateginotat Sudan, Eritrea, Tigray og Wollega og Gondar, datert 15. april 1991.

⁴⁸⁵ RB 4570 f: Plans and budget 1988 Redd Barna Sudan, signert Terje Halvorsen.

⁴⁸⁶ RB 4500 f.1: Plan and budget 1990, Redd Barna Sudan, signert Terje Halvorsen 1. august 1989.

Etter krigens slutt ønsket Redd Barna å flytte den stedlige representasjonen og administrasjonen fra Sudan til Eritrea, med den hensikt å gå over fra nødhjelp til mer langsiktige utviklingsprosjekter. I juli 1992 ble det nye kontoret formelt etablert i hovedstaden Asmara, og 6. mai 1993 ble Eritrea godkjent som nytt programland av Redd Barnas hovedstyre. Som følge av flyttingen ble kontoret i Khartoum lagt ned, og Sudanprosjektet ble heretter administrert fra Asmara. De sudanske samarbeidspartnerne protesterte på denne nedprioriteringen, og understreket at de aldri hadde akseptert at samarbeidet med dem skulle være knyttet til eritreaspørsmålet.⁴⁸⁷

Norsk Folkehjelp og Utviklingsfondet hadde, i motsetning til Kirkens Nødhjelp og Redd Barna, ikke noe samtidig engasjement i Etiopia å ta hensyn til. Organisasjonene kunne derfor vise åpen politisk støtte til EPLF og TPLF, selv om prosjektene og donasjonene var av utelukkende humanitær karakter. For Norsk Folkehjelp sin del var den politiske støtten programfestet gjennom prinsippet om å støtte frigjøringsbevegelser og grupper som kjemper for politiske og sivile rettigheter. Organisasjonens tilknytning til Landsorganisasjonen i Norge bidro også til den politiske profilen på eritreasengasjementet. LO programfestet under kongressen i 1985 arbeiderorganisasjonens politiske og solidariske støtte til det eritreiske folk, et engasjement som vil bli behandlet i neste kapittel.⁴⁸⁸

De forskjellige profilene og mandatene de frivillige organisasjonene opererte med gjorde seg flere synlige utslag. Et svært omdiskutert spørsmål var hvorvidt bistanden skulle omfatte støtte til transportmidler. ERD ville ikke kjøpe lastebiler til ERA og REST, tross gjentatte oppfordringer og tydelig behov. ERD fryktet at et slikt bidrag ville bli et like stort bidrag til de politiske og krigførende enhetene av frigjøringsbevegelsene som til de humanitære organisasjonene, noe som ville stride mot deres nøytrale mandat. ERD dekket derimot transportkostnader til Eritrea og Tigray, og kunne også bidra med diesel, dekk og lignende til transport i de frontkontrollerte områdene. Spørsmålet ble en sentral del av den interne debatten i ERD i forbindelse med evalueringen og reetableringsprosessen i perioden 1984 til 1985, men gjeldende praksis ble foretrukket.⁴⁸⁹ Sommeren 1985 bidro imidlertid KN med 2 millioner norske kroner til et innkjøp av totalt 17 lastebiler, som ERA og REST kunne benytte etter avtale med ERD. Avtalen fordret at lastebilene utelukkende skulle brukes til

---

⁴⁸⁷ RB 4200 F1: Protokoll fra Hovedstyremøte 6. mai 1993, og 4200 G: Internal semi annual report Redd Barna Eritrea/Sudan, signert Jaqueline Langeslag, november 1993, og Internal annual report 1992 Redd Barna Eritrea/Sudan av Trygve Øverby.

⁴⁸⁸ NOFO: Boks 207904 mappe 1986 825-NA-01-4: Brev fra Landsorganisasjonen i Norge, Internasjonal avdeling v/Kaare Sandegren, datert 17. oktober 1986.

⁴⁸⁹ Duffield og Prendergast 1994: 57, KN Styremøte 11. mars 1985 sak 43/85 og Styremøte 13. mai 1985 sak 66/85: Evaluation report side 27.

humanitære formål.⁴⁹⁰ ERDs mandat og kristne profil var en av årsakene til at ERA og REST aktivt hadde søkt ytterligere samarbeidspartnere. Norsk Folkehjelp og Utviklingsfondet var ikke bundet av de samme hensyn som Kirkens Nødhjelp/ERD, og kunne derfor bidra til innkjøp av transportmidler. Begge de to organisasjonene samarbeidet med EIAC og TTAC, som i hovedsak håndterte transportspørsmålet.

Bistanden til de frontkontrollerte områdene i Eritrea og Tigray var politisk svært sensitive operasjoner, noe alle hjelpeorganisasjonene måtte ta hensyn til. Enkelte organisasjoner stod derimot friere til offentlig å uttrykke sympati og støtte. Dette gjorde seg utslag i forhold til hvordan innsatsen ble legitimert, og hvordan situasjonen i Eritrea og Tigray ble representert gjennom eksempelvis media og i søknader om statlig støtte. Bakgrunnen til de ulike profilene kom også til syne som ulike holdninger innad i de enkelte organisasjonene. Både Redd Barna og Kirkens Nødhjelp hadde store satsinger i Etiopia, med egne kontor og representanter i Addis Abeba. Situasjonen så annerledes ut fra den siden av konflikten, noe som kom til uttrykk både internt og i media. Eksempelvis ble EPLFs angrep og overtakelse av kontrollen over havnebyen Massawa kraftig kritisert av Redd Barnas og KNs stedlige representanter i Etiopia. Som nevnt ovenfor kuttet denne offensiven muligheten for å få forsyninger inn den veien. Norsk Folkehjelp derimot gikk ut og forsvarte EPLFs offensiv på både militærstrategisk og humanitært grunnlag.⁴⁹¹

Samarbeid og individuell drivkraft

Kirkens Nødhjelps rolle i Eritrea og Tigray var i all hovedsak som leder og koordinator av ERD. Redd Barna opererte derimot mer selvstendig, og arbeidet direkte bilateralt med de lokale organisasjonene, med unntak av enkelte samarbeidsprosjekter med internasjonale søsterorganisasjoner. Utviklingsfondet og Norsk Folkehjelp stod nær hverandre både i forhold til satsningsfelt og mandat, og samarbeidet også en del om felles prosjekter. På 1990-tallet ble dette samarbeidet mer formelt etablert. Begge organisasjonene var med i EIAC og TTAC, som arbeidet med rehabilitering og infrastruktur. ERD konsentrerte derimot innsatsen på nødhjelp, og således ble EIAC, TTAC og ERD komplementære snarere enn konkurrerende sammenslutninger.

---

⁴⁹⁰ KN Styremøte 3. juni 1985 sak 91/85. I intervju med Jan A. Erichsen, Oslo 20. juni 2002, fremkommer det imidlertid at KN bidro med flere lastebiler gjennom perioden. Dette har enten vært på et senere tidspunkt, eller vært bidrag av ytterst diskret karakter.

⁴⁹¹ NOFO mappe: 1990 1991 1992 33-ERI-01 Informasjon: Utklipp fra *Vårt Land* 20. februar 1990.

Selv om organisasjonene fremstod med ulike satsingsfelt og profiler, var det både hjemme og ute et uformelt samarbeid mellom organisasjonene for utveksling av informasjon, kontakter og lignende. Det mest markerte eksemplet på dette var den såkalte Eritreagruppen, etablert i 1987, som vil bli nærmere presentert i kapittel VII. Personlige relasjoner og gjensidig assistanse var spesielt viktige i felten, også til andre norske operatører i regionen som for eksempel selskapet Norconsult i Khartoum. Våren 1990 gikk organisasjonene for første gang sammen om en offentlig aksjon: ”Krig mot sult – fellesaksjon for Etiopia/Eritrea”. I tillegg til innsamling av midler til den tørke- og krigsrammede sivilbefolkningen, rettet også aksjonen en appell til partene i konflikten om våpenhvile og opprettelse av trygge korridorer for transport av nødhjelp. En oppfordring ble også rettet til den norske regjering om å ta diplomatisk initiativ, både for våpenhvile og fredsforhandlinger.⁴⁹² Etter krigen ble det mer vanlig med den typen formelt samarbeid, som for eksempel fellesaksjonen ”Tørke i Afrika 1992”, hvor Eritrea var et av flere mottakerland.⁴⁹³

Duffield og Prendergast hevder at ERDs historie viser at en slik fellesinnsats ikke er en naturlig arbeidsform for NGOer.⁴⁹⁴ Trass i sammenslutningens økumeniske karakter og felles motvilje mot etiopiske myndigheters håndtering av konflikten, var de tilsluttede organisasjonene svært uenige med hensyn til hva som burde være ERDs målsetting og strategi. Ifølge Duffield og Prendergast var det enkelte personligheter og de stedlige representantenes nettverksbygging og felles erfaringer i felten, som skapte det nødvendige samhold og solidaritet for effektivt å drive sammenslutningen. Gitt den ekstreme situasjonen representantene arbeidet under er det naturlig at flere utviklet et brennende personlig engasjement, selv om de rent offentlig forholdt seg til virksomhetens mandat.

Den personlige faktoren kunne bidra til debatt også innad i de enkelte operative organisasjonene, særlig hos Redd Barna og Kirkens Nødhjelp, som begge hadde et samtidig engasjement i Etiopia å ta hensyn til.⁴⁹⁵ Blant annet ble oppstarten av Redd Barnas samarbeid med ERA og opprettelse av eget kontor i Khartoum møtt med skepsis fra organisasjonens daværende representant i Etiopia, Petter Myhren. Som vist i forrige kapittel, var Myhren en sentral person i forbindelse med starten på Kirkens Nødhjelps samarbeid med de eritreiske

---

⁴⁹² Arbark 2505 FKE boks D-0001 mappe Diverse: Krig mot sult – fellesaksjon for Etiopia/Eritrea. Uttalelse fra fem norske hjelpeorganisasjoner, datert 8. mars 1990. De fem var Kirkens Nødhjelp, Norsk Folkehjelp, Redd Barna, Røde kors og Utviklingsfondet.

⁴⁹³ RK boks 423 Afrika mappe 423-1992-Tørke Afrika-Fellesaksjonen fil 1992 A5196215 Tørke Afrika-inntekter Fellesaksjonen: Foredrag til Statsråd 15. mai 1992.

⁴⁹⁴ Duffield og Prendergast 1994: 80.

⁴⁹⁵ Referanser til slike debatter har vært vanskelig å finne i de respektive organisasjonenes arkiver, men intervjuer med involverte enkeltpersoner tyder på at det personlige engasjementet var sterkt hos enkelte, noe som kunne skape kontroverser uten at dette nødvendigvis fikk konsekvenser for organisasjonenes satsing eller profil utad.

hjelpeorganisasjonene. Han var også den første stedlige representanten da KN i 1978 opprettet kontor i Khartoum. Fra 1981 til 1990 satt Petter Myhren som representant for Redd Barna i Addis Abeba. Hans personlige holdning til eritreaspørsmålet forble uendret, men da Redd Barna ville involvere seg i Eritrea, forsvarte likevel Myhren hensynet til organisasjonens etablerte virksomhet i Etiopia.⁴⁹⁶ Nysatsingen ble også gjenstand for debatt ved Redd Barna sentralt.⁴⁹⁷

Myhren var ikke den eneste som hadde sirkulert, både med hensyn til organisasjon og område. Den stedlige virksomheten ble til enhver tid drevet av få personer, og gjennom årene ble noen mer sentrale enn andre. Terje Halvorsen, som var Redd Barnas første stedlige representant da organisasjonen etablerte eget kontor i Khartoum i 1986, hadde inntil da vært Petter Myhrens medarbeider ved organisasjonens kontor i Addis Abeba.⁴⁹⁸ I 1990 ble Terje Halvorsen avløst av Trygve Øverby, som hadde lang erfaring fra regionen som leder for ERD fra november 1986 til oktober 1988.⁴⁹⁹ Øverby var med da Redd Barna i juli 1992 etablerte seg i Asmara.⁵⁰⁰ Terje Thodesen, som sonderte situasjonen og muligheter for Redd Barna før organisasjonen etablerte samarbeid med ERA, var på den tiden stedlig representant for Redd Barna i Jemen. Hans beherskelse av arabisk og generelle kjennskap til regionen var trolig årsaken til at han ble bedt om å foreta forundersøkelsen. Thodesen ble siden stedlig representant for Redd Barna i Eritrea fra 1993 til virksomheten ble avviklet i 1998.⁵⁰¹ Den mest sentrale personene var trolig Arild Jacobsen. Han ble leder for ERD første gang i juli 1982. I 1986 ble han altså avløst av Trygve Øverby, men i februar 1990 var han tilbake. Jacobsen satt frem til ERD ble avviklet i juni 1993, og fortsatte så som Kirkens Nødhjelps stedlige representant i Eritrea frem til 2000.⁵⁰²

Det var med andre ord en stor grad av personlig kontinuitet i den norske bistandsvirksomheten i regionen, både når det gjaldt kunnskap, erfaring og nettverk. Dette kunne bidra til å sikre gode relasjoner både mellom organisasjonene og mellom givere og mottakere, basert på lengre personlig kjennskap og ervervet evne til å vurdere behov og situasjoner. Samtidig førte en slik sirkulering til at viktige beslutninger og informasjonskanaler var på svært få hender. Endelige beslutninger i viktige saker ble tatt sentralt i de enkelte organisasjonene eller på myndighetsnivå, men det er liten tvil om at de

---

⁴⁹⁶ Intervju med Petter Myhren, Oslo 18. juni 2003.

⁴⁹⁷ Intervju med Arild Jacobsen, Asmara 12. juli 2001 og Intervju med Ellen Borchgrevink, Asmara 18. juli 2001.

⁴⁹⁸ Intervju med Petter Myhren, Oslo 18. juni 2003.

⁴⁹⁹ Jacobsens privatarkiv: The history on NCA's involvement in Eritrea 1977 – 1993.

⁵⁰⁰ RB 4200G: Semi-annual report 1993, signert Jaqueline Langeslag, november 1993.

⁵⁰¹ Intervju med Terje Thodesen, Asmara 27. juli 2001.

⁵⁰² Intervju med Arild Jacobsen, Asmara 12. juli 2001.

stedlige representantene var sterke premissleverandører i beslutningsprosessen. I ytterste konsekvens kunne enkeltpersoner utøve innflytelse på norsk utenrikspolitikk i regionen. Et eksemplet på en slik *man on the spot* posisjon var utnevnelsen av Arild Jacobsen som representant for norske myndigheter overfor den eritreiske provisoriske regjering i 1992. Arrangementet medførte ingen diplomatisk status, og var rent midlertidig frem til et formelt konsulat ble opprettet i 1995.⁵⁰³ En slik ordning forteller likevel om hvor nært bistand og utenrikspolitikk står som felt, og hvilken potensiell maktposisjon det ligger i den lokale kunnskap og nettverk som bygges gjennom bistandsvirksomhet. I kapittel VIII vil dette fenomenet bli behandlet mer utførlig.

Maktfordeling på grasrota

Utviklingen av samarbeidet mellom norske organisasjoner og mottakerorganisasjonene i Eritrea og Tigray skjedde i en periode hvor engasjement i forhold til frigjøringsbevegelser var et hyppig fenomen, i hvert fall på den politiske venstresida. Tore Linné Eriksen viser til det radikale miljøet som hadde vokst frem siden slutten av 1960-tallet, som grunnlaget for en økt bevissthet omkring problemer og konflikter relatert til kolonialisme, imperialisme og rasisme.⁵⁰⁴ Blant annet, som belyst i forrige kapittel, var Stortingets vedtak om støtte til frigjøringsbevegelser i henholdsvis 1973 og 1977 forankret i sivilsamfunnet. Norsk solidaritet med kampen mot den sørafrikanske apartheidpolitikken forente krefter fra flere hold innen både sivilsamfunnet og statsapparatet. I et skrift i forbindelse med det Nordiska Afrikainstitutets 40-års jubileum, gir Arne Tostensen dette engasjementet en sentral plass i sitt sammendrag av norsk afrikapolitikk, og utpeker det som en viktig del av norske bistandsrelasjoner til Afrika generelt.⁵⁰⁵

Selv om involveringen i problematikken på Afrikas Horn ikke var like omfattende, har også Eritrea en plass i den allmenne opinionens bevissthet, og ofte en kjær plass blant de som har egenhendig erfaring med landet og dets folk. Forklaringen på hvorfor norske frivillige organisasjoner involverte seg i Eritrea og Tigray oppgis gjerne som utslag av sympati med situasjonen i området, både med hensyn til krigen og tørken, i tillegg til et positivt førsteinntrykk av de lokale organisasjonene. God kommunikasjon i forhold til etterprøvbarhet

---

⁵⁰³ UD 76 8/44 bind 19: Brev datert 8. september 1992, og 30-Afrika 1992 bind 3: Notat datert 7. juli 1992, og Intervju med Arild Jacobsen, Asmara 12. juli 2001.

⁵⁰⁴ Eriksen 2000: 381.

⁵⁰⁵ Tostensen 2002: 38-41.

og kontroll genererte videre tillit til at bidragene ble distribuert som avtalt. Rapporter fra besøk i Eritrea under krigen gir inntrykk av begeistring over et overraskende velfungerende samfunn trass de vanskelige omstendighetene. Eksempelvis rapporterte Terje Thodesen etter sin forundersøkelse for Redd Barna i 1984 om skoler, helsetilbud, fabrikker, veinett og annen infrastruktur, alt drevet av frivillig arbeidskraft i regi av EPLF.⁵⁰⁶ De frivillige organisasjonenes samarbeid med ERA og REST er av flere beskrevet som mer velfungerende enn lignende erfaringer med tilsvarende organisasjoner. Ifølge Laila Nikolaisen, som ledet Norsk Folkehjelps internasjonale avdeling på 1980-tallet, var denne positive innstillingen basert på de to organisasjonenes gjennomgående oppvisning av profesjonalitet. Dessuten fremstod REST, og særlig ERA, som organisatorisk atskilte enheter i forhold til de politiske og militære delene av de respektive frigjøringsbevegelsene. Det gjorde det enklere å samarbeide på et rent humanitært grunnlag.⁵⁰⁷

Relasjonene og den gode tilliten ble innimellom satt på prøve. Særlig vakte den såkalte ”truck incident” alminnelig harme, også blant ERAs mest trofaste samarbeidspartnere. 23. oktober 1987 angrep EPLF en større forsyningskonvoi under FN-flagg rett sør for Asmara. Trolig fikk angrepet ekstra oppmerksomhet siden flere av lastebilene var i regi av Band Aid. EPLFs forklaring var uklar, men angrepet skyldtes trolig en mistanke om at konvoien også fraktet militært materiell. Dette ble imidlertid avvist av FN-personell i Addis Abeba, men EPLF fremholdt at angrepet var en beklagelig misforståelse. Kort tid etter, 10. november, angrep imidlertid EPLF nok en konvoi, denne gangen under etiopisk flagg. Hjelpeorganisasjonene stod samlet i fordømmelsen av slike angrep, også offentlig. Internt i Utenriksdepartementet ble det spekulert i om angrepene var en måte å stanse forsyningsforsøkene inn fra etiopisk side.⁵⁰⁸ Siden EPLF hadde full kontroll over forsyningsrutene inn bakveien fra Sudan, er det ikke usannsynlig at frigjøringsbevegelsen ønsket å stanse andre kanaliseringforsøk til sivilbefolkningen i området.

En annen episode, som satt norsk bistand til EPLF-kontrollerte områder i et tvilsomt lys, var den såkalte kjeks-saken. De norske proteinkjeksene Bp4 ble produsert for stridsrasjoner, men ble også brukt i bistandsforsendelser. Det vakte imidlertid stor oppsikt da

---

⁵⁰⁶ RB Usorterte dokumenter: Mission report. Travels in the Sudan and Eritrea December 17 1984 – January 2 1985, signert Terje Thodesen, Khartoum 1. januar 1985.

⁵⁰⁷ Telefonintervju med Laila Nikolaisen, 17. mars 2004.

⁵⁰⁸ UD 25 9/25 bind 8: Melding fra ambassaden i Washington, datert 30. november 1987, og Referat fra møte i ”Eritreagruppen” i UD 19. november 1987, og RB Usorterte dokumenter: Brev fra RB til ERA, signert Hans Christian Bugge 12. november 1987, og Svarbrev fra ERA, signert Paulos Tesfagiorgis 15. desember 1987, og NOFO boks 207884 mappe 1988 825-NA-01.0 Generell info. Bulletiner: Brev datert 25. januar 1988, og Duffield og Prendergast 1994: 110.

en norsk avis kunne vise bildet av en eritreisk *fighter* med en slik kjekspakke på baklomma.⁵⁰⁹ Mat og forsyninger på avveie forekom altså i samarbeidet med ERA og REST også. Det overveiende inntrykket var likevel positivt, og denne type avvik forekom angivelig i så vidt liten grad at bistandsorganisasjonene valgte å overse det.⁵¹⁰ Sympati med frigjøringsbevegelsene bidro trolig også til neglisjering av brudd på distribusjonsavtalene.

På 1980-tallet ble en mer effektiv tilegnelse av kunnskap og kontaktnett på lokalnivå ansett som de frivillige organisasjonenes fremste fortrinn i bistandssammenheng. Tanken var at organisasjonene lettere nådde frem på grasrotnivå enn det statlige bistandsapparatet, og kunne derfor bedre nå de som virkelig trengte hjelp. Bistandshistorien viser derimot at også organisasjonene kom til kort med hensyn til problemer som manglende lokal styring og ansvar for egen utvikling. Omtrent samtidig som sivilsamfunnsbegrepet ble en del av bistandsdiskursen, ble prinsippet om mottakeransvar utviklet. For å unngå prosjekter som førte til bistandsavhengighet, skulle utviklingstiltakene heretter planlegges og gjennomføres av mottakerne selv. Prinsippet entret diskursen først på begynnelsen av 1990-tallet, men beskrivelsene av samarbeidet med ERA og REST fremstår som fungerende partnerskap, og et godt eksempel på utøvelse av mottakeransvar.

Samarbeidet mellom internasjonale NGOs og ERA og REST kom i all hovedsak i stand på grunnlag av de lokale organisasjonenes initiativ og invitasjon. ERA og REST la i stor grad premisene for samarbeidet, og hadde den fulle kontroll med distribusjon av forsendelser innad i Eritrea og Tigray. Representanter for donorene var velkomne til å foreta kontrollbesøk, men for det meste ble forsendelser forordnet på grunnlag av de lokale organisasjonenes vurderinger av behovene. Graden av formell status på samarbeidet var likevel varierende i forhold til de forskjellige internasjonale NGOene. EIAC og TTAC hadde et relativt nært organisatorisk forhold til ERA og REST. ERD derimot, innlemmet ikke de lokale organisasjonene som fullverdige medlemmer før i 1990, til tross for at sammenslutningen hadde den lengste operative erfaringen i regionen.⁵¹¹ Selv om ERA og REST nøt stor respekt, og i høyeste grad var med å styre samarbeidet med de internasjonale NGOene, var også denne bistandsrelasjonen preget av et giver/mottaker forhold der den bevilgende makten hadde siste ordet.

---

⁵⁰⁹ Intervju med Jan A. Erichsen, Oslo 20. juni 2002, og Intervju med Tore Sivertsen, Oslo 22. april 2002.

⁵¹⁰ Intervju med Ellen Borchgrevink, Asmara 18. juli 2001, og Intervju med Arild Jacobsen, Asmara 12. juli 2001.

⁵¹¹ Duffield og Prendergast 1994: 57 og 120.

POLITISKE OG STRATEGISKE INTERESSER OG BEGRENSNINGER

Hensynet til Etiopias suverenitet utgjorde den største hindringen for intervensjon i de frontkontrollerte områdene, selv på humanitært grunnlag. Denne holdningen ble spesielt fremholdt i internasjonale fora som FN og Organisation of African Unity. Når det likevel utviklet seg et betydelig engasjement av internasjonalt format, skyldtes det flere sammenfallende forhold. Som vist i forrige kapittel, var eritreernes eget initiativ utslagsgivende. Det norske engasjementet var imidlertid også betinget av den hjemlige opinion og myndigheters retningslinjer for bevilgninger. Dette vil bli mer utførlig behandlet i de følgende kapitler, og får derfor en mer beskjeden plass i denne omgang.

Regionale og internasjonale forhold var imidlertid også med på å legge premissene for virksomheten. Kirkens Nødhjelps relasjoner til sudanske myndigheter har allerede vært drøftet, og det er liten tvil om at sudanske interesser var av imperativ karakter for gjennomføringen av samarbeidet med motstandsbevegelsens hjelpeorganisasjoner. Dette avsnittet vil gå nærmere inn på hvordan forholdet mellom Sudan og Etiopia utviklet seg, og hvilke konsekvenser det fikk for de internasjonale NGOenes virksomhet i Sudan.

FN og Røde Kors er begge internasjonalt anerkjente organisasjoner med mandat til å intervensjon i andre land, men de var av ulike grunner nærmest fraværende i de hjelpeoperasjonene som pågikk inn i de frontkontrollerte områdene. EF og USA var derimot de største bidragsgiverne. Hva var det som motiverte til vestlig involvering, og hvordan klarte man å omgå de politiske implikasjonene av et slikt engasjement?

NGOene som fristilte agenter

Ikke-statlige hjelpeorganisasjoner har den fordel at de i mindre grad trenger å ta hensyn til diplomatiske konvensjoner, og kan operere mer direkte i forhold til mottakerne. På grunn av de mange politiske implikasjonene ved bistandsvirksomheten i Eritrea og Tigray, ble den drevet i regi av nettopp NGOer. Den største andelen av finansieringen kom imidlertid fra statlige organer. Som diskutert i forrige kapittel, hevder Duffield og Prendergast at den enorme internasjonale bistandsinnsatsen i forbindelse med tørkekatastrofen i Afrika, markerte starten på humanitær intervensjon som et element i vestlig utenrikspolitikk.⁵¹² Lignende aksjoner hadde imidlertid foregått tidligere i forbindelse med krig og uro også i Biafra,

---

⁵¹² Duffield og Prendergast 1994: 64, 68 og 168.

Afghanistan, Kambodsja, Bangladesh og Somalia. Engasjementet i 1984 – 1985 utpekte seg derimot ved det overveldende internasjonale omfanget. Arild Jacobsen, leder av ERD i periodene 1982 – 1986 og 1990 – 1993, støtter synet til Duffield og Prendergast. ”I dag er vel det litt mer stuerent og akseptabelt å intervensjonere i en krigssone for å hjelpe sivilbefolkningen. Det er spesielt tydelig fordi også FN-organisasjoner enkelte ganger deltar, men i den tiden der, i slutten av syttiårene og begynnelsen av åttiårene, så var dette helt nytt. [...] Spesielt i 1984 – 1985, da strømmet verden til med Bob Geldof i spissen.”⁵¹³

Det er liten tvil om at aksjonene for den lidende befolkningen på Afrikas Horn fikk et større nedslagsfelt i vestlig opinion enn ved lignede tidligere tilfeller. Det var særlig Etiopia som stod i sentrum for oppmerksomheten, både i media og innen offentlig politikk. Hjelpen nådde også Eritrea og Tigray, men det var fremdeles en viss tilbakeholdenhet når det gjaldt intervensjon i de frontkontrollerte områdene. Jacobsen viser til den amerikanske statlige bistandsorganisasjonen United States Agency for International Development, USAID, som et eksempel. USAID ønsket ikke å fremstå som direkte donor, og hadde derfor en avtale med det amerikanske Lutheran World Relief, som igjen var en del av ERD-sammenslutningen. Slik kunne USAID kanalisere store summer til de frontkontrollerte områdene uten å være synlig som giver i selve transaksjonsdokumentene. Dette var tilfellet med flere av ERDs donorer, et fenomen Jacobsen benevner som bakgivere. Budsjettmessig innad i giverorganisasjonene var det trolig synlig hvem som var mottakeren for bevilgningene, men selv om donasjonene ikke var direkte hemmelige, ønsket mange givere å holde en lav profil. Det var blant annet for å sikre denne diskresjonen at ERD ble dannet som en formell sammenslutning.⁵¹⁴ Slik kunne NGOer fungere som legitimerende mellomledd for statlige bevilgninger, og eventuell interesse og politisk støtte.

Som diskutert overfor var det på denne tiden en sterk vekst i samarbeidet mellom norske frivillige organisasjoner og statlige myndigheter. Ifølge Rolf Tamnes var det nettopp de store tørkekatastrofene i Afrika som plasserte de frivillige organisasjonene i begivenhetenes sentrum, også i Norge.⁵¹⁵ Organisasjonene som kanal for bistands- og katastrofemidler ble et satsingsfelt, og midler til Eritrea og Tigray var intet unntak. En god del av disse midlene kom over SSE-bevilgningen. Bevilgningen var et femårig prosjekt, opprettet i 1985 på bakgrunn av tørken på Afrikas Horn, og midlene skulle gå til bistandsprosjekter i

---

⁵¹³ Intervju med Arild Jacobsen, Asmara 12. juli 2001.

⁵¹⁴ Intervju med Arild Jacobsen, Asmara 12. juli 2001.

⁵¹⁵ Tamnes 1997: 388.

Sahel – Sudan – Etiopia regionen.⁵¹⁶ Andre bevilgninger ble kanalisert gjennom faste rammeavtaler, i tillegg til midler fra Utenriksdepartementet.

Stortingets vedtak i 1973 og 1977 for norsk statlig bistand til frigjøringsbevegelser medførte trolig en åpning for støtte til befolkningen i Eritrea og Tigray. Norske frivillige organisasjoner opererte dermed relativt fritt innenfor de gjeldende rammene. For eksempel begynte KN gjennom ERD å støtte de lokale hjelpeorganisasjonene Relief Society of Tigray og Oromo Relief Association uten først å informere Utenriksdepartementet. Kirkens Nødhjelps midler til ERD var delvis dekket av Utenriksdepartementet, som hadde øremerket bevilgningen for nødlidende i Eritrea. Nysatsingen fikk imidlertid ingen innsigelser fra departementet, og følgende søknad fra KN om bevilgning, som også omfattet ORA og REST, ble innvilget uten at Utenriksdepartementet presiserte preferanser i forhold til fordeling mellom de forskjellige mottakerorganisasjonene.⁵¹⁷

Lokal politisk balansegang

Den eneste måten å nå de frontkontrollerte områdene på, var inn fra Sudan. De politiske forholdene i Sudan og mellom Sudan og Etiopia var derfor avgjørende for virksomheten. Det samme gjaldt de internasjonale NGOenes forhold til sudanske myndigheter, noe som varierte sterkt i løpet av 1980-tallet. Som behandlet i forrige kapittel, uttrykte sudanske myndigheter tidlig en egeninteresse i forhold til den aktiviteten som foregikk. Først og fremst fordi flyktningstrømmen fra Eritrea, og etterhvert også Tigray og Wollega, utgjorde et problem som sudanske myndigheter og humanitære organisasjoner ikke klarte å avhjelpe alene. Målet var å stanse denne flyktningstrømmen, og endelig også å reversere den. For å oppnå dette, både godtok og delvis oppfordret sudanske myndigheter til den stadige flyten av bistand og støtte til rehabilitering over grensen og inn til problemområdene, til tross for at virksomheten utgjorde en alvorlig krenkelse av nabostatens suverenitet.

Sudan og Etiopia hadde et dårlig nabolik, noe som særlig manifesterte seg i mer eller mindre åpenlys støtte til hverandres motstandsbevegelser. Sudanske myndigheter hadde hele tiden støttet ELF, mens Etiopia på sin side støttet Anya Nya, motstandsbevegelse i Sør-Sudan fra 1963 – 1972. Sluttet på den sudanske borgerkrigen i 1972 utgjorde liten forskjell i relasjonen mellom de to landene. Sudanske myndigheter fortsatte å la de eritreiske

---

⁵¹⁶ Norad A-6969 448 SSE Evaluering Rapporter: Evaluation of the Sahel-Sudan-Ethiopia Programme 1986 – 1990, datert April 1992. Programmet ble avsluttet først i 1991 på grunn av treghet i budsjettoverføringene.

⁵¹⁷ KN Styremøte 14. desember 1982 sak 138/82 og Styremøte 22. mars 1983 sak 39/83.

frigjøringsfrontene operere på sudansk territorium, og tillot en stadig økende transitt av forsyninger inn i de frontkontrollerte områdene. Motstandsbevegelsen i Sør-Sudan gjenoppstod på begynnelsen av 1980-tallet i form av den todelte organisasjonen Sudan Peoples Liberation Movement/Army, SPLM/A, under ledelse av John Garang. SPLM/A fikk den samme støtten av etiopiske myndigheter som Anya Nya.⁵¹⁸ Årsakene til den gjensidige undergravningen av den statlige myndighet ligger trolig i både politiske og religiøse motsetninger. I tillegg påklaget begge landene problemer med store innrykk av flyktninger fra nabolandet nettopp på grunn av de interne stridighetene.

Kirkens Nødhjelp og Redd Barna var de eneste norske hjelpeorganisasjonene med stedlig representasjon og kontor i Khartoum. Norsk Folkehjelp og Utviklingsfondet baserte seg på mer sporadiske besøk og møter, i tillegg til kontakten med ERA-representanter i Europa og Skandinavia. Utviklingsfondet har som prinsipp å ikke basere sin virksomhet på utekontorer, først og fremst for å spare administrasjonskostnader.⁵¹⁹ For Norsk Folkehjelp sin del var det mer et spørsmål om prioritering, siden organisasjonens viktigste satsing i Afrika var rettet mot Sør-Afrika og kampen mot apartheid.⁵²⁰ Et annet mulig moment var Norsk Folkehjelps økende engasjement i Sør-Sudan. Kirkens Nødhjelp var veletablert i Sør-Sudan, og begge organisasjonene stilte seg sympatisk til SPLM og bidro med humanitær hjelp i området. Også i denne sammenhengen var imidlertid Norsk Folkehjelp tydeligere i sin politiske støtte. For KN var det derimot viktigere å opprettholde et godt forhold til sudanske myndigheter, med tanke på virksomheten både i Equatoria og inn i de frontkontrollerte områdene i Etiopia.⁵²¹

Etter en lengre evalueringsperiode reetablerte ERD seg i oktober 1985, noe som først og fremst bestod i en bedre strukturering av organisasjonen i forhold til aktivitetenes omfang. De faste givne ble nå formaliserte medlemmer med hver sin representant i styret som skulle tre sammen en gang i året. I tillegg ble det opprettet en styrekomité som skulle stå ansvarlig for mer fortløpende avgjørelser. Den daglige driften skulle fremdeles ivaretas av en stedlig representant ved kontoret i Khartoum. Siden arrangementet fremdeles var tuftet på Kirkens Nødhjelps legitime tilstedeværelse i Sudan i forbindelse med programmet i Sør-Sudan, skulle KN være den ledende organisasjon med ansvar for den administrative delen. Dette innebar i praksis at lederposten ved kontoret i Khartoum ble besatt av personale rekruttert gjennom KN.

---

⁵¹⁸ Gilkes 1990: 452, Abdel-Rahim 1990: 957 og UD 25 9/25 bind 8: Melding datert 12. juli 1987.

⁵¹⁹ Intervju med Ellen Borchgrevink, Asmara 18. juli 2001.

⁵²⁰ Telefonintervju med Laila Nikolaisen 17. mars 2004.

⁵²¹ Ruud og Kjerland 2003: 220-223 og NOFO boks 207884 mappe 1988 825-NA-01.0 Generell info. Bulletiner: Utklipp fra *Dagbladet* 20. januar 1988.

Svakheten ved dette arrangementet var imidlertid at den ikke var innbefattet i KNs formelle avtale med sudanske myndigheter, slik at ERDs legitime status kun eksisterte som en stilltiende forståelse.⁵²² Dette gav ERD en tilsynelatende uavhengig stilling, noe som etterhvert ble problematisk.

Redd Barna begynte å støtte ERA på regulær basis fra 1985. Den første tiden gikk kontakten mellom ERA og Redd Barnas kontor i Oslo, via ERAs kontor i København. I januar 1986 etablerte imidlertid Redd Barna sin egen representasjon i Khartoum, for bedre å kunne følge opp og administrere samarbeidet med ERA og REST. Den første stedlige representanten var Terje Halvorsen, som inntil da hadde vært Redd Barnas assisterende stedlige representant i Addis Abeba.⁵²³ I begynnelsen leide Redd Barna kontor sammen med kanadiske CANSAVE, Canadian Save the Children, i tillegg til at samarbeidet var tett med den stedlige representanten for den svenske søsterorganisasjonen Rädda Barnen.

I likhet med KNs engasjement, var det Eritrea som stod i fokus da Redd Barna opprettet et eget kontor i Khartoum. Etableringen av samarbeid med de to sudanske hjelpeorganisasjoner gjorde det likevel mulig for Redd Barna å opprette en formell lisensavtale med sudanske myndigheter for operativ tilstedeværelse. Engasjementet og samarbeidet med ERA og REST foregikk med så lav profil som mulig. Redd Barnas støtte til de to lokale organisasjonene ble gjennomgående fulgt opp, og begge parter virket overveiende fornøyd med samarbeidet. Likevel fremstår engasjementet som et legitimeringsprosjekt.

I juli 1992, etter frigjøringen av Eritrea, flyttet Redd Barna administrasjonen av eritreaprojektene fra Khartoum til Asmara. Meningen var å fortsette samarbeidet med de sudanske organisasjonene derfra, men dette møtte sterke protester. De to organisasjonene argumenterte for fortsatt tilstedeværelse av Redd Barna i Sudan, og påpekte at støtten til deres formål ikke på noe tidspunkt hadde vært akseptert som tilknyttet eritreaspørsmålet. Til tross for intern erkjennelse av situasjonen, gjennomførte Redd Barna utfasingen av kontoret i Khartoum, og kort tid etter ble den ene sudanske organisasjonen stengt og den andre sterkt begrenset.⁵²⁴ Selve stengningen skyldtes de to organisasjonenes politiske motsetningsforhold til myndighetene, men de kunne trolig ha opprettholdt virksomheten i ly av et fortsatt samarbeid med en utenlandsk NGO som Redd Barna.

Også Kirkens Nødhjelp og ERD erfarte problemer med hensyn til å legitimere sin virksomhet. Høsten 1986 overtok Trygve Øverby som leder av ERD i Khartoum etter Arild

---

⁵²² Duffield og Prendergast 1994: 91.

⁵²³ Intervju med Petter Myhren, Oslo 18. juni 2003.

⁵²⁴ RB 4200 G: Bi-annual report April – September 1993, signert Terje Thodesen 8. oktober 1993, og Internal annual report 1992 Redd Barna Eritrea/Sudan, signert Trygve Øverby.

Jacobsen, som da hadde sittet i fire år. I de kommende to årene fulgte en utvikling som førte til at Kirkens Nødhjelp måtte omorganisere sine administrative strukturer i forhold til arbeidet med henholdsvis ERD og Sør-Sudan. KN fortsatte sitt program i Sør-Sudan, men på grunn av den økte krigføringen i området så de seg nødt til å evakuere administrasjonen av programmet over grensen til Nairobi. En slik løsning ble imidlertid uholdbar for sudanske myndigheter, som ikke ville akseptere at sør-sudanprogrammet skulle styres fra Kenya, hvor SPLA hadde sin base. Kirkens Nødhjelp måtte derfor flytte administrasjonen til Khartoum, men ønsket ikke å slå programmet administrativt sammen med ERD. Da Cato Almnes avløste Trygve Øverby i november 1988, var sør-sudanprogrammet og ERD representert i Khartoum med to separate administrasjoner. Med det stadig økende omfanget av aktiviteten inn i de frontkontrollerte områdene, kombinert med bortfallet av sør-sudanprogrammets funksjon som skalkeskjul, begynte ERDs lave profil å sprekke.⁵²⁵ Sudanske myndigheter var samtidig mer tydelige i forhold til å støtte motstandsbevegelsen i Eritrea og Tigray, blant annet fordi Etiopia på sin side støttet SPLA. All den tid de hadde sudanske myndigheters aksept, kunne ERD derfor fremholde sin virksomhet til tross for den økende synligheten.⁵²⁶

I 1988 ble det utført nok en evaluering av ERD, som konkluderte med en rekke anbefalinger med hensyn til prosedyrer ved utredning av behov og kontroll av gjennomføring, i tillegg til en revurdering av sammenslutningens felles formålsparagraf.⁵²⁷ Anbefalingene ble imidlertid ikke tatt til følge, siden voksende problemer med sudanske myndigheter førte til en uventet endring av ERDs status. Forholdene for internasjonalt bistandsarbeid i og fra Sudan hadde blitt vanskeligere etter President Nimeirys avsettelse 6. april 1985. Nimeirys styre var det som hadde vart lengst i sudansk postkolonial historie, fra 1969 til 1985. Styret hadde også hatt gode forbindelser til USA, og var vestvennlig i den kalde krigen. Det følgende året ble Sudan ledet av en militær overgangsregjering. Denne regjeringen var mindre USA-vennlig, og søkte heller å gjenopprette gode forbindelser med Etiopia, Libya og Sovjetunionen. Etter valget i april 1986 ble militærregjeringen erstattet av en sivil regjering, som i all hovedsak fulgte den samme utenrikspolitiske linjen.⁵²⁸ Forholdet til Etiopia ble likevel raskt dårlig igjen fordi begge parter krevde større innsats med hensyn til å pasifisere interne motstandsbevegelser, i stedet for å støtte nabolandets.⁵²⁹ I juni 1989 kom det igjen til militærkupp, hovedsakelig på bakgrunn av misnøye med regjeringens manglende evne til å

---

⁵²⁵ Jacobsens privatarkiv: The history on NCA's involvement in Eritrea 1977 – 1993.

⁵²⁶ KN Styremøte 15. februar 1988 sak 24/88: Utfyllende kommentarer fra generalsekretæren etter programsjefens og generalsekretærens besøk til Sudan 1. – 10. desember 1987.

⁵²⁷ KN Styremøte 9. – 11. juni 1988 sak 126/88 og Duffield og Prendergast 1994: 116-117.

⁵²⁸ Abdel-Rahim 1990: 957.

⁵²⁹ Gilkes 1990: 452.

løse konflikten i sør. Det nye regimet klarte imidlertid heller ikke å komme til en fredelig løsning. Et av hovedkravene til SPLM/A for å bli med på forhandlinger var avskaffelse av *sharia* i sør, noe ingen av de skiftende myndighetene hadde vært villig til å etterkomme. Det siste maktskiftet utgjorde ikke noe unntak, og konflikten fortsatte videre inn i 1990-tallet.⁵³⁰

Det dårlige forholdet mellom sudanske og etiopiske myndigheter bidro til å sikre fortsatt bistandsvirksomhet fra Sudan inn i de frontkontrollerte områdene. Den store tilstrømmingen av internasjonale NGOer, særlig i forbindelse med tørkekatastrofen i 1984 – 1985, var imidlertid et problem for sudanske myndigheter. Enkelte NGOers engasjement inn i SPLA-kontrollerte områder i Sør-Sudan gjorde problemet ytterligere betent. Sudanske myndigheter gjorde det tydelig at de ønsket større kontroll med den utenlandske aktiviteten i landet, og krevde at alle NGOer skulle registreres. Samtidig arbeidet regjeringen for nasjonalisering av denne typen aktivitet. De forskjellige departementene kjempet imidlertid om hvilket som skulle få den endelige kontrollen med NGOene. I henhold til Solveig Ullaland Uribe skyldtes dette at NGOene ble ansett som ”melkekuer”, som kunne utnyttes gjennom avgifter.⁵³¹ I 1987 kom det til en avklaring, og i den forbindelse ble flere organisasjoner bedt om å forlate landet. Kun 62 internasjonale NGOer fikk bli, deriblant Kirkens Nødhjelp og Redd Barna⁵³²

I midten av 1988 satte sudanske myndigheter en siste frist for registrering av virksomme NGOer i landet. Dette satte ERD i en vanskelig situasjon, siden organisasjonen i teorien ikke eksisterte. Sudanske myndigheter aksepterte heller ikke ordningen med to separate administrasjoner av henholdsvis sør-sudanprogrammet og ERD, fordi dette ga ERD en uforholdsmessig fri stilling. Løsningen ble å legge ERD formelt inn under Kirkens Nødhjelps sør-sudanprogram, denne gangen som en offentlig registrert enhet. Sammenslutningen ble virksom fra juli 1989, hvor lederen for ERD ble underordnet KNs stedlige representant i Khartoum, og ERD en diskret underavdeling av sør-sudanprogrammet. ERD-styret fikk ny status som rådgivende gruppe under Kirkens Nødhjelps styre, og i 1990 ble altså mottakerorganisasjonene ERA, REST og ORA også fullverdige medlemmer.⁵³³

De politiske forholdene i Sudan påvirket ikke bare ERD. Internasjonale NGOer fikk problemer med forsendelser som ble stoppet eller forsinket, i tillegg til restriksjoner

---

⁵³⁰ RB 4500 C: Internal annual report for 1990 Redd Barna – Sudan, signert Trygve Øverby mars 1991, og Abdel-Rahim 1990: 959. *Sharia* er tradisjonell islamsk lov.

⁵³¹ Uribe 1996: 68.

⁵³² RB 4500 D: Rapport fra tjenestereise til Sudan og Eritrea 25. januar – 12. februar 1988, signert Aina Bergstrøm, og Duffield og Prendergast 1994: 118-119, og UD 76 8/44 bind 13: Notat datert 9. oktober 1987: Hjelpeorganisasjonenes situasjon i Sudan.

⁵³³ KN Styremøte 14. april 1989 sak 101/89 og Duffield og Prendergast 1994: 120.

vedrørende kommunikasjon og reising. Ifølge Duffield og Prendergast ble de lokale mottakerorganisasjonene i mindre grad berørt av denne typen restriksjoner, siden de allerede var formelt registrert og hadde egne avtaler med sudanske myndigheter.⁵³⁴ Arild Jacobsen, daværende leder av ERD i Khartoum, forteller om periodevise stengninger av både ERA- og EPLF-kontorene. Samtidig hevder han at slike situasjoner først og fremst var betinget av politisk spill, noe som kom til uttrykk ved at de eritreiske representantene fikk beskjed på forhånd, slik at viktige dokumenter kunne flyttes før politiet kom for å stenge kontorene. Han beskriver også situasjonen som mindre dramatisk med hensyn til ERDs virksomhet. ”I den perioden jeg var der så var det viktigste signalet at så lenge ERA hadde mulighetene til å ta imot, transittere og få det over grensen, så var det også en beskjed til oss om at vi kunne forsyne dem.”⁵³⁵

Redd Barna erfarte også vanskeligheter og usikkerhet i denne perioden. Sudanske myndigheters uvilje var klart størst mot kristne NGOer, men Redd Barna stilte også svakt på grunn den relativ lille innsatsen i Sudan i forhold til de frontkontrollerte områdene.⁵³⁶ Den skjeve fordelingen av innsatsen skapte likevel ikke store problemer. 12. januar 1988 fikk Redd Barna, som den første av de internasjonale organisasjonene, underskrevet en avtale med det nye Ministry of Social Welfare and Zakat, som heretter skulle ha kontrollen med internasjonale NGOer i landet.⁵³⁷ I utgangspunktet var avtalen gyldig med 90 dagers gjensidig oppsigelsesfrist, men NGOene måtte jevnlig til omregistrering.⁵³⁸ Det ble derfor ansett som viktig å opprettholde en meget lav profil i Khartoum angående omfanget av engasjementet inn i Eritrea. På slutten av 1980-tallet var aktiviteten imidlertid blitt en offentlig hemmelighet.⁵³⁹

Humanitær intervensjon og kaldkrigsstrategi

Hensynet til Etiopias suverenitet var den viktigste årsaken til at flere stater og internasjonale organisasjoner vegret seg for bidra med støtte inn i de frontkontrollerte områdene. Heller ikke Organisation of African Unity, OAU, som vel og merke hadde sitt sete i Addis Abeba, var

---

⁵³⁴ Duffield og Prendergast 1994: 119.

⁵³⁵ Intervju med Arild Jacobsen, Asmara 12. juli 2001.

⁵³⁶ RB 4500 D: Reiserapport 31. oktober – 30. november 1988, signert Leif Svendsen.

⁵³⁷ RB 4500 D: Rapport fra tjenestereise til Sudan og Eritrea 25. januar – 12. februar 1988, signert Aina Bergstrøm.

⁵³⁸ RB 4500 E: Landavtale mellom Redd Barna og sudanske myndigheter, vedlagt brev signert Terje Halvorsen, datert 21. mars 1988. Kravet om jevnlig omregistrering fremkommer av årlige og halvårlige rapporter fra Redd Barnas representanter i gjeldende periode.

⁵³⁹ RB 4500 D: Reiserapport 31. oktober – 30. november 1988, signert Leif Svendsen, og Duffield og Prendergast 1994: 120.

villig til å ta eritreaspørsmålet opp på dagsordenen. Dette skyldtes ikke mangel på sympati med eritreernes situasjon. Blant andre støttet Egypt eritreerne, men kun på humanitær basis. Det var vanligvis et stort antall eritreiske studenter i Egypt, og under krigen var det flere egyptiske leger som arbeidet i de frontkontrollerte områdene. OAU's vegring bunnnet først og fremst i bekymring for at støtte til eritreernes krav om selvstendighet ville skape presedens i forhold til lignende grensespørsmål og separatistbevegelser i Afrika. Det hersket derfor en stilltiende forståelse av at saken skulle ligge, for å forhindre fragmentering av kontinentets stater.⁵⁴⁰

FN holdt en lignende posisjon. Det var ikke stemning blant de såkalt toneangivende grupper for å ta opp saken. De afrikanske landene utviste størst motstand, en holdning som ble formidlet gjennom både OAU og de alliansefrie statenes organisasjon. Det var heller ikke tilstrekkelig interesse for spørsmålet fra verken amerikansk eller sovjetisk side.⁵⁴¹ Bundet av FN-erklæringen, som tilsa absolutt respekt for staters suverenitet, forholdt FNs humanitære organisasjoner seg derfor passive i forhold til de frontkontrollerte områdene helt frem til krigens siste fase.⁵⁴² Det Europeiske Fellesskapet, EF, var ikke like bundet av slike hensyn. Det var en relativt markert opinion i Europa for Eritrea, særlig i Skandinavia, Italia, Tyskland og Nederland. I disse landene var det til dels ganske store eritreiske eksilmiljø, og ERA-nettverket hadde fått solid fotfeste. Også blant statlige myndigheter var det etterhvert en positiv innstilling til den eritreiske frigjøringsbevegelsen.⁵⁴³ EF kom for alvor med som donor i forbindelse med den store tørkekatastrofen på midten av 1980-tallet og ble blant de største bidragsgiverne. EF midlene ble kanalisert gjennom internasjonale NGOer og NGO-sammenslutninger, særlig ERD, og ble frem til 1989 kamuflert som EFs Sudanprogram.⁵⁴⁴

Det internasjonale Røde Kors forsøkte en mellomløsning. Organisasjonen, som ble stiftet i 1863, har et internasjonalt anerkjent mandat for å operere i krigsområder, og bistår krigsfanger og sivilbefolkning uansett side i en konflikt. Det internasjonale Røde Kors begynte å hjelpe til i Eritrea med medisinsk hjelp og matforsyninger allerede i 1975.⁵⁴⁵ Etter at EPLF undertegnet Genèvekonvensjonen i 1977, kom det til et samarbeid vedrørende etiopiske krigsfanger også. Ikke lenge etter kom det derimot til uoverensstemmelser, hvor

---

⁵⁴⁰ UD 25 9/25 bind 8: Melding datert 12. juli 1987.

⁵⁴¹ UD 25 9/25 bind 8: Melding angående eritreakonflikten, datert 9. juli 1987, og Melding angående Etiopia-Eritrea-konflikten, datert 9. juli 1987, og Notat angående fredsinitiativ i eritreakonflikten, datert 27. august 1987.

⁵⁴² KN usorterte mapper ERD Bakgrunnsstoff og evaluering: Notat angående ERD, signert Arvid Ofstad, 15. juni 1983, og Duffield og Prendergast 1994: 4 og 69.

⁵⁴³ UD 25 9/25 bind 8: Melding datert 12. juli 1987, og Notat angående fredsinitiativ i Eritreakonflikten, datert 27. august 1987.

⁵⁴⁴ Duffield og Prendergast 1994: 73.

⁵⁴⁵ RK boks 423 Katastrofehjelp, mappe 4230 Etiopia og Eritrea, folder 1977: Katastrofelogg mars 1977.

EPLF blant annet anklaget det internasjonale Røde Kors for å flere ganger å ha handlet utenom sitt mandat i felten. Mandatet var å bistå etiopiske krigsfanger og løslatelsen av disse, men EPLF hevdet at det internasjonale Røde Kors trenerte samarbeidet, og i stedet drev etterretning og undergravende virksomhet. Mistilliten mellom organisasjonen og EPLF kom til å begrense det internasjonale Røde Kors' engasjement inn i Eritrea gjennom hele 1980-tallet.⁵⁴⁶ Støtten til eritreiske flyktninger i Sudan ble imidlertid opprettholdt, og organisasjonen bidro til å få forsyninger inn i frontkontrollerte områder i Tigray fra Sudan.

Hoveddelen av det internasjonale Røde Kors sitt arbeid i forbindelse med krigen og de gjentatte tørkeperiodene, ble konsentrert om de regjeringskontrollerte områdene i samarbeid med lokale Røde Kors avdelinger.⁵⁴⁷ Organisasjonen gjorde også flere fremstøt inn i frontkontrollerte områder fra etiopisk side. Det største tiltaket var det såkalte "open roads for survival" initiativet i 1987. Satsingen feilet imidlertid, først og fremst på grunn av samarbeidsvansker med etiopiske myndigheter. Initiativet skapte også kontrovers med den etablerte bistandsvirksomheten inn fra Sudan, fordi det ikke fungerte å drive hjelpearbeid inn fra begge sider samtidig.⁵⁴⁸

Det norske Røde Kors bidro til det internasjonale Røde Kors' arbeid, men etter at samarbeidet med EPLF brøt sammen, ønsket den norske avdelingen å operere på egen hånd. I 1984 bevilget organisasjonen en million norske kroner til innkjøp av korn til etiopiske krigsfanger i Eritrea. Effektueringen av forsendelsen ble imidlertid holdt tilbake av det internasjonale Røde Kors, som ba alle nasjonale medlemsorganisasjoner om å avvente eventuell støtte til Eritrea inntil uenighetene med EPLF ble løst. I januar 1985 reiste likevel to representanter fra det norske Røde Kors til Khartoum. Deres oppdrag var å følge forsendelsene samt å vurdere behovene og muligheter for samarbeid med ERA. Den ene representanten, Reidar Yvenes, hadde godt kjennskap til Eritrea og Etiopia fra tidligere tjeneste i den etiopiske marine i Massawa. I samarbeid med Kirkens Nødhjelp og ERA fulgte representantene de første forsendelsene inn i Eritrea.⁵⁴⁹

---

⁵⁴⁶ RK boks 423 Eritrea 1980 – 93 mappe 1980 – 87: Brev fra IRKK til EPLF, datert 15. august 1980, og Brev fra EPLF, datert 7. juni 1982, og Brev fra EPLF, datert 31. januar 1985.

⁵⁴⁷ RK boks 423 Afrika 1983 – 85: Reiserapport fra Mauretania og Etiopia 22. august – 7. september 1983, signert Arnulf Torbjørnsen, og RK 423 boks Diverse land Etiopia/Eritrea 1992 – 96: Evaluering av private organisasjoner som kanal for norsk bistand: Etiopia og Eritrea, Røde Kors 7. januar 1994, og NOFO boks 209062 Eritrea/Tigray 1981 – 1984 mappe 1983 864-Et-01.2: Brev, signert Jris Aslaksen 19. september 1983.

⁵⁴⁸ Duffield og Prendergast 1994: 109-110.

⁵⁴⁹ RK boks 423 Eritrea 1980 – 93 mappe Eritrea 1980 – 1987: Brev fra KN, signert Arvid Ofstad 8. januar 1985, og Reiseinstruks, signert Sverre Kilde 10. januar 1985, og Referat fra møte med IRKK, 27. februar 1985, og Intervju med Reidar Yvenes, Oslo 26. juni 2002, og Yvenes' privatarkiv: Travel Report visit Sudan – Eritrea, Reidar Yvenes og P.O. Svernerud, 13. januar – 31. januar 1985.

Reaksjonene fra det internasjonale Røde Kors var sterke, og særlig ble reisen inn i Eritrea oppfattet som et grovt overtramp mot organisasjonens interne lojalitet.⁵⁵⁰ Forsøket på bilateralt samarbeid med ERA ble derfor stanset, men den norske avdelingen gav det internasjonale Røde Kors frist til 4. april samme år for iverksetting av hjelpetiltak. Dersom forhandlinger ikke førte frem, ville det norske Røde Kors gjenopprette samarbeidet med ERA, eventuelt kanalisere hjelpen via Kirkens Nødhjelp.⁵⁵¹ Kvelden før det avgjørende styremøtet kom det en telefax som bekreftet at det internasjonale Røde Kors og EPLF hadde gjenopprettet forbindelsen, og at man derfor anmodet om å avstå fra bilateral aktivitet i området. Hjelpen fra den norske avdelingen ble følgelig kanalisert gjennom den internasjonale organisasjonen.⁵⁵²

Løsningen ser imidlertid ikke ut til å ha vært av varig karakter, for i 1988 ble det atter uttrykt frustrasjon i det norske Røde Kors over manglende mulighet til å bidra med hjelp til de frontkontrollerte områdene på bakgrunn av den vedvarende konflikten mellom EPLF og det internasjonale Røde Kors. De nordiske avdelingene vedtok derfor å ta saken i egne hender, og samlet seg for å fordele ansvarsområdene seg i mellom. Det ble den norske avdelingens oppgave å ta seg av det medisinske.⁵⁵³ Resten av krigsperioden støttet følgelig det norske Røde Kors flere medisinske tiltak i samarbeid med ERA. I første rekke dreide det seg om innkjøp av medisiner, men engasjementet favnet også tiltak som ERAs klinikk for krigsskadede i Port Sudan og utviklingen av en farmasøytisk produksjonsenhet i Eritrea. Umiddelbart etter krigens slutt, i mai 1991, inngikk det norske Røde Kors en avtale med eritreiske myndigheter om samarbeid for å rehabilitere sykehuset i Massawa.⁵⁵⁴

Duffield og Prendergast fremstiller det internasjonale Røde Kors som en vanskelig samarbeidspartner i forhold til de øvrige internasjonale involverte NGOene. Blant annet fremstod organisasjonens stadige fremstøt for å drive hjelpearbeid inn fra etiopisk side som

---

⁵⁵⁰ RK boks 423 Eritrea 1980 – 93 mappe 423 Eritrea 1980 – 1987 fil Per Otto Svenkerud, Reidar Yvenes, hjelpearbeid Eritrea 1985 – 87, 1985 – 1987 – 88: Brev fra IRRK til NRX, signert Jacques Moreillon, 12. februar 1985.

⁵⁵¹ RK boks 423 Eritrea 1980 – 93 mappe Eritrea 1980 – 1987: Vurdering av ytterligere hjelp til Eritrea, signert Reidar Yvenes 5. mars 1985, og Bilag til sak 19 ved sentralstyremøtet 12. april 1985, signert Peer Otto Svenkerud. Antakelig endret til sak 20 jmf en kopi av vedtaket i saken, som også befinner seg i samme mappe.

⁵⁵² RK boks 423 Eritrea 1980 – 93 mappe Eritrea 1980 – 1987: Telefax datert 11. april 1985 og Vedtak sak 20 fra sentralstyremøte 12. april 1985.

⁵⁵³ RK boks 423 Eritrea 1980 – 93 mappe Eritrea 1986 – 1990 – 1993 fil Felles nordisk tiltak for Eritrea 1988 – 89: Telefax til de nordiske Røde Kors avdelingene fra daværende generalsekretær Odd Gran, datert 28. juni 1988, og Notat datert 2. september 1988, og mappe Eritrea 1988 – 1990 – 1993 fil 1990 Eritrea: Søknad om støtte til nødhjelp, datert 23. mars 1990.

⁵⁵⁴ RK boks 532.5 Diverse land A-L mappe 11 EN Eritrea 1995 – 97: Prosjektopplysninger, signert Norad mai 1996, og boks 532.5 Eritrea mappe farmasøytisk produksjon 1989 – 93: Tilleggsbevilgning fra Norad, rapport for 1990, datert 4. november 1991, og mappe ET16 Eritrea Røde Kors 1992 – 94: Brev fra RCSE, signert Alganesh Kidane 29. april 1994.

ødeleggende for operasjonene fra Sudan, og som et forsøk på å drive bistand på etiopiske myndigheters premisser.⁵⁵⁵ Etiopiske myndigheter var imidlertid heller ikke spesielt begeistret for denne virksomheten. I etterkant av ”open roads for survival” initiativet ble det internasjonale Røde Kors bedt om å forlate landet, men fikk returnere med en mer beskjeden virksomhet i 1990.⁵⁵⁶ Det internasjonale Røde Kors’ konsentrasjon om Etiopia kan derfor tolkes som et utslag av det dårlige forholdet til EPLF, heller enn utslag av hensyn til etiopisk suverenitet.

De største bidragsyterne til bistanden inn i Eritrea og Tigray var USA og EF.⁵⁵⁷ USA hadde tradisjonelt interesser i Etiopia, men trakk seg ut i 1977, i kjølvannet av de politiske omveltningen i forbindelse med den etiopiske revolusjonen i 1974. Kort etter ble Etiopia trukket inn i den sovjetiske interessesfæren. Kubanske styrker bidro på etiopisk side i krigen både mot Somalia og Eritrea. Sett i et kaldkrigsperspektiv ble Sovjetunionen antatt å ha en egeninteresse av eritreakonflikten som alibi for fortsatt behov for militær bistand og dermed også politisk innflytelse over Etiopia.⁵⁵⁸ Likeledes har det vært relativt vanlig å mistenke USA for å ha politiske baktanker ved å støtte bistanden til Eritrea og Tigray, fordi det kunne bidra til å styrte det sovjetvennlige regimet i Addis Abeba. Duffield og Prendergast tilbakeviser slike påstander ved å vise til at USA gav like mye bistand i relativ forstand til Etiopia, som til de frontkontrollerte områdene. Samtidig viser de til at det hersket stor uenighet internt i den amerikanske kongressen om hva som var den mest hensiktsmessige politikken overfor Etiopia.⁵⁵⁹ Terje Tvedt derimot, hevder at det var innlysende at den massive bistanden fra USA var betinget av hjemlige politiske interesser heller enn lokale behov.⁵⁶⁰ Et slikt syn samsvarer også med den relativt hyppige frekvensen av CIA agenter i Khartoum under dekke av å være bistandsarbeidere.⁵⁶¹

Afrikas Horn og den nordøstlige delen av Afrika har tradisjonelt hatt stor strategisk interesse, noe som også er betinget av regionens nærhet til Midtøsten og den arabiske halvøy. Som tidligere behandlet i denne avhandlingen, har det vært særlig viktig å kunne kontrollere

---

⁵⁵⁵ Duffield og Prendergast 1994, se blant annet s 109-110.

⁵⁵⁶ RK 423 Diverse land Etiopia/Eritrea 1992 – 96: Besvart spørreskjema om private organisasjoners arbeid i Etiopia/Eritrea, vedlagt fax til UIB 4. januar 1994, undertegnet Anne Sletmo. Her står det at IRCS måtte forlate Etiopia i 1989, men en annen kilde tilsier at etiopiske myndigheter nedla forbud mot IRCS’ virksomhet i det nordlige Etiopia allerede 6. april 1988; se UD 76 8/44 bind 14: Telex til UD fra FN-delegasjonen, New York, datert 28. april 1988.

⁵⁵⁷ Duffield og Prendergast 1994: 65 og 73.

⁵⁵⁸ UD 25 9/25 bind 8: Notat angående fredsinitiativ i Eritreakonflikten, datert 27. august 1987.

⁵⁵⁹ Duffield og Prendergast 1994: 38, 64 og 66.

⁵⁶⁰ Tvedt 1998: 156.

⁵⁶¹ Om dette finnes ingen sikre kilder, men påstanden har blitt bekreftet av de fleste intervjuobjektene med erfaring fra bistandsoperasjoner fra Sudan.

Nilens vannmasser og Suezkanalen. I senere tid har forekomsten av olje i denne delen av verden spilt en avgjørende rolle med hensyn til internasjonal politikk og strategiske manøvrer, særlig fra amerikansk side. Likeledes har området vært gjenstand for diplomatiske og militærstrategiske interesser i forhold til både den kalde krigen og midtøstenkonflikten.

Den amerikanske organisasjonen Lutheran World Relief var fast bidragsgiver til ERDs virksomhet siden oppstarten, men i forbindelse med tørkekatastrofen kom USA tyngre på banen. Den amerikanske statlige organisasjonen USAID donerte de første 5 000 tonn korn til ERD via LWF i juli 1984. En ny donasjon kom i september, men i november, etter at BBCs visning av den oppsiktsvekkende reportasjen fra det sultrammede Etiopia i oktober, økte omfanget av donasjonen til hele 23 000 tonn.⁵⁶² Trass i det store volumet, måtte den amerikanske støtten holde en lav profil. Den ble derfor kanalisert gjennom flere NGOer før den nådde de lokale mottakerorganisasjonene. Midler og forsendelser fra amerikanske kilder ble i all hovedsak håndtert av ERD. Det norske Redd Barna mottok også betydelig støtte, noe som muligens skyldtes nettverket til den stedlige representanten som overtok i 1990, Trygve Øverby, som tidligere hadde ledet ERD.⁵⁶³

Tørkekatastrofen, og den store oppmerksomheten omkring den, førte til et massivt press på ERDs administrative kapasitet. For det første var det ikke lenger mulig å kjøpe korn og andre forsyninger i Sudan for overføringer inn i Eritrea og Tigray, siden også Sudan var rammet av tørke og avlingssvikt. Mat og korn måtte derfor skipes inn til Port Sudan, en operasjon som krevde et større administrasjons- og kontrollapparat. Det var dessuten lettere å få matvarer enn penger fra donorene. Ifølge Arild Jacobsen, daværende leder for ERD, økte volumet spesielt fra de større landene i EF og fra USA, fordi disse områdene har en overskuddsproduksjon som dumpes for å unngå prisfall, "[...] og det sitter gjerne løsere i baklomma enn dollar."⁵⁶⁴

Omfanget av donasjoner kanalisert gjennom ERD økte fra 1983, med videre markert oppgang fra 1984 frem mot 1986, for så å falle mot 1987. Da kom regnet tilbake til regionen, men omfanget av donasjonene fortsatte å holde et høyt nivå. Som følge av den generelle ekspansjonen, etablerte ERD i 1985 en egen mottaker og lagervirksomhet i Port Sudan som på det meste hadde 40 lokale ansatte.⁵⁶⁵ Selv om omfanget av donasjonene var gledelig, gitt det faktiske behovet, var det en viss skepsis innad i ERD til den økende avhengigheten av amerikanske midler. Det var ikke ønskelig at ERD skulle fungere som et redskap for

---

⁵⁶² Duffield og Prendergast 1994: 65.

⁵⁶³ Intervju med Søren Pedersen 18. juni 2003. Søren Pedersen er ansatt ved Redd Barna.

⁵⁶⁴ Intervju med Arild Jacobsen, Asmara 12. juli 2001.

⁵⁶⁵ Jacobsens privatarkiv: The history on NCA's involvement in Eritrea 1977 – 1993.

amerikansk utenrikspolitikk. Ifølge Duffield og Prendergast ble denne bekymringen imidlertid ikke delt av de lokale mottakerorganisasjonene. Så lenge bistanden kom uten betingelser var den velkommen.⁵⁶⁶

I januar 1991 startet den første krigen mellom USA og Irak, hvorpå amerikansk personell ble evakuert fra Khartoum i likhet med andre antatt usikre steder. Dette innebar slutten på støtte fra USAID, hvilket gav merkbar nedgang i aktiviteten over grensen fra Sudan. I mai samme år vant TPLF og EPLF krigen mot det etiopiske regimet, som var betydelig svekket etter at den raknende Sovjetunionen falt fra som støttespiller. ERA begynte dermed å ta inn forsyninger direkte over Massawa. Som en følge av denne utviklingen ble ERDs mottak i Port Sudan avvirket i juni 1991, og i oktober flyttet ERD sitt kontor til Asmara. Litt senere ble det også ansatt en representant i Etiopia, knyttet til Kirkens Nødhjelps kontor i Addis Abeba, som skulle ta seg av ERDs samarbeid med REST og ORA. Eritrea ble erklært selvstendig *de jure* i mai 1993, og i juni samme år opphørte ERD som organisasjon. Flere av medlemsorganisasjonene forble imidlertid aktive i form av bilateralt samarbeid. Hendelsene i forbindelse med eritreakonfliktens løsning vil imidlertid bli nærmere drøftet i kapittel VII.

OPPSUMMERING

1980-tallet så en stor økning av antall frivillige organisasjoner. Samtidig økte omfanget av samarbeid mellom organisasjonene og statlige myndigheter. Offentlige bistandsmidler ble i økende grad kanalisert gjennom NGOer, både til enkeltprosjekter og i form av langsiktige rammeavtaler. Utviklingen var en del av en internasjonal trend, men samarbeidet mellom staten og de frivillige organisasjonene antok en tettere form i Norge og Skandinavia.

Kirkens Nødhjelp var den første organisasjonen som innledet samarbeid med de lokale hjelpeorganisasjonene i Eritrea og Tigray. Utover 1980-tallet innledet Norsk Folkehjelp, Utviklingsfondet, Redd Barna og Røde Kors lignende samarbeid. KNs engasjement var knyttet til ansvaret for ERD, en økumenisk sammenslutning av kirkebaserte organisasjoner. Norsk Folkehjelp og Utviklingsfondet knyttet seg tidlig til de parallelle sammenslutningene EIAC og TTAC, som opererte i henholdsvis Eritrea og Tigray. Redd Barna og Røde Kors

---

⁵⁶⁶ Duffield og Prendergast 1994: 66 og 88.

opererte mer selvstendig, eller i samarbeid med egne internasjonale nettverk av søster- eller hovedorganisasjoner.

Det var en viss grad av uformelt samarbeid mellom de involverte norske organisasjonene, og personlig nettverk og kontakt var et bærende element for driften av engasjementet. Satsingen var hovedsakelig på nødhjelp, men etterhvert ble det også innledet enkelte mer langsiktige prosjekter. Kirkens Nødhjelp og Redd Barna var imidlertid de eneste med fast representasjon i Khartoum, men denne ordningen var først og fremst et utslag av behovet for å legitimere tilstedeværelsen, siden begge organisasjonene også hadde store satsinger i Etiopia. Det var derfor nødvendig å holde en lav profil på engasjementet inn i de frontkontrollerte områdene. Utviklingsfondet og Norsk Folkehjelp stod derimot friere til å uttrykke politisk støtte til frigjøringsbevegelsen, både fordi organisasjonenes programerklæringer tillot det, og fordi de ikke hadde øvrige prosjekter å beskytte. Det er likevel ingen tvil om at de involverte representanter fra henholdsvis Redd Barna, Røde Kors og Kirkens Nødhjelp også utviklet sterke sympatier for den eritreiske frigjøringskampen, selv om de utad forholdt seg til de respektive organisasjonenes nøytrale mandat.

Hensynet til etiopisk suverenitet utgjorde den største hindringen for intervensjon i de frontkontrollerte områdene, og verken FN eller OAU ville ta eritreaspørsmålet opp til vurdering. Medlemslandene i OAU fryktet ringvirkningene av en eventuell støtte til den eritreiske frigjøringsbevegelsens krav, og for FN var det uaktuelt å ta opp saken uten de afrikanske landenes støtte. USA hadde derimot sterke geopolitiske interesser i regionen. Den alvorlige tørke- og sultkatastrofen som herjet Afrikas Horn i første halvdel av 1980-tallet, fikk dessuten et overveldende nedslagsfelt i vestlig opinion. I tillegg hadde det eritreiske eksilmiljøet sammen med sivilsamfunnet lyktes å skape en positiv innstilling til eritreaspørsmålet, spesielt i enkelte europeiske land. NGOer er ikke i like stor grad som stater bundet av folkerettslige prinsipper og diplomatiske hensyn. For å omgå hensynet til Etiopias integritet ble derfor statlige bevilgninger kanalisert gjennom et nettverk av frivillige organisasjoner. NGOene fungerte dermed som et legitimerende mellomledd for såkalte bakgivere, som langt på vei bestod av EF og USA.

Kapittel VI: Solidaritetsengasjementet for Eritrea

”Eritrea i våre hjerter” var et av slagordene til det norske solidaritetsmiljøet for Eritrea. Internasjonalt engasjement i mer eller mindre organiserte former var et fenomen som ble forsterket med radikaliseringsbølgen på 1960- og 1970-tallet. På 1980-tallet kom en konservativ motbølge. Dette fjernet ikke engasjementet for Eritrea, men fra å være et overveiende venstrepolitisk fenomen, ble solidaritetsarbeidet en mer tverrpolitisk aktivitet. Eritreaspørsmålet var en av flere saker på dagsordenen i denne tida, men blant de som hadde erfaring med flere målområder for internasjonalt solidaritetsarbeid har ofte Eritrea blitt beskrevet i spesielt positive vendinger. Hva var det som engasjerte ved eritreakonflikten, og hva var det som gjorde Eritrea så spesiell for enkelte?

Norsk solidaritetsaktivisme for Eritrea startet i siste halvdel av 1970-tallet. Etterhvert oppstod det et betydelig antall solidaritetsforeninger av ulik art og organisering. I dette kapitlet vil de forskjellige foreningenes bakgrunn og hovedfokus bli presentert. Noen hadde sitt utspring i utdanningsmiljøer, og arbeidet med helse- veterinær- og landbruksspørsmål, mens andre oppstod innenfor fagbevegelsen. Felles for de fleste var imidlertid en klar politisk profil, for selv om innsamlingsaksjoner og lignende utelukkende gikk til humanitære formål, uttrykte foreningene åpenlys støtte til frigjøringsbevegelsene. Det er av interesse i denne sammenheng å vurdere i hvilken grad foreningene samlet utgjorde en pressgruppe overfor norske myndigheter med hensyn til det offentlig synet på eritreaspørsmålet, noe som også vil bli behandlet i neste kapittel.

Foreningene stod for flere aksjoner, både i form av enkelt- og samarbeidsprosjekter. Eritreaspørsmålet var hyppig i medias søkelys, særlig i forbindelse med den store tørkekatastrofen som rammet området i perioden 1983 – 1985. Ved flere anledninger var Eritrea helt eller delvis i sentrum for NRKs TV-aksjoner, og det ble laget flere reportasjer og dokumentarfilmer om situasjonen i de frontkontrollerte områdene. Det som for alvor satte Eritrea på dagsordenen var imidlertid Operasjon Dagsverk i 1987. Som landsdekkende aksjon bidro OD til å gjøre situasjonen i Eritrea til en del av den allmenne bevissthet. Hvordan kunne en slik mobilisering forekomme, tilsynelatende uten å møte kritiske innsigelser?

SOLIDARITET OG ENGASJEMENT

Solidaritetsaktivisme og internasjonalt engasjement var et fenomen i tida, særlig innenfor venstreradikale kretser og studentmiljøer. Særlig fikk kampen mot kolonialisme og apartheid i det sørlige Afrika stor oppslutning, og i løpet av 1960-tallet vokste det frem en bred folkelig protest mot raseskillet. I 1967 ble Fellesrådet for det sørlige Afrika stiftet. I henhold til Rolf Tamnes kom rådet til å spille en stor rolle med hensyn til norsk sørafrikapolitikk, særlig på 1980-tallet, og fungerte som døråpner for de sørafrikanske frigjøringsbevegelsene. På det meste hadde Fellesrådet 45 medlemsorganisasjoner, over 2000 individuelle medlemmer og 9 heltidsansatte.⁵⁶⁷

En av de mest kjente solidaritetsorganisasjonene var Namibiaforeningen på Elverum. På et ellers alminnelig norsk tettsted vokste det på 1980-tallet frem et miljø som ble et viktig sentrum for solidaritetsarbeid for Namibia, og for et nettverk som omfattet politiske ledere i både Norge og Namibia. Som vil bli nærmere behandlet i dette delkapittelet, skyldtes lokaliseringen kombinasjonen av et aktivt kirke- og skolemiljø, i tillegg til at områdets skogsindustri gav grunnlag for en sterkere lokal fagbevegelse enn det som er vanlig i rurale strøk.⁵⁶⁸ Mobiliseringen av støtte og solidaritetsarbeid for det sørlige Afrika foregikk nettopp innenfor kirken, den politiske venstresida og i fagbevegelsen.⁵⁶⁹

Gjennom 1970- og 1980-tallet oppstod det en rekke foreninger og komiteer i forbindelse med internasjonalt solidaritetsarbeid. Akkurat som det sørlige Afrika vakte også situasjonen i Palestina et sterkt engasjement, og i 1970 ble Palestinakomiteen dannet som en av de første aksjonsgruppene for palestinere i Europa.⁵⁷⁰ Andre sentrale solidaritetsforeninger var Afghanistankomiteen, dannet i 1980, kort tid etter den sovjetiske invasjonen av Afghanistan i desember 1979, og Latin-Amerikagruppene, dannet i 1977.⁵⁷¹ Innenfor sistnevnte var det særlig Chile og Nicaragua som stod i sentrum for engasjementet. De mest fremtredende fellestrekkene ved disse foreningene er solidariteten med frigjøringsbevegelser. De fleste frigjøringsbevegelsene proklamerte seg som kommunistisk eller sosialistisk orienterte, og flere var militante eller tilknyttet geriljagruppinger. Det norske solidaritetsarbeidet hadde følgelig først og fremst en forankring i den politiske venstresida, og i den frigjøringssteologisk orienterte delen av kirken. Engasjementet vokste imidlertid ut over

---

⁵⁶⁷ Tamnes 1997: 366.

⁵⁶⁸ Østbye 2000: 354-355.

⁵⁶⁹ Eriksen 2000: 394-399.

⁵⁷⁰ <http://www.palestinakomiteen.no/content/view/88/>, sist besøkt 4. juli 2006.

⁵⁷¹ http://afghanistan.no/ains_historie.htm, sist besøkt 4. juli 2006, og Ruud og Kjerland 2003: 237.

disse grupperingene, og ble etterhvert et tverrpolitisk fenomen. Som samlet opinion utøvet engasjementet også betydelig innflytelse på norsk offentlig politikk, særlig med hensyn til allokering av bistandsmidler. Aktiviteten hadde også stor påvirkningskraft overfor det bildet nordmenn generelt hadde av situasjonen i disse landene.

Å tale offerets sak

Ifølge den tidligere presidenten, F.W. de Klerk, ble hele generasjoner opplært til å forakte det hvite Sør-Afrika: ”The fact is that for almost four decades South Africa had been a central preoccupation of the Norwegians. Whole generations of schoolchildren had been raised on the premise that apartheid was the apotheosis of all evil and that Nelson Mandela and the ANC could do no wrong.”⁵⁷² Det er ingen tvil om at solidaritetsengasjement, humanitære organisasjoner og det offentlige bistandsapparatet har vært innflytelsesrike representanter for Norge i de aktuelle landene, og for disse landene i Norge. Som behandlet i introduksjonskapittelet, kan Terje Tvedts begrep stedfortredermakt defineres som den makten som følger med å representere noe som mottakerne ikke har mulighet til å vurdere ved hjelp av egne erfaringer.⁵⁷³ Som talerør for frigjøringsbevegelsenes presentasjon av de lokale forhold, har frivillige organisasjoner og solidaritetskomiteer i stor grad kunnet forme den norske opinionens holdninger.

Den første organiserte norske solidariteten med Eritrea kom i gang på slutten av 1970-tallet. Kirkens Nødhjelp startet, som tidligere behandlet, sitt samarbeid med Eritrean Relief Association i 1978, og omtrent samtidig ble den første solidaritetsgruppen etablert. Eritreaspørsmålet ble mer allment kjent først i andre halvdel 1980-tallet, i en periode der de interne politiske og militære stridighetene i Eritrea tilsynelatende var over. Innen høsten 1981 hadde det lyktes EPLF å drive den rivaliserende fraksjonen ELF ut av Eritrea. Med ELF ble også virksomheten til fraksjonens humanitære del, Eritrean Red Cross and Crescent Society, marginalisert. Verken ELF eller ERCCS opphørte imidlertid å eksistere, men ERCCS’ aktivitet ble begrenset til å omfatte de eritreiske flyktningleirene og eksilmiljøene i Sudan. Øvrige fraksjoner innenfor den eritreiske motstandsbevegelsen gikk i denne perioden enten i oppløsning, under jorden eller i eksil.⁵⁷⁴ EPLF vant således kampen om hegemoniet i de

---

⁵⁷² de Klerk 1999:297, sitert i Eriksen 2000: 373.

⁵⁷³ Tvedt 2003: 36. Se for øvrig Kapittel I og V.

⁵⁷⁴ Bereketab 2000: 201-206 og Killion 1998: vvvxi.

frontkontrollerte områdene av Eritrea, og utenforstående ble heretter introdusert for en ensartet motstandsbevegelse med et klart politisk program og sosial profil.

I likhet med representanter fra hjelpeorganisasjonene, besøkte også flere aktivister de frontkontrollerte områdene i Eritrea i løpet av 1980-tallet. Rapportene fra slike reiser fremstår som overveiende positive, og mange ble overveldet over hvor velorganisert samfunnet var, til tross for den vanskelige situasjonen med krig og tørke. Inge Myrvoll, mangeårig aktivist i solidaritetsbevegelsen, besøkte Eritrea i 1987 som gjest ved EPLFs andre kongress: ”Det var et land som var organisert til å fungere om natta og i det skjulte, men hvor man følte at det likevel fungerte. Og så fikk man tilbakemelding fra de nordmennene som var der over tid – og det er litt viktig, for når man selv er der noen dager, og du vet at du kanskje får se utstillingsvinduet – så var det å få en tilbakemelding fra nordmenn som var der over tid om at det her fungerte, selv om det var under veldig vanskelige forhold; det er sånn som gir inntrykk!”⁵⁷⁵

Inntrykk formidlet av aktivister og journalister fra besøk ved fronten, kombinert med besøk av eritreere i Norge, var med på å representere eritreaspørsmålet i Norge. I den sammenheng var det to fremtredende fremstillinger som tilsynelatende stod i motsetningsforhold til hverandre. Den ene vektla offerrollen, særlig i forhold til internasjonal maktkamp og interesser. Både eritreere og sympatisører presenterte herunder eritreaspørsmålet som en langvarig frigjøringsstrid, først mot italiensk kolonialisme, så mot etiopisk dominans og amerikansk innflytelse, og til sist sovjetisk imperialisme. I norsk sammenheng ble også Norges rolle i FN-kommisjonen i 1950 trukket frem som et eget argument for at norske myndigheter hadde et spesielt ansvar for å lette eritreernes situasjon. Offerrollen er imidlertid tvetydig, for maktesløshetens makt ligger nettopp i dens evne til å fremkalle sympati og støtte.

På den annen side ble ikke eritreerne ensidig fremstilt som hjelpeløse ofre man skulle synes synd på. Snarere ble driftighet innenfor stramme rammer og knappe ressurser fremhevet som et særtrekk. Denne andre typen fremstilling la særlig vekt på EPLFs selvbergingsideologi, som ble utviklet på midten av 1970-tallet.⁵⁷⁶ Både det velorganiserte samfunnet i felten og EPLF og ERAs urokkelighet med hensyn til å kontrollere eksterne bistandstiltak, ble overveiende beskrevet med respekt av utenlandske bistandsarbeidere og solidaritetsaktivister. Selvbergingsideologien innga tillit til at bistanden ville komme til nytte.

---

⁵⁷⁵ Intervju med Inge Myrvoll, Oslo 5. juni 2001.

⁵⁷⁶ Iyob 1995: 119.

Stolthet og selvrespekt ble således like mye et argument for at det var legitimt å støtte eritreerne.

Akkurat som med problematikken i det sørlige Afrika, ble fremstillinger av eritreaspørsmålet gjerne en historie om enkle konfliktlinjer med tydelige skurker og helter. Heltene var de eritreiske Davidene som kjempet mot en etiopisk-sovjetisk Goliat. Den eritreiske utholdenheten og krigsinnsatsen overfor den overlegne etiopiske hæren ble ofte beskrevet i imponerte vendinger. Likeledes ble den eritreiske alliansefriheten et symbol på styrke og selvstendighet. De mange som med større eller mindre risiko gikk i bresjen for å støtte eritreerne, både enkeltpersoner og organisasjoner, oppnådde også en viss heltestatus. Instanser som FN og det internasjonale Røde Kors ble derimot plassert i skurkerollen, fordi de forholdt seg passive i forhold til de frontkontrollerte områdene. De mange vitnesbyrdene på etiopisk krigføring, intern terror og brudd på menneskerettigheter skapte et klart fiendebilde av Etiopia, og i likhet med kampen mot apartheid, ble eritreaspørsmålet en moralsk riktig sak å støtte. Retten til selvbestemmelse var muligens det sterkeste argumentet, og det ble fremmet gjentatte appeller for å få saken tatt opp i FN-sammenheng.

En viktig forutsetning for å forstå beundringen og respekten for eritreerne er bildet som ble skapt av dem, kontra det generelle bildet av afrikanere som fremdeles figurerer i vestens kulturelle dypstrukturer. Eritreerne ble ikke oppfattet som korrupte, upålitelige, usiviliserte eller barbarer. I stedet ble de fremstilt som utdannede, gjerne kristne, og med beherskelse av de samme referanserammer og diskurs som sine vestlige samarbeidspartnere. Et slikt bilde inngår tillit og tilgjengelighet. Det forførende aspektet ved den eritreiske frigjøringskampen var like viktig. Her var det noen som kjempet for det rette, som trodde på noe! Slike mekanismer omtaler Terje Tvedt som meningsmakt, og definerer det som den makt som ligger i å kunne bidra til eller oppfylle det flest mennesker søker mest av alt; et meningsfylt liv. Å være med å støtte noe som oppfattes som en moralsk riktig sak, kan være en måte å oppnå en eksistensiell tyngde ved livet.⁵⁷⁷ Solidaritet og engasjement blir således en høyst personlig sak, men med et stort maktpotensial.

---

⁵⁷⁷ Tvedt 2003: 42.

Organisert solidaritet

I likhet med annet solidaritetsarbeid hadde foreningene for Eritrea sitt utspring i radikale miljøer, særlig i forbindelse med høyskoler og universiteter. Etterhvert kom det også et engasjement knyttet opp mot fagbevegelsen, både på lokalt og nasjonalt nivå. Forholdene, både internt og mellom solidaritetsgruppene, ble i stor grad påvirket av det generelle politiske bildet i Norge. Utviklingen i konflikten mellom Etiopia og Eritrea, i tillegg til konflikten mellom frontene, la også føringer på aktivitetsnivået.

Eritreakonflikten ble en del av det norske nyhetsbildet i 1976. På denne tiden var de eritreiske frigjøringsfrontene EPLF og ELF i ferd med å ta kontrollen over hele Eritrea. Kun nøkkelposisjoner som hovedstaden Asmara og havnebyen Massawa stod igjen. Kapittel IV omhandler hvordan Øystein Stabrun og TV-teamet med de norske journalistene Petter Myhren og Einar Lunde ble invitert inn i de EPLF-kontrollerte områdene i desember 1977. De var ikke de eneste nordmenn som hadde fått et innblikk i situasjonen. I løpet av fem uker i oktober og november 1977 var også en delegasjon fra Klassekampen og Arbeidernes kommunistpart (marxist-leninistene) på reise i Eritrea. Delegasjonen bestod av Petter Bauck og journalist Trine Lindgård, og på eget initiativ fikk de anledning til å besøke både EPLF- og ELF-kontrollerte områder. Selv om eritreerne nettopp i de dager feiret en nylig inngått enhetsavtale mellom de to frontene, lot det seg ikke gjøre å krysse den interne frontlinjen. For å komme seg til begge områdene var det derfor nødvendig å reise tilbake via Sudan. Erfaringene fra reisen resulterte i boken *Eritrea! Frigjøringskrig på Afrikas Horn*, under pseudonymet Ola Iversen.⁵⁷⁸

Bruken av pseudonym skyldtes antakelig kombinasjonen av Baucks tilknytning til AKP (m-l), og eritreiske flyktnings status i Norge på denne tiden. Både partiet og eritreerne var blant de politiske elementer norske myndigheter fulgte med skepsis på denne tiden.⁵⁷⁹ Innenfor AKP (m-l) miljøet hadde det lenge vært en interesse for eritreaspørsmålet, både selve konflikten og norsk asylpolitikk overfor eritreiske flyktinger. Etter at stridighetene i Eritrea tok seg opp i kjølvannet av den etiopiske revolusjonen, var det kommet et hundretalls eritreiske flyktinger også til Norge. Mottakelsen var avvisende. Ifølge Ola Iversen, alias Petter Bauck, skal Statens Utlendingskontor våren 1977 ha karakterisert de eritreiske flyktingene som "[...] en fare for den indre norske sikkerhet", og videre at det var "[...] fare for at de vil fortsette stridighetene her i landet."⁵⁸⁰ Etter Baucks reise ble det tatt initiativ for å starte en

---

⁵⁷⁸ Iversen 1978. Iversen er pseudonym for Petter Bauck.

⁵⁷⁹ Intervju med Tore Sivertsen, Oslo 22. april 2002.

⁵⁸⁰ Iversen 1978: 281.

solidaritetskomité for Eritrea. 29. mars 1978 var det stiftelsesmøte for aksjon Solidaritet Norge-Eritrea i Folkets Hus i Oslo, og 6. april inviterte organisasjonen til pressekonferanse for å bekjentgjøre aksjonens budskap og virksomhet.⁵⁸¹

Inntil da hadde ikke eritreaspørsmålet vært gjenstand for særlig oppmerksomhet i norsk opinion. I den første halvdel av konflikten, før EPLF gjorde seg gjeldende som frigjøringsfront, hadde de fleste eritreiske flyktninger til Skandinavia reist til Sverige. Majoriteten av disse hadde tilknytning til ELF eller ELF-kontrollerte områder. Det utviklet seg derfor tidlig et solidaritetsmiljø i Sverige med en klar ELF-profil. Dette gjenspeilte seg også i de svenske hjelpeorganisasjonenes satsinger i forbindelse med bistand inn i de frontkontrollerte områdene. Swedish Church Relief samarbeidet først og fremst med Eritrean Red Cross and Crescent Society, som var ELFs hjelpeorganisasjon, mens Kirkens Nødhjelp fikk best kontakt med Eritrean Relief Association, som var EPLFs hjelpeorganisasjon.

Det norske AKP (m-l) ønsket å støtte begge frontene. Dette bunnet i en samtidig politisk debatt innenfor AKP (m-l) vedrørende prinsipiell støtte versus favorisering på bakgrunn av ideologisk ståsted. Favorisering av én fraksjon innenfor en frigjøringsbevegelse var noe AKP (m-l) hadde dårlige erfaringer med i forbindelse med solidaritetsarbeid for sørafrikanske organisasjoner.⁵⁸² Solidaritet Norge-Eritrea skulle derfor støtte både ELF og EPLF på prinsipielt grunnlag. Dessuten hadde ELF og EPLF inngått en enhetsavtale 20. oktober 1977. Denne ble konkretisert i en felles ledelse, og avtalens implementering ble markert den 20. april 1978.⁵⁸³ De første par årene holdt Solidaritet Norge-Eritrea et høyt aktivitetsnivå. Gjennom magasinet *Eritreanytt*, diverse konserter, kulturevenementer, demonstrasjoner og generell informasjonsaktivitet klarte organisasjonen å reise omfattende støtte, både moralsk og i rede penger. Innsamlede midler ble likt fordelt mellom ELF og EPLF.⁵⁸⁴

Selv om organisasjonen hadde sitt utspring i AKP (m-l) miljøet, skulle den være partipolitisk uavhengig, og noen av de mest sentrale personene var nettopp uavhengige aktivister. Solidaritetsorganisasjonen fikk snart god oppslutning, særlig fra politiske ungdomsorganisasjoner, i tillegg til aktivister fra fagforeningsmiljø og enkelte kulturpersoner. Organisasjonen ble akseptert av det eritreiske miljøet i Norge, men rekrutterte ingen

---

⁵⁸¹ Sivertsens privatarkiv Perm SNE 1978 – 80: Referat fra stiftelsesmøte i aksjon ”Solidaritet Norge-Eritrea” 29. mars 1978, signert Liv Stenvågnes, og Utklipp fra *Morgenbladet* 7. april 1978.

⁵⁸² Intervju med Tore Sivertsen, Oslo 22. april 2002.

⁵⁸³ Killion 1998: xxxv, Bereketab 2000: 200 og Sivertsens privatarkiv Perm SNE 1981 1982: Notat om Solidaritet Norge-Eritrea, datert 1. mars 1979.

⁵⁸⁴ Fra oppstarten våren 1978 frem til desember 1981 samlet SNE inn totalt NOK 120 000,-: Sivertsens privatarkiv Perm SNE 1981 1982: Medlemsbladet *ERITREA* nr 1, desember 1981: 5.

medlemmer derfra. Til tross for enhetsavtalen, hersket det sterk skepsis blant eritreerne mot Solidaritet Norge-Eritreas prinsipp om lik støtte til begge de eritreiske frontene. EPLF viste størst skepsis, og miljøet rundt denne fronten i Norge ønsket en egen solidaritetsorganisasjon. De vendte seg følgelig mot andre venstrefraksjoner i det norske politiske organisasjonslivet.

Norges kommunistiske parti var lojale mot Sovjetunionens politikk, og støttet derfor prinsipielt det etiopiske regimet. Ifølge NKP hadde den eritreiske frigjøringsbevegelsen endret seg etter den etiopiske revolusjonen. Eritreerne kjempet ikke lenger mot det som ble beskrevet som Keiser Haile Selassies føydalsamfunn, men mot et nytt, sovjetstøttet regime. De eritreiske frontene skal derfor ha blitt avskrevet som å gå den vestlige imperialismens ærend.⁵⁸⁵ Øvrige kommunistiske og sosialistiske miljøer i Norge holdt imidlertid Sovjet for å være like imperialistisk som USA, og var følgelig et bedre utgangspunkt for det norske EPLF-miljøets søken etter nye kontakter.

KUL, Kommunistisk universitetslag, ble dannet på Blindern på 1960-tallet og fikk etterhvert flere avdelinger ved forskjellige universitet og høyskoler. Medlemmene hadde sitt utspring fra forskjellige kommunistiske og sosialistiske miljøer, og samlet stilte KUL seg til venstre for AKP (m-l).⁵⁸⁶ Kommunistisk arbeiderforbund, KA, ble stiftet i 1972 av en gruppe utbrytere fra NKP. I eritreaspørsmålet stilte både KA og KUL seg solidarisk med EPLF. Ifølge KA og KUL var ELF for nasjonalistisk og reaksjonær, mens EPLF var mer revolusjonær, og dermed prinsipielt mer riktig å støtte.⁵⁸⁷

Etter nok et besøk av norske politiske aktivister i de frontkontrollerte områdene, ble solidaritetsorganisasjonen Eritreafronten stiftet på Blindern høsten 1979.⁵⁸⁸ Både KUL og KA var i oppløsning på denne tiden, men de rakk å enes om å støtte EPLF, og de fleste meldte seg inn i Eritreafronten. I tillegg trakk organisasjonen enkelte aktivister med SV-tilknytning. Eritreere i Norge med EPLF-tilknytning meldte seg også inn, og bortimot halve medlemsmassen var derfor eritreere. Organisasjonen var da også for en stor del kommet i gang på initiativ fra EPLF. Med en slik oppslutning ble Eritreafronten raskt en sterkere organisasjon enn Solidaritet Norge-Eritrea. Organisasjonens formål var å arbeide for humanitær og politisk støtte av EPLFs frigjøringskamp, gjennom informasjonskampanjer og politisk press.

---

⁵⁸⁵ Iversen 1978: 282-283.

⁵⁸⁶ Aagaard 1997.

⁵⁸⁷ Intervju med Tore Sivertsen, Oslo 22. april 2002.

⁵⁸⁸ Sivertsens privatarkiv Perm SNE 1978 – 80 II: Notat om solidaritet med Eritrea i Norge, datert Oslo 1. januar 1980, og Intervju med Tore Sivertsen, Oslo 22. april 2002.

Medisinernes Eritreaaksjon, MEA, ble også stiftet i 1979. Foreningen ble i hovedsak drevet av sykepleier- og medisinerstudenter med det formål å sende medisinsk utstyr og ekspertise til Eritrea. MEA ønsket å etablere et norsk helseteam til Eritrea, etter mønster av engasjementet i forhold til Palestina. 26. mars 1982, midt under den etiopiske 6. offensiv, den såkalte Røde Stjerne-kampanjen, reiste to spesialsykepleiere i henholdsvis kirurgi og anestesi, Per Nordtvedt og Henning Mørch, inn i de frontkontrollerte områdene for å rekognosere behovene og muligheten for et slikt samarbeid. Eritreerne ønsket imidlertid ikke et norsk helsevesen i Eritrea. De to MEA-representantene ble i stedet mektig imponert over det helsevesenet eritreerne klarte å drive under slike vanskelige forhold. Sykehuset i Orotta lå under jorden, og her opererte et lite knippe dyktige leger, kirurger og sykepleiere. I tillegg var det bygget opp et system med såkalte barfotleger, som drev ambulerende tjeneste i felten og blant sivilbefolkningen. MEAs hovedagenda ble derfor å sende medisiner og utstyr, i tillegg til formidling av norsk helsepersonell på korttidsengasjement.⁵⁸⁹ I flere tilfeller samarbeidet MEA med Kirkens Nødhjelp om leveranser inn i Eritrea. I 1983 søkte MEA Utenriksdepartementet om et større beløp til innkjøp og levering av hærens kirurgiske katastrofeenhet med nødvendig utstyr og medikamenter. Beløpet ble innvilget, men kun på betingelse av at KN påtok seg overoppsynet med prosjektet.⁵⁹⁰ MEAs arbeid fikk imidlertid snart Utenriksdepartementets anerkjennelse, og mottok siden direkte støtte til de ulike prosjektene.

MEAs formål var humanitært arbeid. Foreningen tok derfor ikke standpunkt i forhold til ELF og EPLF, noe som gjorde det naturlig å samarbeide med Solidaritet Norge-Eritrea. I praksis derimot, samarbeidet MEA utelukkende med EPLFs hjelpeorganisasjon ERA. Dette ble begrunnet med at svenske helsearbeidere tok seg av samarbeidet med ELF's hjelpeorganisasjon, ERCCS.⁵⁹¹ En fordeling av de to frontene mellom svenske og norske solidaritetsorganisasjoner ble tatt opp på et uformelt møte hjemme hos Tore Sivertsen, lederen for Solidaritet Norge-Eritrea. Til stede var aktivister fra Solidaritet Norge-Eritrea, MEA og den svenske Eritreagruppen. Enhetsavtalen mellom ELF og EPLF viste seg som lite levedyktig, og i løpet av 1980 hadde atter den væpnede konflikten blusset opp mellom de to frontene. Dette gjorde det vanskelig å opprettholde lik støtte. De svenske og norske aktivistene ble derfor enig om å fortsette å støtte frontene prinsipielt, men i praksis skulle

---

⁵⁸⁹ Intervju med Henning Mørch, Oslo 17. juni 2003, Intervju med Tore Sivertsen, Oslo 22. april 2002, NOFO boks 209062 Eritrea/Tigray 1981 – 1984 mappe 1983 864-Et-01.2: Rapport fra helseteam i Eritrea, signert Kim Hauge, og Sivertsens privatarkiv Perm SNE 1981 1982: *ERITREA*, medlemsblad for SNE, nr.2 juli 1982.

⁵⁹⁰ KN Styremøte 12. september 1983 sak 106/83.

⁵⁹¹ NOFO boks 209062 Eritrea/Tigray 1981 – 1984 mappe 1983 864-Et-01.2: Rapport fra helseteam i Eritrea, signert Kim Hauge.

svenskene ta seg av samarbeidet med ELF og ERCCS, og de norske aktivisten konsentrere seg om EPLF og ERA.⁵⁹²

Solidaritet Norge-Eritrea fortsatte å dele innsamlede midler mellom EPLF og ELF, men brorparten av ELF-andelen ble formidlet gjennom det svenske helseteamet som samarbeidet med ERCCS. Likeledes gikk EPLF-andelen til MEAs helsesamarbeid med ERA.⁵⁹³ Selv om pengene slik kom ERAs arbeid til gode, ble denne håndteringen av midlene møtt med sterk kritikk fra ERAs representanter i Norge. I et møte med Tore Sivertsen argumenterte de for at organisasjonen burde overføre alle pengene direkte til ERA-Norge, slik at de selv kunne prioritere hvordan de skulle benyttes. Dette hadde også vært direktivet fra EPLFs kontor i Khartoum. EPLF hadde aldri fullt ut akseptert Solidaritet Norge-Eritrea på bakgrunn av organisasjonens støtte til begge frontene, og ønsket derfor ikke å samarbeide. Det var imidlertid akseptert at Solidaritet Norge-Eritrea støttet ERA. ERA-Norge mente imidlertid at det var lite konsekvens i Solidaritet Norge-Eritreas støtte, fordi midler var blitt overført til forskjellige instanser hver gang; en gang til ERA-Norge, og en gang via Kirkens Nødhjelp i Khartoum, og så til MEAs prosjektet. ERA-Norge måtte imidlertid akseptere at prioriteringen av innsamlede midler var Solidaritet Norge-Eritreas avgjørelse.⁵⁹⁴ Protestene bunnet i EPLF-bevegelsens fokus på selvstendighet og selvhjulpenhet, og både EPLF og ERA ble etterhvert kjent innenfor bistands- og solidaritetskreter for selv å sette premissene for samarbeid og prioriteringer i større grad enn andre lignende bevegelser og organisasjoner. Denne holdningen ble overveiende respektert, men avstedkom også irritasjon og samarbeidsproblemer.

MEAs arbeid ble støttet av både Solidaritet Norge-Eritrea og Eritreafronten, og en avtale om samarbeid mellom de tre ble inngått 22. desember 1980.⁵⁹⁵ MEA og dets medlemmer forble imidlertid en uavhengig forening. Eritreafronten så med en viss skepsis på MEA, selv om MEA kun arbeidet i EPLF-kontrollerte områder, fordi foreningen ikke ville ta et endelig standpunkt i valget mellom de to frontene. Grunnlaget for dette prinsipielle spørsmålet falt imidlertid bort med ELF's nederlag, noe som også fikk konsekvenser for det eritreiske solidaritetsmiljøet i Norge.

I løpet av siste halvdel av 1980 erobret EPLF store deler av de ELF-kontrollerte områdene. I august og september året etter ble de siste rester av ELF drevet over grensen til

---

⁵⁹² Intervju med Tore Sivertsen, Oslo 22. april 2002. Møtet ble trolig avholdt i desember 1980, se Sivertsens privatarkiv Perm SNE 1981 1982; Brev til Eritreagruppen, signert Tore Sivertsen 10. februar 1982.

⁵⁹³ Sivertsens privatarkiv Perm SNE 1981 1982: Referat fra SNEs årsmøte 18. september 1982, vedlegg 1: Solidaritet Norge-Eritreas historie.

⁵⁹⁴ Sivertsens privatarkiv Perm SNE 1981 1982: Notater fra møte med representanter fra ERA 1. februar 1981.

⁵⁹⁵ Sivertsens privatarkiv Perm SNE 1981 1982: Avtale om samarbeidsprosjekt, datert 22. desember 1980.

Sudan.⁵⁹⁶ På nyåret i 1982 startet videre den etiopiske 6. offensiv. Offensiven var en del av Røde Stjerne-kampanjen, et flerårig prosjekt påbegynt i 1980, der målsettingen var å ende konflikten i Eritrea. Midlene for å oppnå dette var todelt; på den ene siden ble det foretatt en omfattende rehabilitering av sosiale og økonomiske infrastrukturer i krigsherjede områder. På den annen side innebar kampanjen en storoffensiv mot EPLF, der begge sider led store tap. Røde Stjerne-kampanjen representerte en av de største satsingene i den etiopiske krigføringen i Eritrea, og dens nederlag utgjorde en viktig seier for EPLF.⁵⁹⁷

Det tok tid før det norske solidaritetsmiljøet fikk fullstendig klarhet i den endelige situasjonen til ELF.⁵⁹⁸ På dette tidspunktet var Solidaritet Norge-Eritrea nær oppløsning. I et brev til Eritreagruppen i Sverige karakteriserte ledere, Tore Sivertsen, organisasjonen som ”en tung båt å ro”, særlig på bakgrunn av energien som var blitt lagt i å balansere mellom EPLF og ELF. Den gamle kjernen av aktivister hadde gitt opp da borgerkrigen mellom de to frontene var et faktum, og det var kun Sivertsen ”[...] og noen få stabeiser til igjen, til å holde skuta i gang her i Oslo.”⁵⁹⁹

Da det ble klart at ELF var slått ut, bestemte Solidaritet Norge-Eritrea seg for å samle den praktiske støtten til å omfatte kun EPLF. Avgjørelsen vakte naturlig nok harme i ELF-miljøet i Norge, men EPLF ble tilsvarende fornøyd. I august 1982 reiste Tore Sivertsen til den årlige EPLF-kongressen i Bologna, hvor han offentliggjorde beslutningen. På samme kongress var Harald Berntsen fra Eritreafronten, og de to norske representantene ble enige om at det var på tide å konsolidere arbeidet i en felles innsats.⁶⁰⁰ På Solidaritet Norge-Eritreas årsmøte 18. september 1982, ble det følgelig vedtatt at det skulle tas initiativ overfor Eritreafronten for å samordne de to norske solidaritetsorganisasjonene.⁶⁰¹ Uenighetene var imidlertid store, og det hersket skepsis fra begge parter vedrørende muligheten for en organisatorisk sammensmelting.

Problemet lå først og fremst i det programpolitiske. Det hersket en generell, gjensidig mistillit mellom de to solidaritetsorganisasjonene, basert på medlemmenes øvrige tilknytninger til fraksjoner innenfor norsk politisk venstreside.⁶⁰² På bakgrunn av foreningens håndtering av forholdet til ELF og EPLF, mente Eritreafronten at Solidaritet Norge-Eritreas

---

⁵⁹⁶ Killion 1998: xxxvi og Bereketeab 2000: 202.

⁵⁹⁷ Killion 1998: 355.

⁵⁹⁸ Intervju med Tore Sivertsen, Oslo 22. april 2002.

⁵⁹⁹ Sivertsens privatarkiv Perm SNE 1981 1982: Brev til Eritreagruppen, signert Tore Sivertsen 10. februar 1982.

⁶⁰⁰ Intervju med Tore Sivertsen, Oslo 22. april 2002.

⁶⁰¹ Sivertsens privatarkiv Perm SNE 1981 1982: Vedtak og uttalelser fra årsmøtet 18. september, signert Tore Sivertsen 22. september 1982.

⁶⁰² Intervju med Tore Sivertsen, Oslo 22. april 2002, og Sivertsens privatarkiv Perm SNE 1981 1982: Notat fra Eritreafronten til SNE, datert 22. november 1982.

standpunkter var for situasjonsbestemt. Solidaritet Norge-Eritrea hevdet derimot at Eritreafrontens forhold til EPLF grenset til det sekteriske. Beskyldninger om sekterisme er noe som vanligvis har blitt rettet mot AKP (m-l), som Solidaritet Norge-Eritrea hadde sitt utspring fra. AKP (m-l)erere støttet lojalt opp om partiets ideologiske og politiske prinsipper og standpunkt, og ble ofte anklaget for å være vanskelige å samarbeide med i forbindelse med internasjonalt solidaritetsarbeid. I dette tilfellet var det derimot miljøet i Eritreafronten som ble fremstilt som ekskluderende, og altfor ensidig opptatt av EPLF.

Det var klart at Solidaritet Norge-Eritrea ikke hadde tilstrekkelig grunnlag for å fortsette egen virksomhet. Organisasjonen besluttet derfor å gi etter for Eritreafrontens betingelser for en sammenslåing. Våren 1983 avviste Eritreafronten likevel denne avtalen, og oppfordret i stedet Solidaritet Norge-Eritrea til å legge ned. Ifølge Tore Sivertsen ble denne linjen oppfattet som knallhard, og at den trolig skyldtes den grunnleggende skepsisen mellom medlemmer av KA og KUL i Eritreafronten og den gamle kjernen av AKP (m-l)ere i Solidaritet Norge-Eritrea.⁶⁰³ Ifølge Knut Thonstad fra Eritreafronten hadde de fleste medlemmer i Eritreafronten trukket seg ut av KA og KUL på denne tiden og, som tidligere nevnt, var de mest sentrale drivkreftene i Solidaritet Norge-Eritrea partipolitisk uavhengige. Merkelappene og skillelinjene ble trolig likevel hengende ved.

Det hersket også betydelige motsetninger mellom AKP (m-l) og fagbevegelsen, som i stor grad var tilknyttet SV og Arbeiderpartiet. Eritreafronten hadde siden begynnelsen av 1980-tallet begynt å satse på fagbevegelsen som kanal for å fremme eritreaspørsmålet politisk. En sammenslåing av de to solidaritetsorganisasjonene ville resultere i AKP (m-l)ere i lederposisjon, noe Eritreafronten fryktet ville true organisasjonens satsing overfor Landsorganisasjonen, Arbeiderpartiet og Sosialistisk Venstreparti.⁶⁰⁴ Solidaritet Norge-Eritrea gav etter igjen. På sitt siste landsmøte 24. september 1983 vedtok Solidaritet Norge-Eritrea å legge ned sin virksomhet, og oppfordret medlemmer og sympatisører til å melde seg inn i Eritreafronten.⁶⁰⁵ Halve medlemsmassen fulgte oppfordringen, men situasjonen medførte også at flere aktivister trakk seg fra solidaritetsarbeidet for Eritrea.⁶⁰⁶

---

⁶⁰³ Intervju med Tore Sivertsen, Oslo 22. april 2002.

⁶⁰⁴ Arbark 2505 FKE boks Y-0001: Report to the EPLF from Eritreafronten in Norway on the work in the period 1979 to 1985, signert Knut Thonstad.

⁶⁰⁵ Sivertsens privatarkiv Perm Eritreafronten 1983 – 85: Rapport fra arbeidsutvalget for perioden 7. mai 1983 – 26. mai 1984.

⁶⁰⁶ Intervju med Tore Sivertsen, Oslo 22. april 2002.

På årsmøtet 17. mars 1984 valgte MEA å si opp samarbeidsavtalen med Eritreafronten.⁶⁰⁷ Dette fremstår i Eritreafrontens årsberetning som et utslag av MEAs humanitære fokus, men var sannsynligvis like mye et resultat av MEAs reaksjon på Eritreafrontens uforsonlige politiske linje. Andre humanitært baserte organisasjoner som oppstod på denne tiden var Veterinærenes Eritreaaksjon, VEA, og Landbrukets Eritreaaksjon, LEA. VEA ble stiftet høsten 1983 på initiativ fra Tore Sivertsen, som hadde vært tidligere ansatt ved Veterinærhøyskolen. I forbindelse med Eritrea-uka den høsten sammenkalte han til et informasjonsmøte på veterinærhøyskolen, og resultatet ble VEA. Som MEA var formålet å samle inn medisiner og utstyr, i tillegg til å formidle fagpersonell til kortere opphold. Til forskjell fra MEA forble imidlertid VEA en studentforening.⁶⁰⁸ LEA ble offisielt stiftet i oktober 1985 av noen studenter og ansatte ved Norges Landbrukshøyskole på Ås. Foreningen samarbeidet med ERA, og formålet var å støtte landbruksprosjekter og utdanning i det frontkontrollerte Eritrea, i tillegg til å drive informasjonsarbeid om Eritrea i Norge. LEA avfødte også en uavhengig gruppe, AGREGS (Agro Scientific Resource Group for Sahel-belt Studies), et akademisk samarbeid opprettet på forespørsel fra eritreerne.⁶⁰⁹

I 1985 ble også Faglig Eritreaaksjon stiftet.⁶¹⁰ FEA var, i motsetning til MEA, VEA og LEA, nært knyttet til Eritreafronten. I 1981 hadde Eritreafronten vedtatt en politisk strategi som rettet seg mot fagbevegelsen. Samme året arrangerte organisasjonen en innsamlingsaksjon blant enkelte lokallag innenfor fagbevegelsen til inntekt for lastebiler til Eritrea. Aksjonen medførte at flere fra fagbevegelsen meldte seg inn i Eritreafronten.⁶¹¹ Arbeidet mot fagbevegelsen fortsatte, og i juli 1983 gikk det ut et skriv fra Arbeiderbevegelsens Internasjonale Støttefond, AIS, til samtlige fagforbund og samorganisasjoner i Landsorganisasjonen. Skrivet oppfordret til å støtte en innsamlingsaksjon i regi av AIS, og erklærte Eritreafronten og EPLF-Norge som AIS sine samarbeidspartnere.⁶¹²

Eritreafronten bidro også til utviklingen av relasjonene mellom norsk og eritreisk fagbevegelse, og gjensidige besøk av representanter fra disse. Bevilgninger fra LO og midler innsamlet i regi av AIS ble videre kanalisert gjennom Norsk Folkehjelp, som er

---

⁶⁰⁷ Sivertsens privatarkiv Perm Eritreafronten 1983 – 85: Rapport fra arbeidsutvalget for perioden 7. mai 1983 – 26. mai 1984.

⁶⁰⁸ Intervju med Tore Sivertsen, Oslo 22. april 2002.

⁶⁰⁹ NOFO boks 207904 mappe 1987 825-NA-01-4: Brev fra LEA, signert Randi Knutsen 12. februar 1987.

⁶¹⁰ Sivertsens privatarkiv Perm Eritreafronten inkl. Aktivistkomiteen 1986 – 1987: Beretning fra Arbeidsutvalget for landsmøteperioden 1985 – 86.

⁶¹¹ Arbark 2505 FKE boks Y-0001: Report to the EPLF from Eritreafronten in Norway on the work in the period 1979 to 1985, signert Knut Thonstad.

⁶¹² Sivertsens privatarkiv Perm Eritreafronten 1983 – 85: Rapport fra arbeidsutvalget for perioden 7. mai 1983 – 26. mai 1984.

arbeiderbevegelsens humanitære organisasjon. Den viktigste formelle gevinsten var likevel vedtaket på LOs kongress i 1985, hvor LOs politiske og humanitære støtte til EPLF ble programfestet.⁶¹³ FEA hadde blitt dannet for å bidra til at vedtaket skulle følges opp i praksis, og den første aksjonen solgte trykk av en politisk tegning av Finn Graff, stilt gratis til disposisjon av tegneren selv.

Drivkraft og strategi

Enkeltmenneskers betydning og ildsjelers innsats spiller en betydelig rolle i forbindelse med solidaritetsarbeid og aksjoner. Namibiaforeningen på Elverum er et godt eksempel på dette. For hvorfor ble akkurat Elverum sentrum for norsk solidaritetsarbeid for Namibia? Ifølge Eva Helene Østbye var denne lokaliseringen en kombinasjon av flere mer eller mindre tilfeldige faktorer.⁶¹⁴ For det første var den lokale kirken på begynnelsen av 1980-tallet under ledelse av daværende domprost Gunnar Stålsett og kurator Finn Huseby, begge kjente størrelser innenfor norsk anti-apartheidengasjement. Kirken hadde hatt stor betydning for utviklingen av norsk bevissthet omkring apartheidproblematikken. Tidligere utenriksminister Knut Frydenlund hevdet at det var nettopp den norske kirke, særlig gjennom arbeidet til Mellomkirkelig Råd, som hadde æren for at Stortinget i 1977 bifalt prinsippet om støtte til de sørafrikanske frigjøringsbevegelsene.⁶¹⁵ Stålsett og Huseby brakte dette engasjementet med seg i sitt daglige virke.

Elverum var også et skolesentrum. I tillegg til barne-, ungdoms- og videregående skole var det en folke-, en sykepleier- og en lærerhøyskole. Miljøet blant lærere, elever og studenter utgjorde et viktig nedslagsfelt for denne typen solidaritetsarbeid. Den tredje forutsetningen, i henhold til Østbye, var stedets politiske miljø. Som sentrum for skogsindustri hadde Elverum en aktiv fagbevegelse, og stedets politiske holdning var generelt av en mer radikal karakter enn det som var vanlig i distriktet. Østbye hevder også at Elverums betydning i den lokale hukommelse som et sentrum for motstandsbevegelsen under annen verdenskrig, åpnet for en bredere oppslutning omkring solidaritetsarbeid for en frigjøringsbevegelse.

Enkeltmenneskers innsats kombinert med et gunstig nedslagsfelt ser dermed ut til å være nøkkelen til solidaritetsaktivisme. Oppslutningen omkring eritreaspørsmålet hadde også røtter i henholdsvis kristne og venstrepolitiske miljøer. Som vist i kapittel IV var det

---

⁶¹³ Arbark 2505 FKE boks C-0001 mappe Noe inngående post 1984 – 1987: Brev fra LO, datert 30. januar 1986.

⁶¹⁴ Østbye 2000: 354-355.

⁶¹⁵ Agøy 2000: 267.

personlige nettverket gjennom norsk misjonsvirksomhet utslagsgivende for den første kontakten med de eritreiske hjelpeorganisasjonene, og Kirkens Nødhjelp var den første norske frivillige organisasjonen som etablerte et direkte samarbeid. Interessen fra venstreradikale grupperinger som arbeidet med internasjonalt solidaritetsarbeid fulgte tett på. I begynnelsen var det en snever oppslutning omkring saken. Kirkens Nødhjelp var svært forsiktig med informasjon om sine aktiviteter i forhold til de frontkontrollerte områdene, både på grunn av situasjonens sensitive politiske karakter og fordi organisasjonen måtte ivareta sitt samtidige engasjement i Etiopia. Solidaritetsorganisasjonene ønsket derimot å få gjennomslag for eritreaspørsmålet, både på politisk nivå og i samfunnet generelt, men de første årene lyktes ikke dette. Ifølge Knut Thonstad skyldtes det blant annet at de involverte venstreradikale miljøene beveget seg i periferien av norsk politisk samfunnsliv. Som vist, brukte også organisasjonene mye energi på innbyrdes maktkamp, tilsynelatende basert på ideologiske spørsmål.⁶¹⁶

Fra 1981 begynte Eritreafronten å arbeide mot fagbevegelsen, for gjennom den å oppnå en bredere politisk interesse. Politiske holdninger og prioriteringer typiske for KA, KUL og AKP (m-l) ble derfor tonet ned, til fordel for satsing mot SV, Arbeiderpartiet og LO. Viktige personer i denne sammenhengen var blant andre Geir Ove Pedersen, tilknyttet SV, Ove Engevik, tilknyttet LO, og Inge Myrvoll, som var tilknyttet både LO og SV. Sistnevnte, Inge Myrvoll, var på denne tiden bosatt i Mo i Rana, hvor han var med å starte en lokal Eritreafrontgruppe. Han var også leder for Mo Jern og Metalls internasjonale utvalg, hvor han mobiliserte til støtte for Eritrea. Både Myrvoll og Engevik var tilknyttet fellesforbundet, men Engevik, som satt sentralt i Oslo, beskrives av Myrvoll som selve porten inn til LO for eritreaarbeidet.⁶¹⁷

Eritreerne spilte også en aktiv rolle i utviklingen av det norske solidaritetsarbeidet. På slutten av 1970-tallet var det kun et hundretalls eritreiske flyktninger i Norge, men det lave antallet ble kompensert med politisk bevissthet og aktivitet. Flyktningene tok selv kontakt med politiske organisasjoner i Norge, en aktiv fremgangsmåte som hadde vist seg suksessrik i flere sammenhenger. Ifølge Redeagzy Gebremedhin, som var med å etablere ERA, fulgte aktiviteten en bevisst strategi rettet mot visse målgrupper. Særlig forsøkte man å oppnå

---

⁶¹⁶ Arbark 2505 FKE boks Y-0001: Report to the EPLF from Eritreafronten in Norway on the work in the period 1979 to 1985, signert Knut Thonstad.

⁶¹⁷ Intervju med Inge Myrvoll, Oslo 5. juni 2001.

kontakt og samarbeid med politiske ungdomsorganisasjoner. Ideen var å følge opp personlig kontakt med ungdom som siden ville komme i nøkkelposisjoner i norsk offentlighet.⁶¹⁸

Mye av motstanden blant medlemmer av Solidaritet Norge-Eritrea mot å tas opp i Eritreafronten, skyldtes skepsisen mot den sterke EPLF-orienteringen til organisasjonen. EPLF deltok i Eritreafronten gjennom individuelt medlemskap, og hadde representanter i de fleste utvalg og komiteer, men det er lite som tyder på direkte styring av organisasjonen. Intensjonen var at EPLF og Eritreafronten skulle ha et tett og nært samarbeid, men det var ikke alltid det fungerte like bra. Høsten 1984 tilspisset det seg i en konflikt, der Eritreafrontens ledelse mente seg forbigått av EPLF i flere sammenhenger. En nærmere presentasjon av saken kommer i neste avsnitt. I denne sammenhengen trekkes det frem som belegg for at Eritreafronten ikke var et rent EPLF-instrument i Norge, selv om solidaritetsorganisasjonen hadde blitt etablert på EPLFs initiativ.

Eritreernes målbevisste strategi fungerte til en viss grad. Flere av de mest engasjerte solidaritetsaktivistene kom siden i sentrale posisjoner innen politisk styring og embetsverk. Om de dermed fortsatte å jobbe for eritreaspørsmålet, er en annen sak. Ideen samstemte imidlertid bra med den underliggende trenden i norsk samfunnsliv, hvor denne typen arbeid og organisasjoner tjente som politisk skoloring og markeringsmulighet for karrierebevisste unge mennesker. Etterhvert som solidaritetsarbeidet for Eritrea nådde et bredere politisk nedslagsfelt, var det flere av ungdomsorganisasjonene som meldte sin interesse. Tore Sivertsen minnes med munterhet reaksjonen når de nye rekruttene oppdaget at Eritreafronten ikke var noen organisasjon å gjøre karriere i; ”[...] her var det jo ikke et stort apparat og slikt som kunne fungere, her måtte man klistre frimerker! Men jaggu så klistret de frimerker og ble aktivister likevel.”⁶¹⁹ Veien frem til gjennombruddet for eritreaspørsmålet i den allmenne norske opinionen var lang, og preget av interne stridigheter hvor mange falt fra. Det var imidlertid flere som la ned et imponerende arbeide, og mot slutten av 1980-tallet kom eritreaspørsmålet for alvor på den norske politiske dagsordenen.

---

⁶¹⁸ Intervju med Redeagzy Gebremedhin, Asmara 13. juli 2001.

⁶¹⁹ Intervju med Tore Sivertsen, Oslo 22. april 2002.

SOLIDARITET I PRAKSIS

I løpet av 1980-tallet gjennomførte solidaritetsbevegelsen for Eritrea en rekke større og mindre aksjoner og tilstelninger, både for å samle inn midler til humanitære prosjekter, og for å spre informasjon om den eritreiske frigjøringskampen. I det følgende avsnittet vil en del av aksjonsformene og hovedsatsingene presenteres. Som nevnt ovenfor var solidaritetsmiljøet preget av en rekke interne stridigheter med bakgrunn i generelle konfliktlinjer i norsk politikk på venstresida. Hvordan kom disse forskjellene til uttrykk i det praktiske arbeidet, og i hvilken grad utgjorde de hindringer for en effektiv felles innsats?

Den store tørkekatastrofen på midten av 1980-tallet rettet oppmerksomheten mot Afrikas Horn, men det var først og fremst Etiopia som stod i fokus. De frontkontrollerte områdene i Eritrea og Tigray mottok også støtte fra prosjekter som Band Aid, men dette fikk lite offentlig oppmerksomhet. Tigray og Relief Society of Tigray, REST, fikk derimot en del dekning i norske medier i forbindelse med Forente Artisters initiativ. Denne typen enkeltarrangement bidro til det generelle informasjonsarbeidet. Det store gjennombruddet for Eritreas sak i norsk offentlighet kom imidlertid først i 1987. Da lyktes det nemlig å få gjennomslag for at årets Operasjon Dagsverk skulle gå til nettopp Eritrea.

Aktivitet og aksjonsformer

Solidaritetsmiljøet benyttet seg av mange forskjellige aksjonsformer, både for å spre informasjon og for å samle inn penger. Mest vanlig var informasjonsstands og utdeling av løpesedler på gata. Aktiviteten favnet imidlertid også utgivelse av internaviser og informasjonsskriv, og arrangering av større begivenheter som konserter og andre kulturevenement. Både norske og eritreiske artister optrådte på disse arrangementene, og bidro slik til både innsamling av midler og til generell oppmerksomhet omkring eritreaspørsmålet. Foreningene gjennomførte flere innsamlingsaksjoner av ulik art. Vinteren 1979 arrangerte for eksempel Solidaritet Norge-Eritrea aksjonen ”Gi en timelønn til Eritrea”, rettet mot enkeltpersoner, fagforeninger og politiske organisasjoner. De innsamlede midlene gikk til innkjøp av trykkeriutstyr og skolemateriell til bruk i de frontkontrollerte områdene.⁶²⁰

Solidaritet Norge-Eritrea mottok også innsamlede midler fra andre instanser til videre formidling. Mest bemerkelsesverdig var et initiativ fra korporalene i bombekastertroppen ved

---

⁶²⁰ Sivertsens privatarkiv Perm SNE 1978 – 80 II: *Eritreanytt* 1979.

garnisonen i Sør-Varanger. På nyåret 1979 vedtok 8 av de 10 korporalene å bevilge korporaltillegget for resten av tjenesteperioden til EPLF og ELF gjennom Solidaritet Norge-Eritrea, og oppfordret andre soldater til å gjøre det samme. Pengene kom frem, men selve vedtaket ble stoppet fordi det ifølge garnisonsledelsen innebar en politisk trend. Saken ble oversendt krigsadvokaten for uttalelse, og det ble antydnet mulig straffesak mot hele troppen, da mot tillitsmannen i særdeleshet. Tillitsmannen ba derfor Solidaritet Norge-Eritrea om informasjon om norsk støtte generelt til den eritreiske frigjøringsbevegelsen, spesielt vedrørende Kirkens Nødhjelps virksomhet i de frontkontrollerte områdene. KN drev nemlig aktiv innsamling inne i leiren på dette tidspunktet, og korporalene ønsket å argumentere med at deres vedtak ikke kunne være mer politisk enn det å støtte KN.⁶²¹ Kirkens Nødhjelp som en kristen, veletablert hjelpeorganisasjon kunne således fungere som alibi for korporalenes engasjement.

Gitt den generelle mistenksomheten mot eritreiske flyktninger hos norske myndigheter på denne tiden, i tillegg til at solidaritetsengasjementet overveiende var et ytre venstrefenomen politisk sett, var ikke garnisonsledelsens reaksjon uventet på en slik anvendelse av soldaters heller sparsomme inntekt. Det var også en viktig forskjell på solidaritetsforeningene versus de etablerte frivillige hjelpeorganisasjonene. Kirkens Nødhjelp opererte med et strengt humanitært mandat. Foreninger som MEA, VEA og LEA samarbeidet også først og fremst med ERA. Solidaritet Norge-Eritrea og Eritreafronten derimot var mer tvetydige. Begge solidaritetsorganisasjonene ble dannet med det formål å arbeide for politisk støtte for eritreaspørsmålet. Selv om innsamlede midler ble vedtatt å gå til humanitære formål som helse, utdanning og lignende, var den politiske støtten følgelig mer eksplisitt. Overføringer gikk ved flere tilfeller direkte til de politiske kontorene, EPLF og ELF.⁶²² Det finnes ikke noe bevis for at pengene ikke ble anvendt som planlagt, men med en slik ordning stod likevel eritreerne friere til å benytte støtten etter eget ønske.

Korporalene var ikke de eneste utenom solidaritetsmiljøet som ønsket å støtte eritreerne. Mot slutten av 1970-tallet kom det en rekke enkeltinitiativ rundt om i landet, særlig basert i gymnasiast- og studentmiljøer, i tillegg til lokallag innen ungdomspolitiske bevegelser. Disse initiativene kan ha vært et resultat av eritreernes strategi med hensyn til målretting av informasjon mot politisk engasjert ungdom. Samtidig var den type solidaritetsengasjement et fenomen i tida, så høyst sannsynlig var interessen en kombinasjon av både tilfeldigheter og

---

⁶²¹ Sivertsens privatarkiv Perm SNE 1978 – 80 II: Brev fra tillitsmannen ved BK/GSV, datert 12. februar 1979.

⁶²² Sivertsens privatarkiv Perm SNE 1981 1982: Vedlegg 1 til SNEs årsmøte 18. september 1982, og Brev datert 1. mars 1979.

strategi på et gunstig tidspunkt. Eritreaspørsmålet vant støtte i venstrepartienes ungdomslag, og i løpet av høsten 1979 gjennomførte gymnasiastene en egen eritreaaaksjon. Hensikten var opprinnelig å få gjennomslag for Eritrea som årets Operasjon Dagsverk, men dette lyktes ikke før året etter. Aksjonen samlet likevel inn penger til to kombinerte helse- og skoleprosjekter i henholdsvis ELF- og EPLF-kontrollerte områder. Solidaritet Norge-Eritrea arrangerte samme høst en aksjonsuke som de samkjørte med gymnasiastenes engasjement.⁶²³ Utover 1980-tallet etablerte det seg en årlig tradisjon med Eritrea-uke på høsten, da i regi av Eritreafronten, der man konsentrerte aktiviteter omkring informasjon, innsamling og kulturarrangementer.

Det overordnede formålet med solidaritetsorganisasjonene var politisk og humanitær støtte til frigjøringskampen i Eritrea. I forbindelse med den politiske delen var det særlig tre spesifikke kampsaker som utpekte seg. Den første tiden, på slutten av 1970-tallet, var det forholdene for eritreiske flyktninger i Norge som stod på dagsordenen. I 1979 tok Solidaritet Norge-Eritrea initiativet til et opprop oversendt daværende justisminister, Inger Louise Valle, med krav om politisk asyl til eritreiske flyktninger. Oppropet ble støttet av alle de politiske ungdomsorganisasjonene, med unntak av Unge Høyre. Initiativet møtte positiv respons også blant øvrige politikere, blant annet fra SV, Arbeiderpartiet, Senterpartiet, Venstre, og Høyre.⁶²⁴ Den politiske velviljen var således til stede, selv om solidaritetsaktivister ofte klaget over manglende faktisk handling.

I 1985 ble ABAN, Anti Bomb Alert Network, opprettet på den årlige EPLF-kongressen i Bologna. Kort etter ble en norsk ABAN-komite opprettet, bestående av Eritreafronten, EPLF-Norge, ERA-Norge, MEA og VEA. ABANs oppgave var å informere om etiopiske bombetokter mot eritreiske avlinger for å skape internasjonal oppmerksomhet og politisk press mot etiopiske myndigheter. Samme høst kom den første meldingen om slike angrep. Den norske komiteen delte umiddelbart ut løpesedler og arrangerte punktdemonstrasjoner. Det ble også sendt et åpent brev til Utenriksdepartementet med gjenpart til politiske partier, ungdomsorganisasjoner, humanitære organisasjoner, LO og media. Brevet fikk oppmerksomhet, og ABAN forsøkte sammen med Eritreafronten å holde eritreaspørsmålet i det norske nyhetsbildet.⁶²⁵

En gjennomgående og felles kampsak for alle interesseforeninger for Eritrea, var kravet om at eritreaspørsmålet skulle tas opp i FN. På Solidaritet Norge-Eritreas årsmøte i

---

⁶²³ Sivertsens privatarkiv Perm 1978 – 80 II: Skisse for innsamlingskampanje til Eritrea i løpet av 1979, fremlagt på møte i initiativkomiteen 22. mars 1979, og Skriv datert 1. januar 1980.

⁶²⁴ Sivertsens privatarkiv Perm SNE 1978 – 80 II: Brev med vedlagt opprop, datert 3. juli 1979, og *Eritreanytt* 1979.

⁶²⁵ Sivertsens privatarkiv Perm Eritreafronten 1983 – 1985: *Internavis for Eritreafronten*, nr.2 1985.

september 1982 ble det for eksempel enstemmig vedtatt en henstilling til den norske regjering om å ta Eritreas selvstendighetskrav opp i FN. Henstillingen ble begrunnet med at Norge hadde et spesielt ansvar overfor Eritrea på bakgrunn av den norske deltakelsen i FN-kommisjonen i 1949, og fordi Norge hadde vært med å bygge opp en etiopisk marine som siden hadde blitt brukt mot de eritreiske frigjøringsbevegelsene.⁶²⁶ Ifølge daværende utenriksminister Svenn Stray hadde Norge undersøkt mulighetene for å ta opp eritreaspørsmålet i FN-sammenheng, blant annet som medlem av Sikkerhetsrådet i perioden 1979 – 1980. Saken hadde imidlertid blitt lagt på is på grunn av motvilje fra Organisation of African Unity.⁶²⁷ Som behandlet i forrige kapittel, fryktet OAU at en eventuell anerkjennelse av den eritreiske frigjøringsbevegelsen i internasjonale fora skulle føre til økt aktivitet blant andre afrikanske separatistbevegelser. Lignende opprop ble likevel gjentatt av solidaritetsbevegelsen gjennom hele 1980-tallet.

Ifølge Ellen Borchgrevink, som har arbeidet med Eritrea både i forbindelse med NRK og Utviklingsfondet, var solidaritetsbevegelsen en markant faktor i norsk politisk samfunnsnivå. Ved å mobilisere grasrota, bidro solidaritetsforeninger for Eritrea til å fremme fokus på eritreaspørsmålet, både i allmenn opinion og på myndighetsnivå.⁶²⁸ Inge Myrvoll, tidligere eritreaaktivist og stortingsrepresentant for SV, mener derimot at solidaritetsbevegelsens rolle overfor myndighetene ikke skal overdrives, selv om bevegelsens kontakter, særlig inn i LO og Arbeiderpartiet, var viktige. I henhold til han var det først og fremst de større humanitære organisasjonene, som Kirkens Nødhjelp og Norsk Folkehjelp, som hadde betydning for myndighetenes holdning til Eritrea.⁶²⁹ Innenfor den allmenne opinionen er det imidlertid liten tvil om at solidaritetsbevegelsens informasjonsarbeid gjennom media og aktivitetsarrangement var utslagsgivende for en generell kjennskap og positiv holdning til eritreaspørsmålet. Samspillet mellom sivilsamfunnet og norske myndigheter vil for øvrig bli behandlet også i neste kapittel.

---

⁶²⁶ Arbark 2505 FKE boks C-0001 mappe Noe inngående post 1984 – 1987: Brev til Eritreafronten, signert utenriksminister Svenn Stray 9. mai 1985, og Sivertsens privatarkiv Perm SNE 1981 1982: Brev til regjeringen v/statsministeren datert 21. september 1982.

⁶²⁷ Sivertsens privatarkiv Perm Eritreafronten inkl. Aktivistkomiteen 1986 – 1987: Notat om norske utspill i Eritreasaken, av Eystein Skjerve.

⁶²⁸ Intervju med Ellen Borchgrevink, Asmara 18. juli 2001. Borchgrevink var en sentral person i det norske eritreamiljøet. Hun er gift med Emanuel Negassi, som tidligere representerte ERA i Norge, og eritreiske representanter på besøk i Norge bodde gjerne hjemme hos Borchgrevink/Negassi; intervju med Petter M. Johansen, Oslo 19. juni 2003.

⁶²⁹ Intervju med Inge Myrvoll, Oslo 5. juni 2001.

Konflikt og samarbeid

Solidaritetsbevegelsen var til tider preget av en del splittelser som i ytterste konsekvens undergravde aktivitetens samlede maktpotensial. Det var særlig to situasjoner hvor interne stridigheter overskygget det egentlige formål. Den ene oppstod i forbindelse med Eritreaaksjonen 1984 ”Redd liv – tørken dreper”, også kjent som Tørkeaksjonen.⁶³⁰ ERA var initiativtakeren, men Eritreafronten, VEA, MEA og enkeltpersoner støttet opp om arbeidet og hadde representanter i aksjonskomiteen. Konflikten bunnet i en situasjon der et medlem i Eritreafronten på eget initiativ hadde sendt søknader til enkelte fagorganisasjoner om økonomisk støtte til Tørkeaksjonen, samtidig som Arbeiderbevegelsens Internasjonale Støttefond satte i gang en annen innsamlingsaksjon til inntekt for den eritreiske arbeiderunionen. Resultatet var at de to innsamlingsaksjonene ble stilt opp mot hverandre på et møte i Oslo Samorg den våren, og det ble foreslått å kanalisere pengene fra AIS-aksjonen til et latinamerikansk prosjekt i stedet. Dette ble imidlertid avverget.⁶³¹

Lederen for Eritreafronten, Harald Berntsen, mente situasjonen skyldtes et utidig press for Tørkeaksjonen fra enkelte AKP (m-l)eres side, og at dette hadde skapt skepsis innenfor LO til Tørkeaksjonen. Arbeidsutvalget i Eritreafronten ønsket derfor at Tørkeaksjonen skulle holde en separat avslutningsmarkering i løpet av høstens Eritrea-uke, siden både LO og Arbeiderpartiet ville være prominent representert ved ukas hovedavslutning på Sørmarka, ved henholdsvis Vesla Vetlesen, daværende leder for LOs internasjonale kontor, og Knut Frydenlund, tidligere utenriksminister og stortingsrepresentant for Ap.

Tørkeaksjonen ble imidlertid en stor suksess, og både ERA og aksjonskomiteen ønsket følgelig at det flotte resultatet skulle få en fortjent oppmerksomhet. I strid med Eritreafrontens vedtak ble derfor aksjonen likevel markert på hovedavslutningen. I kjølvannet av denne episoden kom flere konflikter for dagen, og på de følgende møtene var det duket for intern oppvask i det eritreiske solidaritetsmiljøet. Inge Myrvoll, medlem i Eritreafrontens landsstyre, skrev blant annet et brev med temmelig krass kritikk av opptrinnet. Han påpekte at kontakten med fagbevegelsen var solidaritetsbevegelsens sterkeste kort, og at det derfor ikke var rom for enkeltpersoner og grupperinger som ”[...] vil leke i sandkassa”.⁶³² I henhold til Myrvoll var Tørkeaksjonens appell et uttrykk for ukritisk selvgodhet, og han karakteriserte opptrinnet som et utslag av ubehjelpelig amatørisme.

---

⁶³⁰ Sivertsens privatarkiv Perm Eritreafronten 1983 – 1985: *Internavis for Eritreafronten* nr.1 1984.

⁶³¹ Arbark 2505 FKE boks Y-0001: Report to the EPLF from Eritreafronten in Norway on the work in the period 1979 to 1985, signert Knut Thonstad.

⁶³² Sivertsens privatarkiv Perm Eritreafronten 1983 – 1985: Brev signert Inge Myrvoll 9. november 1984, vedlagt *Internavis for Eritreafronten* nr.1 1985.

Kritikken fikk et skriftlig svar fra Anne Langaas, medlem av MEA og aktiv deltaker i Tørkeaksjonen, hvor hun bemerket at problemet først og fremst syntes å være Myrvolls flauhet over at organisasjonens grasrotarbeid ble presentert for politiske celebriteter. Langaas hevdet at den type reaksjon på solidaritetsarbeid kun bidro til å støte folk fra seg, og påpekte at det Myrvoll karakteriserte som amatørisme hadde innbrakt over 300 000 norske kroner, og spredt informasjon om Eritrea i form av tusenvis av løpesedler.⁶³³ Harald Berntsen kom også med skriftlig kritikk i etterkant av episoden på Sørmarka.⁶³⁴ Han mente at Tørkeaksjonens komité hadde utvist uholdbar organisasjonspraksis ved å overprøve Eritreafrontens vedtak. I likhet med Myrvoll fant han Tørkeaksjonens avslutningsappell som utidig sammenlignet med de øvrige innslagene, som han karakteriserte som politisk og diplomatisk viktige bidrag.

Berntsens kritikk var rettet mot EPLF-Norge. Riktignok var det ERA-Norge som stod som ansvarlig initiativtaker til Tørkeaksjonen, men i praksis var det EPLF som var den sentrale organisasjonen. ERA var avhengig av EPLF, blant annet for å mobilisere folk, noe som for øvrig ble bekreftet av en av EPLFs representanter i Eritreafronten.⁶³⁵ Berntsen hevdet i sitt brev at forholdet mellom Eritreafronten og EPLF i lengre tid hadde vært preget av sviktende kontakt og samordning, og at de to organisasjonene hadde en tendens til å opptre som to ulike parter. Videre påpekte han at EPLF ved flere anledninger hadde omgått Eritreafronten i saker hvor det var forventet at de to skulle samarbeide. Det ble særlig fremstilt som uheldig at EPLF hadde opprettet direkte kontakt med LO uten å gå veien om det nettverket Eritreafronten var i ferd med å etablere innenfor fagbevegelsen. Dersom EPLF foretrakk å drive solidaritetsarbeidet selv, eller å samarbeide med de andre, mer humanitært baserte organisasjonene, så Berntsen ikke lenger noe grunnlag verken for fortsettelse av Eritreafronten, eller sitt eget verv som formann. EPLF møtte kritikken med ydmykhet, men bemerket at deres samarbeid med øvrige humanitære organisasjoner ikke måtte oppfattes som forbigåelse av Eritreafrontens innsats. Den vedvarende tørken i Eritrea, og Afrikas Horn for øvrig, gjorde det nødvendig å ivareta alle tiltak.⁶³⁶

Det var enighet innad i solidaritetsmiljøet om at samarbeidet og koordineringen mellom de forskjellige organisasjonene var for dårlig. Det tenderte til et uheldig konkurranseforhold, særlig med hensyn til arbeidskraft. Samtidig var det tydelig uenighet om

---

⁶³³ Sivertsens privatarkiv Perm Eritreafronten 1983 – 1985: Svar til Inge Myrvoll signert Anne Langaas, vedlagt *Internavis for Eritreafronten* nr.1 1985.

⁶³⁴ Sivertsens privatarkiv Perm Eritreafronten 1983 – 1985: Brev signert Harald Bertnsen 10. januar 1985, vedlagt *Internavis for Eritreafronten* nr.1 1985.

⁶³⁵ Sivertsens privatarkiv Perm Eritreafronten 1983 – 1985: Referat fra landsstyremøte i Eritreafronten 14. februar 1985, vedlagt *Internavis for Eritreafronten* nr.1 1985.

⁶³⁶ Sivertsens privatarkiv Perm Eritreafronten 1983 – 1985: Brev fra EPLF, signert Haile Tesfatzion 12. februar 1985, vedlagt *Internavis for Eritreafronten* nr.1 1985.

prioriteringer og strategi, både mellom organisasjonene og innad i Eritreafronten. De humanitære organisasjonene mente at Eritreafronten i større grad måtte respektere og gi plass for øvrige organisasjoner. Eritreafronten derimot hevdet at det politiske støtteambeidet var det viktigste. For å styrke dette burde de øvrige organisasjonene konsultere Eritreafronten før de foretok utspill. Det var imidlertid uenighet også innad i Eritreafronten om strategien for dette politiske arbeidet. Striden stod særlig om vektleggingen av fagbevegelsen. Det var flere som mente at det lett kunne bli for ensidig og at man burde være mer åpen, også for aktivister med bakgrunn fra mer snevre politiske grupperinger.⁶³⁷

Mye av den samme problematikken gjorde seg gjeldende i en annen konfliktsituasjon som oppstod på forsommeren 1985. På Kvinnefrontens årsmøte i 1984 hadde det blitt bestemt at organisasjonen skulle ha en kampanje til støtte for de eritreiske kvinnene våren 1985. Denne tidsrammen ble siden oppfattet som altfor stram, og Kvinnefrontens landsstyre bestemte derfor at kampanjen skulle gå av stabelen på høsten i stedet. De kontaktet National Union for Eritrean Women, NUEW, sine representanter i Norge, og sammen inviterte de norske kvinneorganisasjoner, ungdomsorganisasjoner, politiske partier og fagforbund med stor kvinneandel både i og utenfor LO til å delta i kampanjen.⁶³⁸

Eritreafronten mottok et brev om tiltaket i mai, og på det følgende landsstyremøtet 8. juni kom enkelte med krass kritikk. Kritikken gikk hovedsakelig på at eritreerne i Norge nok en gang hadde tatt initiativ til aksjon uten først å konsultere Eritreafronten. Man fant det særlig uheldig at initiativet var i samarbeid med Kvinnefronten, og at det var tatt kontakt direkte med LO uten å gå veien om Eritreafrontens nettverk. Siden Kvinnefronten generelt ble oppfattet som en AKP (m-l) orientert organisasjon ville et slikt utspill ikke nå frem i LO, og i verste fall skade den interessen og de gode forbindelsene Eritreafronten hadde oppnådd innenfor fagbevegelsen sentralt. Kritikken ble imøtegått både av tilstedeværende representanter fra Kvinnefronten, NUEW og EPLF, i tillegg til øvrige medlemmer av Eritreafrontens landsstyre. De mente at reaksjonen var overdrevet, og at hensynet til LO ikke måtte bli en hemske for annet arbeid. Det ble også understreket at både NUEW og EPLF hadde rett til å føre sin egen politikk, og fritt samarbeide med andre organisasjoner som støttet

---

⁶³⁷ Arbark 2505 FKE boks A-0002 mappe Eritreafronten: Referat fra landsstyremøte i Eritreafronten 25. januar 1985, og Sivertsens privatarkiv Perm Eritreafronten 1983 – 1985: Referat fra landsstyremøte i Eritreafronten 14. februar 1985, vedlagt *Internavis for Eritreafronten* nr.1 1985.

⁶³⁸ Sivertsens privatarkiv Perm Eritreafronten 1983 – 1985: Referat fra møte om informasjonskampanje og innsamlingsaksjon for de eritreiske kvinnene 12. juni 1985.

deres kamp. Det ble så vedtatt at Eritreafronten skulle støtte opp om Kvinnefronten og NUEWs kampanje.⁶³⁹

Saken hadde imidlertid tatt så lang tid at det måtte berammes et ekstra møte senere samme måned for å fullføre sakslisten. I mellomtiden kom det inn et nytt forslag, og saken ble derfor foreslått tatt opp igjen. Det ble uttrykt motstand mot dette, siden vedtak var gjort på det forrige møtet. Som en reaksjon på dette kom nok en gang lederen, Harald Berntsen, med forslag om å nedlegge både Eritreafronten og sitt eget verv. Denne gangen fikk han støtte av flere, som også var rede til å forlate sine verv i organisasjonen. Forslaget ble imøtegått, og det fulgte en bitter debatt om hvordan Eritreafronten skulle forholde seg til Kvinnefrontens kampanje. Følgende forslag ble til slutt vedtatt: ”Landsmøtet i Eritreafronten vil foreslå for NUEW: [...] Da grunnlaget for informasjonsaksjonen for Eritreas kvinner i utgangspunktet var for snevert, bør aksjonen i sin nåværende form ikke videreføres. Det bør på et seinere tidspunkt tas et nytt initiativ til å iverksette intensjonen om støtte til Eritrea kvinner ved en ny aksjon som er bred og representativ.”⁶⁴⁰

Høsten 1985 var allerede belagt med andre aksjoner til inntekt for Eritrea, med både Ungdomskampanjen-85 og Eritreafrontens årlige Eritrea-uke. Det ble derfor bestemt at kvinneaksjonen skulle utsettes til nyåret 1986. Aksjonen fikk navnet ”Eritreakampanjen 1986: Kvinnene i fokus”, og inntektene gikk til innkjøp av traktorer til NUEWs pågående prosjekt med å utdanne eritreiske kvinner innen jordbruk. Et titalls norske organisasjoner støttet opp om kampanjen, blant annet MEA og VEA. Eritreafronten var derimot ikke med i oppslutningen.⁶⁴¹ Eritreafrontens behandling av saken møtte kritikk fra flere hold, blant annet under den årlige EPLF-konferansen i Bologna den høsten. Der ble Eritreafrontens representanter konfrontert med anklager om at enkelte medlemmer av organisasjonen hadde stilt et ultimatum for å forhindre et demokratisk fattet vedtak om støtte til Kvinnefrontens initiativ. MEA sendte brev både til EPLF og til Eritreafrontens styre med kritikk av samme sak.⁶⁴²

Begge de to konfliktsituasjonene vitner om en gjennomgående internt skille der stridens kjerne gikk på vektlegging av kontaktnettet inn i fagbevegelsen og Arbeiderpartiet, kontra en mer åpen og inkluderende holdning til initiativenes politisk-organisatorisk opphav. Ifølge Tore Sivertsen var forholdet preget av den tidens mistro mot AKP (m-l), noe som

---

⁶³⁹ Sivertsens privatarkiv Perm Eritreafronten 1983 – 1985: Referat fra Eritreafrontens landsmøte 8. juni 1985.

⁶⁴⁰ Sivertsens privatarkiv Perm Eritreafronten 1983 – 1985: Referat fra Eritreafrontens landsmøte del 2, 27. juni 1985.

⁶⁴¹ Arbark 2505 FKE boks Y-0001: Brosjyre for Eritreakampanjen 1986: *Kvinnene i fokus*.

⁶⁴² Sivertsens privatarkiv Perm Eritreafronten 1983 – 1985: Referat fra møte i Eritreafrontens stands-, arrangements- og aktivitetskomité 10. september 1985.

særlig preget arbeiderbevegelsen. Konfliktene hadde uansett flere uheldige konsekvenser. Først og fremst tok de oppmerksomheten fra sakens egentlige formål, å støtte Eritrea. Videre skapte de misstemning mellom de forskjellige solidaritetsorganisasjonene, spesielt mellom den politisk orienterte Eritreafronten og de humanitært baserte MEA og VEA. Det mest alvorlige var likevel at konfliktene skremte vekk flere av de engasjerte, særlig uavhengige aktivister, som ellers ville vært potensielle medlemmer av Eritreafronten.

Solidaritetsarbeid var en mulig døråpner inn i politikken, noe som kan bidra til å forklare den relative ærekjærheten i enkelte spørsmål. I ettertid synes det merkelig at slike smålige politiske sandkassekrangler skulle få overskygge solidaritetsarbeidet nettopp i en periode hvor sivilbefolkningen på Afrikas Horn led den mest skrikende nød. I en senere rapport til EPLF forklarte daværende leder av Eritreafronten, Knut Thonstad, situasjonen som resultat av at norsk politisk liv, tross den fredelige overflaten, var av en viss kompleksitet. Motstanden mot Kvinnefrontens initiativ, og mot AKP (m-l)-innflytelse generelt, var ifølge Thonstad basert på bekymring for at engasjementet for eritreaspørsmålet skulle bli et politisk isolert fenomen. Satsingen på kontakt med fagbevegelsen ble i så henseende forklart som et forsøk på å sikre et bredere nedslagsfelt.⁶⁴³

Til tross for denne typen interne stridigheter var imidlertid samarbeidet mellom de forskjellige organisasjonene og foreningene overveiende bra, og nettopp i forbindelse med den store tørkekatastrofen på midten av 1980-tallet, ble det arrangert flere større fellesaksjoner. Som nevnt i forrige kapittel ble initiativet fra Bob Geldof og Band Aid fulgt opp også i Norge. Under navnet Forente Artister utgav norske musikere singelen *Sammen for livet* i juni 1985. Samme høst arrangerte de også konserten Rock on the Dock. Inntektene skulle kanaliseres til REST i Tigray via Kirkens Nødhjelp og Utviklingsfondet.⁶⁴⁴ I den forbindelse skrev både Eritreafronten og ERA-Norge til Forente Artister og appellerte for at også Eritrea burde bli tilgodesett.⁶⁴⁵ Etiopia og de frontkontrollerte områdene i Tigray forble hovedfokuset for det norske Band Aid prosjektet, men ERA mottok 600 000 norske kroner til innkjøp av matforsyninger i 1985, med lovnad om ytterligere støtte i 1986.⁶⁴⁶

---

⁶⁴³ Arbark 2505 FKE boks Y-0001: Report to the EPLF from Eritreafronten in Norway on the work in the period 1979 to 1985, signert Knut Thonstad.

⁶⁴⁴ UF *U-nytt* 2/98: 9-10.

⁶⁴⁵ UF perm Eritreaprojekter, mappe Korrespondanse med ERA: Brev fra ERA-Norge, datert 19. april 1985, og Arbark 2505 FKE boks B-0001 mappe Noen dokumenter 1988, 1987, 1985 og 1984: Brev fra Eritreafronten, signert Knut Thonstad 25. april 1985.

⁶⁴⁶ Sivertsens privatarkiv Perm Eritreafronten inkl. Aktivistkomiteen 1986 – 1987: Brief reports of ERA activities since Stockholm conference 1985.

Eritrea ble derimot en del av hovedsatsingen for NRKs årlige TV-aksjon samme høst. Blant annet viste NRK en dokumentarfilm om Eritrea, produsert av Kirsten Bråthen.⁶⁴⁷ TV-aksjonen fikk navnet Ungdomskampanjen – 85, siden de ansvarlige var en sammenslutning av flere ungdomsorganisasjoner. Inntektene skulle gå til formål i Asia, Afrika og Latin-Amerika. En halv million norske kroner av det innsamlede beløpet var øremerket et vannboringsprosjekt i Eritrea. Interessant nok var det Unge Høyre som hadde det organisatoriske ansvaret for dette prosjekter, i samarbeid med ERA og Framtiden i Våre Hender/Utviklingsfondet. På grunn av den militære situasjonen måtte imidlertid det tiltenkte vannboringsprosjektet skrinlegges. Midlene ble derfor søkt overført til et rehabiliteringsprogram for bønder.⁶⁴⁸

Unge Høyre hadde tidligere ikke vist interesse for å støtte opp om solidaritetsarbeidet for de frontkontrollerte områdene. I 1983 hadde imidlertid alle de politiske ungdomsorganisasjonene gått sammen om en fellesuttalelse til støtte for EPLFs fredsplan, et syv-punkts forslag som EPLF hadde lagt frem i november 1980 som blant annet fremmet kravet om retten til folkeavstemning. Selv NKU, Ungdomsorganisasjonen til Norges Kommunistiske Parti, støttet opp om planen.⁶⁴⁹ NKP var ellers det eneste partiet som støttet det sovjetstøttede kommunistiske regimet i Etiopia. Det er også trolig at tørkekatastrofens humanitære konsekvenser overskygget eventuelle politiske betenkeligheter. I forbindelse med Ungdomskampanjen-85 deltok også det øvrige solidaritetsmiljøet med informasjonsvirksomhet, både i forhold til den allmenne opinionen og overfor de som skulle gjennomføre prosjektet i Eritrea. Blant annet hadde sentrale personer i Eritreafronten et møte den høsten med Unge Høyre, hvor de viste lysbilder og innledet om Eritreas historie og frigjøringskampen.⁶⁵⁰ Endringen av eritreaengasjementet til et mer tverrpolitisk fenomen ble imidlertid først og fremst representert ved gjennomføringen av Operasjon Dagsverk for Eritrea i 1987.

---

⁶⁴⁷ Sivertsens privatarkiv Perm Eritreafronten 1983 – 1985: Informasjonsark om Ungdomskampanjen, og referat fra møte om informasjonskampanje og innsamlingsaksjon for de eritreiske kvinnene 12. juni 1985. Dokumentaren ble vist i NRK 1. oktober.

⁶⁴⁸ UF Perm Eritreaprojekter mappe UK 85: Brev signert Olav Kvalem 17. desember 1985.

⁶⁴⁹ Sivertsens privatarkiv Perm Eritreafronten inkl. Aktivistkomiteen 1986 – 1987: Notat om norske utspill i Eritreasaken av Eystein Skjerve.

⁶⁵⁰ Sivertsens privatarkiv Perm Eritreafronten inkl. Aktivistkomiteen 1986 – 1987: Referat fra Eritreafrontens landsstyremøte 18. mars 1986.

Det store gjennombruddet

Aksjonen Operasjon Dagsverk oppstod i Sverige. Den svenske generalsekretæren for FN, Dag Hammarskjöld, var kjent for sin aktive rolle i fredsarbeid. Da han døde i en flyulykke i Kongo i 1962, opprettet svenske gymnasiaster "En dag for Dag" som en egen solidaritetsdag. Operasjon Dagsverk ble etterhvert etablert i alle de nordiske landene.⁶⁵¹ I Norge ble OD arrangert første gang i 1964. Fokuset var rettet mot utdanning, og det skulle være en aksjon av, med og for ungdom. Den første aksjonen gikk til et rehabiliteringsprosjekt av skoler i det nylig frigjorte Algerie i samarbeid med Den Norske Kvekerhjelpen. "Utdanning til frigjering" har vært et viktig slagord for Operasjon Dagsverk, og organisasjonen har flere ganger støttet frigjøringsbevegelser og utdanningsprosjekt i land hvor det har vært vanskelig å drive bistand.⁶⁵² Det kan umiddelbart synes kontroversielt å støtte en illegal motstandsbevegelse, men eritreasatsingen føyde seg naturlig inn i rekken av andre lignende Operasjon Dagsverk prosjekter i samarbeid med for eksempel SWAPO-bevegelsen i Namibia i 1985, og med ANC-bevegelsen i Sør-Afrika i 1988.

1987 var heller ikke første gang Operasjon Dagsverk gikk til Eritrea. Allerede høsten 1978 tok Solidaritet Norge-Eritrea initiativ overfor de politiske ungdomsorganisasjonene, og senere også Kirkens Nødhjelp, for å fremme Eritrea som et OD-prosjekt. Forslaget falt imidlertid på Norges Gymnasiastsambands landsmøte i 1979, til fordel for et skoleprosjekt på Jamaica. Som tidligere nevnt, ble det likevel gjennomført en eritreaaksjon i regi av gymnasiaster den høsten, og høsten 1980 vant Eritrea frem som årets OD-satsing.⁶⁵³ Prosjektet omfattet imidlertid ikke de frontkontrollerte områdene, men skulle støtte eritreiske flyktninger i Sudan. Satsingen ble likevel ansett som vellykket, særlig med tanke på spredning av informasjon om situasjonen i Eritrea.⁶⁵⁴ De innsamlede midlene gikk til byggingen av en videregående skole i Kassalaprovinnsen, og to grunnskoler og en videregående ved Port Sudan. Selv om støtten ble gitt under den forutsetning at utdanningen primært skulle komme eritreiske flyktninger til gode, tok skolen i Kassala også inn sudanske elever. Prosjektet ble gjennomført i samarbeid med Kirkens Nødhjelp, UNHCR og sudanske myndigheter.⁶⁵⁵

---

⁶⁵¹ http://www.od.dk/index.php?pg=6_1&b=6_1od.se&h=6, sist besøkt 4. juli 2006, og <http://www.od.dk/om/hvaderod.htm>, sist besøkt 4. juli 2003.

⁶⁵² http://www.od.no/Om_OD/Historikk/index.html, sist besøkt 4. juli 2003, og <http://www.od.no/default.asp?pid=3&sid=4&tid=0&kid=0&nid=552>, sist besøkt 4. juli 2006.

⁶⁵³ Sivertsens privatarkiv Perm SNE 1978 – 80 II: Kort gjennomgang av SNEs historie, vedlagt referat fra SNEs årsmøte 18. september 1982.

⁶⁵⁴ Arbark 2505 FKE boks A-0001 mappe 1981 1985/86: Landsstyret beretning, avholdt 11. april 1980.

⁶⁵⁵ OD Perm Rådet fra '83 til og med '92: Rapport til NGS' sentralstyre fra reise til Sudan 18. – 29. februar 1984 – OD 1980, datert 10. mars 1984, og <http://www.od.no/Artikler/104.html>, sist besøkt 4. juli 2006, og KN Styremøte 14. desember 1981 sak 149/81: Report of visit to Sudan November 1 – 17 1981: 7.

I 1986 ble det igjen gjort fremstøt for å få Eritrea som årets Operasjon Dagsverk. Prosjektforslaget var i regi av Redd Barna i samarbeid med ERA, og gikk ut på å etablere en yrkesskole og en internatskole for foreldreløse barn, begge inne i de frontkontrollerte områdene i Eritrea. Forslaget endte som nummer to, denne gangen til fordel for et utdanningsprosjekt for ungdom i Afghanistan i regi av Afghanistankomiteen og Afghanistanhjelpen. De eritreiske skoleprosjektene fikk imidlertid finansiering fra andre donorer.⁶⁵⁶

Operasjon Dagsverk fungerte slik at det hvert år ble sendt ut invitasjon til en rekke organisasjoner om å sende inn prosjektforslag. De innkomne forslagene ble vurdert internt av Rådet for Operasjon Dagsverk i henhold til ODs kriterier og målsetninger. De godkjente forslagene ble videre lagt frem til avstemning av Norges Gymnasiastsamband og Yrkesskoleelevenes og Lærlingenes Interesseorganisasjon, først som uravstemning ved de enkelte medlemsskoler, hvorpå den endelige avgjørelsen ble tatt på de to respektive organisasjonenes landsmøter.⁶⁵⁷ Denne siste praksisen ble endret til urneavstemning på 1990-tallet, men i den aktuelle perioden var det altså NGS og YLI som hadde siste ordet.

I 1987 vant altså Eritrea for annen gang frem som årets OD-prosjekt, men denne gangen med de frontkontrollerte områdene i fokus. Prosjektforslaget var, som året før, i regi av Redd Barna i samarbeid med ERA, og var en fortsettelse av fjorårets satsing på utbygging av helse og skoletilbudet for barn og unge i det frontkontrollerte Eritrea. ERA hadde allerede i 1976 startet en internatskole i Sahel provinsen for foreldreløse barn. Skolen ble kalt Zero School, og skulle i første rekke søke å dekke primære behov som mat og omsorg, i tillegg til elementær undervisning. Stadig krigføring, og ikke minst den voldsomme tørkekatastrofen, resulterte i en drastisk økning i antall elever. ERA tok derfor initiativet til å bygge ut med en skolefilial i Maria Zalam, ikke så langt unna. Zero School var mer et område enn en faktisk skole, og strakte seg over to daler. Undervisningen foregikk under akasietrærne, som skjulte aktiviteten for patruljerende etiopiske bombefly. Det var ikke tilstrekkelig med sovesaler, så de fleste barna sov ute. Tilgang på mat utgjorde også et problem, og flere av barna led av underernæring.

De innsamlede midlene fra OD '87 gikk til gjennomføringen av flere delprosjekter; opprustning av Zero School og Maria Zalam; bygging av nye skoler i Nakfa og Araq, siden deler av Zero School ble overført dit; en helseklinikk ved Zero School; diverse utstyr og

---

⁶⁵⁶ OD Perm Rådet fra '83 til og med '92: Referat fra rådsmøte 9. desember 1985, og Sivertsens privatarkiv Perm Eritreafronten inkl. aktivistkomiteen 1986 – 1987: Brief report of ERA activities since Stockholm conference 1985.

⁶⁵⁷ OD Perm Rådet fra '83 til og med '92: Invitasjon til prosjektforslag 1987, datert 27. juni 1986.

midler til drift av klinikken og skolene; og en trykkeripresse til produksjon av skolebøker.⁶⁵⁸ På grunn av den spesielle situasjonen inne i det frontkontrollerte Eritrea var det ERA som stod for den praktiske gjennomføringen av prosjektene. Operasjon Dagsverk stod for finansieringen, mens Redd Barna hadde det administrative ansvaret. I tillegg gikk et mindre beløp til et kurs for tradisjonelle jordmødre i regi av MEA og ERA.⁶⁵⁹ Som behandlet i forrige kapittel, opprettet Redd Barna et eget kontor i Khartoum i 1986 for bedre å kunne administrere organisasjonens prosjekter inne i Eritrea. På grunn av krigføringen var det imidlertid ikke alltid like lett å følge opp. Likevel ble de fleste planene gjennomført uten altfor store forsinkelser, og konklusjonen i den eksterne evalueringen hevdet at prosjektet hadde vært usedvanlig vellykket. OD-prosjektet i Eritrea ble avsluttet i 1992.⁶⁶⁰

Operasjon Dagsverk ble det store gjennombruddet for eritreaspørsmålet i alminnelig norsk opinion. I henhold til OD-rådets erfaring var gymnasiastenes valg av prosjekt som regel motivert ut fra lokalitet mer enn selve prosjektet. Dersom et land eller område nylig hadde vært i medias søkelys, tenderte det klart til å få flertall.⁶⁶¹ Valget av Eritrea ble derfor i flere av ODs egne rapporter betegnet som overraskende. Eritreakonflikten hadde nemlig ikke vært nevneverdig fokusert på i media, og krigen var nokså ukjent for de fleste.⁶⁶² OD'87 var den 23. i rekken, og det ble notert ny rekord både i antall deltagende skoler og innkommet beløp. Rundt 900 skoler deltok med til sammen ca 250 000 elever som samlet inn nesten 22 millioner norske kroner.⁶⁶³

Den sterkeste faktoren for spredningen av kjennskap til både eritreakonflikten og området generelt, var det som i hovedkomiteens rapport ble betegnet som Operasjon Dagsverks bedre halvdel; Internasjonal Uke. Internasjonal Uke var en slags informasjonskampanje som ledsaget Operasjon Dagsverk, og hvor årets prosjekt stod i sentrum for foredrag, oppgaver, utstillinger og lignende. Fra OD-rådets side ble det tidligere det året innrømmet at samarbeidet med skolenes lærere hadde vært for dårlig i den sammenheng, og 1987 skulle derfor bli viet ny satsing på nettopp Internasjonal Ukes plass i

---

⁶⁵⁸ UD 76 8/44 bind 21: From war to peace, an evaluation of the OD/RB project for the support of education in Eritrea 1987 – 1993, Oslo and Asmara, February 1993.

⁶⁵⁹ OD Perm Eritrea OD '87 Redd Barna II: Kontrakt mellom Norad og MEA, datert 20. juni 1990, og <http://www.od.no/Atikler/111.html>, sist besøkt 4. juli 2006.

⁶⁶⁰ UD 76 8/44 bind 21: From war to peace, an evaluation of the OD/RB project for the support of education in Eritrea 1987 – 1993, Oslo and Asmara, February 1993.

⁶⁶¹ OD Perm Rådet fra '83 til og med '92: Notat til Rådet, signert Marianne Røiseland 26. november 1987.

⁶⁶² OD Perm Sluttrapport etc for OD '69 og oppover til 1987: Hovedkomiteens rapport OD'87: 3, og Rapport fra oppfølgingsreise til Eritrea 11. – 29. mars 1991, innledningen.

⁶⁶³ OD Perm OD Perm Rådet fra '83 til og med '92: Notat til Rådet, signert Marianne Røiseland 26. november 1987.

⁶⁶³ OD Perm Sluttrapport etc for OD '69 og oppover til 1987: Hovedkomiteens rapport oppgir ca 930 skoler, mens ifølge rapporten fra oppfølgingsreisen var det kun 880.

skolesamfunnet.⁶⁶⁴ I henhold til hovedkomiteens rapport ble følgelig Internasjonal Uke i forbindelse med eritreaprojektet mer omfangsrik enn noen gang tidligere.⁶⁶⁵ Den strakte seg fra 12. – 22. oktober, og omfattet en rekke informasjonstiltak, blant annet distribusjon av forskjellig materiell på skolene som lærerveiledning, informasjonsavis, plakater og klistremerker. I tillegg ble *Glødende Regn*, et billedspill produsert av Redd Barna, vist rundt om på skolene. En eritreisk kulturgruppe turnerte med sin oppvisning i det sentrale østlandsområdet, og skoler i hele landet fikk besøk av foredragsholdere. Redd Barna, FN-sambandet, de eritreiske organisasjonene i Norge og det eritreiske solidaritetsmiljøet var alle medvirkende i denne informasjonsvirksomheten. I tillegg bidro et knippe tilreisende eritreiske representanter. EPLF tok åpenbart satsingen på alvor, for blant de eritreiske gjestene under Internasjonal Uke figurerte sentrale personer som Undervisningsministeren i EPLF, Osman Saleh, lederen for ERA, Paolos Tesfagiorgis og, sist men ikke minst, en av den eritreiske motstandsbevegelses grunnleggere, Woldeab Woldemariam.

I og med den sterke eritreiske representasjonen under Internasjonal Uke, besluttet hovedkomiteen å foreta en del politiske utspill. Dette var helt nytt i OD sammenheng, og utgjorde ifølge hovedkomiteens egen rapport det største politiske løftet for eritreaspørsmålet i Norge. Utspillene omfattet møter mellom Paolos Tesfagiorgis og bistandsministeren, mellom Osman Saleh og den politiske ledelsen i Kirke- og Undervisningsdepartementet, og med de sentrale eritreiske representantene og Utenriksdepartementet på administrativt nivå. I tillegg ble det overlevert fredsappeller til Utenriksdepartementet, og til den sovjetiske og den amerikanske ambassaden. Rent konkret var det lite nytt ved denne typen utspill, sammenlignet med de initiativ som allerede i en årrekke var tatt av det eritreiske solidaritetsmiljøet. Denne gangen ble de imidlertid ledsaget av en viss mediedekning. OD-ledelsen fikk kritikk for at fredsappellen hadde vært for rund, og at den burde tatt et mer radikalt politisk standpunkt. Hovedkomiteens konklusjon var derimot at det var nettopp den lave politiske profilen som gjorde initiativet til en suksess.⁶⁶⁶

OD'87 fikk i det store og hele en medieoppmerksomhet som ikke var blitt tidligere prosjekter til del. Internasjonal Uke sammenfalt med en NRK-produsert reportasjedekning av Eritrea.⁶⁶⁷ Kombinert med ODs nysatsing på politisk profil, utgjorde dette et definitivt

---

⁶⁶⁴ OD Perm OD Perm Rådet fra '83 til og med '92: Brev til OD-skolenes læreråd, signert Marianne Røiseland, 14. januar 1987.

⁶⁶⁵ OD Perm Sluttrapport etc for OD '69 og oppover til 1987: Hovedkomiteens rapport OD'87.

⁶⁶⁶ OD Perm Sluttrapport etc for OD '69 og oppover til 1987: Hovedkomiteens rapport OD'87: 8.

⁶⁶⁷ Sannsynligvis var dette visningen av en serie i tre deler, produsert av Ellen Borckgrevink og Kirsten Bråthen for NRK, *Brennpunkt: Eritrea*, som i 1988 ble utgitt med tilhørende lærerveiledning til bruk i samfunnsfagundervisning.

gjennombrudd for eritreaspørsmålet i norsk kollektiv bevissthet. Dette gjorde seg blant annet utslag i et oppsving i solidaritetsarbeidet. OD'87 åpnet også for et bredere nedslagsfelt blant ungdomsorganisasjonene, og medførte en tilstrømning av nye rekrutter til solidaritetsbevegelsen med et langt mer tverrpolitisk tilsnitt enn tidligere. Fra å hovedsakelig være et venstrefenomen, ble solidaritetsarbeid for Eritrea et engasjement av mer allmenn politisk interesse.

Den nye oppslutningen skyldtes ikke bare medieoppmerksomheten, men kan også forklares på bakgrunn av hvordan ODs satsing på Eritrea ble legitimert. I forskjellige skriv i forbindelse med Internasjonal Uke, slik som OD-avisa, lærerveiledning, artikler og lignende, forekom mange av de samme fremstillingene som solidaritetsbevegelsen lenge hadde forfektet. Her ble det tegnet et bilde av eritreerne som effektive og velorganiserte, og som på imponerende vis klarte å nyttiggjøre et knapt ressursgrunnlag. Sosial revolusjon og målsettingen om et selvstendig, demokratisk Eritrea, ble fremholdt som viktige sider ved EPLFs politikk. I likhet med solidaritetsbevegelsen, appellerte også OD-ledelsen til norske myndigheter for å ta opp eritreaspørsmålet i FN, men der solidaritetsbevegelsen hadde argumentert ut fra et politisk ståsted, var ODs appell fremstilt som moralsk betinget.

Et annet velkjent argument i den sammenhengen var presentasjonen av Norges spesielle ansvar for eritreernes situasjon på bakgrunn av norsk rolle i FN-kommisjonen i 1950. Et nytt argument, og som kanskje var enda viktigere for gjennomslaget, var nedtoningen av EPLFs marxistisk-ideologiske profil. Under EPLF-kongressen inne i de frontkontrollerte områdene i 1987, ble det vedtatt å anta en mer demokratisk linje, noe som kanskje bidro til å gjøre deres politikk mer allment gangbar.⁶⁶⁸ Samtidig innrømmet de OD-representantene som hadde vært i Eritrea at de opplevde en del av informasjonen og presentasjonen som standardisert, og at det var spesielt vanskelig å få skikkelig informasjon om kvinner og barns faktiske levekår i et tradisjonelt samfunn i en krigssituasjon.⁶⁶⁹

OD-ledelsen var klar over det sensitive aspektet ved et engasjement inn i Eritrea, og berømmet i sin oppfølgingsrapport *Redd Barna* for organisasjonens dristighet.⁶⁷⁰ OD ville nødvendigvis skape blest om *Redd Barna*s virksomhet i de frontkontrollerte områdene, noe som potensielt kunne sette bistandsorganisasjonens satsinger i Etiopia i en uheldig posisjon. Enkelte uttalelser fra *Redd Barna* sentralt tyder også på at organisasjonen fant ODs åpenlyse

---

⁶⁶⁸ Se blant annet Pool 1998: 33.

⁶⁶⁹ OD Perm Eritrea OD'87 *Redd Barna* II: Elevheftet *ERITREA Operasjon Dagsverk 1987*, Lærerveiledning for lærere i ungdomskolen og den videregående skole, *OD-avisa*, og Perm Sluttrapport etc for OD '69 og oppover til 1987: *ERITREA Studiegruppas rapport* med vedlagte utklipp fra artikler fra *A-magasinet* og RB-hefte.

⁶⁷⁰ OD Perm Sluttrapport etc for OD '69 og oppover til 1987: Rapport fra oppfølgingsreise til Eritrea 11. – 29. mars 1991, innledningen.

sympati med frigjøringsbevegelsen problematisk.⁶⁷¹ Som nevnt i forrige kapittel var imidlertid bistandsvirksomheten inn fra Sudan i ferd med å bli en offentlig hemmelighet på dette tidspunktet. Å støtte en frigjøringsbevegelse var heller ikke særlig kontroversielt i norsk sammenheng, hvor statlig støtte hadde gått til frigjøringsbevegelser siden 1970-tallet. Ledelsen i OD presiserte likevel at støtten gikk til den humanitære delen av den eritreiske motstandsbevegelsen, ERA. I mer uformelle sammenhenger hadde imidlertid eritreerne vært åpne overfor OD-representantene om at skottene mellom EPLF og ERA ikke var fullt så tette. Denne informasjonen kunne skadet prosjektets legitimitet, og ble derfor ikke gjengitt offentlig. Samrøren ble i større grad akseptert internt, trolig fordi det hersket en generell sympati for eritreerne kamp.⁶⁷²

En viktig effekt av gjennombruddet OD representerte for eritreaspørsmålet, var nedleggelsen av Eritreafronten til fordel for etableringen av en ny solidaritetsforening, Felleskomiteen for Eritrea, som ble dannet 29. oktober 1988. Valget av den relativt nøytrale benevnelsen ”komité” til fordel for den mer ytterliggående og militant konnoterte ”front” indikerte den nye tverrpolitiske interessen for eritreaspørsmålet, og medlemmene bestod av de fleste ungdomspolitiske organisasjonene, i tillegg til MEA og EPLF-Norge. Organisasjonen åpnet også for individuelle medlemmer, og de fleste av Eritreafrontens medlemmer fulgte med i nydannelsen. Ved utgangen av året var antallet betalende medlemmer på ca 300 personer.⁶⁷³

Felleskomiteens arbeid skulle i hovedsak rettes mot politiske myndigheter, media, og styrking av egen organisasjon. På det konstituerende landsmøtet ble det vedtatt å få til en partipolitisk delegasjon til Eritrea. Forslaget ble presentert for EPLFs generalsekretær, Issayas Afwerki, under hans besøk i Norge i november 1988, hvorpå delegasjonen ble invitert til å komme våren 1989. Det var knapp tid for å organisere og finansiere et slikt arrangement, men både Utenriksdepartementet og Bistandsdepartementet stilte seg velvillig. I perioden 15. – 24. mars 1989 var følgelig en tverrpolitisk ungdomsdelegasjon på besøk i de EPLF-kontrollerte

---

⁶⁷¹ UD 25 9/25 bind 8: Notat datert 18. juni 1987: Fredsinitiativ i Eritrea-konflikten. På dette møtet i UD uttalte Thor Kolsrud fra RB at den ubalanserte informasjonen i forbindelse med ODs aksjon for Eritrea hadde vært problematisk i forbindelse med opprettholdelse av en lav og balansert profil på engasjementet for Eritrea.

⁶⁷² Samtale med Marit Hopland Engebretsen, Tromsø, 7. januar 2004. Hopland Engebretsen var sekretær for OD-ledelsen året etter.

⁶⁷³ Sivertsens privatarkiv Perm Felleskomiteen for Eritrea 1988 1989: Beretning for Felleskomiteen for Eritrea 29. oktober 1988 – 1. september 1989. Medlemsorganisasjonene per februar 1990 var AUF, KrFU, NUV, RU, SU, SUL, UH, og NSU: se Arbark 2505 FKE boks B-0001 mappe 1990 1989: Brev til medlemsorganisasjoner i FKE, datert 23. februar 1990.

områdene i Eritrea. Delegasjonsreisen ble dekket av media, og ifølge Tore Sivertsen medførte den økt aktivitet i de politiske organisasjonene.⁶⁷⁴

Våren 1989 ble det også gjennomført en landsomfattende underskriftskampanje med oppfordring til Stortinget om å støtte Eritreas rett til selvbestemmelse, og om at Etiopias brudd på føderasjonsresolusjonen skulle tas opp i FN. Kampanjen samlet 8 084 underskrifter.⁶⁷⁵ På nyåret 1990 deltok representanter fra Felleskomiteen på et Noradseminar om bistand i 1990-årene, og 3. april fikk to representanter møte bistandsminister Hilde Frafjord Johnsen i Utenriksdepartementet for å redegjøre for Felleskomiteens syn på eritreaspørsmålet.⁶⁷⁶ Felleskomiteen var derfor ikke bare et uttrykk for et mer tverrpolitisk engasjement for Eritrea, men det kan virke som om denne nye solidaritetsforeningen i større grad lyktes å få kontakt på myndighetsnivå. På dette tidspunktet var det imidlertid en generelt positiv innstilling til Eritrea, også i norsk offentlighet.

OPPSUMMERING

Norsk solidaritetsaktivisme hadde sitt utspring i både kristne og venstreradikale miljøer på 1960- og 1970-tallet. Eritrea ble etterhvert et av målområdene for engasjementet, og den første solidaritetsorganisasjonen, Solidaritet Norge-Eritrea, ble etablert våren 1978. Høsten 1979 ble den neste, Eritreafronten, stiftet på Blindern. Utover 1980-tallet ble det videre etablert en rekke andre foreninger for Eritrea med forskjellig fokus og mandat.

Eritreafronten var tilknyttet EPLF-Norge, men Solidaritet Norge-Eritrea støttet både ELF og EPLF. Etter at EPLF vant hegemoniet i den frontkontrollerte delen av Eritrea, falt grunnlaget bort for støtten til ELF. Det ble derfor vurdert å slå de to solidaritetsforeningene sammen. Etter flere runder med forhandlinger, endte det med nedleggelse av Solidaritet Norge-Eritrea, hvorpå medlemmene ble oppfordret til å melde seg inn i Eritreafronten.

Den samlede solidaritetsbevegelsen for Eritrea arrangerte jevnlig aksjoner og innsamlinger, både for humanitære prosjekter og for å spre informasjon om eritreakonflikten. Samarbeidet mellom de forskjellige foreningene var overveiende fruktbart, men miljøet var

---

⁶⁷⁴ Sivertsens privatarkiv Perm Felleskomiteen for Eritrea 1988 1989: Manus til *Fritt Eritrea* no.1 1989 og Beretning for Felleskomiteen for Eritrea 29. oktober 1988 – 1. september 1989.

⁶⁷⁵ Sivertsens privatarkiv Perm Felleskomiteen for Eritrea 1990: informasjonsskrivet *Fritt Eritrea* 1990: 3.

⁶⁷⁶ Arbark 2505 FKE boks A-0002 mappe Felleskom 1989 – 93: Referat fra ekstraordinært sentralstyremøte 22. februar 1990, og Referat fra sentralstyremøte 3. april 1990.

også preget av en del interne stridigheter. Disse bunnet hovedsakelig i generelle konfliktlinjer i norsk politisk liv på venstresida, og representerte til tider et problem for en effektiv utøvelse av innsatsen.

Det store gjennombruddet for eritreaspørsmålet i norsk allmenn opinion kom med gjennomføringen av Operasjon Dagsverk i 1987. I etterkant av dette, ble engasjementet for Eritrea i større grad et tverrpolitisk fenomen. I oktober 1988 ble Eritreafronten lagt ned til fordel for etableringen av Felleskomiteen for Eritrea. Felleskomiteen favnet de fleste ungdomspolitiske organisasjonene, og lyktes blant annet i å sende en ungdomspolitisk delegasjon til de frontkontrollerte områdene i Eritrea våren 1989.

Kapittel VII: Norske myndigheters tilnærming til Eritrea

Norsk engasjement og støtte til den eritreiske frigjøringskampen var først og fremst forankret i sivilsamfunnet, gjennom frivillige hjelpeorganisasjoner og solidaritetsforeninger med overveidende tilknytning til den politiske venstresida. Offentlige norske myndigheter hadde en betraktelig mer dempet tilnærming til eritreakonflikten, noe som i første rekke var betinget av diplomatiske hensyn. I dette kapittelet vil de faktorene som spilte inn på norske myndigheters holdninger og relasjoner til Eritrea bli drøftet.

Ervin Goffman skiller mellom *frontstage* og *backstage*, riktignok i beskrivelse av hverdagslig sosial samhandling, men det kan være fruktbart å overføre begrepsparet også til den politiske arena.⁶⁷⁷ Politikk, og kanskje utenrikspolitikk i særdeleshet, kan således beskrives som et strategisk spill der det opereres og samhandles både på og bak den offentlige scenen. I 1973 vedtok Stortinget at norsk bistand kunne gå til befolkningen i områder under fremmed styre, en programerklæring som var særlig myntet på de portugisiske koloniene. Vedtaket var i stor grad drevet frem av engasjerte grupperinger i sivilsamfunnet, og i 1977 fikk de likeledes gjennomslag for å inkludere kampen mot apartheidstyret i Sør-Afrika.⁶⁷⁸ Den eritreiske frigjøringsbevegelsen kunne ikke omfattes av et slik vedtak, men finnes det grunnlag for å hevde, i tråd med Goffmans begrepspar, at det fantes en mer positiv holdning også til Eritrea bak myndighetenes kulisser?

Holdninger og politiske standpunkt er ikke statiske, og myndighetenes forhold til Eritrea var følgelig i endring frem til den eritreiske frigjøringskrigens avslutning i 1991. Det mest markante skillet utgjøres trolig ved den store tørke- og sultkatastrofen i 1983 – 1985, hvor myndighetenes bevilgninger til humanitært arbeid i regionen økte betraktelig. Mer interessant er det imidlertid at norske myndigheter i den siste fasen av den eritreiske frigjøringskrigen forsøkte seg som fredsmeglere. I hvilken grad kan det sies å være en forløper for det som siden fikk betegnelsen Den norske modellen?

---

⁶⁷⁷ Goffman 1971 og Eriksen 1993: 54-55.

⁶⁷⁸ Østbye 2000: 131.

HOVEDLINJER I HOLDNINGENE

Fra den norske deltakelsen i FNs eritreakommisjon i 1949 – 1950 frem til den eritreiske frigjøringskrigens slutt i mai 1991, nevnes eritreaspørsmålet kun en håndfull ganger i *Stortingsforhandlinger*. I Utenriksdepartementets arkiver figurerer temaer vedrørende Eritrea langt hyppigere, men disse dokumentene er unntatt alminnelig offentlighet. Hvilken behandling fikk eritreaspørsmålet av norske myndigheter, og var det nevneverdig forskjell på henholdsvis embetsmanns- og politisk nivå? Hvilke faktorer la premissene for en offentlig norsk holdning til eritreaspørsmålet, og hvilken rolle spilte nasjonale og internasjonale hensyn og påtrykk? Var i det hele tatt eritreaspørsmålet av særlig interesse?

Utformingen av myndighetenes holdning til Eritrea var i utgangspunktet preget av folkerettslige prinsipper vedrørende staters ukrenkelige suverenitet, slik disse er nedfelt i FN-pakten og forfektet av Organisation of African Unity. Å avskrive eritreaspørsmålet som et FN eller OAU anliggende var imidlertid ikke uproblematisk, noe som vil bli drøftet nedenfor. Samtidig må forholdet til Eritrea settes i sammenheng med Norges medlemskap i Nato og forhold til USA, og hvordan den kalde krigens stormaktpolitiske interesser på Afrikas Horn fikk innvirkning også på norske holdninger og aktiviteter i området.

Til tross for en mer avdempet tilnærming enn tilfellet var innenfor solidaritets- og frivillige organisasjoner, utviklet det seg etterhvert et visst engasjement for Eritrea også på myndighetsnivå. Hvilken rolle spilte påtrykk fra det sivile samfunnet for utviklingen av denne interessen? Utenriksdepartementet mottok en del besøk fra eritreiske representanter, noe som også kan ha bidratt til bevisstgjøring av situasjonen i Eritrea. En av de viktigste faktorene var imidlertid hungersnøden på midten av 1980-tallet. Denne katastrofen vakte et enormt engasjement internasjonalt, og bidro antakelig mer til synliggjøring av Eritrea enn selve frigjøringskrigen, også for norske myndigheter.

Eritrea banker på

Med unntak av orienteringer i forbindelse med den norske deltakelsen i FNs eritreakommisjon i 1949 – 1950, nevnes ikke Eritrea i *Stortingsforhandlinger* før i 1978.⁶⁷⁹ Det er heller ikke mange spor av oppmerksomhet omkring Eritrea i Utenriksdepartementets arkiver i denne perioden. Frigjøringsbevegelsenes væpnede motstand begynte å gjøre seg gjeldende på

---

⁶⁷⁹ *Stortingsforhandlinger* 1977 – 78 7c: Tidende S. side 3124; Spørretime spm. 1.

samme tid som en rekke nordmenn var stasjonert i Massawa for å bygge opp den etiopiske marinen. Urolighetene gjenspeiles imidlertid ikke i Utenriksdepartementets dokumentasjon vedrørende marineprosjektet. Forholdene ble heller ikke nevnt i forbindelse med ambassadør Tancred Ibsens besøk ved flåtebasen i Massawa i 1974, åtte år etter at den norske marinen hadde faset ut engasjementet.⁶⁸⁰

I et brev til Utenriksdepartementet fra Alf Bjerke i februar 1971, ble derimot eritreakonflikten omtalt i forbindelse med etiopiske reaksjoner på svensk politikk. På denne tiden hadde det utviklet seg et solidaritetsmiljø i Sverige omkring eritreiske flyktninger. Alf Bjerke rapporterte om dyp indignasjon i Addis Abeba over svenske myndigheters passivitet overfor dette miljøets aktiviteter, noe som ble tolket som et svik mot Etiopia. Bjerke hadde for øvrig det inntrykk at man i Norge trodde at det fantes en samlet front mot keiseren, og at den eritreiske geriljaen var en del av denne. Han avviste bestemt en slik oppfatning, og understreket samtidig at andre motstandsbevegelser i Etiopia ønsket å opprettholde en samlet stat.⁶⁸¹

Norske myndigheters manglende interesse for eritreaspørsmålet frem til slutten av 1970-tallet kan muligens forklares med de lange og gode relasjonene mellom Norge og Etiopia. Den rapporterende Alf Bjerke var malingsfabrikant, og hans firma hadde et datterselskap i Addis Abeba. Denne typen innberetning om situasjonen i Etiopia fra residerende eller reisende nordmenn var ikke uvanlig siden Norge på dette tidspunktet ikke hadde egen stedlig representasjon i Addis Abeba.⁶⁸² Som behandlet i kapittel II og III, ble det fra annen halvdel av 1940-tallet knyttet en rekke forbindelser mellom norske og etiopiske aktører, og det var flere norske bedrifter og entreprenører som hadde etablert seg i Etiopia, blant annet rederiet Mosvold. Norsk Luthersk Misjonssamband, som hadde etablert seg i Etiopia i 1948, utgjorde en annen viktig norsk satsing. Likeledes medførte marineprosjektet en betydelig norsk tilstedeværelse i perioden 1955 til 1966. I keiserens tid var det for øvrig flere nordmenn som hadde høye stillinger i etiopisk forvaltning. Fra 1950-tallet og fremover var det derfor en anselig gruppe nordmenn bosatt i Etiopia, hvilket blant annet kom til uttrykk ved stiftelsen av Norsk Etiopisk Forening i 1954.⁶⁸³

---

⁶⁸⁰ UD 34 4/44 bind 3; Rapport fra besøk ved flåtebasen i Massawa, Etiopia signert Tancred Ibsen, Addis Abeba p.t. Cairo 6. mars 1974.

⁶⁸¹ UD 37 4/44 bind 2: Brev signert Alf Bjerke, 23. februar 1971.

⁶⁸² I henhold til Per Henning Lauritsen var Bjerke etiopisk konsul i Norge i den perioden Lauritsen var i Eritrea 1964 – 66: Telefonsamtale med Per Henning Lauritzen, 1. august 2003. Muligens holdt Bjerke fortsatt den posisjonen i 1971.

⁶⁸³ Johnson 1996: 24 og Iversen 1978: 279.

Norske aktørers virksomhet i Etiopia forutsatte et godt forhold til etiopiske myndigheter, noe som ble initiert og vedlikeholdt fra flere hold. For etiopiske myndigheter sin del, var utenlandske foretak og konsulentvirksomhet sannsynligvis av både politisk og økonomisk interesse. Nordmenn i Etiopia var rimeligvis engasjert i å opprettholde og eventuelt utvide sin virksomhet, og det var denne gruppen som stod for mye av informasjonen om etiopiske forhold til norske medier og myndigheter. For de hjemlige myndigheter var det åpenbart hensiktsmessig å handle i samråd med norske interesser i Etiopia, særlig fordi det dreide seg om relativt innflytelsesrike grener av norsk økonomi. I dette bildet hadde interesse for frigjøringsbevegelsen i Eritrea ingen plass.

Det er imidlertid viktig å påpeke at eritreakonfliktens omfang i dens første halvdel var lite synlig i det internasjonale landskapet. I kjølvannet av den etiopiske revolusjonen økte derimot kampene i intensitet. Samtidig ble frigjøringsbevegelsen bevisst nødvendigheten av å aktivt informere om situasjonen for å få politisk og humanitær støtte. Hittil hadde frigjøringsbevegelsen mottatt støtte fra enkelte arabiske land og sovjetassosierte kanaler.⁶⁸⁴ Nå vendte de seg mot vesten også. Informasjonsaktiviteten ble i stor grad utøvet av eritreere i diaspora, og det var kanskje nettopp den økende flyktningstrømmen fra det krigsherjede Eritrea som først og fremst åpnet verdens øyne for det som utspant seg. Ikke bare fordi de opplyste om situasjonen i hjemlandet, men også fordi flyktningene i seg selv utgjorde et problem som banket hyppigere og hardere på vestens porter.

I Sverige hadde det etablert seg et eritreisk flyktningmiljø allerede på slutten av 1960-tallet. Først høsten 1976 begynte Norge også å merke tilstrømning av eritreere, men fremdeles i et relativt beskjedent antall. 1. februar hadde det blitt innført innvandringsstopp i Norge, noe som gjorde det svært vanskelig å oppnå politisk asyl i landet. De ca. 150 – 200 eritreerne som kom til Norge i denne perioden ble møtt med skepsis og motvilje av norske myndigheter, og flere av dem ble gående i lengre tid uten noen offisiell status i påvente av svar på sine søknader om asyl.⁶⁸⁵

På samme tid stilte Utenriksdepartementet seg positiv til å bidra med midler til Kirkens Nødhjelps engasjement i de frontkontrollerte områdene i Eritrea. Som behandlet i kapittel IV var dette et engasjement som hadde sudanske myndigheters velsignelse, fordi aktiviteten kunne bidra til å demme opp for den stadig økende flyktningstrømmen til Sudan. Kan norske myndigheters bidrag i tråd med dette tolkes som et ønske om å demme opp for en

---

⁶⁸⁴ Henze 1991: 85 og 134-138.

⁶⁸⁵ Sivertsen privatarkiv perm SNE 1978 – 80 II: *Eritreanytt*, publisert av Solidaritet Norge-Eritrea 1979, og Åpent brev til Justisminister Inger Louise Valle, datert 3. juli 1979.

eventuell videre flyktningstrøm til Europa, og dermed Norge? I et brev til den norske ambassadøren i Kairo i april 1978, avviste Det norske flyktningsrådet forespørsler fra eritreiske flyktninger om å bosette seg i Norge. Avvisningen ble begrunnet med overbelastningen av det norske mottakerapparatet, særlig i forbindelse med tilstrømmingen av vietnamesiske båtflyktninger. Brevet presiserte videre at Flyktningsrådet bidro til stedlige bistandsprosjekter for eritreiske flyktninger i Sudan, og henviste derfor fremtidige henvendelser til disse.⁶⁸⁶

Solidaritetsorganisasjonene for Eritrea ble opprettet på denne tiden, og som nevnt i kapittel VI, var nettopp behandlingen av eritreiske flyktninger til Norge en av de viktigste kampsakene i den første tiden. Enkelte politikere fattet også interesse for Eritrea, og den første til å bringe saken til Stortinget var Venstres Odd Einar Dørum. 24. mai 1978 stilte han følgende spørsmål: ”Etiopia er i ferd med å trappe opp sin krigføring mot Eritrea. Hvordan vurderer Regjeringen situasjonen i Eritrea nå, særlig når det gjelder sivilbefolkningen, og vil Regjeringen ta noe initiativ i forbindelse med den opptrapping av krigen som nå finner sted fra Etiopias side?” På vegne av utenriksministeren svarte statsråd Bjartmar Gjerde at man på norsk side var særlig opptatt av de humanitære aspektene ved konflikten, og at regjeringen derfor bevilget midler til hjelpearbeid i området. Noe politisk initiativ vedrørende eritreakonflikten var derimot ikke regjeringen innstilt på, men hevdet på generelt grunnlag at ”[...] konflikten på det afrikanske kontinent bør løses av de afrikanske land selv, uten innblanding utenfra”.⁶⁸⁷

Det eritreiske flyktningsspørsmålet ble tatt opp mer spesifikt i Stortinget av SVs Hanna Kvanmo 6. desember 1978. Hun påpekte at den siste etiopiske offensiven ganske riktig hadde ført til ny flyktningstrøm, og etterlyste både politisk og humanitær handling fra regjeringens side for å lette situasjonen for det eritreiske folket. Utenriksminister Knut Frydenlund svarte at regjeringen ikke kunne foreta seg noe på det politiske plan så lenge det ikke kom noe initiativ fra afrikansk side, men at det fortsatt ville bevilges midler til humanitært hjelpearbeid. På direkte spørsmål om utenriksministeren ville anerkjenne eritreere som politiske flyktninger var Frydenlund tydelig tilbakeholdende, og svarte at han ville vurdere det nærmere.⁶⁸⁸ På nyåret 1979 reiste Utenriksdepartementets spesialrådgiver i nødhjelps- og

---

⁶⁸⁶ UD 77 15/44 bind 1: Brev fra Det norske flyktningsråd, datert 10. april 1978.

⁶⁸⁷ *Stortingsforhandlinger* 1977 – 78 7c: Tidende S. side 3124; Spørretime spm. 1.

⁶⁸⁸ *Stortingsforhandlinger* 1978 – 79 7b: Tidende S. side 1454; Spørretime spm. 1.

flyktningsspørsmål, ambassadør Knut Thommesen, til Sudan for å se på situasjonen for de eritreiske flyktningene.⁶⁸⁹

Det skulle imidlertid gå ennå noen år før Norge åpnet opp for eritreiske flyktninger. 12. juli 1977 hadde overvåkningssentralen sendt et skriv til Statens utlendingskontor og fremmedpolitiet, der det ble frarådet å gi eritreere oppholdstillatelse fordi man mente at en rekke søkere tilhørte en organisasjon som hadde utført terrorhandlinger, også i Europa. Det ble videre betvilt hvorvidt eritreere oppfylte betingelsene for å søke om politisk asyl. Høsten 1982 skrev overvåkningssentralen til Statens utlendingskontor at ELF var kjent for terrorvirksomhet og flykapringer både på og utenfor Afrikas Horn. Først sommeren 1983 ble det gjort klart at terroriststempet ikke lenger gjaldt eritreiske flyktninger, og påstandene om flykapringer ble trukket tilbake.⁶⁹⁰

I forkant av utenriksdebatten 27. februar 1979 leverte Solidaritet Norge-Eritrea, i samarbeid med flere av de politiske ungdomsorganisasjonene, en resolusjon med krav om norsk støtte til Eritrea. Hele seks representanter tok eritreaspørsmålet opp i utenriksdebatten.⁶⁹¹ Likevel var solidaritetsbevegelsen lite fornøyd med resultatet. Selv om det var en økende sympati og bevissthet om situasjonen i Eritrea, var det lite faktisk politisk handling, noe en av aktivistene treffende karakteriserte som lammende velvilje.⁶⁹² Denne politiske lammelsen har fra flere hold blitt tilskrevet hensynet til norske interesser og relasjoner til Etiopia. Dette hensynet spilte trolig en viss rolle, men dersom Etiopia var så viktig, hvorfor hadde ikke Norge en standsmessig representasjon i landet?

En fast norsk representasjon i Addis Abeba ble først etablert i 1991.⁶⁹³ Inntil da var diplomatiske forbindelser til Etiopia sideakkreditert fra øvrige norske ambassader, først fra Kairo, og fra 1974 fra Nairobi. Etableringen av en ordentlig representasjon ble jevnlig etterlyst, både fra nordmenn med interesser og/eller residens i Etiopia, og av etiopiske myndigheter. Den til enhver tid stedlige representant for Kirkens Nødhjelp var i en årrekke oppnevnt også som offentlig norsk representant, men denne ordningen ble aldri godkjent av etiopiske myndigheter. Trolig mente man seg avspist, og forholdet ble gjentatte ganger påklaget fra etiopisk hold. Resultatet ble at nordmenn i Etiopia stod uten diplomatisk

---

⁶⁸⁹ UD 25 9/25 bind 4: Klipp fra *Vårt Land* 1. februar 1979.

⁶⁹⁰ UD 25 9/25 bind 7: Klipp fra *Klassekampen* september 1983.

⁶⁹¹ Sivertsen privatarkiv perm SNE 1978 – 80: Artikkelen ”Hva er Solidaritet Norge-Eritrea” i *Eritreanytt* 1979 og *Stortingsforhandlinger* 1978 – 79 7b: Tidende S. side 2450-2517: Forhandlinger i Stortinget nr.158; Utenriksdebatten.

⁶⁹² Sivertsen privatarkiv perm Eritreafronten inkl. Aktivistkomiteen 1986 – 1987: Notat signert Eystein Skjerve, udatert; Norske utspill i Eritreasaken de siste åra.

⁶⁹³ UD 76 8/44 bind 18: Telex til UD fra Addis Abeba datert 5. mai 1992; Ambassaden/representasjonen ut av Kirkens Nødhjelps lokaler.

beskyttelse. Etablering og drift av ambassader er en kostbar affære, og norske interesser i Etiopia var åpenbart ikke store nok til å rettferdiggjøre en slik investering.

Forholdet til Etiopia kan derfor ikke alene bære skylden for manglende norsk interesse for Eritrea fremtil begynnelsen av 1980-tallet. Konfliktens usynlighet på den internasjonale arena er en langt mer trolig forklaring. Flyktningproblemet og den hjemlige opinion bidro til å sette eritreaspørsmålet på norsk politisk dagsorden. Det samme gjorde utviklingen av situasjonen på Afrikas Horn i lys av den kalde krigen.

Internasjonale interesser

I første omgang var det tilsynelatende lokale begivenheter som vendte verdens øyne mot Afrikas Horn. Den etiopiske revolusjonen i 1974 vakte naturlig nok oppsikt, likeledes den videre utviklingen i det Christopher Clapham kaller mobiliseringsfasen, frem til 1978.⁶⁹⁴ Denne fasen innebar konsolidering av revolusjonen gjennom likvidering av den gamle makteliten, radikal omfordeling av jord, og intern maktkamp mellom medlemmene av militærjuntaen. I revolusjonens første fase hadde eritreaspørsmålet blitt forsøkt løst på en fredelig måte, men partene klarte ikke å enes. Haile Selassies krig mot frigjøringsbevegelsen i Eritrea ble derfor videreført med enda større intensitet under *Dergue*'en. Samtidig foregikk det en langvarig og blodig undertrykking av unge opposisjonelle. Den røde terroren utviklet seg fra høsten 1976, og kulminerte i et blodig kaos rundt årsskiftet 1977 – 1978. Forfølgelsene vakte internasjonal avsky, men det som for alvor satte den totale situasjonen i Etiopia på dagsordenen i internasjonale fora, var kampen mellom Somalia og Etiopia om kontrollen over Ogaden i 1977. Årsaken var den kalde krigens underliggende maktkamp om interessesfærer mellom USA og Sovjetunionen.

Hvorfor var Etiopia så strategisk viktig? I korte trekk dreide det seg om forbindelsesåren østover, frakt av olje gjennom Rødehavet og marine rettigheter i Det indiske hav. Striden stod først og fremst mellom de to supermaktene, men interesser og innblanding også fra partene i Midtøsten gjorde bildet mer komplekst.⁶⁹⁵ Som tidligere behandlet i avhandlingen, var etableringen av amerikanske interesser i Etiopia i første rekke knyttet til ønsket om kontroll over oljeutvinning og forsyning. Etter annen verdenskrig etablerte følgende USA en rekke militære baser i Etiopia, i tillegg til å inngå avtaler om våpenassistanse. Den

---

⁶⁹⁴ Clapham 1988: 41.

⁶⁹⁵ UD 25 9/25 bind 4: Innberetning fra den norske ambassaden i Roma, datert 27. desember 1978.

generelle ideen var at den som kontrollerte Etiopia også hadde hegemoniet over Afrikas Horn. Denne holdningen inngikk i en lang politisk tradisjon med Nilens vannmasser og Suezkanalen som strategiske kjernepunkter.⁶⁹⁶

For USA sin del innebar interessen også en israelsk komponent. I henhold til Okbazghi Yohannes hadde Israel siden slutten av 1950-tallet hatt et politisk-militært samarbeid med Etiopia. Det var åpenbart av sammenfallende israelsk, etiopisk og amerikansk interesse å holde den arabisk innflytelsen i regionen i sjakk.⁶⁹⁷ Etiopia var imidlertid gjenstand for sovjetiske interesser også. I 1969 engasjerte Sovjet seg sterkere i området; først i Sudan som følge av Nimeirys maktovertakelse i mai, og så i Somalia da Mohammad Siad Barre tok makten i oktober. Paul B. Henze hevder imidlertid at sovjetiske strateger, til tross for tunge investeringer i Somalia, anerkjente Etiopia som det viktigste område på Afrikas Horn.⁶⁹⁸

Med revolusjonen i Etiopia kom det også til et skifte i Etiopias relasjoner til den kalde krigens fronter. I hvilken grad var dette en prosess styrt av etiopiske politikere? Ifølge Henze er det en myte at Etiopia ble drevet inn i armene på Sovjet på grunn av amerikansk avvisning eller manglende støtte. Snarere tvert om. På tross av det nye regimets klare marxistiske politiske vending, mottok Etiopia en tredjedel av den totale amerikanske militærbistanden i perioden 1953 – 1977 nettopp i de tre første årene etter revolusjonen.⁶⁹⁹ På den annen side var USA egentlig i ferd med å trappe ned den militære virksomheten i Etiopia, en utvikling som hadde startet flere år før revolusjonen. Kagnaw Station i Asmara, som hadde vært en av de viktigste strategiske anleggene i Etiopia, var i ferd med å utspille sin rolle. Den nye satellitteknologien var verken betinget av distanse eller høydeplassing. I 1970 påbegynte USA derfor etableringen av et kommunikasjonscenter på øya Diego Garcia sør for India, en lokalisering uten den samme typen kompliserte politiske implikasjoner som på Afrikas Horn. Senteret på Diego Garcia ble operativt i 1973, hvorpå Kagnaw Station mistet sin betydning for amerikanerne. Etter dette hadde stasjonen først og fremst status for Etiopia, som et symbol på utenlandsk støtte.⁷⁰⁰ Etiopiske myndigheter skal ifølge Henze ikke ha vært informert om at USA planla å legge ned hele stasjonen innen 1978.⁷⁰¹

I konsolideringsfasen etter revolusjonen kan det se ut som Etiopia spilte på begge hestene. Landet fortsatte å ta i mot militær bistand fra USA, samtidig som det ble tatt tydelige

---

⁶⁹⁶ Se blant annet kapittel I: Eritrea – nasjonsbygging.

⁶⁹⁷ Yohannes 1991: 223.

⁶⁹⁸ Henze 1991: 88.

⁶⁹⁹ Henze 1991: 144-145.

⁷⁰⁰ Bell 1973: 39-40.

⁷⁰¹ Henze 1991: 134.

initiativ overfor Sovjetunionen. Det synes selvfølgelig at et regime som proklamerte seg som marxistorientert ville vendte seg mot Sovjet. Er det likevel trolig at også *Dergue*'en ville ha knyttet relasjoner til USA, dersom amerikanerne hadde kommet sterkere på banen? USA var imidlertid ikke nok til stede. Det amerikanske Vietnam-marerittet kulminerte i denne perioden, og amerikanske myndigheter var under sterkt press fra den hjemlige opinionen om å trekke seg ut. I tillegg var USA gjennom to president- og administrasjonsskifter; først Nixons avgang i unåde i 1974, og så fordministrasjonens avvikling i 1977, etter at Jimmy Carter vant valget. Det har vært antatt at USA distanserte seg fra Etiopia på grunn av regimets politiske orientering og den røde terroren. Amerikanske myndigheter fordømte bruddene på menneskerettigheter, men den slags har imidlertid ikke stoppet USA fra å opprettholde både økonomiske og militære forbindelser i andre sammenhenger. Trolig var opprettholdelse av relasjonene til Etiopia ikke øverst på amerikansk dagsorden på denne tiden. Om interessen kunne vært reddet dersom tilbudet hadde vært godt nok, vites ikke. Den etiopiske *Dergue*'en valgte å alliere seg med Sovjetunionen, og i april 1977 ble amerikanere bedt om å legge ned sin virksomhet og forlate landet.⁷⁰² I mai besøkte Mengistu Moskva, hvor han undertegnet en rekke avtaler om samarbeid.⁷⁰³

Etiopia trengte mye militær bistand, og det var antakelig Sovjet villig til å gi i større grad enn amerikanerne. *Dergue*'ens slagord var *Ityopya Tikdem*, et uttrykk som blant annet henviste til et enhetlig Etiopia.⁷⁰⁴ Denne enheten var imidlertid truet på to kanter. I mai 1977 begynte etiopiske myndigheter å stenge utenlandske konsulat i Eritrea, og utviste personalet. Dette skapte bekymring for en mulig ny offensiv mot Eritrea.⁷⁰⁵ Det var derimot uroen i sør som først tok *Dergue*'ens oppmerksomhet. Somalia hadde lenge støttet oppunder irredentismen i den sørlige etiopiske provinsen Ogaden, et område som i likhet med Eritrea var gjenstand for stormaktenes forhandlinger etter andre verdenskrig. Somalias ønske om kontroll over Ogaden ble støttet av Sovjet, som blant annet hadde bistått med militært utstyr. I internasjonale kretser spekulerte man på hvor lenge Sovjet ville være i stand til "[...] å ri to hester som dessuten bites", men selv da Somalia i juli 1977 gikk inn i Ogaden, ble det ingen umiddelbar avklaring.⁷⁰⁶

---

⁷⁰² UD 25 9/25 bind 1: Melding fra ambassaden i Washington, datert 6. mai 1977.

⁷⁰³ UD 25 9/25 bind I: Melding fra den norske delegasjonen til Nato i Brussel, datert 13. mai 1977.

⁷⁰⁴ Ifølge Christopher Clapham kan slagordet *Ityopya Tikdem* oversettes som *Ethiopia First*, se Clapham 1988: 42, mens Paul B. Henze har oversatt det som *Ethiopia United*, se Henze 1991: 137. Det etiopiske militærregimet knyttet slagordet til *hibret sebawinet*, etiopisk sosialisme, og definerte dette som "[...] equality; self-reliance; the dignity of labor; the supremacy of the common good; and the indivisibility of Ethiopian unity", se Ottaway 1978: 63 og Iyob 1995: 117-118.

⁷⁰⁵ UD 25 9/25 bind I: Melding fra den norske delegasjonen til Nato i Brussel, datert 17. mai 1977.

⁷⁰⁶ UD 24 9/25 bind I: Ambassadør i Nairobi R.K. Andresens rapport fra Addis Abeba, datert 30. juni 1977.

Begge land var av interesse, særlig marinestrategisk, men det ble antatt at Etiopia ville vinne kampen om Sovjets gunst, spesielt med tanke på landets sentrale beliggenhet på Afrikas Horn. Det ble da også tilfellet. Forholdet mellom Moskva og Mogadishu ble stadig mer anstrengt, og 13. november 1977 annonserte somaliske myndigheter at de hadde brutt med Sovjet.⁷⁰⁷ I løpet av desember og utover nyåret 1978 gikk Etiopia til motoffensiv, godt støttet av sovjetisk militærmateriell og rådgivere, i tillegg til kubanske troppeforsterkninger. 9. mars 1978 var krigen over, og Ogaden atter under etiopisk kontroll.⁷⁰⁸ Turen var nå kommet til Eritrea.

Etter den mislykkede etiopiske offensiven mot Eritrea i 1976, hadde ELF og EPLF tatt kontrollen over det meste av provinsen med unntak av strategiske punkter som provinshovedstaden Asmara, havnebyen Massawa, og forsyningslinjene derimellom. Mens regjeringsstyrkene var opptatt i Ogaden, tok frigjøringsbevegelsene ytterligere kontroll over Eritrea. I desember 1977 var regjeringens forsyningslinjer sørfra under angrep og Massawa under beleiring. På internasjonalt hold, blant annet italiensk og amerikansk, var det i denne perioden en viss tro på snarlig eritreisk løsrivelse fra Etiopia.⁷⁰⁹ Innen utgangen av sommeren 1978 hadde imidlertid *Dergue*'en gjenvunnet kontrollen over Eritrea, takket være sovjetisk og kubansk militær støtte. ELF stod nærmest utradert tilbake, mens EPLF hadde klart å klore seg fast i fjellene ved Nakfa nord i provinsen.⁷¹⁰

Selv om USA forlot Etiopia våren 1977, ble ikke de diplomatiske forbindelsene avvirket. Med sterkt redusert stab fortsatte den amerikanske ambassaden i Addis Abeba å være operativ. En viss humanitær bistand ble også opprettholdt, og amerikansk bistandspersonell og misjonærer forble i Etiopia. Kun i Eritrea ble amerikansk personell direkte anmodet om å evakuere.⁷¹¹ Selv om relasjonen mellom etiopiske og amerikanske myndigheter var anstrengt, beholdt altså de to land en viss kontakt. Trolig ønsket Etiopia å holde døren på gløtt mot vesten, og USA ventet kanskje på at vinden skulle snu, slik vinder gjerne gjør før eller siden.

---

⁷⁰⁷ UD 25 9/25 bind 2: Britisk *background brief* oversendt fra den norske delegasjonen til Nato i Brussel 20. januar 1978.

⁷⁰⁸ Henze 1991: 150-151.

⁷⁰⁹ UD 25 9/25 bind I: Melding fra ambassaden i Washington, datert 25. august 1977, og UD 25 9/25 bind 2: Rapport fra Roma, datert 12. desember 1977. Den amerikanske hjemmelsmannen mente imidlertid at det var utsikter til borgerkrig i Eritrea etter en eventuell løsrivelse fra Etiopia.

⁷¹⁰ Pedersen 1987: 121.

⁷¹¹ UD 25 9/25 bind I: Melding fra ambassaden i Washington, datert 6. mai 1977. Se også Henze 1991: 146.

Norske interesser

I et samtalenotat foran et møte på politisk nivå mellom Norge og Forbundsrepublikken Tyskland i februar 1978, ble det stadfestet at det fra norsk side var en generell interesse for situasjonen på Afrikas Horn og de internasjonale implikasjonene av utviklingen i området. Det ble samtidig understreket at vestlige land burde innta en lav profil i regionen, støtte arbeidet for en afrikansk løsning på problemene, og unnlate å ta parti. Norske vurderinger var spesielt opptatt av hensynet til Kenya, som per 1976 var den tredje største mottaker av norsk tosidig bistand. Kenya følte seg også truet av somalisk irredentisme, og fra norsk side anså man det følgelig som viktig å ikke støtte Somalia. Videre var det nasjonale interesser å ivareta i Etiopia. Av hensyn til de mange nordmenn som bodde i landet, søkte Utenriksdepartementet å holde utviklingen under løpende observasjon.⁷¹²

Samtidig var det ikke aktuelt for Norge å støtte Etiopia. Som alliert av Sovjet var Etiopia en fiende av Nato. Norske medier og myndigheter var også forferdet over grusomhetene som utspant seg i forbindelse med den røde terroren i perioden frem til 1978. I august 1977 ble norsk personell i Etiopia midlertidig redusert etter anmodning fra Utenriksdepartementet. Selv om Norge på denne tiden ikke hadde bilaterale bistandsavtaler med Etiopia, mottok Etiopia såkalt katastrofebistand fra Norge. Bevilgningene ble utelukkende kanalisert gjennom frivillige organisasjoner som Redd Barna, Kirkens Nødhjelp og Norsk Luthersk Misjonssamband. I årene 1976 – 1977 ble det imidlertid ikke bevilget katastrofebistand til Etiopia.⁷¹³

I 1981 tok etiopiske myndigheter initiativet til en offisiell delegasjonsreise til vesten, først og fremst til de skandinaviske landene. Initiativet ble i første omgang avvist fra norsk side.⁷¹⁴ Svenskene hadde gjentatte ganger stilt seg negativ til lignende forespørsler, men denne gangen så de seg nødt til å ta imot, siden Etiopia tross alt var et av Sveriges hovedsamarbeidsland i bistandssektoren. Da Etiopia på ny fremmet forslag om offisielt besøk, takket også de øvrige skandinaviske landene ja. I Utenriksdepartementet anså man besøket som en mulighet til å fremføre norske synspunkter på menneskerettighetsspørsmål. Det ville dessuten være politisk ønskelig å bidra til å fremme den åpning mot vesten som besøket ble fremstilt å være. Daværende ekspedisjonssjef Tom Vraalsen noterte videre at Norge vanskelig

---

⁷¹² UD 25 9/25 bind 2: Samtalenotat datert 10. februar 1978.

⁷¹³ UD 34 4/44 bind 4: Notat datert 30. april 1981.

⁷¹⁴ UD 34 4/44 bind 4: Notat datert 3. februar 1981.

kunne ”[...] unngå å ta imot delegasjonen etter 2. gangs henvendelse i lys av at svenskene har sagt ja.”⁷¹⁵

Det ble ved flere anledninger tatt opp sensitive spørsmål under delegasjonens besøk. Blant annet ble det spesifikt spurt om skjebnen til den tidligere norske generalkonsulen, Taffara Deguefe, og lederen av Ethiopian Evangelical Church Mekane Yesu, presten Gudina Tumsa og hans kone. Taffara satt fengslet, angivelig for å beskytte ham mot massenes vrede. Gudina var forsvunnet, angivelig kidnappet, og på tomannshånd ble det gjort klart at det ikke nyttet å spørre mer etter hans skjebne. Gudinas kone derimot skulle muligens bli frigitt i nærmeste fremtid.⁷¹⁶ Det ble også reist spørsmål vedrørende nasjonaliseringen av Radio Voice of the Gospel. Den norske kirke, i samarbeid med Det lutherske verdensforbund, var på 1960-tallet initiativtakere til å få etablert en kortbølgesender i Addis Abeba som skulle dekke hele Afrika med nyheter, opplysning og evangelisering. Flere nordmenn hadde vært involvert i dette prosjektet, blant annet Einar Lunde, senere journalist i NRK, og Sigurd Aske, som senere ble generalsekretær for Kirkens Nødhjelp. Etter revolusjonen i Etiopia hadde senderen blitt konfiskert.⁷¹⁷ Den etiopiske delegasjonen henviste til at saken lå til behandling i en egen kompensasjonskomité.⁷¹⁸

Eritreaspørsmålet kom på dagsordenen flere ganger under delegasjonens besøk. Først og fremst ble det spurt etter mulighetene for en fredelig løsning. Utenriksminister Knut Frydenlund gjorde oppmerksom på den sterke interessen for Eritrea i norsk opinion og på Stortinget, og det ble vist til den fredsplanen som EPLF hadde lagt frem i november 1980.⁷¹⁹ Delegasjonen hevdet at Eritrea tradisjonelt var ”part and parcel of Ethiopia”, og at provinsens status følgelig måtte sees i sammenheng med Etiopia som helhet.⁷²⁰ Det kom imidlertid underhånden frem at syv-punkts forslaget var blitt mottatt med interesse av etiopiske myndigheter, men at det ikke var vilje til å forhandle med den eritreiske frigjøringsbevegelsen så lenge den var så fragmentert.⁷²¹ Det er imidlertid trolig at etiopiske myndigheter på dette tidspunktet satset på at Røde Stjerne-kampanjen skulle løse problemet.⁷²²

---

⁷¹⁵ UD 34 4/44 bind 4: Notat datert 23. februar 1981.

⁷¹⁶ UD 25 4/44 bind 12: Notat datert 28. mai 1981; oppsummering av besøket.

⁷¹⁷ UD 34 4/44 bind 4: Brev til UD fra Mellomkirkelig Råd, datert 7. mai 1981.

⁷¹⁸ UD 25 4/44 bind 12: Notat datert 28. mai 1981; referat fra et møte mellom den etiopiske delegasjonen og representanter fra UD, KN og Norad 18. mai 1981.

⁷¹⁹ UD 34 4/44 bind 4: Notat datert 19. mai 1981; referat fra samtale med utenriksministeren 19. mai og Referat fra politiske samtaler i UD 19. mai 1981.

⁷²⁰ UD 34 4/44 bind 4: Referat fra politiske samtaler i UD 19. mai 1981.

⁷²¹ UD 25 4/44 bind 12: Notat datert 28. mai 1981; oppsummering av besøket.

⁷²² Se kapittel V: Organisert solidaritet.

Den etiopiske delegasjonen var på sin side mest opptatt av mulighetene for norsk bistand. Utenriksministeren ga derimot klar beskjed om at Etiopia på det tidspunktet ikke kunne gjøres til et hovedsamarbeidsland, og henviste til prinsippene for norsk bistand.⁷²³ Utenriksministeren siktet trolig til det såkalte konsentrasjonsprinsippet, en ledende retningslinje for norsk utviklingssamarbeid i 1970- og 1980-årene, hvor noen få land innenfor et begrenset antall regioner ble valgt som såkalt hovedsamarbeidsland.⁷²⁴ Frydenlund påpekte imidlertid at Norge ville fortsette den relativt betydelige bistanden til Etiopia gjennom frivillige organisasjoner.

Delegasjonen var likevel svært misfornøyd med besøket, både med hensyn til mottakelse og resultat. Mengistus direkte budskap til Kong Olav V hadde ikke blitt overlevert, siden delegasjonen ikke hadde fått treffe verken konge eller statsminister. Det ble også meddelt irritasjon over at det fra norsk side hadde blitt lagt så stor vekt på menneskerettigheter og interne etiopiske anliggender, som blant annet eritreaspørsmålet.⁷²⁵ En av delegasjonens representanter uttrykte underhånden særlig bekymring for mangelen på konkrete resultater i form av bistand. Det var første gang en etiopisk regjeringsdelegasjon besøkte vesten siden 1974, og representanten fryktet at den øst-vennlige delen av den politiske ledelsen ville styrke sin posisjon dersom delegasjonen vendte tomhendt tilbake.⁷²⁶ Sovjetunionen bidro i liten grad med humanitær bistand, og Etiopia hadde per 1981 opparbeidet seg en gjeld til Sovjet på over 25 milliarder norske kroner, hovedsakelig for våpenleveranser. Delegasjonsreisen kan derfor synes som et direkte frieri til vesten for ytterligere bistand.⁷²⁷

I tråd med ambivalensen i forholdet til Etiopia, hadde situasjonen i Eritrea kommet stadig sterkere på banen. Utviklingen på Afrikas Horn, kombinert med flyktningproblemet og et økende press i opinionen, fikk norske myndigheter til å anerkjenne eritreaspørsmålet som et reelt problem. Det var imidlertid liten vilje til politisk støtte. Norsk offentlig støtte til Eritrea skulle utelukkende være av humanitær karakter. Likevel ble eritreaspørsmålet et anliggende for Utenriksdepartementet, og ikke for Norad/Departementet for utviklingshjelp. Dette ble begrunnet med at man vurderte den prekære situasjonen for sivilbefolkningen i området som

---

⁷²³ UD 34 4/44 bind 4: Notat datert 19. mai 1981; referat fra samtale med utenriksministeren 19. mai.

⁷²⁴ Ruud og Kjerland 2003: 229.

⁷²⁵ UD 25 4/44 bind 12: Notat datert 28. mai 1981; oppsummering av besøket.

⁷²⁶ UD 34 4/44 bind 4: Notat datert 28. mai 1981; referat fra fortrolig samtale på Hotel Scandinavia 19. mai.

⁷²⁷ UD 34 4/44 bind 4: Bakgrunnsnotat i forbindelse med den etiopiske regjeringsdelegasjonens besøk 18. – 19. mai 1981.

en følge av krigføring snarere enn naturkatastrofer.⁷²⁸ Det politiske elementet har dermed vært betydelig nok til at bistand til Eritrea ble ansett som et utenrikspolitisk anliggende. Fordekt kanalisering av bistand til en frigjøringsbevegelse var trolig av en så vidt sensitiv karakter at det var nødvendig å kontrollere det i samsvar med øvrige interesser og politiske hensyn.

Eritreaspørsmålet ble likevel gjenstand for en viss politisk behandling på offentlig nivå. Som nevnt ble det ved flere anledninger reist spørsmål i Stortinget, både i spørretimen og under utenriksdebatten, om Norges syn på situasjonen i Eritrea, og om norske myndigheters behandling av eritreiske flyktninger. En gjenganger var kravet om at Norge skulle ta initiativet til å ta opp eritreaspørsmålet i FN. Hovedargumentet var at Norge hadde et spesielt ansvar på bakgrunn av norsk deltakelse og holdning i FN-kommisjonen i 1950.

Som nevnt, fikk saken spesielt oppmerksomhet under utenriksdebatten 27. februar 1979.⁷²⁹ Eritreaspørsmålet ble først adressert i utenriksministerens redegjørelse. I den følgende debatten tok seks av stortingsrepresentantene opp tråden: Kristelig Folkepartis Per Johnsen henviste til den voksende opinionen for å bringe saken inn for FN, og oppfordret særlig til å ta de politiske ungdomsorganisasjonenes felles opprop alvorlig. Både Venstres Odd Einar Dørum og SVs Stein Ørnøy trakk paralleller til vietnamkrigen, og påpekte at det var like nødvendig å fordømme Sovjets krigføring i Eritrea, som Norge i sin tid hadde tatt avstand fra USAs engasjement i Vietnam. Senterpartiets Johan J. Jakobsen mente Norge burde se det som en hovedoppgave å gi folket i Eritrea politisk, moralsk og humanitær støtte. Arbeiderpartiets Kjell Bohlin og Kristelig Folkepartis parlamentariske leder Lars Korvald, som for øvrig også var leder av utenrikskomiteen på det tidspunktet, tok begge til orde for at eritreaspørsmålet ikke kunne feies under teppet som et indre anliggende. Korvald viste i den anledning til at konflikten hadde sitt utspring i at Etiopia ved annekteringen av Eritrea i 1962 hadde brutt nettopp et FN-vedtak.

Fra norsk utenriksledelses side ble det fastholdt at konflikter på det afrikanske kontinent burde løses av de afrikanske stater selv.⁷³⁰ Det var derfor nødvendig å innhente opplysninger om hvordan saken stilte seg innenfor Organisation of African Unity. I forkant av Norges medlemskap i Sikkerhetsrådet ble det sendt ut en anmodning til de norske ambassadene i Roma og Nairobi, og til den norske delegasjonen til Nato i Brussel om å utarbeide bakgrunnsinformasjon om situasjonen på Afrikas Horn. Det ble særlig bedt om å

---

⁷²⁸ NoFo boks 196225 mappe 1989 825-NA-01-6-2 Nødhjelpssøknader/korrespondanse NoFo/Dep: Brev fra UD til NoFo, datert 28. desember 1988.

⁷²⁹ *Stortingsforhandlinger* 1978 – 79 7b: Tidende S. side 2450-2517; Forhandlinger i Stortinget nr.158; Utenriksdebatten.

⁷³⁰ UD 25 9/25 bind 4: Klipp fra *Vårt Land*, 31. januar 1979.

undersøke eventuelle muligheter for en fredelig forhandlingsløsning på konflikten i henholdsvis Eritrea og Ogaden.⁷³¹

Til tross for stadig lobbyvirksomhet fra den eritreiske frigjøringsfrontens side, var det etterhvert åpenbart at det ikke ville komme noe initiativ til å løse eritreakonflikten fra Organisation of African Unity. Daværende generalsekretær for OAU, William Eteki M'Boumoua, uttalte at man først måtte avklare spørsmålet om Eritrea var en del av Etiopia. Enn så lenge ville saken bli betraktet som et internt anliggende. Jørgen Siegumfeldt har tolket dette som et uttrykk for at OAU ikke engang ville anerkjenne at det fantes et eritreaproblem.⁷³² Årsaken var angivelig organisasjonens to kolliderende prinsipper; folkets rett til selvbestemmelse kontra opprettholdelsen av kolonitidens geografiske grenser. Det første prinsippet var ideelt og i tråd med FN-erklæringen. Det andre var av mer pragmatisk karakter, og tenderte til å utligne det første. Ifølge Ruth Iyob var det nettopp denne vekten på statsgrensers ukrenkelighet versus folkets rettigheter, som i første rekke skilte OAU fra FN.⁷³³

Situasjonen på Afrikas Horn var i særstilling. Eritrea ble opprettet som en italiensk koloni i 1890, og kolonistatusen ble fremholdt inntil Eritrea ble føderert med Etiopia ved FN-resolusjon i 1950. Etiopias innlemmelse av Eritrea som provins i 1962 var dermed et brudd på FN-resolusjonen. Slike argument falt likevel mot døve ører i OAU. Satt opp mot det eritreiske kravet om selvbestemmelsesrett, ble Etiopias rett til territoriell integritet stående sterkest. Trolig skyldtes dette først og fremst en generell frykt for separatisme, fordi en eventuell støtte til eritreiske løsrivelse kunne gi presedens for lignende tilfeller. På bakgrunn av den manglende støtten fra afrikansk side, konkluderte man på norsk side med at det ikke ville tjene saken å bringe eritreaspørsmålet inn for FN. Uten sikkerhet for et flertall for å ta saken opp til behandling, ville det mest sannsynlig resultere i et betydelig nederlag for den eritreiske frigjøringsbevegelsen.⁷³⁴

På begynnelsen av 1980-tallet hadde det etablert seg følgende offentlig norsk syn på eritreaspørsmålet: Konflikten burde i første omgang søkes løst innenfor rammen av Organisation of African Unity, og fra norsk side ville man støtte alle konstruktive tiltak som tok sikte på fredelige forhandlingsløsninger. Inntil videre satset myndighetene på fortsatt humanitær bistand via nasjonale og internasjonale hjelpeorganisasjoner.⁷³⁵

---

⁷³¹ UD 25 9/25 bind 4: Gjenpart av telegram, datert 12. desember 1978.

⁷³² Siegumfeldt 1979: 119 og 126.

⁷³³ Iyob 1995: 38-39.

⁷³⁴ UD 25 9/25 bind 6: Vedlegg til notat datert 7. februar 1980.

⁷³⁵ UD 25 4/44 bind 12: Bakgrunns- og samtalenotat datert 14. mai 1981.

Proklameringen av støtte til en eventuell behandling av konflikten innenfor OAU var i tråd med internasjonalt anerkjente folkerettslige prinsipper. Norske myndigheters positive innstilling til EPLFs fredsplan var derimot litt mer oppsiktsvekkende. Denne innstillingen ble blant annet fremholdt av daværende utenriksminister Knut Frydenlund, på direkte spørsmål fra Jakob Aano i Stortinget 25. februar 1981.⁷³⁶ Planen bestod av syv punkter og hadde blitt lansert 23. november 1980. Forslaget gikk ut på at det skulle innføres våpenhvile, og at eritreerne selv etter en viss tid skulle få avgjøre provinsens videre skjebne gjennom en folkeavstemming. Planen hadde blitt overlevert etiopiske myndigheter gjennom Sudans president Nimeiry, men avstedkom ingen endringer i situasjonen.⁷³⁷

En holdning i endring

I en påtegning på et notat til utenriksministeren i april 1983, påpekes det at det kunne være politisk gunstig med humanitær bistand til Etiopia. Landet syntes i senere tid å ha åpnet seg mer mot vest, en mulighet som burde utnyttes som et forsøk på å redusere Etiopias avhengighet av Sovjetunionen, og forhåpentlig påvirke til en mindre pro-sovjetisk holdning.⁷³⁸ Dette var i tråd med amerikanske interesser, som også tok sikte på å minske sovjetisk innflytelse på Afrikas Horn. På et ekspertmøte om Afrika i regi av Nato i september 1982, kom det frem at USA så på konflikten i Eritrea som en av årsakene til vedvarende etiopisk avhengighet av sovjetisk og kubansk militær bistand. På samme grunnlag hadde USA støttet Somalia med våpen under den etiopiske offensiven sommeren 1982. Ifølge den amerikanske deltakeren på ekspertmøtet, hadde Somalia fått tilstrekkelig til å kunne forsvare seg, men leveransene var av en slik karakter at landet ikke ville bli fristet til "[...] eventyr på egen hånd".⁷³⁹

Utover 1980-tallet ble det klart at Mengistu ikke kom til å falle med det første, og at hans regime ville forbli under sovjetisk innflytelse. De politiske og diplomatiske relasjonene mellom Etiopia og USA var anstrengte, men Etiopia mottok likevel store mengder amerikansk bistand. Reaganadministrasjonen hevdet å ha valgt en pragmatisk linje i henhold til mottoet "We do not play politics with food".⁷⁴⁰ I lys av tidligere fremkomne vurderinger, var trolig

---

⁷³⁶ *Stortingsforhandlinger* 1980 – 81 7b: Tidende S. side 2598: Spørretime spm. 1.

⁷³⁷ UD 25 9/25 bind 6: Brev fra EPLF til daværende statsminister Oddvar Nordli datert 25. desember 1980. Se også UD 25 4/44 bind 12: Bakgrunns- og samtalenotat datert 14. mai 1981.

⁷³⁸ UD 76 8/44 bind 5: Påtegning datert 12. april 1983 på et notat til utenriksministeren datert 12. april 1983.

⁷³⁹ UD 25 9/25 bind 7: Bakgrunnsnotat datert 19. oktober 1982.

⁷⁴⁰ UD 76 8/44 bind 8: Innkommet melding fra ambassaden i Washinton datert 15. november 1984.

amerikansk, så vel som øvrig vestlig humanitær bistand til Etiopia, like mye et ønske om å holde foten i dørsprekken. Samtidig var det nettopp i perioden rundt 1984 at vestens øyne for alvor ble rettet mot Etiopia. Tørke- og hungerskatastrofen i Sahelområdet fikk mye si for vestlig opinion i forhold til Etiopia og de to nordlige provinsene Tigray og Eritrea, blant annet gjennom tiltak som Band- og Live Aid

Norske holdninger gjennomgikk også en endring utover 1980-tallet. Det offentlige – *frontstage* – synet på eritreaspørsmålet forble rimelig statisk gjennom hele perioden frem til frigjøringen i 1991. *Backstage* var det imidlertid mulig å spore en økende entusiasme og interesse for den eritreiske frigjøringskampen. Forundersøkelsene som ble foretatt i forbindelse med Norges medlemskap i Sikkerhetsrådet i perioden 1979 – 1980, frarådet å bringe eritreaspørsmålet inn for FN. Dersom saken likevel skulle komme opp, ble det fra norsk side vurdert som rimelig å ta utgangspunkt i FN-resolusjon 390 (V) fra 1950, som fastslo at Eritrea skulle være en autonom enhet i føderasjon med Etiopia, og forsøke å tilpasse denne til resolusjon 1514 (XV), den såkalte Kolonierklæringen fra 1960.⁷⁴¹ Denne kunngjorde koloniserte folk sin rett til selvbestemmelse og frigjøring, uavhengig av politisk, økonomisk og sosial infrastruktur. Punkt seks understreket imidlertid at ethvert forsøk på delvis eller fullstendig oppsplitting av nasjonal enhet eller territoriell integritet var inkompatibelt med prinsippene i FN-erklæringen.⁷⁴²

Deri lå kjernen til eritreaspørsmålet. I både afrikanske og øvrige internasjonale fora syntes Eritreas forhold til Etiopia å få forrang fremfor landets historie som italiensk koloni. Den norske vurderingen fra 1979 – 1980 erkjente at det hadde vokst frem en eritreisk nasjonal identitet som følge av italiensk kolonisering, og at samhørigheten med Etiopia for en stor del var skapt ved etiopisk maktanvendelse overfor Eritrea. Samtidig ble det understreket at en opprettholdelse av etiopisk territoriell integritet ville være den eneste akseptable løsningen for de afrikanske statene. Det ble også påpekt at et selvstendig Eritrea kunne resultere i en arabisk dominert stat under sovjetisk innflytelse, noe som trolig var vestens største bekymring i denne sammenhengen.⁷⁴³ Utover 1980-tallet ser det derimot ut som gehøret for den eritreiske frigjøringsbevegelsens argumenter økte på bakrommet – *backstage* – i norsk utenrikspolitikk. Særlig manifesterte dette seg i myndighetenes bestrebelser for å få til en fredelig løsning

---

⁷⁴¹ UD 25 9/25 bind 5: Notat om Afrikas Horn i forbindelse med norsk medlemskap i FN's sikkerhetsråd 1979 – 1980: 32.

⁷⁴² <http://www.un.org/documents/ga/res/15/ares15.htm>: Resolution 1514 (XV) fra 1960: Declaration on the granting of independence to colonial countries and peoples, General Assembly – Fifteenth Session. Sist besøkt 4. juli 2006.

⁷⁴³ UD 25 9/25 bind 5: Notat om Afrikas Horn i forbindelse med Norsk medlemskap i FN's sikkerhetsråd 1979 – 1980: 33.

mellom partene. Norsk rolle og initiativ til mekling mellom Etiopia og Eritrea vil bli nærmere behandlet i neste delkapittel.

Det var flere faktorer som bidro til å sette eritreernes situasjon tydeligere på dagsordenen. For det første var det påtrykket fra eritreerne selv. Som behandlet i kapittel VI, var eritreiske flyktinger i Norge aktive pådrivere for solidaritets- og informasjonsarbeid, overfor både opinion og myndigheter. I tillegg var representanter fra de forskjellige eritreiske frigjøringsfraksjonene og de respektive humanitære avdelingene hyppige gjester både i Norad/Departementet for utviklingshjelp og Utenriksdepartementet, hvor de fikk anledning til å diskutere situasjonen. Ved flere anledninger hadde eritreiske representanter også samtaler og møter med norske representanter ved ambassader og andre såkalte utekontorer. Eritreernes hovedargument for norsk støtte var det angivelige ansvar Norge hadde for Eritreas skjebne gjennom deltakelsen i FN-kommisjonen i 1950. Som nevnt ble dette argumentet også brukt av norske aktivister og politikere, både på grasrotnivå, i media og på Stortinget.

Norske aktivister forsøkte jevnlig å utøve press på myndighetene, og Utenriksdepartementet anerkjente på et tidlig stadium at det var en økt opinion for eritreernes sak.⁷⁴⁴ Gjennom hele perioden frem til krigens slutt i 1991, mottok norske myndigheter diverse skriv fra interesserte parter. Solidaritetsbevegelsen var selvfølgelig en spesielt aktiv meddeler av informasjon og oppfordring til støtte av frigjøringsbevegelsen, men det kom også spørsmål, opprop og resolusjoner fra grupper innen fagbevegelsen og de politiske ungdomsorganisasjonene.

Enkelte politiske partier kom også med skriftlige henstillinger. Blant annet oppfordret både Arbeiderpartiet og Kristelig Folkepart til norsk støtte av EPLFs fredsplan.⁷⁴⁵ I tillegg kom det brev fra enkeltpersoner som av forskjellige årsaker hadde spørsmål eller formeninger om norsk politikk overfor Etiopia og Eritrea, som for eksempel lærere og barn som jobbet med problematikken i skolesammenheng. En del av denne typen henvendelser ble mottatt på uforpliktende grunnlag som informasjon og meningsytring. De fleste ble imidlertid besvart av Utenriksdepartementet, særlig dersom henvendelsen inneholdt direkte spørsmål. Andre ble igjen henvist til øvrige informasjonskanaler. For eksempel fikk en henvendelse fra AKP (m-l) en påtegning som sa at Utenriksdepartementet ikke burde innlede en korrespondanse med

---

⁷⁴⁴ UD 25 9/25 bind 3: Notat i forkant av Natos toppmøte i Washington, datert 12. mai 1978.

⁷⁴⁵ UD 25 9/25 bind 13: Sak vedrørende artikkel i *Washington Post*, datert 30. mai 1990, og UD 25 9/25 bind 6: Melding fra Kristelig Folkepartis sentralstyre datert 3. februar 1981.

AKP (m-l), siden utenriksministeren kom til å berøre den aktuelle problematikken i Stortingets spørretime få dager senere.⁷⁴⁶

Som vist i forrige kapittel, utgjorde Operasjons Dagsverk i 1987 et viktig bidrag. Arrangementet bidro i første rekke til generell informasjon og blest om Eritrea, noe som ytterligere økte norsk opinion i favør av frigjøringsbevegelsen. Samtidig førte Operasjon Dagsverk til en spredning av solidaritetsbevegelsens nedslagsfelt. Fra å være hovedsakelig et venstrepolitisk fenomen, ble interessen for Eritrea i større grad en tverrpolitisk agenda. Arrangementet var også av en slik dimensjon at det berørte myndigheter på relativt høyt nivå, både i Norge og innenfor EPLF. I forbindelse med avviklingen av Internasjonal Uke, ble for eksempel en delegasjon bestående av representanter for EPLF og Eritrean Relief Association mottatt i Utenriksdepartementet. En slik mottakelse var som nevnt ikke en sjeldenhet, men denne gangen var Woldeab Woldemariam en av deltakerne. Woldeab hadde vært aktiv for frigjøring av Eritrea helt siden 1930-tallet, og er ofte referert til som den eritreiske motstandsbevegelsens far.⁷⁴⁷ I sakens anledning var også Osman Saleh med, som var medlem av EPLFs sentralkomité og EPLFs fungerende undervisningsminister.

Det sterkeste inntaket til informasjon og meningsføring var likevel de norske frivillige hjelpeorganisasjonene som var involvert i Eritrea. Kirkens Nødhjelp, Redd Barna, Norsk Folkehjelp, Utviklingsfondet, og etterhvert også Norges Røde Kors, var store organisasjoner som samarbeidet til dels tett med både Norad/Departementet for utviklingshjelp og Utenriksdepartementet. Organisasjonenes arbeid, og støtten fra Utenriksdepartementet og Norad/Departementet for utviklingshjelp, økte betraktelig utover 1980-tallet, i forbindelse med den store tørkekatastrofen som rammet området omkring Sahel og Afrikas Horn. Mye av denne støtten kom over SSE-bevilgningen, Norad/Departementet for utviklingshjelps Sahel-Sudan-Etiopia program, som ble etablert i 1985 på bakgrunn av tørken.⁷⁴⁸ Tørken førte også til norsk humanitær støtte til områder kontrollert av andre frigjøringsfronter i Etiopia. Kirkens Nødhjelp fikk tilsagn om støtte fra Utenriksdepartementet til bistand inn i Tigray første gang i desember 1982.⁷⁴⁹ Siden ble det bevilget støtte også til Oromo Liberation Front. Opinionsen var derimot mest opptatt av henholdsvis EPLF og Tigray People's Liberation Front. OLF

---

⁷⁴⁶ UD 76 8/44 bind 16: Påtegning på brev fra AKP (m-l) datert 1. mars 1990.

⁷⁴⁷ UD 25 9/25 bind 8: Notat datert 30. oktober 1987; referat fra møte med eritreiske delegasjon i UD 22. oktober 1987 og 25 9/25 bind 5: Notat datert 16. desember 1979; samtale med Woldeab Woldemariam i Cairo 7. desember 1979.

⁷⁴⁸ NOFO 1995 33-ERI-02.5 Evaluering/sektorgjennomganger: Evaluation of the Sahel-Sudan-Ethiopia Program 1986 – 90.

⁷⁴⁹ UD 76 8/44 bind 5: Notat til regionalenheten for Afrika datert 10. desember 1982.

lyktes ikke å fremme sin sak på samme måte som de to andre, verken overfor myndighetene, media eller det norske solidaritetsmiljøet.

Selv om norsk støtte økte utover 1980-tallet, manglet det ikke på kritiske røster, både når det gjaldt den humanitære bistanden og politisk sympati. Et av de viktigste ankepunktene var det problematiske ved distribusjon av mat i et krigsområde. Allerede i 1978 påpekte daværende ambassadør i Kenya, R.K. Andresen, som også var sideakkreditert til Etiopia, at bistanden bidro til å forlenge krigen og dermed forverret den ulykkelige situasjonen for sivilbefolkningen.⁷⁵⁰ Likeledes stilte spesialrådgiver i nødhjelps- og flyktningsaker, ambassadør Knut Thommesen, seg tvilende til fortsatt støtte til Kirkens Nødhjelps forsyninger inn i Eritrea fra Sudan. Selv om hjelpen ble kanalisert gjennom de humanitære avdelingene ERA og ERCCS, oppfattet Thommesen denne typen bistand som en klar stillingstagen for frigjøringsbevegelsene, og så helst at sivilbefolkningen i Eritrea mottok hjelp i samarbeid med etiopiske organisasjoner. Påtegninger på det samme notatet viste at det var flere som bifalt denne holdningen. Blant annet ble hensynet til Norges fremtidige forhold til Etiopia fremhevet, både med tanke den norske misjonsvirksomheten og den videre bistanden til øvrige provinser.⁷⁵¹

Denne typen betenkeligheter fulgte vurderingen av bistand til både Eritrea og Etiopia gjennom hele krigsperioden. Likeledes ble det reist tvil om det reelle behovet for mat i området. Både i norske og internasjonale medier kom det jevnlig påstander om feildistribusjon av både egne og tilførte forsyninger. I Etiopia ble distribusjonsproblemet tillagt både politiske og praktiske årsaker. De storstilte hjelpeaksjonene som kom i gang i 1984, støtte på store problemer da det viste seg at de etiopiske havneanleggene og den øvrige infrastrukturen ikke hadde kapasitet til å ta unna forsyningene.⁷⁵² De samme problemene ble belyst i en rapport fra ambassadør R.K. Andresen i 1978. Totalt sett var det nok mat i landet, men det skortet alvorlig på transportkapasiteten. I havnebyen Assab skulle det ligge korn og andre livsnødvendigheter på lagerplasser åpne for vær, vind og ymse skadedyr, mens skip lå i kø for å losse ytterligere forsyninger. I tillegg til den mangelfulle infrastrukturen, understreket Andresen problemet med at militære forsyninger ble prioritert.⁷⁵³ I et brev til Redd Barna i 1981, påpekte likeledes unionen for oromstudenter i Europa at nøden i Etiopia ikke bare var et resultat av tørke og feilslåtte avlinger. Situasjonen var like mye et resultat av regimets undertrykkende politikk og manglende vilje til å sørge for sivilbefolkningen. I henhold til

---

⁷⁵⁰ UD 76 8/44 bind 2: Notat fra ambassadør R.K. Andresen datert 30. juni 1978.

⁷⁵¹ UD 76 8/44 bind 3: Notat til politisk avdeling undertegnet Knut Thommesen, datert 28. februar 1979.

⁷⁵² UD 25 4/44 bind 13: Innkommet melding fra ambassaden i Washinton datert 15. november 1984.

⁷⁵³ UD 25 9/25 bind 3: Rapport fra ambassadør R.K. Andresen, Addis Abeba 5. april 1978.

studentene frigjorde internasjonal bistand regimet fra dets ansvar, og virket bare til å smøre den etiopiske krigsmaskinen.⁷⁵⁴

I den innledende fasen av de vestlige hjelpeaksjonene til Afrikas Horn rundt årsskiftet 1984 – 1984, var det en rekke lignende kritiske innlegg i media vedrørende situasjonen i Etiopia. Blant annet kom det reaksjoner på etiopisk eksport av kjøtt til Egypt, myndighetenes prioritering av militære leveranser, og beslagleggelsen av en australsk skipslast med 600 tonn hvete.⁷⁵⁵ En representant for Oxfam Kanada, David Callagher, påpekte imidlertid at de tørkerammende afrikanske landene var fanget i en gjeldsfelle, og derfor måtte opprettholde eksport for å sikre utenlandsk valuta.⁷⁵⁶ Den norske generalkonsul og stedlig representant for Kirkens Nødhjelp i Addis Abeba, Haraldur Olavsson, forsvarte også de etiopiske myndighetenes handlinger, og avviste påstandene om opphopning av forsyninger og misbruk av bistand. Han hevdet også at den nevnte australske skipslasten med hvete ble beslaglagt fordi deler av forsendelsen var øremerket for de frontkontrollerte områdene. Olavsson uttrykte forståelse for at etiopiske myndigheter ikke tolererte et slikt forsøk på å forsyne begge parter i en væpnet konflikt på samme kjøp.⁷⁵⁷ Med lang fartstid som misjonær og bistandsarbeider i Etiopia hadde Olavsson god kjennskap til forholdene, men hans forsvar av myndighetenes bestrebelser for å avhjelpe befolkningens nød møtte skarp kritikk i norske medier. Kirkens Nødhjelp gikk imidlertid ut og støttet Olavsson offentlig, og understreket at KN hadde full tillitt til ham som leder av organisasjonens etiopiaprogram.⁷⁵⁸

I 1990 hevdet en artikkel i avisen New York Times at FN stilltiende aksepterte at den etiopiske regjering tildelte matvarebistand til militære styrker. Angivelig håpet FN at en slik aksept skulle medføre tillatelse til å forsyne sivilbefolkningen også på motstandsbevegelsens side, der langt de fleste av de tørkerammede befant seg.⁷⁵⁹ Den bistanden som kom frigjøringsfrontene til gode, ser ikke ut til å ha blitt kritisert like sterkt. Etter en reise ved årsskiftet 1985 – 1986, rapporterte lederen for Medisinernes Eritrea Aksjon, Per Nordtvedt, at hjelpen som ble distribuert gjennom Eritrean Relief Association sikret EPLF en enorm popularitet og oppslutning.⁷⁶⁰ Så lenge forsyningene ikke ble gitt direkte til frontenes

---

⁷⁵⁴ UD 76 8/44 bind 4: Memorandum til Norges Redd Barna fra Union of Oromo Students in Europe, datert 12. mai 1981.

⁷⁵⁵ N.N. Avisklippsamling: *Aftenposten* leder 18. januar 1985, blant andre.

⁷⁵⁶ N.N. Avisklippsamling: *The Observer* 7. oktober 1984.

⁷⁵⁷ N.N. Avisklippsamling: *Aftenposten* 26. november 1984 og 13. februar 1985, og *Stavanger Aftenblad* 21. januar 1985.

⁷⁵⁸ N.N. Avisklippsamling: *Aftenposten* 3. mai 1985.

⁷⁵⁹ UD 76 8/44 bind 16: Telefax fra FN-delegasjonen, New York datert 16. februar 1990.

⁷⁶⁰ UD 76 8/44 bind 10: Reiserapport fra Eritrea 29. desember 1984 – 22. februar 1985 av Per Nordtvedt, leder for MEA.

væpnede styrker, syntes imidlertid den politiske støtten bistanden representerte å være akseptabel for givene. Snarere var det en tendens, både i media og i Utenriksdepartementets dokumenter, til å beskrive situasjonen som om EPLF klarte det myndighetene i Addis Abeba ikke klarte; å sørge for sivilbefolkningen.

Holdningen til både Etiopia og Eritrea blant norske myndigheter hadde undertoner som kan tilskrives dypstrukturene i vestens forhold til Afrika. Ordlyden i enkelte referater fra kontakt med etiopiske myndigheter rundt 1980-tallet, var preget av overbærenhet og tilløp til arroganse. Etter møter i det etiopiske utenriksministeriet i 1977, rapporterte den norske ambassadøren at "[...] med utelatelser av skjellsordene i omtalen av ledere for naboland, bruken av sterke adjektiver og tildels demagogiske vendinger kan uttalelsene oppsummeres slik [...]".⁷⁶¹ I 1981 uttalte ambassadøren seg om en gjensidig forsvarspakt inngått mellom presidentene for Syd-Jemen, Libya og Etiopia. At en slik avtale kunne inngås direkte, uten først å forelegges de respektive nasjonalforsamlinger "[...] forbauser vel ikke lenger etter noen års opphold i Afrika. Likevel – refleksjoner i den retning melder seg fortsatt. Kan den tanke ha meldt seg for partene at hvis det virkelig skulle bli alvor, vil det alltid være mulig å vri seg unna under et eller flere påskudd – det er jo bare et papir?"⁷⁶² Likeledes vitner rapporter fra møter med representanter fra den eritreiske frigjøringsbevegelsen om tilbakeholdenhet og skepsis fra norsk side. Til dels store forskjeller i både politisk diskurs og praksis bidro trolig til norske myndigheters tendens til å nedvurdere sine afrikanske kolleger.

Et av hovedproblemene ved den eritreiske frigjøringsbevegelsen var dens innfløkte fraksjonering. Bevegelsens mest kjente pioner, Woldeab Woldemariam, uttrykte i 1979 sterk skuffelse over splittelsen. Han gav de interne stridighetene skylden for at det ikke hadde lyktes å løsrive Eritrea fra Etiopia, selv ikke da frigjøringsbevegelsen i 1977 – 1978 kontrollerte 95 prosent av provinsen.⁷⁶³ Fraksjoneringen representerte også et stort problem i forholdet til det internasjonale samfunn. Den stadige rivaliseringen reduserte kraftig frigjøringsbevegelsens troverdighet overfor potensielle støttespillere. Situasjonen var spesielt frustrerende for donorer, fordi de forskjellige fraksjonene opererte med hver sin humanitære hjelpeorganisasjon. Norske myndigheter oppfordret gjentatte ganger under besøk av representanter til samordning av det interne mottaker- og distribusjonsapparatet, men selv om de to største fraksjonene, ELF og EPLF, samarbeidet i en kort periode i siste halvdel av 1970-årene, medførte dette ingen sammenslåing av hjelpeavdelingene.

---

⁷⁶¹ UD 25 9/25 bind 1: Rapport fra Addis Abeba, p.t. Nairobi, datert 30. juni 1977.

⁷⁶² UD 25 4/44 bind 12: Melding fra Addis Abeba, p.t. Nairobi, datert 7. september 1981.

⁷⁶³ UD 25 9/25 bind 5: Notat datert 16. desember 1979; rapport fra samtale med Woldeab Woldemariam i Cairo 7. desember 1979.

Etter en reise i Eritrea i desember 1980, rapporterte Øystein Stabrun at ELF var så vidt marginalisert i forhold til EPLF at det var grunn til å revurdere fordelingsnøkkelen av bistanden.⁷⁶⁴ Norsk humanitær støtte til den eritreiske frigjøringsbevegelsen hadde vært gitt under den forutsetning at den skulle deles 50/50 mellom de to dominerende fraksjonene. Selv om grunnlaget for denne fordelingen smuldret bort, kviet Utenriksdepartementet seg lenge for å endre fordelingsnøkkelen, fordi det kunne oppfattes som en politisk handling. Fra begynnelsen av 1980-tallet ble det imidlertid klart at EPLF var den mest levedyktige og dominerende, og fra 1981 var de øvrige fraksjonene i hovedsak fordrevet fra de frontkontrollerte områdene. Det opprinnelige ELF hadde i 1970 delt seg i tre; ELF, Sabbe-gruppen og det som etterhvert ble EPLF. Etter utdrivelsen fra Eritrea splittet ELF i ytterligere tre grupper, som igjen inngikk i ulike konstellasjoner med Sabbe-gruppens to fraksjoner. Per 1982 var situasjonen den at EPLF, med hjelpeorganisasjonen ERA, rådde grunnen alene i Eritrea. I tillegg var det fem mindre aktive fraksjoner i eksil, hvorav tre av dem opererte med egne fraksjoner utgått av hjelpeorganisasjonen Eritrean Red Cross and Crescent Society.⁷⁶⁵

Konfrontert med et såpass uoversiktlig politisk og organisatorisk bilde, er det ikke bemerkelsesverdig at den humanitære innsatsen etterhvert konsentrerte seg om ERA. De øvrige fraksjonene protesterte naturlig nok mot å bli avskrevet, og norske myndigheter fortsatte å ta imot representanter på besøk. I februar 1983 påpekte Kirkens Nødhjelps representant i Khartoum i et rundskriv til medlemsorganisasjonene i Emergency Relief Desk at ELF og ERCCS ikke lenger eksisterte, men var gått i oppløsning i rivaliserende fraksjoner. Da en av fraksjonene i møte med Utenriksdepartementet siden påklaget dette utsagnet, gikk nødhjelpsenheten i rette med KN, som beklaget det hele sterkt.⁷⁶⁶ Det var viktig å opprettholde en upartisk linje, selv om norsk støtte i praksis gikk til ERA, og dermed EPLF.

Som behandlet i kapittel IV, var det en tendensiøs holdning i favør av EPLF blant representanter for Kirkens Nødhjelp som jobbet med Eritrea. Dan Taxbro, freelance journalist og filmtekniker, som hadde besøkt både EPLF- og ELF-kontrollerte områder i Eritrea, satt igjen med et annet syn på forskjellene mellom de to fraksjonene. KN-representantenes skeptiske holdning til ELF og ERCCS skyldtes hovedsakelig problemer med å få skikkelige rapporter og tilbakemeldinger på videre distribuering og anvendelse av mottatte hjelpesendinger.⁷⁶⁷ Taxbro fremhevet imidlertid det inntrykk at ELF syntes langt mer

---

⁷⁶⁴ UD 25 9/25 bind 6: Notat datert 9. januar 1981; referat fra samtale med Øystein Stabrun.

⁷⁶⁵ UD 25 9/25 bind 7: Brev fra Emergency Relief Desk datert 2. februar 1983.

⁷⁶⁶ UD 25 9/25 bind 7: Notat datert 7. juli 1983; referat fra møte med representanter fra ELF (Dr. Habte) 30. juni 1983 og Brev fra Emergency Relief Desk datert 2. februar 1983.

⁷⁶⁷ Se blant annet UD 76 8/44 bind 5: Notat om hjelp til eritreiske flyktninger datert 26. juni 1980.

demokratisk og åpen for kritikk og innrømmelser enn EPLF. I de ELF-kontrollerte områdene var det flertall av sivile i administrative styrever, mens i EPLF var makten konsentrert om noen få personer på topp-planet.⁷⁶⁸

EPLFs organisasjonsstruktur og taktikk viste seg likevel å vinne frem, ikke bare militært, men også politisk-retorisk. I 1987 beskriver Utenriksdepartementet EPLF som "[...] den etter afrikanske forhold svært velorganiserte, disiplinerte og sofistikerte frigjøringsbevegelsen EPLF, som europeiske observatører gjerne lar seg imponere av."⁷⁶⁹ Bemerkningen kan oppfattes som nedlatende, men det var mange eksempler på vestlige hjelpearbeidere og solidaritetsaktivister som hyllet EPLFs effektive organisering og ressursutnyttelse. Eksempelvis fremstilte Medisinernes Eritrea Aksjon den eritreiske frigjøringsbevegelsen som "en godt organisert stat".⁷⁷⁰

Gjennom hele perioden frem til Eritreas frigjøring ble det fra norsk side gitt uttrykk for støtte til EPLFs fredsplan fra 1980, hvor kjernepunktet var at eritreerne selv skulle få bestemme territoriets fremtid gjennom en folkeavstemning under internasjonal kontroll.⁷⁷¹ Utover dette fremholdt norske myndigheter at norsk støtte til Eritrea var av utelukkende humanitær karakter. I samsvar med Utenriksdepartementets holdning om å høre alle parter i en konflikt, var representanter for de forskjellige fraksjonene alltid velkommen til å fremlegge sin sak, og sommeren 1988 fikk EPLF tillatelse til å åpne et informasjonskontor i Oslo med Tseggai Tesfatsion som første representant. Det ble imidlertid presisert at det ikke var norsk praksis å ta imot frigjøringsbevegelser på politisk nivå.⁷⁷² Eritrea og til dels Tigray var likevel i særstilling, særlig på grunn av de diplomatiske omstendighetene ved bistand til området. Administrasjonen av SSE-bevilgningen var et eksempel på dette. De øvrige områdene som bevilgningen omfattet lå under Norad/Departementet for utviklingshjelps ansvarsområde, men saker som omhandlet Eritrea og Tigray forble et anliggende for Utenriksdepartementet.⁷⁷³ Norske myndigheters økte interesse og positive vending i forhold til eritreaspørsmålet manifesterte seg imidlertid særlig i forbindelse med forsøk på å megle mellom partene, og utover 1980-tallet kom det flere fredsinitiativ i både norsk og internasjonal regi.

---

⁷⁶⁸ UD 25 9/25 bind 3: Notat datert 18. mai 1978; Dan Taxbros vurderinger etter besøk i provinsen.

⁷⁶⁹ UD 25 9/25 bind 8: Notat datert 7. oktober 1987; situasjonen i Eritrea. Understrekning som i originalen.

⁷⁷⁰ UD 76 8/44 bind 8: Rapport fra en MEA reise til Eritrea; side 9, vedlagt brev til UD datert 15. desember 1984.

⁷⁷¹ NOFO boks 207904 mappe 1988 825-NA-01-4 Andre samarbeidsorg Eritrea: Brev til AIS v/leder Leif Haraldseth fra utenriksminister Thorvald Stoltenberg, datert 21. oktober 1988, og UD 25 9/25 bind 7: Notat datert 29. september 1983; norsk holdning til frigjøringsbevegelsene i Eritrea.

⁷⁷² UD 25 9/25 bind 9: Notat datert 20. juni 1988; Møte med EPLF's Europa-representant i UD 13. juni 1988.

⁷⁷³ UD 76 8/44 bind 13: Påtegning fra 2. politisk kontor på et foredrag til Statsråd datert 23. mars 1988.

EN FORLØPER TIL DEN NORSKE MODELLEN?

I løpet av 1980-tallet var Norge flere ganger involvert i fredsbestrebelse mellom etiopiske myndigheter og EPLF-ledelsen. Initiativet kom hovedsakelig fra frivillige organisasjoner som var aktive i området, men norske myndigheter var også engasjert. I hvilken grad kan slike meklingsforsøk fra norsk side vedrørende eritreaspørsmålet kalles en forløper for det som senere fikk betegnelsen Den norske modellen.

Begrepet Den norske modellen etablerte seg i bistands- og utenrikspolitisk diskurs på begynnelsen av 1990-tallet. Modellen kan defineres som et tett og fleksibelt samarbeid mellom norske myndigheter, forskningsinstitusjoner og frivillige organisasjoner. Modellen er særlig blitt kjent i forbindelse med fredsarbeid, hvor arbeid for konfliktløsning understøttes med langsiktig bistandssamarbeid, og kjennetegnes ved en utstrakt bruk av personlig kontaktnett og uformelle sammenkomster mellom partene.⁷⁷⁴

Som behandlet i kapittel V, påpeker Axel Borchgrevink et skille mellom to versjoner av frivillige organisasjoners fortrinn i bistandssammenheng. Den første gjorde seg gjeldende på 1970- og 1980-tallet, og fremhevet organisasjonenes fleksibilitet og effektivitet på grasrotplanet. Den andre versjonen betegner han som sivilsamfunnsparadigmet, hvor frivillige organisasjoner først og fremst sees på som en maktarena i arbeidet for å fremme demokrati og menneskerettigheter.⁷⁷⁵ Det er den siste versjonen som hører innunder Den norske modellen.

Frivillige organisasjoner oppfattes i denne sammenhengen som en sivil motsats til offentlige myndigheter, men paradoksalt nok kom den siste versjonen inn i diskursen i samme periode som de frivillige organisasjonene for alvor smeltet sammen med det statlige bistandsapparatet. I 1983 opphørte Norad som direktorat under Utenriksdepartementet, og i stedet kom Departementet for utviklingshjelp med egen bistandsminister. Som institusjonelt atskilt fra utenrikspolitikken stod den statlige bistanden, i samspill med de frivillige organisasjonene, mer fristilt i utformingen av prosjekter og strategier. Departementet for utviklingshjelp var i realiteten et resultat av en underkjennelse av bistand som utenrikspolitisk virkemiddel. I denne perioden utviklet det seg følgelig en form for parallell utenrikspolitikk, i hovedsak drevet av det Terje Tvedt kaller ”fristilte utviklingsdiplomater på statslønn”.⁷⁷⁶

I 1988 ble Norad igjen organisert som et direktorat underlagt Utenriksdepartementet, og i 1990 ble Departementet for utviklingshjelp avviklet. Bistandsministerposten ble derimot

---

⁷⁷⁴ Liland og Kjerland 2003: 251, Villumstad 2000: 20 og Tvedt 2003: 56.

⁷⁷⁵ Borchgrevink 2004 a: 167-68.

⁷⁷⁶ Tvedt 2003: 65.

oppretholdt, og plassert i Utenriksdepartementet.⁷⁷⁷ Bistandsarbeid og samarbeid med de frivillige organisasjonene ble nå beskrevet som et viktig verktøy i norsk utenrikspolitikk. Den fristilte perioden hadde således skapt grunnlaget for det som ble Den norske modellen, men trenden gikk nå mot en mer samordnet og statlig kontrollert utviklingspolitikk. Bistand inn i det frontkontrollerte Eritrea faller for en stor del inn under den fristilte perioden, men norske myndigheters bidrag til denne aktiviteten forble som sagt et anliggende for Utenriksdepartementet. Aktiviteten var likefullt et samarbeid initiert og drevet av frivillige organisasjoner med relativt frie tøyler.

I likhet med Borchgrevink påpeker også Tvedt at sivilsamfunnsparadigmet og Den norske modellen ble bistandsrelaterte begrep først på 1990-tallet. Modellen oppstod imidlertid ikke i et vakuum, og har sine forutsetninger i hvordan norsk utenrikspolitikk, og senere også bistandspolitikk, har vært drevet gjennom hele 1900-tallet. Tvedt skiller likevel mellom Den norske modellen og det han kaller Den norske fredsmodellen, som han definerer som en forestilling med røtter tilbake til den fredelige unionsoppløsningen og ideen om småstaters fortrinn som fredsforhandlere.⁷⁷⁸

Det er likevel fristende å trekke paralleller mellom Den norske modellen slik den etablerte seg på 1990-tallet og de meklingsinitiativ som kom fra norsk side i eritreakonflikten. Fremstillingen av Norge som en marginal nasjon i stormaktspolitisk sammenheng ble presentert som et fortrinn for et norsk meklingsinitiativ, men grunnlaget var først og fremst de frivillige organisasjonenes kontaktflate og uformelle omgang med enkelte nøkkelpersoner blant partene. Til forskjell fra Den norske modellen var imidlertid ikke forskningsinstitusjoner involvert i særlig grad, og samarbeidet med myndighetene var i hovedsak initiert og drevet av organisasjonene. I den senere etablerte modellen er det i hovedsak Utenriksdepartementet som sitter i førersetet.

Frivillige organisasjoner som utenrikspolitiske aktører

Meklingsforsøkene fra norsk side fant i all hovedsak sted som følge av initiativ fra Kirkens Nødhjelp. Som nevnt i kapittel V, har Terje Tvedt påpekt hvordan KN i stor grad stod som premissleverandør for norsk utenrikspolitikk og holdning i forhold til Afrikas Horn.⁷⁷⁹ Gjennom organisasjonens langvarige samarbeid med Utenriksdepartementet i

---

⁷⁷⁷ Liland og Kjerland 2003: 91 og http://norad.no/default.asp?V_ITEM_ID=1219, sist besøkt 4. juli 2006.

⁷⁷⁸ Tvedt 2003: 57-58; fotnote 7.

⁷⁷⁹ Tvedt 1998: 114-115.

bistandssammenheng på den ene siden, og den lange erfaringen og utstrakte kontaktnettet fra aktivitet i Etiopia, Eritrea og Sudan på den andre, kunne Kirkens Nødhjelp fungere som utenriktjenestens stedfortreder i områder der norske myndigheter av forskjellige årsaker ikke kunne, eller ville, operere. For eksempel hadde Norge mulighet for å etablere ambassade i Etiopia, men prioriterte i stedet å operere med den til enhver tid stedlige KN-representant som generalkonsul. Diplomatiske forbindelser med den frontkontrollerte delen av Eritrea var utelukket, så også her fungerte KNs representanter som hovedkilde til informasjon og formidling av kontakt. Kirkens Nødhjelps erfaringsgrunnlag, tilstedeværelse og kontaktflate i Sudan var av enda større format, i tillegg til å utgjøre selve grunnlaget for arbeidet inn i Eritrea.

Utenriksdepartementets utforming av politikk og holdninger hvilte selvfølgelig ikke bare på Kirkens Nødhjelp. Også andre frivillige organisasjoner med engasjement i området og eventuell finansiering fra Utenriksdepartementet, rapporterte jevnlig fra prosjekter og reiser. Delegasjonsbesøk, medieoppslag, påtrykk fra solidaritetsbevegelsen og andre spesielt interesserte, ble også tatt til etterretning. Dessuten mottok departementet jevnlig, både sedvanlige og på spesifikk anmodning, innberetninger fra egne ambassader og øvrige diplomatiske informasjonskanaler. Slik påvirket også andre lands holdninger og vurderinger det norske Utenriksdepartementets innstilling. Som tidligere nevnt godtok imidlertid ikke etiopiske myndigheter den norske bruken av KN-representanter som generalkonsul. De gjorde det klart at en slik ordning var uheldig, og kunne føre til sammenblanding av interesser. Etiopisk tilbakeholdelse av samtykke, såkalt *eksekvatur*, skyldtes trolig et ønske om etablering av en norsk ambassade eller i det minste en offentlig utsending.⁷⁸⁰ Generalkonsulen ble derfor ikke innlemmet i diplomatiske kretser og praksis, selv om det ikke kan utelukkes at vedkommende hadde kontakter på myndighetsnivå via andre kanaler.

Det var flere norske frivillige organisasjoner som opererte i området, men Kirkens Nødhjelp hadde åpenbart en særstilling. Trolig skyldtes dette at KN var den organisasjonen som hadde etablert seg flest steder, jobbet lengst på ulike sider av konfliktene, og opprettholdt den nødvendige lave profil. Selv om KN holdt sterkt på det humanitære mandatet ved organisasjonens virksomhet, var det likevel ingen tvil om at engasjementet til tider hadde en like sterk politisk effekt. Organisasjonens etterhvert solide posisjon innenfor alle de tre territoriene, sikret en nøytral profil *frontstage*, samtidig som dette fotfestet også var utgangspunktet for diplomatisk virksomhet *backstage*. Til sammenligning inntok

---

⁷⁸⁰ UD 34 4/44 bind 5: Notat datert 6. september 1989; rapport fra besøk av den etiopiske ambassadøren og 25 4/44 bind 14: Bakgrunnsnotat til utenriksministeren 23. oktober 1987; Etiopia. Land og folk.

organisasjoner som Norsk Folkehjelp og Utviklingsfondet et klarere politisk standpunkt for EPLF og TPLF. Disse mottok også finansiell støtte til prosjekter fra Utenriksdepartementet, men kunne følgelig ikke fungere som departementets forlengede arm på linje med Kirkens Nødhjelp. Norges Røde Kors var mindre involvert i Eritrea, og den internasjonale moderorganisasjonen hadde så store samarbeidsproblemer med etiopiske myndigheter at Røde Kors heller ikke stod i posisjon som potensiell diplomatisk kanal.

Redd Barna arbeidet i likhet med Kirkens Nødhjelp i alle tre territorier. Redd Barna hadde likevel ikke opparbeidet seg samme innpass i Utenriksdepartementets korridorer som KN. I 1978 for eksempel, avviste Redd Barna en anmodning om å komme med opplysninger om situasjonen i Etiopia. Representanten påpekte at Redd Barna var en upolitisk organisasjon, og henviste til den varsomhetsplikt som gjeldende tjenesteforskrifter påla. Organisasjonens representanter skulle følgelig avstå fra å ”[...] gi opplysninger om politiske, militære eller andre forhold man får kjennskap til som kan skade vertslandet, Redd Barna eller andre.”⁷⁸¹ Representanten kritiserte også at en slik anmodning var kommet i et vanlig brev. Avvisningen skyldtes derfor trolig i like stor grad redselen for represalier på grunn av den røde terroren som herjet i Etiopia på den tiden. I en påtegning på samme brev, kommenterer 2. politiske kontor i Utenriksdepartement at reaksjonen var forståelig, og at det i fremtiden ville være mer hensiktsmessig å forhøre seg i forbindelse med et personlig møte. Alle frivillige organisasjoner var selvfølgelig omfattet av varsomhetsplikten, men i Utenriksdepartementets arkiv er det mange eksempler på innrapporteringer, muntlige som skriftlige, om politiske og militære forhold i områder hvor organisasjonene var operative – også fra Redd Barna.

Norske meklingsinitiativ

Etter at det internasjonale samfunn fikk øynene opp for konflikten som foregikk mellom Eritrea og Etiopia, ble det gjort flere forsøk på få til mekling mellom partene.⁷⁸² Etter at Etiopia hadde gjenvunnet kontrollen over det meste av Eritrea i 1978, presset Sovjet, sammen med Øst-Tyskland og Kuba, for å få i gang forhandlinger. Libya og Sør-Jemen var likeledes engasjert i meklingsbestrebelsler, men ingen av forsøkene nådde frem. Noe av problemet skyldtes at de to ledende fraksjonene innenfor den eritreiske frigjøringsbevegelsen ikke klarte

---

⁷⁸¹ UD 76 8/44 bind 1: Brev til den norske ambassaden i Nairobi fra Redd Barnas representant i Addis Abeba, datert 13. februar 1978.

⁷⁸² UD 25 9/25 bind 5: Bakgrunnsnotat i forbindelse med norsk medlemskap i Sikkerhetsrådet, datert 31. juli 1979: 8-12.

å enes. Siden et godt forhold til sudanske myndigheter var grunnleggende for frontenes virksomhet, lyktes det President Nimeiry å få ELF og EPLF til å inngå den såkalte khartoumavtalen i 1979. Avtalen avstedkom en politisk koordinering av de to fraksjonene, men enheten var ikke levedyktig nok til å holde som felles front overfor etiopiske myndigheter. Etter at EPLF etablerte seg som den ledende fraksjonen, kom det nye meklingsinitiativ fra internasjonalt hold, blant annet fra Norge.

Generalsekretær for Kirkens Nødhjelp gjennom stort sett hele denne perioden, Jan A. Erichsen, sier seg enig med Terje Tvedt i at KN i stor grad var med å utforme norsk utenrikspolitikk på Afrikas Horn på 1980-tallet.⁷⁸³ Erichsen var, i kraft av sin stilling, en av de mest sentrale personene i den utformingen. Kirkens Nødhjelp hadde etterhvert fått bred kontakt med sudanske og etiopiske styresmakter, og med ledelsen for den eritreiske frigjøringsbevegelsen. De enkelte stedlige representantene ble gjerne relatert til den siden av konflikten vedkommende arbeidet med, men siden KN var representert på alle fronter, kunne generalsekretæren reise fritt imellom. Ifølge Erichsen avsluttet han de fleste reiser i Nairobi, hvor han avla rapport til den norske ambassadøren. I den første fasen av KNs samarbeid med ERA, hadde Issayas Afwerki og Erichsen en diskusjon om rekkevidden av engasjementet.⁷⁸⁴ Afwerki ønsket at Kirkens Nødhjelp skulle støtte EPLF politisk. Erichsen påpekte at det lå utenfor KNs mandat, og at det var umulig siden organisasjonen ønsket å opprettholde den humanitære innsatsen på begge sider. Dessuten kunne KNs tosidige relasjon komme EPLF til gode senere, som en fortrolig kanal til etiopiske myndigheter.

På nyåret i 1985 besøkte bistandsminister Reidun Brusletten Etiopia på invitasjon fra den etiopiske utenriksministeren, Goshu Wolde, og lederen for den etiopiske statlige hjelpeorganisasjonen Relief and Rehabilitation Commission, Dawit Wolde Giorgis. Brusletten ble vel mottatt, og samtalene ble karakterisert som åpne og med god tone, uten forventede propagandautfall mot den vestlige verden. Den norske solidaritetsbevegelsen kritiserte senere Brusletten for ikke å ha satt krigføringen i Eritrea tilstrekkelig på dagsordenen under besøket.⁷⁸⁵ Trolig skyldtes dette behovet for å unngå søkelys mot norsk innsats inn i Eritrea fra sudansk side. Brusletten hadde påpekt behovet for forsyninger til sivilbefolkningen også

---

⁷⁸³ Intervju med Jan A. Erichsen, Oslo, 20. juni 2002. Se også Tvedt 1998: 114-115.

⁷⁸⁴ Intervju med Jan A. Erichsen, Oslo, 20. juni 2002.

⁷⁸⁵ UD 25 9/25 bind 8: Åpent brev til Regjeringen ved utenriksminister Sven Stray fra Eritreafronten, undertegnet Harald Berntsen, 14. april 1985.

på den andre siden av frontlinjen, men dette hadde blitt møtt med skarp avvisning; "[...] there is no other side."⁷⁸⁶

Det var imidlertid tydelig at etiopiske myndigheter var vel informert om den norske aktiviteten i Eritrea. Det kom blant annet frem da Dawit Wolde Giorgis gjorde gjensitt i Norge i juni samme år. Han holdt saken for så vidt sensitiv til selv å bringe den på bane, men på oppfordring ga han uttrykk for bekymring for at hjelpen kom motstandsbevegelsen til gode, og at man ved å "fø på rebellene" løp den risiko å bidra til å undergrave Etiopias interesser og integritet. Det ble videre påpekt at det burde vært forsøkt å finne andre måter å gå inn i disse områdene fra etiopisk side, før man etablerte slike illegale operasjoner.⁷⁸⁷

Slike forsøk hadde da også blitt foretatt. Kirkens Nødhjelp og Eritrean Relief Desk generelt var klar over at de politisk betenkelige sidene ved organisasjonens virksomhet inn i Eritrea innebar risiko, både i forhold til de signaler den gav i retning av en anerkjennelse av frigjøringsbevegelsen, og de konsekvenser det kunne få for organisasjonenes engasjement i Etiopia for øvrig. Samtidig hadde tørken og nøden i det nordvestre Etiopia nådd katastrofale proporsjoner. I oktober 1983 signaliserte KN overfor Utenriksdepartementet at man vurderte å ta et initiativ overfor Etiopia for å få fritt leide til sivilbefolkningen i de frontkontrollerte områdene fra etiopiske side, og i november redegjorde Jan A. Erichsen og nødhjelpsleder Arvid Ofstad nærmere om saken for Utenriksdepartementet.

Initiativet var et fellesprosjekt sammen med nordiske, tyske, hollandske, britiske og amerikanske kirkeorganisasjoner, men det var Erichsen, i kraft av sin stilling som generalsekretær for lederorganisasjonen av ERD-sammenslutningen, som tok kontakt med de etiopiske myndighetene. Erichsen hadde ikke særlig tro på prosjektet, men nøden var så prekær at alle utveier måtte prøves.⁷⁸⁸ I februar opplyste Kirkens Nødhjelp til Utenriksdepartementet at en henvendelse fra organisasjonens side var skrinlagt etter negative signaler fra Addis Abeba. I mars kunne derimot Erichsen rapportere at det hadde lyktes ham å bringe temaet på bane på høyt nivå hos etiopiske myndigheter. Erichsen fikk forståelsen av at dette var et av de mest følsomme emner i etiopisk politikk, men resultatet var likevel positivt. Det lutherske verdensforbundet påtok seg videre ansvaret for operasjonen, der

---

⁷⁸⁶ UD 76 8/44 bind 8: Notat til utenriksminister Sven Stray datert 8. februar 1985: 2; En oppsummering av bistandsministerens Etiopiabesøk. Understreking som i originalen.

⁷⁸⁷ UD 25 4/44 bind 8: Referat fra samtale i Utenriksdepartementet 4. juni 1985 med commissioner Dawit Wolde Giorgis, Etiopias Relief and Rehabilitation Commission, datert 7. juni 1985: 3-4.

⁷⁸⁸ UD 76 8/44 bind 6: Notat til politisk avdeling datert 25. oktober 1983; Kirken Nødhjelp/Eritrea og Notat til politisk avdeling datert 15. november 1983; Nødhjelp til tørkerammede i Tigray og Eritrea i samarbeid med etiopiske myndigheter.

nødhjelpsforsyninger skulle distribueres fra Asmara i samråd med etiopiske myndigheter.⁷⁸⁹ Kanaliseringen av forsyninger inn fra Sudan fortsatte imidlertid som før.

Høsten 1985 fikk Jan A. Erichsen på ny en sentral rolle, denne gangen som sendemann mellom partene. På vårparten hadde Issayas Afwerki tatt kontakt med Erichsen for å be ham sondere terrenget for mulige forhandlinger med etiopiske myndigheter. Denne gangen anerkjente han KNs fastholdelse av det humanitære mandatet, og påpekte at generalsekretæren nettopp derfor var den eneste med tilstrekkelig kredibilitet til å kunne fungere som mellommann.⁷⁹⁰ Under Dawit Wolde Giorgis besøk i Oslo i juni, foreslo Erichsen sammen med KNs representant i Etiopia, Haraldur Olavsson, at de som privatpersoner kunne bistå som sendemenn mellom EPLF og etiopiske myndigheter med tanke på eventuelle forhandlinger. Dawit skulle bringe forslaget videre, men lite skjedde.

Følgende september var Erichsen i Addis Abeba, og hadde med seg et brev til den etiopiske utenriksministeren, Goshu Wolde, fra bistandsminister Reidun Brusletten. Kort tid etter overrekkelsen ble både han og Olavsson innkalt til møte med utenriksministeren. Forslaget ble gjentatt, og Erichsen formidlet at EPLF hadde gitt ham klare signal om at det var ønskelig med samtale om konflikten. Innspillet ble positivt mottatt, men senere ble de meddelt at Mengistu takket for tilbudet, men ønsket å benytte seg av andre kontakter i første omgang. Statssjefen håpet imidlertid at Erichsen, eller norske styresmakter, kunne påvirke EPLF til å innta en mindre steil posisjon med tanke på eventuelle fredsforhandlinger. Olavsson og Erichsen var nøye med å påpeke overfor både norske og etiopiske myndigheter at deres handlinger var på eget initiativ, men Utenriksdepartementet uttrykte at de ville bistå, dersom det skulle lykkes å komme videre med forsøket.⁷⁹¹

Få dager senere kom det kontrabeskjed fra utenriksminister Goshu Wolde. Han ønsket at det så snart som mulig skulle bli arrangert et møte med EPLF – i Norge. Erichsen ønsket ikke selv å fungere som megler mellom partene, men bistod gjerne som sendemann i den innledende fasen. Utenriksdepartementet stilte seg meget positiv til forslaget, og uttalte at det var helt i tråd med rådende norsk holdning til konflikten. Under et besøk i London, fikk Erichsen videre overrakt en erklæring vedrørende fredelig løsning fra EPLF av et medlem i sentralkomiteen. Da Dawit Wolde Giorgis ba om et møte i anledning saken, foreslo Erichsen å legge det til London, slik at formidlingen av synspunkter kunne overrekkes umiddelbart.

---

⁷⁸⁹ UD 76 8/44 bind 7: Påtegning datert 17. februar på et notat til politisk avdeling/utenriksråden datert 17. januar 1984 angående nødhjelp til tørkerammede i Etiopia, og Brev til UDs katastrofefond, signert Jan A, Erichsen 16. mars 1984.

⁷⁹⁰ Intervju med Jan A. Erichsen 20. juni 2002.

⁷⁹¹ UD 25 9/25 bind 8: Brev til den norske ambassadøren i Nairobi Paal Bog signert Haraldur Olavsson 25. september 1985.

Bestrebelsene strandet imidlertid kort etter, siden to av de som kunne videreført initiativet hoppet av regimet.⁷⁹²

En annen sentral person i forbindelse med meklingsforsøk fra norsk side var Arild Jacobsen, også han fra Kirkens Nødhjelp. I 1986 kom det på ny et uttalt krav, både fra EPLF og venstresida i norsk opinion, om at Norge burde gjøre et nytt fremstøt for å få eritreaspørsmålet på den internasjonale dagsorden. Det ble særlig fremhevet at det danske Folketinget i desember 1985 hadde vedtatt en resolusjon om at Danmark offentlig støttet EPLFs forslag av 1980 om folkeavstemning i Eritrea, og arbeidet for å fremme forslaget i FN.⁷⁹³ Samme år ba Arild Jacobsen om avløsning fra sin stilling som stedlig representant for KN i Khartoum.⁷⁹⁴ Jacobsen hadde da ledet arbeidet med nødhjelpsoperasjoner inn i Eritrea siden 1982, en virksomhet som hadde ekspandert betraktelig i både omfang og kompleksitet. Det var på tide med en pause fra en slik intens posisjon, samtidig som Jacobsen på den måten ble fristilt til å forfølge sitt personlige engasjement for eritreaspørsmålet.

Under Eritrean Relief Association's møte med donorene i Köln 14. – 16. november 1986, ble det enighet om at giverorganisasjonene måtte engasjere seg sterkere i spørsmålet om fred i regionen. Resultatet ble utnevnelsen av kontaktpersoner fra henholdsvis Sverige, Danmark og Norge, som skulle være ansvarlige for å samordne hjemlige krefter og påvirke de respektive regjeringer til handling. Arild Jacobsen ble den norske kontaktpersonen, og utover høsten og nyåret 1987 jobbet han for å samle Røde Kors, Redd Barna, Utviklingsfondet, Norsk Folkehjelp og Kirkens Nødhjelp til felles innsats.

Resultatet ble Eritreagruppen, og i mars utarbeidet de fem frivillige organisasjonene en felles mandatramme for det videre arbeidet. Mandatet, sammen med relevante dokumenter, ble overlevert Utenriksdepartementet, og det ble bedt om et møte med departementets ledelse. I et brev til utenriksminister Thorvald Stoltenberg av 10. juni 1987, presiserte Eritreagruppen at de ønsket at den norske regjeringen skulle; a) fremme saken i De forente nasjoner, Organisasjonen for Afrikansk Enhet, Organisasjonen for Alliansefrie Stater, og Nordisk Råd; b) samarbeide med massemedia for å bygge opp en pådrivende folkeopinion i fredsprosessen; c) samarbeide med de øvrige nordiske regjeringene for å skape en felles front i saken; d)

---

⁷⁹² Intervju med Jan A. Erichsen 20. juni 2002, UD 25 9/25 bind 8: Notat til utenriksministeren datert 9. oktober 1985; Eritreakonflikten. Norsk medvirkning til meklingsforsøk, og Brev til UD v/Håkon Hjelde, signert Jan A. Erichsen datert 25. oktober 1985, vedlagt brev til Jan A. Erichsen, signert Haraldur Olavsson 20. september 1985.

⁷⁹³ UD 25 9/25 bind 8: Notat datert 24. mars 1986; rapport fra "Inter-Scandinavian Solidarity Conference on Eritrea" Oslo 15. – 16. mars 1986, Klipp fra *Klassekampen* 1. september og 11. desember 1986 og Brev fra AKP (m-l) stemplet innkommet 10. desember 1986.

⁷⁹⁴ Intervju med Arild Jacobsen, Asmara, 12. juli 2001.

være villig til, i samarbeid med de øvrige nordiske land, å stille som meglere mellom partene.⁷⁹⁵

16. juni 1987 fikk Eritreagruppen og generalsekretærene fra de fem organisasjonene møte utenriksminister Thorvald Stoltenberg. Fra departementet stilte også regionalråd Håkon Hjelde, byråsjef Odd Vibe og aspirant Mona Juul. Regionalenheten for Afrika hadde på forhånd utarbeidet et notat hvor det ble oppfordret til å påskjønne gruppens initiativ og imøtekomme ønsket om å samrå seg med de andre nordiske land. Videre ble det anbefalt å advare mot for høye forventninger. Departementet fant det ikke sannsynlig at den internasjonale situasjonen hadde endret seg nevneverdig siden norske myndigheter sist sonderte terrenget i forbindelse med medlemskapet i Sikkerhetsrådet 1979 – 1980. Stoltenbergs mottakelse av Eritreagruppen var i tråd med dette notatet, og han henviste til ressursituasjonen på norsk side, som tilsa en nøktern tilnærming. Det ble videre presisert at det var viktig med en lav medieprofil, både for å beskytte initiativets fremdrift, og organisasjonenes arbeid i regionen. Stoltenberg var imidlertid positiv til tiltaket og det ble besluttet at regionalråd Hjelde skulle være koordinator for den videre innsatsen fra Utenriksdepartementets side.⁷⁹⁶

I første omgang ble det sendt ut melding til en rekke utenriksstasjoner for å innhente relevante opplysninger og uttalelser. Til det neste møtet med Eritreagruppen 27. august 1987, stilte Utenriksdepartementet med en samlet innberetning fra ambassader og delegasjoner om sondering av holdninger til eritreakonflikten, og vurderinger av muligheten for forhandlinger. Av innberetningene kom det klart frem at eritreaspørsmålet, især for de afrikanske landene, var et meget sensitivt spørsmål. Møtedeltakerne ble derfor enige om at et nytt fremstøt overfor FN ikke ville være formålstjenlig. Arbeidet med å få partene i samtale skulle imidlertid fortsette, og initiativet ville bli tatt opp til uformell drøfting under det kommende nordiske utenriksministermøtet.⁷⁹⁷

---

⁷⁹⁵ UF perm Eritreaprojektet fil Samarbeidsgruppen: Minibrev fra Arild Jacobsen datert 19. februar 1988.

Vedlagt er en detaljert logg over alle møter, brev og initiativ i forbindelse med Eritreagruppen fra donormøtet i Köln 15. – 16. november 1986 frem til møtet med utenriksminister Stoltenberg 16. juni 1987. Redegjørelsen så langt baserer seg på denne loggen.

⁷⁹⁶ UD 25 9/25 bind 8: Notat datert 15. juni 1987; Fredsinitiativ i eritreakonflikten, Utgående melding datert 18. juni 1987; Eritreakonflikten, Notat til statsministeren datert 17. juli 1987; Fredsinitiativ i eritreakonflikten, Notat datert 18. juni 1987; Fredsinitiativ i eritreakonflikten og UF perm Eritreaprojektet fil Samarbeidsgruppen: Minibrev fra Arild Jacobsen datert 19. februar 1988; vedlagt logg.

⁷⁹⁷ UD 25 9/25 bind 8: Notat datert 27. august 1987; fredsinittiativet i Eritrea-konflikten og Notat datert 2. september 1987; Fredsinitiativet i eritreakonflikten. Møte i Eritreagruppen i UD 27. august 1987. Den samlede innberetningen kom fra følgende ambassader og delegasjoner: Stockholm, Helsingfors, København, Bonn, London, Roma, Paris, Washington, Harare, Dar es Salaam, Riyadh, Addis Abeba/Nairobi, Khartoum/Kairo og FN-delegasjonen.

19 november var Eritreagruppen igjen i et møte med Utenriksdepartementet, men det avstedkom lite nytt. Arbeidets status ble vurdert, og det var enighet om å opprettholde en viss arbeidsdeling, der departementet sonderte mulighetene fra etiopisk side, i tillegg til å ha løpende kontakt med utenriksstasjonene. Eritreagruppen skulle i hovedsak ta seg av forbindelsene med EPLF.⁷⁹⁸ Utenriksdepartementet hadde imidlertid også relativt hyppig kontakt med EPLF. Som tidligere nevnt, var en delegasjon med fremstående eritreiske politiske ledere til samtaler i Utenriksdepartementet under deres besøk i forbindelse med Operasjon Dagsverk høsten 1987. Kort tid etter gjestet også en etiopisk delegasjon Norge, ledet av visestatsminister Tesfaye Dinka. Delegasjonen ble mottatt av utenriksminister Stoltenberg. Senere gjestet regionalråd Håkon Hjelde etiopiske myndigheter i Addis Abeba, og regionalrådgiver Gunnar Flakstad oppsøkte EPLFs europahovedkvarter i Brussel.⁷⁹⁹

I tillegg til samråing med de øvrige nordiske landene, ble initiativet også luftet i andre utenrikspolitiske anledninger.⁸⁰⁰ I forkant av den sovjetiske statsministerens besøk i Norge 14. januar 1988, anbefalte regionalenheten for Afrika å ta opp eritreaspørsmålet, fordi Sovjetunionen som Etiopias allierte var en viktig bidragsyter til fortsatt krigføring. I en påtegning henviste utenriksminister Stoltenberg oppfordringen videre til statsministeren, med tanke på de uformelle samtaler under besøket. Initiativet ble også samtaleemne under flere møter med britisk utenrikstjeneste, uten at det avstedkom mer håndfaste tiltak.

Eritreagruppen hadde et siste møte i Utenriksdepartementet 1. juni 1988.⁸⁰¹ De involverte organisasjonene uttrykte forståelse, men også skuffelse over at initiativet rant ut i sanden. Fra Utenriksdepartementets side ble det forsikret at eritreaspørsmålet ikke var glemt, men at det inntil videre ble inntatt en avventende holdning. Dette skyldtes i første rekke at verken etiopiske myndigheter eller EPLF syntes villige til å fire på sine standpunkter, og at det følgelig var små sjanser for å få partene til å inngå i en fruktbar dialog.

---

⁷⁹⁸ UD 25 9/25 bind 8: Notat datert 23. november 1987; referat fra møte i Eritreagruppen i UD 19. november 1987.

⁷⁹⁹ UD 25 9/25 bind 8: Notat datert 30. oktober 1987; referat fra møte med eritreisk delegasjon i UD 22. oktober 1987, Notat datert 29. oktober 1987; referat fra viseutenriksminister Tesfaye Dinkas samtaler med Utenriksminister Stoltenberg og pers.rådgiver Bakkevig 27. oktober 1987, Notat datert Nairobi 8. desember 1987; Regionalrådgiver Håkon Hjelde's besøk i Addis Abeba, møte med sjefen for Europakontoret i det etiopiske Utenriksdepartementet 30. november 1987 og Notat datert 23. mars 1988; samtale med EPLF i Brussel 21. mars 1988.

⁸⁰⁰ UD 25 9/25 bind 8: Notat til utenriksministeren datert 13. januar 1988; Eritreaspørsmålet. Stoltenbergs påtegning er datert 14. januar 1988. Notat datert 19. februar 1988 Etiopia/Eritrea. Pers.rådgiver Bakkevigs samtale i London 13. januar 1988, Notat datert 7. mars 1988; Etiopia/Eritrea-konflikten. Samtale i FCO 1. mars 1988 og Notat til 4de politiske kontor datert 11. april 1988 i forbindelse med H.M. Kongens besøk til Storbritannia 12 – 15. april 1988. Møte mellom utenriksminister Stoltenberg og utenriksminister Howe; Eritreakonflikten.

⁸⁰¹ UD 25 9/25 bind 9: Notat datert 3. juni 1988; referat fra møte med Eritreagruppen i UD 1. juni 1988.

Den eritreiske frigjøringskampen ble forklart som et avkoloniseringssspørsmål, der de tidligere italienske kolonigrensene skulle gjelde som grunnlag for et selvstendig Eritrea. Etiopia derimot betraktet Eritrea som uløselig knyttet til etiopisk historie, kultur og statsdannelse, og anerkjente ikke at det foregikk en krig. I etiopisk retorikk ble krigen referert til som et sikkerhetsproblem, og den eritreiske frigjøringsbevegelsen ble fremstilt som en gjeng banditter og opprørere. Først i forbindelse med en opptrapping av konflikten våren 1988 begynte etiopiske myndigheter å offentlig innrømme at landet stod overfor en borgerkrigssituasjon i de to nordlige provinsene Eritrea og Tigray.⁸⁰²

I løpet av 1987 hadde Etiopia gjennomført en folkeavstemning om ny grunnlov og valg til den nye nasjonalforsamlingen *Shengo*, og 13. september ble Den demokratiske folkerepublikken Etiopia proklamert i Addis Abeba. Den nye grunnloven åpnet for en viss grad av autonomi for enkelte provinser, og Eritrea var tenkt å deles i to enheter med til dels internt styre. Med dette mente etiopiske myndigheter å ha strukket seg langt, men EPLF anerkjente på ingen måte en slik ordning, og fremholdt kravet om retten til folkeavstemning om et selvstendig Eritrea. Christopher Clapham hevder i sitt bok om den etiopiske revolusjonen, at den nye grunnlovens overføring av makt til folkevalgte institusjoner først og fremst var av kosmetisk art. De regjeringskontrollerte delene av Eritrea hadde under hele mengisturegimet vært underlagt militær administrasjon, og ifølge Clapham er det liten grunn til å anta at det regionale selvstyret som den nye konstitusjonen åpnet for i 1987 innebar annet enn symbolske endringer.⁸⁰³

Et annet problem var at Norge ikke nøy tilstrekkelig tillit hos etiopiske myndigheter til å nå frem som potensiell fredsambassadør. Da statsminister Gro Harlem Brundtland gjestet Etiopia i juli 1987, gav statssjef Mengistu uttrykk for at Norge ikke lenger pleiet de tradisjonelt gode forbindelsene til landet, og satte dette i forbindelse med norsk støtte til det han omtalte som opprørsbevegelsene i nord. Brundtland forsikret om at denne støtten først og fremst kom fra private organisasjoner og foreninger, og at norsk offisiell holdning var mer nyansert og positivt innstilt til samarbeid med Etiopia.⁸⁰⁴ Det er imidlertid ikke vanskelig å se at den relativt entydige støtten for den eritreiske frigjøringsbevegelsen som kom til uttrykk i norske medier, og blant frivillige organisasjoner og aktivistforeninger, lett kunne forveksles med den offisielle norske holdningen, spesielt fordi det ikke var grunnlag for et lignende

---

⁸⁰² UD 25 9/25 bind 9: Melding fra Addis Abeba p.t. Nairobi datert 31. mai 1988; President Mengistus 1. mai. tale og 25 4/44 bind 14: Innkommet melding fra FN delegasjonen, New York, datert 31. mai 1988; situasjonen i Eritrea og Tigre.

⁸⁰³ Clapham 1988: 92 og 204.

⁸⁰⁴ 34 4/44 bind 5: Referat fra samtale mellom statsminister Gro Harlem Brundtland og Etiopias statssjef formann Mengistu Haile Mariam, Addis Abeba 27. juli 1987.

skille mellom statlig og privat engasjement i etiopisk sammenheng. Det talte heller ikke til Norges fordel at Etiopia ikke var prioritert med hensyn til standsmessig diplomatisk representasjon.

Norge nøt langt sterkere tillit fra EPLF, som også i flere sammenhenger ba nettopp norske myndigheter om å bistå i fredsbestrebelse. Utenriksdepartementet hadde derimot et ambivalent forhold til EPLF. På den ene siden uttrykte norske myndigheter støtte til kravet om folkeavstemning. Samtidig var det liten tro på et selvstendig Eritrea som en levedyktig enhet. Dette synet kom blant annet frem i et møte med EPLFs europarepresentant i Utenriksdepartementet i mai 1988.⁸⁰⁵ Fra norsk side hadde man håpet på mer fleksibilitet i EPLFs holdninger, og oppfordret til å vurdere det etiopiske forslaget om en viss autonomi. Det var imidlertid ikke aktuelt for EPLF å komme med slike politiske innrømmelser i forkant av eventuelle forhandlinger.

Hva om det norske fredsinitiativet hadde lyktes? Hadde fredsskaping på Afrikas Horn inngitt like stor nasjonal selvtillit og redefinerings av utenrikspolitisk potensial og profil som det Osloavtalen senere ble incentivet til? Fredsinitiativet kan uansett betegnes som en forløper til Den norske modellen, blant annet gjennom det nære samarbeidet mellom statlige myndigheter og private organisasjoner. Forskningsinstitusjoner var til en viss grad også involvert, gjennom et prosjekt ved Life and Peace Institute i Uppsala, støttet av Kirkens Nødhjelp.⁸⁰⁶ Prosjektet skulle utrede hvilket minimum av innrømmelser som krevdes av partene for å kunne sette seg til forhandlingsbordet. Det viktigste sammenlignende momentet er imidlertid Utenriksdepartementets anerkjennelse av de private organisasjonenes funksjon innen kontakt- og tillitskapende virksomhet.⁸⁰⁷

Norsk rolle i internasjonale meklingsinitiativ

Til tross for fredsinitiativets bestrebelse, ble Etiopias forhold til Norge betraktelig forringet i denne perioden og tiden som fulgte. Etiopia formidlet sterk skuffelse over at Norge ikke utviste sterkere støtte til den politiske og sosiale prosessen landet gikk igjennom. Man hadde den oppfatning at Norge var blitt mer fiendtlig innstilt til Etiopia, og det at var en økende

---

⁸⁰⁵ UD 25 9/25 bind 9: Notat datert 20. juni 1988; Møte med EPLF's europarepresentant Ermias Debessai i UD 13. juni 1988.

⁸⁰⁶ UD 25 9/25 bind 9: Notat datert 3. juni 1988; Referat fra møte med Eritreagruppen i UD 1. juni 1988.

⁸⁰⁷ UD 25 9/25 bind 8: Notat datert 6. januar 1988; Fredsinitiativet i eritreakonflikten: Mulighetene for en dialog mellom den etiopiske regjering og ledelsen i EPLF.

tendens til å støtte motstandsbevegelsene i nord. Etiopiske myndigheter beklaget sterkt at de skandinaviske landene generelt lot seg ”[...] manipulere av opprørernes propagandakontorer i Vest-Europa”⁸⁰⁸

Forholdene ble ikke bedre da utenriksminister Stoltenberg, i et møte med den etiopiske utenriksminister Berhanu Bayhi, påpekte at to av de norske frivillige organisasjonene som drev humanitære bistand til Eritrea, Redd Barna og Kirkens Nødhjelp, også hadde etablert virksomhet i Etiopia.⁸⁰⁹ En slik åpen adressering av et så vidt sensitivt og betent tema skapte en meget ubehagelig situasjon for de berørte organisasjonene, og Kirkens Nødhjelp ble i etterkant truet med utkastelse fra Etiopia.⁸¹⁰ Senere stadfestet Stoltenberg, i en besvarelse til Arbeiderbevegelsens internasjonale støttekomité, at Etiopia ikke anså Norge som en velegnet tredjepart ved eventuelle samtaler med EPLF.⁸¹¹ På samme grunnlag takket norske myndigheter nei til en invitasjon fra Tigray People’s Liberation Front i juni 1989, om å bistå som uavhengig observatør i forestående forhandlinger med den etiopiske regjeringen. Avslaget ble begrunnet med manglende ressurser, kunnskap og politisk tyngde fra norsk side, men det ble også påpekt at etiopiske myndigheter ikke ville akseptert Norge i en slik rolle.⁸¹²

Arbeidet nedlagt i fredsinitiativet var likevel ikke forgjeves. Det var enighet mellom de involverte om å fortsette å påvirke og å bygge opp tillit ad uformelle kanaler, særlig med tanke på å lette tilgangen for humanitærhjelp til sivilbefolkningen i krigsområdene. Eritreargruppen hadde hele veien hatt kontakt med den såkalte Workinggroup on the Horn, en sammenslutning av tilsvarende initiativ i andre europeiske land. Etter lange og nøye overveielser meddelte imidlertid den norske Eritreargruppen at det ikke var aktuelt å delta aktivt i dette internasjonale samarbeidet. Fra dansk hold ble det også meldt avbud, med den begrunnelse at man betvilte muligheten for å endre europeiske regjeringers passive holdning til konflikten, og at selv en samordnet lobbyvirksomhet ville være bortkastet arbeid.⁸¹³

---

⁸⁰⁸ UD 34 4/44 bind 5: Telefax fra ambassaden i Nairobi datert 8. juni 1988; Akkrediteringsreise til Addis Abeba, forholdet Norge-Etiopia. Se også 25 4/44 bind 14: Besøk i Etiopia 20. juni – 1. juli 1988 v/Trond Bakkevig.

⁸⁰⁹ UD 34 4/44 bind 5: Referat fra samtale mellom utenriksminister Thorvald Stoltenberg og Etiopias utenriksminister, UD 24. august 1988.

⁸¹⁰ Intervju med Jan A. Erichsen, Oslo, 20. juni 2002.

⁸¹¹ UD 25 9/25 bind 9: Brev til AIS signert Thorvald Stoltenberg, 21. oktober 1988.

⁸¹² UD 25 4/44 bind 14: Innkommet melding fra ambassaden i London datert 14. juni 1989; Etiopia/Tigray, henvendelse fra TPLF om norsk deltakelse som observatør (...), og Innkommet melding fra ambassaden i London datert 16. juni 1989; Etiopia/Tigray, kontakt med TPLF.

⁸¹³ UF perm Eritreaprosjekter fil Samarbeidsgruppen: Minibrev fra Arild Jacobsen datert 23. august 1988, vedlegg; brev til Workinggroup on the Horn, signert Ole Brauer 14. juli 1988, og Minibrev fra Arild Jacobsen; Ang. vårt forhold til Workinggroup on the Horn, vedlegg; brev til Workinggroup on the Horn, signert Arild Jacobsen 14. november 1988.

Selv om enkelte stater, i likhet med Norge, støttet det eritreiske forslaget om folkeavstemning, var det generelt liten tro på Eritreas bærekraftighet som selvstendig nasjon. Den norske offisielle holdning til eritreaspørsmålet var således på linje med den internasjonale oppfatning. Som nøytral nasjon var Sverige det landet som ble fremholdt som den mest sannsynlige meglerinstans ved eventuelle forhandlinger, men også svenskene holdt kravet om et fritt og selvstendig Eritrea som illusorisk, og dermed som et umulig utgangspunkt for forhandlinger.⁸¹⁴

Norsk humanitær bistand til Eritrea, og særlig de frivillige organisasjonenes kontaktflate, var imidlertid kjent i internasjonale kretser. I noen tilfeller ble norske myndigheter bedt om å fungere som formidler eller rådgiver i spørsmål vedrørende den eritreiske frigjøringsbevegelsen. I etterkant av en skyteepisode i 1986, der to hjelpearbeidere ble skutt av Tigray People's Liberation Front, ba den amerikanske regjeringen den norske regjeringen om å ta opp saken med TPLF.⁸¹⁵ Likeledes ble norske myndigheter i 1991, bemerkelsesverdig nok fra amerikansk hold, anmodet om å appellere for frigivelse av tre sovjetiske krigsfanger som EPLF hadde holdt siden mars 1988.⁸¹⁶ Sovjetunionen benyttet seg også av norske forbindelser med den eritreiske frigjøringsbevegelsen. I juni 1990 ba Sovjet norske myndigheter om å appellere til EPLF om å unngå krigshandlinger som forhindret bruken av Asmara flyplass for frakt av nødhjelp på sovjetiske vinger.⁸¹⁷

I likhet med etiopiske myndigheter hadde enkelte andre på den internasjonale arena problemer med å skille mellom den norske opinionens engasjement versus den offentlige holdning til konflikten. I forbindelse med den økende frekvensen av angrep på nødhjelpskonvoier i krigsområdene, ble representanter for den norske ambassaden i London innkalt til et møte i det britiske utenriksministeriet. Britene sonderte muligheten for en løsning på problemet, og kjente til det norske fredsinitiativet. På direkte spørsmål måtte imidlertid de norske representantene presisere at norske myndigheter ikke hadde latt seg påvirke av presset fra den sterke nasjonale opinionen for Eritreas rett til selvbestemmelse, men forfektet den nødvendige respekt for Etiopias territoriale integritet.⁸¹⁸

Den viktigste innsatsen fra norsk side i internasjonale fredsbestrebelse vedrørende eritreakonflikten, var likevel i forbindelse med det såkalte carterinitiativet. Sammen med sin kone Rosalynn etablerte den tidligere amerikanske presidenten Jimmy Carter i 1982 et

---

⁸¹⁴ UD 25 9/25 bind 8: Notat datert 13. august 1987; Eritreaspørsmålet.

⁸¹⁵ UD 76 8/44 bind 11: Notat til politisk avdeling datert 2. juni 1986; Etiopia. Samtale mellom (...).

⁸¹⁶ UD 25 9/25 bind 13: Notat datert 1. februar 1991; Etiopia/Eritrea. Henvendelse til (...).

⁸¹⁷ UD 76 8/44 bind 17: Notat til statssekretæren datert 20. juni 1990; Etiopia: Statssekretærens møte (...).

⁸¹⁸ UD 25 9/25 bind 8: Notat datert 7. mars 1988; Etiopia/Eritrea-konflikten. Samtale i FCO 1. mars 1988.

fredssenter i Atlanta. International Negotiating Network, et av senterets prosjekter, ble organisert i 1987 som en uformell sammensetning av tidligere statsoverhoder og akademikere med det formål å megle i interne konflikter. FN-erklæringen forhindrer medlemsstatene fra involvering i interne konflikter eller borgerkrig. Dette internasjonale meklingsnettverket skulle derfor fylle et tomrom i situasjoner der ingen andre internasjonale instanser kunne engasjeres. Initiativet ble støttet fra internasjonalt hold, deriblant det norske Institutt for fredsforskning, PRIO.⁸¹⁹ I 1989 klarte Carters nettverk å få Etiopia og Eritrea til forhandlingsbordet.

Arbeidet og sonderingene som ble foretatt i forbindelse med det norske fredsinitiativet ble brukt som bakgrunnsmateriale i det innledende arbeidet, og både norske myndigheter og Kirkens Nødhjelp/Emergency Relief Desk ble trukket inn som rådgivere på uformell basis. I tillegg mottok initiativet finansiell støtte fra det norske Utenriksdepartementet.⁸²⁰ Samme høst førte valget til et regjeringsskifte i Norge, og utenriksminister Stoltenberg måtte overlate stafettspinnen til påtroppende utenriksminister Kjell Magne Bondevik. Bondevik hadde allerede utvist engasjement for de humanitære konsekvensene av eritreakonflikten i partipolitisk sammenheng, og Kristelig Folkeparti hadde flere ganger gjennom 1980-tallet tatt konflikten opp på landsmøtet. I januar 1981 vedtok partiet å støtte EPLFs fredsplan og forslag om folkeavstemning, og partiet oppfordret regjeringen til å gjøre det samme i internasjonale fora.⁸²¹ I forbindelse med carterinitiativet forekom det både møter og korrespondanse mellom den norske utenriksministeren og Jimmy Carter, men den som først og fremst var norske myndigheters representant i dette arbeidet var statssekretær Knut Vollebæk.

De første offisielle forberedende samtaler mellom EPLF og den etiopiske regjeringen ble holdt i Atlanta 7. – 19. september 1989. I henhold til EPLFs FN-observatør Bereket Habte Selassie, var dette møtet karakterisert av en aggressiv tone og gjensidige beskyldninger. Det neste møtet derimot, som ble holdt i Nairobi 20. – 29. november samme år, var ifølge Selassie preget av en mer forretningsmessig atmosfære.⁸²² Det lyktes imidlertid partene å bli enige om ti av totalt tretten punkter på dagsordenen allerede i Atlanta, så møtet må ha avstedkommet en viss konstruktiv dialog. I Nairobi lyktes det å oppnå enighet også om de siste tre spørsmålene, og det var følgelig duket for hovedforhandlinger på nyåret. Partene hadde blitt enige om organiseringen av et sekretariat, og presidenten i Tanzania, Julius Nyerere, var blitt godtatt

---

⁸¹⁹ UD 25 9/25 bind 10: Klipp fra den amerikanske avisen *The Atlanta Constitution*, 18. august 1989.

⁸²⁰ UD 25 9/25 bind 10: Notat datert 30. november 1989; status i forhandlingene (...).

⁸²¹ UD 25 9/25 bind 6: Brev til den norske regjering fra KrF, datert 3. februar 1981; vedtaket vedlagt.

⁸²² UD 25 9/25 bind 10: Innkommet melding fra FN-delegasjonen, New York datert 30. november 1989; Eritrea-konflikten. Samtale med EPLFs FN observatør.

som assisterende ordstyrer for de kommende forhandlingene. Det var også enighet om valget av syv observatører, der partene skulle velge to hver og tre i fellesskap. EPLF ønsket imidlertid De forente nasjoner i en slik posisjon, noe som skulle vise seg å skape problemer.⁸²³

FN avviste invitasjonen, og viste til at organisasjonen kun involverte seg i interne konflikter etter anmodning fra enten generalforsamlingen eller sikkerhetsrådet. Intensjonen var å starte hovedforhandlinger vinteren 1990, men EPLF meddelte det ultimatum at de ikke deltok uten FNs tilstedeværelse.⁸²⁴ Samtidig rettet de skarp kritikk mot Jimmy Carter for hans håndtering av observatørspørsmålet. I etterkant av debatten om mulige observatører hadde Carter ringt de foreslåtte kandidatene, noe EPLF hevdet han ikke hadde hatt mandat til. Generalsekretæren for FN, Perez de Cuellar, hadde gitt negativ tilbakemelding over telefonen, og selv om det senere gikk ut også en skriftlig invitasjon, var Carters private fremstøt overfor de Cuellar tilstrekkelig grunnlag for skepsisen i EPLF til hans integritet som ordstyrer.⁸²⁵ Fredsprosessen gikk deretter i stampe.

Utover 1990 var det stadig møter og korrespondanse mellom norske myndigheter, Jimmy Carter og representanter for EPLF, deriblant lederen Issayas Afwerki. Carter håpet at de norske forbindelsene til EPLF kunne lykkes i å overtale frigjøringsbevegelsen tilbake til forhandlingsbordet, og den tidligere presidenten gjestet Norge to ganger i den forbindelse. Etiopia hadde stilt seg negativ til FN som observatør, og siden Etiopia var medlem, var organisasjonen pålagt å respektere landets territoriale integritet. I juni anmodet mengisturegimet likevel FN om å tiltre rollen som observatør ved eventuelle forhandlinger, trolig som følge av press etter et toppmøte mellom USA og Sovjet. Trass i denne innrømmelsen trakk EPLF seg fra carterprosessen, angivelig fordi de ikke trodde på en løsning der de ville få gjennomslag for sitt krav om folkeavstemning. En viktigere beveggrunn var trolig frigjøringsbevegelsenes militære fremgang, særlig markert ved EPLFs erobring av havnebyen Massawa i februar 1990.⁸²⁶ Ifølge Redie Bereketeab skal Mengistu ha uttalt at tapet av Massawa i praksis innebar tapet av Eritrea.⁸²⁷ Nå gjenstod bare hovedstaden

---

⁸²³ UD 25 9/25 bind 10: Brev til utenriksminister Bondevik signert Jimmy Carter, 11. desember 1989 og Notat datert 30. november 1989; status i forhandlingene (...).

⁸²⁴ UD 25 4/44 bind 14: Brev til Jimmy Carter signert Issayas Afwerki datert 2. april 1990.

⁸²⁵ UD 25 9/25 bind 10: Telefax fra den svenske ambassaden i Nairobi datert 29. november 1989 og bind 11: Innkommet melding fra ambassaden i Washington datert 27. februar 1990.

⁸²⁶ UD 25 9/25 bind 12: Notat til politisk avdeling datert 15. juni 1990; Eritrea. Carters fredsinisiativ og Utgående melding til FN-delegasjonen datert 25. juni 1990; Eritrea. Statssekretær Vollebæks samtale med EPLFs Europa-representant 21. juni 1990.

⁸²⁷ Bereketeab 2000: 212.

Asmara, og med seieren i sikte var det ikke i EPLFs interesse å inngå kompromisser i eventuelle forhandlinger.

Ettersom carterinitiativet ikke førte frem, vendte søkelyset seg mot internasjonale donorerers krav om fri passasje for bistand til sivilbefolkningen i krigsområdene. Ønsket om alternative ruter for humanitær hjelp i tillegg til eller i stedet for den illegale innføringen fra Sudan, hadde lenge vært på agendaen. Det hadde kun lyktes i liten grad, siden de stridende partene var imot det. Gjennom distribusjon av varer ført inn bakveien fra Sudan, vant EPLF og TPLF viktig støtte i lokalbefolkningen, og frigjøringsbevegelsene var følgelig redde for at etiopiske myndigheter ville fremstå som den reddende part dersom forsyningene skulle komme den regjeringskontrollerte siden. Etiopiske styresmakter fryktet på sin side at hjelpen skulle komme opprørstyrkene til gode.⁸²⁸

Som nevnt i kapittel V, ble det vinteren 1990 likevel opprettet en såkalt Southern Line, der mat ble ført til Tigray i merkede konvoier fra etiopisk side. Samtidig ble det gjort forsøk på å få en tilsvarende Northern Line med utgangspunkt i Massawa, men det prosjektet ble lagt på is da EPLF erobret byen i februar. Havneanlegget og det videre veinettet var i utgangspunktet redusert på grunn av krigen, og de stadige forsøkene fra etiopisk side på å gjenvinne kontrollen over byen, førte til ytterligere ødeleggelser av infrastrukturen. I juni 1990 sa EPLF seg villig til å samarbeide med interesserte donorer med tanke på gjenoppbygging og åpning av havnen, men tiltaket falt fordi EPLF ikke godtok at etiopiske myndigheter skulle informeres eller konsulteres.⁸²⁹ De vedvarende trefningene mellom partene gjorde det derfor vanskelig å gjennomføre både lossing av forsyninger og gjenoppbygging av fasilitetene. Situasjonen var ytterligere betent fordi piratvirksomhet inngikk som et ledd i krigføringen. EPLF hadde ved enkelte anledninger bordet skip som fraktet nødhjelpsforstyringer, noe som opprørte både internasjonale myndigheter og donorer.⁸³⁰

På grunn av ny tørke- og hungersnød, som hadde begynt å gjøre seg gjeldende i 1989, økte det internasjonale presset på partene for å få til fri passasje til den lidende sivilbefolkningen. Sovjetunionen, som på denne tiden var i ferd med å slå sprekker, ønsket å frigjøre seg fra økonomisk belastende relasjoner. Allerede i august 1988, ga Sovjet etiopiske myndigheter klare signaler om å forhandle med motstandsbevegelsen, og i oktober markerte

---

⁸²⁸ UD 76 8/44 bind 9: Innkommet melding fra ambassaden i Washington datert 24. mai 1985; Nødhjelp til Eritrea og Tigray og Notat datert 8. mars 1985; Etiopia/USA.

⁸²⁹ UD 76 8/44 bind 17: Innkommet melding fra FN-delegasjonen, New York datert 26. juni 1990; Etiopia/Eritrea. EPLFs reaksjon (...).

⁸³⁰ UD 25 9/25 bind 11: Notat til politisk avdeling datert 6. februar 1990; Eritreakonflikten. Piratvirksomhet utenfor kysten (...).

supermakten grensen for hvor langt støtten rakk når det gjaldt en militær løsning på konflikten.⁸³¹ Samtidig som relasjonen til Sovjet raknet, kom USA sterkere på banen. Statsleder Mengistu visste at Etiopia ikke kunne klare seg alene, og forsøkte å forbedre landets relasjoner til USA. En mellomstasjon var alliansen med Israel.⁸³² I bytte for våpen og militære rådgivere gav Etiopia tillatelse til *exodus* for etiopiske jøder. Denne folkegruppen, kjent som *falashas*, hadde blitt akseptert som jøder av Israel i 1975, men migrasjonen til Israel hadde med enkelte unntak vært hindret av Etiopia. De siste årene av mengisturegimet var de fleste *falashas* samlet i store leire, og utgjorde i praksis gode politiske kort når støtten fra Sovjetunionen minsket.⁸³³

Det internasjonale presset på både EPLF og Etiopia for å lette det humanitære arbeidet i regionen økte, men det var FN, i form av organisasjonen World Food Program, som til slutt fikk partene i samtale igjen. Resultat ble gjenåpningen av Massawa havn i januar 1991.⁸³⁴ Avtalen forutsatte at forsyningen skulle deles likt mellom partene, uten hensyn til hvor det til enhver tid var størst behov. TPLF var ikke inkludert i denne avtalen, trolig fordi det området allerede ble forsøkt dekket via den såkalte Southern Line. Kritiske røster hevdet at avtalen kunne føre til mindre støtte til nødhjelpsoperasjonene inn fra Sudan, som var den ruten som best nådde befolkningen i nord.⁸³⁵ Innføring av bistand over Massawa var imidlertid mye mindre kostnadskrevende. Dessuten sammenfalt åpningen av Massawa med den første gulfkrigen, hvilket førte til evakuering av alt amerikansk nødhjelpspersonale i Khartoum. Med amerikanerne forsvant også det meste av grunnlaget for bistand fra sudansk side, men ruten var operativ helt frem til krigens slutt.⁸³⁶

I tillegg til overenskomsten om Massawa, møttes EPLF og den etiopiske regjering til nye samtaler i Washington 21. – 22. februar 1991, denne gangen med amerikanerne som meglere.⁸³⁷ På dette tidspunktet var det tydelig at Mengisturegimets dager var talte. Vilje til forhandling i de siste to årene av krigen var trolig et resultat av internasjonalt press, særlig på Etiopia. Den etiopiske regjering ble etterhvert også betydelig svekket, både av intern motstand markert ved et kuppforsøk i mai 1989, og på grunn av reduksjonen av den sovjetiske støtten.

---

⁸³¹ UD 25 4/44 bind 14: Notat datert 19. august 1988; Etiopia. Bakgrunn og Brev til UD fra ambassaden i Addis Abeba p.t. Nairobi datert 19. oktober 1988; Situasjonen i Nord-Etiopia.

⁸³² UD 25 9/25 bind 12: Innkommet melding fra ambassaden i Washington datert 4. september 1990; Utviklingen i Etiopia og bind 13: Notat datert 17. januar 1991; samtaler i Etiopia.

⁸³³ Teferi 1997: 195. Se også <http://www.mindspring.com/~jaypsand/ethiopia2.htm>, og <http://www.falasha-recordings.co.uk/teachings/ras.html>, sist besøkt 4. juli 2006.

⁸³⁴ UD 85-Eritrea 1991 bind 2: Notat datert 21. januar 1991; Etiopia/Eritrea-konflikten.

⁸³⁵ UD 76 8/44 bind 17: Brev til UD fra KN, datert 26. februar 1991.

⁸³⁶ Duffield og Prendergast 1994: 127-128.

⁸³⁷ UD 25 9/25 bind 13: Brev til UD datert 2. april 1991; rapport fra møtet mellom EPLF og Etiopias regjering med USAs mellomkomst i Washington 21. – 22. februar 1991.

Svekkelsen gav imidlertid også grunnlag for en betydelig militær fremgang for EPLF, og dermed mindre vilje til innrømmelser fra den kanten. Samtidig representerte den første gulfkrigen en svekkelse av EPLF fordi den kuttet tilførselen av militær støtte fra Irak.⁸³⁸ Det var derfor ingen selvfølge at konflikten fikk en militær løsning i frigjøringsbevegelsenes favør, selv om den etiopiske regjeringen stod svakt.

Norsk rolle i den siste tidens meklingsbestrebelse var langt mer begrenset enn det mange kanskje hadde ønsket. Både Kirkens Nødhjelp/Emergency Relief Desk og norske myndigheter ble tatt med på råd, og fikk til dels viktige oppgaver med hensyn til å påvirke EPLF til å delta i forhandlinger. Samtidig kan det virke som det var nettopp de norske kontaktene med den eritreiske frigjøringsbevegelsen som stod i veien for en mer fremtredende rolle i forhandlingsprosessene. Carter foreslo blant annet at Norge skulle innta en av de syv observatørposisjonene i forbindelse med de påtenkte forhandlingene vinteren 1990, og i forkant av forhandlingene i Washington tilbød norske myndigheter å fungere som sendebud. En slik rolle ble imidlertid aldri aktuell, først og fremst fordi etiopiske myndigheter anså Norge som altfor sympatisk innstilt overfor EPLF, en situasjon Utenriksdepartementet var inneforstått med.⁸³⁹ Våren 1990 tok norske myndigheter også initiativet til et samlet nordisk fremstøt for å få FNs sikkerhetsråd til å spille en mer fremtredende rolle i eritreakonflikten, både på det politiske og humanitære plan.⁸⁴⁰ Forslaget oppnådde bred enighet under det nordiske utenriksministermøtet i Åbo, men initiativet strandet fordi de respektive lands FN-delegasjoner stilte seg skeptiske til det hensiktsmessige ved et slikt fremstøt.

Et viktig poeng i denne sammenheng er at fredsprosessen og mekling i regi av World Food Program og amerikanske myndigheter innebar en viss anerkjennelse av frigjøringsbevegelsene. Dette gjaldt også i norsk sammenheng. Selv om grunnlaget for norske relasjoner og kjennskap til Eritrea i stor grad skrev seg fra solidaritetsarbeid, enkeltpersoners engasjement, og særlig private hjelpeorganisasjoners virke og informasjonsarbeid, var det først og fremst den norske regjering ved utenriksministeren og statssekretæren som representerte Norge i forbindelse med de internasjonale meklingsbestrebelsene. I tråd med Utenriksdepartementets praksis ble det også i denne sammenhengen poengtert at man ikke

---

⁸³⁸ UD 25 9/25 bind 13: Notat datert 1. mars 1991; Etiopia/Eritrea. Fredsforhandlinger. Mulig norsk engasjement. EPLF støttet Irak under gulfkrigen, blant annet på bakgrunn av den militære og økonomiske støtten som EPLF hadde mottatt gjennom hele frigjøringskrigen, se UD 25 4/44 bind 15: Kommuniké fra EPLF, faxet til UD fra den etiopiske ambassaden i London 20. august 1980.

⁸³⁹ UD 25 9/25 bind 10: Notat datert 30. november 1989; Status i forhandlingene (...), Notat datert 9. oktober 1989; Møte i UD med lederen for EPLFs kontor i London og Notat datert 9. oktober 1989; Fredsforhandlinger mellom den etiopiske regjering og EPLF. Brev fra Jimmy Carter.

⁸⁴⁰ UD 25 9/25 bind 11: Innkommet melding fra FN-delegasjonen, New York datert 13. mars 1990; Etiopia-Eritrea. Nordisk initiativ i FN og Klipp fra *Vårt Land* 12. mars 1990.

mottok frigjøringsbevegelser på politisk nivå, men søkte å holde kontakten på såkalt kontornivå, eventuelt med politisk sekretær.⁸⁴¹ Da Issayas Afwerki skrev til Gro Harlem Brundtland rett etter at den tidligere statsministeren gjeninntok regjeringsposisjon i november 1990, ble imidlertid brevet besvart av utenriksminister Thorvald Stoltenberg.⁸⁴²

OPPSUMMERING

Norske myndigheters forhold til Afrikas Horn var lenge dominert av relasjonene til Etiopia. Da eritreaspørsmålet kom på den norske politiske dagsordenen på slutten av 1970-tallet, var det først og fremst et resultat av det økende omfanget av konflikt i regionen og stormaktpolitiske interesser i lys av den kalde krigen. Det nylig etablerte engasjementet gjennom solidaritetsforeninger og frivillige hjelpeorganisasjoner spilte også en sterk rolle for synliggjøringen av konflikten i norsk offentlighet.

Norske myndigheter støttet EPLFs fredsplan og kravet om retten til selvbestemmelse gjennom en FN-overvåket folkeavstemning. For øvrig var den norske offentlige holdningen gjennom hele 1980-tallet at konflikten i første rekke måtte løses på initiativ fra de afrikanske statene i regi av OAU eller FN. Et slikt initiativ var imidlertid ikke aktuelt, fordi de afrikanske statene fryktet at en eventuell støtte av det eritreiske kravet ville understøtte oppløsningstendenser andre steder på kontinentet.

Ved inngangen til 1990-tallet var det etiopiske regimet svekket på grunn av redusert tilførsel av militær og finansiell støtte fra den raknende østblokken. I mai 1991 klarte et samlet EPLF og TPLF å styrte mengisturegimet, hvilket markerte slutten på den eritreiske frigjøringskrigen. De siste årene av krigen hadde imidlertid Norge vært aktiv initiativtaker til fredsforhandlinger mellom partene, blant annet gjennom Eritreagruppen, et samarbeid mellom de involverte frivillige organisasjonene og Utenriksdepartementet. Arbeidet som ble nedlagt i dette initiativet ble senere brukt som bakgrunnsmateriale ved et senere meklingsinitiativ i regi av Jimmy Carter. De norske meklingsbestrebelsene var et samarbeid mellom de frivillige organisasjonene og norske myndigheter, basert på en opparbeidet personlig kontaktflate på

---

⁸⁴¹ UD 25 9/25 bind 10: Notat datert 4. desember 1989; EPLF, anmodning om møte med utenriksminister Bondevik i New York (...).

⁸⁴² UD 25 9/25 bind 12: Brev til Gro Harlem Brundtland signert Issayas Afwerki, 6. november 1990 og bind 13: Brev til Issayas Afwerki signert Thorvald Stoltenberg, 31. januar 1991.

begge sider av konflikten. Forsøkene kan således sies å være en forløper til den freds- og bistandssatsingen som fikk navnet Den norske modellen.

På grunnlag av Utenriksdepartementets holdning om å høre alle parter i en konflikt, var representanter for de forskjellige fraksjonene alltid velkommen til å fremlegge sin sak. Myndighetene fremstilte interessen som rent forvaltningsmessig, og møter foregikk derfor på embetsplan. Gjennom meklingsbestrebelsene, og spesielt engasjementet i carterinitiativet, utviklet norske myndigheter likevel kontakt med EPLF også på politisk nivå.

Kapittel VIII: Den vanskelige freden

24 mai 1991 var krigen endelig over. Tretti år med motstand ble kronet med seier, og gledesrusen var sterk. Hverdagen banket imidlertid raskt på døren. Selv om EPLF allerede hadde utviklet en etter forholdene bemerkelsesverdig velfungerende samfunnsstruktur i felten, bød det på nye utfordringer å bygge opp en selvstendig stat. Forventningene var høye og mange, både til den nye statsledelsen og til det internasjonale samfunn.

Med frigjøringen av Eritrea gikk også norske relasjoner til landet over i en ny fase. Ettersom Eritrea ble internasjonalt anerkjent som egen stat, ble det mulig å opprette forbindelser på diplomatisk nivå. Spørsmålet var i hvor stor grad Norge skulle involvere seg, og på hvilke felt. Overgangen til bilaterale forbindelser skapte i neste rekke problemer i forhold til de frivillige organisasjonene. Skulle de fremdeles fungere som mellomledd, eller hadde de utspilt sin rolle?

Det samme spørsmålet meldte seg for solidaritetsmiljøet. Krigen var over, men mange av problemene var fremdeles presserende. Etter tiår med krigens ødeleggelser og tilbakevendende tørkeperioder, led den eritreiske befolkningen av mangel på det meste. Støtten til et folk i krig mot en definert fiende måtte nå omstilles til samarbeid om utvikling og oppbygging. Hvordan taklet miljøet denne omstillingen, og hvilke områder valgte engasjementet å konsentrere seg om?

De første årene etter krigens slutt ble den unge staten hyllet som Afrikas nye håp. Forventningene til demokratisk utvikling og økonomisk vekst var overveldende. Eritrea bemerket seg særlig ved en markert politisk holdning om at landet skulle være mest mulig selvhjulpent, et prinsipp som hadde blitt tidlig nedfelt i EPLFs politiske program. Under krigen hadde det vært nødvendig å gjøre det beste ut av sparsomme ressurser, og etter frigjøringen utviklet prinsippet seg videre som et ønske om å unngå bistandsavhengighetens onde sirkel. Nødhjelpsforstyringer ble ansett som passiviserende. For at befolkningen skulle lære å klare seg selv, var det derfor mer tjenelig mer tiltak som stimulerte til egen produksjon. Hvordan klarte Eritrea å gjennomføre dette selvbergingsprinsippet i praksis, og hvilke problemer skapte det i forhold til internasjonale donorer?

30 ÅR MED KRIG FÅR EN ENDE

I februar 1991 innledet EPLF en siste offensiv i samarbeid med Ethiopian People's Revolutionary Democratic Front, EPRDF, en paraplyorganisasjon for etiopiske motstandsbevegelser med Tigray People's Liberation Front i ledelsen.⁸⁴³ Før dette hadde den etiopiske statslederen Mengistu kjøpt en eiendom i Harare. Nyheten ble sendt til norske myndigheter som en hastemelding fra den stedlige flyktningeattachéen, og ble trolig oppfattet som en indikator på regimets kommende fall. Utover våren ble dette tydelig hvilken vei det bar, og 21. mai flyktet Mengistu til nettopp Zimbabwe.⁸⁴⁴ Hans etterfølger, Tesfaye Gebre-Kidan, ba motstandsbevegelsene om legge ned sine våpen, men både Addis Abeba og Asmara var på dette tidspunktet omringet av henholdsvis EPRDF og EPLF. 23. mai hadde ambassadør Læg Reid en samtale med informasjonslederen ved EPLFs kontor i Washington, som mente at EPLF nok ikke ville innta Asmara før situasjonen var avklart i Addis Abeba.⁸⁴⁵ Dagen etter falt likevel Asmara, hvilket i praksis innebar at EPLF hadde kontrollen over Eritrea.

Allerede i 1989 hadde man fra amerikansk side vurdert Megisturegimets dager som talte, og hadde siden presset aktivt på for en fredelig løsning av de interne stridighetene. Carterinitiativet hadde dermed full støtte fra amerikanske myndigheter, selv om de ikke var direkte involvert. Forhandlingene mellom EPLF og den etiopiske regjeringen i Washington i februar 1991, var derimot ved myndighetenes mellomkomst. I april ba den etiopiske regjering om et nytt forhandlingsmøte med motstandsbevegelsene i regi av amerikanerne, og det ble enighet om å komme sammen til samtaler i London fra 27. mai. Med Eritrea allerede under EPLFs kontroll, Mengistu på flukt og EPRDF ventende ved Addis Abebas porter, ble det snarere forhandlinger om kapitulasjon. Det ble raskt enighet om å få opprettet en provisorisk regjering i Addis Abeba som inkluderte så mange politiske grupperinger som mulig, med den hensikt å avholde frie demokratiske valg innen et års tid. Det var også klart at amerikanerne ikke ønsket en balkanisering av Etiopia, og dermed ikke et selvstendig Eritrea.⁸⁴⁶

Mens partene var samlet i London overgav regjeringsstyrkene seg, hvorpå forhandlingslederen, den amerikanske statssekretæren Herman Cohen, gjorde en holdningsmessig helomvending. Uten å innhente godkjennelse fra egne myndigheter, gav han

---

⁸⁴³ Iyob 1995: 131.

⁸⁴⁴ UD 25 4/44 bind 15: Hastemelding til UD fra ambulerende flyktningeattaché Lasse Bjørn Johansen fra Addis Abeba, datert 21. mai 1991.

⁸⁴⁵ UD 25 9/25 bind 13: Innkommet melding fra Ambassaden i Washington datert 24. mai 1991; Situasjonen i Etiopia og Eritrea.

⁸⁴⁶ UD 25 9/25 bind 13: Telefax fra ambassaden i London datert 29. mai 1991; Etiopia. Forhandlinger i London og Innkommet melding fra ambassaden i Roma datert 29. mai 1991; Etiopia. Samtale i det italienske utenriksministerium.

EPRDF velsignelse til å innta Addis Abeba for å gjenopprette orden. Den plutselig avsatte etiopiske regjering trakk seg følgelig fra møtet, og Londonsamtalene brøt sammen. Cohens egenhendige handling vakte stor oppsikt og skarp kritikk, men amerikanske myndigheter valgte å støtte hans vurdering av situasjonen. Helomvendingen åpnet også i større grad for at den eritreiske befolkningen skulle få avgjøre provinsens fremtid gjennom en folkeavstemning.⁸⁴⁷ Den nye situasjonen, og særlig muligheten for en splittelse av den etiopiske enhet, førte til oppstandelse og demonstrasjoner i Addis Abeba.⁸⁴⁸

Det har vært hevdet at amerikanerne i første omgang hadde overtalt EPRDF til å avvente inntreden i Addis Abeba slik at Israel kunne gjennomføre den såkalte Operasjon Solomon, der 14 325 etiopiske jøder, *falashas*, ble fløyet fra Addis Abeba til Israel i løpet av 36 timer.⁸⁴⁹ EPRDF styrkene stod utenfor hovedstaden i flere dager uten å innta byen, så en slik påstand er ikke usannsynlig. Samtidig kan det også ha vært et poeng for motstandsbevegelsene å avvente et endelig fremstøt mot Addis Abeba mens samtalene i London pågikk.

Det er uansett åpenbart at amerikanske myndigheter økte aktiviteten i forhold til situasjonen på Afrikask Horn i den siste fasen av mengisturegimet. På en pressekonferanse i forbindelse med Londonsamtalene, uttalte Herman Cohen at engasjementet ikke var et utslag av geopolitiske interesse. USA hadde bidratt med betydelig bistand til den krigs- og tørkerammede regionen, og det var derfor i første rekke et ønske om å skape en stabil og fredelig ramme for konstruktiv utvikling, som kalte amerikanerne til aksjon.⁸⁵⁰ Det er likevel trolig at USA så situasjonen som en mulighet til å gjeninnlemme Etiopia i sin interessesfære ettersom det sovjetiske hegemoni var på hell. Amerikanernes velvillighet overfor henholdsvis EPRDF og EPLF, til tross for organisasjonenes marxistisk-ideologiske bakgrunn, vakte også forbauselse internasjonalt.⁸⁵¹

I det norske solidaritetsmiljøet for Eritrea var gleden stor over den endelige seieren og, ikke spesielt overraskende, var det Klassekampen som var først ute med nyheten.⁸⁵² I april hadde Felleskomiteen for Eritrea bedt om et møte med Utenriksdepartementet for å diskutere

---

⁸⁴⁷ UD 25 9/25 bind 13: Telefax fra ambassaden i London datert 29. mai 1991; Etiopia. Forhandlinger i London.

⁸⁴⁸ UD 25 9/25 bind 13: Notat datert 30. mai 1991; Etiopia og 25 4/44 bind 15: Åpent brev til Stortinget og den norske regjering fra den etiopiske foreningen i Norge.

⁸⁴⁹ <http://www.mindspring.com/~jaypsand/ethiopia2.htm>, og http://en.wikipedia.org/wiki/Operation_Solomon. Nettstedene ble sist besøkt 4. juli 2006.

⁸⁵⁰ UD 25 9/25 bind 13: Telefax fra ambassaden i London datert 29. mai 1991; Etiopia. Forhandlinger i London; vedlagt utskrift fra pressekonferanse i den amerikanske ambassaden i London 28. mai 1991.

⁸⁵¹ UD 25 4/44 bind 15: Innkommet melding fra ambassaden i Washington datert 24. mai 1991; Situasjonen i Etiopia og Eritrea.

⁸⁵² Intervju med Petter M. Johansen, Oslo 19. juni 2003.

Eritreas sak. Samtidig hadde komiteen overlevert en appell til Stortinget om å anerkjenne prinsippet om Eritreas rett til selvbestemmelse.⁸⁵³ Møtet ble avviklet 30. mai, seks dager etter EPLFs overtakelse av Asmara, og Felleskomiteens hovedsak ble derfor forventningen om at Norge skulle støtte de nye myndighetene i Eritrea. Fra departementets side ble det påpekt at det ikke var mulig å anerkjenne en provisorisk regjering, og at situasjonen ennå var meget uklar.⁸⁵⁴ Norske myndigheter var høyst avventende til situasjonen. I juni 1991 stadfestet Utenriksdepartementet at Norge holdt fast ved sin støtte til folkeavstemning, men understreket at det ikke var det samme som å støtte et krav om selvstendighet. Det ble også bemerket at det var uvisst hvordan den nye regjeringen i Etiopia ville forholde seg til en eventuell løsrivelse.⁸⁵⁵

Vestlige myndigheters skepsis til et selvstendig Eritrea var knyttet til de pågående konfliktene i Midtøsten, særlig representert ved gulfkrigen. Etiopia hadde umiddelbart tatt standpunkt for USA i krigen, trolig som et forsøk på å sikre seg vestlig støtte etter Sovjetunionens bortfall som alliert. EPLF støttet derimot Irak, som hadde vært en mangeårig og viktig støttespiller i den eritreiske frigjøringskrigen. Frigjøringsbevegelsen hadde hele tiden vært finansielt og materielt bistått av arabiske land som Syria og Irak, og det var disse forbindelsene som fikk et selvstendig Eritrea til å fremstå som en potensiell trussel mot vestlige interesser på Afrikas Horn. Som en representant ved det italienske utenriksministeriets afrikakontor uttrykte det; ”Hvem vil føle seg tjent med en omkalfatring nå av grensene i det strategisk følsomme Afrikas Horn, så nær kruttønnen Midtøsten? Hvem vil sove rolig om natten med et selvstendig Eritrea med gode forbindelser til arabiske ”hardliner”-stater som en bombe under Saudi-Arabia?”⁸⁵⁶

Blant de frivillige organisasjoner som var involvert i Eritrea, hersket en langt større entusiasme for den nye situasjonen. Nå kunne innsatsen konsentreres om mer langsiktige prosjekter, og man kunne avvikle den etterhvert altfor åpenbare humanitærhjelpen fra sudansk side, og heller flytte administrasjonen av virksomheten inn i Eritrea. Den første til å gjennomføre dette var lederen for Emergency Relief Desk/Kirkens Nødhjelps stedlige representant i Khartoum, Arild Jacobsen. Allerede 24. mai 1991 gikk Jacobsen til EPLF-kontoret i Khartoum og ba om innreisetillatelse til Asmara. Av både praktiske og

---

⁸⁵³ UD 25 9/25 bind 13: Notat datert 24. april 1991; Felleskomiteen for Eritrea.

⁸⁵⁴ UD 25 4/44 bind 15: Referat fra statssekretær Hernes' møte med FKE 30. mai 1991, datert 5. juni 1991.

⁸⁵⁵ UD 25 4/44 bind 15: Notat datert 5. juni 1991; Situasjonen i Etiopia og norsk holdning til konflikten.

⁸⁵⁶ UD 25 9/25 bind 13: Innkommet melding fra ambassaden i Roma datert 29. mai 1991; Etiopia. Samtale i det italienske utenriksministerium. Se også 30 – Afrika 1991 bind 2: Invitasjon til møte om bistanden til Etiopia fra Norad, datert 26. april 1991; Vedlagt basisdokument for gjennomgang av norsk bistand til Etiopia 1990 – 91: 6, og 25 4/44 bind 15: Kommuniké fra EPLF, faxet til UD fra den etiopiske ambassaden i London 20. august 1980.

sikkerhetsmessige årsaker fikk han ikke det før i juli, men i slutten av august hadde Jacobsen etablert en ny base i Eritreas hovedstad for ERD/Kirkens Nødhjelps virksomhet.⁸⁵⁷

ENGASJEMENT I FREDSTID

I april 1993 ble det avholdt en FN-overvåket folkeavstemning i Eritrea, med et ikke uventet positivt resultat for løsrivelse. 24. mai 1993 ble følgelig Eritrea erklært som en egen stat. Krigens ende og Eritreas nyvunne selvstendighet vakte stor begeistring og entusiasme i norsk opinion. Norske relasjoner til Eritrea, gjennom både solidaritetsmiljøet, de frivillige organisasjonene og myndighetene, måtte omstille seg til den nye situasjonen. Bistandssamarbeid med det nye Eritrea skulle imidlertid vise seg å by på en del problemer. I hvilken grad skyldtes dette sprikende strategier og forventninger fra henholdsvis giver og mottaker? Det skulle også vise seg vanskelig å holde engasjementet oppe i fredstid, særlig innenfor solidaritetsmiljøet.

På landsmøtet for Felleskomiteen for Eritrea 18. september 1993 ble det vedtatt at den politiske støtteorganisasjonen skulle omorganiseres til en vennskapsforening. Den nye foreningen tok navnet *Mehzenet*, som betyr vennskap på tigrinya.⁸⁵⁸ Formålet med den nye foreningen var å spre informasjon om Eritrea i Norge, fortsette arbeidet for norsk politisk og økonomisk støtte til det eritreiske folk, og fremme vennskap og kulturelt samarbeid mellom folk i Eritrea og Norge. Mehzenet ønsket videre å formidle kontakt mellom folkelige organisasjoner, institusjoner, interessegrupper og enkeltpersoner i begge land.⁸⁵⁹ Foreningen fikk imidlertid kort levetid. På et ekstraordinært årsmøte 2. desember 1995 ble det besluttet å legge ned på grunn av mangel på både økonomiske og menneskelige ressurser.⁸⁶⁰

Freden tok på mange måter knekken på denne typen engasjement, og Mehzenet hadde slitt med å rekruttere både passive og aktive medlemmer. Den store kampen var vunnet, og potensielle aktivister fant trolig andre konflikter å konsentrere seg om. Det skortet likevel ikke på saker å ta tak i med den nye situasjonen i Eritrea heller. Mehzenet hadde blant annet tatt til

---

⁸⁵⁷ Intervju med Arild Jacobsen, Asmara, 12. juli 2001.

⁸⁵⁸ Arbark 2505 FKE boks A-0001 mappe 1992/93: Referat og årsmelding fra landsmøtet for FKE 18. september 1993.

⁸⁵⁹ Arbark 2505 FKE boks S-0001 mappe 1993: Noen opplysninger om vennskapsforeningen Norge-Eritrea Mehzenet.

⁸⁶⁰ Arbark 2505 FKE boks A-0001 mappe 1994/95: Referat fra ekstraordinært årsmøte i vennskapsforeningen Norge-Eritrea Mehzenet 2. desember 1995.

orde overfor norske myndigheter i forbindelse med bevilgning av bistand til Eritrea. Foreningen rettet også søkelyset mot de problemer som eritreere bosatt i Norge fikk med norske passmyndigheter med hensyn til besøk i hjemlandet etter frigjøringen. I tillegg hadde Mehzenet kontakt med de ulike vennskapskontaktgruppene som ble dannet utover 1990-tallet, og som på mange måter overtok både informasjonsarbeidet og kontakten med det eritreiske folket.⁸⁶¹

Det hadde oppstått en del slike vennskapskontakter mellom norske og eritreiske byer og steder; Heimdal (Trondheim fra 2001) – Keren, Grong – Areza, Vaksdal – Adi Quala, Bergen – Asmara, Kragerø – Adi Teklesan og Stavanger – Massawa. Noen av gruppene hadde sitt utspring i kirkelig miljø, og flere ble startet på initiativ og med støtte fra Kirkens Nødhjelp.⁸⁶² Andre igjen var resultat av politisk engasjement, for eksempel gjennom fagbevegelsen. Felles for alle gruppene var personlig og lokalt engasjement og drivkraft. Opprettelsen av vennskskapsgruppene var i samsvar med en trend som oppstod på slutten av 1970-tallet, og som fremdeles er høyst levende. I 1979 tok organisasjonen Framtiden i våre hender til orde for vennskskapskommuneprosjekter. Samtidig var det flere lokalsamfunn som på egen hånd søkte å opprette kontakt med steder i Sør. Ideen fikk bred oppslutning utover 1980-tallet, og i oktober 1990 ble det opprettet et eget koordinerende organ, Vennskap Nord/Sør, som en selvstendig organisasjon. Rent praktisk driver gruppene med kulturell utveksling mellom kommuner, skoler, fagforeninger og annen type organisert fellesskap.⁸⁶³

Flere av de norsk-eritreiske vennskskapskontaktgruppene er fremdeles aktive. Trondheim-Keren og Bergen-Asmara er de to største. I tillegg til vennskskapskontakten mellom Bergen og Asmara har også Bjørgvin bispedømme kontakt med den evangeliske kirken i Asmara, og Norsk Lærerakademi og Universitetet i Bergen har kontakt med Universitetet i Asmara. En delegasjon fra Universitetet i Bergen befarte universitetsfasilitetene i Asmara allerede i november 1991, et besøk som resulterte i en avtale om videre samarbeid og utveksling.⁸⁶⁴ Likeledes har Hordaland Teater gjestet Eritrea to ganger, og blant annet samarbeidet med lokale utøvere i en oppsetning av en tigrinyaversjon av Ludvig Holbergs komedie Jeppe på Bjerget i 1995.⁸⁶⁵

---

⁸⁶¹ Arbark 2505 FKE boks B-0001 mappe 1993: Brev til Utenrikskomiteen fra Mehzenet datert 11. november 1993, mappe 1994: Årsmelding 1993 – 94, Innlegg om pass-saken signert Tore Sivertsen 12. september 1994 og mappe 1995: Brev til Utlendingsdirektoratet fra Mehzenet datert 16. mars 1995.

⁸⁶² NoFo 1995 33-ERI-10 prosjektforslag: Søknad om støtte til vennskskapskontaktbesøk i Areza, Eritrea, datert 24. mars 1994 og Arbark 2505 boks B-0001 mappe 1994: Årsmelding 1993 – 94.

⁸⁶³ <http://vennskskap.no/index.php>, sist besøkt 4. juli 2006.

⁸⁶⁴ NoFo 1993 1992 33-ERI-05.3 ERRA: Reiserapport fra besøk ved Asmara Universitet av Rune Nilsen og Terje Halvorsen fra Senter for Internasjonal Helse ved Universitetet i Bergen, 5. – 12. november 1991.

⁸⁶⁵ Telefonintervju med Arve Brunvoll, 11. februar 2004.

Problemet med vennskapssamarbeid er at det ofte er vanskelig å finne en tilsvarende partner i Eritrea. Selv om man møter positiv respons og enighet om felles mål, er det ikke alltid mulig å etablere en aktiv lokal eritreisk instans med selvstendig autoritet. En del av de mer ambisiøse prosjektene, for eksempel innenfor utdanningssektoren, har også strandet på slike politiskadministrative samarbeidsproblemer. Årsaken ligger i manglende mulighet for å utvikle en viss sivilsamfunnsstruktur med rom for å ta avgjørelser uten å gå innom den statlige administrasjonen. Under krigen var både frigjøringsbevegelsen og sivilbefolkningen avhengig av den eksterne støtten som ble distribuert gjennom internasjonale NGOer. Det selvstendige Eritrea åpnet derimot i liten grad for organisering utenom statsstrukturen. Mangelen på fleksibilitet og ansvarsfordeling representerte etterhvert et stort problem, ikke bare for de som ønsket å etablere kulturutveksling, men for de mange NGOer som ønsket å fortsette sin virksomhet i den nye staten.

Ved krigens slutt var det flere norske frivillige organisasjoner og foreninger som var involvert i humanitær støtte til Eritrea i samarbeid med Eritrean Relief Association. Samtlige organisasjoner ønsket å fortsette virksomheten, men fokuset skiftet etterhvert fra nødhjelp til mer langsiktige utviklingsprosjekter. I frigjøringsens første fase var det imidlertid fremdeles stort behov for umiddelbar bistand. I juni gikk derfor flere av organisasjonene sammen med Utenriksdepartementet for å støtte opp om en aksjon hvor flere tonn medisiner ble kjøpt opp og fløyet til Asmara 1. august 1991. Kirkens Nødhjelp administrerte prosjektet. Øvrige bidrag kom fra Norges Røde Kors, Norsk Folkehjelp, Arbeidernes internasjonale støttekomité, Arbeidsmannsforbundet, Utviklingsfondet, ERA Norge og Utenriksdepartementet.⁸⁶⁶

Kirkens Nødhjelp var som nevnt først ute med å få opprettet eget kontor i den nye hovedstaden. I august 1991 var KN-representant Arild Jacobsen på plass med den hensikt å utarbeide mer langsiktige prosjektplaner innen rehabilitering og utvikling. Kirkens Nødhjelp fungerte fremdeles som leder av sammenslutningen Emergency Relief Desk. I forbindelse med møter for ERDs Advisory Group i Addis Abeba og Asmara 4. – 8. november 1991, ble det bestemt å dele virksomheten i to atskilte overgangsprogram frem mot juni 1993, et for Etiopia og et for Eritrea. ERD hadde på mange måter utspilt sin rolle når krigen var over, og i Etiopia ble den operasjonelle virksomheten faset ut allerede i 1991. I Eritrea fungerte ERD som kanal for matleveranser ut året 1992.⁸⁶⁷ Da den planlagte overgangsfasen var over ble

---

⁸⁶⁶ KN Styremøte 20. september 1991 sak 127/91.

⁸⁶⁷ KN Styremøte 22. november 1991 sak 195/91 og Styremøte 18. november 1993 sak 119/93.

begge programmene følgelig formelt oppløst.⁸⁶⁸ Kirkens Nødhjelp fortsatte imidlertid med egne prosjekter i både Etiopia og Eritrea i samarbeid med lokale partnere.

Som drøftet i kapittel V, flyttet også Redd Barna administrasjonen av organisasjonens virksomhet i Eritrea fra Khartoum til Asmara. I juli 1992 ble Redd Barna offisielt etablert i Eritrea med eget kontor i Asmara, og 6. mai følgende år ble Eritrea godkjent som nytt programland av Redd Barnas hovedstyre. Organisasjonen fortsatte å yte nødhjelp, men satset heretter på langsiktige prosjekter i forhold til utdanning og barns velferd, i samarbeid med lokale partnere.⁸⁶⁹ Norges Røde Kors hadde vært forhindret fra å nå inn i de frontkontrollerte områdene av Eritrea under krigen på grunn av det anspente forholdet det internasjonale Røde Kors hadde til både Etiopia og EPLF. I 1988 hadde det norske Røde Kors, sammen med de øvrige skandinaviske søsterorganisasjonene, innledet samarbeid med Eritrean Relief Association.⁸⁷⁰ Etter krigens slutt ble Norges Røde Kors største prosjekt et samarbeid med ERA og eritreiske helsemyndigheter for å rehabilitere det utbombede Massawa Sykehus. I tillegg støttet organisasjonen det eritreiske Røde Kors.

Norsk Folkehjelp og Utviklingsfondet hadde begge vært aktive i Eritrea og Tigray gjennom NGO-sammenslutningene Tigray Transport and Agricultural Consortium og Eritrea Inter Agency Consortium. EIAC ble formelt nedlagt 30. oktober 1993, men Norsk Folkehjelp og Utviklingsfondet fortsatte samarbeidet om engasjementet i Eritrea.⁸⁷¹ Ingen av de to organisasjonene opererte med faste stedlige representanter, men leide i felleskap fasiliteter ved Kirkens Nødhjelps kontor.⁸⁷² I 1997 innledet videre Utviklingsfondet og Norsk Folkehjelp et samarbeid om prosjekter i Gash Barka regionen i Eritrea, sammen med de lokale avdelingene av det eritreiske landbruksdepartementet og den eritreiske arbeiderunionen.⁸⁷³ Landsorganisasjonen var blant bidragsyterne til dette samarbeidet. Gjennom Arbeidernes internasjonale støttekomité hadde LO vært aktivt engasjert i Eritrea siden midten av 1980-tallet. Først og fremst via Norsk Folkehjelp, som er LOs humanitære organisasjon, men også i

---

⁸⁶⁸ Duffield og Prendergast 1994: 158-160.

⁸⁶⁹ RB 4200 G: 1993 Internal semiannual report Redd Barna Eritrea/Sudan, signert Jacqueline Langeslag november 1993 og 4200 F1: Protokoll fra Hovedstyremøte 6. mai 1993.

⁸⁷⁰ RK boks 423 Eritrea 1980 – 93, mappe Eritrea 1986 – 1990 – 1993 fil Felles nordisk tiltak for Eritrea 1988 – 89: Telefax til de nordiske Røde kors avdelingene fra daværende generalsekretær Odd Gran, datert 28. juni 1988, Notat datert 2. september 1988 og mappe Eritrea 1988 – 1990 – 1993 fil 1990 Eritrea: Søknad om støtte til nødhjelp, datert 23. mars 1990.

⁸⁷¹ NoFo 1995 33-ERI-02 Rapport: Travel report Eritrea October 1993, signert Svein Olsen. Det har ikke lyktes å finne noen sluttdato for TTAC, og det ser ut til at sammenslutningen var aktiv innen bistand og utviklingsarbeid i Tigrayprovinsen gjennom store deler av 1990-tallet, i samarbeid med REST og sentrale etiopiske myndigheter.

⁸⁷² NoFo 1995 33-ERI-04: Brev til ERREC fra NoFo datert 19. november 1996 og Agreement mellom KN og NoFo/UF datert 1. september 1996.

⁸⁷³ NoFo 1995 33-ERI-04: Agreement mellom NoFo og UF, datert 31. januar 1997.

direkte samarbeid med den eritreiske arbeiderunionen. Etter krigens slutt, vedtok LO-kongressen i 1993 å fortsette samarbeidet med den eritreiske fagbevegelsen. Særlig skulle LO i Bergen og omland bli aktiv i denne sammenhengen, ettersom Asmara ble Bergens vennskapsby.⁸⁷⁴

Fra slutten av 1980-tallet og utover 1990-tallet, utviklet det seg et tettere kontaktnett og koordineringssamarbeid omkring engasjementet i Eritrea. Blant annet tok Norsk Folkehjelp og Utviklingsfondet høsten 1990 initiativet til et månedlig forum, der organisasjoner som var involvert på Afrikas Horn kunne møtes på saksbehandlernivå.⁸⁷⁵ Likeledes rapporterte det norske Røde Kors i forbindelse med evalueringen av private organisasjoner som kanal for bistand i 1993 – 1994, om relativt hyppig møtevirksomhet mellom organisasjonene angående Eritrea.⁸⁷⁶ Det var i den anledning blitt enighet om å koordinere og dele virksomheten etter kompetanse, trolig i henhold til de enkelte organisasjonenes overordnede fokus og mandat.

Et problem som tidlig meldte seg var Eritrean Relief Associations transformasjon til et statlig organ. Selv om ERA i teorien hadde vært en selvstendig organisasjon, var det helt fra starten klart at ERA var tettere knyttet til EPLF enn organisasjonen burde vært, i henhold opprettholdelsen av et legitimt humanitært mandat. Dette forholdet var imidlertid givne villig til å se bort fra så lenge hjelpen i all hovedsak nådde den tiltenkte målgruppe. ERAs tilknytning til EPLF ble ikke mindre etter at frigjøringskrigen var over. EPLF dannet umiddelbart en provisorisk regjering, og i mars 1992 ble ERA omgjort til ERRA, Eritrean Relief and Rehabilitation Agency.⁸⁷⁷

ERRA skulle fungere som en autonom enhet, men under regjeringens kontroll. Organisasjonens mandat var å koordinere all bistandsaktivitet i Eritrea. Dette innebar blant annet at alle private organisasjoner måtte registreres, og deres virksomhet godkjennes av ERRA, i forkant av implementering av eventuelle prosjekter. Internasjonale NGOer i Eritrea falt således innunder den eritreiske regjeringens kontroll, noe som i mange tilfeller ble problematisk i henhold til private organisasjoners formål og arbeidsstruktur. Ifølge Terje

---

⁸⁷⁴ NoFo 1993 883/ERI Eritrea: Brev til Internasjonalt utvalg, Bergen Faglige Samorganisasjon fra AIS, 6. juli 1993 og www.lo-bergen.no/internasjonalt/eritrea.htm, sist besøkt 4. juli 2006.

⁸⁷⁵ NoFo 1990 1991 1992 33-ERI-01 Informasjon: Brev til de aktuelle organisasjonene fra NoFo, datert 11. oktober 1990.

⁸⁷⁶ RK boks 423 Diverse Land E mappe Etiopia/Eritrea 1992 – 96 fil 1994 Etiopia/Eritrea. Evaluering av priv.org. som kanal for norsk bistand: Brev fra prosjektleder for evalueringen, Terje Tvedt, datert 16. november 1993, og Besvart spørreskjema fra Røde Kors, telefakset til prosjektleder 4. januar 1994.

⁸⁷⁷ NoFo 1993 1992 33-ERI-05.3 ERRA: Brev til alle donorer fra ERRA, datert 12. mars 1992. Vedlagt; Statement on the new role and mandate of the Eritrean Relief and Rehabilitation Agency. I samme mappe fra 1992 finnes også dokumentet General guidelines for indigenous and international NGOs working in Eritrea.

Tvedt var det flere internasjonale organisasjoner som fortsatte å henvise til ERRRA som en NGO-partner, noe som nedtonet den endrede status i samarbeidet.⁸⁷⁸

MOT BILATERALT SAMARBEID

I det nye Eritrea oppstod det raskt et ønske om offentlig norsk engasjement og tilstedeværelse, både fra solidaritetsbevegelsen, involverte private organisasjoner og eritreiske myndigheter. Utad fremstod norske myndigheter som avventende, og fremholdt nødvendigheten av en endelig avgjørelse om Eritreas fremtid. *Backstage* var det likevel en viss aktivitet, og Utenriksdepartementet begynte tidlig, i samarbeid med både Norad og de frivillige organisasjonene, å vurdere hvilke områder et eventuelt bilateralt samarbeid med Eritrea skulle satse på. I tillegg var norske myndigheter direkte involvert i to prosjekter i samarbeid med eritreiske myndigheter. Hvordan artet denne preliminare bilaterale relasjonen seg?

Under et besøk i Eritrea i januar 1992 var lederen for Redd Barnas utlandsavdeling, Thor Kolsrud, i et møte med viseutenriksminister Ahmed Baduri og lederen for det eritreiske Utenriksdepartementets europaseksjon. Kolsrud ble i den forbindelse bedt om å formidle et budskap til den norske utenriksminister og regjering. På bakgrunn av denne direkte oppfordringen, og fordi også Redd Barna ønsket at norske myndigheter skulle ta et initiativ overfor Eritrea, skrev Kolsrud ved hjemkomst et brev til utenriksminister Stoltenberg. Budskapet kan kort oppsummeres som en oppfordring fra eritreisk side til drøftelser vedrørende fremtidige politiske og bistandsmessige forhold mellom de to landene. De eritreiske myndighetene understreket spesielt ønsket om støtte til gjennomføringen av den planlagte folkeavstemningen. Eritreerne hadde svært høye forventninger til nettopp norsk innsats på bakgrunn av engasjementet under krigen, og uttrykte skuffelse over det som ble oppfattet som passivitet og taushet fra norsk side etter frigjøringen.⁸⁷⁹

Eritrea hadde klare forventninger om at en snarlig status som selvstendig stat skulle bibringe bistand på bilateralt statlig nivå. Myndighetene uttrykte takknemlighet overfor det fortsatte engasjementet fra internasjonal NGOer, men den formen for kanalisert bistand hørte først og fremst krigens dager til. Den politiske ledelsen var ikke lenger en

---

⁸⁷⁸ Tvedt 1998: 17.

⁸⁷⁹ UD 76 8/44 bind 18: Brev til utenriksminister Stoltenberg undertegnet Thor Kolsrud, 29. januar 1992.

frigjøringsbevegelse, men en provisorisk regjering. I påvente av at Eritrea skulle bli anerkjent *de jure*, ønsket derfor eritreiske myndigheter i første rekke å forhandle frem avtaler om stat-til-stat bistand. Norske myndigheter var derimot ikke villig til å inngå noen form for samarbeid som kunne innebære en *de facto* anerkjennelse før Eritreas status ble formelt avgjort.⁸⁸⁰ Ønsket om en form for offentlig representasjon var det imidlertid større åpning for.

Eritreiske myndigheter understreket at det var viktig at kontakt med den provisoriske regjeringen ble formidlet gjennom de formelt opprettede organer og kanaler. Kolsrud kommenterte i rapporten fra forannevnte besøk at denne holdningen ikke bare avspeilet formelle krav, men stolthet og et behov for anerkjennelse. Den planlagte folkeavstemningens resultat ble ansett som gitt, og myndighetene i Eritrea var derfor innstilt på en pragmatisk og positiv anerkjennelse også i overgangsfasen. Eritreiske myndigheter gjorde det også klart at diplomatisk kontakt gjennom ambassader i Etiopia ikke var akseptabelt.⁸⁸¹

Norske diplomatiske forbindelser til Etiopia hadde blitt opprettet sommeren 1991, rett etter mengisturegimets fall. Den første tiden leide utenriksstasjonen lokaler og andre fasiliteter av Kirkens Nødhjelp i Addis Abeba, men i mai 1992 flyttet representasjonen inn i egne lokaler. 10. mai 1994 vedtok Stortinget å oppgradere representasjonen til en integrert ambassade og Noradrepresentasjon, en ordning som hadde blitt vanlig i de land hvor Norge var tungt involvert i bistandssamarbeid. Norge hadde nylig gjenopptatt diplomatiske forbindelser til Kenya etter bruddet i 1990, men ambassaden i Nairobi skulle ikke lenger dekke andre land. Eritrea, Djibouti og Somalia skulle derfor sideakkrediteres til Addis Abeba.⁸⁸²

I mai 1992 sonderte Utenriksdepartementet mulighetene for å opprette en form for offentlig representasjon i Asmara. Italia og Egypt hadde allerede etablert forbindelser, og i første rekke var norske myndigheter interessert i å vite hvordan de formelle sidene ved denne typen forhold var løst, også i forhold til etiopiske myndigheter. Italia hadde opprettet et generalkonsulat basert på en såkalt "gentlemen's agreement" med eritreiske myndigheter allerede i 1991, og Egypt hadde i januar 1992 etablert et liasonkontor. Eritrea hadde fått opprette tilsvarende kontorer i henholdsvis Roma og Kairo. Det ble understreket fra både italiensk og egyptisk side at forbindelsene ikke innebar noen formell diplomatisk status, og at

---

⁸⁸⁰ UD 34 4/44 bind 6: Notat datert 12. november 1991; Det formelle, bilaterale forhold til Etiopia og Eritrea. Holdningen er spesielt tydelig i en påtegning på dette dokumentet signert Dag Mjaaland 19. november 1991.

⁸⁸¹ OD Perm Eritrea OD'87 Redd Barna I: Reiserapport fra besøk i Eritrea januar 1992 signert Thor Kolsrud, 24. januar 1992 og UD 25 4/44 bind 16: Telefax fra ambassaden/representasjonen i Addis Abeba datert 7. april 1992; Eritrea. Truende katastrofer (...). En rapport fra Kjetil Paulsens fem dagers besøk i Eritrea.

⁸⁸² UD 76 8/44 bind 18: Melding fra Addis Abeba signert Kjetil Paulsen, 5. mai 1992 og 34 4/44 bind 6: Telefax fra Thomas Bartholdsen datert 11. mai 1994.

eritreiske myndigheter var inneforstått med at det heller ikke var mulig før landet eventuelt ble erklært selvstendig.

9 – 11. juni 1992 gjestet en norsk delegasjon under ledelse av statssekretær Jan Egeland Etiopia og Eritrea. Dette var blant de aller første besøk fra et vestlig land på politisk nivå.⁸⁸³ Underveis ble det oppnådd enighet om enkelte punkter i utviklingen av et bilateralt forhold, herunder utveksling av offisielle representanter. Fra norsk side ble Kirkens Nødhjelps stedlige representant, Arild Jacobsen, utnevnt som representant for norske myndigheter overfor den eritreiske provisoriske regjering. En slik ordningen med å bruke KNs stedlige representanter som offentlig sendemann hadde ikke fungert i Etiopia, men i denne sammenhengen ble det understreket at utnevnelsen ikke innebar diplomatisk status, og at ordningen var av midlertidig karakter i påvente av den planlagte folkeavstemningen. Dette ble akseptert av eritreiske myndigheter, og i september samme år ankom Fessahazion Pietros til Norge som offentlig utsending for Eritrea.⁸⁸⁴

Folkeavstemningen ble avholdt på våren, og 29. april 1993 ble det annonsert at resultatet var 99,8 prosent for selvstendighet. 24. mai samme år ble Eritrea erklært selvstendig stat. 4. juni ble nykommeren medlem av Organisation of African Unity, og 28. juni ble Eritrea tatt opp som medlem i De forente nasjoner.⁸⁸⁵ Norge var blant de første landene som anerkjente den nye staten, og flere nordmenn ble invitert til feiringene av selvstendigheten i mai, både fra solidaritetsmiljøet og de frivillige organisasjonene. Bistandsminister Kari Nordheim-Larsen representerte for anledningen de norske myndigheter.⁸⁸⁶ Formelle diplomatiske forbindelser ble imidlertid ikke opprettet før 14. mars 1994. Eritrea ble i første omgang sideakkreditert til Etiopia, og i april 1995 ble det opprettet et honorært konsulat i Asmara.⁸⁸⁷

I den toårige overgangsperioden frem til Eritrea ble selvstendig stat, ble norsk bistand i hovedsak fortsatt kanalisert gjennom frivillige organisasjoner. Midlene kom fra Utenriksdepartementet over budsjettposter som humanitær bistand, flyktninghjelp og tiltak til støtte for demokrati, utvikling og nasjonal selvstendighet, og fra Norad, herunder

---

⁸⁸³ 25 4/44 bind 16: Telefax til UD fra ambassaden i Addis Abeba datert 7. april 1992; Eritrea.

⁸⁸⁴ UD 34 4/44 bind 6: Pressemelding fra UD datert 31. juli 1992: Norsk representant til myndighetene i Eritrea utnevnt, og Brev til utenriksminister Thorvald Stoltenberg signert Issayas Afwerki, 28. september 1992, og 76 8/44 bind 19: Melding fra UD datert 8. september 1992; UNHCR møte 9 ds vedrørende Eritrea, og 30-Afrika 1992 bind 3: Notat til bilateral avdeling datert 7. juli 1992; Forholdet til Eritrea.

⁸⁸⁵ Iyob1995: 45 og 140.

⁸⁸⁶ UD 30-Afrika 1993 bind 4: Telefax datert 28. juni 1993; Bistand til Eritrea.

⁸⁸⁷ UD 241 – Bistandsministerens reise til Etiopia og Eritrea 19. – 23. april 1994: Notat datert 12. april 1994; Norge-Eritrea (...) og http://odin.dep.no/smk/norsk/aktuelt/off_statsraad/099005-994051/dok-bn.html: Offisielt fra Statsråd 7. april 1995, sist besøkt 4. juli 2006.

hovedsakelig over Sudan-Sahel-Etiopia-bevilgningen. I to sammenhenger bidro norske myndigheter derimot med direkte støtte til prosjekter i regi av den eritreiske provisoriske regjeringen. I forbindelse med folkeavstemningen bidro Norge finansielt til selve gjennomføringen, trykkeriutstyr og teknisk assistanse. I tillegg finansierte Utenriksdepartementet deltakelsen av 15 norske valgobservatører, hvorav flere oppholdt seg i Eritrea i mer enn tre måneder.⁸⁸⁸ Mange av deltakerne hadde blitt rekruttert fra det norske miljøet for Eritrea, noe som kanskje var uheldig med tanke på deres preferanser i saken. På den annen side var det nettopp innenfor dette miljøet man fant personer med god kjennskap til eritreiske forhold.

Et annet prosjekt hvor norske myndigheter var direkte involvert i samarbeid med den eritreiske provisoriske regjeringen, var i forbindelse med repatriering av eritreere i eksil. Den eritreiske provisoriske regjeringen var i første omgang mest interessert i støtte til repatriering av eritreere i afrikanske naboland, spesielt de ca 500 000 flyktingene som befant seg i Sudan. Utenriksdepartementet bidro i den sammenheng med midler kanalisert gjennom Kirkens Nødhjelp, Norsk Folkehjelp og Redd Barna.⁸⁸⁹ I samarbeid med eritreiske myndigheter, og til dels UNHCR, var de tre organisasjonene involvert i prosjekter som tok sikte på å utvikle den lokale infrastrukturen slik at det i større grad ble mulig å både ta imot og reintegrere de hjemvendende flyktingene.

Vedrørende eritreiske flyktninger i verden for øvrig, var de hjemlige myndighetenes signaler styrt av kolliderende interesser. En stor andel av de oversjøiske flyktingene hadde ervervet utdannelse og yrkeserfaring i eksil. På den ene siden ble det understreket nødvendigheten av å få denne ekspertisen hjem for å bidra til gjenoppbyggingen av landet. Samtidig utgjorde eksileritreere, særlig i Europa og USA, en viktig økonomisk ressurs.⁸⁹⁰ Trolig stod denne gruppen for størstedelen av tilførselen av utenlandsk valuta til Eritrea både før og etter frigjøringskrigen. Det store antallet flyktninger utgjorde også et problem. Det var grenser for hvor mange det utarmede og ødelagte Eritrea kunne absorbere på en gang. De forskjellige repatrieringsprogrammene ble derfor antatt å måtte gå over lengre tid.

Eritreiske myndigheter var i denne sammenhengen selektive med hensyn til prioriteringen av de forskjellige eksilgrupperingene. Dette skapte problemer både i forhold til

---

⁸⁸⁸ UD 76 8/44 bind 20: Telefax til Arild Jacobsen fra UD datert 1. april 1993: Norsk støtte til Eritrea, og 76 8/44 bind 21: Telefax fra IMR til UD datert 5. mai 1993; Debriefing av norsk personell involvert i folkeavstemningen i Eritrea, og UD 241 – Bistandsministerens reise til Etiopia og Eritrea 19. – 23. april 1994: Notat datert 12. april 1994; Norge-Eritrea (...).

⁸⁸⁹ UD 76 8/44 bind 20: Telefax til UD fra Norges faste delegasjon, Geneve datert 20. april 1993; Eritrea. Repatriering og Telefax til Arild Jacobsen fra UD datert 1. april 1993; Norsk støtte til Eritrea.

⁸⁹⁰ UD 76 8/44 bind 19: Notat datert 23. november 1992; Eritrea. Repatriering. Samtale i UD 23. november 1992 og Notat datert 11. november 1992; Repatriering til Eritrea.

UNCHR og de forskjellige myndigheter som ønsket å samarbeide om repatrieringsordninger. Planleggingen av repatriering i regi av UNCHR ble blant annet lagt på is i lengre tid, fordi eritreiske myndigheter i større grad ønsket å legge føringene enn det UNCHR kunne akseptere. Eritreiske myndigheter hadde i utgangspunktet et dårlig forhold til FN på bakgrunn av de mange årene verdensorganisasjonen hadde nektet å ta opp eritreaspørsmålet. Dette forholdet hadde også gjenspeilt seg i forbindelse med FNs rolle under avviklingen av folkeavstemningen. Den eritreiske holdningen ble følgelig fra flere hold oppfattet som meget stolt og steil.⁸⁹¹

I norsk sammenheng skapte eritreiske myndigheters prioriteringer også problemer. Høsten 1992 ble det utarbeidet et program der norske myndigheter skulle stå for en repatrieringspakke som både finansierte og sikret et visst økonomisk grunnlag for de eksileritreere i Norge som ønsket å vende hjem.⁸⁹² Norske myndigheter ville i denne sammenheng også sende hjem en gruppe på ca hundre personer som ikke hadde fått oppholdstillatelse. Eritreiske myndigheter nekter derimot å ta i mot denne gruppen eritreere, og stilte som kriterium at hjemvendelse måtte være frivillig. Argumentet var at dersom man åpnet for tvangssending av denne gruppen, så ville andre land kreve samme rett. Trolig fryktet eritreiske myndigheter at et storinnrykk av potensielle politiske dissidenter ville utgjøre et større uromoment enn hva den nye regjeringen kunne håndtere. Norske myndigheter måtte derfor finne en løsning for å lokke den aktuelle gruppen til å vende hjem av eget ønske.⁸⁹³

Bilaterale forhandlinger vedrørende mer langsiktig utviklingsamarbeid tok til for alvor først etter at Eritrea hadde blitt anerkjent som egen stat. Preliminære samtaler hadde som nevnt funnet sted allerede under statssekretær Jan Egelands besøk i Eritrea i juni 1992. Det ble i denne sammenheng ikke gitt noen konkrete løfter fra norsk side annet enn at den norske hjelpen ville fortsette. Derimot ble det enighet om å arrangere årlige møter mellom norske og eritreiske myndigheter og NGOene for utveksling av informasjon og samordning. Samtidig ble det understreket at møtene ikke var ment som en innledning til landprogramdrøftelser.⁸⁹⁴ I forkant av reisen ble det presisert at det var diplomatisk korrekt å ankomme Etiopia først, og så reise til Asmara etterpå. En omvendt reiserute ville kunne skape forvirring om Norges holdning til uavhengighetsproblematikken. I tråd med dette var for

---

⁸⁹¹ UD 76 8/44 bind 19: Melding til UD fra Norges faste delegasjon, Geneve datert 11. september 1992; UNCHR. Status mht Eritrea.

⁸⁹² UD 76 8/44 bind 20: Brev fra UD til de eritreiske foreninger i Norge datert 22. februar 1993; Informasjon til Eritreere i Norge.

⁸⁹³ UD 76 8/44 bind 19: Melding fra UD til ambassadene i Stockholm og Bonn datert 26. november 1992; Eritrea. Repatriering.

⁸⁹⁴ UD 30 – Afrika 1992 bind 3: Notat til bilateral avdeling datert 7. juli 1992; Forholdet til Eritrea.

eksempel Eritrea på dette tidspunktet fremdeles inkludert i Utenriksdepartementets landnotat for Etiopia.⁸⁹⁵ Hensynet til Etiopias suverenitet påkrevde at man verken ad politiske eller byråkratiske kanaler skulle foregripe Eritreas eventuelle selvstendighet.

I mai 1993 var som nevnt bistandsminister Kari Norheim Larsen i Eritrea som representant for norske myndigheter under feiringen av Eritreas selvstendighet. Under Stortingsdebatten om Nord/Sør-meldingen, Stortingsmelding nr 51 (1991/92) våren 1993, hadde Larsen uttrykt at bistanden til Eritrea fortsatt ville bli holdt på et høyt nivå, og hun ba i ettertid Utenriksdepartementet om en vurdering av hvordan Norge snarlig kunne utvide støtten til også å omfatte gjenoppbygging av landet.⁸⁹⁶ På dette tidspunktet hersket det ennå en viss tilbakeholdenhet innen bistandsforvaltningen hva angikk samarbeid med den eritreiske regjeringen. Det var åpning for å inngå stat-til-stat forhandlinger, men som det ble påpekt i et dokument vedrørende retningslinjer for norsk bistand til Eritrea, så ønsket Utenriksdepartementet å avvente inngåelse av et mer langsiktig utviklingssamarbeid. Først ville norske myndigheter vurdere den nye staten i forhold til behov, gjennomføringskapasitet og politisk utvikling, særlig med særlig tanke på demokratibyggning.⁸⁹⁷

ERITREA BLIR PRIORITERT SAMARBEIDSLAND

Omleggingen av bistanden til mer langsiktig og helhetlig samarbeid skulle skje gradvis. Gjennom besøk på både administrativt og politisk nivå, sonderte norske bistandsmyndigheter de eritreiske forholdene med tanke på mulige innsatsområder. Hvilke prioriteringer falt valget på, og hvilke instanser fikk delta i bestemmelsesprosessen? Det ble reist enkelte kritiske røster til et samarbeid med Eritrea, men norske myndigheter valgte likevel å innlede en bilateral bistandsrelasjon på prioritert nivå. Hva lå til grunn for den positive innstillingen?

Fra 25. oktober – 2. november gjestet en delegasjon under ledelse av noraddirektør Per Ø. Grimstad Eritrea og Etiopia. Reisen inngikk i forberedelsene til de første årlige konsultasjonene med de to landene om bistandssamarbeid. Delegasjonen kunne rapportere om sterkt ønske fra eritreiske side om stat-til-stat samarbeid, og skuffelse over den begrensede

---

⁸⁹⁵ UD 25 4/44 bind 16: Telefax til UD fra ambassaden i Addis Abeba datert 7. april 1992; Eritrea og Melding til ambassaden i Addis Abeba fra UD datert 14. mai 1992; Ajourføring av landnotatet for Etiopia.

⁸⁹⁶ UD 30 – Afrika 1993 bind 4: Notat datert 2. juli 1993; Eritrea.

⁸⁹⁷ UD 30 – Afrika 1993 bind 4: Notat datert 11. oktober 1993; Eritrea – forslag til retningslinjer og organisering av samarbeidet.

interessen fra norsk side så langt. Samtidig fant delegasjonen de eritreiske myndighetenes forslag til rammer og innsatsområder for et slikt samarbeid både nøkterne og realistiske. Rapporten konkluderte likevel med at det fortsatt var nødvendig å følge den videre politiske utviklingen i landet med tanke på intensjoner om videre demokratisering.⁸⁹⁸

Et halvt år senere reiste bistandsminister Kari Nordheim Larsen til Etiopia og Eritrea. Hensikten med besøket var i første rekke å vurdere nødhjelpstiltak, men anledningen ble også benyttet til å diskutere mulige langsiktige prosjekter med den politiske ledelsen i de to landene. Både eritreiske og etiopiske myndigheter signaliserte at det var ønskelig med en snarlig konkretisering av et eventuelt samarbeid, og Larsen lovet å sette fortgang i prosessen fra norsk side.⁸⁹⁹ Planen var å foreta en grundigere gjennomgang av satsingsområdene med tanke på endelige programforhandlinger innen utgangen av 1994. Med utgangspunkt i eksisterende samarbeid med Eritrea, forslagene fra eritreiske myndigheter i forbindelse med Norads sonderingsbesøk høsten 1993, og diskusjoner med norske frivillige organisasjoner og institusjoner, hadde Norad foreslått følgende aktuelle satsingsområder; rehabilitering, demokratiutvikling, naturressursforvaltning, ressurskartlegging, utdanning og telekommunikasjon.⁹⁰⁰

Satsingsalternativene ble fulgt opp med ytterligere besøk i Eritrea utover våren og sommeren av både Norad og faglige delegasjoner. I desember ble forhandlingene med eritreiske myndigheter om bilateralt bistandssamarbeid endelig slutført, og et *memorandum of understanding* mellom de to lands regjeringer ble undertegnet i Asmara 6. desember 1994. Bistandsavtalen kunngjorde følgende satsingsområder: Norge skulle i første omgang støtte fase 1 av det såkalte PROFERI, et repatrieringsprogram utarbeidet av eritreiske myndigheter i samarbeid med UNCHR. Avhengig av utfallet av fase 1, ville Norge også støtte den nesten fasen. Styrking av statsforvaltningen ville bli en annen viktig del av samarbeidet. Herunder ville Norge bidra til å styrke følgende sektorer; landbruk og naturressurser, telekommunikasjon, oljeforvaltning, lovgivning, rettsvesen og demokratiutvikling. Et annet viktig satsingsområde var bidrag til styrking av den eritreiske grunnskoleutdanningen. Midler til denne satsingen skulle kanaliseres gjennom Redd Barna. Videre ville Eritrean National Statistical Office motta støtte gjennom felles prosjekt med det norske Fafo. Et allerede eksisterende prosjektsamarbeid mellom College of Agriculture and Aquatic Sciences ved

---

⁸⁹⁸ Norad boks A-8333 fil 741 – Eritrea: Rapport fra besøk i Eritrea og Etiopia 25. oktober – 2. november 1993 datert 21. januar 1994.

⁸⁹⁹ UD 30 – Afrika 1994 bind 5: Rapporter fra møter i forbindelse med bistandsminister Kari Nordheim Larsens besøk i Eritrea 22. – 23. april 1994, datert 26. april 1994.

⁹⁰⁰ UD 30 – Afrika bind 5: Brev til bilateral avdeling, UD fra Norad ang forslag til norsk bistand til Etiopia og Eritrea, signert Per Ø. Grimstad 13. april 1994.

Universitetet i Asmara og Noragric ved Landbrukshøyskolen på Ås, ble også omfattet av avtalen.⁹⁰¹

Fra tilbakeholdenhet og støtte gjennom NGO-kanaler, hadde norske myndigheter raskt inngått et mer forpliktende og helhetlig samarbeid med Eritrea. Hovedårsaken til fortgangen i prosessen lå trolig i det aktive påtrykket fra den hjemlige opinion, spesielt fra solidaritetsmiljøet og de frivillige norske organisasjonene. Myndigheter, både på administrativt og politisk nivå, er i stadig endring gjennom utskifting og gjennomstrømming av personale. Gjennomgående kunnskap om Eritrea og regionens historie var derfor langt sterkere i det norske eritreamiljøet og blant de involverte organisasjonene, enn i regjeringens og Utenriksdepartementet korridorer og kontorer.⁹⁰² Vel vitende om dette, inkluderte Utenriksdepartementet ved flere tilfeller de ulike organisasjonene i planprosessen i forbindelse med bistandsforholdet til både Eritrea og Etiopia.

Organisasjonenes innflytelse på prosessen var altså ikke bare et resultat av anbefalinger og påtrykk av eget initiativ, men også fordi de ble invitert med på råd. Blant annet var tidligere generalsekretær for Kirkens Nødhjelp, Jan A. Erichsen, med i Kommisjonen for Nord-Sør/Bistandsspørsmål, oppnevnt ved kongelig resolusjon 26. februar 1993. Denne kommisjonen utarbeidet Stortingsmelding nr. 19 (1995/96), og Erichsen jobbet for at Eritrea og Etiopia skulle komme blant de land som ble foreslått oppgradert til prioritert samarbeidsland. Forlaget ble vedtatt i Stortinget 10. juni 1996.⁹⁰³

Solidaritetsbevegelsen måtte derimot i større grad invitere seg selv med i maktens selskap. Allerede i forbindelse med Nord/Sør-meldingen, Stortingsmelding nr. 51 (1991/92), var Felleskomiteen for Eritrea en aktiv pådriver for å få Eritrea med som fremtidig programland. Organisasjonen argumenterte også for langsiktig støtte til området gjennom fortsettelse og/eller utvidelse av den såkalte SSE-bevilgningen.⁹⁰⁴ Solidaritetsorganisasjonen fortsatte arbeidet for å fremme Eritreas sak overfor norske bistandsmyndigheter også etter transformasjonen til vennskapsforeningen Mehzenet.⁹⁰⁵

---

⁹⁰¹ NoFo 1995 33-ERI-05.1 Utenriksdepartementet: Pressemelding fra UD datert 6. desember 1994; Bistandsavtale med Eritrea og UD 383.44/213: Memorandum of understanding between the Government of the State og Eritrea and the Government of the Kingdom of Norway, datert 6. desember 1994. Ekspedisjonssjef i Utenriksdepartementet, Håkon B. Hjelde undertegnet avtalen på vegne av Norge.

⁹⁰² Intervju med Jan A. Erichsen, Oslo 20. juni 2002.

⁹⁰³ Se NOU 1995: 5, og *Stortingsforhandlinger* 1995 – 96: Innst. S. nr.229 og Intervju med Jan A. Erichsen, Oslo 20. juni 2002.

⁹⁰⁴ Sivertsens privatarkiv Perm FKE 1992 – 93: Brev til medlemmene i Utenrikskomiteen fra FKE datert 23. mars 1993 og Referat fra sentralstyremøte for FKE 15. desember 1992.

⁹⁰⁵ UD 30 – Afrika 1994 bind 5: Brev fra Mehzenet til bistandsminister Kari Nordheim Larsen signert Tore Sivertsen 28. april 1994.

Under debatten om Nord/Sør-meldingen våren 1993, hadde ønsket om Eritrea som programland kommet fra flere hold, men myndighetene var på dette stadiet ennå avventende til den videre utviklingen på Afrikas Horn.⁹⁰⁶ Det fantes også kritiske røster med hensyn til å inngå et mer forpliktende bistandssamarbeid med Eritrea. Det ble blant annet påpekt at norsk støtte til Eritrea var omfattende allerede ved krigens slutt. I 1991 hadde nær halvparten av den totale norske bistanden til Etiopia gått til Eritrea, noe som innebar at befolkningen i Eritrea mottok ti ganger mer norsk bistand per capita enn den etiopiske. En slik ubalanse måtte ikke forsterkes, snarere rettes opp. Andre viktige innvendinger var bekymring vedrørende eritreiske myndigheters holdning til menneskerettigheter. Blant annet hadde myndighetene raskt satt en stopper for driften av en egen menneskerettighetsorganisasjon i Eritrea. Organisasjonen var opprettet med norsk støtte av en tidligere ERA-leder. Grunnleggeren fikk store problemer med myndighetene og var i lengre tid nektet utreisetilattelse fra Eritrea.⁹⁰⁷

Det ble videre bemerket at den demokratiske utviklingen gikk altfor tregt. Etter at Eritrea ble selvstendig *de jure* våren 1993, ble det etablert en overgangsregjering i påvente av ny grunnlov og frie valg. Planen var å holde frie valg i 1997. Den nye overgangsregjeringen var imidlertid, i likhet med den tidligere provisoriske regjeringen, under full kontroll av EPLF. Forbudet mot å etablere organisert virksomhet basert på religiøst eller politisk grunnlag, gav liten mulighet for dannelse av opposisjonelle partier. For øvrig utgjorde eritreiske myndigheters avvisende holdning til å akseptere retur av egne borgere som hadde fått avslag på asylsøknader, et betydelig irritasjonsmoment for norske myndigheter.⁹⁰⁸

I bistandsmeldingene på 1990-tallet var det nettopp satsingsområder som demokratiutvikling og menneskerettigheter som stod i fokus. Til tross for at disse feltene hadde dårlige kår i Eritrea, stilte norske myndigheter seg etterhvert positive til å inngå samarbeid på prioritert nivå. Faktorer som ble lagt til grunn var oppfatningen av at eritreiske myndigheters forhold til bistand syntes å sammenfalle med norsk bistandsstrategi. Det var heller ingen indikasjon på korrupsjon eller unndragelse av opplysninger, noe som ga tillit og troverdighet i partnerskapet. Eritreernes vilje til ansvar og harde prioriteringer var trolig også utslagsgivende.⁹⁰⁹ EPLFs selvbergingsideologi fra frigjøringskrigens dager fremstod enda

---

⁹⁰⁶ UD 30 – Afrika 1993 bind 4: Notat datert 11. oktober 1993; Eritrea – forslag til retningslinjer og organisering av samarbeidet.

⁹⁰⁷ UD 25 4/44 bind 16: Telefax til UD fra ambassaden/representasjonen i Addis Abeba, datert 7. april 1992, og 30 – Afrika 1993 bind 4: Telefax til UD fra ambassaden/representasjonen i Addis Abeba, datert 28. juni 1993.

⁹⁰⁸ UD 30 – Afrika 1993 bind 4: Notat datert 2. juli 1993; Eritrea – FN konferanse om bistand, og 241 – Bistandsministerens reise til Etiopia og Eritrea 19. – 23. april 1994: Notat datert 12. april 1994: Norge-Eritrea (...).

⁹⁰⁹ UD 307.30/213 bind 1: Brev til UD fra ambassaden i Addis Abeba datert 16. november 1994.

sterkere etter at Eritrea ble en selvstendig stat. Ideologien ble følgelig nedfelt i den nye regjeringens nasjonale erklæring i 1994:

”Selvberging på alle områder – politiske, økonomiske og kulturelle – er et grunnleggende prinsipp. Politisk innebærer det å følge en selvstendig linje og prioritere interne forhold; økonomisk innebærer det å basere seg på interne ressurser og utvikle intern kapasitet; og kulturelt innebærer det å ha selvtilit og utvikle ens egen kulturelle arv. Selvberging betyr ikke å isolere seg fra det internasjonale samfunn. Det innebærer kun at man skal være en så selvstendig og selvsikker spiller som mulig i det internasjonale samspill.”⁹¹⁰

I henhold til denne ideologien fremstod eritreiske myndigheter som meget bestemte med hensyn til implementering av internasjonal bistand. Myndighetene ville selv være premissleverandør for rehabiliteringen av Eritrea, og innblanding i interne forhold ble overhode ikke akseptert. Som resultat gikk flere internasjonale forslag og avtaler om bistandsprosjekter i stå, eller ble refusert av eritreiske myndigheter. Hovedbidragsyterne til gjenoppbyggingen av Eritrea ble derfor de relativt store grupperingene av eksileritreere, enten direkte eller ved hjelp av betydelige økonomiske bidrag.

Den eritreiske selvbergingsideologien fikk blandet mottakelse i internasjonale kretser. Til dels ble holdningen latterliggjort, og avskrevet som umoden og lite holdbar, men holdningen vakte også beundring og respekt. I norsk sammenheng hersket en viss irritasjon over det som ble oppfattet som uforholdsmessig stahet og kravstorhet, men samtidig samsvarte ideologien med prinsippet om mottakeransvar i norsk bistandsstrategi og diskurs.⁹¹¹ I korte trekk innebar mottakeransvar at mottaker skulle få eierskap over utviklingstiltakene, fordi lokal drivkraft og kunnskap i større grad ville sikre bærekraftige prosjekter. Et annet poeng, uttalt av prinsippet hovedarkitekt, daværende noraddirektør Per Ø. Grimstad, var at et slikt prinsipp utviste ”[...] respekt for andre folks integritet og rett til selv å bestemme sin fremtid.”⁹¹²

Den eritreiske streben etter selvberging var på mange måter et friskt pust. Særlig gjaldt dette i bistandssammenheng, der holdningen etterhvert var preget av motløshet i møte med korrupsjon, bistandsavhengighet og en rekke mislykkede prosjekter, såkalte ”hvite elefanter”.

---

⁹¹⁰ http://www.shaebia.org/PFDJ_Charter_1994.html, sist besøkt 4. juli 2006. Egen oversettelse.

⁹¹¹ Norad boks A-8333 mappe 741-Eritrea: Rapport fra besøk i Eritrea og Etiopia 25. oktober – 2. november 1993, datert 21. januar 1994.

⁹¹² Liland og Kjerland 2003: 133 og Selbervik 2003b.

I store deler av det norske bistandsmiljøet hersket på dette tidspunktet det som i etterpåklokskapens selvkritiske lys har blitt karakterisert som reneste ”hallelujastemming” omkring Eritrea. Etter et besøk i Eritrea og Etiopia rett før frigjøringen i 1991, uttalte en representant for Norad at det ikke var tvil om at det var frigjøringsbevegelsen som i størst grad representerte både de utviklingsideene og de demokratiske og humanitære idealene som lå nærmest de norske.⁹¹³ Representanten var på ingen måte alene om en slik oppfatning av de to frigjøringsfraksjonene som kom til å danne regjeringene i henholdsvis Etiopia og Eritrea.

UTFASING AV NGO-SAMARBEIDET

Det var mange flere foreninger, organisasjoner og enkeltforetak fra norsk side som engasjerte seg i Eritrea enn de som har blitt spesielt behandlet i avhandlingen; blant annet Norsk blindforbund, Funksjonshemmedes bistandsstiftelse, Norsk lærerakademi, Studentenes og Akademikernes Internasjonale Hjelpfond, Sunnaas Sykehus, Jussforeningen og Olympic Aid 1994 ved den tidligere skøyteløperen Johan Olav Koss. Koss' engasjement representerte, i likhet med Operasjon Dagsverk i 1987, et løft for Eritrea i norsk opinion. I tillegg mottok Eritrea flere delegasjoner fra norsk næringsliv. Mange av disse prosjektene og delegasjonene samarbeidet med en eller flere av de norske frivillige organisasjonene som allerede hadde etablert virksomhet i Eritrea.

Det ble imidlertid stadig trangere kår for internasjonal bistand i Eritrea, særlig i regi av frivillige organisasjoner, noe som i første rekke skyldtes en sterk vilje fra eritreisk side til kontroll over all virksomhet innen landets grenser. Samtidig begynte misnøye å erstatte den tidligere optimismen i internasjonale bistandsmiljø, ettersom det mot slutten av 1990-tallet ble tydelig at den politiske utviklingen i Eritrea ikke kom til å oppfylle forventningene.

Som anerkjent stat forventet den eritreiske regjeringen bistand i form av stat-til-stat samarbeid, noe stadig flere stater fulgte opp. Frivillige organisasjoner var velkomne til å drive prosjekter i landet, men under stadig strengere kontroll av myndighetene. Det tidligere Eritrean Relief Association hadde etter frigjøringen blitt omgjort til det statlige organet Eritrean Relief and Rehabilitation Agency, og senere omorganisert til Eritrean Relief and Refugee Commission, ERREC. Kommisjonens mandat var å koordinere og regulere

---

⁹¹³ UD 25 9/25 bind 13: Melding fra Norad/Khartoum til UD datert 7. mai 1991.

humanitært arbeid i Eritrea, og alle frivillige organisasjoner måtte følgelig registreres og få utstedt lisens hos ERREC.

Religiøse institusjoner hadde lange tradisjoner innenfor humanitært arbeid, men i 1995 kom et regulativ som begrenset deres aktivitet. Luthersk- og katolskbaserte organisasjoner i Eritrea var del av et internasjonalt nettverk, noe som medførte en sterk posisjon. Organisasjoner basert i muslimske miljøer eller den ortodokse kirken hadde ikke grunnlag for å tilby tjenester i samme skala. Hensikten med reguleringen var følgelig å jevne ut denne forskjellen. I januar 1996 ble humanitær virksomhet ytterligere strammet inn, denne gangen i forbindelse med distribusjon av gratis mat. Selv om en slik restriksjon ville ramme de fattigste hardt, ble det ansett som nødvendig å bryte bistandsavhengighetens onde sirkel. Ett år senere, i februar 1997, ble videre nye retningslinjer presentert for alle internasjonale organisasjoner som arbeidet i Eritrea: Heretter skulle all utenlandsk NGO-aktivitet foregå innenfor helse og utdanning.⁹¹⁴

Det generelle grunnlaget for de nye retningslinjene var ønsket om å unngå bistandsavhengighet. En kontinuerlig tilgang på bistand ble ansett å fjerne incentivet til egen produksjon og ervervelse. Eritreiske myndigheter ville derfor ha full kontroll og eierskap over alle programmer og prosjekter som skulle implementeres for å sikre tilfredsstillende resultat og unngå dobbelt arbeid. Det ble også påpekt at man ønsket å unngå en eventuell utvikling av en elite av lokalt ansatte i internasjonale NGOer. Dette var et vanlig problem der internasjonale NGOer hadde etablert virksomhet. Eksempelvis ble lokale administrativt ansatte ved Kirkens Nødhjelps prosjekt i Equatoriaprovinsen i Sudan kalt for ”Black Norwegians” av den stedlige befolkningen, og selve prosjektet ble omtalt som ”Little Norway”.⁹¹⁵

Først og fremst uttrykte retningslinjene den eritreiske regjeringens vilje til å styre etter selvbergingsprinsippet. På dette tidspunktet hevdet myndighetene at eritreisk økonomi var levedyktig og med lite utenlandsgjeld. Utsiktene til fremtidig vekst ble fremstilt som lovende, og det var meningen å snart bytte ut den etiopiske valutaen, *birr*, med en ny eritreisk, *nakfa*, for å få bedre kontroll med finanspolitikken. Videre ble det hevdet at demobilisering av frigjøringshæren og kompensasjon til de falnes familier var i gang, i likhet med opprettelse av

---

⁹¹⁴ NoFo 1995 33-ERI-05.6 Utviklingsfondet: Telefax fra Utviklingsfondet datert 27. februar 1997; vedlagt retningslinjene Role, Scope and Modalities of Operation of International NGOs in Eritrea, ERREC, Asmara February 25 1997, og 1995 33-ERI-06.1 Korresp ute- og hjemmekontor: Notat datert 7. mars 1997; Ang. Eritrea – fremtid NF/Utviklingsfondet, og 1995 33-ERI-02.1 Reiserapporter: Reiserapport fra Eritrea 5. – 13. august 1997, signert Svein Olsen, og Jacobsens privatarkiv: NCA/ERI management report side 30-36: 1.2.5. 1997 – 2000 The GOEs NGO Guidelines and its effects.

⁹¹⁵ Tvedt 1998: 195.

basale regjeringsstrukturer og rehabilitering av infrastrukturen. Den eritreiske regjering mente derfor at det var på tide å forlate rehabiliteringsfasen og gå inn en utviklingsfase. For å unngå bistandsavhengighet var det derfor nødvendig at regjeringen selv hadde kontrollen.⁹¹⁶

Fra norsk side ble den eritreiske utfasingen av samarbeidet med NGOer vel så mye vurdert som et utslag av frykt for at frivillige organisasjoner skulle undergrave forholdet mellom staten og befolkningen, ved å utføre tjenester som myndighetene selv ikke var i stand til.⁹¹⁷ En rekke internasjonale NGOer valgte å avvikle virksomheten og forlate Eritrea som følge av de nye retningslinjene. Multinasjonale organisasjoner, som UNCHR, fikk også reisepass, noe som også kan forklares med det dårlige forholdet eritreiske myndigheter hadde til FN. Eritreerne ønsket kun samarbeid med Verdensbanken, i tillegg til å opprettholde enkelte bilaterale avtaler.⁹¹⁸

I januar 1998 gav ERREC videre muntlig beskjed til de gjenværende NGOene at den eritreiske regjering var meget takknemlig for deres bidrag gjennom årene, men at det nå var på tide at regjeringen tok over deres prosjekter. Alle internasjonale NGOer, med noen få unntak, ble derfor bedt om å fase ut deres tilstedeværelse innen seks måneder. Det norske Redd Barna var blant de som faset ut sine prosjekter og tilstedeværelse. Kirkens Nødhjelp derimot, fikk lov til å bli. Fra norsk side ble det antatt at eritreiske myndigheter stilte seg mer velvillig ovenfor KN fordi denne organisasjonen også implementerte prosjekter for Norad.⁹¹⁹ Siden beskjeden i første rekke gjaldt NGOer som hadde etablert egne kontorer med stedlige representanter, ble organisasjoner som Norsk Folkehjelp og Utviklingsfondet i mindre grad berørt av situasjonen. Det var imidlertid fremdeles usikkert på det tidspunktet hvordan eritreiske myndigheter ville stille seg til fortsatt eksternt bistand til lokalt drevne prosjekter.

---

⁹¹⁶ Jacobsens privatarkiv: NCA/ERI management report side 30-36: 1.2.5. 1997 – 2000 The GOEs NGO Guidelines and its effects.

⁹¹⁷ UD 801.2 saksnr.98/02093 dok 1-4: Notat datert 19. februar 1998; Eritrea – situasjonen for frivillige organisasjoner – oppsummering fra møte i UD 18. februar 1998.

⁹¹⁸ Intervju med Jan A. Erichsen, Oslo 20. juni 2002.

⁹¹⁹ UD 801.2 saksnr.98/02093 dok 1-4: Notat datert 19. februar 1998; Eritrea – situasjonen for frivillige organisasjoner – oppsummering fra møte i UD 18. februar 1998.

ATTER EN KRIG

De eritreiske myndighetenes fremstilling av forholdene i Eritrea var ikke helt i samsvar med realitetene.⁹²⁰ Overgangen fra frigjøringsbevegelse til ledelse av en selvstendig stat var vanskelig, og forventningene var svært høye til hva man skulle få til på kort tid. Internt i Eritrea var utviklingen preget av økende misnøye med manglende demokratisk vilje fra regjeringens side. Repatrierte flyktninger kombinert med demobiliserte *fightere*, utgjorde en stor samfunnsmessig utfordring, og arbeidsløsheten var stor. Situasjonen var spesielt prekær for mange av kvinnelige *fighterne*. Det var vanskelig å tilpasse seg det sivile og overveiende tradisjonelle samfunnet, og flere kvinner endte som prostituerte i byene. Det hadde ikke vært uvanlig å inngå ekteskap ved fronten, men etter krigen ble mange av disse oppløst, spesielt dersom mannen og kvinnen kom fra ulik etnisk eller religiøs bakgrunn. I disse tilfellene ble gjerne kvinnene separert fra eventuelle barn.

Den nye staten hadde en aggressiv måte å markere sin nye posisjon i regionene, og i løpet av 1990-tallet var Eritrea i konflikt med samtlige av nabostatene. Opprettholdelsen av en viss militær mobilisering løste til en viss grad sysselsettingsproblemet, men en slik ordning var lite produktiv i lengden, og skapte dessuten en ustabil situasjon for sivilbefolkningen. Det som skulle få de alvorligste konsekvensene, var imidlertid det stadig mer anspente forholdet til Etiopia.

I henhold til Tekeste Negash og Kjetil Tronvoll, som sammen har skrevet boken *Brothers at War*, var det dårlige forholdet et resultat av en utvikling over lang tid.⁹²¹ I første omgang henviser de til grunnleggende ideologiske forskjeller mellom ledelsene i EPLF og TPLF, som senere dannet regjeringene i henholdsvis Asmara og Addis Abeba. Samarbeidet mellom frigjøringsfrontene i forbindelse med bekjempelsen av mengisturegimet, beskrives således som mer som et "[...] marriage of necessity than a marriage of love."⁹²² Fra sommeren 1997 utviklet det seg videre uenigheter vedrørende demarkering av grensen mellom de to landene. I november 1997 ble det derfor nedsatt en kommisjon som skulle utrede forslag til en endelig løsning. I mellomtiden kom det til en rekke mindre grensetrefninger mellom eritreiske og etiopiske patruljer.

Negash og Tronvoll holder imidlertid de sviktende økonomiske relasjonene som hovedårsaken til det anspente forholdet.⁹²³ Den såkalte Asmarapakten hadde blitt undertegnet

---

⁹²⁰ Se blant annet Abbink 1998: 551-565 og Negash og Tronvoll 2000.

⁹²¹ Negash og Tronvoll 2000. Se også Young 1996.

⁹²² Negash og Tronvoll 2000: 21.

⁹²³ Negash og Tronvoll 2000: 30-45. Se også Abbink 1998: 559.

i 1993, der etiopiske og eritreiske myndigheter ble enige om å utvikle et harmonisk økonomisk samarbeid. Pakten ble derimot ikke fulgt opp. Eritreiske myndigheters introduksjon i 1997 av en ny valuta, *nakfa*, med den påfølgende etiopiske utstedelsen av nye *birr*-sedler for å forhindre inflasjon av de gamle fra Eritrea, markerte slutten på det økonomiske samkvemmet. Eritrea og Etiopia er i utgangspunktet gjensidig avhengig av hverandre økonomisk, men i januar 1998 utstedte Etiopia et sett nye handelsrestriksjoner som gjorde forholdene helt umulige for Eritrea. 6. mai 1998 gikk en eritreisk grensepatriulje inn i et omdiskutert område, og det kom til trefning med etiopiske grensevakter. Like i etterkant av trefningen gikk Eritrea inn i området med flere tropper, og i løpet av kort tid hadde konflikten utviklet seg til full krig.

SAMARBEIDSPROBLEMER

I juni, samme dag som Redd Barna stengte sitt kontor og bar ut det gjenværende utstyret, kom de første bombene over Asmara. Krigen mellom Etiopia og Eritrea varte i to år, og skapte stor nød blant sivilbefolkningen på begge sider. På nyåret 1999 ba derfor ERREC internasjonale NGOer om å returnere til Eritrea. Invitasjonen ble lunkent mottatt. Utvisningen i 1998 hadde ført til skuffelse og negativ stemning for Eritrea i internasjonale bistandsmiljøer, og NGOene ville ikke returnere med mindre de kunne garanteres stabile og forutsigbare rammevilkår. Det var også en alminnelig oppfatning at bistanden burde begrenses på grunn av den etiopiske og den eritreiske regjeringens prioritering av våpenkjøp og andre militære utgifter, mens deler av befolkningen sultet.

Både utvisningen av internasjonale NGOer og den nye krigen mot Etiopia ble møtt med skuffelse og til dels vantro i det norske eritreamiljøet. Tegnene på den negative utviklingen hadde imidlertid lenge vært tydelige. For det første innebar folkeavstemingen i 1993 ingen alternative løsninger enn for eller imot fullstendig løsrivelse fra Etiopia.⁹²⁴ For det andre ble det forespeilt at valg og implementering av en ny grunnlov skulle gjennomføres innen 1997. I skrivende stund har ingen av delene blitt gjennomført, og den såkalte overgangsregjeringen sitter ennå med makten i Eritrea. Dette har skapt frustrasjon, ikke bare i internasjonale kretser, men først og fremst blant eritreere selv. Motstanden mot den sittende

---

⁹²⁴ Iyob 1995: 139.

regjeringen har økt både innenfra og i eksilmiljøer, i takt med arrestasjoner på politisk grunnlag og andre brudd på sivile rettigheter. Det skal også understrekes at den eritreiske presse hele tiden har vært under myndighetenes kontroll.

Begrensninger av frivillige organisasjoner, både internasjonale og lokale, var et problem som ble bemerket lenge før utvisningen i 1998. Allerede våren 1991, rett før frigjøringen var et faktum, uttalte lederen av EPLF, Issayas Afwerki, til en norsk tjenestemann at den fremtidige statusen for både NGOer og statlige donorer måtte vurderes nøye. I den grad NGOer skulle få operere i et uavhengig Eritrea, mente Afwerki at det måtte være innenfor klart begrensede felt, og i liten skala.⁹²⁵ Nasjonale NGOer fikk også svært trange kår. De organisasjonene som fantes, var enten ikke offentlig godkjent, med de problemer og begrensninger det innebærer, eller de var underlagt regjeringskontroll i så stor grad at de var mer for statlige organ å regne enn reelle NGOer. Fra 1994 var Norges Røde Kors' hovedprosjekt i Eritrea å støtte det eritreiske Røde Kors, blant annet ved å arbeide for myndighetenes offentlige anerkjennelse, slik at organisasjonen kunne tas opp som fullverdig medlem av den internasjonale Røde Kors ligaen.⁹²⁶

Etter frigjøringen av Eritrea i 1993 hadde Røde Kors i første omgang satset på to prosjekter; overflytting av farmasøytisk produksjon og rehabilitering av Massawa Sykehus. Røde Kors hadde støttet ERA i forbindelse med produksjon av medisiner i felten fra 1990. Etter krigens slutt var det meningen å flytte produksjonen til byen Keren. Røde Kors skulle bidra til etablering av produksjonsfasilitetene. Prosjektet var stipulert ferdig og i drift innen januar 1994.⁹²⁷ Samarbeidsprosjektet rant imidlertid ut i sanden. Rehabiliteringen av Massawa Sykehus ble derimot ferdigstilt, men også her oppstod det store problemer underveis. Sykehuset var en gave til Eritrea fra Keiser Haile Selassie i 1958, og flere norske sykepleiere hadde arbeidet der frem til 1966, da det norske marineprosjektet i Massawa ble avviklet. Under kampene om Massawa i 1990 ble sykehuset totalskadet, og i mai 1991 søkte Eritrea det norske Røde Kors om støtte til å gjenoppbygging. Bygget skulle være klar til drift i 1994, men da det ble offisielt gjenåpnet 2. april 1995, var det ennå ikke ferdig. Røde Kors forsøkte å følge opp prosjektet, men opplevde også her treghet i systemet. I 1997 hadde det fremdeles

---

⁹²⁵ UD 85 – Eritrea 1991 bind 2: Rapport fra tjenestereise til Sudan, Etiopia/Eritrea 24. april – 10. mai 1991, signert Espen Wæhle.

⁹²⁶ RK boks 532.5 Diverse Land A-L mappe 11 EN Eritrea 1995 – 97 fil Eritrea 1996/97 RK-utvikling: Notat datert 9. juli 1997; oppdatering Eritrea Røde Kors, og Norad søknad 1997.

⁹²⁷ RK boks 532.5 Eritrea mappe A5284611 Farmasøytisk produksjon 1989 – 1993.

ikke lyktes å få en tilfredsstillende slutføring av samarbeidsprosjektet for Røde Kors sin del.⁹²⁸

I 1993 – 1994 gjennomførte Utenriksdepartementet, gjennom Senter for utviklingsstudier i Bergen, en evaluering av private organisasjoner som kanal for norsk bistand. I denne sammenheng kommenterte Røde Kors at samarbeidet med Eritrea og ERA fungerte bedre under krigen enn etter frigjøringen. Overgangen fra å være en motstandsbevegelse til å danne regjering med ansvar for fire millioner mennesker ble for vanskelig uten tilstrekkelig erfaring og de nødvendige ressurser. Røde Kors så dette som årsaken til problemene vedrørende Massawa Sykehus og farmasøytprosjektets sammenbrudd.⁹²⁹ Det var denne typen vanskeligheter som førte til at Røde Kors valgte å konsentrere innsatsen om støtte til den eritreiske søsterorganisasjonen.

Mens Røde Kors henviste problematikken til de nye styresmaktene uerfarenhet og knappe ressurser, møtte Norsk Folkehjelp problemer av en litt annen art. I samarbeid med det eritreiske forsvarsdepartementet skulle den norske organisasjonen rydde miner etter krigen. Et team på ni norske mineeksperter skulle bistå som tekniske rådgivere i en kartleggingsprosess. Under forberedelsene endret eritreiske myndigheter holdning, og ønsket at den norske innsatsen i stedet skulle være opplæring og økonomisk drift av lokale mineryddere. Dette ble godtatt, men da eritreiske myndigheter i neste omgang ba om at Norsk Folkehjelp bare skulle bidra økonomisk, uten å sende egne eksperter, valgte Norsk Folkehjelp å trekke seg fra prosjektet. I sluttrapporten til Norad påpekte prosjektkoordinatoren at Norsk Folkehjelp ikke var den første organisasjonen som hadde støtt på denne typen problematikk i Eritrea. Organisasjonen uttrykte samtidig forståelse for den eritreiske holdningen og behovet for lokal implementering og kontroll av prosessen, men fremholdt at det mest hensiktsmessige ville vært å samarbeide for å oppnå best mulig resultat.

Eritreiske myndigheter var imidlertid også misfornøyd med utviklingen. Forventningene til bistand og politisk støtte hadde vært meget høye, særlig fra land som Norge. Den støtten og entusiasmen som hadde blitt nedlagt fra det norske eritreamiljøets side, ble nå forventet oppfulgt av norske myndigheter i form av bilateralt samarbeid. Den treghet som ofte preger forberedelsene til nye satsinger innen statlig bistand, ble derfor oppfattet av eritreiske myndigheter som en generelt negativ holdning til landet. Den norske ambassadøren

---

⁹²⁸ RK boks 532.5 Eritrea mappe Massawa Sykehus 1994 – 2000 fil 5738ET13-1996: Årsrapport med regnskap for 1996, datert 14. april 1997.

⁹²⁹ RK boks 423 Diverse Land E Etiopia/Eritrea 1992 – 96 mappe Etiopia/Eritrea 1992 – 94 fil 1994 Etiopia/Eritrea Evaluering av priv.org som kanal for norsk bistand: Telefax fra RK til prosjektleder Terje Tvedt datert 4. januar 1994. Utfylt spørreskjema vedlagt.

i Addis Abeba kommenterte i denne sammenheng at utålmodigheten var Eritreas verste fiende. Manglende forståelse og erfaring i forhold til statlige bistandssystemers virkemåte hadde ført til at eritreiske myndigheter avviste enkelte internasjonale forberedende delegasjoner med den begrunnelse at det ikke var kapasitet til å motta flere *fact-finding missions*. Ambassadøren hadde imidlertid en viss forståelse for at forberedelsene ble erfart som unødvendig tidkrevende; bare i februar måned 1992 gjestet hele 15 utenlandske delegasjoner Eritrea.⁹³⁰

Statlige bilaterale bistandsavtaler gikk også i stå under krigen. Som en konsekvens av konflikten, trappet norske myndigheter ned bevilgningene til det eritreiske og det etiopiske landprogrammet.⁹³¹ Både volum og innretning på bistanden ble holdt under løpende vurdering, og det var ikke aktuelt å inngå nye bilaterale avtaler før krigen opphørte. 26. mai 2000 vedtok Stortinget å fryse stat-til-stat bistanden til Etiopia. Det tilsvarende landprogrammet for Eritrea ble imidlertid bare stilt i bero inntil videre, uten at det ble gitt noen utfyllende begrunnelse for hvorfor det ble valgt forskjellig strategi overfor de to stridende partene.⁹³²

Det ble fremdeles gitt betydelig humanitær bistand til begge land, men krigen hadde på en grunnleggende måte endret forutsetningene for norsk statlig bistandssamarbeid. Fra 2001 ble det norske engasjementet i Etiopia omstilt til en rekke andre satsingsområder innen menneskerettigheter, demokrati og helse. Den samme prosessen skulle gjennomføres i Eritrea, men her tok det lengre tid å fase ut de påbegynte samarbeidsprosjektene. Videre satsing i Eritrea skulle fokusere på demokrati og fred, i tillegg til nødhjelp. Norge hadde allerede spilt en sentral rolle i fredsprosessen mellom Etiopia og Eritrea, siden Norge, i forbindelse med medlemskap i FNs sikkerhetsråd fra 2001 – 2002, hadde vært såkalt *leadnation* for henholdsvis somaliakonflikten og etiopia-eritreakonflikten.⁹³³ Fra 2002 ble Eritrea og Etiopia formelt avvirket som prioriterte samarbeidsland.⁹³⁴

---

⁹³⁰ UD 25 4/44 bind 16: Telefax til UD fra ambassaden/representasjonen i Addis Abeba, datert 7. april 1992.

⁹³¹ *Stortingsforhandlinger* 1999 – 2000: Innst. S. nr. 220: Innstilling fra finanskomiteen om omprioriteringer og tilleggsbevilgninger på statsbudsjettet 2000; 4.5.5 Kap.150 Bistand til prioriterte land og regioner.

⁹³² Stortingets arkiv: Referat fra utvidet utenrikskomité 31. mai 2000; sak nr 1: Eritrea/Etiopia.

⁹³³ www.fn.no, sist besøkt 4. juli 2006.

⁹³⁴ http://odin.dep.no/ud/norsk/dok/andre_dok/rapporter/032111-220009/dok-bn.html: Utenriksdepartementet Årsrapport: Norsk bistand i fokus. Utviklingspolitisk redegjørelse 2002 og rapport om norsk utviklingssamarbeid i 2001, sist besøkt 4. juli 2006. Ad notam: Prioriterte samarbeidsland het fra 2002 hovedsamarbeidsland.

OPPSUMMERING

I løpet av mai 1991 lyktes det EPLF og EPRDF i fellesskap å styrte mengisturegimet i Addis Abeba. To år etterpå gjennomførte Eritrea en folkeavstemning under FN-overvåkning. Resultatet var 99,8 prosent for løsrivelse fra Etiopia, og 24. mai 1993 ble Eritrea erklært som selvstendig stat.

I etterkant av frigjøringen begynte norske myndigheter å sondere terrenget med tanke på opprettelse av bilateralt bistandssamarbeid med Eritrea. 6. desember 1994 ble det undertegnet et *memorandum of understanding* mellom de to landene, og i juni 1996 ble Eritrea oppgradert til prioritert samarbeidsland for norsk bistand. Denne prosessen var i stor grad et resultat av påtrykk fra både Eritrea og den hjemlige opinion. Enkeltpersoner i det norske eritreamiljøet hadde nære forbindelser til norske myndigheter, og norske frivillige organisasjoner som var operative i Eritrea ble ved flere anledninger invitert med på møter i Utenriksdepartementet. Solidaritetsmiljøet var også aktive pådrivere for sterkere norske relasjoner til Eritrea på myndighetsnivå.

Det var imidlertid vanskelig å opprettholde et politisk solidaritetsmiljø for Eritrea etter at frigjøringskampen var vunnet. I takt med det økende stat-til-stat arbeidet mellom Norge og Eritrea, gikk engasjementet mer over til vennskapsforeninger mellom norske og eritreiske byer og kommuner. Bistandssamarbeidet med Eritrea ble derimot mer problematisk mot slutten av 1990-tallet. Det ble etterhvert tydelig at utviklingen i Eritrea ikke fulgte de lovede linjer med hensyn til demokrati og menneskerettigheter. I løpet av 1997 – 1998 ba eritreiske myndigheter samtlige internasjonale organisasjoner om å forlate Eritrea og overlate sine prosjekter til lokale aktører. Kirkens Nødhjelp fikk beholde sitt kontor og engasjement i Eritrea, men Redd Barna trakk seg ut. Utviklingsfondet og Norsk Folkehjelp fortsatte å støtte Eritrea på ekstern basis.

Krigen mellom Eritrea og Etiopia fra 1998 – 2000 satte endelig kroken på døra for norsk utviklingssamarbeid med Eritrea. Landet mottar fortsatt betydelig støtte, men er ikke lenger et prioritert samarbeidsland, og støtten konsentreres om nødhjelp og tiltak i forbindelse med fredsprosessen.

Kapittel IX: Oppsummerende betraktninger

Forutsetningene og drivkreftene for utviklingen av norske relasjoner til Eritrea har vært drøftet gjennom syv hovedkapitler. I dette siste kapitlet vil trådene samles i noen oppsummerende betraktninger.

Den første delen vil ta for seg bakgrunnen for nordmenns holdning til Eritrea. Hva var det som gjorde Eritrea så spesielt, og hva var de bærende elementene for utviklingen av relasjonene? Den senere tids utvikling i Eritrea satte en stopper for utviklingen av Eritrea som prioritert samarbeidsland for norsk bistand, men kan man fremdeles spore kontinuitet i nordmenns forhold til landet?

Den følgende delen vil drøfte hvordan bistandsarbeidet inn i det frontkontrollerte Eritrea fungerte. Hvilke regionale og internasjonale muligheter og begrensinger lå til grunn for en slik innsats, og hvordan ble aktiviteten legitimert i henhold til folkerettslige prinsipper?

Selv om avhandlingens hovedfokus har vært norske relasjoner til Eritrea, er det interessant å vurdere relasjonene også fra den andre siden. Den siste delen vil derfor drøfte enkelte aspekter ved eritreernes forhold til Norge og det mangeårige samarbeidet med nordmenn.

ERITREA I VÅRE HJERTER?

Eritrea har ofte blitt beskrevet som et spesielt tilfelle av personer som har bred erfaring med internasjonalt arbeid, politisk som humanitært. Dette skyldtes trolig at den eritreiske frigjøringskrigen i så stor grad lyktes å fremstå som kampen for det gode. Militærregimet i Etiopia på 1970- og 1980-tallet var en takknemlig fiende, og de mange beretninger om grusomheter og brudd på menneskerettigheter var helt klart utslagsgivende for den positive innstillingen til motstandsbevegelsen. Blant annet var Petter Myhrens valg om å slutte som

journalist, og heller ta opp en karriere som bistandsarbeider, et resultat av de erfaringene han gjorde under besøket ved fronten i Eritrea i 1977.⁹³⁵

Mengisturegimet skal likevel ikke få æren alene. Nordmenns gode forhold til Eritrea skyldtes i første rekke eritreerne selv, spesielt representert ved Eritrean People's Liberation Front og Eritrean Relief Association. I 1984 karakteriserte Medisinernes Eritreaaksjon EPLF som en godt organisert stat.⁹³⁶ De mange involverte frivillige organisasjoner og foreninger var hyppig på reise i de frontkontrollerte områdene, både for å vurdere behovet for støtte, og for å etterse distribusjonen av donerte forsyninger. Forestillingen om EPLF-ledelsens effektive organisering av frigjøringskampen og det sivile samfunnet i området de kontrollerte, skrev seg fra rapporter og fortellinger fra disse reisene, og ble etterhvert en allmenn oppfatning i det norske eritreamiljøet.

Noe som særlig vakte begeistring, var EPLFs selvbergingsideologi. I henhold til Ruth Iyob utviklet EPLF ideologien som et bærende prinsipp på midten av 1970-tallet, og det favnet både militære og sivilsamfunnsmessige formål.⁹³⁷ Ideen var å utvikle evnen til å klare seg med de knappe ressursene som var til rådighet. Blant annet innebar dette å plukke opp alt materiell som lå igjen på slagmarken etter etiopierne. Etableringen av sosiale institusjoner vedrørende utdanning, helse og produksjon av livsnødvendigheter gav dobbelt utslag, i det det sikret EPLF grunnlaget for både en massiv rekruttering fra sivilbefolkningen og for bidrag og anerkjennelse utenfra. Møtet med et folk som hadde opprettet en ambulerende tjeneste av barfotleger, og som kunne reparere en lastebil med gummistrikk og en kleshenger, avstedkom meget positive forestillinger om frigjøringsbevegelsens legitimitet og rett til støtte. Oppfatningen av EPLF som en såkalt *non-predatory* frigjøringshær, som rekrutterte gjennom positive sosiale tiltak heller enn vold og tvang, var også svært viktig i så henseende.

De mest fremtredende medlemmene av frigjøringsbevegelsen hadde høyere utdanning, også fra vestlige universitet, og flere hadde bakgrunn fra norske og svenske protestantiske misjonsmiljøer i Eritrea og Etiopia. Den velorganiserte infrastrukturen i felten, de sosiale tiltakene, og den profesjonelle fremtoningen i omgangen med potensielle donorer, skapte tillit til EPLF som etterrettelige mottakere av bistand og støtte. Paolos Tesfagiorgis, mangeårig leder av ERA, hevder at vektleggingen av nettopp etterrettelighet med hensyn til mottak og distribusjon av donasjoner var et fenomen som særlig preget donorer med vestlig, og særlig protestantisk, bakgrunn. Det er ikke usannsynlig at vestlige donorer fant gjenklang i

---

⁹³⁵ Intervju med Petter Myhren, Oslo 18. juni 2003.

⁹³⁶ UD 76 8/44 bind 8: Brev til UD fra MEA, datert 15. desember 1984; rapport fra reise i Eritrea i september/oktober 1984.

⁹³⁷ Iyob 1995: 119.

enkelte momenter ved EPLF, trolig fordi ledelsen i stor grad behersket vestlig politisk og intellektuell diskurs. Eksempelvis var Bereket Habte Selassie, en av ERAs grunnleggere, professor ved Howard University i Washington DC. Fra USA drev han utstrakt arbeid for å reise Eritreas sak i relevante fora. Bereket Habte Selassie satt også flere år i FN som observatør for EPLF, og var siden med å skrive Eritreas konstitusjon etter frigjøringen i 1993.

I fremstillingen av Utenriksdepartementets historie, karakteriserer Iver Neumann og Hallvard Leira norsk utenrikspolitikk som aktivt avventende.⁹³⁸ Dette er et uttrykk som med stor presisjon også beskriver norske myndigheters forhold til eritreaspørsmålet. Norge støttet EPLFs fredsplan fra 1980, som fremmet kravet om retten til selvbestemmelse gjennom en FN-overvåket folkeavstemning, men det ble samtidig poengtert at et initiativ til en slik løsning måtte komme fra de afrikanske statene i FN, eventuelt gjennom Organisation of African Unity. *Frontstage* inntok norske myndigheter en passiv holdning til Eritrea helt frem til landet ble en egen stat i 1993. *Backstage* derimot, støttet Utenriksdepartementet aktivt det norske humanitære samarbeidet i de frontkontrollerte områdene helt fra 1977. Støtten ble imidlertid utelukkende kanalisert gjennom frivillige organisasjoner, og holdt en meget lav profil.

Duffield og Prendergast hevder i sin fremstilling av Emergency Relief Desks historie at sammenslutningen ble ”[...] kept afloat by the personalities involved.”⁹³⁹ Det er ingen tvil om at også norske relasjoner til Eritrea først og fremst var et utslag av personlige relasjoner. Samarbeidet med den eritreiske frigjøringsbevegelsen om humanitær assistanse oppstod i en periode av norsk utenrikspolitikk, som i henhold til blant andre Terje Tvedt og Axel Borchgrevink, var preget av rom for private aktører, spesielt i form av såkalte utviklingsdiplomater.⁹⁴⁰ I tråd med dette argumenterer Tvedt for hvordan Kirkens Nødhjelp, gjennom sitt engasjement og etterhvert brede kontaktflate i Etiopia, Sudan og Eritrea, var en sterk faktor i utformingen av norsk utenrikspolitikk i forhold til Afrikas Horn.

Dette forholdet markeres også ved den utstrakte bruken av såkalte bistandskonsuler som offentlig stedlig norsk representasjon i den tredje verden. Som tidligere nevnt hadde Utenriksdepartementet benyttet en slik ordning i Etiopia, og den førts tiden etter frigjøringen ble dette løsningen også for norske myndigheters relasjon til Eritrea. Fra juli 1992 frem til et eget konsulat ble etablert i 1995, fungerte dermed Kirkens Nødhjelps representant, Arild Jacobsen, som stedlig norsk representant. Utnevnelsen innebar ingen diplomatisk status, men

---

⁹³⁸ Neumann og Leira 2005: 489.

⁹³⁹ Duffield og Prendergast 1994: 80.

⁹⁴⁰ Tvedt 1998 og Borchgrevink 2004 a: 177-178.

Jacobsen virket i flere sammenhenger som et viktig mellomledd mellom norske og eritreiske myndigheter vedrørende planlegging og forhandlinger av samarbeidsavtaler. Jacobsens mange hatter ble påpekt som problematisk internt i Utenriksdepartementet.⁹⁴¹ Med sitt mangeårige private engasjement for eritreaspørsmålet, var han etterhvert en sentral figur i norsk-eritreisk sammenheng. Jacobsens gode personlige kontakt med eritreiske myndigheter ble likevel ansett som nyttige i en overgangsfase. Slike ”hybrid-løsninger” med representanter fra frivillige organisasjoner som offentlige stedfortredere er imidlertid ikke helt ulik den senere tids praksis med såkalte noradambassader i land der Norge har utstrakt bistandssamarbeid. Norad er riktignok en statlig institusjon, men fungerer likevel som en samkjøring av bistand og utenrikspolitiske interesser.

Kritiske røster mot et norsk engasjement i Eritrea kom i all hovedsak fra nordmenn som bodde og/eller virket i Etiopia. De norske ambassadørene i Kairo, og siden Nairobi, som var sideakkrediterte til Etiopia, utpekte seg særlig som negativt innstilte til en slik aktivitet. Trolig ble de i større grad påvirket av etiopiske myndigheters fremstilling av eritreaspørsmålet. Kirkens Nødhjelp og Redd Barna hadde etablert virksomhet i Etiopia før det ble aktuelt å inngå samarbeid med ERA. De stedlige representantene for disse organisasjonene i Addis Abeba stilte seg også i hovedsak kritiske, fordi de fryktet at en involvering i konflikten på eritreisk siden kunne true organisasjonenes tilstedeværelse i Etiopia.

De frivillige organisasjonene var likevel de viktigste pådriverne for et norsk humanitært engasjement i Eritrea. Det norske solidaritetsmiljøet var også en viktig faktor, og var særlig aktive med hensyn til å fremme eritreaspørsmålet i norsk opinion. Solidaritetsmiljøet for Eritrea var imidlertid lenge preget av generelle konflikter i det norske politiske miljøet på venstresida, og en del av energien gikk med til intern såkalt linjekamp. Innsatsen skal likevel ikke undervurderes, og etter det store løftet i forbindelse med Operasjon Dagsverk i 1987, ble solidaritetsengasjementet for Eritrea et tverrpolitisk fenomen.

Enkeltpersoners brede kontaktflate mot etiopiske myndigheter og EPLF-ledelsen avstedkom flere forsøk på mekling mellom partene. Siden forsøkene fungerte som et samarbeid mellom de frivillige organisasjonene og Utenriksdepartementet, argumenterer avhandlingen for at de kan karakteriseres som forløpere til Den norske modellen. Denne modellen forbindes særlig med Osloavtalen, der Norge fikk æren av å ha fått den israelske regjeringen og Palestinas frigjøringsorganisasjon, PLO, til forhandlingsbordet. Suksessen

---

⁹⁴¹ UD 30 – Afrika 1993 bind 4: Notat datert 1. juli 1993; Eritrea: Diplomatisk forbindelse og representasjon.

skyldtes de norske politiske representantenes evne til å skape tillit gjennom uformelle sammenkomster, og utenriksminister Thorvald Stoltenbergs kjøkkenbord ble et symbol på norsk fredsdiplomati. Det er likevel ingen tvil om at det mangeårige engasjementet og personlige nettverket gjennom solidaritetskomiteer for Palestina var en stor del av bakgrunnen for den tilliten de norske representantene nøt fra PLOs side. Likeledes var det enkeltmenneskers innsats på sivilsamfunnsnivå som var grunnlaget for norske myndigheters samarbeid med Jimmy Carter i forsøket på å megle mellom Etiopia og Eritrea på slutten av 1980-tallet.

Mesen, megler og moralist er Rolf Tamnes' overskrift på kapittelet som omhandler norsk bistand i hans bind i *Norsk utenrikspolitikks historie*.⁹⁴² Den norske modellen ble et begrep nettopp i en tid hvor Norge aktivt søkte å skape en utenrikspolitisk nisje som bistandsnasjon. Gjennom engasjementspolitikk, verdimakt og veldedig bruk av oljepenger, skulle Norge fremstå som en humanitær stormakt. Samtidig ble samarbeidet med de relativt fristilte sivile bistandsoperatørene i sterkere grad underlagt statlig regi. Overgangen til statlig bilateralt bistandssamarbeid med Eritrea etter frigjøringen sammenfalt med denne fasen. Den første avtalen ble opprettet i desember 1994, og i juni 1996 ble landet oppgradert til prioritert samarbeidsland. I tråd med den rådende bistandsdiskursen ble menneskerettigheter og demokratiutvikling de viktigste satsingsområdene.

Prinsippet om mottakeransvar ble også utviklet på denne tiden, og kanskje var det nettopp den eritreiske selvbergingsideologiens samsvar med dette prinsippet som gjorde Eritrea så besnærende. Sammen med Tanzania, som også var kjent for forfektelse av selvbergingsprinsippet, var Eritrea blant de land som mottok mest norsk bistand. Ifølge Jens Petter Kjemprud, saksansvarlig for Eritrea i flere år ved Utenriksdepartementets afrikadesk, fremstod Eritrea som "beste gutten i klassen".⁹⁴³ Dialogen med eritreerne ble erfart som annerledes, og samarbeidet mer likestilt enn den typiske giver/mottaker relasjonen. De lokale aktørene fremstod som effektive og etterrettelige. Eksempelvis takket eritreiske myndigheter heller nei, dersom de ikke hadde anledning til å benytte tildelte midler innen budsjettårets slutt. En slik holdning avfødte velvillighet, og på det meste mottok Eritrea over 60 millioner norske kroner i året. Det gav en betydelig norsk bistand per capita, sammenlignet med Etiopia – og øvrige mottakerland.

Tegn på at Eritrea ikke fulgte den lovede utvikling var imidlertid tydelig hele veien. Eksempelvis rapporterte den norske ambassaden i Addis Abeba i november 1994 om grove

---

⁹⁴² Tamnes 1997: 339.

⁹⁴³ Intervju med Jens Petter Kjemprud, Oslo 20. juni 2002.

brudd på menneskerettigheter i Eritrea. Rapporten konkluderte likevel med at eritreiske myndigheters forhold til bistand syntes å samsvare med norsk bistandsstrategi, spesielt deres vilje til ansvar og egne prioriteringer.⁹⁴⁴ I januar var Jan A. Erichsen i Etiopia og Eritrea på oppdrag for Utenriksdepartementet, for spesifikt å se på utviklingen av demokrati og menneskerettigheter. Erichsens konklusjon og anbefalinger vedrørende Eritrea oppfordret til fortsatt norsk engasjement. Selv om Eritrea fremstod som en autokratisk ettpartistat, uten fri presse og med et sterkt kontrollerende styresett, mente Erichsen at nettopp gjennom å opprettholde og videreutvikle de gode og personlige relasjonene mellom Norge og Eritrea, kunne man få muligheten til å fremme demokratiske prosesser og tiltak.⁹⁴⁵ Situasjonen kan også tolkes som et uttrykk for det Axel Borchgrevink omtaler som bistandens schizofrene fastholdelse av prinsippet om mottakeransvar, samtidig som kondisjonaliteten øker i form av politiske og økonomiske betingelser og sanksjoner.⁹⁴⁶

Den negative utviklingen i Eritrea ble imidlertid for vanskelig å forsvare etterhvert. For det første fordi den nye staten førte en svært aggressiv politikk overfor sine naboer, noe som avstedkom i kallenavnet ”Hornets Israel”. Da Eritrea gikk til angrep på Etiopia i mai 1998, noe som resulterte i to nye år med krig, valgte norske myndigheter tilslutt å fryse bistanden til både Eritrea og Etiopia. En annen viktig årsak til bruddet var eritreiske myndigheters utfasing av samarbeidet med internasjonale NGOer i løpet av 1997 – 1998. Redd Barna la ned sitt kontor i Asmara som et resultat av denne beskjeden, men Kirkens Nødhjelp fikk bli. Norsk Folkehjelp og Utviklingsfondet fortsatte også sitt eritreaengasjement. Avviklingen av relasjonene til ikke-statlige organisasjoner fjernet imidlertid et meget viktig grunnlag for rekruttering til gode internasjonale forbindelser for Eritrea. Selv om myndighetene kalte organisasjonene tilbake i forbindelse med den sivile nøden som følge av krigen, var mye av det gode forholdet, fortroligheten og tilliten, ødelagt.

Det norske bildet av Eritrea og eritreerne har fått flere riper i lakken ettersom de økende interne stridighetene i Eritrea og mellom eritreiske myndigheter og eksilmiljøet har ført til bekjentgjøring av de mørke sidene ved den eritreiske frigjøringskampen. Vitnesbyrd om voldtekt og diskriminering av kvinnelige *fightere*, tvangsrekruttering og forfølgelse av politiske dissidenter har i økende grad kommet frem. Utviklingen av internet har trolig bidratt til å gjøre det enklere både å stå frem med negative erfaringer og å kritisere den sittende

---

⁹⁴⁴ UD 307.30/213 bind 1: Innberetning til UD fra ambassaden i Addis Abeba datert 16. november 1994; Eritrea 1. november 1994.

⁹⁴⁵ UD 801.2 saksnr.1995/08903 dok 1-18/95: Rapport fra besøk i Asmara, Eritrea 8. – 9. januar 1996, signert Jan A. Erichsen, vedlagt et notat til bistandsministeren datert 6. mars 1996.

⁹⁴⁶ Borchgrevink 2004 a: 170.

regjeringa, ettersom man lettere kan fremstå som anonym. Frykten for represalier mot en selv eller familien har ellers vært en effektiv stopper for kritikk. Denne typen trusler har også vært en måte å sikre en jevn strøm av tributt fra eritreere i eksil til EPLF, og senere den eritreiske regjeringen. Det skal ikke utelukkes at det eritreiske eksilmiljøet var – og er – preget av genuin lojalitet med den hjemlige kampen, men frykten for utestengelse fra Eritrea eller eksilmiljøet har utvilsomt bidratt til å opprettholde de sterke båndene.

Oppslutningen om EPLF var i stor grad betinget av det etiopiske fiendebildet. I henhold til Michael Walzer, har geriljabevegelser svært liten tilsutning fra befolkningen når de først starter med sine angrep. Den videre mobiliseringen avhenger av myndighetenes represalier og motangrep, som også gjerne rammer sivilbefolkningen.⁹⁴⁷ I tråd med Gayatri Chakravorty Spivaks begrep, kan man videre hevde at majoriteten av den eritreiske befolkningen er en subaltern gruppe, en gruppe uten egen stemme. Frigjøringsbevegelsen påberopte seg å være sivilbefolkningens målbærere, men det kan reises spørsmål ved i hvilken grad denne store gruppen av utarmede og hovedsakelig analfabetiske bønder og nomader var politisk bevisste og engasjerte.

ET HUMANITÆRT POLITISK STANDPUNKT

”Humanitært arbeid er politisk arbeid. I det øyeblikket du lærer noen å skrive, begynner du å endre maktforholdene i samfunnet.”⁹⁴⁸ Denne uttalelsen fra den stedlige representanten for Redd Barna i Etiopia, Petter Myhren, poengterer hvor vanskelig det er å skille humanitær innsats fra politisk involvering. Den såkalte nøytralitetsparagrafen var et viktig prinsipp for norsk statlig bistand helt fra opprettelsen av Norsk Utviklingshjelp. Prinsippet understreket at statlige bevilgninger ikke omfattet ”[...] tiltak som har som siktemål å fremme økonomiske, politiske eller religiøse særinteresser [...]”.⁹⁴⁹ I utgangspunktet var denne paragrafen spesielt rettet mot misjonens utviklingsarbeid. Som et kuriosum i den anledning, kan nevnes malingsfabrikant Alf Bjerkes rapport til Utenriksdepartementet fra Etiopia i 1971 med følgende hilsen fra Norsk Luthersk Misjonssamband: ”Jeg ble spesielt bedt om å nevne at

---

⁹⁴⁷ Walzer 2000: 180.

⁹⁴⁸ Sivertsens privatarkiv Perm Operasjon Dagsverk 1987: Klipp fra *Redd Barna-avis* nr.3-1987: 7 og Intervju med Redd Barnas stedlige representant i Etiopia, Petter Myhren.

⁹⁴⁹ Tvedt 2003: 109.

man har fulgt instruksene når det gjelder buldozerens anvendelse, og at den ikke er blitt brukt til noe evangelisk arbeid.”⁹⁵⁰

Sett i lys av den samtidige økningen av norsk bistand til frigjøringsbevegelser i det sørlige Afrika, fremstår kommentaren med en viss ironisk undertone. I 1973 vedtok Stortinget at norsk støtte kunne gå til folk i områder under fremmed administrasjon. I 1977 ble vedtaket utvidet til også å omfatte motstandsbevegelsene i Sør-Afrika. Norsk bistand hadde imidlertid vært kanalisert til denne typen bevegelser gjennom frivillige organisasjoner siden slutten av 1960-tallet. Selv om støtten utelukkende skulle være av humanitær karakter, fremstår likevel satsingen som lite forenelig med nøytralitetsparagrafen. I henhold til Terje Tvedt ble aldri paragrafen etterlevd i norsk bistand, og figurerte først og fremst som retorikk i søknader og rammeavtaler.⁹⁵¹ Et nøytralt humanitært prinsipp ble også den nødvendige offentlige profil vedrørende bistanden til de frontkontrollerte områdene i Etiopia.

Frigjøringskampene i Eritrea og Tigray vakte stor interesse og popularitet, i internasjonale kretser så vel som i Norge. Gjentatte vitnesbyrd om brudd på menneskerettigheter, politisk terror og undertrykking, og underslag av forsyninger og bistand til militært bruk, gjorde Mengistu Haile Mariam og hans styre til en svært takknemlig fiende. Tilknytningen til Sovjetunionen bidro også til en generell skepsis i vesten til det etiopiske regimet. I ettertid har det vært reist kritikk mot den relativt ukritiske beundringen av motstandsbevegelsene i Eritrea og Tigray. Det har blitt hevdet at Eritrea ble favorisert, og at bistanden som ble kanalisert til de frontkontrollerte områdene oversteg behovet i forhold til tilsvarende innsats i de etiopiskkontrollerte områdene.⁹⁵²

Den store interessen for Eritrea skyldtes i hovedsak to fenomen. For det første fikk tørke og sultkatastrofen på midten av 1980-tallet et bredt nedslagsfelt i vestlig opinion, og avstedkom en rekke store bistandsoperasjoner i regi av både sivilsamfunnet og statlige institusjoner. For det andre dreide det seg om sterke geopolitiske interesser, noe som gjenspeilte seg i de politiske forholdene og konfliktene mellom statene på Afrikas Horn og rundt Rødehavet. Axel Borchgrevink har karakterisert nettverket av allianser på Afrikas Horn som et utslag av ”min fiendes fiende er min venn” logikk.⁹⁵³ Særlig var den betente relasjonen mellom Sudan og Etiopia utslagsgivende for muligheten for internasjonale organisasjoner til å drive bistandsoperasjoner inn i Eritrea fra Sudan.

---

⁹⁵⁰ UD 37 4/44 bind 2: Brev til UD fra Alf Bjerke datert 23 februar 1971. I henhold til Per Henning Lauritsen var Bjerke etiopisk konsul i Norge i den perioden Lauritsen var i Eritrea 1964 – 66: Telefonsamtale med Per Henning Lauritsen, 1. august 2003. Muligens holdt Bjerke fortsatt den posisjonen i 1971.

⁹⁵¹ Tvedt 2003: 109.

⁹⁵² Duffield og Prendergast 1994: 107.

⁹⁵³ Borchgrevink 2004 b: 562 og 630.

Videre var situasjonen betinget av den kalde krigens kamp om interessesfærer. Sovjet ble det etiopiske regimets økonomiske og militære støttespiller fra slutten av 1970-tallet. USA bidro også med store beløp til humanitære forhold i forbindelse med hungersnøden. Samtidig kan det betydelige amerikanske bidraget til det humanitære samarbeidet med frigjøringsbevegelsen i Eritrea og Tigray, kanalisert gjennom et nettverk av NGOer, tolkes som et utslag av interesse for å støtte opp om motstanderne av det etiopiske regimet. Resten av vesten, representert ved EF, var en like stor bidragsgiver, noe som understøtter den teorien.

Eritreernes egen innsats for å få støtte skal heller ikke undervurderes. Ved hjelp av et utstrakt nettverk av eritreere i eksil og informasjonskontorer, arbeidet ERA og EPLF aktivt for å sikre både politisk og humanitær støtte. Bildet av EPLF som sofistikert og tillitvekkende var ikke typisk norsk. I 1989 uttalte en amerikansk talsmann i samtale med en norsk sendemann at eritreerne, og særlig EPLF-lederen Issayas Afwerki, "[...] opptrådte meget verdig og uten den ureflekterte holdningen som preget mange andre afrikanske frigjøringsbevegelser."⁹⁵⁴ Utsagnet vitner om EPLF-ledelsens beherskelse av vestlig diskurs, men avslører også en generelt nedlatende holdning overfor afrikanske opposisjonelle.

Operasjonene inn i de frontkontrollerte områdene var en åpenbar krenkelse av etiopisk suverenitet, og følgelig folkerettsstridige. Selv om aktiviteten ble presentert som humanitær intervensjon, var det likevel nødvendig å holde en lav profil. NGOer, som friere agenter i forhold til mellomstatlige diplomatiske prinsipper, fungerte derfor som det legitimerende filter for de statlige bevilgningene. Humanitær intervensjon fungerte likevel som en form for anerkjennelse av mottakeren.

Høsten 1990 brøt Kenya de diplomatiske forbindelsene, og dermed også bistandssamarbeidet, med Norge fordi myndighetene mente at Norge hadde blandet seg utidig i interne forhold. Daværende fungerende utenriksminister Tom Vraalsen kommenterte senere til Aftenposten at Norge ikke drev med politikk i Kenya: "Vi bare kjemper for menneskerettighetene."⁹⁵⁵ Menneskerettighetene er imidlertid et sett av definerte rettigheter utviklet i én politisk-historisk kontekst, og kan ikke umiddelbart presenteres som universelle eller normale. Grensene for hva som utgjør politisk arbeid innen bistand er svært uklare. I januar 1988 poengterte journalisten Blaine Harden etter et besøk i Eritrea, at den eritreiske sivilbefolkningen ikke hadde noe forhold til om forsyningen kom fra USA eller andre vestlige giverland. Innen i de frontkontrollerte områdene var det EPLF som stod for distribusjonen, og dermed var det frigjøringsbevegelsen som fikk tilliten og makten som følger med å mate

---

⁹⁵⁴ UD 25 9/25 bind 10: Innkommet melding fra ambassaden i Washington, datert 5. oktober 1989.

⁹⁵⁵ Tvedt 2003: 271.

sultne mager. Hardens hevdet at EPLF på den måten sikret seg nødvendig sympati og lojalitet i lokalbefolkningen, ved hjelp av utenlandsk bistand.⁹⁵⁶

I henhold til Polos Tesfagiorgis var hungersnøden i stor grad forårsaket av krigen.⁹⁵⁷ Humanitær bistand til de rammede ble derfor i praksis en støtte til krigen *by proxy*. I ettertid er Tesfagiorgis også åpen om at forsyningsavvik og bruk av ERAs lastebiler til militære formål var et vanlig fenomen. Det ble aldri innrømmet direkte overfor donorene, men i henhold til Tesfagiorgis var det så vidt stor diskrepans mellom størrelsen på forsyningene og antall sivile i EPLF-kontrollerte områder, at donorene må ha visst om det. De frivillige organisasjonen fikk jevnlig besøke områdene og etterse situasjonen, men i de mest militæraktive fasene slapp ingen inn. Det var også da de største avvikene forekom. Tesfagiorgis påpeker imidlertid at avvikene ikke førte til nød blant de sivile.⁹⁵⁸ De norske frivillige organisasjonene var trolig kjent med situasjonen. Ifølge Ellen Borchgrevink, som arbeidet for Utviklingsfondet, så man gjennom fingrene på slike avvik fordi en eventuell unndragelse av støtte ville ha resultert i en mye verre situasjon for sivilbefolkningen.⁹⁵⁹

I hvilken grad engasjementet bidro til å forlenge krigen var et hyppig debattert tema, også internt i de enkelte hjelpeorganisasjonene. Motstanderne hevdet at den stadige tilgangen på forsyninger utenfra utgjord et grunnlag for fortsatt krigføring. EPLF selv, og de som sympatiserte med frigjøringsbevegelsen, hevdet derimot at det var nettopp takket være forsyningene at EPLF var i stand til å vinne krigen i 1991, og at kampen ellers ville fortsatt til ubestemt tid. En innsigelse mot humanitærhjelp til regionen generelt, var tendensen til å hemme incentivet til egenproduksjon og dermed selvberging. Enkelte frivillige organisasjoner forsøkte imidlertid å kjøpe forsyninger i Sudan og Tigray også, så langt det rakk.⁹⁶⁰

Det var for øvrig et markant skille mellom de norske frivillige organisasjonene vedrørende standpunkt til eritreakonflikten. Kirkens Nødhjelp, Redd Barna og Røde Kors, som alle var operative også i Etiopia, fastholdt et nøytralt humanitært mandat. Norsk Folkehjelp og Utviklingsfondet derimot, uttrykte åpent sympati med frigjøringskampen. Begge holdningene innebærer imidlertid tvetydige aspekter. Å stille seg solidarisk med EPLF under frigjøringskampen fremstod som et riktig valg den gangen. Men hva skjer når den undertrykte gruppen vinner hegemoniet, og selv utvikler undertrykkende tendenser overfor egen befolkning. I en eritreisk sammenheng kan man ikke dreie satsingen over på en ny,

---

⁹⁵⁶ UD 76 8/44 bind 13: Innberetning til UD fra amb i Addis Abeba p.t. Nairobi, datert 29. januar 1988; Hardens artikkel hadde vært trykket i *Washington Post*.

⁹⁵⁷ Arbark 2505 FKE boks Z-0001 mappe publikasjon fra andre org: *ERITREA*: 6, utgitt av MEA 1987.

⁹⁵⁸ Intervju med Paolos Tesfagiorgis, London 29. november 2001.

⁹⁵⁹ Intervju med Ellen Borchgrevink, Asmara 18. juli 2001.

⁹⁶⁰ Intervju med Jan A. Erichsen, Oslo 20. juni 2002.

undertrykket gruppering, for det er ikke mulig å arbeide i landet uten gjennom myndighetene. Valget blir følgelig mellom å fortsette samarbeidet med en regjering som ikke lenger står for de verdiene som var utgangspunktet for støtten, eller man må trekke seg ut.

Likeledes er forfektelse av et nøytralt, humanitært mandat problematisk. Som Terje Tvedt påpeker; mat er makt – ikke bare når den tilbakeholdes men også når den gis. Gjennom å fremstå som nøytrale utøvet de humanitære organisasjonene, i tråd med diskusjonen overfor, en betydelig politisk makt ved å kanalisere forsyninger inn i krigsområdene. Det er heller ikke uten grunn at de frivillige organisasjonene som fastholder en nøytral profil, samtidig er de mest makt-tunge i norsk politisk sammenheng. Organisasjoner som Røde Kors og Kirkens Nødhjelp har for eksempel lang tradisjon for tett og nært samarbeid med Utenriksdepartementet, nettopp fordi de ikke utøver en egendefinert politisk agenda.

NORWAY I LOMMA?

Under frigjøringskrigen mottok eritreerne betydelig forsendelser av stridsrasjonen Bp4, en høyproteinkjeks. Disse kjeksene ble også observert i hende på *fightere*, noe som blant annet ble slått opp i norske medier. Bp4-rasjonene var nemlig merket med det norsk flagget. Kjeksene var et kjærkommet tilskudd, og i etterkant av krigen kom det frem at ”Norway” hadde oppstått som et alminnelig uttrykk for at man hadde det bra. Mens nordmenn bar Eritrea i sine hjerter, kan man kanskje si at eritreerne hadde ”Norway” i lomma.

Innledningsvis i avhandlingen ble det bemerket at det er vel så viktig å spørre hva eritreerne fant interessant med Norge, som hvorfor nordmenn involverte seg i Eritrea. Paolos Tesfagiorgis fremholder den familiære kontakten som EPLF/ERA oppnådde med nordmenn som spesiell. Det nære forholdet mellom grasrotnivå, media og myndigheter gjorde mobiliseringen av støtte enklere i Norge enn i andre land, hvor kontakten i hovedsak var med NGOene. Frigjøringsbevegelsen hadde for øvrig gode relasjoner til både folk og myndigheter i land som Sverige, Danmark, Nederland, Tyskland og til dels USA. Det norske solidaritetsmiljøet for Eritrea hadde også god kontakt med de øvrige nordiske landene, og til dels Nederland, og møttes årlig til seminarer og konferanser. Tesfagiorgis fremhever likevel

forholdene i Norge som unike, fordi landet var lite og med kort vei til bevilgende myndigheter, samtidig som ressursnivået var stort.⁹⁶¹

Frigjøring er i sannhet ”[...] a two-faced phenomenon”, som Issayas Afwerki bemerket til Øystein Stabrun i 1977.⁹⁶² På den ene siden lykkes man i å drive fienden ut, men så står man igjen med ansvaret for en sivilbefolkning som trenger mat, klær, ly og medisiner. EPLF/ERAs strategi for å sørge for både *fightere* og sivilbefolkning, var et målrettet nettverksarbeid mot frivillige hjelpeorganisasjoner, venstrepolitiske miljøer og ungdomspolitiske organisasjoner. Med tanke på de mange personlige norske relasjonene til Eritrea, også blant personer på myndighetsnivå, kan man trygt si at de lyktes. Med nedleggelsen av ERA og den generelle nedprioriteringen av sivilsamfunnet som samarbeidspartner etter frigjøringen, gikk mange av disse relasjonene i stå, og det har siden vært liten grad av nyrekruttering. Eksempelvis var det kun de gamle vennene som ble invitert da Eritrea i 2003 feiret tiårs jubileum, og ingen fra det politiske Norge.⁹⁶³

Etter frigjøringen ville eritreiske myndigheter først og fremst satse på stat-til-stat relasjoner, men uttrykte tidlig skuffelse over manglende interesse fra potensielle samarbeidspartnere. Eritreiske myndigheter ønsket handling, ikke endeløse undersøkelser. Bistandssamarbeid på statlig bilateralt nivå er imidlertid noe annet enn den til dels hemmelige støtten som motstandsbevegelsen mottok via frivillige organisasjoner under frigjøringskrigen. Paradoksalt nok stod motstandsbevegelsens ledere friere til å diktere både form og innhold ved den hjelpen de mottok gjennom velvillig innstilte NGOer, enn den internasjonalt anerkjente eritreiske regjering senere fikk reell mulighet til innenfor rammen av offisielle bistandsavtaler. Eritreiske myndigheter aksepterte imidlertid ikke noen form for kondisjonalitet ved bistanden, og valgte ved flere tilfeller å avvise tilbud om bistandsavtaler dersom disse ikke samsvarte med egne målsettinger, eller fremstod som overstyrende.⁹⁶⁴

Trolig vil landets strategiske posisjon med hensyn til Rødehavet, Suezkanalen og den arabiske verden sikre vestlige giveres interesser i uoverskuelig fremtid, og Eritrea er i dag blant de afrikanske land som mottar mest internasjonal bistand per capita. Relasjonen til bistandsgiverne har imidlertid endret seg. Som en følge av den siste krigens konsekvenser for sivilbefolkningen, har eritreiske myndighetene måttet fire betraktelig overfor internasjonale

---

⁹⁶¹ Intervju med Paolos Tesfagiorgis, London 29. november 2001.

⁹⁶² KN boks ERITREA 76 – 79 mappe SUDAN – ERITREA & Stabrun – 78: Report on visit to Eritrea, signert Øystein Stabrun, Oslo, 1. januar 1978: 12.

⁹⁶³ Intervju med Jens Petter Kjemprud, Oslo 20. juni 2002.

⁹⁶⁴ Se blant andre Iyob 1995: 143.

givere. Fra stolt å diktere kursen for egen utvikling og satsingsområder, føyer Eritrea seg inn i rekken av bistandsavhengige afrikanske nasjoner.

Skuffelsen over den negative utviklingen i Eritrea har vært stor, kanskje mest fordi forventningene var tilsvarende høye. Lenge framstod både norske myndigheter, frivillige organisasjoner og solidaritetsmiljøet som blinde og døve for de eritreiske myndighetenes aggressive utenrikspolitikk og manglende vilje til demokratisk innenrikspolitikk. Den siste krigen mot Etiopia gjorde det imidlertid umulig å ignorere den åpenbart autokratiske styringen av Eritrea. Har landet dermed mistet de lojale støttespillerne som solidaritetsmiljøet og de frivillige organisasjonene utgjorde, særlig i norsk sammenheng?

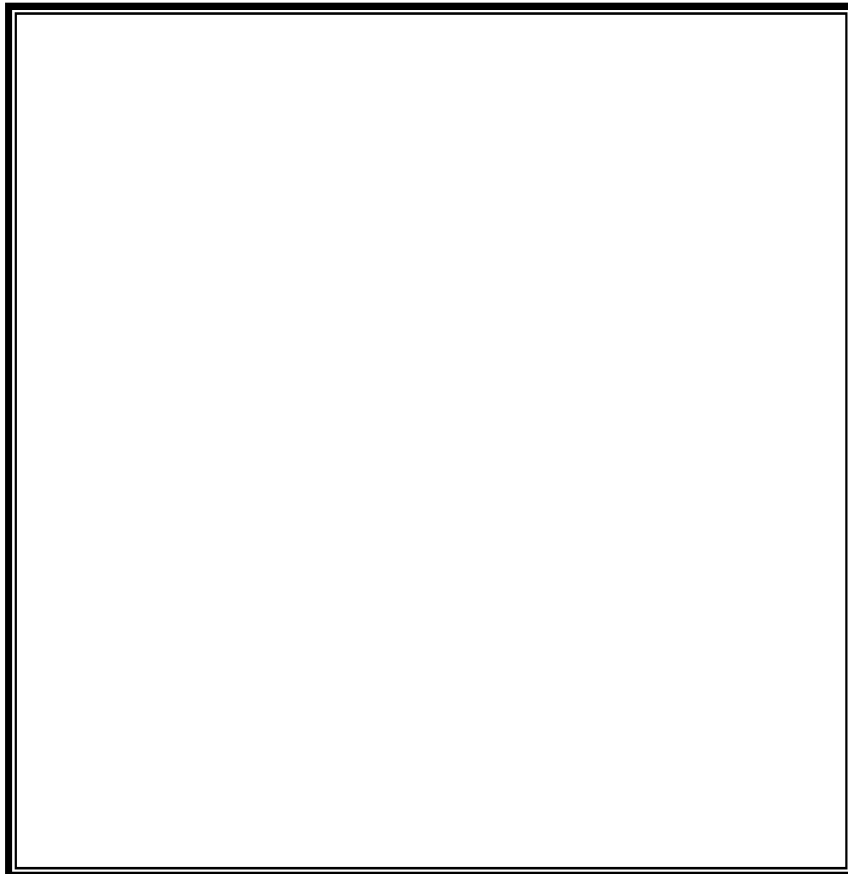
Eritrea har fremdeles en plass i den norske bevisstheten, og stadig arrangeres det aksjoner og tilstelninger til inntekt for Eritrea. Enkelte kjendiser har også kastet sin glans over saken, som for eksempel den olympiske mesteren Johan Olav Koss og forretningskvinnen Celina Midelfart. Det eksisterer også et levende vennskapsmiljø mellom norske og eritreiske byer og kommuner. En av de mest sentrale personene for dette miljøet er Arve Brunvoll, og det norske forholdet til Eritrea og eritreerne kan best sammenfattes med hans ord: ”Stolt og sta; fascinerende og irriterende. En reell utveksling med folk. Det gjør noe med oss!”⁹⁶⁵

---

⁹⁶⁵ Telefonsamtale med Arve Brunvoll 11. februar 2004.

Appendiks

OVERSIKTSKART

Tillatelsen til å bruke denne illustrasjonen gjelder kun den trykte utgaven av avhandlingen.

Se <http://www.cnn.com/WORLD/africa/9806/06/ethiopia.eritrea/map.eritrea.ethiopia.jpg>

Sist besøkt 4. juli 2006.

KART OVER AFRIKAS HORN

Tillatelsen til å bruke denne illustrasjonen gjelder kun den trykte utgaven av avhandlingen.

Se: <http://www.un.org/Depts/Cartographic/map/profile/horne.pdf>

Sist besøkt 4. juli 2006.

KART OVER ERITREA

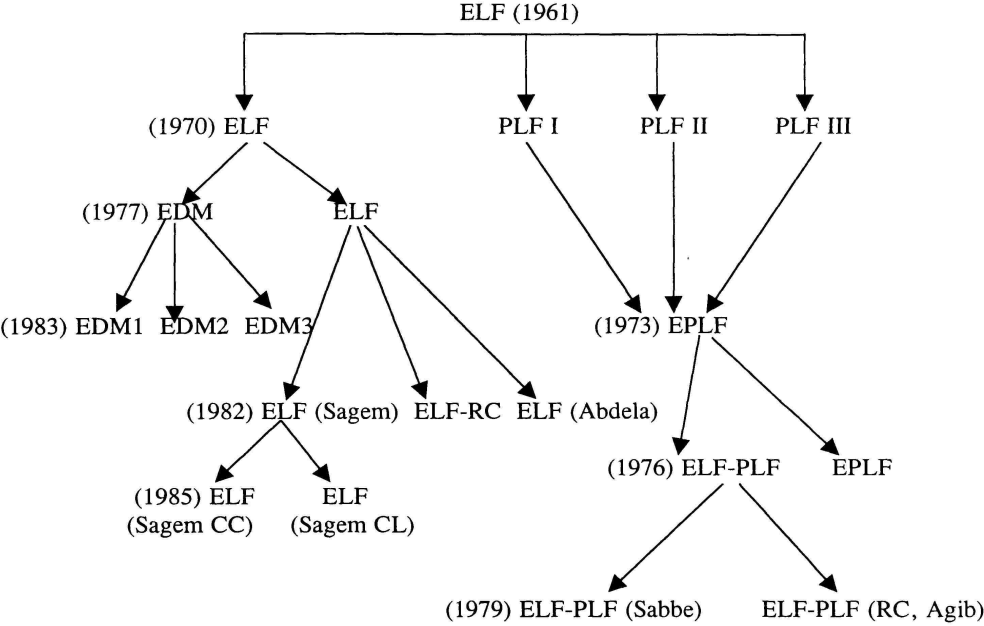

Tillatelsen til å bruke denne illustrasjonen gjelder kun den trykte utgaven av avhandlingen

Se: <http://unimaps.com/eritrea/print.html>

Sist besøkt 4. juli 2006.

ULIKE FRAKSJONER INNEN DEN ERITREISKE FRIGJØRINGSBEVEGELSEN

Copyright Redie Bereketeab 2000. Brukt med tillatelse

FORKORTELSER

- ABAN: Anti Bomb Alert Network
- AIS: Arbeiderbevegelsens internasjonale støttekomité
- AKP (m-l): Arbeidernes kommunistparti (marxist-leninistene)
- AP: Arbeiderpartiet
- Arbark: Arbeiderbevegelsens arkiv og bibliotek
- EF: Det europeiske felleskap
- EIAC: Eritrean Inter Agency Consortium
- ELF: Eritrean Liberation Front
- ELM: Eritrean Liberation Movement
- EPLF: Eritrean People's Liberation Front
- EPRDF: Ethiopian People's Revolutionary Democratic Front
- ERA: Eritrean Relief Association
- ERC: Eritrean Relief Committee
- ERCCS: Eritrean Red Cross and Crescent Society
- ERD: Emergency Relief Desk
- ERO: Ethiopian Relief Organisation
- ERRA: Eritrean Relief and Rehabilitation Agency
- ERREC: Eritrean Relief and Refugee Commission
- FEA: Faglig eritre aksjon
- FN: De forente nasjoner
- FKE: Felleskomiteen for Eritrea
- KA: Kommunistisk arbeiderforbund
- KN: Kirkens Nødhjelp
- KrF: Kristelig folkeparti
- KUL: Kommunistisk universitetslag
- LEA: Landbrukets eritre aksjon
- LO: Landsorganisasjonen i Norge
- LWR: Lutheran World Relief
- MEA: Medisinernes eritre aksjon
- NCEW: National Confederation of Eritrean Workers
- NGO: Non Government Organisation

- NGS: Norges gymnasiastsamband
- NKP: Norges kommunistiske parti
- NOFO: Norsk Folkehjelp
- NRK: Norsk rikskringkasting
- NUEW: National Union for Eritrean Women
- OAU: Organisation of African Unity
- OD: Operasjon Dagsverk
- OLF: Oromo Liberation Front
- PLF: Eritrean Popular Liberation Forces
- RA: Riksarkivet
- RB: Redd Barna
- REST: Relief Society of Tigray
- RK: Røde Kors
- RVOG: Radio Voice of the Gospel
- SCC: Sudan Council of Churches
- SNE: Solidaritet Norge-Eritrea
- SPLM/A: Sudan People's Liberation Movement/Army
- SSE: Sudan-Sahel-Etiopia
- SV: Sosialistisk venstreforbund
- TPLF: Tigray People's Liberation Front
- TTAC: Tigray Transport and Agricultural Consortium
- UD: Utenriksdepartementet
- UF: Utvklingsfondet
- USAID: United States Agency for International Development
- VEA: Veterinærenes eritreaaksjon
- YLI: Yrkeselevenenes og lærlingenes interesseorganisasjon

ETIOPISK OG ERITREISK NAVNESKIKK

Etiopiske og eritreiske navn er patronymiske. Det innebærer at det første navnet er vedkommendes egennavn, mens det siste navnet er farens navn. Ifølge lokal praksis er den korrekte fremgangsmåten å tiltale eller benevne personer ved deres egennavn. Siden dette er en avhandling på norsk, og med et hovedsakelig norsk perspektiv, er etiopiske og eritreiske navn overveiende anvendt ifølge vestlig praksis. Det vil si at de er oppført med det siste navnet først i referanser og litteraturliste.

INTERVJUER OG SAMTALER

- Borchgrevink, Ellen. Asmara 18. juli 2001
- Brunvoll, Arve. Per telefon 11. februar 2004
- Danbolt, Ove Chr. Oslo 25. juni 2002
- Engebretsen, Marit Hopland. Tromsø 7. januar 2004
- Evjen, Odd H. og Steinmoeggen, Liv. 6. juni 2001
- Erichsen, Jan A. Oslo 20. juni 2002
- Folkenborg, Per. Sjøvegan 29. januar 2004
- Gebremedhin, Redeagzy. Asmara 13. juli 2001
- Gilbert, Mads. Per telefon 11. oktober 2005
- Haugstvedt, Yngve. Oslo 14. mai 2001
- Jacobsen, Arild. Asmara 12. juli 2001
- Johansen, Petter M. Oslo 19. juni 2003
- Kjemprud, Jens Petter. Oslo 20. juni 2002
- Lauritzen, Per Henning. Per telefon 1. august 2003
- Lunde, Einar. Oslo 26. juni 2002
- Myhren, Petter. Oslo 18. juni 2003
- Myrvoll, Inge. Oslo 5. juni 2001
- Mørch, Henning. Oslo 17. juni 2003
- Negassi, Emanuel. Asmara 19. juli 2001
- Negusse, Aster. Oslo 19. juni 2003
- Nikolaisen, Laila. Per telefon 17. mars 2004
- Nybakk, Marit. Oslo 28. juni 2002
- Ofstad, Arvid. Oslo 14. mai 2001
- Pedersen, Søren. Oslo 18. juni 2003
- Rasmussen, Thomas. Sandefjord 16. mars 2002
- Saleh, Osman. Asmara 27. juli 2001
- Sivertsen, Tore. Oslo 22. april 2002
- Stabrun, Øystein. Oslo 7. juni 2001
- Tesfageorgis, Paolos. London 29. juli 2001
- Thorp, Inge. Tromsø 7. desember 2002
- Todesen, Terje. Asmara 27. juli 2001

- de Toom, Arie. Massawa 20. juli 2001
- Tronvoll, Kjetil. Oslo 24. april 2002
- Vellesen, Ditlev. Bærum 18. juni 2003
- Villumstad, Stein. Oslo 6. juni 2201
- van der Waal, Marga. Oslo 23. juni 2003
- Woldemichael, Berhane. Asmara 25. juli 2001
- Wood, Peter. Oslo 17. juni 2003
- Yvenes, Reidar. Oslo 26. juni 2002

ARKIVSØK

Arbeiderbevegelsens arkiv og bibliotek – Arbark

Ved Arbark fikk jeg innsyn i tre forskjellige arkiver, blant annet relevant materiale fra Arbeiderbevegelsens internasjonale støttekomité og fra Landsorganisasjonen i Norge (på arkivsøkets tidspunkt strakk det bortsatte materialet fra LO seg til 1988). Arbark huser også en rekke privatarkiv, deriblant arkivet Felleskomiteen for Eritrea, som rommer materiell fra alle de fire solidaritetsforeningene; Solidaritet Norge-Eritrea, Eritreafronten, Felleskomiteen for Eritrea og Mehzenet. Følgende arkiv, bokser og mapper ble konsultert:

- Arkiv: Felleskomiteen for Eritrea, ARK 2505
  - Boks A – 0001 Møtebøker
  - Boks A – 0002 Møtebøker
  - Boks B – 0001 Brevkopier
  - Boks C – 0001 Journaler
  - Boks C – 0002 Journaler
  - Boks D – 0001 Saksarkiv
  - Boks P – 0001 Personale
  - Boks R – 0001 Regnskap
  - Boks X – 0001 Egenproduserte trykksaker
  - Boks Y – 0001 Diverse
  - Boks Z – 0001 Referansemateriell
- Arkiv: Landsorganisasjonen i Norge, ARK 1579
  - Boks De – 0507 Saksarkiv 1972 – 1988
    - Mappe Eritrea: diverse 1980 – 1987
- Arkiv: Arbeiderbevegelsens internasjonale støttekomité, ARK 2481
  - Boks Dc – 0045 Saksarkiv (1981 – 1988)
    - Mappe 1984 883/Et
    - Mappe 1984 883/Et TIGRAY
    - Mappe 1984 883/Et/1 EPLF
  - Boks Dc – 0058 Saksarkiv (1981 – 1988)
    - Mappe 1985 883/Et Etiopia/Eritrea
    - Mappe 1985 883/Et EPLF
    - Mappe 1985 883/Et TIGRAY

Kirkens Nødhjelp

Redd Barnas arkiv var under omorganisering da jeg gjorde mitt arkivsøk ved organisasjonen. Arkivnøkklene kan derfor ha blitt endret etter at jeg avsluttet mitt søk. Følgende protokoller, bokser, mapper og enkeltdokumenter ble konsultert:

- Boks ERITREA 76 – 79
- Boks ERD ERITREA 76 – 91
- Boks ERITREA 79 – 82 ERC/CS ERA REST
- Boks ERITREA 82 – 83
- Boks Sør Afrika 18
  - Mappe Eritrea 1980 – 88
- Usorterte mapper
  - Eritrea – 1980
  - 106/83 MEA, Eritrea
  - ERD Bakgrunnsstoff og evaluering
  - Eritrea 1985
  - Eritrea 1990
  - 1991 – ERA i Oslo
  - ERD – 1992
  - ERD 1992 – ERD/AG
- Protokoller
  - Styresaker perioden 1978 – 1994

Landsorganisasjonen

På arkivsøkets tidspunkt var materiell fra 1988 og fremover fremdeles i LOs egne arkiver. På forespørsel ble relevant materiell oversendt for gjennomsyn ved Arbark. Følgende mapper ble konsultert:

- 1987 883/Et/1 ERITREA
- 1987 883/Et/EPLF
- 1989 883/ET/1 ERITREA
- 1989 883/Et EPLF
- 1989 883/Et/1 ERITREA – ELF
- 1989 883/Et/1 ERITREA – AKSJON
- 1990 883/Et/1 ERITREA
- 1991 883/ERI ERITREA
- 1992 883/ER ERITREA AKSJON
- 1992 883/ER ERITREA
- 1992 883/ER ERITREA (ELF)
- 1993 883/ERI ERITREA
- 1994 883/ERI ERITREA
- 1995 883/ERI ERITREA
- 95ER – 1 Korrespondanse
- 95ER – 1 Økonomi
- 95ER – 1 Rapport
- 95ERA – Søknad
- 96ER – 1
- 96ER – 1 Økonomi
- 97NER1 – Økonomi – NCEW
- 97NER1 – Korrespondanse
- 97NER1 – Rapport
- 97NER1 – Søknad
- 98NER2 – NCEW – Økonomi
- 98NER2 – Rapport
- 98NER2 – Søknad
- 98NER2 – Korrespondanse

Norad

Ved Norads arkiv finnes også dokumenter fra Departementet for utviklingshjelp, DUH.

Følgende bokser og mapper ble konsultert:

- Norad
  - Boks A – 0812
  - Boks A – 0826
  - Boks A – 0828
  - Boks A – 1533
  - Boks A – 1779
  - Boks A – 2458
  - Boks A – 4542
  - Boks A – 4543
  - Boks A – 4544
  - Boks A – 4545
  - Boks A – 4546
  - Boks A – 4547
  - Boks A – 5774
  - Boks A – 6010
  - Boks A – 6015
  - Boks A – 6875
  - Boks A – 6969
  - Boks A – 6970
  - Boks A – 8320
  - Boks A – 8333
  - Boks A – 8512
  - Boks A – 8527
  - Boks A – 8588
  - Boks A – 8589
  - Boks A – 8590
  - Boks A – 8591
  - Boks A – 9398
  - Boks A – 9399
  - Boks A – 9418

- Boks A – 9527
- Boks A – 9530
- Boks A – 9532
- Boks A – 9556
- Boks A – 9757
- Boks A – 9801
- Boks A – 9806
- Boks A – 9876
- DUH
  - Boks 1246
    - Mappe 449 061 Privorg
  - Boks 1265
    - Mappe 441 Rammeavtale (87 – 89)
  - Boks 1327
    - Mappe 442 FIVH
  - Boks 1331
    - Mappe 442 Kvinnef. i Norge
  - Boks 1429
    - Mappe 445 Redd Barna Evaluering 1985
  - Boks 1456
    - Mappe 448 – SSE Etiopia
  - Boks 1463
    - Mappe 448 – SSE NOFO Tigray Etiopia
  - Boks 1464
    - Mappe 448 – SSE RB
  - Boks 1465
    - Mappe 448 – SSE RB Asmat Reforestation- ERI
  - Boks 1467
    - Mappe 448 – SSE FIVH ERITREA 1987- 88
    - Mappe 448 – SSE Norsk Folkehjelp
    - Mappe 448 – SSE NOFO Jordbruksrehab. E'87
    - Mappe 448 – SSE NOFO Jordbruksrehab. Eritrea II

Norsk Folkehjelp

Ved Norsk Folkehjelp var materialet frem til 1990 bortsatt til fjernarkiv, og måtte følgelig bestilles på forhånd. Følgende bokser og mapper ble konsultert:

- Fjernarkivet
  - Boks 196225 Rapporter, prosjektforslag, planlegging 1988 – 1991
  - Boks 207884 ERA/EPLF 1984 – 1989 Rapporter, prosjektforslag
  - Boks 207890 Eritrea 1987 – 1989 Prosjekter/rapporter, søknader, SSE, korrespondanse
  - Boks 207904 Andre organisasjoner; samarbeid 1986 – 1993: KN, LO, LEA, MEA, SAIH, ZERAI, ARAYA
  - Boks 209062 Eritrea/Tigray 1981 – 1984
- NOFOarkivet
  - Mappe 1990 833 – ERI – 05.2.1 SASEBA
  - Mappe 1990 1991 33 – ERI – 05.3 ERRA
  - Mappe 1990 1991 1992 33 – ERI – 01 Informasjon
  - Mappe 1990 – 93 33 – ERI – 119.403 SAH
  - Mappe 1991 833 – ERI – 05.2.1 SASEBA
  - Mappe 1992 1993 33 – ERI – 05.3 ERRA
  - Mappe 1993 1994 33 – ERA – 01 Informasjon
  - Mappe 1995 33 – ERI – 01 Informasjon
  - Mappe 1995 33 – ERI – 02 Rapporter
  - Mappe 1995 33 – ERI – 02.1 Reiserapporter
  - Mappe 1995 33 – ERI – 02.3 Sikkerhets/Situasjonsrapporter
  - Mappe 1995 33 – ERI – 02.5 Evaluering/Sektorgjennomganger
  - Mappe 1995 33 – ERI – 02.6 Policy/Planlegging
  - Mappe 1995 33 – ERI – 03 Økonomi
  - Mappe 1995 33 – ERI – 04 Avtaler/Kontakter
  - Mappe 1995 33 – ERI – 05 Samarbeidsorganisasjoner/Kontakter
  - Mappe 1995 33 – ERI – 05.1 Utenriksdepartementet
  - Mappe 1995 33 – ERI – 05.4 Landbruksdepartementet
  - Mappe 1995 33 – ERI – 05.5 NORAGRIC
  - Mappe 1995 33 – ERI – 05.6 Utviklingsfondet
  - Mappe 1995 33 – ERI – 06.1 Korrespondanse ute-hjemmekontor

- Mappe 1995 33 – ERI – 10 Prosjektforslag
- Mappe 1995 33 – ERI – 119.402 Barka Programme
- Mappe 1995 33 – ERI – 119.403 SAH
- Mappe 1995 833 – ERI – 05.2.1 SASEBA
- Mappe 1996 33 – ERI – 01 Informasjon
- Mappe 1997 33 – ERI – 05.2 NORAD
- Mappe 1998 33 – ERI – 02 Rapporter
- Mappe 1998 33 – ERI – 05.5 NORAGRIC

Operasjon Dagsverk

Følgende permer ble konsultert:

- Rådet fra '83 til og med '92
- Eritrea OD'87 Redd Barna I
- Eritrea OD'87 Redd Barna II
- Sluttrapport, studieturrapp. og eventuell oppfølgingsturrapp. for OD '69 og oppover til 1987
- Evalueringsrapport OD 1987 "From War to Peace"

Riksarkivet

Relevant materiale fra Utenriksdepartementet bortlagt til Riksarkivet ble tilsendt for gjennomsyn ved Statsarkivet i Tromsø. Følgende serier og bokser ble konsultert:

- Serie 9 10/10 Norgesbesøk Keiser Haile Selassie
- Serie 10.44 Etiopia 1949 – 59: bind 1
- Serie 11 7/2 Reiser: statsrådene: bind 2
- Serie 11 7/2 B Statsministerens reiser: bind 2-3
- Serie 25 4/44 Etiopias politiske meldinger
- Serie 30 19/13 Eritreakommisjonen
- Boks 1219 serie 26.6/26 De Forente Nasjoner: Politiske saker: Eritreakommisjonen
- Boks 1220 serie 26.6/26 De Forente Nasjoner: Politiske saker: Eritreakommisjonen
- Boks 1221 serie 26.6/26 De Forente Nasjoner: Politiske saker: Eritreakommisjonen:
Erling Quaales dokumenter

Redd Barna

Redd Barnas arkiv var under omorganisering da jeg gjorde mitt arkivsøk ved organisasjonen. Arkivnøkklene kan derfor ha blitt endret etter at jeg avsluttet mitt søk. Følgende bokser, mapper og enkeltdokumenter ble konsultert:

- Mappe 4102 Education Eritrea (OD/ERA)
- Mappe 4200 B ERREC
- Mappe 4200 D Reiserapport T. Halvorsen 7-27/3 1986
- Mappe 4200 E Avtaler Eritrea
- Mappe 4200 F.1 Årsplaner og budsjett, Eritrea
- Mappe 4200 G Adm Reports Eritrea 1992/93
- Mappe 4204 Sunnås – Eritrea
- Boks Pro Sudan
  - Mappe 4500 C Internal annual report, Redd Barna - Sudan
  - Mappe 4500 C1, C2 Sudan monthly 86, biannual 91, annaual 91 – 92
  - Mappe 4500 D prog S+A (andre rapporter) 88 – 92
  - Mappe 4500 E Sudan – agreements 1988 – 93
  - Mappe 4500 f.1 Plan and budget 1989, Redd Barna - Sudan
  - Mappe 4500 f.1 Plan and budget 1990, Redd Barna - Sudan
  - Mappe 4500 f.2 Prog support + adm 1988 – 92
  - Mappe 4570 f plans and budget 1988
- Hovedstyres protokoll
  - sak 85/97
  - sak 16/98
- Usorterte dokumenter
  - Note for the record, signert Terje Todesen, datert 19. desember 1984
  - Mission report. Travels in the Sudan and Eritrea December 17 1984 – January 2 1985, signert Terje Thodesen, Khartoum, 1. januar 1985
  - Brev til Rädda Barnen v/Tomas Hildebrann fra Redd Barna, signert Terje Todesen, datert 4. januar 1985
  - Mission Report – Eritrea and ERA project proposals, signert Terje Halvorsen, datert 6. mai 1986
  - Report on commodities delivered to ERA, signert Terje Halvorsen, datert 26. juni 1986

- Rapport fra Pål Jareg, datert 10. februar 1987
- Brev til ERA fra Redd Barna, signert Pål Jareg, Oslo 12. februar 1987
- Brev til ERA fra Redd Barna, signert Kjetil Nilsen, Oslo 18. februar 1987
- Brev til Redd Barna v/Thor Kolsrud fra ERA, signert Paolos Tesfagiorgis, datert 20. mai 1987
- Brev til ERA fra Redd Barna, signert Hans Christian Bugge, Oslo 12. november 1987
- Brev til Redd Barna v/Hans Christian Bugge fra ERA, signert Paolos Tesfagiorgis, datert 15. desember 1987
- Report, children in POW camps in Eritrea fra Redd Barna – Sudan, signert Terje Halvorsen, datert 24. mai 1988
- Brev til utenriksminister Thorvald Stoltenberg fra Redd Barna, signert Thor Kolsrud, Oslo 29. januar 1992
- Brev til Provisional Government of Eritera fra Redd Barna, signert Thor Kolsrud, Oslo 7. februar 1992
- Letter to all donors fra ERA, signert Nerayo Teklemichael, Asmara 12. mars 1992

Røde Kors

Følgende bokser ble konsultert:

- 4230 1970 – 80 Katastrofehjelp utenlands, landene alfabetisk C – H
- 423 AFRIKA Afrikas tørke dreper 1983 – 85
- 423 AFRIKA 1986 – 92
- 423 AFRIKA Fellesaksjonen for sult og tørkerammede i Afrika
- 423 Diverse Land E Etiopia/Eritrea 1992 – 96
- 423 Diverse Land E – G
- 423 Eritrea 1980 – 93
- 532.5 Diverse land A- L
- 532.5 ERITREA Massawa Sykehus (1991 – 95)
- 532.5 ERITREA Massawa Sykehus (1994 – 2000)
- Boks 532.5 ERITREA 5228 ET16 – A 5284611
- Boks 532.5 ERITREA 5728 ET16 – ERI 70160

Stortingets arkiv

Følgende mappe ble konsultert:

- Referat fra møte i utvidet utenrikskomité 31. mai 2000: UUK 31.5.2000

Utenriksdepartementet

Ved Utenriksdepartementets arkiv ble følgende serier konsultert:

- 11 7/2 Statsrådenes reiser: bind 3-4
- 25 4/44 Etiopia: politikk (70-/80-/90-tallet): bind 1, 12-16
- 25 9/25 Afrikas Horn. Her: konfliktene Etiopia/Somalia/Eritrea: bind 1-13
- 30 Afrika: bind 2-5
- 34 4/44 Norge – Etiopia: politikk (70-/80-/90-tallet): bind 3-6
- 37 4/44 Etiopia: politikk: bind 2, 3
- 37 10/44 Utviklingshjelp: Norges avtaler og bilaterale prosjekter. Etiopia: bind 1-3
- 38 6/9 (Salg av Vampirefly): bind 2
- 38 7/2 Forsvar: salg av militærfly: bind 3-4
- 38 7/3 Forsvar: eksport av krigsmateriell: bind 4-11, 13-16
- 38 11/16 Norske marineoffiserer som lærere til sjøkrigsskolen i Etiopia: bind 1-2
- 76 8/44 Etiopia: humanitær hjelp: bind 1-6, 8-11, 13-21
- 76 11/44 Etiopia: sosiale forhold: bind 1-2
- 77 15/44 Hjelp til etiopiske flyktninger: bind 1
- 85 – Eritrea: bind 1-5
- 241 - Bistandsministerens reise til Etiopia og Eritrea april 1994
- 302 77/214 Norges forhold til Etiopia: bind 1
- 307.01/213 Eritrea: statsforfatning: bind 1
- 307.07/213 Eritrea: utenriktjeneste: bind 1
- 307.30/213 Eritrea: politikk generelt: bind 1
- 307.50/213 Eritrea: menneskerettigheter, befolkningsspørsmål, generelt: bind 1
- 307.57/213 Eritrea: brudd på menneskerettigheter: bind 1
- 307.7/213 Eritreas forhold til andre land, regioner etc.: bind 1
- 383.02-3 Kirkens Nødhjelp: humanitærhjelp: bind 1
- 383.44/213 Eritrea: humanitær støtte: bind 1

- 801.2 AFR: bind 1-2
- 801.2 ETH (010694-310395): bind 1
- 801.2 ETH dok.1-22/95 saksnr.95/08903
- 801.2 ETH dok.1 saksnr.96/13130
- 801.2 ETH dok.1-17/97 saksnr.97/07296
- 801.2 ETH dok.1-4/98 saksnr.98/02093

Utviklingsfondet

Følgende permer, bokser og trykksaker ble konsultert:

- Perm 2000 – 2003, 1996 – 1999
- Perm Eritrea/Etiopia
- Perm Eritreaprojekter
- Perm U-Fo Styremøter 1996 –
- Perm U-Fo Styremøter 1998 –
- Boks TTAC
- Bladet *U-nytt*: årgangene 1996 – 2003

Privatarkiv

Enkelte informanter var så vennlig å gi meg innsyn i deres private samling av dokumenter, trykksaker, avisklipp, fotografier og lignende.

- **Odd H. Evjen:** Diverse rapporter. I arkivsøkets periode var Evjen programkoordinator for Øst-Afrika ved Kirkens Nødhjelps hovedkontor.
- **Arild Jacobsen:** Diverse brev og rapporter. Jacobsen var Kirkens Nødhjelps stedlige representant i Khartoum i forbindelse med organisasjonens samarbeid med de eritreiske hjelpeorganisasjonene fra juli 1982 til oktober 1986, og igjen fra februar 1990. Etter frigjøringen fortsatte Jacobsen som Kirkens Nødhjelps representant i Eritrea frem til 2000.
- **Petter Myhren:** Diverse rapporter. Myhren var blant de første nordmenn som besøkte de frontkontrollerte områdene i Eritrea, og var Kirkens Nødhjelps første stedlige representant ved kontoret i Khartoum da organisasjonen i 1978 startet samarbeid med de eritreiske hjelpeorganisasjonene.
- **Inge Myrvoll:** Boks merket Eritrea med diverse dokumenter, trykksaker og avisklipp. Myrvoll var i flere år aktiv i solidaritetsbevegelsen for Eritrea.
- **Thomas og Reidun Rasmussen:** Lysbilder. Rasmussen var stasjonert ved det norske marineprosjektet i Etiopia fra 1955 – 1958.
- **Tore Sivertsen:** Sivertsen har vært en sentral person i den norske solidaritetsbevegelsen for Eritrea siden starten i 1978, og har bevart en rekke sakspapirer, møterefater, rapporter, trykksaker og avisklipp. Følgende permer ble konsultert:
  - SNE 1978 – 80
  - SNE 1981 – 1982
  - Eritreafronten 1983 – 85
  - Eritreafronten inkl. aktivistkomiteen 1986 – 87
  - Operasjon Dagsverk 1987
  - Eritreafronten 1988
  - Felleskomiteen for Eritrea 1988 1989
  - Felleskomiteen for Eritrea 1990
  - FKE 1992 – 93
- **Inge Thorp:** Lysbilder. Thorp var stasjonert ved det norske marineprosjektet i Etiopia fra 1959 – 1962.

- **Kjetil Tronvoll:** Diverse brev og dokumenter. Tronvoll har forsket på flere sider ved det eritreiske samfunn og politiske liv, og var blant annet observatør under regionalvalgene i 1997.
- **Reidar Yvenes:** Diverse rapporter og bilder. Yvenes var stasjonert ved det norske marineprosjektet i Etiopia fra 1955 – 1962. Fra 1980 – 1994 arbeidet han i Røde Kors, og hadde i den forbindelse ansvar for organisasjonens samarbeid med ERA. Yvenes var i Eritrea ved flere anledninger, både før og etter frigjøringskrigen.

PUBLISERTE BØKER OG ARTIKLER

- Abbink, J. 1998: "Briefing: The Eritrean-Ethiopian border dispute", side 551-565 i *African Affairs* nr.389.
- Abdel-Rahim, Muddathir. 1979: "Recent History", side 944-952 i *Africa South of the Sahara 1979 – 1980*, Europa Publications Limited.
- Abdel-Rahim, Muddathir. 1983: "Recent History", side 788-794 i *Africa South of the Sahara 1983 – 1984*, Europa Publications Limited.
- Abdel-Rahim, Muddathir. 1990: "Recent History", side 952-959 i *Africa South of the Sahara 1990*, Europa Publications Limited.
- Agøy, Berit Hagen. 2000: "The Freedom Struggle in Southern Africa: The Role of the Norwegian Churches 1948 – 1994", side 266-325 i Eriksen, Tore Linné (red.) *Norway and National Liberation in Southern Africa*, Nordiska Afrikainstitutet.
- Amin, Samir. 1957: Les effets structurels de l'intégration internationale des économies précapitalistes. Une étude théorique du mécanisme qui a engendré les économies dites sous-développées, doktorgradsavhandling i økonomi.
- Balsvik, Randi Rønning. 1985: *Haile Sellassie's Students Intellectual and Social Background to Revolution 1952 – 1977*, Michigan State University Press.
- Balsvik, Randi Rønning. 1994: "Norske oppfatninger om den ikke-europeiske verden på 1970- og 1980-tallet", side 348-368 i *Historisk Tidsskrift* nr.3.
- Balsvik, Randi Rønning. 2000: "'Utvikling', bistand og historie", side 432-436 i *Nytt Norsk Tidsskrift* nr.4.
- Bell, J. Bowyer. 1973: *The Horn of Africa. Strategic Magnet in the Seventies*, National Strategic Information Center.
- Bereketeab, Redie. 2000: *Eritrea. The Making of a Nation 1890 – 1991*, Dissertation for the Degree of Doctor of Philosophy in Sociology, Uppsala University.
- Boff, Leonardo og Boff, Clodovis. 1996: *Introducing Liberation Theology*, Orbis Books.
- Borchgrevink, Axel. 2004 a: "Images of Norwegian Aid", side 161-181 i *Forum for Development Studies* nr.1.
- Borchgrevink, Axel. 2004 b: "Afrikas Horn: et lappeteppes av kriger", side 559-578 og 630 i *Internasjonal Politikk* nr.4.

- Bruun, Vibeke. 1995. *Norsk Luthersk Misjonssamband i Etiopia 1948 – 1971: etablering og strategi*, hovedoppgave i historie, Universitetet i Tromsø.
- Bucher-Johannessen, Bernt. 1999: ”’Den norske modellen’ – Stat og samfunn hånd i hånd til fremme av Norge”, side 199-220 i *Internasjonal Politikk* nr.2.
- Bruke, Peter. 1992: *History and Social Theory*, Polity Press.
- Clapham, Christopher. 1988: *Transformation and Continuity in revolutionary Ethiopia*, Cambridge University Press.
- Collins, Robert O. 1996: “The Partition of Africa”, side 7-11 i Collins, Robert O. (red.) *Historical Problems of Imperial Africa*, Marcus Wiener Publishers.
- Connell, Dan. 1997: *Against All Odds. A Chronicle of the Eritrean Revolution*, Red Sea Press.
- Duffield, Mark. 2002: “Aid and Complicity: the case of war-displaced Southerners in the Northern Sudan”, side 83-104 i *The Journal of Modern African Studies* nr.1.
- Duffield, Mark og Prendergast, John. 1994: *Without Troops and Tanks. Humanitarian Intervention in Ethiopia and Eritrea*, Red Sea Press.
- Eliassen, Ingeborg, Fosse, Betten og Røde, Anne. 1988: *Mor Eritrea. Portretter fra en krig*, J.W. Cappelens Forlag.
- Eriksen, Knut Einar og Pharo, Helge. 1997: *Kald krig og internasjonalisering, 1949 – 1965*, bind 5 i *Norsk utenrikspolitikk historie*, Universitetsforlaget.
- Eriksen, Thomas Hylland. 1993: *Små steder – store spørsmål. Innføring i sosialantropologi*, Universitetsforlaget.
- Eriksen, Tore Linné. 1987: *Den vanskelige bistanden. Noen trekk ved norsk utviklingshjelps historie*, Universitetsforlaget.
- Eriksen, Tore Linné. 2000: “The Origins of a Special Relationship: Norway and Southern Africa 1960 – 1975”, side 9-87 og ”An Ambiguous Champion: Some Concluding Remarks”, side 373-399 i Eriksen, Tore Linné (red.) *Norway and National Liberation in Southern Africa*, Nordiska Afrikainstitutet.
- Eriksen, Stein Sundstøl. 2004. ”Den afrikanske staten: idé og virkelighet”, side 499-515 og 629 i *Internasjonal Politikk* nr.4.
- Fossåskaret, Erik, Fuglestad, Otto Laurits og Aase, Tor Halfdan (red.) 1997: *Metodisk feltarbeid. Produksjon og tolkning av kvalitative data*, Universitetsforlaget.
- Frank, Andre Gunder. 1966: ”The Development of Underdevelopment” i *Monthly Review* vol. 18 no. 4.

- Frank, Andre Gunder. 1967: *Capitalism and Underdevelopment in Latin America*, Monthly Review Press.
- Fure, Odd-Bjørn. 1996: *Mellomkrigstid 1920-1940*, bind 3 i *Norsk utenrikspolitikkshistorie*, Universitetsforlaget.
- Furre, Berge. 1991: *Vårt hundreår. Norsk historie 1905 – 1990*, Det Norske Samlaget.
- Gilkes, Patrick. 1990: "Recent History", side 451-456 i *Africa South of the Sahara*, Europa Publications Limited.
- Goffman, Erving. 1971: *The Presentation of Self in Everyday Life*, Penguin Books.
- Green, Anna, og Troup, Kathleen. 1999: *The Houses of History. A critical reader in twentieth-century history and theory*, Manchester University Press.
- Hancock, Graham. 1989: *The Lords of Poverty. The power, prestige and corruption of the international aid business*, Macmillan London Limited.
- Hansen, Ketil Fred. 1995: "Historien om historien om Afrika", side 178-183 i *Nytt Norsk Tidsskrift* nr.2.
- Hansen, Marvin. 1999: "Brødrekrig på Afrikas Horn", side 356-364 i *Syn og Segn*.
- Harasym. 1990: *The Post-Colonial Critic. Interviews, Strategies, Dialogues: Gayatri Chakravorty Spivak*, Routledge.
- Henze, Paul B. 1991: *The Horn of Africa. From War to Peace*, Antony Rowe.
- Hodne, Bjarne, Kjelstadli, Knut og Rosander, Göran. 1981: *Muntlige kilder: Om bruk av intervjuer i etnologi, folkeminnevitenskap og historie*, Universitetsforlaget.
- Hofvander, Yngve. 2003: "Läkare i u-landstjänst" i Sjöstrand, Nils O. (red.) *Ett sekel med läkaren i fokus – läkarförbundet 1903 – 2003*, Sveriges Läkarförbund.
- Hopkins, A.G. 1996: "Africa and the Victorians: The Method and the Argument", side 49-55 i Collins, Robert O. (red.) *Historical Problems in Imperial Africa*, Marcus Wiener Publishers.
- Hustad, T. 1958: "Omkring sjøkrigsskolen i Massawa", side 153-159 i *Norsk Tidsskrift for Sjøvesen*.
- Isichei, Elizabeth. 1997: *A history of African societies to 1870*, Cambridge University Press.
- Iversen, Ola. 1978: *Eritrea! Frigjøringskrig på Afrikas Horn*, Oktober Forlag.
- Iyob, Ruth. 1995: *The Eritrean Struggle for Independence. Domination, resistance, nationalism 1941 – 1993*, African Studies, Cambridge University Press.

- Iyob, Ruth. 2000: "The Ethiopian – Eritrean conflict: Diasporic vs. hegemonic states in the Horn of Africa, 1991 – 2000" side 659-682 i *The Journal of Modern African Studies* 38 (4).
- Johansen, Jahn Otto. 1970: *TVmakt og avmakt. Om fjernsyn og politikk*, Cappelen.
- Johnson, Jon Anton. 1996: *Det norske marineprosjektet i Etiopia. Norge og norske marineoffiserer i oppbyggingen av den keiserlige etiopiske marine 1954 – 1957*, hovedoppgave i historie, Universitetet i Oslo.
- Killion, Tom. 1998: *Historical Dictionary of Eritrea*, African Historical Dictionaries, no.75, The Scarecrow Press.
- de Klerk, F.W. 1999: *The Last Trek — A New Beginning. The Autobiography*, London Macmillan.
- Knutsen, Torbjørn L. 1997: *A History of International Relations Theory*, Manchester University Press.
- Konupek, Michael. 1993: *I sin tid*, Aschehoug.
- Krog, Unni. 1995: "*Bilder av Etiopia*": *Norske misjonærer i Sør-Etiopia 1948 – 1974*, hovedoppgave i historie, Universitetet i Tromsø.
- Landet, Erik. 2004: " – Mange organisasjoner har feilet i felten, sier KN-sjef" side 17 i *Bistandsaktuelt* nr.7.
- Landry, Donna og MacLean, Gerald. 1996: *The Spivak reader. Selected works of Gayatri Chakravorty Spivak*, Routledge.
- Legum, Colin og Lee, Bill. 1977: *Conflict in the Horn of Africa*, Rex Collings.
- Leira, Halvard. 2005: "Folket og freden. Utviklingstrekk i norsk fredsdiskurs 1890 – 2005", side 135-160 i *Internasjonal Politikk* nr.2-3.
- Liland, Frode og Kjerland, Kirsten Alsaker. 2003: *1989 – 2002: På bred front*, bind 3 i *Norsk utviklingshjelps historie*, Fagbokforlaget.
- Lyng, John. 1976: *Mellom øst og vest. Erindringer 1965 – 1968*, Cappelen.
- Lægreid, Turid. 1996: "Den 'nye' utanrikspolitikken: humanitær assistanse som realpolitikk?", side 287-307 I Neumann, Iver B. og Ulriksen, Ståle (red.) *Sikkerhetspolitikk: Norge i maktriangelet mellom EU, Russland og USA*, i NUPI utenrikspolitisk serie, Tano Aschehoug.
- Marcus, Harold G. 1994: *A History of Ethiopia*, University of California Press.
- Maren, Michael. 1997: *The Road to Hell. The ravaging effects of foreign aid and international charity*, The Free Press.

- Marjala, Solbjørg. 2002: *Åpen kirke og kirkens enhet: Hva karakteriserer Åpen kirkegruppe som organisasjon og dens strategier i debatten med Den norske kirke om homofili?*, hovedoppgave i religionsvitenskap, Universitetet i Bergen.
- Markakis, John og Ayele, Nega. 1978: *Class and revolution in Ethiopia*, Spokesman.
- Mauss, Marcel. 1995: *Gaven: Utvekslingens form og årsak i arkaiske samfunn*, Cappelen Akademisk Forlag.
- Myklebost, Kari. 2002: *Muntlige fortellinger som kilder: refleksjoner rundt teoretiske og metodiske aspekter ved bruk av muntlige kilder som inntak til identitet*, hovedoppgave i historie, Universitetet i Tromsø.
- Negash, Tekeste. 1987: *Italian Colonialism in Eritrea, 1882 – 1941. Policies Praxis and Impact*, Doctoral Dissertation, Uppsala University.
- Negash, Tekeste. 1997: *Eritrea and Ethiopia. The Federal Experience*, Nordiska Afrikainstitutet.
- Negash, Tekeste og Tronvoll, Kjetil. 2000: *Brothers at War. Making sense of the Eritrean-Ethiopian War*, Eastern African Studies, James Currey Publishers og Ohio University Press.
- Neumann, Iver B. 2001: *Mening, materialitet, makt: En innføring i diskursanalyse*, Fagbokforlaget.
- Neumann, Iver B. og Halvard Leira. 2005: *Aktiv og avventende. Utenriktjenestens liv 1905 – 2005*, Pax Forlag.
- Nielsen, Søren Walther. 2002: *Reintegration of Ex-Fighters in Highland Eritrea*, avhandling til Ph.D, Universitetet i Roskilde.
- Nustad, Knut. 2003: *Gavens Makt. Norsk utviklingshjelp som formynderskap*, i serien Makt- og globaliseringsutredningen, Pax Forlag.
- Opedal, Hallgeir. 2003: ”Nordlands trompet” i *Magasinet, Dagbladets helgemagasin* 6. desember.
- Ottaway, Marina og Ottaway, David. 1978: *Ethiopia. Empire in Revolution*, Holmes and Meier Publishers.
- Overrein, Arne. 2005: *Kampen om folkeretten. Krig, makt og rett i verdenssamfunnet*, Abstrakt Forlag.
- Paoli, Renato. 1908: *Nella Colonia Eritrea*, Milano.
- Pateman, Roy. 1998: *Eritrea. Even the Stones are Burning*, Red Sea Press.

- Pedersen, Geir O. 1987: *The Ethiopian-Eritrean conflict: presentation of arguments used by the actors in the conflict, 1945 – 50 and 1975 – 80*, hovedoppgave i historie, Universitetet i Trondheim.
- Pharo, Helge. 2005: “Den norske fredstradisjonen – et forskningsprosjekt”, side 239-256 i *Historisk Tidsskrift* nr.2.
- Pool, David. 1980: *Eritrea. Africa’s Longest War*, i *Human Rights Series*, report nr.3, Anti-Slavery Society.
- Pool, David. 1998: “The Eritrean People’s Liberation Front”, side 19-35 i Clapham, Christopher (red.) *African Guerillas*, James Currey Publishers.
- Pool, David. 2001: *From Guerillas to Government: The Eritrean People’s Liberation front*, East African Studies, Ohio University Press.
- Prendergast, John. 1996: *Frontline Diplomacy. Humanitarian Aid and Conflict in Africa*, Lynne Rienner Publishers.
- Puchala, Donald J. 2003: *Theory and History in International Relations*, Routledge.
- Riste, Olav. 1965: *The neutral ally: Norway's relations with belligerent powers in the first world war*, Universitetsforlaget.
- Robinson, Ronald og Gallagher, John 1996. 1996: “Egypt and the Partition of Africa”, side 12-16 og “Britain’s Nilotic Imperative”, side 36-40 i Collins, Robert O. (red.) *Historical Problems in Imperial Africa*, Marcus Wiener Publishers.
- Rodney, Walter. 1972: *How Europe Underdeveloped Africa*, London/Dar-es-Salaam.
- Ruud, Arild Engelsen og Kjerland, Kirsten Alsaker. 2003: *1975 – 1989: Vekst velvilje og utfordringer*, bind 2 i *Norsk utviklingshjelps historie*, Fagbokforlaget.
- Said, Edward W. 1994: *Orientalismen. Vestlige oppfatninger av Orienten*, De norske Bokklubbene.
- Schaanning, Espen. 2000: *Fortiden i våre hender: Foucault som vitenshåndtør*, avhandling til dr.philos, Universitetet i Oslo 1999.
- Schackt, Jon. 2004: ”Belize” i *Latin-Amerikaårboken 2004*, Latin-Amerikagruppene i Norge.
- Selassie, Bereket Habte. 1989: *Eritrea and the United Nations, and other essays*, Red Sea Press.
- Selbervik, Hilde Beate. 2003a: *Power of the purse? Norway as a donor in the conditionality epoch 1980 – 2000*, avhandling for dr.art, Universitetet i Bergen.

- Selbervik, Hilde Beate. 2003b: *Mottakeransvar: Et særnorsk verneverdig prinsipp?*, Christian Michelsens Institutt.
- Shikwati, James. 2004: *Reclaiming Africa*, Inter Region Economic Network.
- Siegumfeldt, Jørgen. 1979: ”Kolliderande prinsipper i OAU”, side 119-126 i Wiberg, Håkan (red.) *Dragkampen på Afrikas Horn*, Nordiska Afrikainstitutet.
- Simensen, Jarle. 1996: *Afrikas historie*, Cappelen Akademisk Forlag.
- Simensen, Jarle. 2003: *1952 – 1975: Norge møter den tredje verden*, bind 1 i *Norsk utviklingshjelps historie*, Fagbokforlaget.
- Smith-Simonsen, Christine. 1997: ”...all’Ombra della nostra Bandiera.” *A study on Italian Educational Activities in Colonial Eritrea: 1890 – 1941*, hovedoppgave i historie, Universitet i Tromsø.
- Spencer, John H. 1977: *Ethiopia, The Horn of Africa and U.S. Policy*, Foreign Policy Report.
- Spivak, Gayatri Chakravorty. 1988: "Can the Subaltern Speak?" side 271-313 i Cary Nelson and Larry Grossberg (red.) *Marxism and the interpretation of Culture*, University of Illinois Press.
- Strande, Paul M. 1957: ”Begynnelsen til en etiopisk marine”, side 205-219 i *Norsk Tidsskrift for Sjøvesen* 72 (5).
- Stjernø, Steinar. 2005: ”Solidaritetsbegrepet i europeisk politikk, samfunnsvitenskapelig teori og kristen sosialetikk”, side 381-386 i *Tidsskrift for Samfunnsforskning* nr.3.
- Sverdrup, Jakob. 1996: *Inn i storpolitikken 1940 – 1949*, bind 4 i *Norsk utenrikspolitikks historie*, Universitetsforlaget.
- Tamnes, Rolf. 1997: *Oljealder 1965 – 1995*, bind 6 i *Norsk utenrikspolitikks historie*, Universitetsforlaget.
- Tamnes, Rolf og Eriksen, Knut Einar. 1999: ”Norge og NATO under den kalde krigen” i Prebensen, Chris og Skarland, Nils (red.) *NATO 50 år. Norsk sikkerhetspolitikk med NATO gjennom 50 år*, Den norske atlantehavskomiteen.
- Teferi, Amekelech. 1997: “About the Jewish Identity of the Beta Israel” i Fukui, Katsuyoshi, Kurimoto, Eisei og Shigeta, Masayoshi *Ethiopia in Broader Perspective*, Papers of the XIIIth International Conference of Ethiopian Studies, Kyoto.

- Tostensen, Arne. 2002: "Norway's Africa Policy", side 34-41 i Wohlgemuth, Lennart (red.) *The Nordic Countries and Africa – Old and New Relations*, Nordiska Afrikainstitutet.
- Trevaskis, G.K.N. 1990: *Eritrea. A Colony in transition 1941 – 1952*, Oxford University Press.
- Tronvoll, Kjetil. 1996: "The Eritrean Referendum: Peasant Voices", side 23-68 i *Eritrean Studies Review* nr.1.
- Tronvoll, Kjetil. 1998: *Mai Weini. A Highland Village in Eritrea. A study of the people, their livelihood, and land tenure during times of turbulence*, Red Sea Press
- Tvedt, Terje. 1990: *Bilder av "de andre": om utviklingslandene i bistandsepoken*, Universitetsforlaget.
- Tvedt, Terje. 1994: "NGOs' Role at 'the End of History': Norwegian Policy and the New Paradigm", side 139-166 i *Forum for Development Studies* no.1-2.
- Tvedt, Terje. 1995: "Norsk utenrikspolitikk og de frivillige organisasjonene", side 238-257 i Torbjørn L. Knutsen, Gunnar M. Sørbø og Svein Gjerdaker (red) *Norges utenrikspolitikk*, CMI/Cappelen.
- Tvedt, Terje. 1998: *Angels of Mercy or Development Diplomats. NGOs and Foreign Aid*, Africa World Press.
- Tvedt, Terje. 2002: *Verdensbilder og selvbilder*, Universitetsforlaget.
- Tvedt, Terje. 2003: *Utviklingshjelp, utenrikspolitikk og makt. Den norske modellen*, i serien *Makt og demokratiutredningen 1998 – 2003*, Gyldendal Akademisk Forlag.
- Uribe, Solveig Ullaland. 1996: *Norsk bistandshistorie 1972 – 1992: en studie av Kirkens Nødhjelp i Sør-Sudan*, hovedoppgave i historie, Universitetet i Bergen.
- Vansina, Jan. 1985: *Oral Traditions as History*, James Currey Publishers.
- Villumstad, Stein. 2000: "Drukner norsk fredsinnsett i Kosovo?" i *Bistandsaktuelt* nr.9.
- Waage, Hilde Henriksen. 1996: *Norge – Israels beste venn: Norsk Midtøsten-politikk 1949 – 1956*, Universitetsforlaget.
- Wallerstein, Immanuel. 1974: *The Modern World System I*, Academic Press.
- Walzer, Michael. 1977: *Just and Unjust Wars. A Moral Argument with Historical Illustrations*, Basic Books, Perseus Books Group.
- Weber, Max. 2000: *Makt og byråkrati*, Gyldendal.

- van der Westhuizen, Janis. 2001: "Marketing the 'Rainbow Nation': The Power of the South African Music, Film and Sport Industry", side 64-85 i Dunn, Kevin C. og Shaw, Timothy M. (red.) *Africa's Challenge to International Relations Theory*, Palgrave Macmillan.
- Wiggen, Guri Charlotte. 2005: *Fra almisser til verdighet? Mikrokreditt – bank for fattige*, Civita.
- Yohannes, Okbazghi. 1991: *Eritrea. A Pawn in World Politics*, University of Florida Press.
- Young, John. 1996: "The Tigray and Eritrean People's Liberation Fronts: a History of Tension and Pragmatism", side 105-120 i *Journal of Modern African Studies* nr.1.
- Young, John. 1998: "The Tigray People's Liberation Front", side 36-52 i Clapham, Christopher (red.) *African Guerillas*, James Currey Publishers.
- Zewde, Barhu. 1991: *A History of Modern Ethiopia: 1855 – 1974*, James Currey Publishers.
- Ødegård, Lars. 1999: "Opphev fredningen av bistand!" i *Bistandsaktuelt* nr.3.
- Østbye, Eva Helene. 2000: "The South African Liberation Struggle: Official Norwegian Support", side 131-176 og "Pioneering Local Activism: The Namibia Association of Norway", side 353-372 i Eriksen, Tore Linné (red.) *Norway and National Liberation in Southern Africa*, Nordiska Afrikainstitutet.
- Åagaard, Knut Erik. 1997: "En medløper i redaksjonen?" i *Tidens Tegn* nr.3.

ANDRE KILDER

- Henningsen, Rolf. 1978: *Den keiserlige etiopiske marine. Sammenfattet oversikt over den norske marines deltakelse i oppbyggingen 1955 – 1971*, Haakonsværn.
- Kunnskapsforlaget. 1991 – 1993: *Aschehoug og Gyldendals Store norske leksikon*, relevante bind.
- N.N: Avisklippsamlinger:
  - *Eritrea i den norske presse*. En samling av utklipp fra norske aviser 1986 – 1988.
  - *Krig og tørke i Eritrea*. En samling av utklipp fra forskjellige norske og svenske aviser og tidsskrifter 1984 – 1985.
  - *War and Drought in Eritrea*. A collection of clippings from various English language newspapers and magazines 1984 – 1985.
- NRK, Undervisningsavdelingen fjernsynet 1988: *Brennpunkt: Eritrea*, Lærerveiledning for samfunnsfag 7. – 9. klasse og videregående skoler, nr. 70-88.
- NOU 1995: 5: *Norsk sør-politikk for en verden i endring*, rapport fra Nord-Sør/bistandskommisjonen, Statens forvaltningstjeneste.
- Rattsø-utvalget. 2006: Nye roller for frivillige organisasjoner i utviklingssamarbeidet. <http://odin.dep.no/ud/norsk/tema/utvikling/strategi/032181-220023/dok-bn.html>, sist besøkt 14. september 2006.
- *Stortingsforhandlinger*; relevante bind.
- The Imperial Ethiopian Navy. *Naval Schools*, pamphlet issued by Naval Head Quarters (ikke datert, men trolig utgitt ca 1960).

NETTSIDER

Alle sidene ble sist besøkt 4. juli 2006, dersom ikke annet står oppført.

- http://afghanistan.no/ains_historie.htm
- <http://apu.idium.no/folkehjelp.no/?module=Articles;action=Article.publicShow;ID=652;lang=nor>
- http://en.wikipedia.org/wiki/Haile_Selassie#Exile
- http://en.wikipedia.org/wiki/Operation_Solomon
- <http://nca.no/article/view/1853>
- http://norad.no/default.asp?V_ITEM_ID=1219
- http://odin.dep.no/hod/norsk/dok/andre_dok/rapporter/030005-990347/dok-bn.html
- http://odin.dep.no/smk/norsk/aktuelt/off_statsraad/099005-994051/dok-bn.html
- http://odin.dep.no/ud/norsk/dok/andre_dok/rapporter/032111-220009/dok-bn.html
- http://savethechildren.net/alliance/about_us/history.html
- <http://unimaps.com/eritrea/print.html>
- <http://usinfo.state.gov/usa/infousa/facts/democrac/53.htm>
- <http://vennskap.no/index.php>
- <http://www.cnn.com/WORLD/africa/9806/06/ethiopia.eritrea/map.eritrea.ethiopia.jpg>
- <http://www.ephrem.org/~ephrem/archives/1996/March/0314.html>
- <http://www.falasha-recordings.co.uk/teachings/ras.html>
- <http://www.kagnewstation.com/history/chapter4/index.html>
- <http://www.landinfo.no/index.gan?id=486&subid=0>
- http://www.latin-amerikagruppene.no/_rbok_2004/Belize/index.html
- <http://www.lo-bergen.no/internasjonalt/eritrea.htm>
- <http://www.mindspring.com/~jaypsand/ethiopia2.htm>
- http://www.od.dk/index.php?pg=6_1&b=6_1od.se&h=6
- <http://www.od.dk/om/hvaderod.htm> (sist besøkt 4. juli 2003)
- <http://www.od.no/Artikler/111.html>
- <http://www.od.no/Artikler/104.html>
- <http://www.od.no/default.asp?pid=3&sid=4&tid=0&kid=0&nid=552> (sist besøkt 4. juli 2003)
- http://www.od.no/Om_OD/Historikk/index.html
- <http://odin.dep.no/ud/norsk/tema/utvikling/strategi/032181-220023/dok-bn.html> (sist besøkt 14. september 2006)

- <http://www.odin.no/ud/norsk/tema/utvikling/strategi/032181-220023/ved001-bn.html>
- <http://www.palestinakomiteen.no/content/view/88/>
- http://www.reddbarna.no/default.asp?V_ITEM_ID=1477
- http://www.rulers.org/relig.html#orthodox_churches
- [http://www.savethechildren.org.uk/scuk/jsp/aboutus/index.jsp?section=historytimeline
&timefreme=foundation](http://www.savethechildren.org.uk/scuk/jsp/aboutus/index.jsp?section=historytimeline&timefreme=foundation)
- http://www.shaebia.org/PFDJ_Charter_1994.html
- <http://www.ssb.no>
- <http://www.uk.-christian.net/eritrean/history.htm> (sist besøkt 19. januar 2004)
- <http://www.un.org/aboutun/charter/index.html>
- <http://www.un.org/Depts/Cartographic/map/profile/horne.pdf>
- <http://www.un.org/documents/ga/res/15/ares15.htm>
- <http://www.un.org/documents/ga/res/20/ares20.htm>
- <http://www.un.org/documents/ga/res/23/ares23.htm>
- <http://www.un.org/documents/ga/res/24/ares24.htm>
- <http://www.unicef.org>
- <http://www.unicef.no>